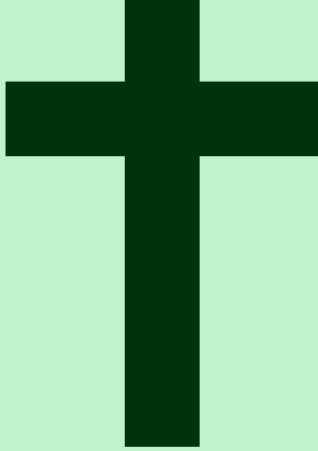

KILƏ-MİNDİ Kİ
SİĞİ

New Testament in Bedjond (CD:bjv:Bedjond)

KĪLƏ-MĪNDĪ KĪ SĪGĪ
New Testament in Bedjond (CD:bjv:Bedjond)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bedjond

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Bedjond

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-11-01

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
a4f34a03-c89e-55e0-bc3f-22f7829df823

Contents

Matiye	1
Marki	44
Luki	72
Ja	117
Kilə lə NJé kaw kilə je	149
Rom je	190
1 Koreti je	210
2 Koreti je	228
Galati je	241
Epəji je	249
Pilipi je	256
Kolosi je	261
1 Təsaloniki je	266
2 Təsaloniki je	271
1 Timote	274
2 Timote	281
Titi	285
Piləmo	288
Ebirə je	290
Jaki	307
1 Piyər	313
2 Piyər	319
1 Ja	323
2 Ja	329
3 Ja	330
Judi	331
Nə ki tēē ki dæ	333

Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Matiye ndangi

*Ta ki də Poy ta ti ki Maji lə Jəju ki
Matiye ndangi*

Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Matiye ndangi e ki kare dan Poy Ta je ti ki Maji ki sə, adi e Matiye, Marki, Luki ki Ja. NGa ningə, ta je ngay ki Matiye əl, toi me Poy Ta ti ki Maji lə Jəju ki Marki ndangi noo tə. J-a j-ingə:

MBə lə Ja Batisi ki ilə (3.1-12);

Batəm lə Jəju ki na ki su na-e (3.13-4.11);

Kilə je ki Jəju ra-de dənangi Galile ti, adi e kilə mbə Poy Ta ki Maji, ndo kosi dije ne, ki kaji njé moy je (4.12-18.35);

Kosi də rəbi ti mba kaw ki Jorijaləm (19-20);

Jorijaləm ti, Jəju ra ndə ngay al, ra ndə ki asi dimasi kare be par, ningə təl ta ndə je ləne ki ta ki gangi ki dije gangi dəe ti, təli-e-n, 6a go ti, i taa lo koy, tēē adi dije ooi-e ki lo lo (21-28).

Ne kare ki to ta dangi, Matiye ilə ngirə makitibi ləne ki kər gin ka lə Jəju nim, koji Jəju nim, taa dəkagilo ki Jəju e-n ngon bəy nim tə. Ta ki ilə-n ngirə makitibi ləne kin əl adi goe ngal (1-2), ningə mee ti noo, toji dəw ki e Jəju ki n-aw tə n-ndangi Poy Ta ki Maji lie kin kadi dije gəri-e tək i e ə e NGar ki nje kaji dije ki Luwə ə nə n-a-n-ilə sie, e tə ə e Emanuwəl ki kər mee nə Luwə e səje, taa e tə ə Luwə a un-e kadi təl-n ta kəji ra ləne ki un mindine də ti kəte nu kin tə.

Ne kare ki to ta dangi bəy tə me makitibi ti lə Matiye, e kosi ki əsi də ne ndo je lə Jəju ngay naa ti, asi gin mi, adi e:

Ne ndo ki də mbal ti (5-7) ki əl ta ki də pa njiyə ti ki dana ki Luwə

isi nginə tae ki rə dije ti lie ki e ngar dəde ti.

NDu je ki e ki kadi dije ki səbi kadi a iləi mbə ki kəbe ki e basi (10). Kəbe lə Luwə ki e ki kəl tae me kuji ta ti asi gin siri, e kəbe ki to lo bəy tə bəsi, nə ndə ree a to ki taga pəy (13).

Go rəbi kisi naa ti lə ngakonaa je me bəkə ti ki sigi kin (18).

Go rəbi kisi də nja ti nginə-n rə ki tət i ki dəbəy ti ki kəbe ki sigi kin a re-n (24-25).

Makitibi lə Matiye toji Jəju tə Bəbe ki a re kadi adi ndune də bəkə ti ləne ki sigi, tēē-n tae. Bəy tə adi dije ki a uri me ti ne ndo ki awi ki ndooe kadi mai naji lie ki rə ndəgi dije ti tə.

Gin ka lə Jəju

(Lk 3.23-38)

¹ Gin ka lə Jəju Kirisi ki ngon ka *Dabidi, ki ngon ka *Abirakam ə to kin: ² Abirakam oji *Isaki, Isaki oji *Jakobi, Jakobi oji Juda ki ngakəe je. ³ Juda əi ki Tamar oji Parəsi əi ki Jara, Parəsi oji Əsirom, Əsirom oji Aram, ⁴ Aram oji Aminadabi, Aminadabi oji Naso, Naso oji Salmə, ⁵ Salmə əi ki Rakabi oji Bowaji, Bowaji əi ki Rut i oji Obədi, Obədi oji Jəse, ⁶ Jəse oji ngar Dabidi.

Dabidi taa ne Uri oji-n Salomə, ⁷ *Salomə oji Robowam, Robowam oji Abiya, Abiya oji Aja, ⁸ Aja oji Jojapa, Jojapa oji Joram, Joram oji Ojijasi, ⁹ Ojijasi oji Jowatam, Jowatam oji Akaji, Akaji oji Ejəkiyasi, ¹⁰ Ejəkiyasi Oji Manasi, Manasi oji Amə, Amə oji Jojijasi, ¹¹ Jojijasi oji Jəkonijasi ki ngakəe je. Dəkagiloe ti kin ə uwəi dije ki Jorijaləm awi səde 6əə *Babilon ti^ə.

¹² Ləki awi səde Babilon ti, Jəkonijasi oji Salatiyəl, Salatiyəl oji Jorobabəl, ¹³ Jorobabəl oji Abiyudi, Abiyudi oji Eliyakim, Eliyakim oji Ajər, ¹⁴ Ajər oji Sadoki, Sadoki oji Akim, Akim oji Eliyudi, ¹⁵ Eliyudi

oji Eliyajar, Eliyajar oji Mata, Mata oji Jakobi, ¹⁶ Jakobi oji Jisəpi ki ngaw mari. Ningə Mari oji Jəju ki ɓari-e Kirisi ki e daw ki Luwə mbəte. ¹⁷ Hə ngire də Abirakam ti bitɪ də Dabidi ti, gin koji e dɔgi gide sɔ, ə j də Dabidi ti bitɪ kaw ɓəə Babilon e gin koji dɔgi gide sɔ, taa j də kaw ɓəə Babilon ti bitɪ koji Kirisi ti, e gin koji dɔgi gide sɔ tɔ.

Koji Jəju
(Lk 2.1-7)

¹⁸ Go rəbi koji Jəju Kirisi ə to kin. Kɔe Mari e nje nongi lə Jisəpi ki uwə dɔe. Ningə, loki ingəi-naa dəne ki dingəm al ɓəy ə, Mari j səm ki tɔgi lə NDil Luwə. ¹⁹ Lo kin ti nɔɔ be, Jisəpi ki nje nongi lə Mari, ki e daw ki dana, ndigi kadi n-əl ta kin ki taga n-ilə-n rɔsol də Mari ti al, adi oji mene ti kadi n-iyəi-naa ki Mari gidi ngəy par. ²⁰ Loki oji ta kin be mene ti ningə, malayka lə ɓaɓe tɛɛ hɔy me ni ti əl-e ə nə: «Jisəpi, ngon ka *Dabidi, iɓəl al kadi itaa Mari nei ti, tado ngon ki to mee ti kin, e ngon ki re ki go rəbi lə NDil Luwə. ²¹ Mari a oji ngon ki dingəm, ningə a ində tɔe nə Jəju, tado e ə e daw ki a aji dije ləne me majal je ti ləde.»

²² Nə je kin pəti a rai nə be mba kadi ta ki ɓaɓe əl ki ta nje kəl ta ki tae ti kəte nu kin təl tane:

²³ ɓaɓe əl ta ki ta nje kəl ta ki tae ti ə nə:

«Oi ngon ki mandɪ ki gər dingəm al ɓəy a j səm,

A oji ngon ki dingəm,
Ningə a ɓari-e nə Emanuwəl,
Ki kər gine nə: “Luwə e səje”[☆]»

²⁴ Loki Jisəpi ndəl də ɓi ti, ra təkɪ malayka əl-e-n, adi taa Mari nene ti, re sie kəy. ²⁵ Nə gər-e ki dəne ki dingəm ti al, bitɪ kadi Mari oji-n ngon Oji ngon ki dingəm, adi Jisəpi ində tɔe nə Jəju.

2

Ta ki də njé nə gər je ki də mee je ti ki koji Jəju

¹ Oji Jəju Bətiləhəm[☆], dənangi ki Jude ti, dəkagilo kɔbe ti lə ngar Erodi. Go koje ti, njé nə gər je ki də mee je ti, jɪ lo kibə kadi ti rəi Jorijaləm, ² ningə dəji əi nə: «NGar lə *Jipi je ki oji-e kin e ra be ə? J-o mee lie tɛɛ lo kibə kadi ti ə ji re kadi j-ɔsi məkəsije nangi nɔe ti.» ³ Loki NGar *Erodi oo ta kin, mee gangi man, naa ti ki dije ki Jorijaləm ti ba pəti. ⁴ Be ə, ngar kaw ki bo je lə njé kijə nə məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je lə Luwə, dəji-de se lo ki ra be ə a oji Kirisi ki e *Dəw ki Luwə mbəte titi wa? ⁵ Ə əli-e əi nə: «A oji-e Bətiləhəm, dənangi ki Jude ti, tado ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti əl ə to kin:

⁶ “Səi dije ki Bətiləhəm ki dənangi ti ki Jude,

Kadi igəri təkɪ rɔjeti,

Be ləsi e ki ndae goto al jagi dan ɓe bo je ti ki dənangi ki Jude ti, ki ndade to ti,

Tado ngar ki nje kər nɔ dije ləm, je a tɛɛ dansi ti.”[☆]

⁷ Lo kin ti, Erodi ɓa njé nə gər je ki də mee je ti gidi ngəy, dəji-de se dəkagilo ki ra wa bangi ə mee tɛɛ-n wa? ⁸ Ba go ti, ilə-de Bətiləhəm ti ə nə: «Awi idəji ta ki rɔjeti də ngon ti kin. Lo ki ingəi-e ɓa, irəi əli-mi adi mi ka m-aw m-ɔsi məkəsım nangi nɔe ti tɔ.»

⁹ Go ta ti lə ngar kin ɓa, njé nə gər je ɔsi də rəbi ti isi awi. Ə loki isi awi ningə yə ooi mee ka ki ooi-e lo kibə kadi ti ka kin ə a njiyə nɔde ti. Njiyə re tɛɛ də kəy ti ki ngon to ti ɓa, a lo ka ti. ¹⁰ Loki ooi mee kin, rɔde nəl-de ngay. ¹¹ Ə uri me kəy ti ningə, ooi ngon əi ki kɔe Mari, ɓa ɔsi məkəsıde nangi, piti-e. Go ti, tɛɛi ta ɓəl je lade, adi-e ɔr, ki nduji kagi ki əti maji, ki nom kagi. ¹² Go nə je ti kin, Luwə əl-de me ni ti kadi təlɪ gogi ki rəbi ki də Erodi ti al. Be ə, təlɪ awi ɓe ləde ki rəbi ki rangi.

Ayi-naa ki Jəju awi sie Ejipi ti

13 Loki njé ne gər je awi ningə, malayka lə Bəbe tēē me ni ti əl Jisəpi ə nə: «İ taa un ngon əi ki kəe, ə ay aw səde Ejipi ti. Aw isi ti nōq biti kadi mi wa m-adi ndum bəy taa itəl ire səde, tadə *Erodi a sangi kadi n-təl ngon kin.»

14 Jisəpi j taa kondə nōq, un ngon əi ki kəe, bə ay aw səde Ejipi ti. 15 İsi ti nōq biti koy Erodi, adi ta ki Bəbe əl ki ndu nje kəl ta ki tae ti ə nə: «M-bar ngonm kadi tēē me be ti ki Ejipi kə»☆ kin təl tane.

Erodi təl ngan je ki kasi me be ti ki Bətiləhəm

16 Loki *Erodi oo kadi njé ne gər je ədi-e, wongi ra-e ngay. Wongi ra-e adi un ndune kadi təli ngan je ki kasi ki j də bəl ki joo ti təl ki nangi ne pəti me be ti ki Bətiləhəm, ki ngan be je ki gidi ti. Bal kin e ki go dəkagilo ti ki njé ne gər je əji-e-n. 17 Be ə, ta lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Jərəmi, ki əl təl-n tane. Jərəmi ə nə:

18 «NDu dəw bə me be ti ki Rama, Nō je, ki ndingə rə ki əti bəl ngay je. Adi e Rasəl ə nō ngane je, NDigi kadi dəw səl mene al, Tadə gotoi.»☆

Jisəpi təl Ejipi ti aw Najarəti

19 Loki *Erodi oy ngata bə, go koye ti, malayka lə Bəbe tēē ki rə Jisəpi ti, Ejipi ti me ni ti, əl-e ə nə: 20 «İ taa, un ngon ki kəe, ə itəli awi dənangi İsirayəl ti gogi, tadə dije ki isi sangi kadi n-təli ngon ka oyi ngata.» 21 Jisəpi j taa, un ngon ki kəe, ə təli awi dənangi *İsirayəl ti gogi. 22 Nə loki oo kadi Arkəlosi o be də Jude ti to bawne Erodi ti, bəl ra-e kadi aw Jude ti. Be ə, Luwə əl-e me ni ti ade aw Galile ti yo. 23 Aw isi me be bo ti ki bəri-e nə Najarəti. Be kadi ta ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti əli əi nə: «A bəri-e dəw ki Najarəti ti kin təl-n tane.»

3

Ja ki nje ra dije batəm
(Mk 1.2-6; Lk 3.1-6; Ja 1.19-23)

1 Bal je də go ti, Ja Batisi tēē, ilə mbə dilə lo ti ki Jude ə nə: 2 «İyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kə, tadə kəbe lə Luwə e bəsi.» 3 Ja Batisi ə, e dəw ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ta dəe ti ə nə: «NDu dəw madi bə dilə lo ti ə nə: «İrai go rəbi lə Bəbe!

İrai go rəbi lie adi a njururu!»

4 Ja ilə kibi ki ra ki bə jambal rəne ti, ningə də mene ki nda tə. Ne kusoe e gibiri je ki təji je. 5 Dije ki be bo Jorijaləm ti, ki dənangi Jude ti pəti, ki dənangi ki kadi ba Jurde ti pəti, rəi rə Ja ti, 6 rəi təri ndude də majal je ti ləde, adi Ja ra-de batəm me ba Jurde ti.

7 Loki Ja oo adi *Parisi je, ki *Sadusi je ngay rəi kadi ra-de batəm bə, əl-de ə nə: «Səi njé man majal tə li je be kam, nə ə əl səsi kadi ayi-naa wongi lə Luwə ki a re ə? 8 Maji kadi kilə rasi təji kadi səi dije ki iyəi pa njiyəsi je ki majal kə. 9 Ningə, kadi iyəi ta kəji mesi ti kə nə: «Je ngan ka *Abirakam.» MBata, Luwə asi kadi a təl gəji mbal je kam ngan ka Abirakam ti kare. 10 Ki ne kin, kingə e bəsi kadi tigə ngirə kəgi je gangi ngata. Kəgi ki ra ki andi maji əl ə, a tigəi-e kadi iləi-e me por ti kə. 11 Mi, m-ra səsi batəm me man ti, mba kadi təji təkəi iyəi pa njiyəsi je ki majal kə, nə dəw ki a re gom ti, e nje təgi ki əti bəl, ki itə-m say. M-asi kadi sa ki njəe ti ka m-ər əl. E a ra səi batəm, me NDil Luwə ti, ki me por ti. 12 Uwə kee to ne jine ti kadi to-n kə ko ki maji, əy me dam ti, bə ilə tise por. E por ki a oy əl ratata.»

Jəju ra batəm

(Mk 1.9-11; Lk 3.21-22; Ja 1.29-34)

13 Lo kin ti nōq, Jəju j Galile ti, re ta ba Jurde ti rə Ja ti, kadi Ja ra-e batəm. 14 Nə Ja ge kədi əl, adi əl Jəju

ə nə: «E mi ə kadi j, ira-m batəm, ningə j taa itəl ire rəm ti kadi m-ra-i batəm bəy tə a?»¹⁵ Nə Jəju əl-e ə nə: «Ki basine kin, ira be, tadə e ki goe kin ə j-a ji təl-n ta ndigi lə Luwə.» Be ə, Jə ndigi də ti, ra-e-n batəm.¹⁶ Loki Jəju ra batəm taa par, ə tēē me man ti ningə, loe ti nōō, ta dərə tēē, adi oo NDil Luwə risi tə də dum be re isi dəe ti.¹⁷ Ningə, ndu ta madi tēē dərə ti, ə nə: «E kam e NGonm, nje ndigi ləm, ki rəm nəl-m dəe ti ngay*».

4

Su na Jəju

(Mk 1.12-13; Lk 4.1-13)

¹ Go ti, NDil Luwə ər nō Jəju aw sie dilə lo ti, mba kadi su na-e.² Jəju ɔgi rəne kuso ne, kondə ki kada, ndə kuti sə, ə go ti 6ə ra-e.³ Lo kin ti, su, nje na dije ɔti re rəe ti, əl-e ə nə: «Re j NGon lə Luwə ə, adi mbal je kin təlɪ mapa adi m-o.»⁴ Ə Jəju ile ti ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Dəw a isi ki dəne taa ki takul ne kuso par al, nə ki takul ta je pəti ki tēē ta Luwə ti tə”».*

⁵ Go ti, su aw ki Jəju me 6e ti ki Jorijaləm, ki e 6e bo lə Luwə, aw sie jam də kəy ti lə Luwə taa,⁶ 6a əl-e ə nə: «Re j NGon lə Luwə ə, iyə jii taa osi adi m-o, tadə ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Luwə a adi ndune malayka je lane kadi a lai-ni dajide ti, mba kadi njai tigə mbal al*».⁷ Jəju təl əl-e ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə tə əi nə: A na Bəbe Luwə lai al*».

⁸ Su təl aw ki Jəju də mbal ti ki ngal taa ngay bəy, ɔje kəbe je ki dənangi ti ne pəti, ki ne kingə je ki me ti,⁹ ningə əl-e ə nə: «M-a m-adi ne je kin pəti, loki re ɔsi məkəsi nangi nōm ti, ə ilə təji dəm.»¹⁰ Jəju təl əl-e ə nə: «j *Sata, ɔti kə say. Tadə ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “A ɔsi məkəsi nangi nō Bəbe Luwə ti lai, ningə e ki karne ba par ə a re nəe ti kadi igose.”*»

¹¹ Be ə, su iyə Jəju ə ɔti aw. Ba malayka je rəi rə Jəju ti, rəi rai sie.

Jəju ilə mbə Poy Ta ki Maji Galile ti

(Mk 1.14-15; Lk 4.14-15)

¹² Dəkagilo madi uwəi Jə dangay ti, ə Jəju oo tae 6a, təl ər rəne aw Galile ti.¹³ Nə ke ə, iyə 6e bo ki Najarəti, ə aw isi Kapərnayim ti yo. Kapərnayim ki e 6e bo ki a kadi ba ti ki Galile, dənangi ti lə Jabilə je, ki Nəpitali je.¹⁴ Be kadi təl ta ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ə nə:

¹⁵ «Səi dije ki Dənangi Jabilə ti ki dənangi Nəpitali ti,

Ki isi basi kadi ba ti,

Gidi ba Jurde ti,

Səi dije ki dənangi Galile ti,

Ki səi dije ki səi Jipi je al!

Uri mbisi oi:

¹⁶ Dije ki kəte isi lo ki ndul ti,

OOi kunji ki bo,

Ningə dije ki kəte isi 6e lə yo,

Ki e lo ki ndul kururu,

Lo kunji tēē dəde ti.*»

¹⁷ Də gangi loe ti kin, Jəju ilə ngirə kilə mbə ə nə: «Iyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kə, tadə kəbe lə Luwə e basi rəsi ti.»

Njé ndo je ki dəsəy ki Jəju bar-de

(Mk 1.16-20; Lk 5.1-11)

¹⁸ NDə kare, Jəju a njiyə kadi ba bo ti ki Galile, ningə oo ngakonaa je joo, adi e Simə ki bari-e Piyər əi ki ngokone Andire ki əi njé ndə kanji je, a ilə bandi me man ti.¹⁹ Jəju əl-de ə nə: «Itrəi gom ti adi m-ndo səsi, kadi səi njé ndə dije kadi ingəi kaji.»²⁰ Kalangi ba, iyəi bandi je ləde, ə awi uni go Jəju tə njé ndo je lie.²¹ Jəju ɔti ki kəte say ndəy ningə, oo ngakonaa je ki rangi joo: Jaki əi ki Jə ki əi ngan lə Jəbədə, isi me to ti ki bawde, isi rai go bandi je ləde, 6a bar-de.²² Loki Jəju bar-de ningə, kalangi ba, iyəi bawde Jəbədə ki to, ə awi uni go Jəju.

* 3:17 Pa je 2.7; Ejay 42.1 * 4:4 Dətərənəm 8.3 * 4:6 Pa je 91.11-12 * 4:7 Dətərənəm 6.16 * 4:10 Dətərənəm 6.13 * 4:16 Ejay 8.23; 9.1

23 Jəju njiyə dɔnangɪ Galile ti ba pəti, ndo ne dije me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je, ilə mbə Poy Ta ki Maji ki ɔji dɔ kɔbe lə Luwə, taa aji njé mɔy je ki njé rɔ to je ki dan dije ti tɔ. 24 Tɔba lie sane dɔnangɪ ti ki Siri ba pəti, adi rəi ki dije pəti ki rɔde ra-de, njé rɔ to je ki dangɪ dangɪ, njé ki ndil je ki majal rai-de je, njé damsɪl je, ki njé rɔ koy je, adi aji-de. 25 Kosi dije ngay rəi go Jəju ti. NJé kɪ dɔnangɪ Galile ti je, dɔnangɪ Be bo je ti ki Dɔgɪ je, 6e bo Jorijaləm je, ki dɔnangɪ Jude ti je, ki dɔnangɪ ki gidi ba Jurde ti je.

5

Jəju ndo ne njé ndo je ləne dɔ mbal ti

1 Loki Jəju oo kosi dije kin 6a, ɔti aw dɔ mbal ti, isi nangɪ, ningə njé ndo je lie rəi rɔe ti. 2 Lo kin ti, Jəju ilə rone ndo ne dije ə nə:

*Maji ki rɔjeti
(Lk 6.20-26)*

- 3 «Maji-kur e lə njé ki ooi rɔde kadi n-asi al ta kəm Luwə ti, tado kɔbe lə Luwə e yaɔe.
- 4 Maji-kur e lə njé ki isi nɔi 6one, tado lo ti ə Luwə a səl mede.
- 5 Maji-kur e lə njé ki səlɪ ləm ləm, tado Luwə a adi-de dɔnangɪ kadi-kare ti.
- 6 Maji-kur e lə njé ki 6o ra ne ki go ndu Luwə ti e mede ti, tado lo ti ə a ingəi tɔgi.
- 7 Maji-kur e lə njé ki isi ooi kəm-to-ndoo lə dije, tado Luwə a ra səde maji.
- 8 Maji-kur e lə njé ki mede e kare dɔ Luwə ti, tado a ooi Luwə ki kəmde.
- 9 Maji-kur e lə njé ki isi sangɪ rəbi lapiya, tado a bari-de ngan lə Luwə.
- 10 Maji-kur e lə njé ki dije isi adi-de kɔ mbata ne ra ki dana, tado kɔbe lə Luwə e yaɔe.
- 11 Maji-kur e lasi loki dije isi taji səsi je, isi adi səsi kɔ je, isi təti ta dɔsi ti je mbata ləm. 12 Irai

rənəl, itiləi kole, tado ne kigə go jisi e ngay dɔrə ti. *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki rai kilə kəte nɔsi ti, ingəi kɔ kin be tɔ.

Nje kun go Kirisi e kati ki kunji ki dɔnangɪ ti

13 «Səi ə səi kati ki dɔnangɪ ti. Ningə kin ə mbə kati goto ə, dəw a ra ban ə kadi a təl ade mbə gogɪ 6əy ə? Maje goto ngata; a buki-e kɔ gidi lo ti kadi dije njiyəi dɔ ti par ngata.

14 «Səi ə səi kunji ki dɔnangɪ ti. Ningə 6e bo ki indəi-e dɔ mbal ti taa, asi kadi a 6ɔyɔ rone al. 15 Dəw a re ki lambi kəy ə dəbi ngo dɔ ti al. A ində dɔ ne ti taa mba kadi dije ki me kəy ti pəti ooi lo. 16 Be tɔ ə, səbi kadi adi dije pəti ooi kunjisi me ne ra ki maji ti. Loki ooi ne rasi ki maji ningə, a iləi tɔji dɔ Bawsi Luwə ti ki isi dɔrə ti.

Ne ndo ki dɔ ndu-kun ti lə Luwə

17 «Səbi kadi igai təkɪ m-re kadi m-buji ndu-kun je lə *Moji ə se ta lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti al. M-re mba buji-de al, nə m-re mba təl tade yo. 18 Təkɪ rɔjeti, m-əl səsi, kəte nɔ kadi dɔrə əi ki dɔnangɪ kin a gotoi kɔ, ngon ku ta ki ndəy be, ə se ngon ndajɪ madi ki me ndu-kun ti lə Luwə ki ndangɪ ki dəw a ɔr kɔ goto. A to be bitɪ kadi ne je pəti ki ndangɪ me ti rai ne. 19 Dəw ki al dɔ ngon ndu-kun ki ndəy be dan made je ti, ə ndo dije kadi rai təkɪ e ra-n be tɔ 6a, a e ki du ngay me 6ekɔ ti ki dɔrə ti tɔ. Nə dəw ki təl rone go ti, ə ndo dije, a e ki bo me 6ekɔ ti ki dɔrə ti. 20 Adi m-əl səsi: kin ə ne ra ki dana lasi itə ya njé ndo ndu-kun je ki *Parisɪ je al ə, a uri me 6ekɔ ti ki dɔrə ti al.

Ne ndo ki dɔ wongɪ ti

21 «Səi, igəri maji təkɪ ndu ta əl kaje je ə nə: “A itəl dəw al, dəw ki təl madine 6a, səbi kadi awi sie nɔ njé gangɪ ta je ti.” 22 Nə mi m-əl səsi: «Dəw ki ra wongɪ ki ngokone, səbi kadi awi sie lo gangɪ ta ti; dəw

✱ 5:21 Tɛɛ ki taga 20.13; Dətarənom 5.17

ki taji ngokone “mbə”, sobi kadi awi sie lo gangi ta ti ki bo lə Jipi je, ə dəw ki 6a ngokone “ma”, sobi kadi iləi-e me por ti lə su. ²³ Kin ə aw ki kadi-kare ləi dingiri lo kilə kadi-kare ti kadi Luwə, ə mei ole də ti kadi ngokoi aw səi ki ta madi 6a, ²⁴ maji kadi iyə kadi-kare kin nōq, ə ire aw ilə noji naa ti sie bəy taa itəl ire un kadi-kare ləi adi Luwə.

²⁵ «Kin ə isi awi lo gangi ta ti ki nje ta ləi 6a, loki səi də rəbi ti bəy kin ə, isangi rəbi kadi ndusi osi go-naa ti sie kalangi, nə tə aw səi iləi ji nje gangi ta ti, adi nje gangi ta uni iləi ji asigar je ti, adi asigar je awi səi iləi-ni dangay ti. ²⁶ Təki rəjeti, adi m-əli, a iteje lo kin ti al biti kadi ugə dəbəy sisi bəy taa a iyəi-ni taa.

Nə ndo ki də kuwə marim ti

²⁷ «İgəri ndu ki əl ə nə: “A uwə marim al,»^{*} kin maji. ²⁸ Nə mi m-əl səsi: “Dəw ki gə dənə ki kəm-nda 6a, uwə sie marim mene ti ngata.” ²⁹ Kin ə kəmi ki də ji kə ti rai adi osi me majal ti ə, ər-e ile kə. Tadə e soti kadi ngon rəi kare goto, itə kadi iləi daroi ba pu me por ti lə su. ³⁰ Kin ə ji kəi rai adi osi me majal ti ə, igange ile kə. Tadə, e soti kadi ngon rəi kare goto, itə kadi iləi rəi ba pu me por ti lə su.

Ta ki də gangi-naa ti lə dənə ki dingəm

³¹ «İgəri kadi ndu-kun əl bəy tə nə: “Re dəw tuwə nene 6a, kadi ade makitibi gangi-naa.»^{*} ³² Nə mi m-əl səsi: “Dəw ki ra ki tuwə nene mbata ne ki rangi, bi e ta lə kaya ki ra, al ə, dəwe kin sur-e ta kuwə marim ti. A re dəw taa dənə ki ngawe tuwe 6a, dəwe kin təl nje kuwə marim tə.”

Ta ki də kibi rə ti

³³ «NDu ta əl kaje je kəte bəy tə ə nə: “Re ibi rəi də ne madi ti ə, a də ti, kadi ira ne ki ibi rəi də ti nq Bəbe ti.”^{*} ³⁴ Nə mi m-əl səsi təkə a ibi rəi al tə kibi al. A ibi rəi ki dərə al, tadə

dərə e kimbər kisi Luwə; ³⁵ a ibi rəi ki dənangi al, tadə dənangi e kimbər kində njəe; a ibi rəi ki Jorijaləm al, tadə Jorijaləm e 6e bo lə NGar ki bo; ³⁶ a ibi rəi ki jam dəi al, tadə j asi kadi itəl bji dəi kare be ki nda ti ə se ki ndul ti al. ³⁷ Re ta ləsi e oyo 6a, ai də oyo ti, re ta ləsi e jagi 6a, ai də jagi ti par tə. NDəgi ta je ki a re go ti kin j rə su ti.

Ta ki də dal bə ti

³⁸ «İgəri kadi ndu ta əl ə nə: “Re dəw tə kəm madine 6a, to kadi e ki tə kəme tə, a re dəw tətə ngangə madine 6a, to kadi e tətə ngange tə.»^{*} ³⁹ Nə mi m-əl səsi kadi itəi rə nje me ndul al. Re dəw ində dam mbəi ki kə ə, iyətəi dame ki gəl ade ində bəy. ⁴⁰ Re dəw aw səi nq nje gangi ta ti kadi taa kibi ki gəji ləi ə, ade e ki ngal də ti. ⁴¹ Re dəw ində gu dəi ti kadi injiyə njai dibi ə, injiyə sie njay dibi joo. ⁴² Dəw ki ra ki dəji ne ə ade, ningə re dəw ndiməi ne ə oge al tə.

Ta ki də ndigi njə bə je ti

⁴³ «İgəri təkə ndu ta əl ə nə: “A indigi dəw madi, nə a osi ta nje bə ləi.”^{*} ⁴⁴ Nə mi, m-əl səsi kadi indigi njə bə je ləsi, ə əli ta ki Luwə mbata lə njə ki isi adi səsi kə. ⁴⁵ İrai be ningə, a səi ngan lə Luwə ki e Bawsi ki isi dərə ti. Tadə adi kadi osi də njə me maji ti ki njə me majal. Adi ndi ədi də njə ra ne ti ki dana, ki njə ra ne ti ki dana al. ⁴⁶ Kin ə indigi njə ki ndigi səsi tə par ə, ne kigə go ji ri ə Luwə a adi səsi ə? *Njə taa la-mbə je ka rai be tə. ⁴⁷ Kin ə irai lapiya ngakəsi je par ə, ri ki tə ta dangə ə irai ə? Tadə njə gər Luwə al ka rai be tə. ⁴⁸ Ningə səi, sobi kadi indigi dije adi osi taga pay təkə Bawsi Luwə ki isi dərə ti ndigi-n dije adi osi taga pay kin be tə.»

* 5:27 Teje ki taga 20.14; Dətarənom 5.18 * 5:31 Dətarənom 24.1 * 5:33 Ləbətiki 19.12; Kər İsirayal je 30.3 * 5:38 Teje ki taga 21.24; Ləbətiki 24.20; Dətarənom 19.21 * 5:43 Ləbətiki 19.18

6

Ta ki dɔ ra ki njé ndoo je ti

¹ «Kadi oi maji, kin ə re isi rai ne ki ndu Luwə ndigi kadi irai ɓa, kadi irai ta kəm dije ti ki kadi dije ooi səsi al. Re irai be ɓa, Bawsi ki isi dɔrɔ ti, a adi səsi ne kigə go ji ləsi al. ² Kin ə ira ki nje ndoo ə, kadi ində gəngi dɔ ti kadi dije ooi, al. Irai təki nje kadi kam dije isi rai gin kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ki go rəbi ti je kin al. Rai be mba kadi dije piti-de. Nə ki rɔjeti, adi m-əl səsi, ingəi ne kigə go ji ləde ngata. ³ Nə j, loki ira maji ki njé ndoo je, maji kadi ji gəli gər ne ki ji koi adi al. ⁴ Be ningə, ne ləi ki adi kin to lo ɓɔyɔ ti, ɓa Luwə ki oo ne je ki to lo ɓɔyɔ ti, a igəi kire.»

Ta ki dɔ kəl ta ti ki Luwə

⁵ «Loki isi əli ta ki Luwə ɓa, kadi irai təki njé kadi kəm dije isi rai kin be al. Njé kadi kəm dije ki nəl-de ngay kadi ai taa me kəy ti lə *Jipi je, ki sil rəbi je, taa əli ta ki Luwə kin. Əi je rai be mba kadi dije ooi-de. Nə ki rɔjeti, adi m-əl səsi, ingəi ne kigə go ji ləde ngata. ⁶ Nə j, loki ige kəl ta ki Luwə ɓa, maji kadi ur kəy toi ti, uti ta kəy dɔi ti, ɓa əl ta ki Luwə lo ɓɔyɔ rɔ ti kin, ningə Bawi Luwə ki isi lo ki ɓɔyɔ ti, a oo, ə a adi ne ki idə-je.

⁷ «Loki isi əli ta ki Luwə ɓa, əli ta ki dɔ-naa ti, dɔ-naa ti tə dije ki njé gər Luwə al be, al. Əi je ooi ə nə me ta ti ki kəl ngay kin ə Luwə a oo-n dɔ ndude. ⁸ Maji kadi irai təki əi je isi rai kin be al, tadɔ Bawsi Luwə gər ne je ki awi ki ndooe, kəte ɓəy taa kadi əli sie ta dɔ ti.

Kuji kəl ta ki Luwə

⁹ «Səi ɓa, kadi əli ta ki Luwə əli əi nə:

“Bawje ki isi me dɔrɔ ti taa,
Kadi dəw ki ra gər tɔi təki j Luwə,

¹⁰ Kadi kɔbe ləi re.

Kadi dije rai ndigi ləi dɔnangɔ ti ne,
Təki njé ki dɔrɔ ti isi rai kin be tɔ.

¹¹ Adi-je ne kusoje ki asi taje me ndo ti ki ɓone.

¹² Iyə go majal je ləje kɔ,

Təki je wa ka j-iyə-n go majal je lə dije ki rai səje majal kɔ kin be tɔ.

¹³ Iyə-je adi j-osi me ne na ti al,

Nə kadi ɔr-je ji nje majal ti kɔ.

[MBata j ə, kɔbe, ki togɔ, ki tɔba e ləi biti ki nɔ ti.]”

¹⁴ Kin ə re iyəi go majal je lə dije kɔ ɓa, Bawsi ki isi dɔrɔ ti a iyə go majal je ləsi kɔ tɔ. ¹⁵ A kin ə re iyəi go majal je ki dije rai səsi kɔ al ɓa, Bawsi a iyə go majal je ləsi kɔ al tɔ.

Kogɔ rɔ ne kuso

¹⁶ «Loki ɔgi rəsi ne kuso ɓa, maji kadi isikiti kəmsi sikiti sikiti tə yə njé kadi kəm dije be al. Əi, sikiti kəmdə mba kadi dije ooi-de təki n-ɔgi rɔde ne kuso. Nə ki rɔjeti, adi m-əl səsi, ingəi ne kigə go ji ləde ngata. ¹⁷ Ningə j, loki ɔgi roi ne kuso ɓa, maji kadi itogɔ ta kəmi suki, ə indu dɔi. ¹⁸ MBa kadi dije gəri, təki ɔgi roi ne kuso, al. Ningə, Bawi ki isi lo ki ɓɔyɔ ti par ə oo, e ki gər ne ki to lo ɓɔyɔ ti a adi səsi ne ki idəji-e.

*Ne kingə ki dɔrɔ ti**(Lk 12.33-34)*

¹⁹ «Imbɔi ne kingə je mbata ləsi dɔnangɔ ti ne al. Dɔnangɔ ki e lo ki ne ki titi a ndusi je, yɔ je a ɔi je, taa njé ɓogɔ je a mbuti bole bər kadi ɓogii je. ²⁰ Nə kadi imbɔi ne kingə je ləsi dɔrɔ ti taa, ki e lo ki ne ki titi a ndusi al nim, yɔ je a ɔi al nim, taa njé ɓogɔ je a mbuti bole bər ɓa a ɓogii al nim tɔ. ²¹ Tadɔ lo ki ne kingə ləi e titi ə mei a e titi tɔ.»

*Kəm e lambi lə darɔ**(Lk 11.34-36)*

²² «Kəm dəw ə e lambi lə darɔe. Kin ə re kəmi oo lo maji ɓa, darɔi pəti e me kunjɔ ti. ²³ A kin ə re kəmi oo lo maji al tɔ ɓa, darɔi pəti e me til ti tɔ. A kin ə re kunjɔ ki to rɔi ti kin təl til ningə, a e til ki dum kəl tae.

*Me ka sururu**(Lk 16.13; 12.22-31)*

²⁴ «Dəw ki a ra kilə ɓəə lə ngar je joo goto: re əsi ta ki kare ə, a ndigi ki nungɔ, re kidi ki kare ə, a uwə ki ki

nungi tɔ. A asi kadi irai bɛɛ lɛ Luwɛ nɪm, bɛɛ lɛ la nɪm al.

²⁵ «E mbata kin ə, m-əl səsi kadi adi mesi a sururu dɔ nɛ kusosi ti, ki man kaysi ti, ki kadi isi ki dɔsi taa al, taa dɔ kibi kɔsi ti al nɪm tɔ. Tado kisi ki dɔ taa ita nɛ kuso, taa darɔ dɔw ita kibi ki kɔ tɔ. ²⁶ Igɔi yal je ki a nali dan nəl ti kin oi, dibi ko al nɪm, tati ko al nɪm, taa kawi nɛ me dam ti al nɪm tɔ, nɛ Bawsi ki isi dɔrɔ ti taa, adi-de nɛ usoi maji. Ə se, səi je, itai yal je kin gidi bay bay al wa? ²⁷ Nɔ dansi ti ə asi kadi a ilə ngon kadi ki ndəy be dɔ ndɔne ti ki takul me ka sururu ləne ə? ²⁸ Asi al, nga ra ban be ə mesi a sururu dɔ kibi kɔsi ti ə? Igɔi puti kam je ki ai me wale ti kin oi. Rai kilə madi al nɪm, oji kibi al nɪm tɔ, ²⁹ nɛ ngar *Salomɔ ki tɔe ba ngay me nɛ kingə ti kin ka ɔ kibi ki ndole asi naa sɛde al*. ³⁰ Ə kin ə Luwɛ ilə kibi rɔ ngan kagi je ti ki wale, ki j-o-de bɔne, ə lo ti par ə a oi por kin be ningə, səi dije taa a ilə kibi rɔsi ti al a? Səi tɔ je me kadi-me ti. ³¹ Adi mesi a sururu kadi əli ə nɛ: “Ri ə j-a j-uso wa? Ri ə j-a j-ay wa? J-a j-ingə kibi ra ə j-a j-ɔ wa?” al. ³² Nɛ je kin pəti, e dije ki gəri Luwɛ al, ə isi sangi ki nɔ kəmde ti. Ningə Bawsi ki isi me dɔrɔ ti gər maji kadi awi ki ndooe tɔ. ³³ Isangi kɔbɛ lə Luwɛ ki ndigi lie kəte, ningə a adi səsi ndəgi nɛ je kin pəti dɔ ti. ³⁴ Adi mesi a sururu dɔ ndɔ ki lo ti ti al. Tado ndɔ ki lo ti ti aw ki me ka sururu ləne. NDɔ je pəti awi ki nɛ tɔ rɔ ki sɔbi dɔde, bi awi ki made dɔ ti al.»

7

Gangi ta dɔ-naa ti (Lk 6.37-38, 41-42)

¹ Igangi ta dɔ dɔw ti al, kadi Luwɛ gangi ta dɔsi ti al tɔ. ² Tado Luwɛ a gangi ta dɔsi ti təkɪ igangii dɔ madiisi je ti be tɔ. Ningə kadi igəri təkɪ go rəbi ki igangii ta dɔ dije kin ə Luwɛ a gangi-n ta dɔsi ti tɔ. ³ Ra ban be ə, oo burim wale ki to kəm ngokɔi ti

yo, ə oo kagi ki boy ki to yai ti kin al ə? ⁴ Kagi ki boy ə to kəmi ti ne tɔ kin, nga ki go rəbi ki ban ə a əl ngokɔi ə nɛ: «Adi m-un burim wale ki to kəmi ti kin,» ə? ⁵ I nje kədi kəm dije, un kagi ki boy ki kəmi ti kin ningə tɔ, a o lo ay njay kadi un-n burim wale ki kəm ngokɔi ti.

⁶ «Oti kadi iləi nɛ je ki ay njay adi bisi je, nɛ tɔ a ii təli ki dɔsi ti tɔ tɔi səsi. Taa ibuki madi-kɔsi je ləsi nɔ kɔsongi je ti al, nɛ tɔ a ii njiyai dɔ ti, tibai ki njade.»

Dəji nɛ Luwɛ (Lk 11.9-13)

⁷ «Idəji, ə a adi səsi, isangi ə a ingəi, indai ta kəy ə a tɛɛi adi səsi. ⁸ Tado dɔw ki dəji ə a adi-e, dɔw ki sangi ə a ingə, dɔw ki inda ta kəy ə a tɛɛi adi-e tɔ. ⁹ Nɔ dansi ti ə ngone dəje mapa ningə a un mbal taa ade ə? ¹⁰ Ə se dəje kanji ningə a un li taa ade ə? ¹¹ A kin ə səi ki səi dije ki kilə rasi majal kin mɪndi ə igəri rəbi kadi nɛ ki maji ngansi je ningə, ra ban be ə, Bawsi ki isi me dɔrɔ ti taa kin taa a adi nɛ je ki maji dije ki dəji-e al ə?

¹² «Nɛ je pəti ki indigi kadi dije rai adi səsi kin ə irai adi-de tɔ. Tado ə wa kin ə e nɛ ndo ki to me ndu-kun je ti lə *Moji nɪm, me ta je ti ki njé kəl ta je ki ta Luwɛ ti ndangi nɪm tɔ.

Ta rəbi je ki joo (13.23-24)

¹³ «Uri kəy ki ta rəbi ki mbəngirə, tado ta rəbi ki boy, tati pandangi, rəbi ki kun-e o al, e rəbi ki nje kaw ki dije tuji ti. NGata ningə, e rəbe kin ə dije ngay uni. ¹⁴ Ningə ta rəbi ki nje kaw ki dije kaji ti taa e mbəngirə ba, ibə dije. Ba rəbe kin, njé kun-e je ai ngay al tɔ.

Njé bar rəde njé kəl ta ki ta Luwɛ *ti ki ai njé ngom je* (Lk 6.43-44)

¹⁵ «Indai kəm-kədi dɔ rɔsi ti ki rɔ njé bar rəde njé kəl ta ki ta Luwɛ ti ki ai njé ngom je. A rai rɔsi ti, a oi gidide taga ne ai bati je, nɛ mede ti

kəy, əi jagim je ki njé kuwə ne kul je. ¹⁶ A e ki go kilə ra njé ngom je ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti ə a igəri-de. Dəw a ijə kandi nju də kon pa ti al, taa dəw a ijə kandi mbay-kote də kon ngə ti al tə. ¹⁷ Kagi ki maji, 6a a andi kandi ki maji, ə kagi ki majal, a andi kandi ki majal tə. ¹⁸ Kagi ki maji a asi kadi a andi kandi ki majal al, taa kagi ki majal a asi kadi a andi kandi ki maji al tə. ¹⁹ Kagi ki ra ki andi kandi ki majal, a tigəi-e kadi iləi-e me por ti kə. ²⁰ Adi, a e ki go kilə ra njé ngom je ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, ə a igəri-de.

Njé ndo je ki rəjeti
(Lk 6.46; 13.25-27)

²¹ «E njé ki isi 6ari-mi “Ba6e, Ba6el” tade ti ne par kin ə a uri kə6e ti lə Luwə al, nə e njé ki isi rai go ndigi ti lə Bai ki isi me dərə ti taa. ²² NDə gangi ta ti ə, dije ngay a əi nə: “Ba6e, Ba6e! e me təi ti al ə j-əl-n ta ki ta Luwə ti a? E me təi ti al ə ji tuwə-n ndil je ki majal a? E me təi ti al ə ji ra-n ne kəji je ngay ki əti 6əl 6əl a?” ²³ Ba lo kin ti, m-a m-əl-de ki taga wangi m-ə nə: “Awi say nu, m-gər səsi ndə kare al, səi ki səi njé ra majal je*!”

Kəy je joo
(Lk 6.47-49)

²⁴ «Be ə, dəw ki ra ki oo ta je ki m-əl kin, ə təl rəne go ti ningə, to tə dəw ki nje kəm-kədi, ki ra kəy ləne də dii ti be. ²⁵ Adi loki ndi ədi ningə, man kə lo re un kəy ka kin, nim taa nəl ka osi ki də ti tə, nə kəy budi nangi al, tadə ngire e də dii ti. ²⁶ Nə dəw ki ra ki oo ta je ki m-əl kin, ə təl rəne go ti al ningə, to tə dəw ki mbə, ki ra kəy ləne də yangira ti be. ²⁷ Adi loki ndi ədi ningə, man kə lo re un kəy ka kin, nim taa nəl ka osi ki də ti tə, 6a kəy budi nangi mur mur, adi toe to dilə yiw.»

Təgi ne ndo lə Jəju
(Mk 1.22; Lk 4.32)

²⁸ Loki Jəju təl ta ta ləne, ne ndo lie əti kosi je 6əl to ti ki dum. ²⁹ MBata ndo ne tə dəw ki aw ki təgi ki j rə Luwə ti, 6i ndo ne tə njé ndo-de ndu-kun je lə Luwə al.

8

Jəju aji nje banji
(Mk 1.40-45; Lk 5.12-14)

¹ Loki Jəju j ki də mbal ti isi risi ki nangi, kosi dije ngay əi goe ti. ² Nje banji kare tēē re rə Jəju ti, əsi məkəsi ne nangi nōe ti, ningə əl-e ə nə: «Ba6e, re indigi ə, a adi banji ləm ur, kadi rəm ay njay.» ³ Jəju ilə jine, əde-n, ningə əl-e ə nə: «M-ndigi, ə kadi banji ləi ur, adi rəi ay njay.» Ba ta naa ti nōō banji lie ur, adi rəe ay njay. ⁴ Go ti Jəju əl-e ə nə: «Onoi kadi əl tae dəw madi, ə aw əji rəi nje kijə ne masi kadi-kare, ningə adi kadi-kare ki go ndu-kun ti lə *Moji. İra be mba kadi gəri təki banji ləi ur adi ingə rə nga.»*

Jəju aji ngon nje kilə lə nje kun də buti asigar je ki 6u
(Lk 7.1-10; Jq 4.43-54)

⁵ Loki Jəju isi ur ki me 6e ki Kapərnayim ti ningə, dəw ki Rom ti kare ki nje kun də buti asigar je ki 6u, re rəe ti, nō ki dəe ti ə nə: ⁶ «Ba6e, ngon nje kilə ləm kare to moy 6e nōō, njae oy ta gine ti, adi ingə kə ngay.» ⁷ Ə Jəju əl-e ə nə: «M-a m-aw kadi m-aje.» ⁸ Nə nje kun də buti asigar je ki 6u əl-e ə nə: «Ba6e, mi m-asi kadi ində njai ta kəy ti ləm al, ə əl ta kare par ə ngon nje kilə ləm a ingə rə nga. ⁹ M-əl be tadə, mi ki dəm mi gin təgi ti lə njé ki dəm ti, ningə m-aw ki asigar je ki əi gin təgi ti ləm tə. Adi re m-əl asigar kare m-ə nə: “Aw!” 6a aw; kin ə m-əl ki nungi m-ə nə: “İre!” 6a re; kin ə m-əl ngon nje kilə ləm m-ə nə: “İra ne ki be!” 6a ra

* 7:23 Pa je 6.9 * 8:4 Ki go jibəl ra-e ti lə Jipi je, nje banji e dəw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo ne ra je ti ki 6a tə Luwə al, Ləbətiki 14.2-32.

nēe kin tɔ.»¹⁰ Loki Jəju oo ta kin tae ti, pite, ə əl njé ki ai sie ə nə: «Təki rɔjɛti adi m-əl səsi, ko kadi-me ki be kin, m-ingə rɔ dəw madi ti dɔnangi ki *Isirayəl ti al bəy.¹¹ NGa ningə, m-əl səsi bəy tɔ, dije ngay ki əi *Jipi je al, a jji ki lo kibə kadi ti je, lo kur kadi ti je, kadi rai isi ta nē kuso ti ki *Abirakam je, ki *Isaki je, ki *Jakobi je me bəkɔ ti ki dɔrɔ ti.¹² Nə njé ki kəte bəkɔ ki dɔrɔ ti səbi dɔde, a tuwəi-de, buki-de kɔ taga, me til ti. Lok i a nɔi je, a ngəi ngangide je titi.»¹³ Ba, Jəju təl əl nje kun dɔ buti asigar je ki bu ka kin ə nə: «Maji, aw! Ningə kadi ngon nje kilə ləi aji ki go kadi-me ti ləi kin.» Ningə dɔ kade ti nɔɔ, ngon nje kilə lie ingə rɔ ki nga tɔ.

Jəju aji njé moy je ngay
(Mk 1.29-34; Lk 4.38-41)

¹⁴ Go ti, Jəju aw me kəy ti lə Piyər bə, oo məme ki dəne to nangi, rɔe ɔ por rigi rigi.¹⁵ Ə Jəju ɔdi jie, ningə, rɔe ki kəte tingə ngay ka kin, təl səl, adi ingə rɔ nga. Go ti, j taa ra nē kuso adi Jəju.

¹⁶ Loki lo səl, dije rai ki njé moy je ngay ki ndil je ki majal rai-de, rɔ Jəju ti. Adi Jəju tuwə ndil je ki majal ka kin dɔde ti kɔ ki ta ki tane ti, taa aji njé moy je pəti tɔ.¹⁷ Be mba kadi ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ka kin təl tane. Ejay ə nə: «ɔy tuji je, Ki moy je ləje ki dəne ti?».

Kun go Jəju
(Lk 9.57-60)

¹⁸ NDɔ kare, Jəju oo kosi dije ngay iləi-naa gəi gide, ningə əl njé ndo je ləne kadi n-gangi ba n-awi dame ti ki kare.¹⁹ Lo kin ti, nje ndo ndukun lə Luwə kare re rɔ Jəju ti əl-e ə nə: «Nje ndo dije, m-a m-un goi lo je pəti ki a aw ti.»²⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «Nja je ai ki bə tode, ə yəl je ai ki kəyde tɔ, nə *mi NGon dəw m-aw ki lo ki kadi m-ilə dɔm ti al.»²¹ Dəw kare dan njé ndo je ti lə Jəju əl-e ə nə: «Bəbe, adi-m ta rəbi adi m-aw

m-dibi bawm bəy taa.»²² Ə Jəju əl-e ə nə: «Un gom, ə iyə njé koy je adi dibi njé koy je ləde.»

Jəju ndangi nəl ade a lo ka ti
(Mk 4.35-41; Lk 8.22-25)

²³ Jəju al me to ti, bə njé ndo je lie ali goe.²⁴ Ningə yə, nəl ki bo ngay ibə səde busi dɔ ba ti, adi to aw tə nduy man. Lo ti kin, Jəju isi to bi.²⁵ NGa ə, njé ndo je lie rai ki rɔe ti, ndəli-e ki nɔ tade ti əi nə: «Bəbe, aji-je, nə j-isi j-oy.»²⁶ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ra ban ə ibəli be ə? Səi dije ki kadi-me ləsi e ndikiri ba.» Ningə, j taa, ndangi nəl əi ki man ba, adi lo təl to jijiji.²⁷ Nē kin əti dije bəl ngay, adi əli əi nə: «Dəw ə wa kam e dəw ki ban ə, nəl je ki ba je ka oi ta lie be ə?»

Jəju tuwə ndil je ki majal dɔ dingəm je ti joo
(Mk 5.1-20; Lk 8.26-39)

²⁸ Loki Jəju re tɛɛ gid i ba ti, dɔnangi ti lə dije ki Gadara, dingəm je joo, ki ndil je ki majal rai-de tɛɛi ki dɔ badi je ti rai ingəi-e. Dije kin rai nē majal ngay, adi dəw ki kadi un rəbi kin goto.

²⁹ Lo kin ti, iləi rɔde uri kəl əi nə: «NGon lə Luwə, e ri ə ige rɔje ti ə? Ire nē mba kadi adi-je kɔ kəte nɔ dəkagiloe ti a?»³⁰ NGa ningə, kosi kɔsongi je ngay a usoi nē kadi lo ti nɔɔ say ndəy.³¹ Ə NDil je ki majal nɔi dɔ Jəju ti əli-e əi nə: «Re ituwə-je ə, adi j-aw me kɔsongi je ti kam.»³² NGa ə, Jəju əl-de ə nə: «Awil!» Ba tɛɛi, awi uri me kɔsongi je ti, adi kosi kɔsongi je bingəi-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, ayi-naa man oyi.³³ NJé ngəm kɔsongi je ayi-naa awi me bə bo ti, ɔri poy nē ki ra nē, ki nē ki tɛɛ dɔ dingəm je ti ki joo ki ndil je ki majal rai-de ka kin, pəti adi dije ooi.³⁴ Dije pəti ki me bə bo ti tɛɛi awi kadi ingəi Jəju, ə loki ooi-e bə, dəji-e kadi iyə dɔnangi ləde ə aw.

9

Jəju aji nje rə koy njururu
(Mk 2.1-12; Lk 5.17-25)

¹ Jəju al me to ti, ində ba gangi, aw me 6e bo ti ləne. ² Di je madi oti dəw ki rəe oy njururu, me ne koti njé moy je ti, rai sie rə Jəju ti. Loki Jəju oo kadi-me ləde ningə, əl dəw ki rəe oy njururu ka kin ə nə: «NGonm, uwə təgi ba, majal je ləi e ki kiyə go kə.» ³ Lo kin ti, njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki nə je əli ta mede ti əi nə: «Dəw kam əl ta ki mal də Luwə ti!» ⁴ Nə Jəju gər mər ta ləde, adi əl-de ə nə: «Ra ban ə isi iməri ta je ki majal mesi ti ə? ⁵ Kəl dəw kə nə: “Majal je ləi e ki kiyə go kə” ba ngə ngay al, ə se kəl-e kə nə: “I taa, ə injiyə” ə ngə ngay al ə? ⁶ Re e be 6a, m-a m-əji səi tək mi NGon Dəw, m-aw ki təgi dənangi ti ne, mba kadi m-iyə-n go majal je lə di je kə.» Ningə, Jəju əl nje rə koy njururu ə nə: «I taa, un tuwə ləi, ə aw 6e.» ⁷ Ba dīgəm i taa, ə un rəbi, aw 6e. ⁸ Loki kəm kosi je oo ne kin, ra-de 6əl ki dum, adi iləi təji də Luwə ti, ki adi di je təgi ki əti 6əl be kin.

Jəju 6ar Matiye kadi un goe
(Mk 2.13-17; Lk 5.27-32)

⁹ Loki Jəju oti noq isi aw ningə, lo də ti ki isi də, oo dīgəm ki 6ari-e nə Matiye, isi me kəy taa la-mbə ti. Ə Jəju əl-e ə nə: «Un gom.» Ba Matiye i taa, un go Jəju. ¹⁰ Go ti, Jəju isi ta ne kuso ti me kəy ti lə Matiye. NGA ningə njé taa la-mbə je, ki ndəgi njé ra majal je, ngay, rai isi naa ti ki Jəju, ki njé ndo je lie ta ne kuso ti. ¹¹ Loki *Parisi je ooi Jəju isi uso ne ki di je kin ningə, əli njé ndo je lie əi nə: «Ra ban ə Nje ndo sassi ne isi uso ne ki njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je ə?» ¹² Ə Jəju oo ndude, adi əl-de ə nə: «E di je ki njé moy je ə a sangi dəw ki nje ra moy, 6i e njé rə nga je ə a sangi dəw ki nje ra moy, al. ¹³ Awi isangi kadi igəri me ta ki Luwə əl ə nə: “E ra

maji ə m-ge, 6i m-ge kijə məsi kadi-kare al¹⁴. Tadə, m-re mba 6ar njé ka dana je al, nə m-re mba njé ra majal je yo”».

Jəju əl ta də kiyə ta ne kuso
(Mk 2.18-22; Lk 5.33-39)

¹⁴ *NJé ndo je lə Jə Batisi rai ingəi Jəju əli-e əi nə: «Ra ban ə je ki *Parisi je j-iyə ta ne kuso, ə njé ndo je ləi rai al ə?» ¹⁵ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Oi kadi di je ki 6ari-de lo ne kuso taa-naa ti, a əi ki rənəl al, dəkagilo ti ki nje taa dəne isi-n səde naa ti a? NDə je a rai noq kadi a uni-e tade ti ningə, dəkagiloe ti kin ə a iyəi ta ne kuso. ¹⁶ Dəw a un ta kibi ki sigi kadi ilə-n kəm kibi ki kəke al. Re e be ə, ta kibi ki sigi ka kin a i ki ki kəke raki raki, kadi bole a to wororo itə ki kate 6əy. ¹⁷ Taa, dəw a un kasi kandi nju ki i al 6əy uti me mbu nda je ti ki kəke al tə. Re e be ningə, loki kasi a i 6a, mbu nda je a ndui, kadi kasi kandi nju a lo kə nim, taa mbu nda je ka təli ne ki tuji kə nim tə. Be ə, re kasi kandi nju i al 6əy 6a, maji kadi mbu nda je əi ki sigi taa. Be 6a, mbu a ndu al nim, kasi ki me ti ka a lo kə al nim tə.»

Jəju aji ngon ki dəne əi ki dəne ki nje moy məsi
(Mk 5.21-43; Lk 8.40-56)

¹⁸ Loki Jəju a əl-de ta kin ningə, nje kun də *Jipi je kare, re əsi məkəsi ne nangi noe ti, əl-e ə nə: «NGonm ki dəne ki du oy taji naa ti ne 6əy. Nə re ire ində jii dəe ti ə, a təl təsi ndəl.» ¹⁹ Jəju i taa, un goe əi ki njé ndo je ləne.

²⁰ Ningə, dəne kare ki moy məsi ade kə 6əl dəgi gide e joo, re 6asi rə Jəju ti, ki rəbi ki gide ti, ədi ta kibi lie. ²¹ MBata əl mene ti ə nə: «Kin ə re ta kibi lie wa par mindi ə m-ədi ka, rəm a nga.» ²² Jəju ilə rəti oo-e, 6a əl-e ə nə: «Uwə təgi ba ngonm, kadi-me ləi aji.» Ningə də kade ti wa kin par, dəne ingə rə nga.

²³ Loki Jəju re tɛɛ me kəy ti lə ki bo lə Jipi je ka kin ningə, oo njé kəl nal je, ki kosi dije singəi sokito dənna ti, ə əl-de ə nə: ²⁴ «Ōri rəsi gogi, ngon oy al, nə to ɓi kare.» Dije ibəi Jəju kogii. ²⁵ Loki adi kosi dije tɛɛi taga ningə, Jəju ur kəy, uwə ji ngon, ɓa ngon ki dənə j taa. ²⁶ Poy nɛ kin sane ki dənangi ki nɔɔ ba pəti.

Jəju adi njé kəm tɔ je joo oi lo

²⁷ Loki Jəju isi aw, njé kəm tɔ je joo uni goe, əli ta ki ndude ki boy əi nə: «NGon ka Dabidi*, o kəm-to-ndoo laje.»

²⁸ Jəju re ɓe ningə, njé kəm tɔ je ki joo ka kin rəi rəe ti ɓasi, ə Jəju əl-de ə nə: «Oi kadi m-asi kadi m-ra nɛ kin wa kare wa?» Ə njé kəm tɔ je iləi-e ti əi nə: «Oyo, j-o kadi asi, ɓaɓe.» ²⁹ Lo kin ti, Jəju ɔdi kəmde, ə əl-de ə nə: «Maji, kadi nɛ je rai nɛ ki go kadi-me ti ləsi!» ³⁰ ɓa, kəmde oo lo. Ningə, go ti, Jəju ndəji-de ki tɔgine ə nə: «Oi maji, kadi dəw madi gər nɛ ki ra nɛ kin al.» ³¹ Nə loki tɛɛi ki taga be par ə, iləi ngirə kəl ta ki dɔe ti ki go nangi ki nɔɔ pəti.

Jəju tuwə ndil ki majal dɔ dəw ti ki al ta al

³² Loki njé kəm tɔ je tɛɛi awi ningə, dije rəi ki dingəm kare ki ndil ki majal ra-e adi əl ta al. ³³ Jəju tuwə ndil ki majal ɓa, dingəm ki kəte əl ta al ka kin, təl əl ta. Ningə nɛ kin əti kosi dije ɓəl ngay, adi əli əi nə: «J-o nɛ ki be kin dənangi *Isirayəl ti nja kare al ɓəy!» ³⁴ Nə *Parisi je əli əi nə: «E ki tɔgi lə ngar lə ndil je ki majal, ə isi tuwə-n ndil je ki majal.»

Jəju oo kəm-to-ndoo lə kosi je

³⁵ Jəju aw ki ɓe bo je, ki ngan ɓe je, ndo nɛ me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ilə mɓɛ Poy Ta ki Maji ɔji dɔ kɔɓe lə Luwə, taa aji njé moy je, ki njé rɔ to je pəti tɔ. ³⁶ Loki Jəju oo kosi je, oo kəm-to-ndoo ləde, tadɔ kɔ rade,

tɔgide goto, awi tə bati je ki nje kulde goto be[✱]. ³⁷ Be ə, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Ko ki asi kijə, dile e ngay, nə njé kije je əi ngay al. ³⁸ Ə əli ta ki ɓa nje ko, adi ilə ki njé ra ko je me ko ti ləne.»

10

Njé ndo je lə Jəju ki dɔgi gide e joo (Mk 3.16-19; Lk 6.14-16)

¹ Jəju ɓar njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo, adi-de tɔgi kadi tuwəi ndil je ki majal je, aji njé moy je, ki njé rɔ to je, pəti. ² Tɔ njé kaw kilə je ki dɔgi gide e joo ə to kin: E ki dɔsay e Simɔ, ki ɓari-e nə Piyər əi ki ngokone Andire; Jaki əi ki Jə ki ngan lə Jəbəde; ³ Pilipi əi ki Batiləmi, Tomasi əi ki Matiye ki nje taa lamɓə; Jaki ki ngon lə Alpe əi ki Tade; ⁴ Simɔ ki e mɓo njé rɔ mbata kingə dɔ lə ɓe ləde ti əi ki Judasi Isikariyoti ki nje kun dɔ Jəju.

Jəju ilə njé kaw kilə je ləne ki dɔgi gide joo

(Mk 6.7-11; Lk 9.2-5; Lk 10.3-12)

⁵ Jəju ilə njé kaw kilə je ləne ki dɔgi gide joo ki ndu kin ə nə: «Awi rɔ dije ti ki əi *Jipi je al, al, taa awi me ɓe bo je ti ki *Samarit al tɔ. ⁶ Awi ki rɔ gin koji ti ki *Isirayəl, ki toi tə bati je ki ndəmi be kin yo. ⁷ Dɔ rəɓi ti, iləi mɓɛ təkɔ kɔɓe lə Luwə e ɓasi. ⁸ Ə aji njé moy je, adi njé koy je jii lo koy ti, adi banji ur kɔ rɔ njé banji je ti adi rɔde ay, ə ituwəi ndil je ki majal dɔ dije ti tɔ. E nɛ ki ingəi kare, ə adi dije kare tɔ. ⁹ Uni ɔr al nɛm, la al nɛm, silə al nɛm, iləi dɔ nda ti ki ɓədisi ti al. ¹⁰ Taa, uni ɓɔl kaw mba al nɛm, ɔyi kibi joo al nɛm, ɔyi sa al nɛm, uni kagi tɔsi al nɛm tɔ. Tadɔ sɔɓi kadi nje ra kilə ingə nɛ kusone ji dije ti ki ra kilə dande ti. ¹¹ Loki uri me ngon ɓe ti, ə se me ɓe bo ti ə, idəji ta, ə re ingəi dəw ki asi kadi uwə səsi rone ti ɓa, isi ɓe lie nɔɔ biti kadi awii. ¹² Loki uri me kəy ti ningə, irai

* 9:27 Iɓgi Mk 10.47 ki ta ki dɔ ti gin makitibi ti nangi.

✱ 9:36 Kɔr Isirayəl je 27.17; 1 NGar je

dije ki me ti lapiya. ¹³ Kin ə re uwai səsi ki rəde ti 6a, kadi lapiya ləsi aw ki dode ti, a kin ə re uwai səsi ki rəde ti al tə 6a, kadi itəli itaai lapiya ləsi gogi. ¹⁴ A kin ə re, me kəy ti, ə se me be ti, dije mbati kuwəi səsi ki rəde ti, ə se mbati koo də ta ləsi 6a, loki isi tēgi me be ti kin ki taga ə, indəi bu ki njasi ti kə.* ¹⁵ M-əl səsi təkəi rəjeti, ndə gangi ta ti ə, ta ki gangi ki də beə ti kin a itə yə Sodom ki Gomər bəy*.

Ko ki a ingə njé ndo je la Jəju

(Mk 13.9-13; Lk 12.11-12; 21.12-19)

¹⁶ «Ki ne kin, mi, m-ilə səsi tə bati je dan jagim je ti. Maji kadi indəi kəm-kədi də rəsi ti tə li je be, ə isəli ləm ləm tə də dum je be tə. ¹⁷ Adi kəmsi ədi də rəsi ti ki rə dije ti, tadə a awi səsi lo gangi ta je ti, a tindəi səsi ki ndəy kabilay gin kəy kaw-naa je ti. ¹⁸ A awi səsi nə njé kəbe je ti, ki nə ngar je ti ki boy ki mbata ləm. Lo kin ti, əi je, ki dije ki əi *Jipi je al, a e ta rəbi ki kadi a ingəi naji ki ma ki dəm ti rəsi ti. ¹⁹ Loka a uwai səsi kadi a awi səsi lo gangi ta ti, onosi kadi mesi bəl, kə nə se ta ri ə a əli-de wa, ə se a əli-de ki kuje ki ban wa. Ta ki kadi a əli-de 6a, Luwə a ində tasi ti loe ti nəq. ²⁰ Tadə e səi je wa ə a əli ta al, nə e NDil Bawsi Luwə ə a un səsi kadi əl-n ta.

²¹ «NGakonaa je a uni də-naa awii lo təl-naa ti, baw ngon a aw ki ngon kadi təli-e kə, ningə ngan je, mede a majal ki njé koji-de je, ə a uni dəde awi kadi təli-de tə. ²² Dije pəti mede a majal səsi ki mbata ləm, nə dəw ki uwə rəne ba bitə ta təl tae ti, ə a ingə kaji. ²³ Loka a adi səsi kə me be bo ti ki kare ə, ayi-naa awi ki nungi ti. Ningə təkəi rəjeti, adi m-əl səsi, a iləi ta nja be bo je ki *Isirayəl ti naa ti al bəy ə mi *NGon dəw m-a m-re. ²⁴ Nje ndo itə nje ndo-e nē al, taa bəə itə bane al tə. ²⁵ Nje ndo, re asi ki nje ndo-e nē be 6a, e ngay; ə bəə, re asi

ki bane 6a e ngay tə. Kin ə, 6a nje kəy wa mindi ə, dije bari-e Bəljəbul ki e ngar lə ndil je ki majal ningə, njé ki me kəy ti lie yəde a to ban?

Luwə ki karne ba ə e dəw ki səbi bəl-e

(Mk 8.38; Lk 9.26; 12.2-9)

²⁶ «Həli-de al, tadə nē ra ki gidi ngəy ti ki gine a tē al goto, taa nē ki to lo bəyə ti, ki dəw a gər al ka goto tə. ²⁷ Nē ki m-əl səsi lo ki ndul ti, əli tae kada wangi, ə nē ki dije kəti mbisi ti ngun ngun ngun, iləi mbəe də kagi ti taa tə. ²⁸ Həli dije ki a təli darəsi par, bəi asi təl ndilsə al kin, al. Nə kadi iḃəli Luwə ki asi kadi tuji ndilsə əi ki darəsi naa ti me por ti lə su kin. ²⁹ Dije isi gati ki ngan yəl je joo ə gusi kare adi oi ne, nə ki kare dandə ti ki kadi osi nangi ki kanji kadi Bawsi Luwə ndigi goto. ³⁰ Ki əji dəsi, bəi dəsi wa kin ka Luwə tidə kare kare gər kərə. ³¹ Həli nē madi al, səi je, Luwə oo ndasi itəi ngan yəl je ki ngay.

³² «Dəw ki ra ki un ndune ta kəm dije ti wangi, təkəi n-e dəw ləm, mi ka m-a m-un ndum nə Bai ti, ki isi dərə ti, təkəi e dəw ləm tə. ³³ Nə dəw ki naji ta kəm dije təkəi, n-gər-m al, mi ka m-a m-naji ta kəm Bai ti, ki isi dərə ti təkəi m-gər-e al tə.»

Jəju ə nə n-re ki rə dan dije ti

(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ «Iḡai mesəi ti təkəi m-re ki lapiya dənangi ti al; m-re ki lapiya al, nə m-re ki rə dan dije ti. ³⁵ M-re ki gangi-naa dan ngon ki dīgəm ti əi ki bawne, m-re ki gangi-naa dan ngon ki dənə ti əi ki kone, m-re ki gangi-naa dan ngon ki dənə ti əi ki məmne ki dənə. ³⁶ Dəw madi, dije ki me kəy ti lie e wa, a təli njé bə je lie*.

³⁷ «Dəw ki ndigi kone, ə se bawne itə-m, dəwe kin asi kadi e dəw ləm al. Dəw ki ndigi ngonne ki dīgəm, ə se ki dənə itə-m, dəwe kin asi ta kadi e dəw ləm al. ³⁸ Dəw ki un kagi-dəsi

* **10:14** Ki go kuji rae ti la Jipi je, kində bu ki nja ti kə, toji təkəi lo ki n-ji ti, ə se be ki n-itēgi me ti ki taga kin, nē kare ki də-de sie naa ti goto. * **10:15** Kilə ngirə nē je 18-19 * **10:36** Mise 7.6

læne dæne ti, ə un gom, al, dæwe kin asi ta kadi e dæw læm al. ³⁹ Dæw ki ge ngəm rone ne wa, a ti tae, nə dæw ki ilə rone kə ki mbata læm, ta rəe a ti al.

*Ta ki də ne kigə go ji ti
(Mk 9.41)*

⁴⁰ «Dæw ki uwə səsi ki rone ti, e mi ə dæwe uwə-m ki rone ti. Ningə dæw ki uwə-m ki rone ti, e nje kilə-m ə uwe ki rone ti tə. ⁴¹ Dæw ki uwə nje kəl ta ki ta Luwə ti ki rone ti, mbata ke ki e nje kəl ta ki ta Luwə ti 6a, a ingə ne kigə go ji ki asi naa ki ya nje kəl ta ki ta Luwə ti wa kin be tə. Dæw ki uwə dæw ki dana ki rone ti, mbata ke ki e dæw ki dana 6a, a ingə ne kigə go ji ki asi naa ki ya dæw ki dana wa kin be tə. ⁴² M-əl səsi təkı rojeti, dæw ki adi man ki səl wa kin par me ngon kal man ti, ki kare dan njé ki du ti ki dan njé ndo je ti læm kin, mbata ke ki e nje ndo læm 6a, dæwe kin, təkı rojeti, adi m-əl səsi, a nal ne kigə go ji læne al.»

11

*Jə Batisi əi ki Jəju
(Lk 7.18-35)*

¹ Loki Jəju adi ndu kin njé ndo je læne ki dɔgi gide e joo, gine gangi 6a, ɔti noo, aw ndo ne je, ilə mbɛ Poy Ta ki Maji je me 6e bo je ti ki dɔnangi ti ki noo. ² Lo kin ti, Jə Batisi ki to kəy dangay ti, oo poy ne je ki Kirisi ra, adi ilə njé ndo je læne, kadi daji ta Jəju əi nə: ³ «I ə j dæw ki Luwə mbəte, ki sɔbi kadi a re ka kin ə se, e nay noo 6əy kadi tə ji ngəm tae ə?» ⁴ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Awi əli Jə ne je ki oi ki mbisi je, ki kəmsi je kin: ⁵ NJé kəm tə je ooi lo, njé məti je njiyəi maji, njé banji je ingai rə nga, njé mbi 6əy je ooi ta, njé koy je jii taa lo koy ti, taa njé ndoo je ka, e ki kilə-de mbɛ Poy Ta ki Maji tə. ⁶ Maji-kur e lə dæw ki m-təl gin kosi lie, al.»

⁷ Loki ɔti awi, Jəju ilə ngirə kəl kosi je ta ki dɔ Jə ti ə nə: «E ri ə awi isi oi

dilə lo ti ə? E gakira ki nəl isi aw sie ki yo je, ki ne je kin a? ⁸ A re e e al ə, e ri wa bangi awi isi oi ə? E dæw ki ɔ kibi ki ndole ngay 6a awi oi-e ma? NGA njé ki oi kibi je ki ndole ngay ka, isi me kəy je ti ki ngar je isi ti. ⁹ Ə se e ri wa ə awi oi wa? E nje kəl ta ki ta Luwə ti ə awi oi-e ma? Re e e ə, m-əl səsi m-ə nə oyo, e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki itə njé kəl ta je ki ta Luwə ti 6əy. ¹⁰ E e ə makitibi lə Luwə əl ta ki dæe ti kəte ə nə: “M-a m-ilə ki nje kaw kilə læm kəte kadi ra go rəbi noj ti.” ¹¹ Təkı rojeti, adi m-əl səsi, dan dije ti pəti ki dæne je oji-de kin, dæw ki bo itə Jə Batisi goto. Nə ki 6asine kin, dæw ki e ki du ngay me 6ekɔ ti ki dɔrə ti, bo ite. ¹² Lo kilə ngire dəkagilo ti lə Jə Batisi, biti 6one, kɔbe lə Luwə e gin ne ra ki ki tɔgi ti, ningə njé tɔgi je sangi kadi n-taai-e gin tɔgide ti. ¹³ Makitibi je lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti pəti, ki ndukun je lə *Moji, əli ta ki dɔ ne je ti ki a rai ne biti tɛɛi dɔ Jə Batisi ti. ¹⁴ Re indigi kadi igəri gine maji 6a, Jə e nje kəl ta ki ta Luwə ti, Eli ki kadi a təl re. ¹⁵ Ə dæw ki aw ki mbine mba koo-n dɔ ta 6a, kadi oo ta kin maji!

¹⁶ «M-o dæw ki kadi m-un-e m-ɔji-n dije ki dəkagilo ti ki 6one kin al. M-a m-ə nə toi tə ngan je ki du ki isi ta mbalo je ti, 6ari-naa ki yo je ki ne je əi nə: ¹⁷ “Ji kəl nal kadi indamii, ə imbati ndam, j-osi pa yo kadi inoɔ, ə imbati no.” ¹⁸ E be ə, Jə re, uso ne al nim, əy man al nim 6a, dije əli əi nə: “Dəe majal”, ¹⁹ NGA ə, mi *NGon dæw m-re, ə m-uso ne je, m-əy man je 6a, dije əli əi nə: “Nje kuso ne kadi, mi nje kay ne, mi madi njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je,” 6əy tə! Nə njé ki ndigi gosi lə Luwə, gəri kadi gosi lə Luwə e gosi ki dana ki go kilə rae ti ki to ki taga.»

*Be je ki mbati kiyə rəbi ne rade je
ki majal kə
(Mt 10.15; Lk 10.12-15)*

²⁰ Lo kin ti, Jəju ilə rəne, kəl ki dije ki me 6e bo je ti, ki əi ə əi dije ki, ra ne kəji je ngay dande ti, nə iyəi rəbi ne rade je ki majal kə al, ə nə: ²¹ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi dije ki Koraje! Kəm-to-ndoo e ləsi səi dije ki Bətisayda! Ne kəji je ki əti bəl, ki Luwə ɔji dansi ti kin, re ne je kin rai ne me 6e bo Tir ti, ki 6e bo Sidɔ ti be ə, re dije ki me ti a iyəi rəbi ne rade je ki majal mari nu. Re a iyəi rəbi ne rade je ki majal kə, ki go rəbi kilə kibɪ kuwə ndoo rə ti, kəy-n bu por ki də ti. ²² E be ə, m-əl səsi kadi igəri təkɪ, ndə gangi ta ti ə, ta ki gangi ki də Tir ti ki Sidɔ, yəsi a ngə ite. ²³ NGA ningə j Kapərnayim, o kadi a un dɔi taa bitɪ kadi ɔdi rə, nə Luwə a təl səi bitɪ kaw səi koo. Tado ne kəji je ki rai ne Kapərnayim ti kin, re rai ne Sodom ti be ə, re 6one kin 6e bo ki Sodom a a ki dəne taa ne 6əy. ²⁴ E be ə, m-əl səsi kadi igəri təkɪ, ndə gangi ta ti ə, ta ki gangi ki də dije ti ki Sodom a ngə ngay tə yəsi be al.»

*Jəju əi ki Bawne Luwə
(Lk 10.21-22)*

²⁵ Də gangi loe ti kin, Jəju un ta, əl ə nə: «Bai, ki j Ba dərə ki dənangi, m-ilə toji dəi ti, təkɪ ibəyɔ ne je kin njé tər je, ki njé ne gər je, ə iteɛ ki dəe adi ngan je ki du gəri. ²⁶ Oyo, Bai, e ndigi ləi kadi ne kin ra ne be.»

²⁷ Ba, Jəju əl dije ki ai nɔɔ ə nə: «Bai, adi-m ne je pəti, ningə dəw kare ki gər-m, mi NGon, goto, e Bai ki karne ba par, taa dəw kare ki gər Bai ka goto tə, e mi NGon ki karm ba par, ningə e dije ki mi wa ə m-ndigi kadi m-adi gəri-mi par tə.

²⁸ «İrəi ki rəm ti, səi pəti ki ɔi rəgəgə gin ne kotɪ ti ki ɔy, ə m-a m-adi səsi ɔri kəə. ²⁹ Uni jugi ləm, ə itaaɪ ne ndo ləm, tado mi dəw ki səl ləm ləm, taa mi nje kilə dəm nangɪ nim tə. Re irai be ə, a ingəi lo kər kəə lə ndilsɪ. ³⁰ Mi, jugi ləm ɔy al, taa ne ki madi səsi kadi oti ka ɔle pəl pəl tə.»

12

*Ta la Jəju də ndə taa kəə ti
(Mk 2.23-28; Lk 6.1-5)*

¹ NDə kare, Jəju ində də me ndər gəme je ti, ndə taa kəə ti lə *Jipi je. *NJé ndo je lie ki əi sie, 6o ra-de adi gangi də ko je, usoi. ² Ə loki *Parisi je ooi-de ningə, əli Jəju əi nə: «O njé ndo je ləi rai ne ki kadi dəw ra ndə taa kəə ti al.» ³ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «İtidəi ne ki ngar *Dabidi ra loki 6o ra-de ki dije ki goe ti kin al a? ⁴ Dabidi ur me kəy ti lə Luwə ki ra ki kibɪ, əi ki dije ki gone ti, usoi mapa ki dije adi Luwə kadi-kare ti. E mapa ki kuso-e səbi dəe al nim, səbi də njé ki goe ti al nim, nə e njé kijə ne məsi kadi-kare par ə səbi dəde kadi usoi*. ⁵ Ə se ta ki ndu-kun lə *Moji ndangi əl ə nə: ndə taa kəə ti, njé kijə ne məsi kadi-kare je, rai kilə ki e ne ki kadi dəw ra ndə taa kəə ti al, gin kəy ti lə Luwə, nə dəw tidə dəde ti kadi e majal al kin, itidəi al a? ⁶ NGA ningə kadi m-əl səsi, lo ki j-a ti ne kin, ne ki bo ngay itə kəy lə Luwə to ti ne. ⁷ Ningə kin ə re igəri me ta ki ə nə: «E koo kəm-to-ndoo ə m-ge, 6i e kilə məsi kadi-kare par al*» kin ə, re a igangi ta də dije ti ki ta ləde goto kin al. ⁸ Tado mi *NGon dəw, m-aw ki togi də ndə taa kəə ti.»

*Jəju adi rə nga dingəm ki jie oy
njururu*

(Mk 3.1-6; Lk 6.6-11)

⁹ Jəju j nɔɔ, aw kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. ¹⁰ Ningə dingəm kare ki jie oy njururu e me kəy kaw-naa ti nɔɔ. Ba, dije sangi rəbi ki kadi n-indəi ta də Jəju, adi dəji-e ta əi nə: «NDu-kun adi ta rəbi kadi dəw aji madine ndə taa kəə ti ə se aje al ə?» ¹¹ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Nə dansi ti ə, aw ki bati kare ba, ə bati ka kin osi 6e ti ndə taa kəə ti, ə aw un-e tēe sie taga al ə? ¹² NGA ningə re e dəw 6a, itə bati gidi bay bay! ƏƏ m-əl səsi təkɪ ndu-kun adi ta rəbi kadi dəw ra maji ndə taa kəə ti.» ¹³ Lo kin ti nɔɔ,

Jəju əl dɪngəm ka kɪn ə nə: «fɪsurə jii.» Ə dɪngəm surə jine ɓa, jie təl tɔ maji asi-naa ki ki nungi. ¹⁴ Ə loki *Parisi je tɛɛi taga ɓa, awi əli-naa ta ki dɔ Jəju ti, kadi n-ooi se n-a n-rai ban ə n-a n-təli-e wa.

Jəju e ɓəə kilə lə Luwə

¹⁵ Loki Jəju oo poy nɛ ki gei ra sie, ətɪ lo kɪn ti nɔɔ kɔ. Dije ngay uni goe, nɪngə aji njé moy je pəti tɔ. ¹⁶ ɓa, ndəji-de ki tɔgine, kadi rai adi dəw gər-ne al. ¹⁷ Nɪngə nɛ kɪn ra nɛ be kadi ta ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tae ti, Ejay kɪn[☆], təl tane. Luwə əl ə nə:

¹⁸ «Oi ɓəə kilə ləm ki m-kəte, NJe ndigi ləm, ki rɔm nəl-m ngay kadi m-ilə jim dɔe ti.

M-a m-ində NDil m dɔe ti, Nɪngə a ilə mbɛ nɛ ra ki dana rɔ gin ɓe je ti ki dangi dangi[☆].

¹⁹ A kəli-naa ki dəw al nɪm, a ində ndu al nɪm.

Dəw a oo ndue əl ta ta mbalo ti al[☆].

²⁰ A budɪ gakɪra ki tɔ ki mbɔne nangi al,

Taa, a təl lambi ki isi oy al nɪm tɔ.

A ra be bitɪ kadi tə nɛ ra ki dana ɔ ɓe[☆].

²¹ Gin ɓe je ki dangi dangi a indəi mede dɔe ti.»

Dije əi nə Jəju e ngar lə ndil je ki majal

(Mk 3.22-30; Lk 11.14-23)

²² Dije rai ki dɪngəm kare ki ndil ki majal ra-e adi kəme oo lo al nɪm, əl ta al nɪm, ə Jəju ade əl ta je, oo lo je. ²³ Nɛ kɪn ətɪ kosi dije ɓəl ngay, adi dəji-naa ta əli əi nə: «Dəw kam e *NGon ka Dabiɗi al ma?» ²⁴ Nə loki *Parisi je ooi ta kɪn nɪngə, əli əi nə: «E kam isi tuwə ndil je ki majal ki tɔgi lə ɓəljəbul, ki e ngar lə ndil je ki majal.» ²⁵ Jəju gər mər ta ləde adi əl-de ə nə: «Kɪn ə, dije ki me ɓekɔ ti ki kare ba, təli dɔ-naa ti rɔi-naa ə, ɓe kɔɛ kɪn a tuji. Taa, ɓe bo, ə se me kəy ki dije ki me ti təli dɔ-naa ti, rɔi-naa, ki kadi a a taa ka goto tɔ. ²⁶ Kɪn ə re *Satə wa tuwə dije lə Satə, e wa adi

dije lie təli dɔ-naa ti rɔi-naa ə, lo kadi kɔɓe lie a aw ki kəte goto. ²⁷ Kɪn ə re e ki tɔgi lə ɓəljəbul ə m-tuwə-n ndil je ki majal ə, dije ki gosi ti tuwəi-de ki tɔgi lə nɔ ə? Dije ki gosi ti wa a tɔji kadi ta ləsi e ta ki go ti al. ²⁸ A re e ki tɔgi lə NDil Luwə ə m-isi m-tuwə-n ndil je ki majal tɔ nɪngə, tɔji kadi kɔɓe lə Luwə re tɛɛ rɔsi ti ngata.

²⁹ «Nɪngə təkɪ rɔjɛti, re dəw uwə dəw ki nje tɔgi dɔe kəte al ə, a asi kur me kəy ti lie, kadi ndur nɛ kingə lie al. Loki dɔe ngata nɪngə, a ndur nɛ ki me kəy ti lie təkɪ mene ge. ³⁰ Nɪngə kadi igəri, dəw ki e səm al, e nje kɔsi-m ta, taa dəw ki kaw səm nɛ ki naa ti al, e nje tində tɪ tɔ. ³¹ Be ə, m-əl səsi təkɪ, majal je pəti ki dije a rai-de, ə se ta je ki mal pəti ki dije a əli dɔ Luwə ti, Luwə a iyə goe kɔ adi-de, nə ta ki mal ki kəl dɔ NDil Luwə ti, Luwə a iyə go kɔ adi-de al ratata. ³² Kɪn ə re dəw əl ta ki majal ɔsi-n tam, mi *NGon dəw ə, Luwə a iyə go kɔ ade, nə re əl ta ki mal ɔsi-n ta NDil Luwə ə, Luwə a iyə go kɔ ade ki ɓone ti al nɪm, ki lo ti ti al nɪm, ratata.

Ta ki tɛɛ ta dəw ti ki ngame dəw
(Mt 7.16-17; Lk 6.44-45)

³³ «Kɪn ə re kagi maji ɓa, kande maji tɔ, a re kagi majal ɓa, kande majal tɔ. Tado e ki kandi kagi ə dəw a gər-n kagi. ³⁴ Səi njé man majal tə li je be kam, a rai ban be ə ta ki maji a tɛɛ tasi ti, səi ki səi dije ki majal ə? Tado e nɛ je ki rɔsi me dəw kɪn ə isi tɛɛ tae ti. ³⁵ Dəw ki maji, kilə rae je tɛɛ me nɛ ra ti ki maji ki uwə mee. Nɪngə dəw ki majal, kilə rae je tɛɛ me nɛ ra ti ki majal ki uwə mee tɔ. ³⁶ M-əl səsi, ngan ta je ki galala pəti ki isi tɛɛ ta dije ti kɪn, a əli gine ndɔ gangi ta ti. ³⁷ Tado e ki ta ki tai ti ə a ɔri ta dɔi ti, ə e ki ta ki tai ti tɔ ə ta a uwəi.»

Parisi je daji Jəju nɛ kaji
(Mt 16.1-4; Mk 8.11-12; Lk 11.16, 29-32)

38 NJé ndo ndu-kun je ki *Parisi je uni ta əli Jəju əi nə: «NJe ndo dije, ji ndigi kadi ira ne kəji madi kare adi j-o.» 39 Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Dije ki dəkagilo ti ki bone, əi dije ki majal, ki njé kuwə marim, ndigi kadi n-ooi ne kəji, nə ne kəji madi ki rangi ki kadi a oi ore də ne kəji lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Jonasi, goto ngata. 40 Tadə, tə ka ki Jonasi ra kondə mitə, kadi mitə me kanji ti ki boy ka kin ə, mi *NGon dəw m-a m-ra kondə mitə, kadi mitə gin nangi ti tə. 41 NDə gangi ta ti ə, dije ki Ninibi ti a j taa ta kəm dije ti ki dəkagilo ti ki bone kin kadi a iləi ta dədə ti. MBata, loki Jonasi ilə mbe Poy Ta ki Maji, dije ki Ninibi ti iyəi rəbi ne rade je ki majal kə. NGa ningə, ki basine kin, dəw ki itə Jonasi say e ne. 42 NDə gangi ta ti ə, ngar ki dāne ki j gin be ti, a j taa ta kəm dije ti ki dəkagilo ti ki bone kin kadi a ilə ta dədə ti. MBata, j soy dənangi ti nu ə ndə ki re kadi oo gosi ta lə Salomə. NGa ningə, ki basine kin, dəw ki itə Salomə say e ne.

NDil ki majal ki təl re tone ti gogi
(Lk 11.24-26)

43 «Loki ndil ki majal tē me dəw ti, aw ilə ki dilə lo ki tuti mba kadi ningə lo kisi ki rangi kadi n-ər kə ti, nə ingə al 6a, 44 əl ə nə: “M-a m-təl kadi m-aw lo kisi-m ti ki kəte m-isi ti ə m-tē ka kin gogi.” Loki təl aw gogi ningə, ingə me lo ka kin to kare, utəi, rai adi maji. 45 NGa ə, təl aw, əy ndil je ki majal itəi-e e wa bəy siri, 6a rəi uri me dəw ti ka kin isi. Lo kin ti, ji kisi dəw kin ki dēe taa a majal ngay itə e ki kəte bəy. Be ə, dije ki majal ki dəkagilo ti ki bone ka a toi be tə.»

Jəju əl ta lə kone je ki ngakone je ki rəjəti

(Mk 3.31-35; Lk 8.19-21)

46 Jəju isi əl ta kosi je ba bəy ningə, kəje je ki ngakəje je rəi ai taga, sangi kadi n-əli sie ta. 47 NGa ə dəw madi

əl-e ə nə: «O kəi je ki ngakəi je ai taga noo, a sangi kadi n-əli səi ta.» 48 Ə Jəju təl əl dəw ka kin ə nə: «Nə je ə əi kom je, ki ngakom je ə?» 49 Ba un jine təji-n njé ndo je ləne, ə ə nə: «Oi kom je, ki ngakom je ə isi kin. 50 Tadə dəw ki nje ra ndigi lə Bawm ki isi me dərə ti ə, e ngokom je, e konanm je, ki kom je.»

13

Kuji ta ki də nje dibi ne ti
(Mk 4.1-9; Lk 8.4-8)

1 NDəe ti kin, Jəju tē me kəy ti, aw isi kadi ba bo ti. 2 Kosi dije ngay kaw-i-naa gəi gide, adi aw al isi me to ti. Ba kosi dije pəti, ai ngangi ba ti ne. 3 Jəju əl-de ne je ngay me kuji ta je ti ə nə: «NJe ndər kare aw kadi dibi ne, 4 ningə dəkagilo ti ki a ilə ko ne, kə ko je madi tosi ngangi rəbi ti adi yəl je rəi oi maki. 5 Kə ko madi je, tosi dənangi njəkirə ti, adi lo kadi ingəi dənangi asi tam iləi ngirəde ti goto. Nə ke ə, təgi kalangi ba, tadə ngirəde to taa ne. 6 Loki kadi əsi ningə, ngan ko je ka kin ndoləi mbaw, 6a go ti, tuti kurim, tadə ngirəde aw nangi boy al. 7 Kə ko je ki nungi, tosi dan kon je ti, adi kon je təgi ndəmi-de mbəl. 8 Nə kə ko je madi, tosi dənangi ti ki maji, adi andi. Ki nə je andi asi bu kare, njé ki nungi andi asi kuti mehe, taa njé ki nungi bəy andi asi kuti mitə tə.» 9 Jəju ilə də ti ə nə: «Dəw ki aw ki mbine mba koo-n də ta 6a, kadi oo də ta kin maji!»

Gin ne ki Jəju ndo-n ne ki kuji ta je
(Mk 4.10-12; Lk 10.9-10)

10 *NJé ndo je lə Jəju rəi rəe ti dəji-e əi nə: «Mba ri ə əl-de ta ki kuji ta je ə?» 11 Ə Jəju əl-de ə nə: «M-əl-de ta ki kuji ta tadə səi, Luwə tē ki də ne ki to lo bəy ti ki əji də kəbe lie adi igəri, nə əi je, Luwə tē ki dəe adi-de al. 12 Tadə dəw ki aw ki ne jine ti, a adi-e də ti bəy, kadi to mbar mbar jie

ti, nā dāw ki nē lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n jine ti kin ka, a taai jie ti wa 6əy. ¹³ E mbata kin ə, m-əl-n-de ta ki kuji ta, tadə goi lo maji ka, ooi nē al nim, ooi ta maji ka, gəri me al nim. ¹⁴ E be kadi ta ki Luwə əl ki nje kəl ta ki tae ti Ejay kin təl tane. Ejay[✧] əl ə nə:

“A ooi də ta maji, nə a igəri me al nim,

A igoi lo maji, nə a ooi lo al nim,

¹⁵ Tadə me dije kin təl ngə ngororo.

Uti mbide,

NDəmi kəmde,

NDigi kadi kəmde oo lo al nim,

Kadi mbide oo ta al nim,

Taa kadi n-gəri nē madi kare al nim to,

Nə təki ne n-ii n-rəi rəm ti,

Adi m-aji-de[✧].”

¹⁶ «Nə səi, səi njé maji-kur, tadə kəmsi oo nē je maji nim, mbisi oo ta maji nim. ¹⁷ Təki rojeti, adi m-əl səsi, njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ngay, ki njé ra nē je ki dana ngay, ndigi kadi kəmde oo nē ki səi je, kəmsi oo kin, nə asi koo al, ndigi kadi mbide oo də ta ki səi je, mbisi oo kin, nə asi koo al ta.

Jəju ər me kuji ta ki əji də nje kilə ko
(Mk 4.13-20; Lk 8.11-15)

¹⁸ «Səi, maji kadi gəri me kuji ta lə nje kilə ko kin maji. ¹⁹ NGangi rəbi ki kə ko je tosi ti, e dəw ki oo ta ki də kəbe ti lə Luwə, nə gər me al, ə su re ər ta ki dibi mee ti ka kin kə. ²⁰ Dənangi njəkirə ki kə ko je tosi ti, e dəw ki oo ta lə Luwə ningə, taa langisi ba ki rənəl, ²¹ nə ta kin, ilə ngirəne mee ti al. E dəw ki nje kuwə ki ta lə Luwə dəkagilo ki ndəy be par. Dəkagilo ki kə je, ə se kində kəm-ndoo ki mbata ta lə Luwə re 6a, iyə kadi-me ləne kə kalangi ba. ²² Kə ko je ki tosi dan kon ti, e dəw ki oo ta lə Luwə, nə me ka sururu də nē je ti ki dənangi ti, ki ra ta nē maji je uti də ta ki oo, adi lo kadi andi goto. ²³ Ningə, dənangi ki maji ki kə ko je tosi ti, e dəw ki oo ta lə Luwə, gər

mee, adi andi maji. Dəe ki madi je andi 6u kare je, ki nungi andi kuti mehe je, kuti mitə je.»

Kuji ta ki də jəne ti

²⁴ Jəju ində kuji ta ki rangi node ti 6əy ə nə: «Kəbe lə Luwə, to tə dəw ki dibi kandi nē ki maji me ndər ti ləne, ²⁵ ə kondə, loki dije toi 6i 6a, nje bə lie re dibi jəne də nē ti ki maji ki dibi ka kin, 6a ətə aw. ²⁶ Loki kandi nē ki maji ka kin ibə təgi, ə kande je isi tēēi 6a, jəne ka kande tēē to. ²⁷ Lo kin ti, njé ra kilə je awi əli 6ade əi nə: “Baje, e kandi nē ki maji ə idibi me ndər ti ləi to, nga jəne je kin tēēi ra ə?” ²⁸ Ə 6ade əl-de ə nə: “E nje bə ə ra nē kin.” NGA ə njé ra kilə je dəji-e əi nə: “Indigi kadi ji rəy-de kə a?” ²⁹ Nə 6a nje ndər əl-de ə nə: “Jagi, lo rəy jəne je ti kin, a rəyi ki ko ki maji ba. ³⁰ Ə iyəi-de adi təgi naa ti biti kagi lo kijə ko ti, ningə ndə kije ti 6a, m-a m-əl njé kije je m-ə nə: Irəyi jəne je kin idəi ki dəe dəe kadi tə iləi por 6əy taa, ijəi wa ki me dam ti ləm.”»

Kuji ta də kə kagi ti ki bari-e mutadi

(Mk 4.30-32; Lk 13.18-19)

³¹ Jəju ində kuji ta ki rangi node ti 6əy ə nə: «Kəbe lə Luwə to tə kə kagi madi ki bari-e nə mutadi ki dəw madi un dibi me ndər ti ləne kin be. ³² Kə mutadi ə e kandi nē ki du itə ndəgi kandi nē je pəti, nə lo ki təgi 6a, təl kagi təy ki bo itə kam təy je pəti ki me ndər ti. Təl kagi ki bo, adi yəl je rəi rai kəy tode bajie je ti.»

Kuji ta də əm ti

(Lk 13.20-21)

³³ Jəju əl-de kuji ta ki rangi 6əy ə nə: «Kəbe ki dərə ti to titi-naa ki əm ki dəne madi un ləy-n nduji ki me kee joo, adi nduji ki ləy ba pəti j ki n be.»

Jəju əl ta je pəti ki kuji ta
(Mk 4.33-34)

³⁴ Ta je kin pəti, Jəju əl kosi je ki kuji ta. Ta ki kadi əl-de ki kuji ta al, goto. ³⁵ E be kadi ta je ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tae ti kin təl tane. Nje kəl ta ki ta Luwə ti əl ə nə: «M-a m-tee tam kadi m-əl kuji ta je, m-a m-ilə mbə ne je ki toi lo bəyo ti lo kilə ngirə dərə ti ki dənangi ti nu kin[⊕].»

Kər gin kuji ta ki də jəne ti

³⁶ Jəju iyə kosi je ə aw be. Loki rəi be, njé ndo je lie rəi rəe ti, dəji-e əi nə: «D-r-je gin kuji ta ki də jəne ti ki a me ndər ti kin adi j-o.» ³⁷ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Dəw ki nje dibi ko ne ki maji kin, e mi NGon dəw; ³⁸ ningə ndər, e dənangi; ə kandi ko ki maji, e njé je ki ndigi kadi Luwə o be dəde ti; jəne, e njé je ki uni go nje majal; ³⁹ nje bə ki nje dibe, e su; kagi lo kijə ko e dəbəy ndo; 6a njé kijə ko je əi malayka je tə. ⁴⁰ Tə ka ki, e ki ray-n jəne buki poro, dəbəy ndo a to be tə. ⁴¹ *Mi NGon dəw m-a m-ilə ki malayka je ləm kadi tuji dije pəti ki njé kosi madide je kadi osi me majal ti, ki dije ki njé ra majal. ⁴² *Malayka je a buki-de me por ti ki dum kəl tae, ki e lo ki a nqi je a ngəi ngangide je titi. ⁴³ Lo kin ti, njé ra ne ki dana a unji tə kadi be me bəkə ti lə Bawde Luwə. Dəw ki aw ki mbine kadi oo-n də ta 6a, kadi oo də ta kin maji.

Kuji ta ki də ne kingə ti ki to lo bəyo ti ki madi-kosi

⁴⁴ «Kəbe ki dərə ti to tə ne kingə ki bəyo me ndər ti, ə dəw madi aw tee də ti kin be. Dəw ka kin təl bəyo gogi, 6a rəe nəl-e ngay, adi aw gati ki ne maji je ləne pəti, ə iyə lae re ndogin ndər ka kin. ⁴⁵ Kəbe ki dərə ti to tə nje ra gati ki isi sangi madi-kosi ki ndole be. ⁴⁶ Loki ingə e ki gate e ngay, təl aw gati ki ne kingə je ləne pəti, ə iyə lae re ndogin madi-kosi ka kin.

Kuji ta ki də bandi ti

⁴⁷ «Kəbe lə Luwə to tə bandi ki dəw a ilə me ba ti ə a oy də kə kanji je ki

dangi dangi kam be. ⁴⁸ Loki bandi ka kin rosi 6a, nje ndo ndər re-n ngangi ba ti, isi nangi, ningə tər njé ki maji maji me sukim ti, ə iyə njé ki tee ne al buki-de kə. ⁴⁹ Kae ti ka kin ə, dəbəy ndo a e be tə. *Malayka je a rəi kadi ərri kəm dije ki njé ra ne je ki dana ki njé ra ne je ki dana al, naa ti. ⁵⁰ A buki dije ki njé ra ne je ki majal me por ti ki dum kəl tae, ki e lo ki a nqi je a ngəi ngangide je titi.»

⁵¹ Lo kin ti noo, Jəju dəji njé ndo je ləne ə nə: «təgəri me ta je kin pəti a?» Ə iləi-e ti əi nə: «Oyo, ji gər.» ⁵² Ningə Jəju əl-de ə nə: «E be ə, nje ndo dije ndu-kun ki təl nje taa ne ndo ki də kəbe ti lə Luwə, to tə 6a nje kəy ki ingə ne je ki sigi ki ne je ki kəke lo ngəm ne ti ləne kin be.»

Dije ki Najarəti ti adi mede Jəju al (Mk 6.1-6; Lk 4.16-30)

⁵³ Loki Jəju əl kuji ta je gine gangi 6a, əti lo ki a ti kin kə. ⁵⁴ Əti noo, aw be bo ti ki təgi ti. Jəju ndo ne dije gin kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. NDo-de ne ndo ki əti-de bəl, adi əli əi nə: «Gosi ta je ki ne kəji je kin i-i-n ra ə? ⁵⁵ Ma ngon lə nje ragi kagi də kəy ti wa ka am wa? Kəe al ə e Mari a? Ə Jaki je, ki Jisəpi je, ki Simo je ki Judi je tə al ə əi ngakəe je a? ⁵⁶ Taa, konane je ka isi səje ne tə al a? NGA ne je kin pəti ingə ra dana?» ⁵⁷ Ta ki dəji kin əgi-de kadi adi mede Jəju, ə Jəju əl-de ə nə: «Nje kəl ta ki ta Luwə ti 6a, e me be koje ti, ki me kəy ti lie ə dije a kidi-e ti.» ⁵⁸ Lo kin ti, Jəju ra ne kəji je ngay al mbata mbati kadi-e mede.

14

Koy Ja Batisi

(Mk 6.14-19; Lk 9.7-9; 3.19-20)

¹ Dəkagiloe ti kin, *Erodi ki e nje kəbe dənangi ti ki Galile, oo ta təba lə Jəju. ² Ə əl njé ra kilə je ləne ə nə: «Dəw kin e Ja Batisi! E e ə i taa dan njé koy je ti. Gine kin ə, aw-n ki təgi mba ra-n ne je ki əti bəl bəl.» ³ Erodi

əl be, tadɔ ndɔ ki adi uwəi Jə, dɔɔi-e ki sən, iləi-e dangay ti, mbata lə Erodidiyadi, ki ne ngokɔe Pilipi, ⁴ ki Jə əl-e ta dɔ ti ə nə: «E go ti al kadi itaa-e nei ti*» ⁵ Me ta ti kin, Erodi ndigi tɔl Jə, nə bəl kosi je, tadɔ kosi je ooi Jə kadi e nje kəl ta ki ta Luwə ti. ⁶ NGa ə, ndɔ rɔnəl koji Erodi ti, ngon lə Erodidiyadi ki dāne, tɛɛ ndam nɔ dije ti ki bari-de lo nɛ kuso ti, ə nəl Erodi ngay, ⁷ adi Erodi un ndune ki kibɪ rɔ kadi n-ade nɛ je pəti ki dəji-ne. ⁸ Lo kin ti, kɔe sule, adi əl ə nə: «Adi-m, təkɪ j-a-n wa kin, dɔ Jə Batisi me supira ti.» ⁹ Me ngar tuji ɔji-n dɔ nɛ ki ngon ki dāne dəje kin, nə ki mbata kun mindi ki un, taa ki mbata dije ki bār-de lo nɛ kuso ti kin tɔ bə, un ndune kadi adi-e dɔ Jə. ¹⁰ Be ə, adi dəw madi aw gangi dɔ Jə kəy dangay ti, ¹¹ re-n me supira ti, adi ngon ki dāne ka kin, adi aw-n adi kone. ¹² *NJé ndo je lə Jə rai uni nɪne awi dibi, bə awi ɔri poye Jəju ade oo.

Jəju adi nɛ kuso dibi dije usoi

(Mk 6.30-44; Lk 9.10-17; Jə 6.1-15)

¹³ Loki Jəju oo ta kin bə, un tɔ ə aw ɔsi rɔne ngərangi ki karne ba, lo ki dije gotoi ti. Loki kosi je ooi tae bə, ii ki bə bo je ki dangi dangi awi ki njade goe ti. ¹⁴ Loki Jəju ur nangi me to ti, oo kosi dije ngay. Loki oode, oo kəm-to-ndoo ləde, adi aji njé moy je ləde. ¹⁵ Loki kadi aw tɔ ur bə, njé ndo je ɔti ki rɔ Jəju ti əli-e əi nə: «Lo ki j-ai ti ne kin, e lo ki dije gotoi ti, ningə kadi isi ur tɔ ngata, ə ituwə kosi dije kam adi awi ki ngan bə je ti, ndogi nɛ kuso usoi.» ¹⁶ Nə Jəju əl-de ə nə: «Awi ki ndoo kadi awi lo al, ɔsi je wa adi-de nɛ usoi.» ¹⁷ Ə əli Jəju əi nə: «Ki j-a-n ne kin, j-aw ki mapa mi ə kanji joo tɔ par.» ¹⁸ Ba Jəju əl-de ə nə: «frəi adi-mi m-o.» ¹⁹ Ningə go ti, adi ndune kadi kosi dije ka kin isi nangi dɔ wale je ti. Ba ɔy mapa ki mi ki kanji ki joo ka kin, un kəmne

ki taa, əl ta ki Luwə mba kadi njangi dɔe, ningə uwə gangi naa ti, adi njé ndo je, adi adi kosi je. ²⁰ Dije pəti usoi nɛ ndani maji, adi njé ndo je ɔyi gindi mapa je, ki kanji je ki nay, kare dɔgi gide e joo bəy. ²¹ Dije ki usoi nɛ kin asi dɪngəm je dibi mi, ki kanji tidə dāne je ki ngan je.

Jəju njiyə dɔ man ti

(Mk 6.45-52; Jə 6.16-21)

²² NDəy ba go ti, Jəju ɔsi njé ndo je ləne kadi ali me to ti, awi gidi ba ti kəte nɔne ti, dəkagilo ti ki e a tuwə-n kosi je. ²³ Loki Jəju tuwə-de adi awi ningə, ɔti aw dɔ mbal ti, ɔsi rɔne ki karne, mba kəl ta ki Luwə. Loki kadi ur, Jəju isi loe ti nɔq ki karne ba. ²⁴ Dɔ gangi loe ti kin, tɔ lə njé ndo je e dan ba ti, say ki ngangɪ ba ngata. Nəl ilə, sur to ki gogi gogi, adi pungi ba ra-de majal. ²⁵ Dan lo ti bə, Jəju j a njiyə dɔ man ti, isi aw ki rɔ njé ndo je ti. ²⁶ Ə loki njé ndo je ooi-e a njiyə dɔ man ti ningə, dɔde majal, adi əli əi nə: «E muwə dəw,» bə bəl tɔl-de, adi uri kəl. ²⁷ Nə kalangi ba, Jəju əl-de ə nə: «Adi mesi ɔsi nangi nə e mi, ə ibəli al!» ²⁸ Lo kin ti, Piyər ilə Jəju ti ə nə: «Bəbe, re e j ə, adi-m ndui adi m-njiyə dɔ man ti m-aw rɔi ti.» ²⁹ Ə Jəju əl-e ə nə: «frə!» Ba Piyər j me to ti, ur dɔ man ti, njiyə dɔ ti isi re ki rɔ Jəju ti. ³⁰ Nə loki Piyər oo nəl ki isi ilə bə, bəl ra-e adi ilə ngirə nduy man, adi nɔ ə nə: «Bəbe, aji-m!» ³¹ Ə kalangi ba, Jəju ilə jine uwə-n Piyər, bə əl-e ə nə: «J dəw ki kadi-me ləi e ndikiri ba, ra ban ə ibadi ə?» ³² Ningə loki ali taa me to ti bə, gin nəl gangi. ³³ Ə njé ki isi me to ti ɔsi məkəside nangi nɔe ti, bə əli-e əi nə: «Təkɪ rɔjeti, j NGon lə Luwə wa!»

Jəju nga njé moy je dɔnangi Gənarəti ti

(Mk 6.53-56)

³⁴ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi ba gangi ningə, tɛɛi dɔnangi Gənarəti ti. ³⁵ Dije ki loe ti gəri

* 14:4 Ləbatiki 18.16; 20.21

Jəju, adi ilai kilə ki lo lo, dɔnangi ki Gənəjarəti ti ba pəti, ə dije rəi ki njé moy je pəti rəe ti. ³⁶ Dije nɔi dɔ Jəju ti kadi iyə njé moy je adi ɔdi ta kibi lie par ə a ingəi rɔ nga, ɓa dije pəti ki ɔdi ta kibi lie ingəi rɔ nga tɔ.

15

Jəju əl ta ki dɔ ne jibəl be ti
(Mk 7.1-13)

¹ *Parisi je ki njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki madi je j Jorijaləm ti, rəi ingəi Jəju dəji-e əi nə: ² «Mba ri ə njé ndo je lai təli rɔde go ne jibəl be ti lə kaje je al ə? Ji dəji be tadɔ togi jide al par ə usoi ne.» ³ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «NGa səi, mba ri ə itali rəsi go ndu-kun ti lə Luwə al mbata ne jibəl be ləsi ə? ⁴ Təki rɔjeti, Luwə əl ə nə: “Ɔsi gon bawi ki kɔi.” Taa əl ɓəy ə nə: “Dəw ki taji bawne ə se kone asi ta koyɔ.” ⁵ Nə səi, əli əi nə: “Dəw ki əl bawne ə se kone ə nə: «Nə maji je ki re m-a m-osi-n səli e kadi-kare ki mində ta dangi mbata lə Luwə ngata,» ɓa, ⁶ dawe kin aw ki ndoo kadi ɔsi gon bawne al ngata. Lo kin ti, isi tuji ki ta lə Luwə mbata ne jibəl be ləsi.” ⁷ Səi njé kadi kəm dije, ta ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tane ti Ejay dəsi ti e ta ki rɔjeti. Luwə əl ə nə:

⁸ “Gin dije kin ɔsi gonm ki nda tade kare,

Nə mede e say səm.

⁹ Tɔji ki isi iləi dəm ti, ndae goto, Tadɔ ne ndo je ki isi ndoi dije ka, E kəm-kədi ki j rɔ dije ti tɔɔ.”

Ne ki nje təl dəw ne ki to nje ti
(Mk 7.14-23)

¹⁰ Go ti, Jəju ɓar kosi dije ki rɔne ti, ə əl-de ə nə: «Uri mbisi maji oi ta ləm, ə kadi igəri mee tɔ. ¹¹ Nə madi ki j taga aw ta dəw ti ki a təl-e ne ki to nje ti ta kəm Luwə ti goto. Nə ne ki tɛɛ ta dəw ti ə a təl dəw ki ne ki to nje ti.» ¹² Lo kin ti, njé ndo je lə Jəju rəi rəe ti əli-e əi nə: «Ta ki əl kin to me *Parisi je ngay, kin igər ma?» ¹³ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Kagi ki ra ki

Bai mə-e al, a ɔri-e kɔ. ¹⁴ Iyəi-de, əi njé kəm tɔ je ki isi ndəri njé kəm tɔ je. NGA ningə, re nje kəm tɔ ndər nje kəm tɔ ɓa, joo pu a osi me be ti.» ¹⁵ Ə Piyər un ta əl-e ə nə: «Ɔr me kuji ta kin adi j-o.» ¹⁶ Ba Jəju əl ə nə: «Adi səi je wa ka igəri ne al tɔ a? ¹⁷ Adi m-əl səsi, ne je pəti ki ɔdi ta dəw, a aw tɛɛ kandae ti, ɓa go ti ə, tɛɛ kɔ, aw be si ti. ¹⁸ Nə ne ki tɛɛ ta dəw ti, e ne ki j ngame dəw ti, ningə e kin ə e ne ki nje təl dəw ne ki to nje ti. ¹⁹ NGA me dəw ə e lo ki mər ta je ki majal isi tɛɛ ti, ki təl-naa, ki kuwə marim, ki kaya ki ra, ki ɓogi, ki ma naji ki ngom, ki kəl ta ki majal dɔ-naa ti. ²⁰ Əi je kin ə əi ne je ki isi təli dəw ne ki to nje ti; nə kuso ne, ki kanji togi ji, a təl dəw ne ki to nje ti al.»

Dəne ki Kana ti adi mene Jəju
(Mk 7.24-30)

²¹ Jəju j loe ti nɔɔ, ɔr rɔne aw dɔnangi ti ki Tir ki Sido. ²² Ningə yə, dəne ki Kana ti kare tɛɛ nɔɔ re, ɓa un ndune ki taa əl ə nə: «Babe, *NGon ka Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm! tadɔ ndil ki majal adi kɔ ngonm ki dəne ngay.» ²³ Nə Jəju ile ta ti al. Ba njé ndo je lie rəi rəe ti, əli-e əi nə: «Ituwe kɔ goje ti, tadɔ a ində ndu goje ti.» ²⁴ Ə Jəju ilə ti ə nə: «E ngan *Isirayəl je, ki toi tə bati je ki nayi-naa be kam par ə Luwə ilə-m ki rɔde ti.» ²⁵ Nə dəne re ɔsi məkəsine nangi nɔe ti ə nə: «Babe, ire ira səm!» ²⁶ Ə Jəju ile ti ə nə: «E go ti al kadi dəw un ne kuso lə ngan je, ilə adi ngan bisi je.» ²⁷ Ba dəne əl Jəju ə nə: «E rɔjeti Babe, nga ke ə, ngan bisi je ki ai gin tabila ti, a usoi yongirɔ ne je ki tɛɛ ta ɓade je ti tosi nangi tɔ.» ²⁸ Lo kin ti, Jəju əl-e ə nə: «Dəne, kadi-me lai bo ngay! Ningə kadi ingə ne ki to rəi kin, təki idəji-n.» Ba ngone ki dəne ka kin, ingə rɔ nga dɔ kade ti wa kin nɔɔ tɔ.

Jəju aji njé moy je ngay
(Mk 7.31-37)

²⁹ Jaju ɔti loe ti noo, aw ta ba ti ki Galile. Al aw do mbal ti, isi nangi. ³⁰ Kosi dije ngay rai ro Jaju ti ki njé mati je, ki njé kam to je, ki njé kingə tuji je, ki njé mbi bəy je, taa njé moy je ki rangi ngay noo bəy. Rai ki njé moy je kin buki-de no Jaju ti, ba Jaju aji-de. ³¹ E ne ki ɔti kosi je bəl ngay, kadi njé mbi bəy je əli ta nim, njé kingə tuji je ingəi ro nga nim, njé mati je njiyai nim, taa njé kam to je ka ooi lo nim to, adi ilai toji do Luwə ti lə *Isirayəl je.

Jaju adi ne kuso dibi dije usoi bəy
(Mk 8.1-10; Mt 14.13-21)

³² Jaju bar njé ndo je ləne əl-de ə nə: «M-o kam-to-ndoo lə kosi dije kin, tado ndo mitə bone ə əi səm naa ti, ningə, ne ki kadi usoi goto. Ba m-ge kadi m-tuwə-de ki mede ki bo ba al, nə tə bo i taa təgide rəbə.» ³³ Ə njé ndo je lie daji-e əi nə: «J-a j-i ki mapa ra dilə lo ti ne, ə kosi dije ki ɔti bəl be kin a usoi asi-de ə?» ³⁴ Ba Jaju daji-de ə nə: «Mapa ki jisi ti e ban ə?» Ə əli-e əi nə: «Mapa e siri ki ngan kanji je ndəy do ti.» ³⁵ Ə Jaju əl kosi dije kadi isi nangi. ³⁶ Ba ɔy mapa ki siri ki ngan kanji je ka kin jine ti, ra oyo Luwə do ti, ningə gangi naa ti, adi njé ndo je ləne, adi adi kosi dije usoi. ³⁷ Dije pəti usoi ne ndani, adi njé ndo je kawi ginde je ki nay, kare siri. ³⁸ Dije ki usoi ne, asi dingəm je dibi so, ki kanji tidə dəne je ki ngan je. ³⁹ Go ti, Jaju tuwə kosi je adi awi, ba al me to ti, aw dɔnangi Magada ti.

16

Parisi je ki Sadusi je, daji ne kəji
Jaju

(Mk 8.11-13; Lk 12.54-56)

¹ *Parisi je ki *Sadusi je rai ro Jaju ti, daji-e kadi ra ne kəji ki i dora ti adi-de n-ooi. Daji-e be tə kulə ki kiyə mba kuwə-n dəw. ² Ə Jaju ilə-de ti ə nə: «Loki kadi aw tə ur ningə əli əi nə: “Lo a to maji, mbata dora kər jo.” ³ Loki lo ti ki si bati ningə, əli əi

nə: “Bone ndi a ədi, mbata dora kər wuu.” E be ə, asi kadi igəri kam ne je ki a rai ne dora ti, nə ne je ki isi rai ne dəkagilo ti ki bone taa asi gər al! ⁴ Dije ki dəkagilo ti ki bone, əi dije ki majal, ki njé kuwə marim, ndigi kadi n-ooi ne kəji, nə ne kəji madi ki rangi ki kadi a ooi ore do ne kəji lə Jonasi, goto ngata.» Ba iyə-de, ə ɔti aw.

Əm lə Parisi je ki lə Sadusi je
(Mk 8.14-21; Lk 12.1-6)

⁵ Loki isi awi dam ba ti ki kare, me njé ndo je oy do mapa ti ki kadi ɔyi. ⁶ NGa ningə Jaju əl-de ə nə: «Oi maji! İndəi kam-kədi do rəsi ti, ɔji-n do əm lə *Parisi je, ki əm lə *Sadusi je.» ⁷ Nə əi je isi məri ta kin yo dode ti əi nə: «E mbata kəy ki j-ɔy mapa al!» ⁸ Nə Jaju gər ta ki mede ti, adi əl-de ə nə: «Səi dije ki kadi-me ləsi e ndikiri ba, mbari ə isi məri ta ki do mapa ti ki ɔyi al ə? ⁹ İgəri me ne je al ka bəy a? Mesi ole do mapa ti ki mi ki dingəm je dibi mi usoi kin al a? NDə ki ɔyi ndəge ki nay kare ban ə itəli ə? ¹⁰ Taa mapa ki siri ki dingəm je dibi so usoi kin ka mesi ole do ti al nim to a? NDə ki ɔyi ndəge ki nay kare ban ə itəli ə? ¹¹ Ta ki m-əl m-ə nə: İndəi kam-kədi do rəsi ti, ɔji do əm lə Parisi je, ki əm lə Sadusi je kin, e ta ki səbi do mapa al, kin ra ban be ə asi kadi igəri mee al ə?» ¹² Lo kin ti ngata ə gəri təkəi əl-de kadi n-ındəi kam-kədi do rəde ti, ɔji do əm ra mapa al, nə ɔji do ne ndo lə Parisi je ki Sadusi je.

Piyər əl təkəi Jaju e dəw ki Luwə
mbəte

(Mk 8.27-30; Lk 9.18-21)

¹³ Loki Jaju aw tēē Səjare ti ki Pilipi ti, daji njé ndo je ləne ta ə nə: «Dije isi əli ta ki dəm ti təkəi mi *NGon dəw mi nə ə?» ¹⁴ Ə njé ndo je əli-e əi nə: «Dije madi əli əi nə i Ja Batisi; njé ki nungi əi nə i nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli; njé ki rangi bəy əi nə i nje kəl ta ki ta Luwə ti Jərəmi al ə ki kare dan njé kəl ta je ti ki ta Luwə ti.» ¹⁵ Lo kin ti, Jaju əl-de ə nə: «NGa səi je wa ki dəsi, əli əi nə mi nə ə?»

16 Ə Simo Piyər ile ti ə nə: «İ Kirisi, ki Luwə mbəte, NGon lə Luwə ki nje kisi kəm ba!» 17 Ba Jəju əl Simo ə nə: «İ nje maji-kur, Simo ki ngon Jonasi, tado e dəw 6a tēē ki dō ne kin adi igər al, nə e Bai ki nje kisi me dərā ti taa ə tēē ki dōe adi. 18 NGa ningə m-a m-əli m-ə nə i Piyər (ki kər mee nə MBal), ningə dō mbal ti kin ə m-a m-ində ngirə njé kaw-naa je ləm dō ti. Tōgi koy a ra sie ne mədi al. 19 M-a m-adi lakəle kōbe ki dərā ti. Ningə ne je pəti ki a dō dōnangi ti ne, a dōi dərā ti tō, ə ne je pəti ki a tuti dōnangi ti ne, a tuti dərā ti tō.» 20 Ba ndəji njé ndo je ki tōgine təki ke n-e Kirisi ki Luwə mbəte kin, kadi əli tae dəw mədi al.

Jəju əl ta koyne ki kine lo koy ti
(Mk 8.31-9.1; Lk 9.22-27)

21 İ dəkagiloe ti noo, Jəju ilə ngirə tōji njé ndo je adi gəri təki, səbi kadi n-aw Jorijaləm, n-ingə kō ngay ji ngatōgi je ti lə *Jipi je, ki ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je. A tōli-ne, nə ndo ki kō mitə lə ndo koyne 6a, n-a n-tēē lo koy ti. 22 Nə dō ta ti kin, Piyər ər Jəju aw sie dəbi kare, ningə ilə ngirə kəl sie ə nə: «Bəbe! Luwə a ngəm-i, ne kin a rai al!» 23 Nə Jəju təl rōne, əl Piyər ə nə: «İtəl gogi *Satə, ər rəi kō gom ti! İ jigi ki nje tigə-m, tado mər ta ləi e mər ta ki i rō Luwə ti al, nə e mər ta lə dije.»

24 Ningə go ti, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Re dəw mədi ndigi njiyə gom ti ningə, kadi oo rōne tə ne mədi al, kadi e wa un kagi-dəsi koy ləne, ə re un gom. 25 Təki rōjeti, dəw ki ge kaji rōne ne wa dōnangi ti ne a tı ta rōne. Nə dəw ki tı ta rōne ki mbata ləm, a isi ki dōne taa gogi. 26 Kin ə re dəw ingə ne maji je ki dōnangi ti ne pəti tigə, nə ndile tuji ə, maje to ra be ə? Ne mədi ki dəw a adi ər-n to ndilne to noo a? 27 Mi *NGon dəw m-a m-re ki malayka je ləm me tōba lə Bai Luwə, ningə m-a

m-igə dəw ki ra go jie ki go kilə rae ti. 28 Təki rōjeti, adi m-əl səsi: dije mədi dansi ti ne a oyi al 6əy ə, a ooi-mi NGon dəw ki m-a m-re tə NGar kin.»

17

Jəju mbal rōne
(Mk 9.2-3; Lk 9.28-36)

1 NDō mehe go ti ningə, Jəju ər Piyər nim, Jaki nim, taa Jə ki ngokō Jaki nim tō, ə aw səde dō mbal ti ki ngal, say ki ndəge je. 2 Loe ti noo, Jəju mbəl rōne ta kəmde ti. Ta kəme unji tə kadi be, taa kibi ki rōe ti ka unji tə kadi be tō*. 3 Ningə loe ti noo, *Mojı əi ki Eli tēēi ki rōde ti həy, a əli ta ki Jəju. 4 Ə Piyər un ta əl Jəju ə nə: «Bəbe, kin ə j-isi lo kin ti ne be par ə maji ngay. Re ige ə, m-a m-ra kəy-lo mitə: kare e yaı, kare e ya Moji, ə ki kare e ya Eli tō.» 5 Loki Piyər a əl ta tane ti ba 6əy ningə yə, kil ndi ki kunje to, i səbi dōde liti. Ba ndu ta mədi tēē me kil ndi ti ə nə: «E kam e NGonm ki m-ndige ngay, e ki nəl-m ngay kadi m-kəte, ə oi ta lie.» 6 Loki njé ndo je ooi dō ta kin 6a, osi ki ta kəmde nangi, 6əl təl-de. 7 Ə Jəju re rōde ti, ədi-de ə əl-de ə nə: «İ taa, ə adi 6əl ra səsi al.» 8 NGa ningə, loki əi nə n-uni kəmde ki taa 6a, ooi dəw mədi ki rangi al, ooi Jəju ki karne ba par.

9 Loki ij dō mbal ti isi uri ki nangi, Jəju ində ndu kin nōde ti ə nə: «Əli ne ki ra ne adi oi kin dəw mədi al, bitı kadi mı *NGon dəw m-tēē dan njé koy je ti.» 10 Go ti, njé ndo je daji-e əi nə: «MBarı wa bangı ə, njé ndo ndu-kun je əi nə səbi kadi Eli re kəte taa ə?» 11 Ə ilə-de ti ə nə: «E ki rōjeti kadi Eli a re kadi ra go ne je pəti adi asi-naa gogi.» 12 Ningə mi, adi m-əl səsi mədi oi, Eli re ngata, nə dije gəri al, adi rai sie ne ki mede ge. Be tō ə, mi NGon dəw ka m-a m-ingə-n kō jide ti. 13 Lo kin ti, njé ndo je gəri kadi ta ki Jəju əl-de kin səbi dō Jə Batisı.

*Jaju nga ngon ki nje damsil**(Mk 9.14-29; Lk 9.37-43)*

¹⁴ Loki tæli isi ræi ki rɔ kosi dije ti, dingam madi kare re rɔ Jaju ti, ɔsi makasine nangi noe ti, æl-e æ næ: ¹⁵ «Bæbe, o kæm-to-ndoo læ ngonm ki dingam, ki damsil ra-e adi ingæ kɔ ngay kin. Taa taa, isi tosi ki poro je, ki me man ti je. ¹⁶ M-re sie rɔ njé ndo je læi, næ asi kadi adi-e ingæ rɔ nga, al.» ¹⁷ Lo kin ti, Jaju un ta æl æ næ: «Sæi dije ki dækagilo ti ki bone ki sæi njé me ngæ je, sæi njé ra ne ki majal, kadi tæ m-isi sæsi dækagilo ban bæy taa adi mesi æ? Kadi m-a m-ɔsi ginsi dækagilo ban bæy taa æ? Fræi ki ngon ræm ti ne.» ¹⁸ Bæ Jaju ndangi ndil ki majal ade tee rɔ ngon ti, par æ ta naa ti noo, ngon ingæ rɔ nga.

¹⁹ Go ti, njé ndo je ræi rɔ Jaju ti, loki æi sie ki karde ba, dæji-e æi næ: «MBarï æ je j-asi kadi ji tuwæ ndil ki majal kin al æ?» ²⁰ Æ Jaju ilæ-de ti æ næ: «Asi al, mbata kadi-me læsi e ndikiri ba. Ningæ kadi m-æl sæsi tæki rojeti, re awi ki kadi-me ki e ndikiri ba tæ ka kagi ki bari-e mutadi kin be mindi ka, a æli mbal kam æi næ: «Ɔti, aw a nu be» æ, a ɔti kadi aw a. Ne ki a dum dæsi goto. [²¹ Taa ko ndil je ki be kin, dæw a tuwæ-de ki takul kæl ta ki Luwæ ki kɔgi rɔ ne kuso par. »]

Jaju tæl æl ta ki dɔ koyne ti ki kine lo koy ti bæy

(Mk 9.30-32; Lk 9.43-45)

²² NDɔ kare njé ndo isi naa ti pæti Galile ti, æ Jaju æl-de æ næ: «A ilæi-mi *NGon dæw ji dije ti, ²³ kadi a tæli-mi, næ ndɔ ki kɔ mitæ læ ndɔ koym æ, m-a m-j taa lo koy ti.» Ta kin ær tɔgi njé ndo je æ tæl ær bæy.

Jaju æi ki Piyær igæi la-mbæ ki me kæy ti læ Luwæ

²⁴ Loki Jaju æi ki njé ndo je ræi teeji Kapærnayim ti, njé ki isi taai la-mbæ me kæy ti læ Luwæ ræi rɔ Piyær ti dæji-e æi næ: «Nje ndo sæsi ne igæ la-mbæ ki me kæy ti læ Luwæ al a?» ²⁵ Æ Piyær ilæ-de ti æ næ: «Oyo, igæ la-mbæ.»

Ningæ loki Piyær re tee be bæ, Jaju un ta kæte æl-e æ næ: «Mær ta læi e ri æ Simo? Næ je æ æi njé kigæ la-mbæ je ki njé kigæ ne ki ngar je ki dɔnangi ti ne gangi dɔ dije ti æ? E ngan njé be je æ se e mba je æ?» ²⁶ Æ Piyær æl-e æ næ: «E mba je.» Loki æ næ: «Mba je», Jaju æ næ: «Re e be æ, ngan njé be je, ai kare æn. ²⁷ Næ re e be ka, kadi je ji tæl jigi tigæ dije kam al, æ aw baa, ilæ kuy, uwæ-n kanji ki dɔsæy ki a re un kuy, ningæ itee tæe, bæ a ingæ silæ kare mbæ ti, kadi igæ-n la-mbæ læi tɔ, yam tɔ.»

18*Dæw ki e ki bo me beko ti læ Luwæ**(Mk 9.33-37; Lk 9.46-48)*

¹ Dɔ kade ti wa kin, njé ndo je ræi dæji Jaju æi næ: «Næ æ e ki bo me beko ti læ Luwæ æ?» ² Æ Jaju bær ngon ki du ade re a dande ti, ³ ningæ æl-de æ næ: «Tæki rojeti, adi m-æl sæsi, re itæli itoi tæ ngan je ki du be al æ, a uri me kɔbe ti læ Luwæ al jagi. ⁴ Dæw ki sæl dɔne lɔm lɔm tæ ngon be æ, dæwe kin a e ki bo ngay me beko ti læ Luwæ. ⁵ Re dæw uwæ ngon ki be kin rone ti, me tɔm ti æ, e mi wa æ dæwe kin uwæ-m rone ti.

*Jaju ndæji dije dɔ majal ti**(Mk 9.42-48; Lk 17.1-2)*

⁶ «Kin æ tæki dæw madi ra adi ki kare dan njé ki du ti ki adi-mi mede, osi me majal ti æ, e soti ngay bæy mbata ti lie kadi dɔoi mbal ki bo ngay minde ti, æ ɔsi-e, ilæi-e bul ba ti. ⁷ Kæm-to-ndoo ki dɔ dije ti ki dɔnangi ti ki njé re ki ne je ki isi tigæi madide je jigi ti adi osi. Tæki rojeti, sæbi kadi ne je ki njé tigæ dije jigi ti toi, næ kæm-to-ndoo e læ dæw ki nje ra kadi dæw osi. ⁸ Kin æ jii, æ se njai rai-ni adi osi me majal ti æ, igangi-de ilæ-de kɔ sæy. Tadɔ, e soti ngay kadi ingæ kaji ki jii ki kare, æ se ki njai kare wa, itæ kadi ingæm jii je joo pu, æ se njai je joo pu wa, æ ilæi-ni me por ti ki gine a gangi al kin. ⁹ Kin æ

kəmi kare rai adi osi majal ti ə, ɔr-e ile kə say. Tado, e soti kadi ingə kaji ki kəmi ki kare, itə kadi ingəm kə kəmi je joo pu, ə iləi-ni me dilə por ti lə su. ¹⁰ Oi maji! Kadi ikidi ki kare dan ngan je ti kin al, tado, təki rəjeti, malayka je ləde isi ki dəkagilo je pəti, ta kəm Bai ti ki isi dərā ti taa. [¹¹ MBata mi *NGon dəw m-re mba kaji dije ki tade ti.] *

Kuji ta də bati ti ki nay
(Lk 15.3-7)

¹² «Dəw madi aw ki bati je bu, ə e ki kare nay ningə, iyə ndəge je ki də jikare gide jikare də wale ti, ə aw sangi e ki nay ka kin. Ə se ki go koe ti ləsi, ta ri ə a əli də lo kin ti wa? ¹³ Təki rəjeti, adi m-əl səsi, re ingə bati ki nay kin ə, rəe a nəl-e ngay dəe ti itə njé ki də jikare gide jikare ki nay-naa al kin. ¹⁴ Be tə ə, Bawsi ki isi me dərā ti, ge kadi ki kare ka tae ti dan ngan je ti kin al.»

Rəbi kingə dəw ki ra majal

¹⁵ «Loki ngokoi ra majal ə, aw inge, səi sie joo ba, ba ilə ji də majal ti lie ki ra, ade gər. Re oo ta ləi ba, j ingə ngokoi gogi. ¹⁶ A re oo ta ləi al ba, aw un dəw ki rangi kare, ə se dije joo wa səi, aw inge-n bəy. İra be mba kadi “ne je pəti e ki kun-ndu də ti ki go ta ti lə dije joo ə se mitə ki kadi mai naje*.” ¹⁷ Kin ə re mbati koo ta ləde ə, əl njé kaw-naa je. Ə re mbati koo ta lə njé kaw-naa je bəy tə ningə, kadi o-e tə dəw ki gər Luwə al, ə se tə nje taa la-mbə be. ¹⁸ Təki rəjeti, adi m-əl səsi: ne je pəti ki a dəwi dənangi ti ne, a dəwi dərā ti tə, ə ne je pəti ki a tuti dənangi ti ne, a tuti dərā ti tə.»

¹⁹ «Təki rəjeti, m-əl səsi m-adi igəri bəy təkə re dije joo dansi ti, indəi ndude naa ti dənangi ti ne, kadi dəji ne ri ki uwə mede ə, Bai ki isi me dərā ti a adi-de. ²⁰ Tado lo ki dije joo ə se mitə kawinaa ti, me təm ti ə, mi dande ti nōō.»

Kiyə go majal je lə naa kə

²¹ Lo kin ti, Piyər ətə ki rə Jəju ti dəje ə nə: «Bəbe, kin ə ngokom ra səm majal ə, kadi m-iyə go kə nja ban m-ade ə? Kadi m-iyə go kə biti nja siri a?» ²² Ə Jəju əl-e ə nə: «M-əl m-ə nə biti nja siri al, nə biti nja dəsiri nja siri.

²³ «E be ə, kəbe lə Luwə to tə ta kin be. NDə kare ngar madi ge kadi njé ra kilə je ləne idəi kor ne je ləne nəne ti adi n-oo. ²⁴ Ə ilə ngire, adi rəi ki e ki kadi a ade la ki dum kidə kəre. ²⁵ Nə dingəm ka kin aw ki ne ki kadi igə-n kirə kin al, adi bae un dune kadi gati sie ki nee, ki ngane je, ki ne maji je lie ba pəti to kirə ti kin. ²⁶ Ə nje ra kilə osi nangi nō bane ti, nō uwə njae ə nə: “İsi səm də ti, ə m-a m-igə-i kirə kin pəti.” ²⁷ NGA ə, lo kin ti, bae oo kəm-to-ndoo lie, adi iyə kirə ki dəe ti kin kə, ə iyə adi aw kare.

²⁸ «Loki dəw ki kirə e dəe ti ka kin ə nə n-teə ki taga ba, ingə madi-kilə lie kare ki e, aw ki kirə ləne ki ndəy be par dəe ti, ə osi sie uwe, səngirə minde, ningə əl-e ə nə: “İgə-m kirə ki dəi ti!” ²⁹ Ə made osi nangi nōe ti, nō dəe ti ə nə: “İsi səm də ti, ə m-a m-igə-i kirə kin.” ³⁰ Nə mbati, adi aw sie biti ile dangay ti, nginə-n ta kirə ki kadi igə-ne. ³¹ Loki madi kilə je ooi ne ki ra kin ba, to rəde ngay adi awi ɔri poy ne je kin pəti bade adi-e oo. ³² Ə ngar bər-e ade re, ba əl-e ə nə: “I nje ra kilə ki majal, m-iyə go kirə ki dəi ti pəti kə mbata nō ki inō dəm ti. ³³ NGA j, ri ə əgi kadi o kəm-to-ndoo lə madi təkə mi m-o-n kəm-to-ndoo ləi kin be tə ə? ³⁴ Lo kin ti, wongi ra bae dəe ti ngay, adi ilə sie dangay ti, lo ra kilə ti ki kə, biti kadi igə-n kirə ki dəne ti pəti tigə. ³⁵ Ningə Jəju ilə də ti ə nə: E be tə ə, Bai ki isi me dərā ti taa, a ra-n səsi, loki dəw madi dansi ti, iyə go majal kə kiyə ki j ngəme ti adi ngokone, al.”»

* **18:11** Bar ta kin goto me makitibi je ti madi ki ndangi kəte nu ki ndon ta girəki. * **18:16** Dətarənom 19.15

19

Ta ki dō gangi-naa ti lə dāne ki dīngəm

(Mk 10.1-12)

¹ Loki Jəju təl ta ta je 6a, ɔti Galile ti, aw dānangi Jude ti, gidi ba Jurde ti. ² Kosi dije ngay uni goe, adi aji-de dō moy je ti ləde. ³ *Parisi je ɔti rəi rō Jəju ti, dəji-e ta tə kulə ki kiyə mba kuwə-n dəw əi nə: «NDu-kun adi ta rəbi kadi dīngəm tuwə-n nene, ɔji dō ne ki ra ki ra adi nəl-e al ə se adi ta rəbi al ə?» ⁴ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Itidai ndu Luwə ki ndangi kin al biti a? NDU Luwə əl ə nə: “Lo kilə ngirə kində ne je ti, Nje kində ne je ra dīngəm əi ki dāne», ⁵ ningə əl ə nə: E be ə, dīngəm a iyə kone je ki bawne je, ə a tiyəi-naa ki nene, kadi təlī darə ki kare». ⁶ Lo kin ti, a əi joo al ngata, nə əi darə ki kare ba. Ningə ne ki Luwə dō naa ti, maji kadi dəw gangi naa ti al.» ⁷ Ba əli Jəju əi nə: «NGa ra ban be ə *Moji adi ndu ə nə re dīngəm tuwə nene 6a maji kadi ade makitibi gangi-naa jie ti ə?» ⁸ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «E ki mbata me ngə ləsi ə Moji adi-n səsi ta rəbi kadi ituwəi nesi je, nə lo kilə ngirə ne je ti, e be al. ⁹ NGA ningə, adi m-əl səsi, re dəw tuwə nene, mbata ne ki rangi, bi e ta lə kaya ki ra, al, ə taa dāne ki rangi ə, dəwe kin təl nje kuwə marim.»

¹⁰ Lo kin ti, njé ndo je əli-e əi nə: «Re e kin ə e ndu ki to dō dīngəm ti ki rō dāne ti ə, taa dāne al e soti.» ¹¹ Ə Jəju əl-de ə nə: «Dije pəti gəri me ta kin al, nə njé ki Luwə adi-de ta rəbe par. ¹² Dije madi əi nqō, taai dāne al, mbata tōgide sangi dāne goto, ningə e ne ki tēgi me kōde ti nu; njé ki madi je e mbata kər ki ɔri-de kuji, ə njé ki nungi, mbati taa dāne mbata kōbe lə Luwə tō. Dəw ki asi kadi gər me ta kin 6a kadi gər.»

Jəju njangi dō ngan je ki du
(Mk 10.13-16; Lk 18.15-17)

¹³ Dije rəi ki ngan je ki du rō Jəju ti kadi njangi dōde, ə əl ta ki Luwə ki mbata ti ləde, nə njé ndo je kəli sade. ¹⁴ Ə Jəju əl ə nə: «tyəi ngan je du adi-de rəi ki rəm ti, bi ɔgi-de ta rəbi al, tadə kōbe ki dərə ti e yə dije ki toi tə ngan je ki du be.» ¹⁵ Go ti, Jəju njangi dōde, 6a ɔti ilə dāne aw lo ki rangi ti.

Ta ki dō ngon ki basa ti ki nje ne kingə

(Mk 10.17-31; Lk 18.18-30)

¹⁶ NDō kare, ngon ki basa kare re rō Jəju ti, ningə dəje ə nə: «Nje ndo dije, e ri ki maji, ə kadi m-ra, ə m-a m-ingə-n kaji ki a to biti ki nq ti ə?» ¹⁷ Ə Jəju əl-e ə nə: «MBA ri ə idəji-m ta dō ne ki maji ti ə? Dəw ki maji e kare ba. Re ige kadi ingə kaji 6a, itəl rəi go ndu-kun je ti.» ¹⁸ Ə ngon ki basa ka kin dəji Jəju ə nə: «NDU-kun je ki ra ə?» Ba Jəju ile ti ə nə: «A təl dəw al, a uwə marim al, a 6ogi al, a ma naji ki ngom dō madi ti al», ¹⁹ ɔsi gon bawi əi ki kōi, taa a ndigi dəw madi tə darə i wa be tō». ²⁰ Ningə ngon basa ə nə: «Nje je kin pəti, m-təl rəm go ti. NGA ki ne kin, e ri 6əy ə nay-m kadi m-ra ə?» ²¹ Ə Jəju əl-e ə nə: «Re ige kadi asi-naa tapi ta kəm Luwə ti 6a, aw, igitati ki ne maji je ləi pəti, adi lae njé ndoo je, 6a a aw ki ne kingə ngay me dərə ti, ə ire un gom.» ²² Nə loki ngon basa o ta je kin 6a, ɔti aw ki rənəl al, tadə e dəw ki aw ki ne kingə ngay.

²³ Ə Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Təki rōjeti, adi m-əl səsi, a ngə ngay ki rō nje ne kingə ti kadi ur me 6eko ti ki dərə ti, ²⁴ ningə m-təl m-əl səsi 6əy, e ne ki ngə ngay kadi jambal ki oi-e kin ur bole kon ku ne ti, nə a ngə ngay itə e kin 6əy kadi nje ne kingə ur me 6eko ti lə Luwə.» ²⁵ Ta kin əti njé ndo je 6əl ngay, adi əli əi nə: «NGa kin ə e be ningə, na wa bangi ə asi kadi ingə kaji ə?» ²⁶ Ə Jəju ində manjide ba ningə əl-de ə nə: «Ki

✱ 19:4 Kilə ngirə ne je 1.27; 5.2 ✱ 19:5 Kilə ngirə ne je 2.24 ✱ 19:7 Dətarənom 24.1 ✱ 19:18 Tēgi ki taga 20.12-16; Dətarənom 5.16-20 ✱ 19:19 Ləbətiki 19.18

rɔ dije ti ɓa, dɔw ki asi goto, nɔ Luwɔ ɓa, asi ra ne je pɛti.» ²⁷ Ɖ Piyɔr un ta ɛl-e ɛ nɔ: «NGa o je ki, j-iyɔ ne je lɔje pɛti kɔ, ɛ j-un goi kin, ri ɛ j-a j-ingɔ ɛ?» ²⁸ Ɖ Jɔju ile ti ɛ nɔ: «Tɛki rɔjeti, adi m-ɛl sɛsi: ndɔ ki ne je pɛti a indɛi ngirɔde kindɔ ki sigi, ɛ mi *NGon dɔw m-a m-isi dɔ kimbɔr kɔɓe ti lɛm, ki dije a ilɔi tɔji dɔm ti kin ɓa, sɛi ki uni gom kin, sɛi ka a isi dɔ kimbɔr kɔɓe ti ki dɔgi gide joo kadi igangi ta dɔ gin ka *Isirayɛl ti ki dɔgi gide joo. ²⁹ Ningɔ re dɔw madi, iyɔ kɛy lɔne, ki ngakone je, ki konane je, ki kone, ki bawne, ki ngane je ɛ se dɔnangi lɔne ki mbata lɛm ɛ, a ingɔ ne je ki al dɔ e kin, taa a ingɔ kaji ki a to biti ki nɔ ti tɔ, tɔ ne ki sɔbi dɔne. ³⁰ NGa ningɔ, dije ngay ki kɛte, a tɛli njɛ ki gogi, ɛ njɛ ki gogi, a tɛli njɛ ki kɛte tɔ.»

20

Kuji ta dɔ njɛ ra kilɔ me ndɔr nju ti

¹ «Kɔɓe lɔ Luwɔ to tɔ ɓa njɛ ndɔr nju, ki tɛɛ ki sɔ ɓati ba kadi n-ɔy njɛ ra kilɔ je kadi rai kilɔ me ndɔr nju ti lɔne kin be. ² NDuje osi naa ti ki njɛ ra kilɔ je, kadi adi-de la ki lo ra kilɔ ti ki ndɔ kare, ɓa adi-de awi me ndɔr nju ti. ³ Loki tɛɛ ki kadi ki jikare ningɔ, oo njɛ ra kilɔ je ki rangi ɓɔy, ki rai ai ta mbalo ti ki kanji ra kilɔ, ⁴ ɛ ɛl-de ɛ nɔ: “Sɛi ka, awi me ndu ti lɛm irai kilɔ, ɛ m-a m-adi sɛsi ne kigɔ go ji ki asi go rɔbe ti.” ⁵ Ba ɔti awi. Loki tɛɛ taga ki kadi ki jam dɔ be ti nim, ki kadi ki mbɔ be ti nim ɓa, ra kae ti ka kin ɓɔy. ⁶ Go ti, tɛɛ re ki kadi ki kadi ra biyɔ bilɔ ningɔ, oo njɛ ra kilɔ je ki rangi ɓɔy, ki rai ai nɔɔ, ɛ ɛl-de ɛ nɔ: “Ra ban ɛ isi lo kin ti lo sɔl, ki kanji ra kilɔ ɛ?” ⁷ Ɖ ilɔi-e ti ɛi nɔ: “Dɔw ki un-je kilɔ ti goto.” Ɖ ɛl-de ɛ nɔ: “Sɛi ka, awi me ndu ti lɛm irai kilɔ tɔ.”

⁸ «Loki kadi ur ningɔ, ɓa nje ndɔr nju ɛl nje ngɛm ne lie kare ɛ nɔ: “Ɔɓar njɛ ra kilɔ je, ɛ adi-de ne kigɔ go jide, ilɔ ngire dɔ njɛ re gogi ti, itɔl tae dɔ njɛ re kɛte ti.” ⁹ NJɛ re ki kadi ra biyɔ bilɔ, nɔ nɔ ka ingɔ la ki lo

kilɔ ti ki ndɔ kare. ¹⁰ Lo kin ti, njɛ re dɔ kɛte rai yɔde ngata ɓa, mɛri kadi n-a n-ingɔi la ki itɔ ya madide je, nɔ ɛi ka, ingɔi la ki lo kilɔ ti ki ndɔ kare wa ka kin tɔ. ¹¹ Loki isi taai la kin, ɓai ta ki nje ndɔr ¹² ɛli ɛi nɔ: “NJɛ ki rai gogi ne kin, rai kilɔ kadi-kare ba par, ningɔ jɔ adi-de la ki asinaa ki yaje, je ki ji ra kilɔ sɔ biti j-ilɔ kadi, adi kadi ndabi-je.” ¹³ Lo kin ti, nje ndɔr ɛl ta ki kare dande ti ɛ nɔ: “Madim, ne madi kare ki majal ki m-ra sɛi go. NDuje sɛi osi naa ti dɔ la ti ki lo kilɔ ti ki ndɔ kare al ma? ¹⁴ Ɔtaa ne lai, ɛ aw. M-ge kadi m-adi e ki re gogi ne kin, tɛki m-adi kin be tɔ. ¹⁵ E ta lɛm mi wa kadi ne ki mem ndigi ɛ m-ra ki ne kingɔ lɛm al a? Ɖ se e ta lai kadi mei ɔi mbata maji ki m-ra a?” ¹⁶ NGa ningɔ Jɔju ilɔ ti ɛ nɔ: E be ɛ, njɛ ki gogi a tɛlii njɛ ki kɛte, ɛ njɛ ki kɛte a tɛlii njɛ ki gogi tɔ.»

Jɔju ɛl ta dɔ koyne ti ki kine lo koy ti ɓɔy

(Mk 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷ Ta kaw ki Jorijalɛm ti, loki ɛi dɔ rɔbi ti, Jɔju ijɔ rɔne ki njɛ ndo je ki dɔgi gide e joo dabi kare, ningɔ ɛl-de ɛ nɔ: ¹⁸ «Oi, j-isi j-awi ki Jorijalɛm ti, ningɔ a ilɔi-mi *NGon dɔw ji njɛ kun dɔ njɛ kijɔ ne mɛsi kadi-kare je ti ki njɛ ndo ndu-kun je. A gangi ta koy dɔm ti, ¹⁹ ningɔ a ilɔi-mi ji dije ti ki ɛi *Jipi je al, kadi kogi dɔm ti je, tindɛi-mi ki ndɔy kabilay je, ɓɛi-mi kagidɛsi ti je. Nɔ ndɔ mitɔ lɔ ndɔ koy m ɓa, m-a m-tɛɛ lo koy ti.»

Ko Jaki ɛi ki Ja daji ne Jaju

(Mk 10.35-45)

²⁰ Go ti, kɔ ngan lɔ Jɔbɔde rai ki ngane je rɔ Jɔju ti, ɓa kɔ ngan je ɔsi makɛsine nangi nɔ Jɔju ti mba dɔje ne kare. ²¹ Ɖ Jɔju dɔje ɛ nɔ: «E ri ɛ ige ɛ?» Ningɔ, ɛl ɛ nɔ: «Un ndui kadi nganm je ki joo kam, dɔw kare isi dɔ ji kɔi ti, ɛ e ki nungi isi dɔ ji gɛli ti tɔ, loki a isi dɔ kimbɔr kɔɓe ti lai.» ²² Lo kin ti nɔɔ, Jɔju ile ti ɛ nɔ: «Ɔgari me ne daji lɛsi kin al. A asi kadi ingɔi kɔ ki m-aw tɔ m-ingɔ

kam kare mindi wa?» Ba əli əi nə: «Oyo, j-a j-asi kare.»²³ Ə Jəju əl-de ə nə: «Kə ki m-aw tə m-ingə kam ə a ingəi kare, nə ta ki oji də kisi də ji kəm ti, ki də ji gəlm ti; e ta ləm kadi mi ə m-adi səsi al. Lo je kin to mba dije ki Bai Luwə ra goe kəte nu ki mbata ti lade.»²⁴ NDəgi njé ndo je ki dəgi, loki oi ta je kin, rəde nəl-de ki ngan lə Jəbəde ki joo ka kin al.²⁵ Ə Jəju ɓar-de pəti ki rəne ti, əl-de ə nə: «İgəri kadi njé kəbe je də gin dije ti ki dangi dangi ki dənangi ti ne, isi tə jəgi də dije ti, adi-de kə, taa dije ki njé təɓa, ɔi be dəde ti ɓəy tə.»²⁶ Nə maji kadi to be dansi ti al. Re dəw madi dansi ti, ndiği kadi n-e ki bo ningə, kadi təl nje ra kilə ləsi pəti.²⁷ Taa re dəw madi ndiği kadi n-e dəw ki də kəte dansi ti ningə, kadi təl ɓəə kilə ləsi tə.²⁸ E be tə ə, mi *NGon dəw m-re mba kadi dije rai kilə adi-mi al, nə kadi mi ə m-ra kilə m-adi-de nim, taa m-adi rəm kadi m-taa-n kosi dije ngay m-ilə-de taa nim tə.»

Jəju aji njé kəm tə je joo

(Mk 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne isi tēgi me be ti ki Jəriko ki taga, kosi dije ngay njiyəi gode ti muki muki.³⁰ Ningə njé kəm tə je joo isi ngangı rəbi ti. Loki ooi kadi e Jəju ə isi ində də ningə, uni ndune ki taa əli əi nə: «Bəbe, NGon ka Dabidi*, o kəm-to-ndoo ləje!»³¹ Kosi je kəngi-de kəngi kadi uti tade, nə njé kəm tə je uni ndude ki taa wa ɓəy əi nə: «Bəbe, *NGon ka Dabidi, o kəm-to-ndoo ləje!»³² Lo kin ti, Jəju a lo ka ti, ɓar-de, ɓa dəji-de ə nə: «E ri ə, igəi kadi m-ra madi səsi ə?»³³ Ə əli-e əi nə: «Bəbe, ji ge kadi kəmje tēg, adi j-o-n lo!»³⁴ Jəju oo kəm-to-ndoo ləde, ə dıi kəmde, par ə ta naa ti nqo, kəmde oo lo, adi uni goe.

21

Jəju ur Jorijaləm ti ki kəsi-gon
(Mk 11.1-11; Lk 19.28-40; Jq 12.12-19)

¹ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi, indəi də be ki Jorijaləm ɓasi, gidi be ti ki Bətipaje, ki kadi mbal kagi bini je ti, ilə njé ndo je joo,² əl-de ə nə: «Awi me ngon be ti ki a nəsi ti kam. Lo kur ə wa ki a uri ki me be ti par ə, a ingəi kə koro əi ki ngon koro ki dəi-de adi ai, ɓa ituti-de, irəi səde adi-mi.³ A re dəw madi dəji səsi ta də ti ə, əli-e əi nə: “Bəbe ə ge-de”, ə a iyə-de kalangi ba kadi ituti-de.

⁴ «Nə kin a ra nə be mba kadi ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti əl kin təl tane:⁵ “Əli dije ki *Siyo ti əli əi nə: Oi ngar ləsi a re dəsi ti, E dəw ki səl ləm ləm, İsi də kə koro ti əi ki ngon koro*.”»

⁶ *NJé ndo je awi, rai təkı Jəju əl-nde.⁷ Rəi ki kə koro əi ki ngon koro ka kin ningə, labi kibi je ləde gidide ti, ɓa Jəju al isi də ti.⁸ Kosi dije ngay labi kibi je ləde go rəbi ti. NJé ki na je tətı mbi kam je ə tiləi də rəbi ti.⁹ Nje njiyə nq Jəju ti, ki njé njiyə goe ti, uni ndude ki taa əli əi nə:

«Təji e ki də NGon ka Dabidi ti!
Ningə kadi Luwə njangi də dəw ki re
ki tə Bəbe!

Təji e ki də Nje kisi dərə ti taa*!»

¹⁰ Loki Jəju ur Jorijaləm ti, lo ki me be ti ba pəti ndiği ɓir ɓir. Adi dije dəji rəde ta əi nə: «E dəw ki ban ə?»

¹¹ Ə kosi je iləi-de ti əi nə: «E Jəju, nje kəl ta ki ta Luwə ti, ki Najarəti, dənangi Galile ti.»

Jəju tuwə njé ra gati je nati kəy ti lə Luwə

(Mk 11.15-19; Lk 19.45-48; Jq 2.13-16)

¹² Go ti, Jəju aw ur nati kəy ti lə Luwə, ningə tuwə njé labi nə je ki njé ndogi nə je nati kəy ti lə Luwə kə. Jəju sur tabılə je lə njé mbəl la je tilə, naa ti ki nə kisi lə njé gati də dum je.¹³ Ningə əl-de ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Kəy ləm

* 20:30 İgəi Mk 10.47 ki ta ki də ti gin makitibi ti nangı. ✧ 21:5 Ejay 62.11; Jakari 9.9 ✧ 21:9 Pa je 118.25-26 ✧ 21:13 Ejay 56.7; Jərəmi 7.11

a bari-e kəy kəl ta ki Luwə, nə səi, itəli-e lo ɔəyɔ rɔ ti lə njé ɔogi je yo^{ϕ1}»
 14 Lo kin ti nɔɔ, njé kəm tɔ je ki njé mətɪ je, rəi rɔe ti nati kəy ti lə Luwə, adi adi-de rɔ nga. 15 Lɔki njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je ooi nɛ je ki əti ɔəl ki Jəju ra-de, ki ndu ngan je ki isi ɔa ə nə: «Tɔji e ki dɔ *NGon ka Dabidi ti,» kin ɔa, mede ɔ-de, 16 adi əli Jəju əi nə: «O ta ki ngan je a əli kam ta?» Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Oyo, m-o, nə se itidəi ndu Luwə ki ndangi əi nə: «Ira adi ngan je ki du, ki njé tɔ ta mba ti ka, tade ilə tɔji dɔi ti,» kin al wa^{ϕ2}»

17 Ningə lo kin ti, Jəju iyə-de nɔɔ, ə tɛɛ me ɔe bo ti kɔ, aw Bətani ti, aw tɔ nu.

*Jəju man kagi mbay-kote
 (Mk 11.12-14, 20-24)*

18 Lo ti ki sɪ, Jəju təl isi re me ɔe bo ti, ningə ɔo ra-e. 19 Ə oo kagi mbay-kote ki a kadi rəbi ti, tɔ kadi n-aw gin ti, nə lɔki re ɔasi ɔa, oo mbie je par ɔi oo kande al. Ə Jəju əl mbay-kote ka kin ə nə: «A andi gogi al biti ki nɔ ti.» Ba loe ti nɔɔ, mbay-kote tuti. 20 Lɔki njé ndo je ooi nɛ kin ɔa, əti-de ɔəl ngay, adi dəji ta əi nə: «Ra ban ə loe ti ne par ə kagi tuti ə?» 21 Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Təki rɔjeti, adi m-əl səsi, re awi ki kadi-me, ə mesi tɔsi al ə, e nɛ ki m-ra ki mbay-kote kin par ə a rai al, nə re əli mbal kam əi nə: «Oti lo kin ti rangi, aw osi me ba ti,» ka nɛ kin a ra nɛ. 22 NGa ningə, nɛ je pətɪ ki a idəji ki kadi-me, me kəl ta ti ki Luwə ə, a ingəi.»

*Ta ki dəji dɔ tɔgi ti ki Jəju aw-n
 (Mk 11.27-33; Lk 20.1-8)*

23 Jəju ur nati kəy ti lə Luwə, isi ndo nɛ dije ningə, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki ngatɔgi je lə *Jipi je, rəi ki rɔe ti, dəji-e əi nə: «E ki tɔgi ki j ra ə isi ra-n nɛ je kin be ə? Ə nɔ tɔ ə adi ndune ə isi ira-n wa əl-je adi j-o?» 24 Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Mi ka m-a m-dəji səsi ta kare ba be

tɔ. Re iləi-mi ti ningə, m-a m-əl səsi dəw ki adi-m ndune kadi m-ra-n nɛ je kin tɔ. 25 Nə ə ilə Jə kadi ra dije batam ə? E Luwə ə se e dije ə?» Nə təli a əli-naa ta dande ti əi nə: «Re j-əl-e j-ə nə: «E Luwə ə ilə» ə, a dəji-je ə nə se ra ban ə j-adi Jə meje al wa? 26 A kin ə re j-əl j-ə nə: «E dije ə iləi Jə» ə, e ta ki rɔ kosi je ti tɔ, tado dije pətɪ ooi Jə kadi e nje kəl ta ki ta Luwə ti.» 27 Be ə, təli əli Jəju əi nə: «ji gər al.» Ə Jəju ka təl ilə-de ti ə nə: «Re igəri al ə, mi ka m-a m-əl səsi tɔgi ki m-isi m-ra-n nɛ je kin al tɔ.»

Kuji ta dɔ ngakona je ti ki joo

28 Jəju əl ta ki rangi ɔəy ə nə: «Əli-mi ta ləsi dɔ ta ti kin adi-mi m-o. Dingəm kare aw ki ngan dingəm je joo, ə un ta əl ki dəsəy ə nə: «NGonm, aw ira kilə me ndər nju ti ɔone.» 29 Ba ngon ka kin ilə bawne ti ə nə: «M-a m-aw al,» ə isi ba biti ningə me uwe ki ta, adi j aw. 30 Dingəm re rɔ ngon ti ki kɔ joo, əl-e ka ta ki əl ngokɔe ka kin, ningə e əl ə nə: «Oyo, m-a m-aw bawm,» ɔa aw al. 31 Ə se dan ngan je ti ki joo kin e ki ra ə ra go ndigi ti lə bawne wa?» Ba iləi Jəju ti əi nə: «E ki dəsəy.» Ə Jəju əl-de ə nə: «Təki rɔjeti, adi m-əl səsi, njé taa lamə je ki dəne je ki njé ra kaya je a tɛɛi kɔbe ti lə Luwə nɔsi ti. 32 Tado Jə Batisi re rəsi ti, tɔji səsi rəbi ki dana, nə itaai mee al, nə njé taa lamə je ki dəne je ki njé ra kaya je taai mee. Ə səi je, oi nɛ kin be ka, mesi uwə səsi ki ta go gogi ɔa adi iyəi nɛ rasi je ki majal kɔ, ə itaai mee al.»

Kuji ta dɔ njé ra kilə me ndər nju ti, ki njé me majal

(Mk 12.1-12; Lk 20.9-19)

33 Go ti, Jəju əl-de ə nə: «Uri mbisi oi kuji ta ki rangi ɔəy. Dəw kare ki nje ndər nju e nɔɔ, ningə ində singə gugi gide wuki. Ūr ɔe kadi tə mborəi man nju ti, ningə ur nɛ tə ta kagi be, kadi dije isi dɔ ti ngəmi ndər ka kin. Ba go ti, dɔɔi ta naa ti ki dije ki njé ra kilə nju, kadi tə rai kile adi-e, ə

kagi loe ti 6a, a kayi-naa nee, ningə e wa ət aw mba. ³⁴ Loki kagi lo kijə kandi nju asi ningə, ilə 6əe je ləne kadi awi taai kandi ne ndor ka kin, ki yane ji njé ra kile ti adi-ne. ³⁵ Nə loki 6əe je awi ningə, njé ra kilə je uwəi-de. Tindəi ki kare ngay, tōli ki nungi, 6a ki kə mitə, tiləi-e ki mbal tōli-e tō. ³⁶ Nje ndor təl ilə ki 6əe je ki rangi, ngay itə e ki kəte wa kin 6əy. Nə rai səde ko ne wa ki rai ki njé ki kəte ka kin 6əy. ³⁷ Ta təl tae ti, dingəm təl ilə ngonne wa rōde ti, ə nə: “A 6əli gidi ngonm.” ³⁸ Nə njé ra kilə nju, loki ooi ngon ka kin 6a əli-naa dande ti əi nə: “Darə ə wa kam ə a e nje ne nduwə, irəi adi ji tōli-e, ningə j-a j-uwəi ndor nju kin yaje ti.” ³⁹ E be ə, uwəi ngon ka kin, ndorri-e, awi sie gidi ndor ti taga, tōli-e. ⁴⁰ Ə se ndə ki dingəm ki 6a nje ndor kin a re ə, ri ə a ra ki njé ra kilə ndor je kin wa?» ⁴¹ Ningə əi je əli Jəju əi nə: «A tō kode, 6a a adi ndor ləne njé ki rangi, ki kadi a adi-e kande ki dəkagilo ki oji.» ⁴² Ningə Jəju əl-de ə nə: «tidi əi me makitibi ti lə Luwə oi al a? “MBal ki njé ra kəy je mbati-e, E ə təl mbal ki e təgi kəy. E kin e kilə ra Babe. E ne kəji ki ətə 6əl ə to ta kəmje ti kin[☆].”»

⁴³ Ningə adi m-al səsi 6əy tō: «A taai kəbe lə Luwə jisi ti, kadi təli adi gin dije ki rangi ki kadi a raii kilə ki maji. ⁴⁴ NGA ningə, dəw ki osi dō mbal ti kin ə, a tətə njəkəi njəkəi, a re e ə mbal kin osi dəe ti tō ningə, a rəkite rəkite rəkite.» ⁴⁵ Loki njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je ki *Parisi je ooi kuji ta kin 6a, gəri mee kadi e ta ki dōde ti ə Jəju a əl. ⁴⁶ Ə sangi rəbi kadi n-uwəi-e, nə 6əli kosi je, tadə kosi je ooi Jəju tə nje kəl ta ki ta Luwə ti.

22

Kuji ta ki oji dō bar dije lo ne kuso taa-naa ti
(Lk 14.15-24)

☆ 21:42 Pa je 118.22-23

¹ Jəju ilə rəne əl-de ta ki kuji ta 6əy ə nə: ² «Kəbe ki dərə ti to tə ta lə ngar ki ra ne kuso ki bo mbata ngone ki aw tə taa dəne kin be. ³ NGar ilə njé kilə je ləne adi awi əli dije ki 6ari-de lo ne kuso ti, kadi rəi, nə dije ka kin mbati. ⁴ NGar təl ində ta ta njé kilə je ti ki rangi 6əy ə nə: “Ki 6asine kin, ne kuso oy ngata, m-təl baw mangi je, ki biyə je ki bati je ləm, ki əməi maji, ne je pəti asi-naa, ə irəi lo ne kuso taa-naa ti.” ⁵ Nə dije ki 6ari-de ka kin, rai kilə ki ta lie kin al, njé ki madi awi ki wale je ləde, njé ki nə je awi ki lo gati je ti ləde, ⁶ ə njé ki nungi 6əy, uwəi njé kilə je adi-de kə je, tōli-de je.

⁷ «Lo kin ti, wongi təl ngar, adi ilə ki asigar je ləne adi awi tōli njé təl ne je ka kin nim, tiləi 6e je ləde por nim tō. ⁸ Ningə go ti, ngar əl njé kilə je ləne ə nə: “Ne kuso taa-naa oy ngata, nə dije ki e ki 6ar-de, əi dije ki asi ta tēe loe ti al. ⁹ Awi ki ta tō rəbi je, i6ari dije pəti ki ingəi-de, adide rəi lo ne kuso taa-naa ti.” ¹⁰ Nje kilə je awi ki go rəbi je, kawo dije pəti ki ingəi-de, ki maji je, ki majal je, adi dije rosi me kəy ki kadi dije usoi ne taa-naa ti. ¹¹ Loki ngar ə nə n-ur kəy kadi n-oo dije ki 6ari-de ka kin ningə, oo dingəm madi kare ki isi ki kibi kuso ne taa-naa rəne ti al. ¹² Ə ngar əl-e ə nə: “Madim, ira ban ə ur kəy ne ki kanji kibi kuso ne taa-naa rəi ti ə?” “Ba dingəm ka kin ilə ti al. ¹³ NGA ə ngar əl njé kilə je ləne ə nə: “Idəoi jie je ki njae, ə iləi-e taga lo ki ndul ti, ki e lo ki a nə je, a ngə ngangine je titi.” ¹⁴ Təki rəjeti, Luwə 6ar dije ngay, nə njé ki mbəti je əi ngay al.»

Ta dō kigə la-mbə nje kəbe ki bo Səjar ti

(Mk 12.13-17; Lk 20.20-26)

¹⁵ *Parisi je ingəi-naa, əli-naa ta, kadi n-iyəi kulə n-uwəi Jəju me ta ti ki n-a n-dəji-e ə a tēe tae ti. ¹⁶ Be ə, iləi njé ndo je ləde əi ki dije madi

ki me buti ti læ *Erodi, adi awi əli-e əi nə: «Nje ndo dije, ji gər kadi i nje kəl ta ki rəjeti, i nje ndo dije rəbi ki rəjeti ki nəl Luwə nim, i bəl kəm dəw al nim, tadə i o ne ra ki gidi ti taga ne kam al. 17 Ə əl-je adi j-o ta ki mei ti: e loe ti ə se e loe ti al kadi dəw igə la-mbə nje kəbe ki bo Səjar ə?» 18 Nə Jəju, təkı gər-n me majal ləde, əl-de ə nə: «Səi njé kadi kəm dije! MBa ri ə iyai kulə kadi uwai-mi ə?» 19 Oji-mi silə ki kadi dəw a igə-n la-mbə adimi m-o.» Ba oji-e silə kare. 20 NGa ə dəji-de ə nə: «Də nə ə indəi, ə tə nə tə ə ndangi silə ti kin ə?» 21 Ə iləi-e ti əi nə: «E nje kəbe ki bo Səjar.» Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Nə læ Səjar ə adi Səjar, nə læ Luwə ə adi Luwə tə.» 22 Ta ki Jəju əl-de kin dum dəde, adi iyəi-e ə əti awi.

Ta də ki njé koy je lo koy ti
(Mk 12.18-27; Lk 20.27-38)

23 NDəe ti noq, *Sadusi je ki əi dije ki ooi kadi njé koy je a ii taa lo koy ti al, rəi rə Jəju ti dəji-e əi nə: 24 «Nje ndo dije, *Moji əl ə nə: «Re dəw madi oy, ki kanji kiyə ngan je tone ti ba, səbi kadi ngokəe taa dəne nduwə kin, oji-n ngan je, kadi tēēi to nje goto ti.» 25 Ki oji də ta kin, ndə ki to danje ti noq. NGakonaa je əi siri, ki dəsəy taa dəne, ningə oji-n ngon ki kadi tə ər toe al bəy ə oy, adi iyə dəne nduwə adi ngokone. 26 Nə kin ra nə be, ii-n də ki kə joo ti, ki ki kə mitə ti, biti tēē-n də ki kə siri ti. 27 Gode ti pəti, darə dəne wa re oy tə. 28 NGa ə se ndə ki njé koy je a ii taa lo koy ti ə, nə dande ki siri kin ə dəne kin a e nee wə? Tadə əi pəti taai-e nede ti.» 29 Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Səi dije ki indəmi rəbi, tadə igəri makitibi læ Luwə al nim, taa igəri təgi læ Luwə al nim tə. 30 NDə ki njé koy je a ii taa lo koy ti, dıngəm je ki dəne je a taai-naa al ngata. Pəti a toi tə *Malayka je be me dərə ti. 31 Ki oji də ki taa lo koy ti

læ njé koy je, itidəi ta ki Luwə əl səsi kin al a? 32 Luwə əl ə nə: «Mi Luwə læ *Abirakam, mi Luwə læ *Isaki, ki Luwə læ *Jakobi.» Luwə e Luwə læ dije ki njé kisi kəm ba, bi e Luwə læ njé koy je al.» 33 Kosi je ki ooi ta læ Jəju, nə ndo lie əti-de bəl ngay.

NDu-kun ki itə ndəgi ndu-kun je
(Mk 12.28-34; Lk 10.25-28)

34 Loki *Parisi je ooi kadi Jəju dum də *Sadusi je ba, əi je kawinaa. 35 Ə ki kare dande ti, ki e nje ndo ndu-kun je, iyə kulə me ta ti, dəji Jəju ə nə: 36 «Nje ndo, dan ndu-kun je ti læ Luwə pəti kin, e ki ra ə e də madine je ti ə?» 37 Ə Jəju ile ti ə nə: «A indigi Bəbe Luwə lai ki ngamei ba pəti, ki ndili ba pəti, taa ki mər ta lai ba pəti tə.» 38 E kin ə e ndu-kun ki dəsəy ki itə ndu-kun je pəti. 39 Ningə ndu-kun ki kə joo ki e ndu-kun ki ngə ngay tə ə to kin: A indigi dəw madi tə darəi i wa be tə.» 40 *NDu-kun je læ *Moji ba pəti, ki ta je læ njé kəl ta ki ta Luwə ti, ngirəde e də ndu-kun je ti ki joo kin.»

Dəw ki Luwə mbəte tə Dabidi tə
(Mk 12.35-37; Lk 20.41-44)

41 Loki *Parisi je kawinaa ka kin, Jəju dəji-de ta ə nə: 42 «Ki go mər ta ti ləsi də Kirisi ti ki e *Dəw ki Luwə mbəte kin, oi kadi e gin koji ti læ nə ə?» Ə əli-e əi nə: «E ngon ka *Dabidi.» 43 Ə Jəju əl-de ə nə: «Ra ban be ə Dabidi ki NDil Luwə e mee ti bar-e “Bam” ə?» 44 Tadə Dabidi əl ə nə:

“Bəbe Luwə əl Bəbe ləm ə nə:
«re isi də ji kəm ti ne,
Biti kadi m-ilə njé bə je lai gin təgi
ti.»

45 «Ə re Dabidi bar-e Bane ə, ra ban taa Kirisi, ki e dəw ki Luwə mbəte a e ngon ka Dabidi ə?» 46 Lo kin ti, dəw ki asi kadi ile ta ti kare be goto. Ningə i də ndəe ti nu kin, dəw ka sangi kadi n-dəje ta al ngata.

23

Jaju gangi ta do njé ndo ndu-kun je ti ki Parisi je

(Mk 12.38-40; Lk 11.39-52; 20.45-47)

¹ Jaju al kosi je ki njé ndo je lâne a nã: ² «Njé ndo ndu-kun je ki *Parisi je, kilã lãde e kãr gin ndu-kun lã *Moji. ³ NGa ningã sãi, maji kadi itãli rãsi go ne je ti ki ãli sãsi, nã indaji kilã rade je al, tadã rai ne ki ãi je wa isi ãli ki tade kin, al. ⁴ Dããi ne ki ãy indãi dã dije ti, nã mbati kun ngon jide taa ndãy be kuwã-n sãde tãe. ⁵ Kilã rade je pãti, rai ki kadi dije ooi gidide. NGan ndu-kun je ki ndangi ilãi me ngan buwati je ti, a dije dããi nati nõde ti a sã jide ti wa kin, rai yãde adi boy, taa kulã je ki dije ãsi sil kibi je ti kin ka, rai yãde adi ngal tã*. ⁶ Õi dije ki gei lo kisi ki kãte nõ dije ti, lo ne kuso ti, ki ne kisi ki kãte nõ dije ti, gin kãy kaw-naa je ti. ⁷ Taa gei kadi dije rai-de lapiya ki ßuki-naa ti lo kingã-naa je ti lã kosi je nim, kadi dije ßari-de “Njé ndo dije” nim tã. ⁸ Nã sãi, adi dãw ßar sãsi “Nje ndo dije”, al, tadã pãti, sãi ngakonaa je, ningã Nje ndo sãsi e kare ba tã. ⁹ Ìãri dãw madã dãnangi ti ne “Bawsi” al, tadã Bawsi e kare ba, a isi dãrã ti taa. ¹⁰ Taa adi dãw ßar sãsi “Dije ki bo”, al tã, tadã Dãw ki bo lãsi e kare ba, a e Kirisi ki e dãw ki Luwã mbãte. ¹¹ Dãw ki bo dansi ti, a e nje ra kilã ßãã lãsi. ¹² Dãw ki un dãne ki taa, a ilãi dãe ki nangi, a dãw ki ilã dãne ki nangi, a uni dãe taa tã.

Kãm-to-ndoo e lã Parisi je ki njé ndo ndu-kun je

¹³ «Kãm-to-ndoo e lãsi, sãi njé ndo ndu-kun je, ki *Parisi je. Sãi njé kãdi kãm dije! Isi uti ta rãbi ki kaw kãbe ti ki dãrã ti dã dije ti. Sãi je wa uri me ti al, ningã dije ki gei kur me ti ka, ãgi-de nim tã.

[¹⁴ «Kãm-to-ndoo e lãsi, sãi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je. Itaai ne

maji je lã njé ngaw koy je pãti pãti jide ti, ningã ãdi kãm dije ki kãl ta ki Luwã ki gine gangi al, kadi dije ooi sãsi, tãki sãi dije ki maji. Go kilã ra je ti ki be kin, Luwã a gangi-n ta ki nga ngay dãsi ti*.]

¹⁵ «Kãm-to-ndoo e lãsi, sãi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, sãi njé kãdi kãm dije! Awi mba, ãyi-naa ngãdi dãnangi rai je ti ki lo lo, dã ba ti je mba kadi ingãi dãw kare gosi ti. Õ loki ingãi-e ningã, irãi-e adi tãl asi ta kaw me por ti nja joo itã sãi je wa ßãy tã.

¹⁶ «Kãm-to-ndoo e lãsi, sãi njé kãr dije ta rãbi, ki kãmsi tã! Isi ãli ãi nã: “Re dãw ibi rãne ki kãy lã Luwã ßa, to kare, a re ibi rãne ki lãr ki kãy lã Luwã a, sãbi kadi ra ne ki ibi-n rãne.” ¹⁷ Sãi mbã dije, dije ki kãmsi oo lo al! Lãr e ne ki kãy lã Luwã, adi e yã Luwã. Õ se lãr ßa e ki bo ngay a se, kãy lã Luwã ki tãl lãr ne ki kindã ta dangi ti kin wa? ¹⁸ Itãli ãli ßãy ãi nã: “Re dãw ibi rãne ki dingiri lo kindã kadi-kare ßa, to kare, a re ibi rãne ki kadi-kare a, sãbi kadi ra ne ki ibi-n rãne.” ¹⁹ Sãi njé kãm tã je! E ri a e ki bo ngay a? E kadi-kare a se e dingiri lo kindã kadi-kare ki tãl kadi-kare ne ki kindã ta dangi ti kin a? ²⁰ Dãw ki ibi rãne ki lo kindã kadi-kare ßa, ibi rãne ki dingiri lo kindã kadi-kare nim, ki ne je pãti ki isi dã ti nim tã. ²¹ Dãw ki ibi rãne ki kãy lã Luwã ßa, ibi rãne ki kãy lã Luwã nim, ki Luwã ki isi me ti nim. ²² Dãw ki ibi rãne ki dãrã ßa, ibi rãne ki kimbar ngar lã Luwã nim, ki Luwã ki isi dã ti nim*.

²³ «Kãm-to-ndoo e lãsi, sãi njé ndo ndu-kun je, ki Parisi je, sãi njé kãdi kãm dije. Õri ne kare dan ki dãgi ti, me mbi kam je ti ki ãti maji, ki me mbi kam ndir tãy je ti, ki me ngan ne ndir tãy je ti, adi Luwã, ningã indãi njasi dã ne je ti ki rãjeti me ndu-kun ti lã Luwã, tã ne ra ki dana, ki koo kãm-to-ndoo, ki ra go ti. Ki rãjeti, e kin a e ne je ki sãbi kadi re

☆ **23:5** Kãr Isirayãl je 15.38-41 * **23:14** Bar ta je ki me ne je ti kin [] goto me makitibi je ti ki njé ndange ndangi kãte. ☆ **23:22** Ejay 66.1

a indai kamsi go ti irai, ki kanji kiyə ndage je. ²⁴ Səi njé kər dije ta rəbi, ki kamsi tə! İsi iləi ne ta ngoo man ti itaai man mbata nğan ku je ki du, ə isi tiwi kadi mesı ti.

²⁵ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je, ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! İtogi gidi ka man, ki gidi ka kuso ne adi ay, nə mee kəy rosi ki ne bogi je, ki ne ki ingai ki go rəbi ngur ne ra ki majal. ²⁶ İ Parisi ki nje kəm tə! İtogi me ka man, ningə gide a ay tə.

²⁷ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! İtoi tə də badi je ki dije lati pə gidi ti adi ndai kam be: re o gide taga ne ba, ndole, nə mee ki kəy rosi ki singə dije, ki ne je ki ndum. ²⁸ E be tə ə, gidisi ti taga ne, itoji adi dije ooi təkı səi njé təl rəsi go ndu Luwə ti, nə mesı ti kəy ba, kədi kəm dije ki majal ki ra, rosi.

²⁹ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! İndai badi njé kəl ta ki ta Luwə ti adi maji, irai badi dije ki dana adi ndole, ³⁰ ningə əli əi nə: “Re dəkagilo ti lə kaje je kin je noğ ə, re j-a j-ində rəje naa ti sade kadi ji təl-n njé kəl ta je ki ta Luwə ti, al.”

³¹ Lo kin ti, səi je wa isi toji kadi səi nğan ka njé təl njé kəl ta ki ta Luwə ti. ³² E ən ə, irai ki nəsi ti, itəlii ta ne ki kasi je iləi ngire!

³³ «Səi dije ki mansi majal tə li pi je be, ra ban ə iməri kadi a ayi-naa, ta ta ki gangi ti lə por ə? ³⁴ E mbata kin ə, m-a m-ilə-n ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki njé gosi je, ki njé ndo dije ta lə Luwə, rəsi ti. A təli-de je, a bəi-de kagi-dəsi ti je, a tındəi-de ki ndəy kabilay gin kəy kaw-naa ti je, naa a ngədi-de, ij sade be bo ti ki kare ə igangi səde be bo ti ki nungi ki kəte kəte. ³⁵ Lo kin ti, dije ki dana ki məside e ki buki kə, ilə ngire də Abəl ti, tē-n də Jakari ti ki ngon lə Barasi kin, ta məside a e dəsi ti. E Jakari ki

ndə ki itəli-e dadan lo ti ki j kəy ti lə Luwə re lo dingiri kadi-kare ti kin^ə. ³⁶ Təkı rəjeti, adi m-əl səsi, ta ne təl je kin pəti a e də dije ti ki dəkagilo ti ki bone.

Jəju əl ta də be bo Jorijaləm ti
(Lk 13.34-35)

³⁷ «Səi dije ki Jorijaləm ti, səi dije ki Jorijaləm ti, səi njé təl njé kəl ta je ki ta Luwə ti, səi njé tılə dije ki Luwə ilə səde adi səsi ki mbal təli-de. NJa ngay, m-sangi kadi m-kaw səsi təkı kə kinjə a kaw-n ngane je gin bagine ti kin be, nə ədi al. ³⁸ Ningə ki ne kin, Luwə a iyə kəy kaw-naa ləsi kə jisi ti. ³⁹ Tadə a oi-mi al ngata, bitı ndə ki a əli əi nə: “NJangi də e də dəw ti ki re me tə Bəbe ti^ə.”»

24

Jəju əl təkı kəy lə Luwə a tuji
(Mk 13.1-4; Lk 21.5-7)

¹ Jəju tē me kəy ti lə Luwə ki taga, isi aw ningə, njé ndo je lie, rai rəe ti, əli-e kadi oo kəy lə Luwə ki dije indai adi əti bəl kin! ² Ə Jəju un ta əl-de ə nə: «Nə je kin pəti, kəmsi oo maji, nə təkı rəjeti, adi m-əl səsi m-adi oi, mbal kare ki a nay kadi isi də made ti ne goto; a budi-de nangi mur mur.»

Ne je ki a rai ne kəte nğ dəbəy ndə ti
(Mk 13.3-13; Lk 21.7-19)

³ Go ti, loki Jəju aw isi də mbal kagi bini je ti, njé ndo je lie rai rəe ti, əli-e ta loki əi sie ki karde ba əi nə: «Əl-je adi j-o, dəkagilo ki ra ti ə ne je kin a rai ne ə? Ə ne kəji ki ban ə a toji kadi ji gər təkı e dəkagilo ki kadi tə ire-n nim, e dəbəy ndə nim tə ə?» ⁴ Ə Jəju ilə-de ə nə: «İndai kəm-kədi də rəsi ti, adi dəw ədi səsi al. ⁵ Tadə dije ngay a rai ki təm, a əli əi nə: “Mi ə mi Kirisi ki e Dəw ki Luwə mbəte”, ningə a buki dije ngay wale tə. ⁶ A oi ka rə je ki e səsi bəsi, ki poy rə je ki e say, nə oi maji! Adi bəl ra səsi al. Ri ri ka ne je kin a rai, nə e dəbəy ndə al bəy. ⁷ Gin be madi a aw rə də gin

✧ 23:35 Kilə ngirə ne je 4.8; 2 Poy ta je 24.20-22

✧ 23:39 Pa je 118.26

6e madine ti, kōbe madi a aw rō dō kōbe madine ti; 6o a o je, dōnangi a yōki je, ki lo je ki dangi dangi, ⁸ nē je kin pēti a toi tē lo kilē ngirā to ndoo ki a ra dāne kin be 6ay. ⁹ Dije a uni dōsi, awi sēsi kadi ingai kō je, kadi tōli sēsi je. Dije pēti ki ai *Jipi je al, mede a majal sēsi ki mbata lēm. ¹⁰ Lo kin ti, dije ngay a iyai kadi-me je lāde kō. A uni dō-naa ki yo je ki ne je, a 6si-naa ta. ¹¹ Njē kāl ta ngom kō nē n-ai njē kāl ta ki ta Luwā ti, a tēēi, aēdi dije ngay 6uki-de wale. ¹² Majal a taa dōnangi taa ki kadi, dije ngay ndigi-naa lāde a tēl gogi. ¹³ Nē dāw ki uwā tōgine ba bitī dōbāy ti, a ingā kajī. ¹⁴ Poy Ta ki Maji ki dō kōbe ti lē Luwā kin, dije a ilāi mbēe ki dōnangi pēti, kadi dije pēti ki gārī Luwā al ooi naji ki ma ki dō ti. Ningā go ti, dōbāy ndō a re.

Kō ki bo ngay ki a re

(Mk 13.14-23; Lk 21.20-24)

¹⁵ «Ningā loki a oi dāw ki nje ra nē ki kōbi, dāw ki nje tuji lo, ki nje kāl ta ki ta Luwā ti Daniyāl al ta lie kin[☆], a uwā lo kisi lo ki ay njay ti kin 6a, maji kadi dāw ki nje tidā nē je kin, gār gine maji. ¹⁶ Ningā njē ki isi Jude ti a ayi-naa ki dō mbal je ti. ¹⁷ Dāw ki isi dō kēy ti, a ur nangi kadi aw me kēy ti un nē madi tēē-n al. ¹⁸ Dāw ki a e me ndōr ti, a asi kadi tēl re 6e un kibī rōne al. ¹⁹ NDāe ti nōō kin, kāmto-ndoo ki gāe goto a e lē dāne je ki njē sēm, ki njē kadi mba ngan je. ²⁰ Əli ta ki Luwā kadi ayi-naa ngōdi kin 6ara al, taa kadi e ndō taa kēə ti al tō. ²¹ Tadō dōkagiloe ti kin, kō ki dije a ingai, e kō ki dāw oo ndō kare al 6ay. Lo kilē ngirā dōrā ki dōnangi ti nu, bitī 6one, dāw oo ko kō kin nja kare al, taa dāw a oo ko kō kin gogi al tō. ²² Re Bābe uwā ta ndō je kin gangi al ə, dāw kare ki a isi ki dōne taa goto. Nē ki mbata lē dije ki e wa mbēti-de ə, a uwā-n ta ndō je kin gangi. ²³ NGA ningā, re dāw əl sēsi ə nā: “Kirisi ki e *Dāw ki Luwā mbēte

ə e yo 6o, e ə e ne 6o” ə, onosi kadi-e mesi. ²⁴ MBata kirisi je ki ngom, ki njē kāl kō nē n-ai njē kāl ta je ki ta Luwā ti, a rai nōō tē rai nē kōji je ki əti 6əl ki nē je ki dum kāl tae. A rai ra ki kadi tē njē wa ki Luwā mbēti-de kin ka, n-6uki-de wale. ²⁵ E be ə, m-əl sēsi nē je kin kate be kadi igəri.

NDō re NGon dāw

(Mk 13.24-31; Lk 21.25-31)

²⁶ «Kin ə re dāw əl sēsi ə nā: “Dāw ki Luwā mbēte ə a dilā lo ti yo am” ə, awi al. Re əl sēsi ə nā: “E ə 6oyō rōne mbō lo ti gogi nu am” ə adie mesi al. ²⁷ Ningā, tēki ndi tēl j-n lo kibē kadi ti, aw-n lo kur kadi ti ka kin, kirem mi *NGon dāw ka e be tō. ²⁸ Lōki nin to ti ə mal je a kawī-naa ti. ²⁹ NGay al par go kō je ti ki dōkagiloe ti kin 6a, kadi a tēē kāmne al, nay a nda al, mee je a jī ki dōrā ti tosi ki nangi, ningā tōgi je ki dōrā ti a yōki. ³⁰ Lo kin ti, nē kōji ki dōm ti mi NGon dāw a tēē dōrā ti, ningā gin kōji je pēti ki dōnangi ti ne a ndigai rōde. NGA ningā, a oimī NGon dāw m-a m-re me kil ndi ti ki tōgi, me kunji ti ki əti 6əl[☆]. ³¹ M-a m-ilā malayka je lēm ki tēbi ki 6a ər lo dō kum dōnangi ti ki sō kadi kawī njē ki Luwā mbēti-de ki naa ti. A kawī-de jī ngangī dōnangi ti ki kare tēēi e ki nungī ti.

Nē ndo ki əji dō kagi mbay-kote

(Mk 13.28-31; Lk 21.29-33)

³² «Maji kadi igəri nē ndo ki dō kagi mbay-kote ti kin maji. Lōki bajie je indai rungiru, ə mbie iti kin ningā, igəri kadi nay 6a e 6asi ngata. ³³ Be tō ə, lōki oi nē je kin pēti rai nē ningā, maji kadi igəri tēki mi *NGon dāw mi ta kēy ti 6asi rōsi ti. ³⁴ Ningā tēki rōjeti, adi m-əl sēsi, dije ki isi ki dōde taa ne kin a oyi tigē al 6ay ə nē je kin a rai nē. ³⁵ Dōrā ki dōnangi a gotoi ndō madi, nē ta lēm a to lo tone ti ba bitī ki nō ti.

☆ 24:15 Daniyāl 9.27; 11.31; 12.11 ☆ 24:30 Daniyāl 7.13

Luwə ki karne ba ə gər ndə ki dəbəy ti

(Mk 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36; 12.39-40)

³⁶ «Dəw kare ki gər ndə əi ki də kadi ki ne je kin a rai ne ti goto. *Malayka je ki dərə ti al nim, mi NGon lə Luwə ə wa al nim. Dəw 6a e Bawje Luwə ki karne ba par ə gər. ³⁷ Ningə, ne ki ra ne dəkagilo ti lə Nuwe kin ə, nee a ra ne ndə rem ti mi *NGon dəw tə. ³⁸ Kəte nə kadi man kə ki bo kin re, dije usoi je, əyi-naa je, taai-naa je, iləi ngande je ngaw ti je, bitəi ndə ti ki Nuwe urn me bato ti». ³⁹ Me dije uwə-de ki ta al, bitəi kadi man ki bo re 9-n-de». E be ə, kirem mi NGon dəw ka a to be tə. ⁴⁰ Dingəm je joo a ai me ndər ti 6a, a uni kare ə a iyəi ki nungi. ⁴¹ Dəne je joo a uri ne me bir ti ki kare, a uni ki kare ə a iyəi ki nungi. ⁴² Ə maji kadi isi dəgi ti, tadə igəri də kadi ki Bəbe ləsi a re-n al. ⁴³ Igəri maji kadi re 6a nje kəy gər də kadi ki nje 6ogi a re-n dan lo ti ə, a isi kəm ba, 6i a iyə nje 6ogi kadi ur kəy al. ⁴⁴ E mbata kin ə, səi ka, isi də njasi ti tə, tadə mi NGon dəw m-a m-re də kadi ti ki igəri al.

Bəə kilə ki nje ra ne ki dana
(Lk 12.42-46)

⁴⁵ «Bəə kilə ki dana, ki kəme ədi, ə e dəw ki 6ae a inde də dije ti ki me kəy ti ləne kadi adi-de ne kuso ki də kadi ki kadi adi-n-de. ⁴⁶ Nje ra kilə kin a e nje maji-kur, lo ki 6ae təl ə inge ta kilə ti kin, a ra. ⁴⁷ Təki rəjeti adi m-əl səsi, a inde də ne maji je ti ləne pəti. ⁴⁸ A kin ə re e nje ra kilə ki majal ə, a əl mene ti ə nə: “Bam a re law al 6əy”, ⁴⁹ 6a a a ta tində madi-kiləne je ti, a uso je, a əy je ki njé kasi ra je. ⁵⁰ Lo kin ti, 6a nje kəy a re ki ndə ki e ində mene də ti al, ki də kadi ki gər al. ⁵¹ Bae a tuwe kə, kadi oo ne kə ki a ra dije ki njé kədi kəm dije, lo nə ti ki lo ngə ngangə ti.»

✧ 24:38 Kilə ngirə ne je 6.9-7.6 ✧ 24:39 Kilə ngirə ne je 7.7-24

25

Kuji ta də ngan mandi je ti ki dəgi

¹ «Kəbe ki dərə ti a to tə ta lə ngan mandi je ki dəgi ki əyi lambi je ləde ə awi kadi tiləi kəm dəw ki aw tə taa dəne kin be. ² Njé ki mi əi mbə je ə njé ki mi əi njé kəm-kaa je tə. ³ Njé ki mbə je əyi lambi je ləde nə uni yibi ki rangi də made ti al, ⁴ nə njé kəm-kaa je, əyi lambi je ləde ki yibi ki rangi də made ti. ⁵ NGa ningə, loki dəw ki aw tə taa dəne ka kin re law al, 6i rade adi toi 6i. ⁶ Ə dan lo ti, ndu dəw 6a ə nə: “Oi nje taa dəne ka ə am, iteəi itiləi kəme.” ⁷ Lo kin ti, ngan mandi je ka kin pəti ndəli də 6i ti, indəi də lambi je ləde dana. ⁸ Ningə njé ki mbə je əli njé kəm-kaa je əi nə: “Adi-je yibi lambi ləsi ndəy, nə lambi je ləje isi əyi.” ⁹ Ə njé kəm-kaa je əli-de əi nə: “Jagi, a asi kadi j-əi səsi də ti al, ə awi rə njə gati ne ti indogi yasi.” ¹⁰ Ə loki mbə je awi lo ndogi yibi lambi ti ningə, nje taa dəne re tē. Njé ki isi də njade ti, uri sie kəy taa-naa ti, adi uti ta kəy dəde ti. ¹¹ Go ti gogi 6əy taa njé ki nungi ka kin jə nə rəi yade, əli əi nə: “Bəbe, Bəbe, iteə ta kəy adi-je!” ¹² Nə nje taa dəne ilə-de ti ə nə: “Təki rəjeti, adi m-əl səsi, m-gər səsi al.” ¹³ Lo kin ti, Jəju ilə də ti ə nə: «E be ə, maji kadi isi də njasi ti, tadə igəri də ndəe ə se də kade al.

Kuji ta də njé kilə je ti ki mitə
(Lk 19.12-27)

¹⁴ «Ta ki də Kəbe ti lə Luwə to tə ta lə dingəm ki isi aw mba ə 6a njé kilə je ləne adi-de ne kingə ləne kin be. ¹⁵ Adi dəw kare saki la mi, adi ki nungi saki la joo, ningə adi ki nungi 6əy saki la kare tə. Adi dəw ki ra ki go təge ti, 6a əti aw mba. ¹⁶ Be ə, nje kilə ki ingə saki la mi, aw ra-n gati, ingə saki la mi də ti. ¹⁷ Be tə ə, e ki ingə joo, ra, ingə joo də ti. ¹⁸ Nə e ki ingə saki la kare, aw ur 6e, dibi la ti ki 6ae ade ka kin.

19 «NGata ningə, dəkagilo ngay go ti, 6a njé kilə je ka kin i nq̄ re. Loki re 6a, dəji-de kadi oji kandi kilə je lade ki rai nq̄ne ti kadi n-oo. 20 Lo kin ti, e ki ingə saki la mi ka kin, re nq̄ 6ane ti ki saki la ki rangi mi dō ti, ningə əl-e ə nə: “Bam, saki la ki mi ki adi-m ka, yə m-ra be m-ingə mi dō ti kin.” 21 Ə Bae əl-e ə nə: “Maji ngay, i nje kilə ki maji ki a dana. Təki a-n dana me ne ti ki ndəy be ka kin ə, m-a m-ində-i dō ne je ti ki ngay tō. Ire, ira səm rənəl.” 22 E ki ingə saki la joo ka kin, re nq̄ 6ane ti ki saki la ki rangi joo dō ti ningə əl-e ə nə: “Bam, saki la ki joo ki adi-m ka, yə m-ra be m-ingə joo dō ti kin.” 23 Ə Bae əl-e ə nə: “Maji ngay, i nje kilə ki maji ki a dana. Ningə təki a-n dana me ne ti ki ndəy be ka kin ə, m-a m-ində-i dō ne je ti ki ngay tō. Ire, ira səm rənəl.” 24 Ta təl tae ti, e ki ingə saki la kare ka kin, re nq̄ 6ane ti əl-e ə nə: “Bam, m-gər kadi i dəw ki ngə ngay: lo ki idibi ne ti al ka itəti nim, lo ki inaji ne ti al ka ōy nim. 25 Ne kin ə m-6əl, adi m-aw m-6əy la ki adi-m ka kin nangi. Ningə ki 6asine kin, ne ləi ə to kin.” 26 Lo kin ti, 6ae əl-e ə nə: “I nje kilə ki majal, i nje dabi! I igər maji kadi lo ki m-dibi ne ti al ka m-təti nim, lo ki m-naji ne ti al ka m-ōy nim. 27 NGa ə re be kin 6a, re a ində la ləm rō njé ngəm la je ti, ə təki m-təl kin 6a, re m-a m-taa ki mane dō ti. 28 Itaa saki la ki kare ki jie ti kin adi e ki aw ki saki la dōgi kin. 29 Tado dəw ki aw ki ne jine ti, a adie dō ti kadi to-e mbar mbar, nə dəw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n kin ka a taai jie ti wa 6əy. 30 Ningə e ki e nje kilə ki ndae goto, iləi-e taga lo ki ndul ti ki kadi a nq̄ ti je, a ngə ngangine ti je.”»

Ta ki gangi ki dəbəy ti

31 Jəju əl 6əy ə nə: «Loki mi *NGon dəw m-a m-re me təgi ti ki əti 6əl, ki malayka je pəti gom ti kin 6a, m-a m-isi dō kimbər ngar ti ləm me tō6a

ti. 32 Ningə gin 6e je ki dangi dangi a kawinaa ki nqm ti. M-a m-ər kəm dije naa ti təki nje ne kul je a ər-n kəm bati je ki biyə je naa ti kin be. 33 M-ində bati je dō ji kqm ti, ə m-a m-ində biyə je dō ji gəlm ti tō. 34 Lo kin ti, ngar a əl njé ki dō ji kone ti ə nə: “Irai, səi ki Bai ində jine dəsi ti kin, ə itaa kō6e ki Luwə ində dōe naa ti mbata ti ləsi lo kilə ngirə dora ki dnanangi ti nu kin. 35 MBata 6o ra-m ə adi-mi ne m-uso; kində ra-m ə adi-mi man m-ay; mi mba ə uwəi-mi ki rəsi ti; 36 m-a ki rəm kare ə adi-mi kibi m-ilə rəm ti; rəm to-m ə irai səm; m-to dangay ti ə irai oi-mi.” 37 NGa ə njé ra go ndu Luwə ti a iləi-e ti əi nə: “Bə6e, kadi ban ti ə j-o-i 6o ra-i ə j-adi ne uso ə? Kində ra-i ə j-adi man ay ə? 38 I mba ə j-uwəi ki rəje ti ə? A ki rəi kare ə j-adi kibi ilə rəi ti ə? 39 Rəi to-i ə ji ra səi ə? Ito dangay ti ə ji re j-o-i ə?” 40 Ə ngar əl njé ra go ti je ə nə: “Təki rəjeti, adi m-əl səsi, dəkagilo je pəti ki irai ne je kin ki ki du ngay dan ngakom je ti ki oi-de kam 6a, e mi ə irai səm.”

41 «Ningə go ti, ngar a əl njé ki ai dō ji gəlne ti ə nə: “Oti say kō rəm ti, səi dije ki ndəl e dəsi ti! Awi me por ti ki gine a gangi al, ki Luwə ində dōe dana mbata ti lə su əi ki malayka je ləne kin. 42 MBata 6o ra-m, ə adimi ne m-uso al; kində ra-m, ə adi-mi man m-ay al; 43 mi mba ə uwəi-mi ki rəsi ti al; m-a ki rəm kare ə adimi kibi m-ilə rəm ti al; rəm to-m ə irai səm al; m-to dangay ti ə irai oi-mi al.” 44 Ba əi je ka a iləi-e ti əi nə: “NGa Bə6e, kadi ban ti ə j-o-i 6o ra-i ə j-adi ne uso al, ə se kində ra-i ə j-adi man ay al ə? I mba, ə se a ki rəi kare, ə se rəi to-i, ə se ito dangay ti ə ji mbati ra səi ə?” 45 Ə ngar a iləde ti ə nə: “Təki rəjeti, adi m-əl səsi, dəkagilo je pəti ki irai ne je kin ki ki du ngay dan ngakom je ti ki oi-de kam, al 6a, mi ka irai səm al jagi tō.” 46 Lo kin ti, njé ra go ti al, a awi lo kq̄ ti ki gine a gangi al, ə njé ra go ndu

Luwə ti je a awi lo kaji ti ki biiti ki no ti[☆].»

26

Kində də ta naa ti mba təl Jəju

(Mk 14.1-2; Lk 22.1-2; Jq 11.45-53)

¹ Loki Jəju təl ta ne ndo je ləne 6a, əl njé ndo je ləne ə nə: ² «təgəri kadi ndo joo par ə, ndo ra nay Paki a asi, kadi dije a ilai-mi *NGon dəw ji dije ti kadi a 6ai-mi kagi-dəsi ti.»

³ Lo kin ti noo, njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ngatəgi je lə *Jipi je, kawinaa nati lo ti lə Kayipi ki e ki boy lə njé kijə ne məsi kadi-kare je. ⁴ Ningə indəi ndude naa ti kadi n-uwəi Jəju gidi ngəy n-təli-e. ⁵ Ba əli-naa əi nə: «Adi j-uwəi-e ndo ra nay ti al, nə tə j-ii j-osi me wongi ti lə dije.»

Dəne madi ur yibi ki əti maji də Jəju ti

(Mk 14.3-9; Jq 12.1-8)

⁶ Jəju e me 6e ti ki Bətani, me kəy ti lə Simo ki kate e nje banji, ⁷ ningə dəne madi re rə Jəju ti ki ku mbal ki 6ari-e albatir ki yibi ki əti maji rosi. E yibi ki gate e ngay. Ningə loki Jəju isi do ne 6a, ur yibi ka kin də Jəju ti. ⁸ Ə loki njé ndo je ooi ne kin be 6a, nəl-de al, adi əli əi nə: «Kəm tuji yibi kin kə be e ri ə? ⁹ Asi kadi dəw iyə taa-n la ki ngay ə un ra-n ki njé ndoo je!» ¹⁰ Jəju oo ta ki isi əli be 6a, əl-de ə nə: «MBa ri ə isi njibəi dəne kin ə? Ne ki ra dəm ti kin e kilə ki maji.» ¹¹ Njé ndoo je kam, isi səsi ne ki ndo je pəti, nə mi m-a m-isi səsi ki no ti al. ¹² Yibi ki əti maji ki ur dəm ti kin, ur ra-n go darəm ki a aw 6ada. ¹³ Ningə adi m-əl səsi ta ki rojeti: lo je pəti dənangi ti ne, ki dije a iləi mbe Poy Ta ki Maji kin titi, a 6ri poy ne ki dəne ra kin kadi mede ole-n dəe ti.

Judası un də Jəju

(Mk 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Dəw kare ki mbə njé ndo je ti lə Jəju ki dəgi gide joo, ki təe nə Judası

Isikariyoti aw ingə njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ¹⁵ əl-de ə nə: «Kin ə m-ilə Jəju jisi ti ə a adi-mi ri ə?» Ba əi je tidəi la silə kuti mitə adi-e[☆]. ¹⁶ Ilə ngire loe ti kin noo, Judası isi sangi dəkagilo ki to kadi ilə-n Jəju jide ti.

Jəju uso ne Paki ki njé ndo je ləne
(Mk 14.12-16; Lk 22.7-13)

¹⁷ NDə ki dəsəy lə ra nay kuso mapa ki əm əde al, njé ndo je lə Jəju rəi dəji-e əi nə: «Lo ki ra be ə indigi kadi j-aw ji ra ne kuso Paki titi j-adi ə?» ¹⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «Awi me 6e bo ti kam, 6e lə dəw ki be, ə əli-e əi nə: «Nje ndo dije ə nə: «Dəkagilo ləm e 6asi, ningə e 6e ləi ə m-a m-ra paki ti ki njé ndo je ləm.»» ¹⁹ *Njé ndo je awi rai təkı Jəju əl-n-de, adi rai ne kuso Paki.

Jəju əl təkı nje ndo kare a un dəne

²⁰ Loki kadi ur, Jəju isi ta ne kuso ti ki njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo. ²¹ Loki isi usoi ne, Jəju əl-de ə nə: «Təkı rojeti, adi m-əl səsi, dəw kare dansi ti ne a ilə-m ji dije ti.» ²² Lo kin ti, me njé ndo je təsi-de, adi dəji ta Jəju kare kare əi nə: «E mi 6e, Babe?» ²³ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Dəw ki ilə jine səm naa ti me ka ti kin ə, dəwe a ilə-m ji dije ti. ²⁴ Mi *NGon dəw m-a m-oy təkı ndangi me makitibi ti lə Luwə, nə kəm-to-ndoo e lə dəw ki a ilə-m mi NGon dəw ji dije ti. Dəwe kin, koje al wa ka e soti ngay[☆].» ²⁵ Judası ki a ilə Jəju ji dije ti ka kin, dəji Jəju ə nə: «E mi 6e, Nje ndo dije?» Ə Jəju ile ti ə nə: «Təe tai ti.»

Ne kuso lə Babe

(Mk 14.22-25; Lk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²⁶ Loki isi ta ne kuso ti, Jəju un mapa, ra oyo Luwə də ti, uwə tətı naa ti, təl-n adi njé ndo je, ningə əl-de ə nə: «Htaai usoi, e kin e darəm.» ²⁷ Go mapa ti, Jəju un kəpi kasi kandi nju, ra oyo Luwə də ti, ningə

təl-n adi njé ndo je ə nə: «ftaai, ayi-naa pəti. ²⁸ E kin e məsim, məsi kun mindi ki sigi ki a ay mbata kosi dije, mba kiyə go majal je ləde kə. ²⁹ Ningə adi m-əl səsi, m-a m-ay kasi kandi nju ki rangi al, biti kadi m-a m-ay səsi ki sigi me beko ti lə Bai.»

Jəju əl təkī Piyər a naji ta gər-ne

(Mk 14.27-31; Lk 22.31-34; Jə 13.36-38)

³⁰ Loki osi pa kilə təji də Luwə ti gine gangi*, tēji awi də mbal kagi bini je ti. ³¹ Ningə Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Kondə ne wa kin, a imbati-mi pəti, tadə ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “M-a m-təl 6a bati je, ningə kosi bati je a sanəi-naa ki lo lo*.” ³² Nə loki m-a m-ji lo koy ti, m-a m-aw kəte nōsi ti, tə ngəm səsi Galile ti.» ³³ Lo kin ti, Piyər un ta əl Jəju ə nə: «Re dije pəti ə iyəi-ni kə ka, mi m-a m-iyəi kə al jagi.» ³⁴ Ə Jəju təl əl-e ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əli, me kondə ti ne wa kin, kəte 6əy taa kadi kunə kinjə nə, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al.» ³⁵ Nə Piyər əl-e ə nə: «Re e-n koy ka m-a m-oy səi, 6i m-a naji ta gəri, al ratata.» Ningə ndəgi njé ndo je pəti əli ko ta wa ki Piyər əl ka kin tə.

Jəju əl ta ki Luwə Jətisəmane ti

(Mk 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶ Go ti, Jəju əi ki njé ndo je ləne ətī rəi lo ti madi ki bari-e nə Jətisəmane. Jəju əl-de ə nə: «tsi lo kin ti ne be ingəmi-mi, dəkagilo ti ki m-a m-aw nu kadi m-əl ta ki Luwə.» ³⁷ Jəju adi Piyər əi ki ngan lə Jəbədə ki joo awi sie. Lo kin ti, me-kə ki 6əl ki me ndil ti ilə ngirə ra Jəju, ³⁸ adi əl-de ə nə: «Me-kə rosi mem rosi ki asi koy. Tsi lo kin ne be, isi səm kəm 6i itoi 6i al.» ³⁹ Jəju ətī ki kəte ndəy ningə, osi ki ta kəmne nangi, əl ta Luwə ə nə: «Bai, re to ban ə, ətī kə kin adi də ngərangi rəm ti! Nə ke ə kadi e ki go ndigi ti ləm al, nə ki go ndigi ti ləi yo taa.» ⁴⁰ Jəju təl re rə njé ndo je ti ningə ingə-de, isi toi 6i, adi əl Piyər

ə nə: «Kin ka asi kadi isi səm kəm də kadi ki kare be al biti a? ⁴¹ Isi kəm ba, əli ta ki Luwə, kadi osi me ne na ti al. NDil ndigi ra ne ki maji, nə darə e ki tə.» ⁴² Təl ər ndəne səde ki kə joo, 6a əl ta ki Luwə ə nə: «Bai, kin ə re kə kin, səbi kadi m-ingə 6i lo kəse ngərangi rəm ti goto 6a, kadi ira ndigi ləi.» ⁴³ Loki təl re rə njé ndo je ti ningə, ingə-de isi toi 6i 6əy, kənde əy diriri. ⁴⁴ Jəju iyə-de ə təl ər ndəne 6əy, əl ta ki Luwə ki kə mite, un go mindine ki kəte ka kin 6əy. ⁴⁵ Go ti, təl re rəde ti əl-de ə nə: «ftoi ta 6i ti ne, isi ərī kə 6əy a? Də kadi kilə-m mi *NGon dəw ji njé ra majal je ti asi ngata. ⁴⁶ II taa adi j-awi, nje kilə-m ji dije ti ə re am!»

Kuwə Jəju

(Mk 14.43-52; Lk 22.47-53; Jə 18.3-12)

⁴⁷ Loki ta nay ki ta Jəju ti ba 6əy ningə, Judasi, ki e ki kare dan njé ndo je ti ki dəgi gide e joo isi re. Re ki kosi dije ngay gone ti. Dije ki njé kuwə kiyə kasigar je, njé kuwə gəl jide ti je. Kosi je kin, e njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ngatəgi je lə *Jipi je ə iləi-de. ⁴⁸ Judasi ki nje kun də Jəju, əl-de ne ki n-a n-ra kadi tə gəri Jəju ə nə: «Dəw ki m-a m-uwe rəm ti rututu kin 6a, e darə ə wa ən ə, uwəi-e.» ⁴⁹ E be ə, re tē taa par ə, səbi Jəju əl-e ə nə: «M-uwə ji, Nje ndo dije!» Ningə, uwe rututu ki rəne ti. ⁵⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «Madim, ira ne ki ire kadi ira.» Ba loe ti nōo, dije indəi jide də Jəju ti uwəi-e. ⁵¹ Ningə yə, ki kare dan njé ki əi naa ti ki Jəju, ində jine də kiyə kasigar ləne, ər tigə-n paja lə ki bo lə njé kijə ne masi kadi-kare je, 6a tigə mbie lati gangi. ⁵² Nə Jəju əl-e ə nə: «ilə kiyə kasigar ləi toe ti gogi, mbata dije ki njé rə ki kiyə kasigar a tuji-de ki kiyə kasigar tə. ⁵³ Se o kadi m-asi kadi m-dəji təgi Bai, ə a ilə ki kosi malayka je dibi kuti bay bay kadi rəi rə ləm al wa? ⁵⁴ Nə kin ə re e be ə, lo kadi makitibi

lə Luwə ki əl ə nə ne je a rai ne be kin təl ta ne goto.»

⁵⁵ Go ti, Jəju əl kosi je ə nə: «To tə ne ki mi nje bogi, ə irəi ki kiyə kasigar je, ki gəl je taa kadi uwəi-mi be? NDə je pəti, mi səsi naa ti gin kəy ti lə Luwə, m-ndo dije ne, ka uwəi-mi al. ⁵⁶ Nə ne je kin pəti rai ne be bone mba kadi ta lə njé kəl ta ki ta Luwə ti ki ndangi, təli tade.» Lo kin ti, njé ndo je lie pəti ayi-naa ə iyəi-e.

Jəju a nə njé gangi ta je ti lə Jipi je
(Mk 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jə 18.12-18)

⁵⁷ NJé kuwə Jəju je, awi sie nə ki bo ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki təe nə Kayipi. E lo ki njé ndo ndukun je, ki ngatəgi je lə *Jipi je kawinaa ti. ⁵⁸ Piyər ə yə adi ndəe ngal, 6a njiyə-n go Jəju ti, ndəy, ndəy, biti re ur-n gode ti, nati lo ti lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ka kin. Re isi naa ti ki paja je kadi n-oo se ne kin a təl tane ban wa.

⁵⁹ NJé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé gangi ta je lə Jipi je ba pəti, sangi rəbi kadi n-ingəi dije ki njé təti ta ki ngom də Jəju ti, kadi n-gangii ta koy dəe ti, ⁶⁰ nə ingəi-de al. Dije ngay ki njé təti tarəi əli ta ki ngom dəe ti kin ka, asi-naa ti al. Ta təl tae ti, dije joo rəi əli əi nə: ⁶¹ «Dingəm kin əl ə nə: “M-asi kadi m-tuji kəy lə Luwə kə, ə m-təl m-ində gogi me ndə ti ki mitə.”» ⁶² Ə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je j taa əl Jəju ə nə: «Ta madi ki kadi əl də ta ti ki dije a əli dəi ti kam goto a?» ⁶³ Nə Jəju a tane mbə. Ə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je əl Jəju ə nə: «Ki tə Luwə ki nje kisi kəm ba, m-dəji kadi əl-je se j, ə j Kirisi ki Luwə mbəte, ki e NGon lə Luwə wa?» ⁶⁴ Ə Jəju əl-e ə nə: «Təe tai ti! NGa ningə m-əl səsi taga wangə m-adi oi təkə kaw ki kəte nqə, a oi-mi *NGon dəw m-isi də ji kə Luwə ti ki nje təgi, m-a m-j dərə ti m-re me kil ndi ti^φ.» ⁶⁵ Lo kin ti, ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je təl

kibi je ki rəne ti, 6a əl ə nə: «Əl ta ki mal də Luwə ti. E kin, j i sangi kadi dəw madi ki rangi taa əl ta dəe ti bəy a? Səi je wa oi ndue ki əl-n ta ki mal də Luwə ti adi oi ki mbisi ne. ⁶⁶ Ta ləsi ki dəe ti e ri ə?» Ba dije iləi-e ti əi nə: «E dəw ki səbi koy.» ⁶⁷ Ningə tibi man tade kəme ti je, 6iri jide əsi-e-n je. Taa njé ki nə je tindəi mbəe je tə, ⁶⁸ 6a əli-e əi nə: «Je 6a, j i dəji, j Kirisi ki Luwə mbəte, kadi ira nje ndə ndil, ə i6a tə dəw ki indəi adi j-o.»

Piyər naji ta gər Jəju

(Mk 14.66-72; Lk 22.56-62; Jə 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Loki Piyər isi nangi ta mbalo ti, tagane ningə, dəne kare ki dan dəne je ti ki njé ra kilə me kəy ti lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je re rə Piyər ti əl-e ə nə: «j ka, j ki Jəju, dingəm ki Galile ti kin tə.» ⁷⁰ Nə Piyər naji ta kəm dije pəti ə nə: «Jagi, m-gər me ta ləi ki ige kəl kin al.» ⁷¹ Go ti, Piyər əti isi aw ki ta ndogə ti be, ningə dəne ki rangi kare, ki nje ra kilə me kəy ti lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je oo-e, 6a əl njé ki ai loe ti nqə ə nə: «Dəw kam e ki Jəju ki Najarəti ti tə.» ⁷² Ə nja kare bəy Piyər naji ə nə: «Jagi, təkə rəjeti, m-gər dingəm kin al!» ⁷³ Ba njaba go ti ə, dije ki ai səde nqə, əti ki rə Piyər ti əli əi nə: «Təkə rəjeti, j ka, j ki kare dan dije ti lie tə, taa ndui ki isi əl-n ta wa kin ka təji kadi j dəw lie.» ⁷⁴ Ə lo kin ti, Piyər ibi rəne ki ta ki ngə ngay ə nə: «M-ibi rəm kadi Luwə ra səm ne ki ngə, re m-əl ta ki ngom. M-gər dingəm kin al.» Ba ta naa ti nqə, kunə kinjə nq. ⁷⁵ NGa ningə me Piyər ole də ta ti ki Jəju əl-e ə nə: «Kəte taa kadi kunə kinjə nq, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al,» ka kin, adi Piyər ində lo tēe taga, nə ki man kəmne.

27

Awi ki Jəju nɔ Pilati ti ki e nje kɔbe
(Mk 15.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jə
18.28-38)

¹ Loki lo ti, njé kun dɔ njé kijə nɛ masi kadi-kare je pəti, ki ngatɔgi je lə *Jipi je, ingəi-naa, uni ndude kadi n-təli Jəju. ² Be ə, dɔɔi Jəju, awi sie iləi-e ji *Pilati ti, dəw ki Rom ti ki e nje kɔbe dɔnangi Jude ti.

Koy Judasi
(Knjk 1.8-9)

³ Loki Judasi ki nje kun dɔ Jəju kadi-de oo kadi gangi ta koy dɔ Jəju ti ɔa, me uwe ki ta adi təl ki la ki silə kuti mitə aw-n adi njé kun dɔ njé kijə nɛ masi kadi-kare je, ki ngatɔgi je lə *Jipi je, ka kin, ⁴ ningə əl-de ə nə: «M-ra majal, m-un dɔ dəw ki ra nɛ madi al.» Ə əi je əli-e əi nə: «Ta kare ki usi-je ti nɔɔ goto. E kin e ta ləi j.» ⁵ Lo kin ti nɔɔ, Judasi ɔti ilə la ki adi-e ka kin me kəy ti lə Luwə, ə aw ilə kilə. ⁶ Njé kun dɔ njé kijə nɛ masi kadi-kare je ɔyi la ka kin ningə əli əi nə: «E go rəbe ti al kadi ji ɔuki la kin dɔ made ti ki me kəy ti lə Luwə, tadɔ e la məsi.» ⁷ Be ə, go ndude ti ki osi go-naa ti, uni la ka kin ndogi lo ndɔr lə nje kibə ngoo, rai tə lo dibi mba je. ⁸ E mbata kin ə, biti ɔone ka isi ɔari lo ka kin «lo məsi». ⁹ Lo kin ti, ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Jərəmi əl ə nə: «Taai silə kuti mitə ba par tə la ki ngan *Isirayəl je ɔji dɔe ti. ¹⁰ Adi la kin ndogi lo lə nje kibə ngoo, təki Bəbe əl-m.»

Jəju a nɔ ngar Pilati ti
(Mk 15.2-5, 11-14; Lk 23.1-5; Jə
18.28-38)

¹¹ Jəju a nɔ nje kɔbe, *Pilati ti, ə nje kɔbe dəje ə nə: «I ngar lə *Jipi je a?» Ə Jəju əl-e ə nə: «E ta ki tɛ tətəi ti.» ¹² Me ta je ti lə njé kun dɔ njé kijə nɛ masi kadi-kare je ki ngatɔgi je ki isi tətəi dɔ Jəju ti kin, Jəju tɛ tane ilə-de ti al. ¹³ Ə nɔɔ be, Pilati əl Jəju ə nə: «O ta je pəti ki dije a indəi dɔi ti kam

al a?» ¹⁴ Ka Jəju tɛ tane ile ti al, adi ndəje ngay.

Dije gangi ta koy dɔ Jəju ti
(Mk 15.6-14; Lk 23.13-23; Jə
18.39-40)

¹⁵ Dɔ ɔal je pəti, lo ra nay Paki ti, nje kɔbe a ɔr dangay kare ile taa, adi e dəw ki kosi je dəji-e kadi ɔr-e dangay ti. ¹⁶ Ningə dəkagiloe ti kin, dangay madi kare ki dije əli ta lie ngay ki tɔe nə Barabasi e nɔɔ. ¹⁷ *Pilati dəji kosi je ki kaw-i-naa nɔɔ ə nə: «Nə ə igei kadi m-i-yɛ taa m-adi səsi ə? Jəju Barabasi ə se Jəju ki e *Dəw ki Luwə mbəte ə?» ¹⁸ Pilati dəji ta kin be mbata gər maji kadi e ni ə ra-de dɔ Jəju ti ə iləi-e jine ti. ¹⁹ Loki Pilati isi lo gangi ta ti, nɛe adi əli-e ə nə: «tndə rɔi me ta ti lə dəw ki dana kam al, tadɔ kondɔ ne m-ingə kɔ ngay me ni ti mbata lie.»

²⁰ Njé kun dɔ njé kijə nɛ masi kadi-kare je, ki ngatɔgi je lə *Jipi je suləi kosi je adi dəji Pilati kadi ɔr Barabasi adi-de ə təl Jəju kɔ. ²¹ Nje kɔbe təl un ta dəji-de ə nə: «Nə dan dije ti ki joo kin ə igei kadi m-ɔr-e dangay ti m-adi səsi ə?» Ba iləi-e ti əi nə: «Barabasi!» ²² Ə Pilati, dəji-de ə nə: «NGa ri ə kadi m-ra ki Jəju ki ɔari-e Dəw ki Luwə mbəte ə?» Ba pəti əli əi nə: «E ɔa, ɔɔbi ɔe kagi-dəsi ti!» ²³ Ə Pilati təl dəji-de ə nə: «E ri ki majal ə ra ə?» Nə uni ndude ki taa ngay ɔəy əli əi nə: «Sɔbi ɔe kagi-dəsi ti!» ²⁴ Loki Pilati oo kadi nɛ madi ki kadi n-a n-ra goto, taa dije isi rai adi nga ki dɔ made ti ɔəy, un man togi-n jine ta kəm kosi je ti, ningə əl-de ə nə: «Ta məsi dəw ki dana kam e dɔm ti al. E ta ləsi.» ²⁵ Ningə dije pəti iləi-e ti əi nə: «Kadi ta məse e dɔje ti ki dɔ nga ləje je ti!» ²⁶ Be ə, Pilati ɔr Barabasi adi-de, nga ningə Jəju taa adi indəi-e ki ndəy kabilay, ɔa ile ji asigar je ti kadi ɔai-e kagi-dəsi ti.

Asigar je ibəi Jəju kogii
(Mk 15.16-20; Lk 23.11; Jə 19.2-3)

✧ 27:10 Jakari 11.12-13; Jərəmi 18.2-3; 19.1-2

✧ 27:24 Dətərənom 21.6-8

²⁷ Asigar je læ *Pilatı awi ki Jəju me lo ti ki boy ki Pilatı isi ti wa kin, lo ti ki bari-e pirətuwar, ningə kawı ndəgi asigar je pəti ki dəe ti. ²⁸ MBa kadi tə ibəi-e kogii, ərı kibi lie, ə iləi kibi ngal ki kər rəe ti. ²⁹ Oji jəgi kon iləi dəe ti, ə iləi gakira ji kəe ti tə, 6a əsi məkəsıde nangı nəe ti ə mbəi sie əi nə: «Lapiya ngar læ *Jipi je!» ³⁰ Tibi man tade dəe ti, taai gakira jie ti, indəii dəe. ³¹ Loki ibəi-e kogii asi-de ningə, ərı kibi ngal ki kar ka kin rəe ti kə, ə təli iləi kibi je lie wa rəe ti gogi, 6a awi sie kadi bəi-e kagi-dəsi ti.

Bəi Jəju kagi-dəsi ti

(Mk 15.21-32; Lk 23.26-43; Jə 19.17-27)

³² Loki asigar je isi tēēi me 6e bo ti ki taga ningə, ingəi dıngəm kare ki Sirən ti, ki təe nə Simo. Uwəi-e, indəi təgi dəe ti adi oti kagi-dəsi læ Jəju. ³³ Awi tēēi lo madi ti kare to nōo, bari-e nə Golgota, ki kər me nə: «Lo ki to tə ka də dəw be.» ³⁴ Adi-e kasi kandi nju ki bui naa ti ki nē ki ati kadi Jəju ay, ə loki ədi tane ti 6a, mbati kəy. ³⁵ Asigar je ka kin bəi Jəju kagi-dəsi ti, ningə tigəi kir (mbare) də kibi je ti lie, ləbi-naa*. ³⁶ Go ti, təli isi nōo, isi ngəmi tae.

³⁷ NDangi me bati, nē ki ra ə n-6əi-e-n kagi-dəsi ti, indəi dəe ti taa əi nə: «Dəw kam e Jəju, ngar læ *Jipi je.» ³⁸ Loe ti nōo, bəi njé 6ogi je joo kagi-dəsi ti. Ki kare də ji kəe ti ə ki nungı də ji gəle ti tə*. ³⁹ Dije ki nje də rəbə, tigəi dəde, ningə taji-e, ⁴⁰ əi nə: «Ji ki nje tujı kəy læ Luwə, ə təl ra e ki rangı me ndə ti ki mitə ka kin, re jı NGon læ Luwə ə, aji rəi jı wa, ə jı taa də kagi-dəsi ti ur nangı adi j-o!» ⁴¹ Be tə ə, njé kun də njé kijə nē məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatəgi je læ Jipi je ibəi Jəju kogii əi nə: ⁴² «Aji dije ki rangı, nə e wa asi kaji rəne al! NGar læ *Isirayəl je ka kam, kaje ə wa ki j-a ne kin, kadi jı taa də kagi-dəsi ti ur nangı adi j-o, ningə j-a j-o ta lie tə ta ki rəjeti!» ⁴³ Uwə kul Luwə ən

ə, re Luwə ndige ə, kadi taa-e ile taa adi j-o. MBata əl ə nə: «Mi NGon læ Luwə».» ⁴⁴ Taa baw kaya je ki bəi-de kagi-dəsi ti naa ti sie ka kin ka taji-e kae ti wa kin tə.

Koy Jəju

(Mk 15.33-39; Lk 23.44-49; Jə 19.28-30)

⁴⁵ Hə ngire kadi ti ki a jam də 6e ti, lo ndul dənangı ti ba pəti, bitı kadi ki mitə ki lo səl. ⁴⁶ Də kadi ti ki mitə, Jəju nō ki ndune ki bo ə nə: «Eli, Eli, lama sabatani?» Kər me nə: «Luwə ləm, Luwə ləm, mbari ə iyə-m kə ə*?» ⁴⁷ Dije madi dan njé ti ki ai nōo, ooi ndue, ningə əli əi nə: «Oi dəw ka yə a 6ar Eli!» ⁴⁸ Ningə kalangı ba, dəw kare dande ti, ay ngədi, un nē ki to hom hom, ilə me man kandi ndu ti ki masi, ningə ilə ta gakira ti adi Jəju kadi ay. ⁴⁹ Nə ndəge je əli əi nə: «Ingəm adi j-o se Eli a re aje wa?» ⁵⁰ Lo kin ti nōo be, Jəju təl nō ki ndune ki bo 6əy, ningə kəəe tēē. ⁵¹ Ba go ti, kibi gangı lo ki a me kəy ti læ Luwə, til dana joo, jı taa nu bitı re nangı. Dənangı yəki, taa mbal je ka təi dana tə. ⁵² Ta də 6adi je tēēi, adi dije ngay ki adi mede Luwə jı taa lo koy ti. ⁵³ Go ti gogi, loki Jəju tēē lo koy ti 6a, dije ka kin awi me 6e ti ki Jorijaləm ki e 6e bo ki ay njay. Dije ngay ooi-de ki kəmde. ⁵⁴ Loki ki bo ki də butı asigar je ti ki 6u əi ki asigar je ki njé ngəm Jəju ki əi sie ooi dənangı ki yəki, ki nē ki ra nē kin 6a, 6əl təl-de adi əli əi nə: «Təki rəjeti, dəw kin e NGon læ Luwə.»

Dibi Jəju

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-55; Jə 19.38-42)

⁵⁵ Dəne je ngay ai nōo, ai say, indəi kəmde a ooi nē je ki isi rai nē. Əi dəne je ki uni go Jəju Galile ti nu, mba kadi rai sie. ⁵⁶ Dande ti, Mari ki Magidala e nōo nim, Mari ki kə Jaki əi Jisəpi nim e nōo, taa kə ngan læ Jəbəde ka e nōo nim tə. ⁵⁷ Loki kadi aw tə ur, dıngəm ki nje

ne kingə kare ki Arimate ti, ki tœ nə Jisəpi j noo re. E ka e dəw ki təl rone nje ndo ti lə Jəju tɔ. ⁵⁸ Jisəpi aw rɔ *Pilati ti dəje nin Jəju, ə Pilati adi ndune kadi adi-e. ⁵⁹ Jisəpi un nin Jəju, dole ki ta kibi ki sigi, ⁶⁰ 6a ile me 6e nin ti ki adi uri me mbal ti basine 6əy mbata ləne wa, ningə nduguru mbal ki bo ilə ta ti, ə ɔti aw. ⁶¹ Loe ti kin, Mari ki Magidala əi ki Mari ki nungi əi noo, isi nangi sɔbi nq 6adi.

Asigar je ngəmi ta 6adi Jəju

⁶² Lo ti go ti, ki e ndo ki re go ndo kində dɔ ne je dana mba ndo taa kəə ti 6a, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je awi naa ti 6e lə *Pilati, ⁶³ əli-e əi nə: «Dəw ki bo ləje, meje ole dɔ ti təkɪ ndo ki nje ngom dəwe kin əl, dəkagilo ti ki a-n ki dəne taa 6əy əl ə nə: “NDɔ ki kɔ mitə lə ndo koy m 6a, m-a m-i taa lo koy ti.” ⁶⁴ Ə adi ndui adi dije ngəmi dɔ 6adi bitɪ ndo ki kɔ mitə, nə tə njé ndo je lie rəi 6ogi nine, ə təli əli əi nə: “I lo koy ti.” Lo kin ti, a rai kadi ta ngom kin a itə ki kəte 6əy.» ⁶⁵ Ə Pilati əl-de ə nə: «Asigar je ki kadi ngəmi ta lo ə ai am, ə awi səde adi ngəmi dɔ 6adi təkɪ igei.» ⁶⁶ Lo kin ti, awi dɔ 6adi ti, tiyəi tae, ningə indəi asigar je kadi ngəmi tae.

28

Jəju i lo koy ti

(Mk 16.1-8; Lk 24.1-11; Jq 20.1-2)

¹ Go ndo taa kəə ti, adi e ndo dimasi ki gin lo, Mari ki Magidala əi ki Mari ki nungi awi kadi n-ooi dɔ 6adi. ² Lo kin ti noo be, dɔnangi yəkɪ yəkɪ ki ɔti 6əl ngay, tadɔ malayka kare re nduguru mbal ta 6adi ti kɔ, 6a təl isi dɔ ti. ³ Rəe unji tə kadi be, taa kibi ki rəe ti nda tə buy be tɔ. ⁴ Loki asigar je ki njé ngəm dɔ 6adi ooi-e, 6əl təl-de adi təli toi tə nin je be. ⁵ Nə malayka un ta əl dəne je ə nə: «Səi, i6əli al, tadɔ m-gər kadi əi sangi Jəju ki dije 6əi-e kagi-dəsi ti. ⁶ E goto ne, j taa lo koy ti təkɪ e wa əl-n.

Irəi oi lo ki to ti ə to kare kin. ⁷ Ningə kadi awi law əli njé ndo je lie təkɪ “j taa dan njé koy je ti, 6a aw kadi a nginə səsi Galile ti. Lo kin ə a oi-e ti.” E kin ə e ta ki kadi m-əl səsi.»

⁸ Dəne je ɔti ta 6adi ti ki ngɔdi njade ti, 6əl ra-de, nə rɔde nəl-de ngay. Awi ɔri poy ne ki ra ne kin adi njé ndo je lie ooi. ⁹ NDəy ba go ti, Jəju aw ingə-de, əl-de ə nə: «M-uwə jisi!» Ningə əi je ɔti ki rɔ Jəju ti, uwəi njae, ɔsi məkəsɪde nangi noe ti. ¹⁰ Ə Jəju əl-de ə nə: «t6əli al; ə awi əli ngakom je kadi awi Galile ti. Lo kin ə a ooi-mi ti.»

Ta je ki tɛɛ ta asigar je ti

¹¹ Loki dəne je njiyəi dɔ rəbi ti isi awi, asigar je madi ki dan njé ngəm dɔ 6adi ti, awi me 6e bo ti, əli njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je ne je pəti ki ra ne kin adi ooi. ¹² Be ə, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je kawinaa ki ngatəgi je lə *Jipi je, uni ndude. Ba go kun-ndu ti, adi asigar je la ngay, ¹³ ə əli-de əi nə: «Ta ki kadi əli ə to kin: əli əi nə: “NJé ndo je lie ə rəi 6ogi nine kondɔ, loki j-isi ji to 6i.” ¹⁴ Ə re ta kin osi mbi njé kɔ6e ki bo ti ə, je wa j-a gər lo ta ki kadi j-əl-e kadi j-ɔr-n ta dɔsi ti.» ¹⁵ Be ə, asigar je taai la ka kin, 6a rai ki go ndu ti ki adi-de. E be ə, ta kə nə njé ndo je 6ogi nin Jəju kin, isi njiyə-n dan Jipi je ti bitɪ 6one.

Jəju ilə njé ndo je ləne

¹⁶ *NJé ndo je ki dɔgi gide kare awi Galile, dɔ mbal ti ki Jəju əl-de kadi awi ti. ¹⁷ Loki awi ə ooi-e ningə, ɔsi məkəsɪde nangi noe ti, nə ki madi je 6adi kadi e Jəju. ¹⁸ Ə Jəju ɔti basi ki rɔde ti, əl-de ta je kin ə nə: «Luwə adi-m təgi je pəti me dɔrə ti, ki dɔ dɔnangi ti. ¹⁹ Awi ki rɔ gin dije ti ki dɔnangi ti ne pəti, itəli-de njé ndo je ti ləm, irai-de batəm me tɔ Baw ti, ki NGon ti, ki NDil Luwə ti.» ²⁰ Ningə indoi-de kadi ngəmi go ne je pəti ki m-dəji səsi kadi irai. NGa ningə, mi,

m-a mi səsi naa ti ki ndo je pəti, bit
dɔbəy ndo ti.»

Poy Ta ki Maji læ Jøju ki Marki ndangi

*Ta ki dō Poy ta ti ki Maji læ Jøju ki
Marki ndangi*

Poy Ta ki Maji læ Jøju ki Marki ndangi, e ki kare dan Poy Ta je ti ki Maji læ Jøju Kirisi ki ndangi sō. Adi e Matiye, Marki, Luki, ki Ja. Dande ti ki sō kin, Marki ə nje ndange ndangi adi goji. Taa, go ndrər gine ti 6a, tōji kadi Marki ə ndange a e kəte tō.

Təki j-o-n tōe dō ti, e Marki ki ngon læ Mari ki noji Barnabasi (Knjk 12.12; 13.5; Kolosi je 4.10) ə e nje ndangi Poy Ta ki Maji kin.

Lo kilə ngirə ta ti wa 6ay, Marki tōji Jøju tə «NGon Luwə». Nə Jøju ndigi kadi tō kin to lo 6oyō ti biti kagi-dəsi ti 6əy taa kadi dije gəri. A gəri təkı nje kun dō buti asigar je ki 6u əl-n lo koo ti ki oo Jøju lo koy ti ki oy kin be.

Kəte taa kadi Jøju, NGon Luwə re, maji kadi dəw madi re nge ti ra rəbi lie. E be ə Jā Batisi re ra-n rəbi læ Jøju, ningə ra-e-n batəm tō (1.2-11).

Go na ti ki su na Jøju dilə lo ti, go batəm ti ki Jā Batisi ra-e, Jøju ilə ngirə kilə læne ki taga ta kəm dije ti. Lo kin ti, Marki tōji tōgi kōbe ki Jøju aw-n, ki go rəbi 6ar ki 6ar dije kadi uni goe, ki go rəbi ne ndo ki ndo kosi je, ki go rəbi ne kōji je ki əti 6əl, ki nga ki nga njé moy je (1.14-8.30).

Go ti, Marki tōji Jøju ki un rəbi ki Jorijaləm, lo kō ti, ki lo koy ti, ki lo kī lo koy ti (8.31-10.52). NJa mitə, Jøju əl njé ndo je læne ta dō koy ti ki n-a n-oy, nə gəri me ta lie al. Taa, dəkagilo je pəti, əl ta səbi-n dōne tə «NGon dəw», nə dije gəri-e al tō.

Jøju ur Jorijaləm ki kōsi-gon, nə ingə ndor ki rō njé kun dō Jipi je ti, loki tuwə njé ra gati je me kəy ti læ Luwə kō. Ningə lo kin ti, e ta rəbi ki Jøju ingə kadi ndo-n dōbəy ne ndo njé ndor-e je, ki kosi je, ki njé ndo je

læne (11-13). Bəy tō, Marki tōji ndō ki dōbəy ti ki joo ki e dōbəy ndō læ Jøju. Me ndō ti ki dōbəy ti ki joo kin ə j-ingə ne kuso ki dōbəy ti ki Jøju uso ki njé ndo je læne, ki ta ki əl ki Luwə Jətisəmane ti, ki kuwə ki uwəi-e, ki gangi ki gangi ta koy dō ti, ki 6ə ki 6əi-e kagi-dəsi ti, ki kilə ki iləi-e 6e nin ti (14-15).

Go ti, lo təl tae ti, Jøju j lo koy ti ndō ki kō mitə læ ndō koye, adi dāne je ki awi dō 6adi ti, ingəi 6e nin to kare. Be ə, dāne je əyi-naa kadi awi ərı poye njé ndo je lie adi-de ooi (16.1-8).

Ningə se, loki j itidə Poy Ta ki Maji læ Jøju Kirisi ki Marki ndangi kin ilə nangi ə, igər maji təkı Jøju e «NGon Luwə» ki rōjeti wa wa? Se igər təkı nje kun dō buti asigar je ki 6u əl-n lo koo ti ki oo Jøju lo koy ti ki oy be tō wa?

Ja ki nje ra dije batəm

(Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Ja 1.19-28)

¹ Poy Ta ki Maji ki oji dō Jøju Kirisi, ki NGon læ Luwə, ə kula ngire to kin. ² NDangi me makitibi ti læ nje kəl ta ki ta Luwə ti, Ejay, əi nə:

«Mi Luwə m-a m-ilə ki nje kaw kilə læm kəte nqi ti,

Kadi ra go rəbi nqi ti.

³ NDU dəw madi 6a dilə lo ti ə nə:

İrai go rəbi læ Ba6e!

İrai go rəbi lie adi a njururu!»*

⁴ Jā Batisi tēe ilə mbe dilə lo ti ə nə: «İyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kō, adi rai səsi batəm, mba kadi Luwə iyə-n go majal je lasi kō.» ⁵ Dije pəti ki dənangi Jude ti ki 6e bo Jorijaləm ti, rəi rō Jā ti, təri ndude dō majal je ti læde, adi Jā ra-de batəm me ba Jurde ti. ⁶ Kibi ki Jā ilə rōne ti, e ki ra ki bi jambal, ningə dō mene ki nda tō. Ne kusoe e gibiri je ki təji je par. ⁷ Jā əl kosi dije ə nə: «Dəw madi ki nje tōgi ki əti 6əl, ki itə-m say, a re gom ti nqō. E dəw ki kilə sa lie ka m-asi kilə dəm nangi tuti al. ⁸ Mi, m-ra səi batəm

* 1:3 Malasi 3.1; Ejay 40.3

me man ti, nə e, a ra səi batəm, me NDil Luwə ti.»

Jə ra batəm Jəju

(Mt 3.13-17; Lk 3.21-22; Jə 1.29-34)

⁹ Dəkagiloe ti kin, Jəju i Najarəti ti, ki e ngon bəkə ki Galile ti, re adi Jə ra-e batəm, me ba Jurde ti. ¹⁰ Loki Jəju isi teə me man ti, oo dərə teə tane, ningə oo NDil Luwə, risi tə də dum be re isi dæ ti. ¹¹ Ningə, ndu ta madi teə dərə ti, ə nə: «I NGonm ki nje ndigi ləm, ki i ne ronal ləm ki bo ngay*.»

¹² Kalangi ba go ti, NDil Luwə əsi Jəju aw sie dilə lo ti. ¹³ Jəju ra ndo dəsə dilə lo ti. *Satə re rəe ti, na-e. Jəju e naa ti ki da je ki wale, malayka je rai sie.

Jəju lə mbə Poy Ta ki Maji Galile ti
(Mk 1.12-17; Lk 4.14-15)

¹⁴ Go kuwə ti ki uwəi Jə dangay ti, Jəju aw Galile ti, ilə mbə Poy Ta ki Maji lə Luwə ə nə: ¹⁵ «Dəkagilo ki Luwə əji ka re nga, ningə kəbe lə Luwə ka, e bəsi rəsi ti tə. İyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kə, ə adi mesi Poy Ta ki Maji.»

Dije ki dəsəy ki Jəju bar-de
(Mt 4.18-22; Lk 5.1-11)

¹⁶ NDə kare, Jəju a də kadi ba bo ti ki Galile ningə, oo Simə əi ki ngokone Andire ki əi njé ndə kanji je, a iləi bandi me man ti. ¹⁷ Jəju əl-de ə nə: «İrəl gom ti adi m-ndo səsi, kadi itəli njé ndə dije kadi ingəi kaji.» ¹⁸ Kalangi ba, iyəi bandi je ləde, ə awi uni go Jəju tə njé ndo je lie. ¹⁹ Jəju əti ndəy kəte ningə, oo Jaki əi ki Jə ki əi ngan lə Jəbəde, isi me to ti, isi rai go bandi je ləde. ²⁰ Kalangi ba, Jəju bar-de, ningə iyəi bawde Jəbəde ki njé ra sie kilə je, me to ti, ə awi ki Jəju.

Jəju əji dəw ki ndil ki majal ra-e
(Lk 4.31-37)

²¹ Jəju əi ki njé ndo je ləne awi Kapərnayim ti. Jəju ur kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ki ndə taa kəə ləde, ningə ilə ngirə ndo ne. ²² Ne ndo lie, əti dije ki isi ooi dəe bəl ki dum, mbata ndo ne ki təgi ki ingə rə Luwə ti, bi ndo ne tə njé ndo ndu-kun je al. ²³ Ningə, dəw madi kare ki ndil ki majal ra-e, isi me kəy kaw-naa ti ləde noə, nə ki ndune ki bo ə nə: ²⁴ «Jəju ki Najarəti, ri ə, ige rəje ti ə? İre mba kadi ituji-je a? M-gər-i maji: i ki Kay njay lə Luwə.» ²⁵ Jəju ndangi ndil ki majal ki təgine ə nə: «Uti tai, ə iteə kə rə dingəm ti kam.» ²⁶ Lo kin ti, ndil ki majal, ndaji dingəm rururu, ki təgine, ningə teə rəe ti ki nə tane ti. ²⁷ Ne kin əti dije bəl, adi dəji-naa ta dande ti əi nə: «Ri ə ra ne be ə? Oi ne ndo ki sigi, ki aw ki təgine ngay kin! Ningə, ndil je ki majal ka, ilə-de gin təgine ti, adi təli rəde go ndue ti bəy tə.» ²⁸ E be ə, dije sanəi-naa ki təba lə Jəju, dənangi ki Galile ti kalangi ba.

Jəju adi rə nga njé moy je ngay
(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹ Loki teəi kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ka kin ningə, Jəju əi ki Jaki nim, Jə nim, awi me kəy ti lə Simə əi ki Andire. ³⁰ Məm Simə ki dəne, rəe ə por rigi rigi, adi to nangi. Be ə, loki Jəju ur me kəy ti ningə, kalangi ba, əli-e ta rə to lie. ³¹ Jəju re rəe ti, uwə jie, un-e ki taa, ningə, rəe ki kəte tingə ngay ka kin, təl səl, adi ingə rə nga. Go ti, ra ne kuso adi-de.

³² Loki lo səl, go kadi kur ti, dije rəi ki njé moy je, ki dije pəti ki ndil je ki majal, rai-de, rə Jəju ti. ³³ Dije pəti ki me be bo ti kawinaa ki ta kəy ti, ta kəy ti. ³⁴ Jəju adi rə nga, njé moy je ki dangi dangi, taa tuwə ndil je ki majal dəde ti kə tə. Ningə, adi ta rəbi, ndil je ki majal kadi əli ta al, tadə gəri-e bəti.

Jəju ilə mbə Poy Ta ki Maji Galile ti
(Lk 4.42-44)

³⁵ Ta gɪn lo ti, loki lo tɪjə al ɓəy, Jəju j taa, tɛɛ me kəy ti aw dɪlə lo ti, ningə loe ti nɔɔ, ilə ngirə kəl ta ki Bawne. ³⁶ Simɔ əi ki ndəgi dije ki əi sie, awi sangi Jəju. ³⁷ Loki ingəi-e ningə, əli-e əi nə: «Dije pəti a sangi-ni.» ³⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «Adi j-awi ngan ɓe je ti, ki kadi ti kin ngata, tadə, sɓbi kadi m-ilə mbɛ Poy Ta ki Maji nu tɔ. MBata, m-re kadi m-ra kilə kin.» ³⁹ E be ə, Jəju njiyə dɔnangi Galile ti ba pəti, ilə mbɛ Poy Ta ki Maji me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je, ningə tuwə ndil je ki majal tɔ.

Jəju nga nje banji
(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰ Nje banji ɔti re rɔ Jəju ti, ɔsi məkəsine nangɪ nɔɛ ti, ningə nɔ dɛe ti ə nə: «Re indigi ə, a adi banji ləm ur, kadi rəm ay njay.» ⁴¹ Jəju oo kəm-to-ndoo lie, adi ilə jine ɔde-n, ningə, əl-e ə nə: «M-ndigi, ə kadi banji ləi ur, adi rəi ay njay.» ⁴² Ta naa ti nɔɔ banji lie ur, adi rəe nga. ⁴³ Ningə kəte ɓəy taa kadi Jəju iye adi aw, ndəje ki tɔgine ngay, ⁴⁴ ə əl-e ə nə: «Onoi kadi əl tae dəw madi, ə aw ɔji rəi nje kijə nɛ məsi kadi-kare, ningə adi kadi-kare ki ndu-kun lə *Moji daji. Ira be mba kadi gəri təkɪ banji ləi ur adi ingə rɔ nga.»*⁴⁵ Nə loki dingəm ka kin ɔti aw ningə, ilə mbɛ dɔ nɛ ti ki Jəju ra sie kin, adi dije pəti ooi. Nɛ kin ra adi Jəju asi kadi ur me ɓe bo ti ki rangi, ta kəm dije ti ja ja al ngata. Be ə, isi gidɪ ɓe ti, dɪlə lo ti, ningə dije j ki lo je ki dangi dangi, rəi rəe ti.

2

Jəju adi rɔ nga dəw ki rəe oy njururu
(Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

¹ NDɔ ngay al go ti, Jəju təl aw Kapərnayim ti. Dije gəri kadi e me kəy ti nɔɔ. ² Dije kawinaa ngay, adi lo ibə-de ndingɪ ndingɪ, lo ki kadi

dəw ilə njane ti ka goto, bitɪ ki ta kəy ti taga. Lo kin ti, Jəju ndo-de Poy Ta ki Maji lə Luwə. ³ Dije madi oti dəw ki rəe oy njururu rəi sie rɔ Jəju ti. Dingəm je sɔ, ə oti-e. ⁴ Lo kadi awi sie, iləi-e nɔ Jəju ti goto, mbata, dije ibəi lo ndingɪ ndingɪ. E be ə, ali taa, ndui dɔ kəy*, sɓbi dɔ lo ki Jəju e ti, ningə ki bole ka kin ə, iləi nje moy ki nɛ kotɪ njé moy je, ki dɔɔi kulə ti, nɔ Jəju ti. ⁵ Loki Jəju oo kadi-me ləde ningə, əl dəw ki rəe oy njururu ka kin ə nə: «NGonm, majal je ləi e ki kiyə go kɔ.» ⁶ NJé ndo ndu-kun je lə Luwə ki nɔ je isi me kəy ti nɔɔ, isi məri ta əi nə: ⁷ «Ra ban ə dəwe kam, əl ta be ə? Əl ta ki mal dɔ Luwə ti. Luwə ki karne ba par ə asi kiyə go majal lə dije kɔ, dəw ki rangi goto.» ⁸ Ta naa ti nɔɔ, Jəju gər mər ta je ləde kin, adi əl-de ə nə: «Ra ban isi iməri ta je ki be kin mesi ti ə? ⁹ Kəl nje rɔ koy njururu kə nə: «Majal je ləi e ki kiyə go kɔ» ɓa ngə ngay al ə se, kəl-e kə nə: «J taa, un tuwə ləi, ə injiyə,» ə ngə ngay al ə? ¹⁰ Re e be ɓa, m-a m-ɔji səi təkɪ mi Ngon Dəw, m-aw ki tɔgi dɔnangi ti ne, mba kadi m-iyə-n go majal je lə dije kɔ.» Ningə, Jəju əl nje rɔ koy njururu ə nə: ¹¹ «J taa, un tuwə ləi, ə aw ɓe.» ¹² Ba dingəm j taa ta naa ti nɔɔ, un tuwə ləne, ə tɛɛ ta kəm dije ti aw. Bəl ra dije pəti, adi iləi tɔji dɔ Luwə ti əi nə: «Jagi, j-o nɛ ki be kin kəte al ɓəy!»

Jəju ɓar Ləbi
(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³ Jəju təl aw kadi ba bo ti gogi. Dije pəti rəi rəe ti, ningə ndo-de nɛ. ¹⁴ Loki Jəju isi də ningə, oo *Ləbi ki ngon lə Alpe, isi me kəy taa la-mbə ti. Jəju əl-e ə nə: «Un gom.» Ningə Ləbi j taa, un go Jəju. ¹⁵ Go ti, Jəju isi ta nɛ kuso ti me kəy ti lə Ləbi. *NJé taa la-mbə je, ki njé ra majal je, ngay, isi naa ti ki Jəju ki njé ndo je lie ta nɛ kuso ti, mbata ko dije

* **1:44** Ki go jɪbəl ra-e ti lə Jipi je, nje banji e dəw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo nɛ ra je ti ki ɓa tɔ Luwə al. * **1:44** Ləbətiki 14.2-32 * **2:4** Kəy ki əli ta dɔ ti e kəy ki rai adi dɛe lay. E kuji ra kəy ki dɔnangi Paləsitin ti.

ki be kin ngay ə njiyəi goe ti, muki muki. ¹⁶ Loki njé ndo ndu-kun je ki me buti ti lə *Parisi je ooi Jəju isi uso ne ki njé taa la-mbə je ki njé ra majal je ningə, əli njé ndo je lie əi nə: «Tə, Basi isi uso ne ki njé taa la-mbə je ki njé ra majal je a?» ¹⁷ Jəju oo ndude, adi əl-de ə nə: «E dije ki njé moy je ə a sangi dəw ki nje ra moy, bi e njé rə nga je ə a sangi dəw ki nje ra moy, al. Ningə, m-re mba bar dije ki dana al, nə m-re mba dije ki njé ra majal je yo.»

Kəl ta ki Luwə ki kiyə ta ne kuso
(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸ NDə kare njé ndo je lə Jə Batisi əi ki *Parisi je iyəi ta ne kuso. Dəkagilo ti kin ə dije rəi rə Jəju ti dəji-e əi nə: «Ra ban ə njé ndo je lə Jə əi ki njé ndo je lə Parisi je, isi iyəi ta ne kuso, ə yəi je, rai al ə?» ¹⁹ Jəju ilə-de ti ə nə: «Oi kadi e go rəbe ti kadi dije ki bari-de lo ne kuso taa-naa ti, a iyəi ta ne kuso dəkagilo ti ki nje taa dəne isi-n səde naa ti a? Jagi dəkagilo ti ki nje taa dəne isi-n səde naa ti, a asi kiyə ta ne kuso, al. ²⁰ NDə je a rəi noo kadi a uni-e tade ti ningə, dəkagiloe ti kin ə a iyəi ta ne kuso. ²¹ Dəw a un ta kibi ki sigi kadi ilə-n kəm kibi ki kəke al. Re e be ə, ta kibi ki sigi ka kin, a j ki ki kəke raki raki, kadi bole a to wororo itə ki kəte bəy. ²² Taa, dəw a un kasi kandi nju ki j al bəy uti me mbu nda je ti ki kəke al tə. Re e be ningə, loki kasi a j 6a, mbu nda je a ndui. Ningə mbu nda je ki kasi kandi nju je pəti a təli ne ki tuji kə. Be ə, re kasi kandi nju j al bəy 6a, maji kadi mbu nda je əi ki sigi taa.»

Ta lə Jəju də ndə ta kəə ti
(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³ Jəju ində də me ndər gəme je ti, ndə taa kəə ti lə *Jipi je. *NJé ndo je lie ki əi sie, gangi də ko je də njiyə ti usoi. ²⁴ Ningə *Parisi je əli Jəju əi nə: «O ne ki to kin: njé ndo je ləi rai ne ki kadi dəw ra ndə taa kəə ti al.» ²⁵ Jəju əl-de ə nə: «Itidəi ne ki

ngar *Dabidi ra loki ne nga səde, ə 6ə ra-de ki dije ki goe ti kin ndə kare al biti a? ²⁶ Dabidi ur me kəy ti lə Luwə, dəkagilo ti ki Abiyatar ə e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo. Dabidi un mapa ki dije adi Luwə kadi-kare ti, ki njé kijə ne məsi kadi-kare par ə səbi dəde kadi usoi, uso, ə adi dije ki gone ti usoi tə.» ²⁷ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Luwə ər ndə ta kəə ində ta dangi mba maji lə dəw, bi ra dəw mbata ndə ta kəə al. ²⁸ E be ə, mi *NGon dəw, ndə taa kəə wa ka m-aw ki təgi də ti.»

3

Jəju adi rə nga dingəm ki jie oy njururu

(Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

¹ Jəju təl aw kəy kaw-naa ti gogi bəy. Ningə dingəm kare ki jie oy njururu e me kəy kaw-naa ti noo. ² Dije isi jəke isi indəi kəmde kadi n-ooi se Jəju a adi dingəm kin rə nga ndə ta kəə ti wa? E ta bole ki isi sangi kadi n-indəi ta dəe ti. ³ Jəju əl dingəm ki jie oy njururu ka kin ə nə: «I taa ire dana ne, ta kəm dije ti pəti.» ⁴ Ningə Jəju təl dəji ndəgi dije ə nə: «Ri ə maji mba kadi dəw ra ndə ta kəə ti ə? Kadi dəw ra maji ə se kadi dəw ra majal ə? Kadi dəw nagi madine ta yo ti ə se kadi iyə adi tuji kə ə?» Lo to jiji, dəw kare ka əl ta al. ⁵ Jəju ində kəmne gon-de ba pəti, ki wongi, mee tinge dəde ti ngay mbata me nga ləde. Ningə əl dingəm ka kin ə nə: «tsurə jii.» Dingəm surə jine ningə, jie təl to maji kare. ⁶ Ə loki *Parisi je tēji taga 6a, awi kalangi ba ingəi njé ki gin *Erodi ti əli-naa səde ta ki də Jəju ti kadi n-ooi se n-a n-rai ban ə n-a n-təli-e wa.

Kosi dije rəi rə Jəju ti

(Mt 4.25; 12.15-16; Lk 6.17-19)

⁷ Jəju əti aw ki njé ndo je ləne ta ba Galile ti. Ningə kosi dije ngay rəi goe ti. Kosi dije ka kin j dənangi Galile ti je, dənangi Jude ti je, ⁸ be

bo Jorijaləm ti je, dɔnangi Idume ti je, dɔnangi ki gidi ba Jurde ti je, taa dije ki isi gai gidi 6e bo ki Tir ki Sidɔ ba pəti ka rəi goe ti tɔ. Kosi dije kin rəi rɔ Jəju ti, mbata oy poy nɛ je ki ra. ⁹ Jəju əl njé ndo je ləne kadi indəi dɔ to madi dana dangi adi-ne, mba kadi kosi dije mborəi-ne al. ¹⁰ Təki rɔjeti, Jəju adi rɔ nga dije ngay, adi dije pəti ki awi ki moy rɔde ti, nagi rɔde mba kadi n-ɔdi rɔe. ¹¹ Loki dije ki ndil je ki majal uwai-de gin tɔgide ti ooi-e ningə, ɔsi məkəside nangi nɔe ti, uni ndude ki taa nɔi əi nə: «ǀNGon lə Luwə!» ¹² Nə, ndəji-de ki tɔgine kadi rai adi dəw gər-ne al.

Jəju mbəti njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo

(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³ Go nɛ je ti kin, Jəju aw dɔ mbal ti, ɔar njé ki ge-de, ningə rəi rɔe ti. ¹⁴ MBɔ dije ti ki ɔar-de kin ə Jəju mbəti njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo ki kadi əi sie naa ti ki dəkagilo je pəti. Əi sie naa ti, mba kadi ilə-de adi awi iləi mbɛ Poy Ta ki Maji. ¹⁵ Taa awi ki tɔgi kadi tuwəi ndil je ki majal tɔ. ¹⁶ Tɔ dije ki dɔgi gide e joo ki Jəju mbəti-de ə to kin: Simɔ, ki Jəju ində tɔe nə Piyər, ¹⁷ Jaki, ki ngon lə Jəbədə əi ki ngokone Jə, ki Jəju ɔar-de joo pu nə Bowanərjəsi, ki kər me nə «ngan lə ndangindi*», ¹⁸ ki Andire, ki Pilipi, ki Batiləmi, ki Matiyə, ki Tomasi, ki Jaki ki ngon lə Alpe, ki Tade, ki Simɔ ki e mbɔ njé rɔ mbata kingə dɔ lə 6e ləde ti, ¹⁹ taa Judasi Isikariyoti ki nje kun dɔ Jəju tɔ.

Jəju ki nojine je

²⁰ Jəju aw 6e ningə, kosi dije rəi uti kəm lo ka ka 6əy, adi lo kadi əi ki njé ndo je ləne ingəi dəkagilo kadi usoi nɛ ka goto. ²¹ Loki noje je ooi

poy ta kin ningə, rəi mba kadi n-ɔri-e n-awi sie 6e, tado əli əi nə: «Dəe isi dana al.»

(Mt 12.24-29; Lk 11.15-22)

²² NJé ndo ndu-kun je lə Luwə ki j Jorijaləm ti əli əi nə: «Bəljəbul isi mee ti. Ningə e ki tɔgi lə ngar lə ndil je ki majal, ə isi tuwə-n ndil je ki majal.» ²³ Be ə Jəju ɔar-de ki rɔne ti ningə, ɔr-de gin nɛ je me kuji ta je ti ə nə: «Oi kadi *Satə a tuwə dije lə Satə ban?» ²⁴ Kin ə, dije ki me ɔeko ti ki kare ba, təli dɔ-naa ti rəi-naa ə, ɔeko kin a a taa al. ²⁵ Loki dije ki me kəy ti ki kare ba təli dɔ-naa ti, rəi-naa, me kəy kin a ra tɔgi kaw kəte al. ²⁶ Re Satə ə wa adi dije lie təli dɔ-naa ti ki rɔ, adi gangi-naa dana joo ə, kɔɔe lie a ra tɔgi kaw ki kəte al, gine a gangi. ²⁷ Təki rɔjeti, adi m-əl səsi, kin ə re dəw uwə dəw ki nje tɔgi dɔɔ-e kəte al ə, a asi kur me kəy ti lie, kadi ndur nɛ kingə lie al. Loki dɔɔ-e ngata ningə, a ndur nɛ ki me kəy ti lie təkɔ mene ge. ²⁸ M-əl səsi təkɔ rɔjeti: Majal je pəti ki dije rai, se nɛ taji je pəti ki a tɛɛ tade ti ki dɔ Luwə ti, Luwə a iyə goe kɔ adide. ²⁹ Nə re dəw əl ta ki mal dɔ NDil Luwə ti ningə, Luwə a iyə go kɔ ade al ratata. Dəw kin a oti kəy majal ləne kin ki nɔne ti.» ³⁰ Jəju əl-de ta kin be mbata njé ndo ndu-kun je əli əi nə: «Aw ki ndil ki majal rɔne ti.»

Ko Jəju ki ngakɔe je ki rɔjeti

(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

³¹ Kɔ Jəju ki ngakɔe je rəi ai taga, ningə iləi dəw kare kadi ɔar-e adide. ³² Kosi dije ngay gai gide wuki. Loki rəi əli-e əi nə: «O kɔi je, ki ngakɔi je ai taga nɔɔ, a sangi-ni.» ³³ Ningə Jəju təl əl-de ə nə: «Nə je ə əi kom je ki ngakom je ə?» ³⁴ Ba gɔ dije ki isi gai dɔe wuki ka kin, ningə əl ə nə: «Oi kom je, ki ngakom je ə isi kin. ³⁵ Tado dəw ki nje ra ndigɔ lə Luwə ə, e ngokom je, e konanm je, ki kom je.»

* **3:17** Bowanərjəsi (ngan lə ndangindi) e tɔ ki Jəju ində dɔ Jaki əi ki Jə. Dəw gər nɛ ki ində-n tɔ kin dade ti al, nə dije madi ndəri gine ningə əli əi nə Jəju ɔar-de ngan lə ndangindi mbata əi dije ki nɛ ra ki ki tɔgi to məside ti.

4

Kuji ta ki dɔ nje dibi ne ti
(Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Jaju ilə ngirə kadi ndo dije ne kadi ba bo ti bəy. Kosi dije ngay kawi-naa gəi gide, adi aw, al isi me to ti, nangi dɔ ba ti. Kosi dije ai ngangɪ ba ti ne, təli kəmde ki dɔe ti. ² Jaju ndo-de ne je ngay me kuji ta je ti. Me ne ndo ti lie, əl-de ə nə: ³ «Nje ndr kare aw kadi dibi ne, ⁴ ningə dəkagilo ti ki a ilə ko, kə ko je madi tosi ngangɪ rəbi ti adi yəl je rəi ɔi maki. ⁵ Kə ko je ki nungi tosi dɔnangi njəkirə ti, adi lo kadi ingəi dɔnangi asi tam iləi ngirəde ti goto. Nə ke ə tɔgi kalangi ba, tadɔ ngirəde to tane. ⁶ Loka kadi ɔsi ningə, ngan ko je ka kin ndoləi mbaw, bə go ti, tuti kurim, tadɔ ngirəde aw nangi boy al. ⁷ Kə ko je ki nungi, tosi dan kon je ti, adi kon je tɔgi ndəmi-de mbəl, lo kadi andi goto. ⁸ Nə kə ko je madi tosi dɔnangi ti ki maji. Be ə, tɔgi kalangi ba, adi andi. Ki nə je andi asi kuti mitə, njé ki nungi andi asi kuti mehe, taa njé ki nungi bəy andi asi bu kare tɔ.» ⁹ Go ti ningə, Jaju əl-de ə nə: «Dəw ki aw ki mbine mba koo-n dɔ ta bə, kadi oo dɔ ta kin maji!»

MBari ə Jaju ndo ne ki kuji ta je ə?
(Mt 13.10-15; Lk 8.9-10)

¹⁰ Loka kosi dije awi ningə, njé ki njé nay sie, ki njé ndo je lie ki dɔgi gide e joo, daji-e kadi ɔr-de gin kuji ta je ki ndo-n ne kadi n-gəri. ¹¹ Ə əl-de ə nə: «Səi, Luwə tɛɛ ki dɔ ne ki to lo bɔyɔ ti ki ɔji dɔ kɔbɛ lie adi səsi. Nə ndəgi dije ki ai taga, ingəi ne ndo je pəti ki kuji ta. ¹² E be mba kadi, “Re ɔi lo maji ka ooi ne al nim, Re ooi dɔ ta maji ka gəri me al nim, Tadɔ re gəri me ningə, A təli rɔde go Luwə ti kadi Luwə iyə go majal je ləde kɔ”.*»

Jaju ɔr me kuji ta ki ɔji dɔ nje dibi ko
(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

¹³ Jaju əl-de ə nə: «İgəri me kuji ta kin al a? A re igəri me kuji ta kin al ə a rai ban ə a igəri ndəge je ə?» ¹⁴ Nje kilə ko, ne kilə lie e Poy Ta ki Maji lə Luwə. ¹⁵ Kə ko ki tosi ngangɪ rəbi ti, ɔji dɔ dije madi ki ooi ta lə Luwə, ningə *Satə re ɔr ta ki ooi ka kin mede ti kalangi ba kɔ. ¹⁶ NGa ningə, əi je ki tosi dɔnangi njəkirə ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə ningə, taai langisi ba ki rənəl, ¹⁷ nə ta kin, ilə ngirəne mede ti al. Əi dije ki njé kuwə ki ta lə Luwə dəkagilo ki ndəy be par. Dəkagilo ki kɔ je, ə se kində kəm-ndoo ki mbata ta lə Luwə re bə, iyəi kadi-me ləde kɔ kalangi ba. ¹⁸ Kə ko ki tosi dan kon je ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə, ¹⁹ nə me ka sururu dɔ ne je ti ki dɔnangi ti, ki ra ta ne maji je ki dɔnangi ti, taa bɔ ne je ki rangi ki dangi dangi, uti dɔ ta ki ooi, adi lo kadi andi goto. ²⁰ Ningə, ndəgi kə ko je ki tosi dɔnangi ki maji ti, ɔji dɔ dije ki ooi Poy Ta ki Maji, ningə taai mede ti, ə tɛɛi ki kandidate tɔ. Ki madi je andi kuti mitə je, kuti mehe je, ki bu kare je.

Kuji ta ki ɔji dɔ lambi
(Lk 8.16-18)

²¹ Ningə Jaju təl əl-de bəy ə nə: «Dəw a re ki lambi kəy ə dabi ngo dɔ ti, ə se ində gin tirə ti a? A ində dɔ ne ti taa. ²² Ne je pəti ki e ki ra gidi ngəy ti, a to taga ta kəm dije, ə ne je ki e ki ra lo bəyɔ ti, a to ki taga pəy tɔ. ²³ Re dəw aw ki mbine mba koo-n dɔ ta ningə, kadi oo maji.» ²⁴ Jaju təl əl-de bəy ə nə: «Maji kadi uri mbisi maji oi dɔ ta, bi oy ki nɔɔ be al. Ba kadi igəri təkɪ go rəbi ki igangii ta dɔ dije kin ə Luwə a gangi-n ta dɔsi ti tɔ. Ningə ta ki gangi ki dɔsi ti a itə e ki səi igangɪ dɔde ti kin bəy. ²⁵ Be ə, dəw ki aw ki ne jine ti, a adi-e dɔ ti bəy. Nə dəw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n jine ti kin ka, a taai jie ti wa bəy.»

Kuji ta ki ɔji dɔ kandi ne ki dibi
²⁶ Jaju təl əl-de bəy ə nə: «Kɔbɛ lə Luwə to tə dəw ki aw dibi ne me

* 4:12 Ejay 6.9-10

ndor ti læne be. ²⁷ Go ne dibi ti kin, re nje ndor to bi ə se, to bi al ka, kondɔ ki kada, ne ki dibi, ibə ə isi tɔgi tɔ, ki kanji kadi nje dibe gər-n rəbi ki isi tɔgi-n. ²⁸ Nangi wa ki dərone, ra adi ko ibə ə tɔgi, kade tɛɛ, ningə go ti gogi, ɔr dɔne, ə andi. ²⁹ Ningə dɔkagilo ki dɔ ko kər asi lo kijə ti, dəw re ijə ko tadɔ nayɛ asi[☆].»

Kuji ta ki dɔ kɔ kagi ti ki bari-e mutadi

(Mt 13.31-32; Lk 13.18-19)

³⁰ Jəju əl-de bəy ə nə: «Ri ə j-a j-uni kadi j-ɔjii kɔbe lə Luwə ə? Ə se kuji ta ki ban ə j-a j-un kadi j-əl-n ta ki dɔ ti ə? ³¹ Kɔbe lə Luwə to tə kandi ne ki bari-e mutadi kin be. E kandi ne ki du itə kandi ne je pəti ki dəw isi dibi dɔnangi ti ne. ³² Loki dəw dibe ningə, tɔgi ə təl kagi tɔy ki bo, itə ndəgi kagi tɔy je pəti. Bajie je ki tɔi, boyi ngay, kadi yəl je uwəl lo kisi dɔ ti.» ³³ Ki kuji ta je ngay ki toi be, ki dije asi kadi gəri, ə Jəju ndo-n-de ta lə Luwə. ³⁴ Ta ki kadi əl-de ki kuji ta al, goto. Ningə dɔkagilo ki nayi ki njé ndo je læne wa par ɔa, ɔr-de me pəti.

Jəju ndangi nəl ade a lo ka ti

(Mt 8.18, 23-27; Lk 8.22-25)

³⁵ Me ndəe ti nɔɔ, dɔ ji lo səl ti ningə, Jəju əl njé ndo je læne ə nə: «Adi ji gangi ba, j-awi dame ti ki kare.» ³⁶ Iyəl kosi dije, ningə njé ndo je awi ki Jəju me to ti ki re e ti kəte. To je ki rangi dani-e. ³⁷ Ningə, nəl ki bo ngay bə səde busi dɔ bati. Pulum ta man ində kadi to bigim bigim adi man isi rosi to. ³⁸ Jəju lə ne gəti-n dɔne, ə to mongi to ti, isi to bi. *NJé ndo je lie ndəli-e ki nɔ tade ti əi nə: «Nje ndo, j-isi j-oy be ka oo al a?» ³⁹ Jəju ndəl dɔ bi ti, ndangi nəl, ə əl man ba ə nə: «A lo ka ti! Adi lo to jijiji!» Loe ti nɔɔ, nəl ta kəɔ adi lo təl to jijiji. ⁴⁰ Ningə, Jəju əl njé ndo je læne ə nə: «Ra ban ə ibəli be ə? Biti ɔone ka adi mesi al bəy a?» ⁴¹ Bəl rade ngay, adi daji-naa ta dande ti

əi nə: «Dəw ə wa kam e nɔ ə, nəl je ki ba je ka ooi ta lie be ə[☆]?»

5

Jəju tuwə ndil je ki majal dɔ dingəm ti dɔnangi Gərasa ti

(Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

¹ Jəju əi ki njé ndo je læne tɛɛi gidi ba ti, dɔnangi ti lə dije ki Gərasa ti. ² Loki Jəju j me to ti ur nangi ningə, taji naa ti nɔɔ, dəw madi kare ki aw ki ndil ki majal rone ti, tɛɛ dɔ badi je ti re inge. ³ Dəw ka kin ra ɔe dɔ badi je ti. Re e ki kulə gindi ka, dəw kare ki asi dɔe lo ka ti goto. ⁴ Dɔɔi-e ki kulə gindi nja bay bay, taa iləi kangila gindi njae ti tɔ. Nə gangi kulə gindi riw riw, taa təti gindi nɔsi nɔsi tɔ. Dəw ki asi kuwe gin tɔgine ti goto. ⁵ Dɔkagilo je pəti, kondɔ ki kada, lo njiye e dɔ badi je ti ki dan mbal je ti ki wuy ki kur tane ti. Ningə tijə rone gangi bati bati ki gaji mbal je. ⁶ Loki oo Jəju say nu bəy ningə, ay ki ngədi re ɔsi məkəsi ne nangi nɔe ti. ⁷ Ningə ur kəl ki tɔgine ngay ə nə: «Jəju ki NGon lə Luwə ki nje kisi dɔrɔ ti taa nu, e ri ə ige rɔm ti ə? M-uwə njai me tɔ Luwə ti, adi-m kɔ al!» ⁸ Əl ta kin be tadɔ ta ki Jəju əl-e ə nə: «I ndil ki majal, itɛɛ kɔ rɔ dingəm ti kin.» ⁹ Jəju dəje ə nə: «Tɔi nə na?» E təl əl-e ə nə: «Tɔm nə “kosi njé rɔ je”, mbata ji bay ngay.» ¹⁰ Nɔ ki dɔ Jəju ki nja naa ti nja naa ti kadi tuwə-de kɔ me ɔe ti kin al.

¹¹ Dɔkagiloe ti kin, kosi kɔsongi je ngay a usoi ne kadi mbal ti nɔɔ. ¹² NDil je ki majal nɔi dɔ Jəju ti əli-e əi nə: «Ituwə-je adi j-aw dan kɔsongi je ti kam, j-ur mede ti.» ¹³ Jəju ndigi səde dɔ ti, adi tɛɛi me dingəm ti ka kin, ə awi uri me kɔsongi je ti. Taji naa ti nɔɔ, kosi kɔsongi je ki asi dibi joo kare, ɔingəi-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, adi ayi-naa man oyi. ¹⁴ NJé ngəm kɔsongi je ayi-naa awi me ɔe bo ti, ki me ndor je, ɔri poy ne ki ra ne kin dije, adi dije awi

kadi n-ooi ne ki ra ne ka kin. ¹⁵ Loki dije ka kin rai teei ro Jaju ti ninga, ooi dingam ki aw ki ndil je ki majal ka kin isi rae ti. Ooi-e kadi isi ki angal ki maji, taa isi ki kibi rone ti to. Ne je kin ra adi bal rade ngay. ¹⁶ Ninga dije ki awi lo ne je ti ki Jaju ra, ori madide je poy ne ki tee do dingam ti ki aw ki ndil je ki majal, ki ne ki tee do kosingi je ti. ¹⁷ Be a, ilai ngira kadi noi do Jaju ai na: «Njai ba, iyə donangi laje, a aw.» ¹⁸ Dokagilo ti ki Jaju isi al me to ti gogi ninga, dingam ki Jaju tuwa ndil je ki majal me ti ka kin daja kadi n-aw sie. ¹⁹ Na Jaju odi al, a əl-e a na: «Ōti aw be dan noji je ti, or-de poy ne ki Babe ra sai ki koo kam-to-ndoo ki ati bal ki oji doi ti kin.» ²⁰ E be a, dingam ka kin ati aw donangi be bo je ti ki dogi, or poy ne je ki Jaju ra sie. Dije pati ki oy ta kin, ati-de bal.

Ta la ngon la Jayrusi ki ta la dane ki nje moy masi

(Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

²¹ Loki Jaju tal aw gidi ba ti ki to ninga, kosi dije ngay kawina rae ti kadi ba ti. ²² Ninga dingam kare ki dan nje kun do kay kawina ti la *Jipi je, ki tae na Jayrusi re. Loki oo Jaju ninga, osi nangi njae ti, ²³ no doe ti ki man kamne a na: «NGonm ki dane ki du isi oy. Njai ba, kadi aw inda jii doe ti adi inga ro nga, a oy al.» ²⁴ Jaju ati aw sie, ninga kosi dije ngay njiyai goe ti, mborai-e ki yo je ki ne je.

²⁵ Dane kare ki moy masi ade ko bal dogi gide e joo e dan kosi dije ti noo. ²⁶ Moy kin ade ko ngay, adi ay ngodi ngay to go dije ti ki nje ra dije moy, na tuji ne kinga lane do ti ko kare, ninga inga ko jide ti ta kinga yo. Moy aw ki kate ta kaw par par, ne ki to soti goto. ²⁷ Dane ka kin oo ta la Jaju. Be a, dan kosi dije ti, re ki rabi ki gidi Jaju ti, odi ta kibi lie. ²⁸ MBata al mene ti a na: «Kin a re ta kibi lie par a m-odi a, rom a nga.»

²⁹ Ninga taji naa ti noo par gin masi lie gangi, adi gar me rone ti taki rone nga ngata. ³⁰ Loe ti noo, Jaju gar me angalne ti taki dogi tee rone ti. Be a, tal kamne gogi dan kosi je ti, daji-de a na: «Na a odi ta kibi lam a?» ³¹ *Ə nje ndo je lie əli-e ai na: «I wa igar maji kadi kosi je mborai-ni ki yo je ki ne je, a ital idaji a na: “Na odi-m bay a?”» ³² Na Jaju nay ki lo go lo ti ga gidine kadi n-oo dane a wa ki ra ne kin. ³³ Bal ra dane ka kin ngay, adi dadi par par, mbata gar ne ki rae me rae ti. Be a, re osi nangi nja Jaju ti, əl-e ta je ki rojeti pati ki to mee ti. ³⁴ Na Jaju əl-e a na: «NGonm, kadi-me lai aji. Aw ki lapiya, a kadi inga ro nga do moy ti lai.»

³⁵ Loki Jaju a al ta ba bay ninga, dije madi jii me kay ti la Jayrusi, ki e ki bo do kay kawina ti la Jipi je, rai əli Jayrusi ai na: «NGoni oy, itapi Nje ndo, al ngata.» ³⁶ Loki Jaju oo ta kalde be ninga, use do ti al, a al ki bo ki do kay kawina ti a na: «Adi bal rai al, adi mei par!» ³⁷ Jaju dogi kadi dije awi sie, na iyə Piyar nim, Jaki nim, Ja ki ngoko Jaki nim par a adi awi sie. ³⁸ Loki rai teei be la ki bo ki do kay kawina ti ninga, Jaju oo dije ki isi singai sokito, isi noi je, uri wuy je. ³⁹ Jaju ur me kay ti ninga, əl-de a na: «Ra ban a dije singai do-naa ti sokito ki no be a? NGon oy al, na to bi kare.» ⁴⁰ Dije ibai Jaju kogii. Be a, Jaju adi dije pati tee taga, ninga baw ngon nim, ko ngon nim, nje ndo je lie ki dani-e nim par a awi sie me kay ti ki ngon to ti. ⁴¹ Jaju uwə jii ngon, əl-e a na: «Talita kumi!»* Adi kor me na: «NGon ki dane, m-əli m-ə na, i taa!»

⁴² Taji naa ti noo, ngon ki dane i taa, njiyə, tado bale e dogi gide e joo. Ne ki Jaju ra kin ati dije bal ki dum. ⁴³ Lo kin ti, Jaju daji-de kadi əli ta ne ki ra ne kin daw madi al. Ninga, əl-de kadi adi ne kuso ngon ki dane ka kin uso.

* 5:41 Talita kumi: e ta arame ki Jipi je isi əli to dokagilo ti la Jaju.

6

*Dije ki Najarəti ti taai me Jəju al
(Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)*

¹ Jəju j loe ti noq, aw 6e bo ti ki tɔgi ti*, naa ti ki njé ndo je ləne. ² Loki ndo ta kəə lə *Jipi je asi ningə, Jəju ilə ngirə ndo dije ne me kəy kaw-naa ti lə Jipi je. Dije ngay ki oi ne ndo lie, ne ndo kin əti-de 6əl, adi əli əi nə: «Dəw kam, ingə ne ndo kin ra ə? Ə nə ə ade gosi ta ki əti 6əl be kin ə? Tɔgi ki ra-n ne kɔji je ki əti 6əl be kin ingə ra ə? ³ Ma nje kijə kagi wa ka am wa? E ngon lə Mari al a? Jaki je, ki Jose je, ki Judi je, ki Simo je, əi ngakɔe je al a? Taa, konane je ka isi saje ne tɔ al a?» Ta ki dəji kin əgi-de kadi adi mede Jəju. ⁴ Be ə, Jəju əl-de ə nə: «Nje kəl ta ki ta Luwə ti 6a, e me 6e koje ti, ki dan noje je ti, ki me kəy ti lie ə dije a kidi-e ti.» ⁵ Lo kadi Jəju ra ne kɔji ki əti 6əl me 6e ti ki Najarəti ti goto, nə ində jine dɔ njé moy je ti ki nə je gandi gandi par, adi-de ingəi rɔ nga. ⁶ NDɔji Jəju ngay ki mbata mbati ki mbati kadi-e mede.

Jəju ilə njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo

(Mt 9.35; 10.1, 5-14; Lk 9.1-6)

Jəju njiyə ki ngan 6e je ki gugɔ dɔ Najarəti, ndo dije ne. ⁷ Ningə, Jəju 6ar njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo, ə ilə-de joo joo. Adi-de tɔgi dɔ ndil je ti ki majal tɔ. ⁸ Jəju ndər mbide kadi uni ne kare mbata dɔ rəbi al, nə gəl kare 6a par. Əl-de ə nə: «A uni ne kuso al nim, 6əl al nim, taa a 6igiri la me kulə dɔ 6ədisi ti al nim tɔ. ⁹ Həi sa njasi ti, ə awi ki kibi kare ba.» ¹⁰ Kin ə uri me kəy ti madi, ə uwə səsi rone ti ə, isi ti ratata ndo kawsi ti. ¹¹ Ə re lo madi ti, ə dije mbati kuwəi səsi ki rɔde ti, ə se mbati koo dɔ ta ləsi, loki isi tɔgi me 6e ti kin ki taga ningə, indəi bu ki njasi ti kɔ†, mba kadi tɔ ta ne ndəji ndude. ¹² *NJé ndo je awi iləi mbe Poy Ta ki Maji mba kadi dije iyəi kalde ki majal kɔ. ¹³ Tuwəi

ndil je ki majal ngay taa uri yibi dɔ njé moy je ti ngay adi ingəi rɔ nga tɔ.

Koy Jə Batisi

(Mt 14.1-12; Lk 9.1-6)

¹⁴ NGar *Erodi oo ta lə Jəju, tado tɔ6a lie asi lo je naki naki. Dije ki nə je əi nə: «Jə Batisi j taa dan njé koy je ti. Gine kin ə aw-n ki tɔgi mba ran ne je ki əti 6əl 6əl.» ¹⁵ Nje ki nungə əli əi nə: «E Eli ki nje kəl ta ki ta Luwə ti.» NJé ki nə je 6əy əli əi nə: «E nje kəl ta ki ta Luwə ti tə njé ki rəi kate kin be tɔ.» ¹⁶ Loki Erodi oo ta kin ningə, əl ə nə: «E Jə ki ndo ki madi gangi dɔe ka ə j lo koy ti.»

¹⁷ Erodi əl be, tado ndo ki adi uwəi Jə, dɔəi-e ki sən, iləi-e dangay ti, mbata lə Erodiyadi, ki ne ngokɔe Pilipi, ki tae nene ti, ¹⁸ ə Jə əl-e ta dɔ ti ə nə: «E go ti al kadi itaa ne ngokɔi, nei ti*.» ¹⁹ Wongi ra Erodiyadi dɔ Jə ti ngay, adi sangi rəbi təl-e, nə asi təl-e al. ²⁰ Tado Erodi 6əl Jə, gər kadi e dəw ki nje ra ne ki dana, taa e dəw ki ay njay tɔ. Be ə, Erodi ngəm-e-n maji. Loki Erodi oo ta kəl Jə ningə, ta kin uwe ki ta, nə be ka, Erodi ge koo ta kəl Jə par par. ²¹ NDɔ ki maji ki Erodiyadi isi sangi kate kate ka re nga. Adi e ndo rənəl kɔji Erodi, ə Erodi adi rai ne kuso. Ningə ndəe ti kin, Erodi 6ar ki bo je ləne nim, 6ar njé kun dɔ njé rɔ je ləne nim, taa 6ar njé tɔ6a je ki dənangə Galile ti tɔ. ²² Dəkagilo kuso ne ti, ngon lə Erodiyadi ki dənə, ur kəy gode ti, ndam. NDam lə ngon ki dənə kin nəl Erodi ngay, taa nəl dije ki 6arde lo ne kuso ti ngay tɔ, adi ngar əl ngon ki dənə ka kin ə nə: «†dəji-m ne ki mei ge par ə m-a m-adi.» ²³ Erodi aw 6iti un ndune ki kibi rɔ ade ə nə: «Ne je pəti ki idəji-m, ə m-a m-adi. Re e dəbi kɔ6e ləm ka a ingə.» ²⁴ Ngon ki dənə tɔe aw taga, aw dəji kone ə nə: «E ri a kadi m-dəje ə?» Ə kɔe əl-e ə nə: «†dəje dɔ Jə Batisi.» ²⁵ Ngon ki dənə təl langisi ba aw rɔ ngar ti

* 6:1 Be ki Jəju tɔgi ti e Najarəti, dənangə ti ki Galile. † 6:11 Ta lə kində bu ki nja ti kɔ 6a, igoi Mt 10.14 ki ta ki dɔ ti ki e gin ti nangi. * 6:18 Ləbatiki 18.16; 20.21

əl-e ə nā: «Təki j-a-n taji-naa ti ne wa kin, kadi adi-m dō Jā Batisi me supira ti.»²⁶ Me ngar tuji oji-n dō ne ki ngon ki dāne dāje kin, nā lo kadi oge goto ki mbata kun mindi ki un, taa ki mbata dije ki ɓar-de lo ne kuso ti tō kin.²⁷ Be ə, taji-naa ti nōo, ngar un ndune adi asigar kare ki nje ngəm-e kadi aw kəy dangay ti gangi dō Jā re-n.²⁸ Asigar aw gangi dō Jā me supira ti, re-n adi ngon ki dāne, ningə ngon ki dāne ka kin təl-n adi kone.²⁹ Loki njé ndo je lə Jā oi poye ningə, rəi uni nine awi dibi.

Jəju adi ne kuso dingəm je dibi mi usoi

(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jq 6.1-15)

³⁰ Loki njé kaw kilə je təli lo kilə je ti ləde ningə, kawī-naa rō Jəju ti, ɔri-e poy ne je ki rai ki ne je ki ne je ki ndoi dije adi-e oo.³¹ Kosi dije ngay awi nim, təli nim adi lo kadi njé ndo je ingəi ngon dəkagilo ndi be kadi usoi ne ka goto. Be ə, Jəju əl-de ə nā: «təri adi j-awi lo ki dije gotoi ti mba kadi ɔri kəə ndəy.»³² Be ə, ali me to ti mba kaw kosi rəde ngərəngi, lo ki dije gotoi ti.³³ Dije ngay ooi-de lo kawde ti, ə gəri-de ɓəti tō. Dije ii ɓe bo je ti ki dangi dangi, ayi-naa ki njade bur bur awi kəte, lo ki Jəju ki njé ndo je isi awi ti.

³⁴ Loki Jəju ur nangi me to ti ningə, oo kosi dije ngay. Loki oo-de, oo kəm-to-ndoo ləde, tadə ai tə bati je ki nje kul-de goto be. E be ə, Jəju un dəkagilo ngay ndo-n-de ne.³⁵ Loki kadi yəti rəne ki bəlme taa njé ndo je ɔti ki rō Jəju ti əli-e əi nā: «Lo ki j-ai me ti ne kin, e lo ki dije gotoi ti, ningə kadi isi ur tō.³⁶ Maji kadi ituwə dije kam adi awi ki lo ndər je ti, ki ngan ɓe je ti, ndogi ne kuso usoi.»³⁷ Nə Jəju təl əl-de ə nā: «Sai je wa adi-de ne usoi.» Ningə, njé ndo je daji-e əi nā: «Kadi j-aw

ji ndogi mapa asi silə ɓu joo[†] j-adi-de usoi wa?»³⁸ Jəju təl əl-de ə nā: «Mapa ki jisi ti e ban ə? Awi dan dije ooi.» Loki awi dan dije ti, daji ningə, təli əli-e əi nā: «Mapa e mi, ə kanji joo tō.»³⁹ Jəju un ndune adi-de kadi adi dije isi nangi ki kute kute dō wale ti ki mbəl.⁴⁰ Be ə, dije uwəi-naa ɓu ɓu je, kuti mi kuti mi je, ə isi nangi ki bare bare.⁴¹ Jəju ɔy mapa ki mi ki kanji ki joo, un kəmne ki taa, əl ta ki Luwə mba kadi njangi dō ne kuso kin. Go ti, Jəju uwə mapa je ka kin gangi naa ti ə adi njé ndo je kadi ləbi kosi dije. Kanji je ki joo ka, Jəju ləbi dije pəti tō.⁴² Dije pəti usoi ne ndani maji.⁴³ Ningə, njé ndo je ɔyi gindi mapa je, ki kanji je ki nay, kare dōgi gide e joo ɓəy.⁴⁴ Dije ki usoi ne kin asi dingəm je dibi mi.

Jəju njiyə dō man ti

(Mt 14.22-33; Jq 6.16-21)

⁴⁵ NDəy ba go ti, Jəju ɔsi njé ndo je ləne kadi ali me to ti, awi gidi ba ti kəte nōne ti, ki kaw ki ɓe bo Bətisayda ti nu. Ningə dəkagilo e ti kin, e a tuwə kosi je kadi awi.⁴⁶ Loki Jəju adi-de awi ningə, ɔti aw dō mbal ti mba kəl ta ki Luwə.⁴⁷ Loki lo ndul ngata ningə, to e dan bati, ə Jəju e ki karne ba ə nay nangi gogi.⁴⁸ Jəju oo kadi njé ndo je ləne ingəi kō ngay lo kosi to ti, tadə nəl ilə, sur to ki gogi gogi, adi punji ba ra-de majal. Dan lo ti ɓa, Jəju j a njiyə dō man ti, isi aw ki rəde ti, ningə ge kadi n-də tade ɓəy.⁴⁹ Ə loki ooi-e a njiyə dō man ti ningə, ooi kadi e muwə dəw yo, adi uri kəl.⁵⁰ Əi je wa pəti ooi-e, adi ɓəl rade ngay. Nə kalangi ba, Jəju əl-de ə nā: «Adi mesi osi nangi nā e mi, ə iɓəli all!»⁵¹ Jəju al gode ti me to ti ningə, gin nəl gangi. Ne je kin ɔti-de ɓəl ngay.⁵² Tadə ki rəjeti, njé ndo je gəri kəm ne ki Jəju ra oji dō mapa kin al, ki mba me ngə ləde.

[†] 6:37 Silə kare, dəkagilo ti lə Jəju, e la ki lo ra kilə ndo ti ndo kare. Adi silə ɓu joo e la ki lo ra kilə ndo ti ndo ɓu joo.

*Jəju adi rəŋga njé moy je dənangi
Gənəjarəti ti*

(Mt 14.34-36)

⁵³ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi ba gangi ningə, tɛɛi dənangi Gənəjarəti ti, indəi to ləde nangi. ⁵⁴ Loki uri nangi taa par ə, dije gəri Jəju; ⁵⁵ adi ayi-naa ngədi asi ɓe je ki dənangi Gənəjarəti ti naki, naki. Dije iləi rəde, ɔyi njé moy je ləde me ne koti njé moy je ti, rəi səde rə Jəju ti. ⁵⁶ Lo je pəti ki aw ti, ngan ɓe je, ki ɓe bo je, ki lo ndər je, dije rəi ki njé moy je ɓuki-de ta mbalo ti, ə nqi də Jəju ti kadi iyə njé moy je adi ɔdi ta kibi lie par ə a ingəi rəŋga. Ningə, njé ki ɔdi ta kibi lie, ingəi rəŋga tɔ.

7

Jəju ki ne jibəl ɓe

(Mt 15.1-9)

¹ *Parisi je ki njé ndo ndu-kun je madi *ji* Jorijaləm ti, kawinaa də Jəju ti. ² Ningə ooi kadi njé ndo je lie ki madi je usoi ne ki jide ki yoro, ki kanji togi ki go jibəl rae ti. ³ NGa ningə təkɛi rɔjeti, Parisi je əi ki *Jipi je ba pəti, a usoi ne ki kanji kadi a togi jide kadi ay njay al. Adi e kində kəm go ne jibəl ɓe ti lə kade je. ⁴ Be tə ə, re təli sukɛi ti ningə, a ndogi man rəde sukɛi sukɛi ɓay taa a usoi ne. Awi ki ne jibəl ɓe je ki rangi ngay ki indəi kəmde go ti ɓay tə togi ne kay man je ki ngo je ki ngoo ningə-kasi je, ki go rəbi ra-e ti.

⁵ Parisi je ki njé ndo ndu-kun je dəji Jəju əi nə: «Mba ri ə njé ndo je ləi təli rəde go ne jibəl ɓe ti lə kaje je al ə? Usoi ne ki jide ki yoro ki kanji togi kin me nə ri ə?» ⁶ Jəju ilə-de ti ə nə: «Ta ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tane ti Ejay dəsi ti e ta ki rɔjeti. Səi njé kədi kəm dije, tadə Luwə adi Ejay ndangi ə nə:

“Gin dije kin ɔsi gonm ki nda tade kare,

Nə mede e say səm.

⁷ Toji ki isi iləi dəm ti, ndae goto,

Tadə ne ndo je ki isi ndoi dije ka, E kəm-kədi ki *ji* rə dije ti tɔ.»*⁸

⁸ Jəju əl-de ə nə: «Iyəi ndu-kun lə Luwə dəbi kare, ə itəli rəsi go ne jibəl ɓe ti lə dije yo.»

⁹ Ningə, Jəju əl ɓay ə nə: «To rəsi al kadi iyəi go ndu-kun lə Luwə kalangi ba mba kadi ingəmi go ne jibəl ɓe ləsi! ¹⁰ Təkɛi rɔjeti, *Mojɛi ə nə: “Ɔsi gon bawi ki kɔi.” Taa əl ɓay ə nə: “Dəw ki taji bawne ə se kone asi ta koy.”* ¹¹ Nə səi, əli əi nə: “Re dəw madi əl bawne ə se kone ə nə: «Nə maji je ki re m-a m-ɔsi-n səli ə e kərbə,» adi e kadi-kare lə Luwə.” ¹² E kin oji kadi uti ta rəbi kadi dəw madi ra ne ɔsi-n səl bawne ə se kone. ¹³ Igəi tuji ki isi tuji ta lə Luwə ki ne jibəl ɓe ləsi, ki isi ndoi dije ki kəte kəte kin oi! Taa ne je ki rangi ki toi be ngay ki isi rai e nqo ɓay.»

*Ne je ki a ra dəw adi ay njay al ta
kəm Luwə ti*

(Mt 15.10-20)

¹⁴ Go ti ningə, Jəju ɓar kosi dije ki rəne ti ɓay ə əl-de ə nə: «Səi pəti, uri mbisi maji oi ta ləm, ə kadi igəri mee tɔ.» ¹⁵ Ne madi ki *ji* taga aw me dəw ti, ki a təl-e ne ki to nje ti goto. Nə ne ki *ji* me dəw ti ə a təl dəw ne ki to nje ti. ¹⁶ [Re dəw madi aw ki mbine kadi oo-n də ta ningə, kadi oo.] ¹⁷ Loki Jəju iyə kosi dije, ə təl aw me kəy ti ningə, njé ndo je lie dəji-e kadi ɔr-de gin kuji ta ka kin. ¹⁸ Jəju əl-de ə nə: «Adi səi je wa ka igəri ne al tə a? Igəri me ta ki m-ge kəl kin al a? Ne pəti ki *ji* taga ki aw me dəw ti, ne kare ki a təl-e ki nje ti goto. ¹⁹ Təkɛi rɔjeti, ne je kin pəti awi ngame ti al, nə awi kandae ti yo, ɓa go ti, tɛɛi kɔ.» Ta lə Jəju kin toji kadi ne kuso je pəti əi ki kay njay. ²⁰ Ningə Jəju əl-de ɓay ə nə: «Nə ki *ji* me dəw ti ə e ne ki nje təl dəw ne ki to nje ti. ²¹ E me dəw ti kəy, e ngame dəw ti ə, mər ta je ki majal isi tɛɛ ti, ki kaya ki ra, ki ɓogi, ki təl-naa, ²² ki kuwə marim, ki ra kəm-nda ne,

ki me ndul, ki kadi-naa, ki ne ra ki go rabe ti al, ki kaji ro, taa kilā ra je ki to mbə to. ²³ Ne je kin pəti ii me dəw ti, ningə əi ə tali-e ne ki to nje ti.»

Dəne ki mba adi mene Jəju
(Mt 15.21-28)

²⁴ Jəju i loe ti noo ningə, aw dənangi ti ki Tir. Aw ur me kəy ti madi, ge kadi dije gəri gone al, nə loe goto. ²⁵ Təki rəjeti, re wa ki Jəju re teə bəy par ə, dəne madi ki ndil ki majal isi adi kə ngone ki dəne oo ta lie, ə ay re osi nangi njae ti. ²⁶ E dəne ki e Jipi al, be koje e Pənəsi, dənangi Siri ti. No ki də Jəju ti kadi tuwə ndil ki majal ki isi adi kə ngonne kin kə. ²⁷ Nə Jəju əl-e ə nə: «iyə adi ngan je ki me kəy ti usoi asi-de bəy taa. Tado e go ti al kadi dəw un ne kuso lə ngan je, ilā adi ngan bisi je.» ²⁸ Ə dəne ka kin ilā ti ə nə: «E rəjeti Babe, nə ke ə, ngan bisi je ki ai gin tabilə ti, a usoi yongirə ne je ki teə ta ngan je ti tosi nangi to.» ²⁹ Ningə Jəju əl-e ə nə: «Ta kul ta ki teə tai ti kin, ətə aw be ləi, tado ndil ki majal teə me ngoni ti ki dəne kə ngata.» ³⁰ Dəne ka kin təl aw be ningə, ingə ngonne, to də tirə ti kare, mbata ndil ki majal ka kin teə rəe ti kə.

Jəju adi nje mbi bəy oo ta

³¹ Jəju i dənangi Tir, gangi Sido, ningə ində dənangi be bo je ki dəgi gangi bəy taa re teə ta ba Galile ti. ³² Dije rəi ki dɪngəm kare ki mbie bəy, ki lo kəl ta to rəe, rə Jəju ti, dəji-e kadi ində jine dəe ti, kadi ingə rə nga. ³³ Jəju ər-e ki kare ba aw sie say ki kosi dije. Loka tilə ngan jine je mbi nje moy ti ningə, tibi man tane ədi-n ndon dɪngəm ka kin. ³⁴ Go ti ningə, Jəju un kəmne ki dərə ti, ilə kəə puu, ə əl ə nə: «Epata» (kər me ta kin nə: imbuti). ³⁵ Taji naa ti noo par ə mbi dɪngəm ka kin mbuti, ə ndone tuti adi əl ta ay njay njay. ³⁶ Jəju ndər mbi dije ki oy ne kin kadi dəw əl tae kəte adi dəw ki rangi oo al. Loka ndər mbide ki nja naa

ti naa ti kadi dəw ər poy ne kin al ningə, kadi be bəy ə dije əri poy ne rae ki kəte kəte. ³⁷ Ne ra Jəju əti kosi dije bəl ngay adi əli əi nə: «Ne rae je pəti maji: Ra njé je ki mbide bəy adi ooi də ta, taa ra mbiki je adi əli ta to.»

8

Jəju adi ne kuso dije dibi sə
(Mt 15.32-39)

¹ Me ndə je ti kin, kosi dije ngay kawinaa təki rangi bəy də Jəju ti. Ningə, ne ki kadi usoi goto. Be ə Jəju bar njé ndo je ləne əl-de ə nə: ² «M-o kəm-to-ndoo lə kosi dije kin, tado ndə mitə bone ə əi səm naa ti, ningə ne ki kadi usoi goto. ³ Re m-tuwə-de madi awi be ki mede ki 60 ba ə, 60 a taa təgide rəbə, tado njé ki madi dande ti ii say ə rəi.» ⁴ *Njé ndo je lie təli əli-e əi nə: «J-a j-ingə mapa ra dilə lo ti ne, ə a usoi asi-de ə?» ⁵ Jəju dəji-de ə nə: «Mapa ki jisi ti e ban ə?» Ə əli-e əi nə: «Mapa e siri.» ⁶ Go ti ningə, Jəju əl kosi dije kadi isi nangi. Jy mapa ki siri ka kin jine ti, ra oyo Luwə də ti ningə, gangi naa ti, ə adi njé ndo je ləne, kadi adi kosi dije. Be ə, njé ndo je taai ləbi kosi dije to. ⁷ Awi ki ngan kanji je jide ti to. Jəju ra oyo Luwə də ti ə adi njé ndo je ləne kadi ləbi dije to. ⁸ Dije usoi ne ndani, adi, njé ndo je kawiginde je ki nay, kare siri. ⁹ Dije ki usoi ne, asi dibi sə. Go ti ningə, Jəju iyə-de adi awi. ¹⁰ Kalangi ba go ti, Jəju əi ki njé ndo je ləne ali me to ti, awi dənangi Dalmanuta ti.

Parisi je dəji ne kəji Jəju
(Mt 16.1-4)

¹¹ *Parisi je ii noo rəi ningə, ilə ngirə naji ta ti ki Jəju, 6a dəji-e kadi ra ne kəji madi ki i dərə ti adi-de n-ooi. Dəji-e be tə kulə ki kiyə mba kuwə-n dəw. ¹² Jəju ilə mene puu, ə əl-de ə nə: «Mbari ə dije ki dəkagilo ti ki bone dəji mba kadi n-ooi ne kəji ki əti bəl ə? Təki rəjeti, adi m-əl səsi madi oi, ne kəji madi ki kadi dəw a

ra ki mbata lade goto.»¹³ Be ə, Jəju iyə-de, ə al me to ti mba kaw dam ba ti ki kare.

Əm lə Parisi je nim, əm lə Erodi nim
(Mt 16.5-12)

¹⁴ Me njé ndo je oy dɔ mapa ti ki kadi ɔyi. E ki jide ti ki isi me to ti e kare ba par. ¹⁵ Jəju ndəji-de, ə əl-de ə nə: «Oi maji! Adi kəmsi ədi dɔ rɔsi ti, ɔji-n dɔ əm lə *Parisi je, ki əm lə Erodi*.»¹⁶ *NJé ndo je naji-naa ta dande ti əi nə: «Jəju əl be tado ji rəi ki mapa all!»¹⁷ Jəju gər ta ki mede ti, adi əl-de ə nə: «MBa ri ə isi naji-naa ta dansi ti dɔ mapa ti ki ɔyi al ə? İgəri me nɛ je al ka bəy a? Kəmsi tɛɛ dɔ nɛ je ti madi al ka bəy a? Səi dije ki ku dəsi goto a?»¹⁸ Kəmsi to mba kadi oi lo al a? Rai mbisi kadi oi dɔ ta al a? Mesi ole dɔ ti al a?»¹⁹ NDɔ ki m-ləbi mapa mi, dingəm je dibi mi kin, gindi mapa ki nay, ɔyi kare ban ə?» Ningə əli əi nə: «J-ɔy kare dɔgi gide e joo.»²⁰ «NGa ndɔ ki, m-ləbi mapa siri dingəm je dibi sɔ kin, ginde je ki nay, ndɔ ki ɔyi kare ban ə?» Ningə əli-e əi nə: «J-ɔy kare siri.»²¹ Lo kin ti, Jəju əl-de ə nə: «İgəri al bəy a?»

Jəju adi nje kəm tɔ kare oo lo me be ti ki Bətsayda

²² Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi tɛɛi me be ti ki Bətsayda ti ningə, dije rəi ki nje kəm tɔ kare rɔ Jəju ti. Dije ka kin nqi dɔ Jəju ti kadi ɔde. ²³ Jəju uwə ji nje kəm tɔ ka kin, ə aw sie gidɔ be ti. Loki yom kəme ki man tane ningə, ində jine dɛe ti ə dəje ə nə: «O nɛ madi a?»²⁴ Nje kəm tɔ gɔ lo ningə ə nə: «M-o dije, nə to ə toi tə kagi je ə a njiyəi be.»²⁵ Jəju təl ində jine dɔ kəme ti nja kare bəy adi oo lo ay njay njay ngata. İngə rɔ nga, ta oo nɛ je pəti ay njay njay tɔ. ²⁶ Go ti ningə, Jəju iyə adi aw be ləne, ə əl-e ə nə: «Oti təl kaw me be ti kin gogi.»

Piyər gər kadi Jəju e Kirisi, ki MBəti lə Luwə
(Mt 8.13-20; Lk 9.18-21)

²⁷ Jəju ɔti loe ti nɔɔ ningə, awi ki njé ndo je ləne ngan be je ti ki gidɔ Səjare ti, ki Pilipi. Loki əi dɔ rəbi ti, Jəju dəji-de ə nə: «Dije isi əli ta ki dɔm ti təkɔ mi nɔ ə?»²⁸ Ə njé ndo je əli-e əi nə: «Dije madi əi nə i Jə Batisi; njé ki nungɔ əi nə i nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli; njé ki rangɔ bəy əi nə i ki kare dan njé kəl ta je ki ta Luwə ti.»²⁹ Ningə, Jəju təl re dəji-de əi je wa ə nə: «NGa səi wa ki dəsi, əli əi nə mi nɔ ə?» Ə Piyər ile ti ə nə: «İ Kirisi, ki Luwə mbəte.»³⁰ Jəju ndəji-de ki tɔgine kadi əli ta kin kəte kadi dəw ki rangɔ oo al.

Jəju əl ta koyne ki kine lo koy ti
(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)

³¹ Go ta je ti kin ningə, Jəju ilə ngirə kadi ndo-de təkɔ ne *NGon dəw n-a n-ingə kɔ ngay. *NGatɔgi je lə *Jipi je, ki ki bo je lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndukun je a mbati-ne. Dije a təlɔ-ne, nə ndɔ ki kɔ mɔtə lə ndɔ koyne bə, n-a n-tɛɛ lo koy ti. ³² Əl-de ta je kin pəti ay njay. Piyər ɔr Jəju aw sie dəbi kare, ningə ilə ngirə kal sie. ³³ Nə Jəju təl rəne, gɔ njé ndo je ləne ningə ndangi Piyər ki tɔgine ngay ə nə: «İtəl gogi *Sata, ɔr rəi kɔ gom ti! tado mər ta ləi e mər ta ki i rɔ Luwə ti al, nə e mər ta lə dije.»

³⁴ Go ti ningə, Jəju bər kosi dije ki njé ndo je ləne, ningə əl-de ə nə: «Re dəw madi ndigɔ njiyə gom ti ningə, kadi oo rəne tə nɛ madi al, kadi e wa un kagi-dəsi koy ləne, ə re un gom. ³⁵ Təkɔ rɔjeti, dəw ki ge kaji rəne ne wa dɔnangi ti ne a tɔ ta rəne. Nə dəw ki tɔ ta rəne ki mbata ləm, ə se ki mbata Poy Ta ki Maji, a aji rəne tɔ. ³⁶ Kin ə re dəw ingə nɛ maji je ki dɔnangi ti ne pəti tigə, nə ndile tuji ə, maje to ra be ə? ³⁷ Nɛ madi ki dəw a adi ɔr-n to ndilne to nɔɔ a? ³⁸ Təkɔ rɔjeti, re rɔ dəw madi səl-e ki mbata

* 8:15 Əm lə Parisi je e nɛ ndo lade ki ngom, ningə əm lə Erodi e mbati kun me kadi Jəju tɔ.

lām, ə se ki mbata ta lām ta kām dije ti ki njé ra kaya ki njé ra majal ki dəkagilo ti kin, mi NGon dāw m-a m-ra rəsəl dāe ti tō, ndāe ti ki m-a m-re-n me kōsi-gon ti lə Bawm, naa ti ki malayka je ki ayi njay.»

9

¹ Jəju əl-de bəy ə nā: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi: dije madi dansi ti ne a oyi al bəy ə, a ooi kōbē lə Luwə ki a re ki tōgine kin.»

Jəju mbəl rəne

(Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

² NDō mehe go ti ningə, Jəju ər Piyər nim, Jaki nim, taa Jā nim tō, ə al aw sādē dō mbal ti ki ngal, ki karde ba, say ki ndəge je. Loe ti kin nōō, Jəju mbəl rəne ta kəmdē ti. ³ Kibi je lie ndolai kəy kəy, taa ndai nda ki dāw ki dānangi ti ne ki kadi a togi kibi adi nda be goto. ⁴ Ningə lo kin ti nōō, Eli əi ki *Moji tēēi ki rōde ti həy, a əli ta ki Jəju. ⁵ Ə Piyər un ta əl Jəju ə nā: «Nje ndo dije, kin ə j-isi lo kin ti ne be par ə maji ngay. J-a ra kəy-lo mitə: kare e yai, kare e ya Moji, ə ki kare e ya Eli tō.» ⁶ Piyər gər ta wa bangi ki kadi əl al, tadə əi ki madine je ki joo pu, bəl rade ngay. ⁷ Ningə, taji naa ti nōō, kil ndi j səbi dōde liti. NDu ta madi tēē me kil ndi ti ə nā: «E kam e NGonm ki m-ndige ngay, ə oi ta lie.» ⁸ Ki kəm ki kində jipi, njé ndo je gōi lo gə gidide, nə dāw kare ka ooi-e al. Jəju ki karne ba par ə ooi-e rōde ti. ⁹ Loki jī dō mbal ti isi uri ki nangi ningə, Jəju ndəji-de kadi ərri poyne ki ra ne ə ooi kin dāw madi al, biti kadi ne *NGon dāw n-tēē dan njé koy je ti. ¹⁰ *NJé ndo je təlī rōde go ta ti ki Jəju əl-de, nə ke ə, gəri me ta ki nā: «Ki taa dan njé koy je ti kin» al, adi naji-naa ta dō ti dande ti.

¹¹ Go ti, njé ndo je dəji-e əi nā: «MBari ə, njé ndo ndu-kun je əi nə sōbi kadi Eli re kate taa ə?» ¹² Jəju ilə-de ti ə nā: «E ki rəjeti kadi Eli a

re kate bəy taa, mba kadi ra go ne je pəti adi asi-naa gogi. NGA ra ban ə, ndangi me makitibi ti lə Luwə, sōbi dōm mi NGon dāw bəy əi nā: «NGon dāw a ingə kō ngay, taa dije a kidi-e tō» ə? ¹³ Təki rəjeti, adi m-əl səsi madi oi, Eli re, ə dije rai sie ne ki mede ge, təki ndangi me makitibi ti sōbi-n dāe.»

Jəju nga ngon ki ndil ki majal ade kō

(Mt 17.14-21; Lk 9.37-43)

¹⁴ Loki təlī rai rō ndəgi njé ndo je ti ningə, oi kosi dije iləi-naa gəi dōde wuki, ningə njé ndo ndu-kun je ə isi naji-naa ta ti sade tō. ¹⁵ Loki kosi dije ooi Jəju ningə, ndəji-de ngay, adi ayi-naa bur bur ki rōe ti, uwai jie rai-e lapiya. ¹⁶ Jəju dəji njé ndo je ləne ə nā: «Ta ri ə isi naji-naa ta dō ti sādē ə?» ¹⁷ Dāw madi kare dan kosi dije ti əl-e ə nā: «Nje ndo dije, m-re ki ngonm rōi ti, tadə e gin tōgi ti lə ndil ki ra-e adi əl ta al. ¹⁸ Lo je pəti ki ndil kin j sie ti ningə, ige ilē nangi, adi kulum tae ibə jugi jugi, ngə ngangine gururu gururu, ningə nda-je ray, ade to tə kagi be. Be ə, m-dəji njé ndo je ləi kadi tuwəi ndil ki majal kin dāe ti kō, nə asi tōgi al.» ¹⁹ Lo kin ti, Jəju un ta əl njé ndo je ləne ə nā: «Səi dije ki dəkagilo ti ki bone ki səi njé me ngə je, kadi tə m-isi səsi dəkagilo ban bəy taa adi mesi ə? Kadi m-a m-əsi ginsi dəkagilo ban bəy taa ə? Irəi ki ngon rōm ti ne.» ²⁰ Loki rai ki ngon rōe ti ningə, taji naa ti nōō wa ki ndil ki majal oo Jəju par ə, dadi ngon ka kin nangi nangi, bə man tae j kulum mbuki mbuki, ningə bi-e ilē nangi, ade nduguru nangi. ²¹ Jəju dəji Bawə ə nā: «Dəkagilo ki ra ti ə ne kin ilə sie ngire ə?» Ə Baw ngon ilē ti ə nā: «Ilə ngire lo ki ngon to du ba bəy. ²² Ningə, taa taa ndil ki majal kin, isi sur-e tile ki poro je, ki me man ti je, kadi təl-e, ə re asi ra ne madi ə, oo kəm-to-ndoo ləje, ira

saje.» ²³ Ə Jəju təl əl-e ə nə: «Re asi... kin əl be ki mba ri ə? Dəw ki adi mene, asi ra ne je pəti.» ²⁴ Ta naa ti noo, baw ngon əl ta ki ndune ki bo ə nə: «M-adi mem, nə kadi-me ləm ə e ngay al, ə ira səm!» ²⁵ Loki Jəju oo kadi kosi dije isi ayi-naa bur bur ki rəe ti ningə, ndangi ndil ki majal ə nə: «İ ndil ki majal ki nje bəy mbi dije ki nje kadi dije əli ta al, m-un ndum kadi iteə rəo ngon ti ki kə, ə ire gogi al ratata!» ²⁶ NDil ki majal ka kin ur kəl, ra ngon adi dadi nangi nangi ki tagine ngay, ningə teə rəe ti kə. NGon təl to təkı oy be, adi dije pəti ki ooi ne ki ra ne, əli əi nə: «Oy ngata.» ²⁷ Nə Jəju uwə ji ngon un-e ur-e taa. ²⁸ Loki Jəju ur me kəy ti, ə njé ndo je lie isi sie ki karde ba, dəji-e əi nə: «Mbari ə je j-asi kadi ji tuwə ndil ki majal kin al ə?» ²⁹ Jəju təl əl-de ə nə: «Ko ndil je ki be kin, dəw a tuwə-de ki go rəbi kəl ta ki Luwə taa.»

Jəju təl əl ta ki də koyne ti ki kine lo koy ti bəy

(Mt 17.22-23; Lk 9.43-45)

³⁰ Əi, əti loe ti noo ningə, indəi dənangi Galile gangi. Jəju ge kadi dəw madi gər gone al. ³¹ Tado un dəkagilo mba kadi ndo-n ne njé ndo je ləne. Be ə əl-de ə nə: «A iləi-mi *mi NGon dəw ji dije ti kadi a təli-mi, ningə loki təli-mi oy 6a, ndə ki kə mitə lə ndə koym ə, m-a m-ı taa lo koy ti.» ³² *NJé ndo je gəri me ta lie kin al, ningə bəli kadi dəji-e ta də ti tə.

Jəju un ta lə ngan je ki du ndo-n ne njé ndo je ləne

(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)

³³ Loki rəi teəi me 6e ti ki Kapərnayim, ə uri me kəy ti ningə, Jəju un ta dəji-de ə nə: «Ta ri ə kəte isi naji-naa ta də ti də rəbi ti ə?» ³⁴ Nə təli isi kekeke, tado, də rəbi ti, naji-naa ta, kadi n-gəri se nə ə e ki bo wa? ³⁵ Jəju isi nangi, ningə bar njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo, əl-de ə

nə: «Re dəw madi ge kadi n-e dəw ki dəsəy ningə, maji kadi təl rəne dəw ki dəbəy ti nim, nje ra kilə 6əə kadi ndəge je pəti nim tə.»

³⁶ Go ti, Jəju un ngon ki du, ur-e dande ti, ə loki ore rəne ti 6a, əl-de ə nə: ³⁷ «Re dəw madi uwə ngon ki be kin rəne ti me təm ti ə, e mi wa ə dəwe kin uwə-m rəne ti. Ningə, dəw ki uwə-m ki rəne ti, e mi ə uwə-m ki rəne ti al, nə e nje kilə-m ə uwe ki rəne ti.»

Dəw ki e nje kəsi-m ta al e dəw ləm (Lk 9.49-50)

³⁸ Jə əl Jəju ə nə: «Nje ndo dije, j-o dəw madi ki a tuwə ndil je ki majal me təi ti, ə ji ndigi kadi j-oge də ra ne kin, tado e njiyə səje goi ti al.»

³⁹ Jəju ilə-de ti ə nə: «Oti kadi əgi-e də, tado dəw kare ki a ra ne ki əti bəl me təm ti ki kadi a təl kalangi ba əl ta ki majal dəm ti goto. ⁴⁰ Təkı rəjeti, dəw ki əsi-je ta al e dəw ləje. ⁴¹ Taa re dəw madi adi səi man kəy me ngon kal man ti par, mbata ke ki səi dije lə Kirisi ka, dəwe kin, təkı rəjeti, adi m-əl səsi, a nal ne kigə go ji ləne al.

NDəji-naa də majal ti (Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)

⁴² «Kin ə təkı dəw madi ra adi ki kare dan njé ki du ti ki adi-mi mede, osi me majal ti ə, e soti ngay bəy mbata ti lie kadi dəoi mbal ki bo ngay munde ti, ə iləi-e me ba ti. ⁴³ Kin ə jii kare rai adi osi me majal ti ə, igange ile kə. Tado, e soti kadi ingə kajı ki jii ki kare, itə kadi ingəm jii je joo pu, ə iləi-ni me por ti lə su, me por ti ki a oy al ratata kin. [⁴⁴]

* ⁴⁵ Kin ə njai kare rai adi osi me majal ti ə, igange ile kə. Tado, e soti kadi ingə kajı ki njai ki kare, itə kadi ingəm njai je joo pu, ə iləi-ni me por ti lə su. [⁴⁶] ⁴⁷ Kin ə kəmi kare rai adi osi me majal ti ə, ər-e ile kə. Tado, e soti kadi ur kəbe ti lə Luwə ki kəmi ki kare, itə kadi ingəm kəmi joo pu, ə iləi-ni me por ti lə su. ⁴⁸ Loki kode je ki me ti oyi al, taa por ki səm ti

* 9:44 Bar ta ki joo kin, dije madi əli təkı goto me makitibi je ti ki njé ndange ki kəte ndangi.

ka oy al ratata tɔ. ⁴⁹ Təki rɔjeti, dəw ki ra ka por kɔ je a ra-e adi ay njay, təki kati a ra-n ne kuso adi nəl be. ⁵⁰ Kati e ne ki maji, nə loki nəle goto ə, ri ə a rai kadi a təl nəl gogi ə? Ne ki kadi dəw a ra-n goto. Ningə maji kadi itɔji hal ki maji ki rɔ-naa ti, ə isi ki naa ki lapiya dansi ti.»

10

Ta ki dɔ gangi-naa ti lə dənə ki dingəm

(Mt 19.1-9; Lk 16.18)

¹ Jəju i loe ti nɔɔ, aw dənangi Jude ti, gidi ba Jurde ti. Kosi dije kawinaa gai gide wuki bəy. Ki go jibəl ra-e ti lə Jəju, ilə ngirə ndo-de ne. ² *Parisi je ɔti rai rɔ Jəju ti, ningə kadi tə iyəi kulə uwəi-e-n me ta ti, dəji-e əi nə: «NDu-kun adi ta rəbi kadi dingəm tuwə-n nene ə se adi ta rəbi al ə?» ³ Jəju dəji-de ə nə: «NDu-kun ri ə *Mojɔi adi səi dɔ ti ə?» ⁴ Əi təlɔi əli-e əi nə: «Mojɔi adi ta rəbi kadi dingəm tuwə nene, nə ke ə, kadi ade makitibi gangi-naa jie ti*.» ⁵ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «E ki mbata me ngə ləsi ə Mojɔi ndangi-n ndu-kun kin adi səsi. ⁶ Nə lo kilə ngirə kində ne je ti, Luwə ra dingəm əi ki dənə. ⁷ E be ə, dingəm a iyə kone je ki bawne je, ə a tiyəi-naa ki nene, ⁸ kadi təlɔi darɔ ki kare. Lo kin ti, a əi joo al ngata, nə a əi darɔ ki kare ba.* ⁹ Ningə ne ki Luwə dɔɔ naa ti, maji kadi dəw gangi naa ti al.» ¹⁰ Loki təlɔi rai be, njé ndo je lie dəji-e ta dɔ ti bəy. ¹¹ Ə Jəju əl-de ə nə: «Re dəw tuwə nene, ə taa dənə ki rangi ə, dəwe kin təl nje kuwə marim, tadɔ nee ki kəte isi nɔɔ bəy. ¹² A re e dənə ə mbati ngawne ə taa dingəm ki rangi ka, e nje kuwə marim tɔ.»

Jəju njangi dɔ ngan je ki du

(Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)

¹³ Dije rai ki ngan je ki du rɔ Jəju ti kadi njangi dɔde, nə njé ndo je kɔli səde. ¹⁴ Loki Jəju oo kilə ra njé

ndo je ləne ningə, nəl-e al adi əl-de ə nə: «Iyəi ngan je ki du adi rai rəm ti, ɔti kadi ɔgi-de ta rəbi, tadɔ kɔbe lə Luwə e ya dije ki toi tə ngan je ki du be. ¹⁵ Təki rɔjeti, adi m-əl səsi, dəw ki ndigi kadi Luwə ɔ be dɔe ti tə ngon ki du be al, a ur kɔbe ti lə Luwə al ratata.» ¹⁶ Go ti, Jəju uwə ngan je ki du ka kin ki rone ti, ində jine dɔde ti, njangi dɔde.

Ta lə Jəju əi ki dəw ki nje ne kingə
(Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)

¹⁷ Loki Jəju ɔti osi dɔ rəbi ti ningə, dingəm madi kare ay re osi nangi njae ti, ningə dəje ə nə: «NJe ndo ki maji, e ri ə m-a m-ra ə m-a m-ingə-n kaji ki a to bitɔi ki nɔ ti ə?» ¹⁸ Jəju əl-e ə nə: «MBA ri ə iɓar-m dəw ki maji ə? Dəw kare ki maji goto, nə Luwə ki karne ba par ə e dəw ki maji. ¹⁹ I igər ndu-kun je lə Luwə ki ə nə: “A təl dəw al, a uwə marim al, a bɔgi al, a ma naji ki ngom dɔ madi ti al, a ra ne ki majal ki dəw madi al, ɔsi gon bawi əi ki kɔi kin maji.”* ²⁰ Dingəm ka kin əl-e ə nə: «NJe ndo, ne je kin pəti m-təl rəm go ti dəkagilo kilə ngirə basam ti nu.» ²¹ Jəju gɔ dingəm ka kin ki rənəl, ningə əl-e ə nə: «Nə kare be ə nayi kadi ira. Aw, igati ki ne maji je ləi pəti, adi lae njé ndoo je, bə a aw ki ne kingə ngay me dɔrə ti, ə ire un gom.» ²² Nə loki dingəm ka kin oo ta je kin ningə, kəme il kiriri, ə ɔti aw ki rənəl al, tadɔ e dəw ki aw ki ne kingə ngay.

²³ Jəju gɔ njé ndo je ləne ki gai gide, ningə əl-de ə nə: «A e ne ki ngə ngay rɔ njé ne kingə je ti kadi uri me beko ti lə Luwə!» ²⁴ Ta lə Jəju kin ndɔji-de, nə Jəju a dɔ ti gərərə ba ə nə: «NGanm je, e ne ki ngə ngay kadi dəw ur me beko ti lə Luwə. ²⁵ E ne ki ngə ngay kadi jambal ki oi-e kin ur bole kon ku ne ti, nə a ngə ngay itə e kin bəy kadi nje ne kingə ur me beko ti lə Luwə.» ²⁶ Ta kin ɔti-de bəl dɔ made ti bəy, adi dəji-naa dandə

* 10:4 Dətarənom 24.1

* 10:8 Kilə ngirə ne je 1.27; 2.24

* 10:19 Tɛɛ ki taga 20.12-16;

Dətarənom 5.16-20

ti əi nə: «NGa kin ə e be ningə, nə ə asi kadi ingə kaji ə?»²⁷ Jəju ində manjide ba, ningə əl-de ə nə: «Ki rə dije ti 6a, dəw ki asi goto, nə ki rə Luwə ti 6a, nə ki dum-e goto, tado asi ra nə je pəti.»²⁸ Ə Piyər ilə rəne əl-e ə nə: «NGa o je ki, j-iyə nə je laje pəti kə, mba kadi j-un-n goi kin.»²⁹ Jəju ile ti ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, re dəw madi, iyə kəy ləne, ki ngakone je, ki konane je, ki kone, ki bawne, ki ngane je ə se dənangi ləne ki mbata ləm, ə se ki mbata Poy Ta ki Maji ningə,³⁰ dəwe kin a ingə kəy je, ki ngakone je, ki konane je, ki kone je, ki ngane je, ki dənangi, nja bu də ti. A ingə nə je kin, naa ti ki kə dəkagilo ti ki 6one, taa dəkagilo ti ki a re, a ingə kaji ki a to biti ki nq ti tə.³¹ NGa ningə, dije ngay ki kəte, a təli njé ki gogi, ə njé ki gogi, a təli njé ki kəte tə.»

Jəju əl ta də koyne ti ki kine lo koy ti 6əy

(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)

³² Jəju əi ki njé ndo je ləne əi də rəbi ti, isi awi ki Jorijaləm. Jəju njiyə nqde ti nqde ti. Lo kin ti, 6əl ra njé ndo je lie ngay, taa njé njiyə gode ti ka 6əl rade tə. Jəju təl 6ar njé ndo je ki dəgi gide e joo rəne ti, ningə ilə ngirə kadi əl-de nə je ki a ra-e Jorijaləm ti ə nə: ³³ «Oi, j-isi j-awi ki Jorijaləm, ningə a iləi-mi *mi NGon dəw ji njé kun də njé kijə nə məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je ti. A gangi ta koy dəm ti, ningə go ti, a iləi-mi ji dije ti ki əi *Jipi je al. ³⁴ A kogi dəm ti je, a tibi man tade dəm ti je, a tindəi-mi ki ndəy kabilay je, taa a təli-mi tə. Nə ndə ki kə mətə lə ndə koy m 6a, m-a m-tee lo koy ti.»

Nə dəji lə Jaki əi ki Ja

(Mt 20.20-28)

³⁵ Go ta je ti kin ningə, Jaki əi ki Ja ki əi ngan lə Jəbəde, rai rə Jəju ti 6asi, əli-e əi nə: «Nje ndo, ji ndigi

kadi ira nə ki j-aw tə dəji kam adije.»³⁶ Jəju dəji-de ə nə: «Ri ə igəi kadi m-ra madi səsi ə?»³⁷ Ningə, təli əli-e əi nə: «Re indigi də ti səje ə, adi dəw kare isi də ji kəi ti, ə e ki nungə isi də ji gəli ti tə, loki a isi də kəbe ti ə dije a iləi təji dəi ti kin.»³⁸ Jəju əl-de ə nə: «Iğəri me nə dəji ləsi kin al. A asi kadi ingəi kə ki m-aw tə m-ingə kam kare mindi wa? Taa, batəm ki to kə ngay ki m-aw tə m-ingə kam a ingəi kare tə wa?»³⁹ Ba əli əi nə: «Oyo, j-a j-asi kare.» Ə Jəju əl-de ə nə: «Təki rəjeti, a asi kadi ingəi kə ki m-aw tə m-ingə kam kare, taa batəm ki to kə ngay ki m-aw tə m-ingə kam a ingəi kare tə. ⁴⁰ Nə ta ki oji də kisi də ji kom ti ə se də ji gəlm ti; e ta ləm kadi mi ə m-adi səsi al. Lo je kin to ki mba dije ki rai goe kəte nu ki mbata ləde.»⁴¹ Loka ndəgi njé ndo je ki dəgi ooi ta je kin 6a, rəde ilə ngirə nəl-de al ki Jaki əi ki Ja. ⁴² Be ə, Jəju 6ar-de pəti ki rəne ti, əl-de ə nə: «Iğəri kadi njé je ki indəi-de tə njé kəbe də gin dije ti ki dangi dangi ki dənangi ti ne, isi tə jəgi də dije ti, adi-de kə, taa dije ki njé tə6a, oji 6e dəde ti 6əy tə. ⁴³ Nə a e be dansi ti al. Re dəw madi dansi ti, ndigi kadi n-e ki bo ningə, kadi təl nje ra kilə ləsi pəti. ⁴⁴ Taa re dəw madi ndigi kadi n-e dəw ki də kəte dansi ti ningə, kadi təl 6əə kilə ləsi pəti tə. ⁴⁵ Tado mi *NGon dəw m-re mba kadi dije rai kilə adi-mi al, nə kadi mi ə m-ra kilə m-adi-de nim, taa m-adi rəm kadi m-taa-n kosi dije ngay m-ilə-de taa nim tə.»

Jəju tee kəm Bartime ki nje kəm tə
(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

⁴⁶ Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi teei Jəriko ti. Loka isi teei me 6e bo ti ki taga ki kosi dije ngay gode ti, nje kam tə kare ki təe nə Bartime, e ngon lə Time, isi ngangi rəbi ti nqo, isi kəy nə. ⁴⁷ Loka oo kadi e Jəju ki Najarəti ti ə isi ində də ningə, un ndune ki taa nq ə nə: «Jəju ki *NGon

* **10:47** NGar Dabidi ra 6al asi dibi kare 6əy taa oji Jəju, adi 6a Jəju kə nə “NGon ka Dabidi”, me ə nə dəw ki gin kəji ti lə Dabidi.

ka Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!»*
 48 Dije ngay kəngi-e kəngi kadi uti tane, nə nje kəm tō un ndune ki taa dō made ti wa bəy ə nə: «NGon ka *Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!» 49 Lo kin ti, Jəju a lo ka ti, ə nə: «fbari-e adi-mi.» Ningə bari nje kəm tō ka kin, ə əli-e əi nə: «Uwə rəi ba, i taa, nə isi bari.» 50 Loki oo dō ta je kin ningə, bi kibi ləne, ilə kə, ə i taa rati aw rō Jəju ti. 51 Jəju dajə ə nə: «E ri ə, ige kadi m-ra madi ə?» Ə nje kəm tō əl-e ə nə: «Nje ndo, m-ge kadi kəm oo lo!» 52 Ə Jəju əl-e ə nə: «Aw! tado kadi-me ləi aji.» Par ə, ta naa ti nōō, kəme oo lo, adi un go Jəju dō rəbi njiye ti.

11

Jəju ur Jorijaləm ti ki kəsi-gon
 (Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jq 12.12-19)

1 Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi dō bə ki Jorijaləm bəsi, gidi ngan bə je ti ki Bətipajə ki Bətani, ki kaw kadi mbal kagi bini je ti, ilə njé ndo je ləne joo. 2 Jəju əl-de ə nə: «Awi me ngon bə ti ki a nōsi ti kam. Lo kur ə wa ki a uri ki me bə ti par ə, a ingəi ngon koro ki dōi-e adi a. E ngon koro ki dəw al gide ti al bəy. Ituti-e, irəi sie adi-mi. 3 A re dəw madi dəji səsi ə nə: “MBa ri ə a rai nē be,” wa ə, əli-e əi nə: “Bəbə ə ge-e, ə a təl ilə sie bəsi ba.”»

4 *NJé ndo je awi ningə yə ingəi ngon koro ki dəw dəe taga ta kəy ti, kadi rəbi ti. Adi tuti-e. 5 Dije madi ki ooi-de lo tuti koro ti dəji-de əi nə: «E ri ə a irai-e be ə? Ituti ngon koro kin mba ri ə?» 6 Ningə njé ndo je iləi-de ti təkəi Jəju əl-n-de, bə iyəi-de adi awi. 7 Loki rəi ki ngon koro ka kin ningə, labi kibi je ləde gide ti, bə Jəju al isi dō ti. 8 Dije ngay labi kibi je ləde go rəbi ti. Nje ki madi je, e mbi kam je ki wale ə tətəi tiləi ti. 9 NJé njiyə nō Jəju ti ki njé njiyə goe ti uni

ndude ki taa əli əi nə: «Təji e ki dō Luwə ti! Ningə kadi Luwə njangi dō dəw ki re ki tō Bəbə. 10 Kadi Luwə njangi dō kəbə ki a re, adi e kəbə lə kaje *Dabidi.* Təji e ki dō Luwə ti, me dōrə ti taa.»

11 Jəju ur Jorijaləm ti, aw me kəy ti lə Luwə. Loki ində kəmne oo nē je pəti ki gə gide ningə, əi ki njé ndo je ləne ki dōgi gide e joo tēji awi Bətani ti, tado lo səl ngata.

Jəju man kagi mbay-kote
 (Mt 21.18-19)

12 Loki lo ti go ti, Jəju əi ki njé ndo je tēji Bətani ti ki taga, ningə bō rə-e. 13 Jəju oo kagi mbay-kote ki mbie to dō ti, a səy nu, ningə əti aw gin ti kadi n-oo se n-a n-ingə kande dō ti kadi n-uso wa? Nə loki re bəsi rō kagi ti ningə, oo mbie je par, bī oo kande al, tado e nay kandi mbay-kote al bəy. 14 Bə ə Jəju əl mbay-kote ə nə: «Kadi dəw uso kandi gogi al bīti ki nō ti.» *NJé ndo je lie ooi ndu ta ki əl.

Jəju tuwə njé ra gati je me kəy ti lə Luwə

(Mt 21.10-17; Lk 19.45-48; Jq 2.13-16)

15 Loki rəi tēji Jorijaləm, Jəju aw ur nati kəy ti lə Luwə, ningə ilə rəne tuwə njé labi nē je ki njé ndogi nē je nati kəy ti lə Luwə kə. Jəju sur tabilə je lə njé mbəl la je tilə, naa ti ki nē kisi lə njé gati də dum je. 16 Iyə dəw madi adi un nē də-n me kəy ti lə Luwə al. 17 Ningə ndo-de nē ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Kəy ləm a i bari-e kəy kəl ta ki Luwə ki tō ki mbata lə gin dije pəti, nə səi, itəli-e lo bəy rō ti lə njé bogi je yo.»* 18 Loki ki njé kun dō njé kijə nē məsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je ooi ta je kin ningə, sangi rəbi kadi n-təli Jəju, nə bəli tado kosi je ndigi nē ndo lie ngay. 19 Loki lo səl ningə, Jəju əi ki njé ndo je tēji me bə bo ti kə.

* 11:10 Kaje Dabidi, kər me ə nə Dabidi ki je dije ki gin koji ti lie. MBata Dabidi ra 6al asi dibi kare bəy taa oji Jəju Kirisi. ☆ 11:17 Ejay 56.7; Jərəmi 7.11

Kadi-me ki käl ta ki Luwä

²⁰ Loki lo ti ki si, Jäju äi ki njé ndo je isi indäi dä ningä, njé ndo je ooi kagi mbay-kote ki tuti döe ti ratata ki ngire ti. ²¹ Loe ti noo, me Piyar ole dö ne ti ki ndo ki ra ne, adi äi Jäju ä nã: «Nje ndo ki bo, o kagi ki ndo ki iman-e ka tuti am.» ²² Ningä Jäju täl äi njé ndo je läne ä nã: «Maji kadi adi mesi Luwä. ²³ Täki röjeti, adi m-äl säsi, re däw madi äi mbal kam ä nã: “Öti lo kin ti rangi, aw osi me ba ti”, ki kadi-me, ki kanji badi, ä gær täki ta ki n-äl kin a ra ne ä, Luwä a ra ade. ²⁴ E be ä, m-äl säsi madi igäri täki, ne je päti ki idäji Luwä me käl sie ta ti, maji kadi indäi dösi ti täki ingäi ki bälme, ningä Luwä a ra adi säsi. ²⁵ Loki j taa kadi äli ta ki Luwä, re ta to dansi ti ki däw madi ä, maji kadi iyäi goe kö adi-e, kadi Bawsi ki isi döra ti, iyä-n go majal je läsi kö adi säsi tö. [²⁶ MBata, re iyäi go majal je lä dije ki rangi kö al ningä, Bawsi ki isi me döra ti, a iyä go majal je läsi kö al tö.]»†

Ta ki däji dö tögä ti lä Jäju
(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Jäju äi ki njé ndo je läne tälä räi Jorijaläm ti böy. Loki Jäju isi njiyä nati käy ti lä Luwä, njé kun dö njé kijä ne mäsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatögä je, ²⁸ räi däji-e äi nã: «E ki tögä ki j ra ä isi ra-n ne je kin be ä? Ö nä tö ä adi ndune kadi ira-n-de wa äi-je adi j-o?» ²⁹ Jäju täl äi-de ä nã: «M-a m-däji säsi ta kare be par. Re iläi-mi ti ningä, m-a m-äl säsi däw ki adi-m ndune kadi m-ran ne je kin tö. ³⁰ Nä ä ilä Jä kadi ra dije batäm ä? E Luwä ä se e dije wa äli-mi adi m-o.» ³¹ Nä tälä a äli-naa ta dande ti äi nã: «Re j-äl-e j-ä nã: “E Luwä ä ile” ä, a däji-je ä nã se ra ban ä j-ade meje al wa? ³² Ö j-a j-äl j-ä nã: E dije ä iläi Jä al tö...» Täki röjeti, böli kosi je, tädö dije päti gäri döde ti kadi Jä e nje käl ta ki ta Luwä ti ki röjeti. ³³ Be ä tälä äli Jäju äi nã: «Ji gær al.» Ö

Jäju täl ilä-de ti ä nã: «Re igäri al ä, mi ka m-a m-äl säsi tögä ki m-isi m-ra-n ne je kin al tö.»

12

Kuji ta dö njé ra kilä me ndör nju ti, ki njé me majal

(Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

¹ Go ti Jäju lä rone äi-de ta ki kuji ta ä nã: «Dingäm kare ndör nju, ningä indä singä gugä gide wuki. Ur be kadi tö mboräi man nju ti, ningä ur ne tö ta kagi be, kadi dije isi dö ti ngämi ndör ka kin. Ba go ti, döi ta naa ti ki dije ki njé ra kilä nju, kadi tö rai kile adi-e, ä kagi loe ti ä, a käyi-naa nee, ningä e wa öti aw mba. ² Loki kagi lo kijä kandi nju asi ningä, ilä böä läne kare kadi aw taa kandi ne ndör ka kin, ki yane ji njé ra kile ti adi-ne. ³ Nä loki böä aw ningä, njé ra kilä je uwäi-e, tindäi-e ngay, ä tuwäi-e adi täl ki jine kare aw. ⁴ Nje ndör täl ilä böä ki rangi böy. E ka, tindäi döe mbuki mbuki je, taji-e je tö. ⁵ Be ka, dingäm ka kin täl ilä böä ki rangi böy. Böä kin uwäi-e tälä-e, taa njé ki goe ti ka, tindäi-de je, tälä-de je wa böy tö. ⁶ Lo kin ti, ngonne ki dingäm ki ndige ngay, par ä nay ki karne sie. Ö un-e ile tö döbäy däw röde ti, tädö äi ä nã: “A böli gidi ngonm.” ⁷ Nä njé ra kilä nju ka kin äli-naa dande ti äi nã: “Däw ä wa kam ä a e nje ne nduwä, ä adi ji tälä-e, ningä ndör nju kin a e ne löje.” ⁸ E be ä, uwäi ngon ka kin tälä-e, iläi nine gidi ndör ti taga. ⁹ Ö se dingäm nje ndör kin a ra ban wa? A re kadi täl njé ra kilä je kin kö, ä sangä njé ki rangi indä-de ta ndör ti. ¹⁰ Itidäi ta kin me makitibi ti lä Luwä öi al a? “MBal ki njé ra käy je mbati-e, E ä täl mbal ki e tögä käy.

¹¹ E kin e kilä ra Bäbe.

E ne köji ki öti böä ä to ta kämje ti kin.»*

¹² Lo kin ti, ki bo je ki dö *Jipi je ti, sangä räbi kadi n-uwäi Jäju, tädö

† 11:26 Bar ta kin dije madi äli täki goto me makitibi je ti ki njé ndange ki kate ndangi. * 12:11 Pa je 118.22-23

gəri maji kadi kuji ta ki Jəju əl kin səbi dədə, nə bəli kosi je, adi iyəi-e, ə ətə awi lo ləde.

Ta də kigə la-mbə Səjar ti ki e ngar ki bo

(Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Ki bo ki də *Jipi je ti iləi *Parisi je madi ki dije madi ki me buti ti lə *Erodi ti rə Jəju ti mba kadi tə n-iyəi kulə n-uwəi-e-n ki ta ki tae ti. ¹⁴ Rəi əli-e əi nə: «Nje ndo, ji gər kadi j nje kəl ta ki rəjeti, taa i bəl kəm dəw al nim. I o ne ra ki gidi ti taga ne kam al, taa j nje ndo dije rəbi lə Luwə ki goe ki rəjeti. Ə əl-je adi j-o: e loe ti ə se e loe ti al kadi dəw igə la-mbə nje kəbe ki bo Səjar ə? Kadi tə j-igə la-mbə ə se j-igə al ə?» ¹⁵ Nə Jəju gər kədi kəm dije ləde adi əl-de ə nə: «MBa ri ə iyəi kulə kadi uwəi-mi ə? İrəi ki silə kare adi-mi m-o.» ¹⁶ Ə rəi ki silə kare adi-e, ningə dəji-de ə nə: «Də nə ə indəi, ə tə nə tə ə ndangi silə ti kin ə?» Ə iləi-e ti əi nə: «E nje kəbe ki bo Səjar.» ¹⁷ Jəju təl əl-de ə nə: «Nə lə Səjar ə adi Səjar, nə lə Luwə ə adi Luwə tə.» Lo kin ti, ta lə Jəju dum dədə ngay.

Ta də ki njé koy je lo koy ti

(Mt 22.23-33; Lk 20.27-38)

¹⁸ *Sadusi je ki əi dije ki ooi kadi njé koy je a jii taa lo koy ti al, rəi rə Jəju ti dəji-e əi nə: ¹⁹ «Nje ndo dije, *Moji ndangi ndu kin me makitibi ti adi-je ə nə: “Re dəw madi, ngokəe taa dənə, ə ngokəe ka kin oji ngon ki dənə ka kin al bəy ə oy ningə, kadi taa dənə nduwə kin, oji-n ngan je kadi tēji to nje goto ti.”[☆] ²⁰ Ki oji də ta kin, ngakona je əi siri. Ki dəsəy taa dənə, ə oji-n ngon ki kadi tə ər toe al bəy par ə əti oy. ²¹ Ki kə joo re taa dənə nduwə ka kin, ningə oji sie ngon bə ər to nje goto ka kin al bəy ə re oy ka bəy. Ki kə mitə re ə kae ti ə wa ka kin bəy. ²² Adi ngakona je ki siri kin, taai dənə ki kare kin pəti tigə, ka dəw kare ki dandə ti ki oji

sie ngon bəy taa kadi oy goto. Gode ti pəti, darə dənə wa re oy tə. ²³ Ə se ndə ki njé koy je a jii taa lo koy ti, ə əi je a jii lo koy ti ə, nə dandə ti ə dənə kin a e nee ə? Tadə əi siri pəti taai-e nede ti.» ²⁴ Jəju əl-de ə nə: «Səi dije ki indəmi rəbi, ningə kadi igəri təkə indəmi rəbi tadə igəri makitibi lə Luwə al nim, taa igəri təgi lə Luwə al nim tə. ²⁵ Təkə rəjeti, ndə dije a jii taa lo koy ti, dingəm je ki dənə je a taai-naa al ngata. Pəti a toi tə *Malayka je be me dərə ti. ²⁶ Ta ki oji də ki njé koy je a jii taa lo koy ti, itidəi ta ki oji də por ki o me ngə ti, ə e ki kəl tae me makitibi ti lə Moji kin al a? Luwə əl Moji ta lo kin ti ə nə: “Mi Luwə lə *Abirakam, mi Luwə lə *Isaki, ki Luwə lə *Jakobi.”[☆] ²⁷ Luwə e Luwə lə dije ki njé kisi kəm ba, bə e Luwə lə njé koy je al. İndəmi rəbi ndəm ki də gangi.»

NDu-kun ki itə ndu-kun je

(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)

²⁸ Nje ndo ndu-kun kare ki oo ndude lo naji-naa ta ti, lo ki oo adi Jəju ilə ta *Sadusi je ti maji ngay, əti aw rə Jəju ti dəje ə nə: «Dan ndu-kun je ti pəti kin, e ki ra ə e ki dəsəy dan ti ə?» ²⁹ Jəju əl-e ə nə: «NDu-kun ki dəsəy ki itə ndu-kun je pəti ə to kin: “O *İsrayəl! Bəbe Luwə ləje e Bəbe ki e karne ba. ³⁰ A indigə Bəbe Luwə ləi ki ngəmei ba pəti, ki ndili ba pəti, ki mər ta ləi ba pəti, taa ki təgi ba pəti tə.”[☆] ³¹ Ningə ndu-kun ki kə joo ə to kin: “A indigə dəw madi tə darəi j wa be tə.” *NDu-kun ki rangi ki itə ndu-kun je ki joo kin goto.»[☆] ³² Njé ndo ndu-kun je lə Luwə əl Jəju ə nə: «Maji ngay Nje ndo! ta ki əl e ta ki rəjeti: Bəbe Luwə ləje e karne ba par ə e Luwə, Luwə ki rangi goto. ³³ Ningə, kadi dəw ndigə ki ngəmene ba pəti, ki nə gər ki dənə ba pəti, ki təgine ba pəti, taa kadi dəw ndigə dəw madine tə darəne wa be tə. E kin e soti

☆ 12:19 Kilə ngirə nə je 38.8; Dətarənom 25.5-10 6.4-5 ☆ 12:31 Ləbətiki 19.18

☆ 12:26 Tējə ki taga 3.2, 6 ☆ 12:30 Dətarənom

ngay itə da je ki kijə məside kadi-kare ti, kilə por də ti tə kadi-kare, ki kijə məsi kadi-kare je ki dangi dangi ki kadi Luwə.»³⁴ Loki Jəju oo kadi nje ndo ndu-kun kin ilə ta ti ki kəm-kədi, ningə əl-e ə nə: «I say al ki kəbe lə Luwə.» Go ta je ti kin, dəw ka sangi kadi n-dəji ta Jəju al ngata.

Kirisi ki Dabidi
(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)

³⁵ Loki Jəju isi ndo dije ne gin kəy ti lə Luwə, dəji-de ta ə nə: «Ra ban be ə nje ndo ndu-kun je əli par əi nə Kirisi ki e *Dəw ki Luwə mbəte e ngon ka *Dabidi ə? ³⁶ Dabidi ə wa ki dəne, loki NDil Luwə ra kilə mee ti, əl ə nə:

«Bəbe Luwə əl Bəbe ləm ə nə:

«re isi də ji kəm ti ne,

Biti kadi m-ilə nje bə je ləi gin təgi ti.»³⁷

³⁷ «Dabidi ə wa ki dəne bar-e Bane, nga ki go rəbi ki ban taa Kirisi e-n ngon ka Dabidi* ə?» Kosi dije ngay ooi ta lə Jəju ki rənəl.

Jəju gangi ta də nje ndo ndu-kun je ti lə Luwə

(Mt 23.1-12; Lk 20.45-47)

³⁸ Me ne ndo ti lə Jəju ki isi ndo kosi je, əl-de ə nə: «İndəi kəm-kədi də rəsi ti ki rə nje ndo ndu-kun je ti. Əi dije ki gei njiyə ki kibə ngal, taa gei kadi dije rai-de lapiyə ki buki-naa ti lo kingə-naa je ti lə kosi je tə. ³⁹ Gin kəy kaw-naa je ti, ə se lo ne kuso ti, a gei lo kisi dije ki bo, kəte nə dije ti. ⁴⁰ Taai ne maji je lə nje ngaw koy je pəti pəti jide ti, ningə ədi kəm dije ki kəl ta ki Luwə ki gine gangi əl, kadi dije ooi-de təkə n-əi dije ki maji. Go kilə ra je ti ki be kin, Luwə a gangi-n ta ki ngə ngay dəde ti itə ndəgi dije.»

Kadi kare lə nje ngaw koy ki nje ndoo

(Lk 21.1-4)

⁴¹ Jəju isi səbi nə lo kilə kadi-kare, isi isi oo kilə ki dije isi ləi kadi-kare. Nje ne kingə je ngay adi la ngay ngay. ⁴² Ningə nje ngaw koy ki nje

ndoo kare re ki ngan silə joo, tə ne ki tēe ne al ilə tə. ⁴³ Adi Jəju bar nje ndo je ləne əl-de ə nə: «M-əl səsi təkə rəjeti, nje ngaw koy ki nje ndoo kam ilə kadi-kare itə ndəgi dije pəti. ⁴⁴ Tadə ndəgi dije adi burim la je ləde, nə nje ngaw koy kin adi ne kingə ki me kəy ti ləne ba pu. E bay ne ki nay jie ti kadi ra-n ki rəne ə un adi kin.»

13

Jəju əl ta lə kəy kaw-naa ki a tuji
(Mt 24.1-3; Lk 21.5-7)

¹ Loki Jəju isi tēe me kəy ti lə Luwə isi aw ningə, nje ndo lie kare əl-e ə nə: «Nje ndo dije, oo mbal je ki rai kəy, ki kəy je ki boy boy ki əti bəl ki dum kam!» ² Jəju təl əl-e ə nə: «O kəy je ki boy boy kam maji, mbal kare ki a nay kadi isi də made ti goto; a budi-de nangi mur mur.»

Ne je ki a rai ne kəte nə dəbəy ndo ti

(Mt 24.3-13; Lk 21.7-19)

³ Go ti, loki Jəju aw isi də mbal kagi bini je ti, səbi də kəy lə Luwə. Piyər nim, Jaki nim, Ja nim, Andire nim, dəji-e ta loki əi sie ki karde əi nə: ⁴ «Əl-je adi j-o, dəkagilo ki ra ti ə ne je kin a rai ne ə? Ə ne kəji ki ban ə a təji kadi ji gər təkə ne je kin pəti a indəi ngangide ə?»

⁵ Lo kin ti Jəju lə rəne əl-de ə nə: «İndəi kəm-kədi də rəsi ti, adi dəw ədi səsi al. ⁶ Dije ngay a rəi ki təm, a əli əi nə: “Mi ə mi Kirisi”, ningə a buki dije ngay wale tə. ⁷ Loki a oi kə rə je ki e səsi bəsi, ki poy rə je ki e say, adi bəl ra səsi al. Re e ri ri ka ne je kin a rəi, nə e dəbəy ndə al bəy. ⁸ Gin bə madi a aw rə də gin bə madine, kəbe madi a aw rə də kəbe madine ti; dənangi a yəki je, bə a o je ki lo je ki dangi dangi, nə ne je kin a toi tə lo kilə ngirə to ndoo ki a ra dəne kin be bəy. ⁹ Ningə ki əji dəsi səi je wa, maji kadi isi də njasi ti maji, tadə dije a awi səsi lo gangi

☆ 12:36 Pa je 110.1 * 12:37 NGon ka Dabidi, kər me ə nə dəw ki gin koji ti lə Dabidi (10.47; 11.10).

ta je ti, a tindai səsi gin kəy kaw-naa je ti. A awi səsi kadi ai nɔ nje kɔbe je ti, ki nɔ ngar je ti ki boy ki mbata ləm. Lo kin ti a e ta rəbi ki kadi a ingəai naji ki ma ki dəm ti rəsi ti. ¹⁰ NGata ningə, ne ki dəsəy, səbi kadi Poy Ta ki Maji osi mbi dije ti ki dɔnangi ti ne pəti. ¹¹ Loki a uwəi səsi kadi a awi səsi lo gangi ta ti, onosi kadi mesi ɓəl, kə nə se ta ri ə a əli nɔ nje gangi ta je ti wa? Ta wa ki Luwə a ində tasi ti loe ti nɔɔ kin ə əli-de par. Tado e səi je wa ə a əli ta al, nə e NDil Luwə ə a ində tasi ti kadi əli. ¹² NGakonaa je a uni dɔ-naa awii lo təl-naa ti, baw ngon a aw ki ngon kadi tɔli-e kɔ, ningə ngan je, mede a majal ki nje koji-de je, ə a uni dɔde awi kadi tɔli-de tɔ. ¹³ Dije pəti mede a majal səsi ki mbata ləm, nə dəw ki uwə tɔgine ba biti dɔbəy ti a ingə kaji.

Ko ki bo ngay ki a re

(Mt 24.15-25; Lk 21.20-24)

¹⁴ «Ningə loki a oi dəw ki nje ra ne ki kəbi, ki nje tuji lo, ki a uwə lo kisi lo ti ki e lo ki səbi kadi e ti al*.
Maji kadi dəw ki nje tidə ne je kin gər gine maji. Ningə nje ki isi Jude ti a ayi-naa ki dɔ mbal je ti. ¹⁵ Dəw ki isi dɔ kəy ti a ur nangi ɓa a aw me kəy ti kadi tə un ne madi tɛe-n al. ¹⁶ Dəw ki a e me ndor ti, a asi kadi təl re ɓe un kibi rone al. ¹⁷ NDɔe ti nɔɔ kin, kəm-to-ndoo ki gəe goto a e lə dāne je ki nje səm, ki nje kadi mba ngan je. ¹⁸ Əli ta ki Luwə kadi ne kin ra ne ɓara al. ¹⁹ Ki rojeti, a e dəkagilo kɔ ki dəw oo ndɔ kare al ɓəy. Lo kilə ngirə dɔrə ki dɔnangi ti, ki Luwə ində-n ne je nu, biti ɓone, dəw oo ko kɔ kin nja kare al, taa dəw a oo ko kɔ kin gogi al tɔ. ²⁰ Re ɓaɓe uwə ta ndɔ je kin gangi al ə, dəw kare ki a isi ki dɔne taa goto. Nə ki mbata lə dije ki e wa mbəti-de, tə dije ləne kin ə, uwə-n ta ndɔ je kin gangi ²¹ NGa ningə, re dəw əl səsi ə

* **13:14** Lo ki səbi kadi e ti al: E kəy lə Luwə. Dɔnangi Paləsitin ti, dije rai kəy adi dɔe ki taa lay,

nə: “Kirisii, ki e *Dəw ki Luwə mbəte ə aw yo am, e ə aw ne am” ə, adi-e mesi al. ²² MBata kirisii je ki ngom, ki nje kəl kə nə n-əi nje kəl ta je ki ta Luwə ti, a rai nɔɔ tə rai ne kɔji ki ne je ki əti ɓəl ɓəl ki dum kəl tae. A rai kadi tə re to ban ə nje wa ki Luwə mbəti-de kin ka n-ɓuki-de wale. ²³ E be ə, kadi, səi isi dɔ njasi ti, m-əl səsi ne je kin pəti kadi igəri.

NDɔ re NGon dəw

(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)

²⁴ «Ningə, dəkagiloe ti ka kin, go kɔ je ti kin ɓa, kadi a tɛɛ kəmne al, nay a nda al, ²⁵ mee je a ii ki dɔrə ti tosi ki nangi, ningə tɔgi je ki me dɔrə ti a yəki. ²⁶ Lo kin ti ə yə a oi-mi *NGon dəw m-a m-re me kil ndi ti. M-a m-re ki tɔgi, me kunji ti ki əti ɓəl. ²⁷ M-a m-ilə malayka je ləm kadi tə dɔ kum dɔnangi ti ki sɔ, a kawii nje ki mbəti-de ki naa ti. A kawii-de ii ngangi dɔnangi ti ki kare tɛɛi e ki nungi ti.

Ne ndo ki əji dɔ kagi mbay-kote

(Mt 24.32-36; Lk 21.29-33)

²⁸ «Maji kadi igəri ne ndo ki dɔ kagi mbay-kote ti kin maji. Loki bajie je indai runguru, ə mbie iti kin ningə, igəri kadi nay ɓa e ɓasi ngata. ²⁹ Be tɔ ə, loki oi ne je kin rai ne ningə, maji kadi igəri təkii mi *NGon dəw mi ta kəy ti, ɓasi rəsi ti. ³⁰ Ningə təkii rojeti, adi m-əl səsi, dije ki isi ki dɔde taa ne kin a oyi tigə al ɓəy ə ne je kin a rai ne. ³¹ Dɔrə ki dɔnangi a gotoi ndɔ madi, nə ta ləm a to lo tone ti ba ratata ki nɔ ti.

Luwə ki karne ba ə gər ndo ki dɔbəy ti

(Mt 24.42; 25.13-15; Lk 12.36-38; 19.12-13)

³² «Dəw kare ki gər ndo ə se dɔ kadi ki ne je kin a rai ne ti goto. *Malayka je ki dɔrə ti al nim, mi NGon lə Luwə ə wa al nim. Dəw ɓa, e Bawje Luwə ba par ə gər. ³³ Maji kadi oi go rəsi, isi dɔgi ti, tado igəri

* **13:14** Daniyal 9.27; 11.31; 12.11 † **13:15**

Dɔnangi Paləsitin ti, dije rai kəy adi dɔe ki taa lay, ningə dɔe ki taa ki lay ka kin ə e lo kisi kɔr kəɓ. Mt 24.17.

dɔ kade kin al. ³⁴ A to tɔ ta lɔ dɪngəm kare ki iyə me kəy ləne ə aw mba kin be. Kəte bəy taa kadi aw, iyə kilə je ki me kəy ti ji njé kilə je ti ləne. Adi nɔ nɔ kilə ki sɔbi dɔe kadi ra, ningə ndəji nje ngəm ta kəy kadi isi dɔgi ti. ³⁵ Ə maji kadi isi dɔgi ti, tado igəri ndɔ ki ɓa nje kəy a re-n al. A re lo sɔlɔ, ə se dan lo ti, ə se ndu nɔ kinjə ti, ə se ki sɪ, igəri al. ³⁶ Re tɛɛ pati ningə, kadi ingə səi dɔ ɓi ti al. ³⁷ Ta ki m-əl səsi kin, e dije pəti ə m-əl-de. Isi dɔ njasi ti.»

14

Ta kəji ki dɔ tɔl Jəju ti

(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jq 11.47,

49, 53)

¹ Nay ndɔ joo kəte kadi ndɔ ra nay Paki, ki nay mapa ki əm ɔde al asi. NJé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju gidɪ ngəy n-təli-e. ² Be ə, əli-naa əi nɔ: «Adi j-uwəi-e ndɔ ra nay ti al nɔ dije a ɪi tɔ rai wongi.»

Dəne madi ur yibi ki əti maji dɔ Jəju ti

(Mt 26.6-13; Jq 12.1-8)

³ Jəju e me ɓe ti ki Bətani, me kəy ti lə Simɔ ki kəte e nje banji. Loki Jəju isi uso ne, dəne madi re ki ku mbal ki ɓari-e albatir ki yibi ki əti maji rosi. Yibi kin gate e ngay, rai ki man kagi ki ɓari-e nar. Dəne tɔ ku, ningə ur yibi ka kin dɔ Jəju ti. ⁴ Dije madi dan njé ki əi loe ti nɔɔ, rɔde nəl-de al adi əli-naa dande ti əi nɔ: «Kəm tuji yibi kin kɔ be par kin nɔ ri ə? ⁵ Asi kadi dɔw taa-n la ki al dɔ kilə ti ki ndɔ ɓu mi tɔ be ka e ki ran ki njé ndoo je!» To rɔde adi əli ta dəne ka kin ngay. ⁶ Nə Jəju əl-de ə nɔ: «ɪyəi dəne kin jəke. MBari ə isi njibəi-e ə? Ne ki ra dɔm ti kin e kilə ki maji. ⁷ NJé ndoo je kam, isi səsi ne ki ndɔ je pəti, adi ndɔ ki mesɪ ndigi par ə a rai sɔde, nə mi, m-a m-isi səsi ki nɔ ti al. ⁸ Dəne kin ra ne ki asi go tɔgine: Jy yibi rəm ti kəte kadi tɔ darəm aw-n ɓada. ⁹ Ningə adi m-əl

səsi ta ki rɔjeti: lo je pəti dɔnangi ti ne, ki dije a iləi mbɛ Poy Ta ki Maji titi, a ɔri poy ne ki dəne ra kin kadi mede ole-n dɔe ti.»

Judasɪ un dɔ Jəju

(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰ Judasi Isikariyoti ki e ki kare mbɔ njé ndo je ti lə Jəju ki dɔgi gidɪ joo, aw ində dɔ ta naa ti ki njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je, mba kadi ilə-n Jəju jide ti. ¹¹ Loki ki bo je ooi ta ki ta Judasi ti, rɔde nəl-de ngay adi uni mindide kadi n-adi-e la. Loe ti nɔɔ, Judasi ilə ngirə sangi kadi n-oo se n-a n-ra ban ə n-a n-ingə dɔkagilo ki to kadi n-ilə-n Jəju jide ti wa.

Jəju uso ne Paki ki njé ndo je ləne

(Mt 26.17-19; Lk 22.7-13)

¹² NDɔ ki dɔsɔy lə ra nay kuso mapa ki əm ɔde al, ki e ndɔ ki dije isi tɔli ngan dɔgi bati je mbata ne kuso Paki, njé ndo je lə Jəju dɔji-e əi nɔ: «Lo ki ra be ə indigi kadi j-aw ji ra ne kuso Paki titi, j-ində dɔe dana j-adi uso ə?» ¹³ Ningə Jəju ilə njé ndo je ləne joo, əl-de ə nɔ: «Awi me ɓe bo ti kam ɓa, a ingəi dɪngəm kare ki otɪ gum man dɔne ti ningə uni goe. ¹⁴ Me kəy ki ur ti ə, əli ɓa nje kəy kin əi nɔ: “Nje ndo dije ə nɔ se me kəy ki ra ə kadi n-re n-uso ne Paki ti ki njé ndo je ləne wa?” ¹⁵ A ɔji səsi me kəy ki boy. Me kəy kin to taa, e ki ra oy, ki ne je ki me ti pəti. Lo kin ə a rai ne kuso Paki titi kadi j-usoi. ¹⁶ *NJé ndo je ɪi taai, awi me ɓe bo ti ka kin ningə, ingəi ne je pəti asi naa tɔki wa ki Jəju əl-n-de, adi rai ne kuso Paki, indəi dɔe dana.»

Nje ndo kare ki a un dɔ Jəju

¹⁷ Loki kadi ur, Jəju re ki njé ndo je ləne ki dɔgi gidɪ e joo. ¹⁸ Ningə loki isi ta ne kuso ti, Jəju əl-de ə nɔ: «Təki rɔjeti, adi m-əl səsi, dɔw kare dansi ti ki isi usoi sɔm ne ne kin, a ilə-m ji dije ti.» ¹⁹ Me njé ndo je ilə ngirə tɔsi-de, adi dɔji ta Jəju ki bare bare əi nɔ: «E mi ɓe?» ²⁰ Jəju əl-de ə nɔ: «E dɔw kare dansi ti səi ki dɔgi

gide e joo wa kin. E ki isi ila jine sam naa ti me ka ti wa kin. ²¹ Mi *NGon daw m-a m-oy taki ndangi me makitibi ti la Luwa^{*}, na kam-tondo e la daw ki a ila-m mi NGon daw ji dije ti. Dawe kin, koje al e soti ngay.»

Ne kuso la Babe

(Mt 26.26-30; Lk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²² Loki isi ta ne kuso ti, Jaju un mapa, ra oyo Luwa do ti, uwə tati naa ti, tal-n adi njé ndo je, ningə əl-de ə nə: «Itaai, e kin e darom.» ²³ Go mapa ti, Jaju un kəpi kasi kandi nju, ra oyo Luwa do ti, ningə tal-n adi njé ndo je ayi-naa pəti dande ti, ²⁴ ningə əl-de ə nə: «E kin e məsim, məsi kun mindi ki sigi ki a ay mbata kosi dije. ²⁵ Ningə taki rojeti, adi m-əl səsi m-a m-ay kasi kandi nju ki rangi al, biti kadi m-a m-ay ki sigi me beko ti la Luwa.» ²⁶ Loki osi pa kilə toji do Luwa ti gine gangi, teəi awi do mbal kagi bini je ti.

Jaju əl taki Piyər a naji ta gər-ne

(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Ja 13.36-38)

²⁷ Jaju əl njé ndo je ləne ə nə: «A imbati-mi pəti, tado ndangi me makitibi ti la Luwa əi nə: “M-a m-tal ba bati je, ningə bati je a sanai-naa ki lo lo”^{*}. ²⁸ Nə loki m-a m-i lo koy ti, m-a m-aw kate nōsi ti, tə ngəm səsi Galile ti.» ²⁹ Piyər əl Jaju ə nə: «Re dije pəti ə iyəi-ni ko ka, ne kin a ra ne rom ti mi Piyər al.» ³⁰ Jaju tal əl-e ə nə: «I, taki rojeti, adi m-əli, bone, me kondo ti wa kin, kunə kinjə nō nja joo al bəy ə a naji ta nja mitə ə nə igar-m al.» ³¹ Nə Piyər a do ndune ə nə: «Re e-n koy ka m-a m-oy səi, bi m-a naji ta gəri, al ratata.» Ningə ndəgi njé ndo je pəti əli ko ta wa ki Piyər əl ka kin to.

Jaju əl ta ki Luwa Jətisəmane ti

(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

³² Go ti, Jaju əi ki njé ndo je ləne oti rəi lo ti madi ki tōe nə Jətisəmane.

Jaju əl-de ə nə: «Isi lo kin ti ne be inginai-mi, dokagilo ti ki m-a m-əl ta ki Luwa.» ³³ Jaju adi Piyər nim, Jaki nim, Ja nim awi sie. Lo kin ti, dadi ki bal ki me ndil ti ila ngirə ra Jaju. ³⁴ Adi Jaju əl-de ə nə: «Me-ko rosi mem rosi ki asi koy. Isi lo kin ti ne be, isi kam bi itoi bi al.» ³⁵ Jaju oti ki kate ndəy, ningə osi ki nangi, daji Luwa kadi re to ban ə, osi do kadi ko kin ngərangi rone ti. ³⁶ Jaju ə nə: «Aba! Bai, ne ki dum tōgi goto, ə osi ko kin ngərangi ko rom ti! Nə ke ə kadi e ndigi ləm al, nə kadi e ndigi lai yo taa.» ³⁷ Jaju tal re ro njé ndo je ti ki mitə, ningə ingə-de, isi toi bi, adi əl Piyər ə nə: «Simō, isi to bi wa biti a? Asi kadi isi kam do kadi ki kare be al biti a? ³⁸ Isi kam ba, əli ta ki Luwa, kadi osi me ne na ti al. NDil ndigi ra ne ki maji, nə darə e ki to.» ³⁹ Ningə tal ər ndəne səde ki rangi bəy, əl ta ki Luwa, un go mindine ki kate wa ka kin bəy. ⁴⁰ Loki tal re ro njé ndo je ti ningə, ingə-de isi toi bi bəy, kənde oy diriri, lo ta ki kadi əli ka gari al. ⁴¹ Jaju tal aw, re ki ko mitə, əl-de ə nə: «Itoi ta bi ti ne, isi ori kəə bəy a? Asi be nga! Dokagilo re kadi a ilai-mi *NGon daw ji njé ra majal je ti ngata. ⁴² Ii taai adi j-awi, nje kilə-m jide ti ə re am!»

Kuwə Jaju

(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Ja 18.3-12)

⁴³ Loe ti nōq, loki ta nay ki ta Jaju ti ba bəy ningə, Judasi, ki e ki kare dan njé ndo je ti ki dəgi gide e joo, ə teə isi re. Re ki kosi dije ngay gone ti. Dije ki njé kuwə kiyə kasigar je, njé kuwə gəl jide ti je. Kosi je kin, e njé kun do njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatəgi je, ə ilai-de. ⁴⁴ Judasi ki nje kun do Jaju, əli-naa səde ne ki n-a n-ra kadi tə gəri Jaju ə nə: «Dəw ki m-a m-uwe rom ti rututu kin ba, e darə ə wa ən ə, uwai-e, indai kəmsi goe ti awi sie!» ⁴⁵ E be ə, teə ə wa ki

Judas i re tee par ə, sɔbi Jəju əl-e ə nə: «NJe ndo dije!» Ningə, uwe rututu ki rone ti. ⁴⁶ Ba loe ti noo dije, ki rai ki Judasi ka kin indai jide do Jəju ti uwai-e. ⁴⁷ Loki uwai-e, ki kare dan njé ki əi sie naa ti, ɔr kiyə kasigar, tigə-n paja lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ɔa tigə mbie lati gangi. ⁴⁸ NGa ningə Jəju un ta əl-de ə nə: «To tə ne ki mi nje bogi, ə irəi ki kiyə kasigar je, ki gol je taa kadi uwai-mi be? ⁴⁹ NDɔ je pəti, mi dansi ti gin kəy ti lə Luwə, m-ndo dije ne, ka uwai-mi al, nə e kin to be ɔone mba kadi ta je ki ndangi me makitibi ti lə Luwə tɔli tade.» ⁵⁰ Lo kin ti, njé ndo je lie pəti ayi-naa ə iyəi-e ⁵¹ NGon ki basa kare, ki dole rone ki ta kibi ə wa par, un go Jəju. Dije uwai ngon ki basa ka kin, ⁵² nə, iyə ta kibi ki dolə-n rone ka kin jide ti, ə ay ki rone kare aw.

Jəju a no njé gangi ta je ti lə Jipi je
(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71;
Jq 18.12-18)

⁵³ NJé kuwə Jəju, awi sie nɔ ki bo ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare je. E lo ki njé kun do njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ngatəgi je, ki njé ndo ndukun je, pəti kawinaa ti. ⁵⁴ Piyər adi ndae ngal, ə njiyə-n go Jəju ti, ndəy, ndəy, re ur-n gode ti kəy, nati lo ti lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ka kin. Re isi naa ti ki paja je ta por ti, isi ndibi. ⁵⁵ NJé kun do njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé gangi ta je lə *Jipi je, ba pəti, sangi rabi ta madi kadi n-gangii ta koy do Jəju ti, nə ingəi al. ⁵⁶ Dije ngay təti ta je ki ngom dɔe ti, nə ta ki təti je ləde aw go-naa ti al. ⁵⁷ NJé ki nə je jii ai taa ki njade, taa təti ta je ki ngom mɔnde ti əi nə: ⁵⁸ «J-o tae ti əl ə nə: “M-a m-tuji kəy lə Luwə ki dije rai ki jide kam kə, ningə me ndɔ ti ki mitə, m-a m-təl m-ində e ki rangi gogi. A e kəy ki dəw a ra ki jine al.”» ⁵⁹ Dɔ ta ti wa kin ka, ndu njé təti ta je osi go-naa ti al. ⁶⁰ Ə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je j ta ba dan dije ti, dəji Jəju ə nə: «Ta ki

dije a əli dɔi ti kam, a əl ta madi dɔ ti al a?» ⁶¹ Nə Jəju a tane mbə, tee tane ilə-de ti al. Ə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je dəji Jəju ta ki rangi ɔəy ə nə: «E j, ə j Kirisi ki Luwə mbəte, ki e NGon lə Luwə ki dije isi iləi tɔji dɔe ti kin a?» ⁶² Ə Jəju əl-e ə nə: «E mi wa, ningə a oi-mi *NGon dəw m-isi dɔ ji kɔ Luwə ti ki nje təgi, m-a m-j dərə ti m-re me kil ndi ti.» ⁶³ Ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je til kibi je ki rone ti, ɔa əl ə nə: «E kin, ji sangi kadi dəw madi ki rangi əl ta dɔe ti ɔəy a? ⁶⁴ Səi je wa oi ndue ki əl-n ta ki mal do Luwə ti ki mbisi ne. Ta ri ə iməri dɔe ti ə?» Ə dije pəti gangi ta do Jəju ti, kadi e dəw ki sɔbi koy. ⁶⁵ NJé ki nə je, iləi gin tibi man tade dɔe ti, ndəmi ta kəme, ningə ɔiri jide ɔsi-e-n, ə əli-e ə nə: «Tndɔ ndil, ə iɔa tɔ dəw ki indai adi j-o.» Loe ti noo, paja je taai Jəju, ɔa agi ki ta tɔndə mbɔe ti.

Piyər naji ta gər Jəju
(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jq 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Loki Piyər e ta mbalo ti, nangi ne ɔəy, dəne kare ki dan dəne je ti ki njé ra kilə me kəy ti lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je j noo re. ⁶⁷ Ə loki oo Piyər isi ndibi por ningə, ində manje ba, ɔa əl-e ə nə: «J ka, j ki Jəju ki Najarəti ti tɔ al a?» ⁶⁸ Nə Piyər naji ə nə: «Jagi m-gər-e al, taa m-gər me ta ləi ki ige kəl kin al tɔ.» Go ti Piyər ɔti njiyə isi aw ki ta ndogi ti, [ningə kunə kinjə nɔ.] ⁶⁹ Dəne ka kin ilə kəmne oo-n Piyər, ningə təl re dɔ ta ti ka kin ɔəy, əl dije ki ai loe ti noo ə nə: «Dingəm kam e ki kare dan dije ti lie tɔ.» ⁷⁰ Piyər təl naji nja kare ɔəy, ə nə n-gər-e al. Ningə njaba go ti ə, dije ki ai səde noo, rəi əli Piyər ɔəy əi nə: «Təki rəjeti, j ka, j ki kare dan dije ti lie tɔ, tadd j dəw ki Galile ti.» ⁷¹ Ə lo kin ti, Piyər ibi rone ki ta ki ngə ngay ə nə: «M-ibi rəm kadi Luwə ra səm ne ki ngə, re m-əl ta ki ngom. M-gər dingəm ki a əli ta lie kam al.» ⁷² Ba ta naa ti noo, kunə kinjə nɔ ki kɔ joo. NGa ningə, me Piyər ole dɔ

ta ti ki Jəju əl-e ə nə: «Kəte taa kadi kunə kinjə nō nja joo, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al,» ka kin, adi Piyər ində lo tēj taga ki ngədi njane ti, nō ki man kəmne.

15

Awi ki Jəju nō ngar Pilati ti

(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jq 18.28-38)

¹ Ki si bati ba, njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je, ingəi-naa ki ngatəgi je, ki njé ndo ndu-kun je, ki njé gangi ta je lə *Jipi je ba pəti, uni ndude, 6a dōi Jəju, awi sie iləi-e ji *Pilati ti. ² Ə Pilati dəji Jəju ə nə: «I ngar lə Jipi je a?» Ba Jəju ile ti ə nə: «E ta ki tēj tai ti.» ³ Njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je təti ta je ngay dō Jəju ti. ⁴ Ə Pilati təl dəji Jəju ta ki rangi bəy ə nə: «A əl ta madi al a? O ta je pəti ki dije a indəi dōi ti kam!» ⁵ Nə Jəju tēj tane ilə ti al, adi ndəji Pilati ki dum.

Gangi ta koy dō Jəju ti

(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jq 18.39-19.16)

⁶ Dō 6al je pəti, lo ra nay Paki ti, *Pilati ər dangay kare ile taa, adi e dəw ki kosi je dəji-e kadi ər-e dangay ti adi-de. ⁷ NGa ningə dingəm kare ki bari-e nə Barabasi e dangay ti nōq tō. Uwəi-de dangay ti əi ki madine je əji-n dō təl ki təli dəw, lo wongti ti ki ra-de dō njé kəbe je ti. ⁸ Kosi je awi rō Pilati ti, ningə dəji-e kadi ra ne ki isi ra kəte kəte ka kin adi-de. ⁹ NGata ə Pilati dəji-de ə nə: «təgəi kadi m-iyə ngar lə *Jipi je taa madi səsi wa?» ¹⁰ Pilati dəji ta kin be, mbata gər maji kadi e ni ə ra njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je dō Jəju ti ə iləi-e jine ti. ¹¹ Nə njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare suləi kosi je adi dəji Pilati kadi ər Barabasi yo adi-de bi Jəju al. ¹² Pilati dəji-de bəy ə nə: «təgei kadi m-ra ri ki

e ki bari-e ngar lə Jipi je ə?» ¹³ Ba əi je təli uni ndude ki taa əli Pilati əi nə: «təbe kagi-dəsi ti!» ¹⁴ Pilati dəji-de ə nə: «E ri ki majal ə ra ə?» Ningə uni ndude ki taa ngay bəy, əli əi nə: «təbe kagi-dəsi ti!» ¹⁵ E be ə, mba kadi rō kosi je nəl-n-de, Pilati ər Barabasi adi-de. Ningə go ti, adi indəi Jəju ki ndəy kabilay, ə ile ji asigar je ti kadi bəi-e kagi-dəsi ti.

Asigar je ibəi Jəju kogii

(Mt 27.27-31; Jq 19.2-3)

¹⁶ Asigar je ər Jəju awi sie dana, lo ti ki bari-e pirətuwar, me lo ti ki boy ki *Pilati isi ti wa kin nōq, ningə bari ndəgi asigar je pəti adi-de rəi. ¹⁷ Loe ti nōq, iləi kibi ki kər pir pir* rō Jəju ti, ə oji jəgi kon iləi dəe ti tō. ¹⁸ Ningə, iləi rōde rai-e lapiya əi nə: «Lapiya ngar lə *Jipi je!» ¹⁹ Indəi dəe ki gakira, tibi man tade dəe ti, ə əsi məkəsəde nangi, rai tə ne ki isi əsi gone be. ²⁰ Lok i bəi-e kogii asi-de ningə, ər i kibi ki kər pir pir ka kin rəe ti kə, ə təli iləi kibi je lie wa rəe ti gogi, 6a tēji sie taga kadi awi bəi-e kagi-dəsi ti.

Bəi Jəju kagi-dəsi ti

(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Jq 19.17-27)

²¹ Dingəm kare ki Sirən ti, təe nə Simo, e baw Aləgijandır əi ki Rupsi, i wale, ningə asigar je uwəi-e indəi təgi dəe ti adi oti kagi-dəsi lə Jəju. ²² Awi ki Jəju lo madi ti kare to nōq, bari-e nə Golgota, ki kər me nə: «Lo ki to tə ka dō dəw be.» ²³ Gei kadi n-adi-e kasi kandi nju ki bui naa ti ki ne ki bari-e nə mir†, kadi ay, nə Jəju mbati kəy. ²⁴ Go ti, asigar je bəi-e kagi-dəsi ti, 6a tīgəi kir (mbare) dō kibi ti lie, kadi n-ooi ne ki dəw ki ra dande ti a ingə*. ²⁵ E ki kadi ki jikare, ə bəi-e-n kagi-dəsi ti. ²⁶ NDangi me bati, ne ki ra ə n-bəi-e-n kagi-dəsi ti əi nə: «NGar lə *Jipi

* 15:17 Dəkagiloe ti kin, kibi ki kər pir pir, səbi dō ngar je par ə kadi əy. † 15:23 Mir e yibi ki rai ki nəm kagi madi dənangi Paləsitin ti nōq. Gate e ngay, ningə lo ki dəw oy 6a, a əyi rō nin ti bəy taa a dibi. Taa lo ki rō dəw to-e ngay ningə, rai adi 6a rəe yogiro ndəy. ✧ 15:24 Pa je 22.19

je.»²⁷ Bəi njé bogi je joo naa ti sie kagi-dəsi ti. Ki kare dɔ ji kɔe ti, ki nungi dɔ ji gəle ti tɔ. [²⁸ Be kadi ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Tidai-e dan njé ra majal je ti» kin tɔl-n tane.][‡] ²⁹ Dije ki njé də rəbə, tigəi dɔde, ningə taji-e, ə əli əi nə: «Ma, j̄ ki nje tuj̄i kəy lə Luwə, ə təl ra e ki rangi me ndɔ ti ki mitə ka kam! ³⁰ Aji rəi j̄ wa, ə j̄ taa dɔ kagi-dəsi ti ur nangi adi j-o!» ³¹ Be tɔə, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ibəi Jəju kogii dande ti əi nə: «Aji dije ki rangi, nə e wa asi kaj̄i rɔne al! ³² Kirisi, ki Luwə mbəte, ngar lə *Isirayəl je ka kam, kaje ə wa ki j-a ne kin, kadi j̄ taa dɔ kagi-dəsi ti ur nangi adi j-o, adi tə j-o-n ta lie tə ta ki rɔjeti!» NJé ki bəi-de kagi-dəsi ti naa ti sie ka kin ka taji-e tɔ.

Koy Jəju

(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Jə 19.28-30)

³³ Loki kadi a jam dɔ 6e ti, lo ndul dɔnangi ti ba pəti, biti kadi ki mitə ki lo sɔlɔ. ³⁴ Ningə kadi ti ki mitə, Jəju nɔ ki ndune ki bo ə nə: «Eloyi, Eloyi, lama sabatani?» Kor me nə: «Luwə ləm, Luwə ləm, mbari ə iyə-m kɔ ə?» ³⁵ Dije madi dan njé ti ki ai nɔɔ, ooi ndue, ningə əli əi nə: «Oi dəw ka a bar Eli!» ³⁶ Dəw kare dande ti ay ngədi, un nɛ ki to hom hom, ilə me man kandi ndu ti ki masi, ningə ilə ta gakira ti adi Jəju kadi ay, 6a əl ə nə: «Ingəmi adi j-oi se Eli a re rise nangi dɔ kagi-dəsi ti wa?» ³⁷ Lo kin ti nɔɔ be, Jəju nɔ ki ndune ki bo, ningə kəəe tɛɛ. ³⁸ Go ti, kibi gangi lo ki a me kəy ti lə Luwə, til dana joo, j̄ taa nu biti re nangi. ³⁹ Ki bo lə buti asigar je ki bu, ki a ta kəm Jəju ti, oo-e lo koy ti ki oy, əl ə nə: «Təki rɔjeti, dəw kin e NGon lə Luwə.» ⁴⁰ Dəne je madi ai nɔɔ tɔ, ai say, indəi kəmde

a ooi nɛ je ki isi rai nɛ. Dande ti, Mari ki Magidala e nɔɔ nim, Mari ki kɔ Jaki ki ibari-e ngon ki e kɔ Jose e nɔɔ nim, taa Salome e nɔɔ nim tɔ. ⁴¹ E əi je kin ə ndoləi go Jəju, ta rai sie me nɛ ge je ti lie loki e-n Galile ti. Ningə, dəne je ki rangi ngay ki rəi sie Jorijaləm ti ka əi nɔɔ bəy tɔ.

Jisəpi un nin Jəju dibi

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-55; Jə 19.38-42)

⁴² NDəe ti kin, e ndɔ ki dije a əsi nja nɛ je naa ti indəi, adi e ndɔ ki nɔ ndɔ ta kəə ti. ⁴³ Loki lo sɔl, Jisəpi ki Arimate ti, ki e dəw kare ki dije buki-e ti ngay dan njé gangi ta je ti lə *Jipi je re. E wa ka isi nginə ta kɔbe lə Luwə ki kadi a re kin tɔ. Bəl rə-e al, adi aw rɔ *Pilati ti dəje nin Jəju. ⁴⁴ Loki Pilati oo kadi Jəju oy 6a, əte bəl, adi ilə go nje kisi dɔ buti asigar je ki bu, ade re, ningə dəje ə nə se Jəju oy mari nu wa? ⁴⁵ Loki oo ta ki ta nje kisi dɔ asigar je ti ningə, adi ta rəbi Jisəpi kadi un nin Jəju. ⁴⁶ Jisəpi ndogi ta kibi, risi nin Jəju dɔ kagi-dəsi ti re-n nangi, dole, ilə me 6e nin ti ki uri me mbal ti, ningə nduguru mbal ilə ta ti. ⁴⁷ Mari ki Magidala əi ki Mari ki kɔ Jose ai, a oi lo ki iləi Jəju ti.

16

Jəju j̄ lo koy ti

(Mt 28.1-8; Lk 24.1-11; Jə 20.1-2)

¹ Loki ndɔ taa kəə də, Mari ki Magidala nim, ki Mari ki kɔ Jaki nim, Salome nim, ndogi yibi kagi ki əti mbi, mba kaw kəy rɔ nin Jəju ti. ² NDɔ dimasi, ki s̄i bati ba, loki kadi isi bə kin, ə yə awi dɔ badi ti. ³ Loki isi awi ningə, əli-naa dande ti əi nə: «NGa kin, naa ə tə nduguru mbal ta badi ti rangi adi-je ə?» ⁴ Nə loki uni kəmde ningə, ooi kadi mbal ka kin, dəw nduguru-e rangi. ⁵ Dəne je kin

‡ **15:28** Bar ta kin dije madi əli təki goto me makitibi je ti ki njé ndange kəte ndangi. **§ 15:38** Kibi gangi lo kin gangi lo ki kay njay ki lo ki kay njay njay naa ti. Lo ki kay njay njay, e ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je par ə a un majal lə kosi je kadi aw-n me ti nɔɔ Luwə ti. Loki Jəju oy, kibi ka kin til dana joo, adi ta rəbi to mbata lə dije pəti kadi awi nɔ Luwə ti. Tɛɛ ki taga 26.31-33.

uri me 6e 6adi ti ningə, oi ngon ki basa madi kare, ilə kibi ngal ki nda rone ti, isi-n ki dɔ ji kɔ ti. Lo kin ti, 6al ra dæne je. ⁶ Nə, ngon ki basa ka kin əl-de ə nə: «tɔli al. Isi sangi Jəju ki Najarəti ti, ki dije 6ai-e kagi-dəsi ti, nə e goto ne, i taa lo koy ti. Oi lo ki ilai-e ti ə to kare kin. ⁷ Ningə ki basine kin, awi əli Piyər əi ki ndəgi njé ndo je la Jəju təkɪ a aw kadi nginə səsi Galile ti. Lo kin ə a oi-e ti, təkɪ əl-n səsi kəte.» ⁸ Dæne je tɛɛi, ɔri ngədi ta 6adi ti isi awi, dadi par par ki 6al, gəri rəbi rɔde al. Ta ka əli dæw al, mbata 6al təl-de.*

Jəju əji rone Mari ki Magidala

⁹ [Jəju i lo koy ti ki ndo dimasi, si 6ati ba. Loki i lo koy ti, dæw ki dəsəy ki tɔje rone e Mari ki Magidala, ki ndo ki tuwə ndil je ki majal siri dɔe ti kɔ. ¹⁰ Ningə, Mari ə e nje kaw kəl njé ndo je lie ki isi ta kuwə ndoo ti ki ta nɔ ti. ¹¹ Nə loki Mari əl-de təkɪ Jəju i lo koy ti, adi ne wa n-oo-e ki kəmne, njé ndo je taai me al.

Jəju əji rone njé ndo je joo

¹² Go ti, Jəju əji rone kɔji ki to-n ta dangi njé ndo je joo ki əi dɔ rəbi ti, isi awi ki ngan 6e je ti. ¹³ Loki Jəju ingə-de, tɔli awi ɔri poye ndəge je, nə ndəge je taai mede al tɔ.

Jəju əji rone njé ndo je ki dɔgi gide kare

¹⁴ Ta təl tae ti, Jəju əji rone njé ndo je ki dɔgi gide e kare loki isi usoi ne. Lo kin ti, Jəju kəl səde dɔ me ngə ti, ki kəm kuti ləde, mbata mbati taai me njé ki ooi-e təkɪ i lo koy ti. ¹⁵ Go ti, əl-de ə nə: «Awi ki dɔ 6e je ki dɔnangi ti ne pəti, ilai mbɛ Poy Ta ki Maji mbi dije ti pəti. ¹⁶ Dæw ki un mene, ə rai-e batəm, ningə a ingə kaji, nə dæw ki mbati kun mene, ta ki gangi a e dɔe ti. ¹⁷ Nɛ kɔji je ki njé ki uni mede adi Luwə a əji ə to kin: me təm ti, a tuwəi ndil je ki majal, a əli ndon ta je ki mba. ¹⁸ A uwəi li je ki jide,

ningə re ayi-naa ne ki nje təl dæw ka, a ra səde ne madi al. A indəi jide dɔ njé moy je ti, adi njé moy je ingəi rɔ nga.»

Jəju təl aw dɔra ti

¹⁹ Go ta je ti ki Bəbe Jəju əl-de, uni-e awi sie dɔra ti, adi isi dɔ ji kɔ Luwə ti. ²⁰ Go kawə dɔra ti, njé ndo je awi ilai mbɛ Poy Ta ki Maji. Bəbe e səde naa ti, adi-de tɔgi adi rai ne je ki əti 6al 6al. Nɛ kɔji je kin to be, kadi tɔji təkɪ ta la njé ndo je e ta ki rɔjeti.]†

* **16:8** Be nin ləde dɔnangi Paləsitin ti e mbal ə uri kade tɔ 6e ningə, ləi nin ti, 6a ndugugui mbal ki rangi uti tae. † **16:20** Bar ta je kin dije madi əli təkɪ goto me makitibi je ti ki njé ndange kəte ndangi.

Poy Ta ki Maji læ Jøju ki Luki ndangi

*Ta ki dɔ Poy Ta ti ki Maji læ Jøju ki
Luki ndangi*

Poy Ta ki Maji læ Jøju ki Luki ndangi e ki kare dan Poy ta je ti ki Maji ki ndangi sɔ, adi e Matiye, Marki, Luki ki Ja. Ningə kae ti wa ki j-o-n me makitibi ti læ Matiye ka kin ə, ta je ngay ki Luki əl, toi me Poy Ta ti ki Maji læ Jøju ki Marki ndangi noo tɔ. J-a j-ingə:

Ja Batisi ki tɛɛ ilə mbe tɔ dɔw ki nje ra rəbi nɔ Jøju ti (3.1-20);

Batəm læ Jøju ki na ki Su na-e (3.21-4.13);

Kilə je ki Jøju ra-de ki taga ta kəm dije ti dɔnangi Galile ti, adi e kilə mbe Poy Ta ki Maji, ki kaji njé moy je (4.14-9.50);

Jøju osi dɔ rəbi ti, j Galile aw Jorijaləm ti (9.51-19.28). Nə ne kare, Luki tɛɛ ki ngan ta je ki rangi ngay ki Marki əl al, tə kuji ta ki dɔ dingəm ti ki Samari ki nje me-maji, kuji ta ki dɔ nje ne kingə ti ki mbə, kuji ta ki dɔ ngon ti ki nje koo maji rone ki tae tɔ ə təl re kin, taa ngan ta je ki rangi ngay tə ta kaw Jøju be læ Marti əi ki Mari kin je.

Nə je ki Jøju ra-de Jorijaləm ti (19.29-21.38), ki awi bitɔ tɔli tade dɔ kɔ je ti ki inge, ki dɔ koye ti (22-23).

Luki tɔl ta makitibi læne ki ra nay Paki (24), ningə lo kin ti, əl ta ki dɔ Jøju ti ki, go tɛɛ lo koy ti, ingə njé ndo je joo dɔ rəbi ti ki kaw Emawusi nim, əl ta ki dɔ kawe dɔrɔ ti nim.

Nə ki me makitibi ti læ Luki ki to dangi ki yə Marki, e ta ki Luki əl dɔ kəte ndəy be, ə əl-n ta læ dɔw ki makitibi kin sɔbi dɔe nim, gin ne ki ndangi-n makitibi kin nim

tɔ (1.1-4). Go ngon ta ti kin, Luki ilə ngirə ndangi Poy Ta ki Maji læ Jøju kin ki kɔr gin ne je ki rai ne dɔkagilo koji Jøju ti əi ki Ja Batisi (1-2). Lo kin ti ə j-a j-ingə ta ki malayka əl ki Mari nim, ta ki dɔ koji Ja batisi ti nim, ta ki dɔ njé kul da je ti ki awi oi Jøju, taa j-a j-ingə pa læ Mari ki osi nim, læ Jakari nim, læ Siməyɔ nim tɔ. Lo kilə ngirə ta ti kin bəy 6a, Luki əl nga dan ta læne ki ma naje kin ki taga ngata: adi e ngirə Jøju ki j rɔ Luwə ti nim, kee gin koji ti ki rɔjeti læ Isirayəl je nim, kire ki re mbata læ gin dije pəti ki dɔnangi ti ne kin nim tɔ. Lo kin ti, Luki tɔji ndigi ki Luwə ndigi dije ki madide je ooi tode al (njé dɔ sɔl, ki njé ki dije əsi-de ngərangi, ki dɔne je, ki njé ndoo je, ki mba je) nim, tɔji ronəl ki bo ki njiyə naa ti Poy Ta ki Maji nim tɔ.

Dan Poy Ta je ti ki Maji ki sɔ, Luki ə ta girəki lie ki ndangi-n makitibi kin to ay njay ngay. Luki dangi makitibi kin adi dije ki əi girəki je ki gəri ne madi ngay dɔ ne jibəl be ti læ Isirayəl je al, adi ɔr gin ta læne njɔti njɔti kadi ne madi to mba rɔde ti al. Ki rɔ dije ti ki bone kin 6a, Luki ə e Poy Ta ki Maji ki dɔw tidə 6a gər maji ngay nim, a ingə kadi Jøju e Nje kaji dije pəti nim tɔ.

Kilə ngirə ta

¹ Təwopil, dije ngay adi rɔde, ndangi ne je ki rai ne danje ti ne kin ki goe goe*. ² NDangi təki, njé ki ooi ne je kin ki kəmde əli-je. Ooi ki kəmde lo kilə ngire ti nu, ə tɔli njé kilə mbe Poy Ta ki Maji læ Luwə. ³ Be ə, mi ka, m-sangi gin ne je pəti ki rai ne kin, lo kilə ngire ti nu kɔre kɔre kadi m-o. Ningə go sange ti ki m-sangi, m-o maji ngay kadi, m-ndangi me makitibi ti ki goe goe madi j ki bo Təwopil. ⁴ Lo kin ti, a

gær kadi ne ndo je ki ingæ-de e ne ndo ki røjeti.

Ta koji Jq Batisi

⁵ Døkagilo ti ki *Erodi e-n ngar ki Jude ti, dingæm kare isi nõ tõe næ Jakari. Jakari e ki kare me buti ti læ nje kijæ ne mæsi kadi-kare ki bari-e Abiya. Tõ nee næ Elijabæti. E ngon dæne ki gin koji ti læ *Aro. ⁶ Jakari æi ki Elijabæti joo pu æi dije ki dana ta kæm Luwæ ti. Tæli røde maji ngay go ndu-kun je ti ki go ræbi je ti læ Babe pæti. ⁷ Næ ingæi ngon al, tadõ Elijabæti e kuji. Ningæ e døkagilo ki, æi joo pu, bugæi ngata. ⁸ NDõ kare Jakari isi ra kilæ kijæ mæsi kadi-kare ta kæm Luwæ ti, tadõ e ndõ ra kilæ læ buti lie. ⁹ Ningæ, ki go rae ti læ njé kijæ ne mæsi kadi-kare je, kir osi dõ Jakari ti kadi ur me kæy ti læ Luwæ. Ur kæy kadi buki nduji kagi ki æti mbi poro*. ¹⁰ Loki Jakari a buki nduji kagi ki æti mbi poro kin, kosi dije ngay ai taga ne a æli ta ki Luwæ. ¹¹ Loe ti nõõ, malayka læ Babe tee høy ki rø Jakari ti, a ki dõ ji kq lo buki nduji kagi ti be. ¹² Loki Jakari oo malayka ka kin ningæ, ndile tee ay nay sar, bæl tæl-e. ¹³ Næ Malayka æl-e æ næ: «fæal al Jakari, tadõ Luwæ oo dõ ndu ta ki æl sie. Nei Elijabæti a oji ngon adi, a indæ tõe næ Jæ. ¹⁴ A e ne rønæl læi ki bo ngay, taa dije ngay a rai rønæl dõ koje ti tõ. ¹⁵ Tadõ a e dæw ki bo ta kæm Babe ti. A ay kasi nju al nim, a ay ndægi kasi je ki æm øde al nim tõ. Loki to me kone ti bøy, NDil Luwæ a rose. ¹⁶ A tæl ki ngan *Isirayæl je ngay re sæde rø Babe Luwæ ti læde. ¹⁷ A njiyæ ta kæm Babe ti ki NDil nim, ki tægi læ nje kæl ta ki ta Luwæ ti, Eli nim tõ. A njiyæ ki NDil nim ki tægi nim mba kadi ilæ noji ngan je ki bawde je naa ti. Taa kadi njé dõ ngæ je tæli njé kaw ki hal læ dije ki dana, mba kadi dije indæi dõ røde dana mbata læ Babe.» ¹⁸ Jakari dæji malayka æ næ: «Ki go ræbi ki ban æ m-a m-gar-n kadi e ta ki røjeti æ? Tadõ

mi ki dæm m-6igæ, taa nem ka bæle al dõ lo tõ ngata.» ¹⁹ Ba malayka tæl æl-e æ næ: «Mi Gabiriyæl, ki nje ra kilæ ta kæm Luwæ ti. Luwæ ilæ-m kadi m-æli ta, m-ilæ Poy Ta ki Maji kin mbi ti. ²⁰ O maji, a tæl mbiki, adi a asi kæl ta madi al, biti kadi ndõ ki ne je ki m-æli tæe kin rai ne bøy taa. A e be, tadõ adi mei dõ ta je ti ki m-æli kin al. Ne je kin a rai ne døkagiloe ti ki Luwæ oji.»

²¹ Me lo kin ti, kosi je toi ta ngæm ta Jakari ti, ta ndõji-de, tadõ Jakari un døkagilo ngay me kæy ti læ Luwæ. ²² Loki indæ lo tee ki taga ki rø kosi je ti ningæ, asi kadi æl-de ta al. Loki æl-de ta al, gæri kadi oo ne me ndil ti me kæy ti læ Luwæ. Jakari æl-de ta ki jine par, æ isi ki mbiki ti.

²³ Loki tæl ta kilæ ningæ, tæl aw me kæy ti læne. ²⁴ Ba ngay al go ti, nee Elijabæti j sæm. Elijabæti bøy rone kæy, adi dæw oo-e al, asi nay mi, æ æl æ næ: ²⁵ «Oi maji ki Babe ra sæm kin. Babe indæ kæmne gom ti, æ ræsæl dæm ti dan dije ti.»

Ta koji Jæju Kirisi

²⁶ Me nay ti ki kq mehe, Luwæ ilæ malayka Gabiriyæl me fe bo ti ki tõe næ Najaræti, dængæi ti ki Galile. ²⁷ He rø ngon mandæ ti madi ki gær ngaw al bøy, ki dingæm kare ki tõe næ Jisæpi, ki gin koji ti læ *Dabidi uwæ dæe. Tõ ngon mandæ ka kin næ Mari. ²⁸ Malayka ur kæy go Mari ti æl-e æ næ: «M-uwæ jii Mari, j ki ingæ me-maji ta kæm Luwæ ti, Babe e naa ti sæi.» ²⁹ Ta kin æti Mari bæl, adi dæji rone ta æ næ se gin kuwæ ji kin e ri wa? ³⁰ Malayka æl-e æ næ: «fæal al Mari, tadõ ingæ maji ta kæm Luwæ ti. ³¹ A j sæm, a oji ngon ki dingæm, a indæ tõe næ Jæju. ³² A e ki bo, a bari-e NGon læ nje ke dõ ne je ti pæti. Ningæ, Babe Luwæ a ade kimbær ngar læ kæe Dabidi. ³³ A o fe dõ gin koji ti læ *Jakobi biti ki nõ ti. Ningæ kqbe lie a indæ ngangine al tõ.» ³⁴ Mari æl malayka æ næ: «Go ræbi ki ban æ ne

* 1:9 Tee ki taga 30.7-8

je kin a rai ne ə? Tado m-gər ngaw al ɓəy.»³⁵ Malayka əl-e ə nā: «NDil Luwə a re dɔi ti, Luwə ki e dɔ ne je ti pəti a buki tɔgine dɔi ti. E mbata kin ə, ngon ki a oje j rɔ Luwə ti, a ɓari-e NGon Luwə. ³⁶ O noji Elijabəti ki ɓigə wa kin ka j sɛm tɔ. E ki dije ɓari-e kuji ka ə yə j sɛm ra nay mehe kin. ³⁷ J sɛm tado ne ki dum Luwə goto.»
³⁸ Mari ə nā: «Mi ɓəə lə ʔaʔe, maji kadi Luwə ra sɛm təkɪ tɛɛ-n tai ti.»
 Loe ti kin, malayka iyə Mari ə ɔti aw.

Mari aw mba dɔ Elijabəti ti

³⁹ Me ndo je ti ki go ti, Mari j taa, aw law law ki dɔnangi ki mbal je əi ti, me ɓe ti ki Jude. ⁴⁰ Aw ur me kəy ti lə Jakari, uwə ji Elijabəti. ⁴¹ Loki Elijabəti oo ndu Mari ningə, NGon ki mee ti ɔdi rone ndur kuti kuti. Ningə NDil Luwə rose tɔ. ⁴² Lo kin ti, Elijabəti un ndune ki taa, əl Mari ə nā: «Luwə adi maji uri dan dāne je ti pəti. Ningə NGon ki to mei ti ka maji ur-e tɔ. ⁴³ Ra ban ə mi kin par, Luwə buki-m ti kədi be bitɪ, adi kɔ ʔam re me kəy ti ləm ə? ⁴⁴ Loki m-o ndui ki uwə-n jim, ngon ki mem ti ɔdi rone ndur ki rɔnəl. ⁴⁵ J nje maji-kur, tado adi mei kadi ne je ki ʔaʔe əli tae a tɔli tade.»

Pa lə Mari

⁴⁶ Be ə Mari ə nā:
 «NGə mem osi pa ilə tɔji dɔ ʔaʔe ti.
⁴⁷ NDilm ra rɔnəl dɔ Luwə ti ki nje kaji-m.
⁴⁸ Tado Luwə təl kəmne oo-n ɓəə ləne ki dāne ki asi ne madi al. E be ə, kaw ki kəte noo,
 Dije pəti a ɓari-mi nje maji-kur ki dɔ lo je ki dangi dangi.
⁴⁹ MBata Luwə ki nje tɔgi pəti, Ra ne je ki əti ɓəl ɓəl mbata ti ləm. Maji kadi tɔe e ki kay njay.
⁵⁰ Ningə, kadi me-maji lie to ki dɔ ɓal je dɔ ɓal je dɔ dije ti ki njé ɓəl NDile.
⁵¹ Luwə ɔji tɔgine pəti ki taga, NJé ki ngamede rosi ki kɔji rɔ, Luwə tində-de sane-de.

⁵² Sur njé tɔgi je tilə-de dɔ kimbər ngar je ti ləde,

Ningə njé dɔ səl, un dɔde ki taa tɔ.

⁵³ Adi ne kingə rosi ji njé ndoo je, Ə tuwə njé ne je jide kare adi awi.

⁵⁴ Ɔsi sil *Isirayəl ki ɓəə kilə lie,
 Adi mee ole dɔ me-maji ti ki mbata dije lie.

⁵⁵ Me ole dɔ ti təkɪ un-n mindine adi kaje je kəte nu.

Un adi Abirakam ki gin kɔji lie ba pəti ki nɔ ti.»

⁵⁶ Mari isi ki Elijabəti asi nay mitə, ningə təl aw ɓe.

Koji Jə Batisi

⁵⁷ Dɔkagilo koji ngon lə Elijabəti asi, ə oji ngon ki dɔngəm. ⁵⁸ NJé gədi kəy je lie ki noje je ooi poy maji ki Luwə ra sie adi rai sie rɔnəl. ⁵⁹ Loki ndo ki kɔ jijoo go koji ngon ti asi ningə, rai kadi ijəi mɔte*. Dije ndigi kadi n-ɓari-e ki tɔ bawe ki Jakari. ⁶⁰ Nə kɔe əl-de ə nā: «Jagi, a ɓari-e nə Jə.» ⁶¹ Ə dije əli Elijabəti əi nā: «Dəw ki gin kɔji ti ləi ki tɔe to be goto.» ⁶² Lo kin ti, dɔji bawe ta ki jide əi nə se ge kadi n-ɓari ngon ka kin nə nā wa? ⁶³ Jakari dɔji adi rai ki ba ndangi ne adi-e, ningə ndangi ne ti: «Tɔe e Jə.» Lo kin ti, ta ndɔji dije pəti. ⁶⁴ Loe ti noo, ta Jakari tɛɛ, ndone tuti adi əl ta ilə-n tɔji dɔ Luwə ti. ⁶⁵ Ne kin ra ɓəl dije pəti ki me ɓe je ti ki dɔ lo ti ki noo, taa go nangɪ mbal je ti ki Juda pəti, dije əli tae ki lo lo. ⁶⁶ Dije pəti ki ooi poy ta kin ngəmi mede ti, ə əli əi nā: «NGon kin a təl ri ə?» Təkɪ rɔjeti, ji ʔaʔe e dɔe ti.

Pa lə Jakari

⁶⁷ NDil rosi Jakari ki baw ngon, adi əl ta ki ta Luwə ti ə nā:

⁶⁸ Tɔji ki dɔ ʔaʔe ti, ki Luwə lə *Isirayəl,

MBata re oo dije ləne, taa-de ilə-de taa.

⁶⁹ E ə tɛɛ ki NJe kaji ki NJe tɔgi gin kɔji ti lə *Dabidi adi-je.

⁷⁰ Tee sie taki ila-n mbee ki ta nje kal ta je ki tae ti ki ayi njay, dokagilo ti ki mari nu.

⁷¹ Nje kaji ki a taa-je ji nje ba je ti laje ki nje koo kamje je al pæti.

⁷² E be ə, Luwə toji-n me-maji lane ki ro kaje je ti,

Nim taa, me ole do kilə mindi ti ki ay njay nim to.

⁷³ Kilə-mindi ki go minde ti ki un adi ka je *Abirakam.

⁷⁴ Kun mindi ki a ra kadi ji ra kilə bəə lie ki kanji bəl,

Loki a taa-je ji nje ba je ti laje.

⁷⁵ Kadi ji njiyə ta kəme ti, me kay njay ti nim, me ka dana ti nim,

Dokagilo pæti ki je-n ki doje taa.

⁷⁶ I ngonm, a bari-ni nje kal ta ki ta Luwə ti ki e do ne je ti pæti,

MBata a njiyə nō Babe ti kadi ira rəbi lie.

⁷⁷ Lo kin ti, dije lie a gəri kaji ki ajide ki go rəbi kiyə go majal je ti ləde kə.

⁷⁸ Luwə e nje me-maji.

Ki takul me-maji ki koo kam-to-ndoo lie ə,

Kunji ki dora ti unji-n doje ti tə kadi be.

⁷⁹ Kunji kin unji do dije ti ki isi me til ti nim,

Me ndil koy ti nim,

MBa kadi ndor-je ta rəbi, aw səje do rəbi kisi-maje ti.

⁸⁰ NGon ka kin tagi, təl dəw ki mbuji me ndil ti. Ra be dilə mbo ti, biti ndo ki tee-n taga ta kam Isirayal ti.

2

Koji Jəju

(Mt 1.18-25)

¹ Dokagiloe ti kin, nje kəbe ki bo Səjar Oğusiti un ndune kadi rai kor dije ki dɔnangi ti pæti me makitibi ti.

² Kində to ki dɔsəy kin e dokagilo ti ki Kiriniwusi e-n nje kəbe dɔnangi ti ki Siri. ³ Dije pæti awi kadi ndangi tade, Nə nə ka aw be kadi-ne ti. ⁴ E be ə, Jisəpi ka i be bo Najarəti ti, dɔnangi Galile ti, isi aw be bo ti lə *Dabidi,

ki bari-e Bətiləhəm, dɔnangi Jude ti. MBata Jisəpi e dəw ki gin koji ti lə Dabidi. ⁵ Awi kadi indəi tade naa ti ki Mari ki nje nongɔ lie, ki a ki səm.

⁶ Loki əi Bətiləhəm ti nōo bəy ningə, ndo koji ngon lə Mari asi.

⁷ Mari oji ngonne ki dɔsəy tə ngon ki dingəm. Bir ngon ka kin ki kibi, ile me ne ngəm ne kuso ti lə da je, tado lo ki kadi adi-de toi ti goto me kəy to mba je ti.

Nje kul da je

⁸ Nje kul da je əi me mu ti, do lo ti ki nōo, indəi bi taa isi ngəmi da je ləde kondə. ⁹ Ningə yə ooi malayka lə Babe tee hōy ki rəde ti. Təba lə Babe unji gugi dode, adi bəl təl-de.

¹⁰ Nə malayka əl-de ə nə: «təbali al, mbata m-re ki Poy Ta ki Maji kadi madi səsi. Poy Ta ki Maji kin a e ne rənəl ki bo ngay mbata ti lə dije pæti ki dɔnangi ti ne. ¹¹ E bone ə oji nje kaji me be ti lə *Dabidi adi səsi. Nje kaji ki e Kirisi, Babe. ¹² Ningə ne ki a igəri-e-n ə to kin: A ingəi ngon ki kasi ki bəri-e ki kibi, ə iləi-e me ne ngəm ne kuso ti lə da je.»

¹³ Ta naa ti nōo, kosi nje ro je ki dora ti, teei, indəi rəde naa ti ki malayka ki kare ka kin, ningə osi pa toji Luwə əi nə: ¹⁴ «Təba e ki do Luwə ti ki nje kisi dora ti taa nu. Taa, kisi maji ki do dɔnangi ti, ki ro dije ti ki Luwə ndigi-de to.»

¹⁵ Loki malayka je iyəi-de ə təli awi dora ti gogi, nje ngəm da je əli-naa dande ti əi nə: «Adi j-awi biti ki Bətiləhəm ti j-oi ne ki ra ne ə Babe tee ki dɔe adi-je kin.» ¹⁶ Ii taai kalangi awi ningə yə, ingəi Mari əi ki Jisəpi, naa ti ki ngon ki kasi ki iləi-e me ne ngəm ne kuso ti lə da je.

¹⁷ Loki ooi ngon ki kasi ka kin ningə, go ti əri gin ne je ki əli-de oji do ngon ki kasi kin. ¹⁸ Dije pæti ki ooi ta ki nje ngəm da je əri goe, əti-de bəl. ¹⁹ Mari ngəm ne je kin pæti mene ti, mər ta do ti ki goe goe. ²⁰ Nje ngəm da je təli gogi ki pa, ki kilə toji do Luwə ti tade ti. MBata Luwə adi-de ooi ne

je ki mbide je, ki kəmde je. Ningə nē je ka kin rai nē ki go rəbe ə wa ki malayka ilə-n-de mbēe ka kin tə.

Kəji Jəju me kəy kaw-naa ti

²¹ Loki ndə ki kə joo go koji ngon ti asi, ijəi mətə[☆], ningə indəi təe nə Jəju. E tə ki malayka əl-de, loki kəe a ki same al bəy, kadi tə bəri-e-n. ²² Ningə, loki ndə ki e ndə kay rə ki go ndu-kun ti lə *Mojī asi[☆], Jisəpi əi ki Mari awi ki ngon ka kin Jorijaləm ti kadi toji-e Bəbe, ²³ ki go ndange ti ki ndangi me ndu-kun ti lə Bəbe əi nə: «NGan dər je ki dīgəm pəti a əi ki kində ji dəde ti mbata lə Bəbe[☆].» ²⁴ Nīm taa, rai kadi adi də kərməsi je joo ə se ngan də dum je joo kadi-kare ti, ki go ndange ti ki ndangi me ndu-kun ti lə Bəbe[☆].

Pa lə Siməyo

²⁵ Dīgəm kare e Jorijaləm ti noo təe nə Siməyo. E dəw ki dana taa e dəw ki nje ra go ndigi ti lə Luwə tə. Isi nginə tə nje kaji *Isirayəl mari nu ba. Ningə NDil Luwə e dəe ti tə. ²⁶ NDil Luwə əl-e kəte ade gər təki n-a n-oy al biti kadi n-oo Kirisi ki Bəbe kəte ki kəme bəy taa n-a n-oy. ²⁷ NDil əse kadi aw gin kəy ti lə Luwə, ningə təki njé koji Jəju awi sie gin kəy ti kadi rai ki go ndu-kun ti lə Bəbe, ²⁸ Siməyo taa Jəju jine ti, ningə ilə toji də Luwə ə nə: ²⁹ «Basine, Bəbe, iyə bəə ləi ade aw maje, ki go ta ti ləi ngata, ³⁰ MBata ka kəmm oo nje kaji dije ngata. ³¹ Kaji ki ində dəe dana ta kəm kosi je ti pəti. ³² E kunji ki kadi unji də gin dije ti pəti, taa a e toji ki də dije ti ləi, Isirayəl tə.»

³³ Ta ki Siməyo əl də Jəju ti əti kəe je ki bawe je bəl. ³⁴ Siməyo tər ndune dəde ti, ningə əl Mari ə nə: «Maji kadi igər maji, ngon ki oje kin a e rəbi kosi nīm rəbi kī taa nīm lə dije ngay dənangi Isirayəl ti. Taa, re tə nē ki nje re ki ta kasi-naa al tə. ³⁵ A adi gir ta ki ngame dije ti ngay, gine

a tēe taga. Ningə rəi j wa ti, kiyə rə a gangi ndili dana tə.»

An ra oyo Luwə mbata Jəju

³⁶ Dəne kare ki nje kəl ta ki ta Luwə ti isi noo, təe nə An. E ngon lə Panuwəl, gin koji ti lə Ajər. Loki taa dīgəm mandine ti, isi sie asi bəl siri ba par ə ngawe oy. Ningə ki basine kin, An təgi ngay ngata. ³⁷ Bale e də joo gide e so. Nje ngaw koy kin e me kəy ti lə Luwə ki dəkagilo je pəti. Kondə ki kada e me kəy ti lə Luwə, əl sie ta, əgi rəne nē kuso. ³⁸ E be ə, dəkagiloe ti kin, e ka tēe noo re tə. Osi pa ilə-n toji də Luwə ti, taa əl ta ki də ngon ti kin dije pəti ki isi nginəi kadi Luwə taa Jorijaləm ji njé bə je ti tə.

³⁹ Loki njé koji Jəju je rai nē je pəti ki go ndu Bəbe ti ningə, təli awi Galile me bə bo ti ləde ki Najarəti ti gogi. ⁴⁰ Ningə, ngon ka kin təgi, aw ki singəne. Rosi ki tər, ta me-maji lə Luwə e sie naa ti tə.

Jəju e me kəy ti lə Luwə loki bale e dəgi gide e joo

⁴¹ Də bəl je pəti, njé koji Jəju awi lo ra nay ti ki bəri-e nay paki. ⁴² Loki Jəju ra bəl dəgi gide e joo ningə, awi ki njé koji-ne je lo ra nay ti təki isi rai kəte kəte go kuji rae ti[☆]. ⁴³ Ningə, loki ndə ra nay tigə bə, njé koji Jəju je isi təli gogi, nə Jəju nay gogi Jorijaləm ti, ki kanji kadi njé koje je gəri go. ⁴⁴ NJé koji Jəju je ooi nə Jəju nay nja madide je ti ki uni səde rəbi, adi njiyāi ndə kare bəy taa iləi ngirə sange dan nojide je ti ki madide je. ⁴⁵ Sangi-e, nə sangi-e pi ingəi-e al. Loki ingəi-e al, təli tui dəde awi Jorijaləm ti gogi sange ti. ⁴⁶ Sangi-e biti ndə ki kə mitə ningə yə, ingəi-e, isi gin kəy ti lə Luwə dan njé ndo ndu-kun je. Isi dande ti, isi ur mbine oo-n ta je ki isi əli tə, dəji-n-de ta tə. ⁴⁷ Dije pəti ki ooi ta kəl

☆ 2:21 Ləbatiki 12.3

☆ 2:22 Ləbatiki 12.6

☆ 2:23 Tēe ki taga 13.2, 12

☆ 2:24 Ləbatiki 12.8

☆ 2:42 Tēe ki taga 12.1-27; Dətarənom 16.1-8

Jəju kin, ne gər lie, ki ta ki tur lie, əti-de 6əl ngay. ⁴⁸ Loki njé koje je ooi-e, əti-de 6əl ngay, adi kœ əl-e ə nə: «NGonm, ra ban ə ira səje ne be ə? O je ki bawi, j-a ta sangi ti ki nɔ kəmje ti.» ⁴⁹ Ningə əl-de ə nə: «tsangi-mi ki mba ri ə? Səbi kadi m-ra kilə gin kəy ti lə Bai kin, igəri ə se igəri al ə?» ⁵⁰ Nə njé koje je gəri me ta lie kin al.

⁵¹ Ningə go ti, Jəju təl aw sədə Najarəti ti gogi. Jəju təl rone go ta ti lə njé koji-ne je. Kœ ngəm ne je pəti ki rai ne kin mene ti. ⁵² Jəju tɔgi darone ti nim, me gosi ti nim tɔ, adi ingə maji ta kəm Luwə ti nim, ta kəm dije ti nim pəti.

3

Jə ilə mbə Poy Ta ki Maji
(Mt 3.1-12; Mk 1.1-8; Jə 1.19-28)

¹ Dəkagiloe ti kin, nje kœbe ki bo Səjar, ki ɓari-e nə Tibər ɔ 6e 6al dɔgi gide e mi. Ningə Pəsi *Pilatı ə e nje kœbe dɔnangi ti ki Juda, *Erodi e ngar dɔnangi ti ki Galile, Pilipi ki ngon kɔ Erodi e ngar dɔnangi ti ki Iture ki dɔnangi ki Tirakonitidi, ningə Lisaniyasi e ngar dɔnangi ti ki Abilan tɔ. ² An əi ki Kayipi ə əi njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo ki dəkagiloe ti nɔɔ. Ningə, dəkagiloe ti nɔɔ kin, Jə ki ngon lə Jakari e dilə lo ti ə Luwə əl-e ta. ³ Jə aw dɔnangi Jurde ti pəti, ilə mbə ə nə: «tyəi go rəbi njiyasi je ki majal kɔ, adi rai səsi batəm, mba kadi Luwə iyə-n go majal je ləsi kɔ.» ⁴ Ra təkı ndangi me makitibi ti lə nje kəl ta ki ta Luwə ti, Ejay, əi nə:

«NDu dəw madi 6a dilə lo ti ə nə:
Irai go rəbi lə ʔa6e!

Irai go rəbi lie adi a njururu.

⁵ Uti bole 6e je adi asi naa,

Hkəsi dɔ mbal je ki dɔ gadi je adi asi ta nangi ɓərəre;

Irai rəbi je ki rugi gɔndi gɔndi adi a njururu;

Irai rəbi kəkiri je adi osi naa ti lay.

⁶ Lo kin ti, dije pəti a gəri kaji ki Luwə aji-je*.»

⁷ Kosi dije ki rəi kadi Jə rade batəm, Jə əl-de ə nə: «Səi njé man majal tə li je be kam, nə ə əl səsi kadi ayi-naa wongi lə Luwə ki a re ə? ⁸ Maji kadi kilə rasi tɔji kadi səi dije ki iyəi pa njiyasi je ki majal kɔ. Ningə oti kadi əli mesi ti əi nə: “Je ngan ka *Abirakam.” MBata, Luwə asi kadi a təl gaji mbal je kam ngan ka Abirakam ti kare. ⁹ Ki 6asine kin, kingə e 6asi kadi tigə ngirə kagi je gangi ngata. Kagi ki ra ki andi maji al ə, a tigəi-e kadi iləi-e me por ti kɔ.»

¹⁰ Kosi dije dəji Jə əi nə: «E ri ə kadi ji ra ə?» ¹¹ Ə Jə əl-de ə nə: «Dəw ki aw ki kibi joo ə, maji kadi adi kare dəw ki aw-n al, ningə dəw ki aw ki ne kuso ə, maji kadi ra-n ki e ki aw-n al tɔ.»

¹² *NJé taa la-mbə je ka, rəi kadi Jə rade batəm tɔ. Ningə dəji Jə əi nə: «Nje ndo, e ri ə kadi ji ra ə?» ¹³ Ba Jə əl-de ə nə: «Itaai la al dɔ e ki dəji səsi kadi itaai kin al.»

¹⁴ Asigar je ka dəji əi nə: «NGa je, e ri ə kadi ji ra ə?» Jə əl-de ə nə: «Indai tɔgi dɔ dəw ti itaai la lie al, taa, itəti ta ngom indai dɔe ti al tɔ. Ai dɔ la nay ti ləsi wa kin par.»

Jə ilə mbə lə dəw ki a re gone ti

¹⁵ Dəkagiloe ti kin, dije isi nginəi dəw ki a re, adi dəji rɔde ta se Jə e Kiri si ki Luwə kote al biti wa? ¹⁶ Ə Jə əl dije pəti ə nə: «Mi, m-ra səsi batəm me man ti, nə dəw madi a re gom ti nɔɔ, a ra səi batəm me NDil Luwə, ki me por ti. E dəw ki tɔge əti 6əl, itə-m say, kilə sa lie ka m-asi tuti al. ¹⁷ Dəw kin uwə kee to ne jine ti kadi to-n kə ko ki maji, əy me dam ti, 6a ilə tise por. E por ki a oy al ratata.»

¹⁸ Jə adi dije ta kəji je ki rangi ngay, ilə-n-de mbə Poy Ta ki Maji.

¹⁹ Ne kare 6əy, Jə kəl ki *Erodi ki e nje kœbe dɔnangi ti ki Galile, mbata taa ki taa Erodiyadi ki ne ngokone nim, taa ra ne je ki rangi ki majal

ngay nim tō. ²⁰ Nə, ne je ki go ti al pəti ki Erodi ra kin ka, təl uwə Ja dangay ti dō ti bəy.

Jəju ra batəm

(Mt 3.13-17; Mk 1.9-11)

²¹ Loki dije pəti rai batəm ningə, Jəju ka ra batəm tō. Ə Loki isi əl ta ki Luwə 6a, ta dora tē. ²² NDil Luwə, risi tə də dum be isi dœ ti. Ningə, ndu ta madi tē dora ti, ə nə: «I NGonm ki nje ndigi ləm, ki j ne rənəl ləm ki bo ngay.»

Gin ka la Jəju

(Mt 1.1-17)

²³ Jəju ilə ngirə kilə ləne, loki bale e kuti mitə. Ki go gər-e ti ki dije gəri, Jəju e ngon lə Jisəpi, Jisəpi ki ngon lə Əli, ²⁴ Ningə Əli e ngon lə Mata, Mata e ngon lə *Ləbi, Ləbi e ngon lə Məlsi, Məlsi e ngon lə Yanay, Yanay e ngon lə Jisəpi, ²⁵ Jisəpi e ngon lə Matatijasi, Matatijasi e ngon lə Amosi, Amosi e ngon lə Nawim, Nawim e ngon lə Əsili, Əsili e ngon lə Nagay, ²⁶ Nagay e ngon lə Mati, Mati e ngon lə Matatijasi, Matatijasi e ngon lə Səməyin, Səməyin e ngon lə Yosəki, Yosəki e ngon lə Yoda, ²⁷ Yoda e ngon lə Yowana, Yowana e ngon lə Rəsa, Rəsa e ngon lə Jorobabəl, Jorobabəl e ngon lə Salatiyəl, Salatiyəl e ngon lə Nəri, ²⁸ Nəri e ngon lə Məlki, Məlki e ngon lə Adi, Adi e ngon lə Kosam, Kosam e ngon lə Elmadam, Elmadam e ngon lə Ər, ²⁹ Ər e ngon lə Jəju, Jəju e ngon lə Eliyəjar, Eliyəjar e ngon lə Yorim, Yorim e ngon lə Mata, Mata e ngon lə Ləbi, ³⁰ Ləbi e ngon lə Siməyo, Siməyo e ngon lə Juda, Juda e ngon lə Jisəpi, Jisəpi e ngon lə Yonam, Yonam e ngon lə Eliyakim, ³¹ Eliyakim e ngon lə Məlaya, Məlaya e ngon lə Matata, Matata e ngon lə Nata, Nata e ngon lə *Dabidi, ³² Dabidi e ngon lə Jəse, Jəse e ngon lə Obədi, Obədi e ngon

lə Bowaji, Bowaji e ngon lə Sala, Sala e ngon lə Naso, ³³ Naso e ngon lə Aminadabi, Aminadabi e ngon lə Adimin, Adimin e ngon lə Arni, Arni e ngon lə Əsirom, Əsirom e ngon lə Pərəsi, Pərəsi e ngon lə Juda, ³⁴ Juda e ngon lə *Jakobi, Jakobi e ngon lə *Isaki, Isaki e ngon lə *Abirakam, Abirakam e ngon lə Təra, Təra e ngon lə Nawor, ³⁵ Nawor e ngon lə Sərug, Sərug e ngon lə Rəwu, Rəwu e ngon lə Peləgi, Peləgi e ngon lə Ebər, Ebər e ngon lə Səla, ³⁶ Səla e ngon lə Kaynam, Kaynam e ngon lə Arpasadi, Arpasadi e ngon lə Səm, Səm e ngon lə Nuwe, Nuwe e ngon lə Ləməki, ³⁷ Ləməki e ngon lə Matusaləm, Matusaləm e ngon lə Ənəki, Ənəki e ngon lə Yərədi, Yərədi e ngon lə Malələl, Malələl e ngon lə Kaynam, ³⁸ Kaynam e ngon lə Ənosi, Ənosi e ngon lə Səti, Səti ki ngon lə Adam, Adam ki ngon lə Luwə.

4

Su na Jəju

(Mt 4.1-11; Mk 1.12-13)

¹ Go NDil Luwə ti ki rosi Jəju, Jəju təl ta ba Jurde ti re. Təl re ningə, NDil Luwə ər nœ aw sie dilə lo ti. ² Su na-e ndə dəsə dilə lo ti. NDə ki Jəju ra dəsə kin, uso ne madi al, adi 6o ra-e. ³ Nœ be, su əl-e ə nə: «Re j NGon lə Luwə ə, adi mbal kin adi təl mapa adi m-o.» ⁴ Ə Jəju təl əl-e ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: Dəw a isi ki dœne taa ki takul ne kuso par al^ə.»

⁵ Su aw ki Jəju də lo ti taa, 6a ki kəm ki kində jipi, ɔje kœbe je ki dənangi ti ne pəti ade oo. ⁶ Loki ɔje ningə, təl əl-e ə nə: «M-a m-adi təgi də kœbe je ti kin ki ne kingə je ki me ti pəti. Tado e ne ki adi-mi me jim ti, ningə dəw ki mem ndigi ə m-ade. ⁷ Re j, ɔsi məkəsi nangi nœm ti ə, m-a m-adi ba pəti tə yai.» ⁸ Jəju təl əl-e ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə

ai nā: “A ʔsi makəsi nangi nʔ Bābe Luwə ti lai, ningə e ki karne ba par ə a re nʔe ti kadi igose.”*»

⁹ Go ti gogi, su aw ki Jəju Jorijaləm ti, aw sie jam dʔ kəy ti lə Luwə taa. Loki aw sie taa, ningə əl-e ə nā: «Re i NGon lə Luwə ə, iyə jii taa ʔsi adi m-o, ¹⁰ tadə ndangi me makitibi ti lə Luwə ai nā: Luwə a adi ndune malayka je lane kadi tə indai kəmde goi ti. ¹¹ Bəy taa, a lai-ni dajide ti, mba kadi njai tigə mbal al*» ¹² Jəju təl əl-e ə nā: «NDangi me makitibi ti lə Luwə ai nā: “A na Bābe Luwə lai al”.*» ¹³ Loki su tigə ki nē na je ki kadi n-na-n Jəju ʔa, ʔr rone gogi say rəe ti. ʔr rone nginə-n dəkagilo ki rangi.

*Jəju ilə ngirə kilə Galile ti
(Mt 4.12-17; Mk 1.14-15)*

¹⁴ Lo kin ti, Jəju təl Galile. Re ki tʔgi ki i rə NDil Luwə ti. Tʔ Jəju ʔa ki dʔ lo je ki nʔʔ pəti. ¹⁵ NDo nē me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je. Dije pəti ilai tʔji dʔe ti.

Dije ki Najarəti ti mbati taai nē ndo lə Jəju

(Mt 13.54-58; Mk 6.1-6)

¹⁶ Jəju aw Najarəti ti, ki e ʔe ki tʔgi ti. Təki isi ra-n kəte kəte, loki ndʔ taa kəʔ ʔsi ningə, Jəju aw kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. Jəju i taa kadi n-tidə makitibi. ¹⁷ Loki i taa, adi-e makitibi lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay, ki kai. Jəju rirə makitibi ka kin ningə, ingə ta ki ndangi ai nā:

¹⁸ «NDil lə Bābe e dəm ti, Bābe kəti-m kadi m-ilə mbə Poy Ta ki Maji njé ndoo je.

Bābe ilə-m kadi m-əl dangay je ta tēde kəy dangay ti,

Kadi m-əl njé kəm tʔ je tək, kəmde a oo lo.

Kadi m-taa njé ki dije isi indai kəmde ndoo m-ilə-de taa.

¹⁹ Kadi m-ilə mbə ʔal me-maji lə Bābe kin.»

²⁰ Go ti, Jəju kə makitibi ka kin, ningə təl-n adi nje kilə ki me kəy ti,

ə isi nangi kadi əl ta. Dije pəti ki me kəy kaw-naa ti ʔuki kəmde ki dʔe ti.

²¹ Lo kin ti, Jəju əl-de ə nā: «Ta ki oi kin, təl tane dʔsi ti ʔone.» ²² Dije pəti mai naji lə Jəju, taa mbə me-maji ki tē tae ti əti-de ʔal ki dum tʔ, adi əli-naa ai nā: «Ma, e ngon lə Jisəpi roje ti ne al a?» ²³ Be ə Jəju əl-de ə nā: «M-gər kadi a əli-mi kuji ta ki ə nā: “I nje ra dije moy, aji rəi i wa,” kin. A əli-mi ai nā: “J-o poy nē je pəti ki ira Kaparnayim ti kin, ə ira ʔe koji ti ne be tʔ adi j-o”.» ²⁴ Jəju təl əl-de ʔəy ə nā: «M-əl səsi ta ki rəjeti, nje kəl ta ki ta Luwə ti ki ʔe koje uwe rone ti maji goto. ²⁵ Ki rəjeti, dəkagilo ti lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli, njé ngaw koy je ai ngay *Isirayəl ti. Nə loki ndi ədi dʔnangi ti al ʔal mitə ki nusi, ə ʔo ʔ ki dʔnangi pəti*» ²⁶ dəw kare dande ti ki Luwə ilə Eli rəe ti goto. E nje ngaw koy ki Sarəpita ti, dʔnangi ki Sidʔ ti yo ə Luwə ilə Eli ki rəe ti*».

²⁷ Njé banji je ka ai ngay Isirayəl ti dəkagilo ti lə Elije tʔ, nə e ki kare ki kadi Luwə ʔr banji rəe ti goto. E Nama ki Siri ti yo ə Luwə ʔr banji rəe ti*» ²⁸ Loki dije ki isi gin kəy kaw-naa ti ooi ta kin, wongi təl-de pəti. ²⁹ Lo kin ti, i taa tuwəi Jəju me ʔe bo ti kə, ningə awi sie jam dʔ mbal ti ki indai ʔe bo ti. Awi sie ti mba kadi n-suri-e n-lai-e n-toli-e kə. ³⁰ Nə Jəju ur dande ti aw.

*Dingəm ki ndil ki majal ra-e
(Mk 1.21-28)*

³¹ Jəju aw Kapərnayim ti, ki e ʔe bo ki dʔnangi Galile ti. Jəju ndo nē dije ndʔ taa kəʔ ti. ³² Nē ndo lie əti dije ʔal ki dum. Əti-de ʔal ki dum tadə əl ta ki tʔgi ki i rə Luwə ti. ³³ Ningə, dəw madi kare ki ndil ki majal ra-e, isi me kəy kaw-naa ti ləde nʔʔ, nʔ ki ndune ki bo ə nā: ³⁴ «Jəju ki Najarəti, ri ə ige rəje ti ə? Ire mba kadi ituji-je a? M-gər-i maji: i ki Kay njay lə Luwə.» ³⁵ Jəju ndangi ndil ki majal ki tʔgine ə nā:

* 4:11 Pa je 91.11-12 * 4:12 Dətarənom 6.16 * 4:25 1 NGar je 17.1 * 4:26 1 NGar je 17.8-16 * 4:27 2 NGar je 5.1-14

«Uti tai, ə iteə kə rə dɪŋgəm ti kin.» Lo kin ti, ndil ki majal bi dɪŋgəm ile dande ti, ningə teə rəe ti ki kanji kade kə. ³⁶ Nə kin əti dije pəti bəl, adi daji-naa ta dande ti əi nə: «Ta kin e ta ki ban ə əti bəl be ə? Dəw kam aw ki təgi kəbe də ndil je ti ki majal, ndangi-de ki təgi ki j rə Luwə ti adi teəi kə!» ³⁷ E be ə, təba lə Jəju sane ki dənangi ki nəə pəti.

Jəju adi rə nga njé moy je ngay

(Mt 8.14-17; Mk 1.29-34)

³⁸ Loki Jəju j kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, aw me kəy ti lə Simo. Məm Simo ki dəne, moy ra-e, rəe tɪŋgə ngay. Be ə, əli Jəju kadi ra nə madi mbata ti lie. ³⁹ Jəju rugi rəne dəe ti, ndangi rə ki tɪŋgə ngay ka kin adi iyə. Kalangi ba go ti, məm Simo j taa ra nə kuso adi-de.

⁴⁰ Lo sələ, ta kadi kur ti, dije pəti ki awi ki dije ki moy je ki dangi dangi rai-de, rai səde rə Jəju ti. Jəju ində jine dəde ti kare kare pəti adi ingəi rə nga. ⁴¹ NDil je ki majal ka teəi rə dije ti ngay ki nə tade ti əi nə: «J NGon lə Luwə!» Nə Jəju ində təgi dəde ti, adi-de ta rəbi kadi əli ta al, tadə gəri-e bəti kadi e Kirisi.

Jəju ilə mbə Poy ta ki Maji me kəy kaw-naa je ti

(Mk 1.35-39)

⁴² Loki lo ti, Jəju teə me be bo ti aw dilə lo ti. Kosi dije ngay sangi-e, awi ingəi-e. Loki ingəi-e, ndigi kadi n-uwəi-e nangi rəde ti kadi tə aw lo al. ⁴³ Nə Jəju əl-de ə nə: «Səbi kadi m-ilə mbə Poy Ta ki Maji ki oji də kəbe lə Luwə ndəgi be bo je ti tə, tadə e ki mbəta ta kin ə Luwə ilə-m.» ⁴⁴ E be ə, Jəju ilə-n mbə Poy Ta ki Maji me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je dənangi Jude ti.

5

Dije ki dəsəy ki Jəju bar-de

(Mt 4.18-22; Mk 1.16-20; Jə 21.1-11)

¹ NDə kare, Jəju e bəsi kadi ba bo ti ki Gənəjarəti ti. Kosi dije uwəi-naa gəi gide mba kadi n-ooi ta lə Luwə. ² Lo kin ti, Jəju oo to je joo ki isi ngangi ba ti. Əi to je ki njé ndə je ki me ti indəi-de ə awi a togi bandi je ləde. ³ Jəju al me to ti ki kare ki e yə Simo, ningə əl Simo ade iyə ngangi ba ə aw ki dana ndəy. Go ti, Jəju isi nangi me to ti ndo nə kosi dije. ⁴ Loki əl ta oy ningə, əl Simo ə nə: «Aw ki dana lo ki man u ti, ə iləi bandi je ləsi indəi kanji je.» ⁵ Simo təl əl-e ə nə: «Bəbe, j-ilə bandi ndə biti lo ti, nə kanji kare ka j-ingə al. Nə təki e j ə idəji-m, m-a m-ilə bandi təki əl-m.» ⁶ Loki iləi bandi je ləde, əyi kanji kəy ki to bəl, adi bandi je ləde ka ge gangi. ⁷ Lo kin ti, dəji madide je ki əi me to ti ki nungi kadi rai rai səde. Madide je rəi, adi əyi kanji ka kin rosi to je ki joo. Kanji rosi to je adi to je awi tə ndui man. ⁸ Loki Simo oo nə kin, osi, osi məkəsine nangi nə Jəju ti əl-e ə nə: «Bəbe, osi rəi ngərəngi rəm ti, tadə mi nje ra majal.» ⁹ Simo ki made je ki əi sie, bəl rade oji-n go kanji ki əyi me bandi ti to bəl ngay. ¹⁰ Jaki ki Jə ki ngan lə Jəbəde ki əi ki Simo ka bəl rade tə. Ə Jəju əl Simo ə nə: «Adi bəl rai al, kaw ki kəte nəə, e dije ngata ə a isa-de.» ¹¹ Lo kin ti, təli rəi ki to je ngangi ba ti, ningə iyəi nə je pəti ə uni go Jəju tə njé ndo je lie.

Jəju nga nje banji kare

(Mt 8.1-4; Mk 1.40-45)

¹² NDə ki rangi, Jəju e me be bo ti kare, ningə dɪŋgəm kare ki banji ra-e teə nəə re. Loki oo Jəju ningə, osi ki ta kəmne nangi nəe ti, nə ki dəe ti ə nə: «Bəbe, re indigi ə a adi banji ləm ur, kadi rəm ay njay.» ¹³ Jəju ilə jine əde-n ningə əl-e ə nə: «M-ndigi, ə kadi banji ləi ur, adi rəi ay njay.» Ba ta naa ti nəə par ə banji ur, adi rəe ay njay. ¹⁴ Go ti, Jəju ade ndune kadi əl tae dəw madi al, ningə əl-e ə

nə: «NJe kijə ne məsi kadi-kare yo ə aw oje rəi, ningə adi kadi-kare təkə ndu-kun ti lə *Mojə dəji-n*. İra be mba kadi gəri təkə banji ləi ur adi ingə rə nga.»* ¹⁵ Təbə lə Jəju sane ki lo lo adi dije rəi kosi kosi mba kadi n-ooi ta lie je kadi aji-n-de də moy je ti ləde je. ¹⁶ Nə Jəju ər rəne aw lo je ti ki to dilə mba kəl ta ki Luwə.

Jəju nga dəw ki nje rə koy njururu
(Mt 9.1-8; Mk 2.1-12)

¹⁷ NDə kare Jəju isi ndo ne dije ningə, *Parisi je ki njé ndo ndu-kun je isi dan dije ti noq tə. Dije ii ki ngan be je pəti ki dənangi Galile ti, ki dənangi Jude, ki be bo Jorijalam. Bəbe oji təgine me kajə njé moy je ti. ¹⁸ Lo kin ti, dije madə oti dəw kare ki rəe oy njururu, me ne kotə njé moy je ti, rəi sie rə Jəju ti. Sangi rəbi kadi n-awi sie kəy n-iləi-e nə Jəju ti. ¹⁹ Nə gəri rəbi ki kadi awi sie al, tadə dije əi ngay. Be ə, ali taa, rai bole də kəy ti ningə, iləi nje moy ki ne kotə njé moy je, iləi-e dan kosi dije ti nə Jəju ti. ²⁰ Loki Jəju oo kadi-me ləde ningə, əl dingəm ə nə: «Majal je ləi e ki kiyə go kə.» ²¹ NJé ndo ndu-kun je lə Luwə ki Parisi je iləi rəde məri ta ningə əli əi nə: «Dəwe kam e nə ə əl ta ki mal də Luwə ti be ə? Luwə ki karne ba par ə asi kiyə go majal je lə dije kə, dəw ki rangi goto.» ²² Jəju gər mər ta je ləde ki mede ti adi əl-de ə nə: «Ra ban ə isi iməri ta je ki be kin mesi ti ə? ²³ Kəl dəw kə nə: “Majal je ləi e ki kiyə go kə” ba ngə ngay al ə se, kəl-e kə nə: “İ taa ə injiyə” ba ngə ngay al ə? ²⁴ Re e be ə, m-a m-əji səi təkə mi NGon Dəw, m-aw ki təgi dənangi ti ne, mba kadi m-iyə-n go majal je lə dije kə.» Ningə, Jəju əl nje rə koy njururu ə nə: «İ taa, un tuwə ləi, ə aw be.» ²⁵ Ta naa ti noq, dingəm ka kin i taa ta kəm dije ti pəti, un tirə ki kəte to ti, ə tē aw be ki kilə toji də Luwə ti tane ti. ²⁶ Dije pəti, ne kin əti-de bəl adi iləi toji də

Luwə ti. Bəl rosi mede adi əli əi nə: «J-o ne ki mba bone.»

Jəju bar Ləbi
(Mt 9.9-13; Mk 2.13-17)

²⁷ Go ti Jəju tē ningə yə oo dəw kare ki nje taa la-mbə kadi njé kəbe je ki bəri-e nə *Ləbi, isi me kəy taa la-mbə ti. Loki oo Ləbi ningə əl-e ə nə: «Un gom.» ²⁸ Ningə Ləbi iyə ne je pəti, ə i taa un go Jəju.

²⁹ Go ti, Ləbi ra ne kuso ki bo ngay me kəy ti ləne, bər-n Jəju. Lo ne kuso ti kin, njé taa la-mbə je, ki ndəgi dije ki rangi əi səde titi noq. ³⁰ *Parisi je ki njé ndo ndu-kun je bəi ta, əli njé ndo je lie əi nə: «Ra ban ə isi usoi ne je, ayi-naa je ki njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je ə?» ³¹ Jəju un ta əl-de ə nə: «E dije ki njé moy je ə a sangi dəw ki nje ra moy, bi e njé rə nga je ə a sangi dəw ki nje ra moy, al. ³² Ningə, m-re mba bər dije ki dana al, nə m-re mba dije ki njé ra majal je yo mba kadi iyəi kilə rade je ki majal.»

Jəju əl ta ki də kəgi rə ne kuso ti
(Mt 9.14-15; Mk 2.18-20)

³³ NJé ki madə je əli Jəju əi nə: «Taa taa, njé ndo je lə Jə Batisi əi ki njé ndo je lə *Parisi je isi iyəi ta ne kuso, taa isi əli ta ki Luwə tə, ə njé ki yəi je, isi usoi ne je, ayi-naa man je.» ³⁴ Ə Jəju əl-de ə nə: «A asi kadi ogi dije ki bəri-de lo ne kuso taa-naa ti kuso ne a? Dəkagilo ki nje taa dane isi-n səde naa ti kin, a asi kəgi-de kuso ne al.» ³⁵ NDə je a rəi noq kadi a uni-e tade ti ningə tə, a iyəi ta ne kuso.

Ne ndo lə Jəju aw naa ti ki kəki ne
ndo lə Parisi je al

(Mt 9.16-17; Mk 2.21-22)

³⁶ Jəju əl-de kuji ta kare ə nə: «Dəw a gangi ta kibi ki sigi kadi ilə-n kəm e ki kəke al. Re e be ə, kibi ki sigi a e ki gangi kə, ningə ta kibi ki sigi ka kin uwəi naa ki ki kəke al bəy tə, adi joo pu təl ne ki tuji. ³⁷ Taa, dəw a un kasi kandi nju ki ki i al bəy uti me mbu

* **5:14** Ki go jibəl ra-e ti lə jipi je, nje banji e dəw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo ne ra je ti ki bə tə Luwə al.

nda je ti ki koke al. Re e be ningə, loki kasi a i 6a mbu nda je a ndui, kadi kasi lo ko. Ningə mbu nda je tali ne ki tuji ko. ³⁸ Be ə, re kasi kandi nju i al 6əy 6a, maji kadi mbu nda je ai ki sigi taa. ³⁹ Loki dəw ay kasi kandi nju ki i ningə, a ge e ki i al 6əy al ngata. Tado dije əli əi nə: «Kasi ki i ə maji».»

6

Ta la Jəju do ndo taa kəə ti
(Mt 12.1-8; Mk 2.23-28)

¹ NDə kare, Jəju ində də me ndrə gəme je ti. E ndə taa kəə lə *Jipi je. Ningə, njé ndo je lie ki ai sie, gangi do ko je jide ti, təmi usoi. ² Ə *Parisi je madi əli-de ai nə: «Ra ban ə irai ne ki kadi dəw ra ndə taa kəə ti al be ə?» ³ Jəju əl-de ə nə: «Hidəi ne ki ngar *Dabidi ra loki 6o ra-de ki dije ki goe ti kin al biti a? ⁴ Dabidi ur me kəy ti lə Luwə, un mapa ki dije adi Luwə kadi-kare ti uso, ningə təl-n adi dije ki goe ti usoi to. Usoi mapa ki e ne ki səbi kadi njé kijə ne məsi kadi-kare je par ə usoi.» ⁵ Jəju təl əl-de 6əy ə nə: «Mi *NGon dəw m-aw ki togi do ndə taa kəə ti.»

Jəju adi rə nga dingəm ki jie oy njururu

(Mt 12.9-14; Mk 3.1-6)

⁶ *NDə taa kəə ki rangi, Jəju aw kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ndo ne dije. Ningə dingəm kare ki ji kəe oy njururu, e me kəy kaw-naa ti noq. ⁷ NJé ndo ndu-kun je ki *Parisi je isi jəke isi indəi kəmdə kadi n-ooi se Jəju a adi dingəm kin rə nga ndə ta kəə ti lə Jipi je wa? E ta bole ki isi sangi kadi n-ingəi 6a n-indəi ta dəe ti. ⁸ Nə Jəju gər mər ta je ləde, adi əl dingəm ki jie oy njururu ka kin ə nə: «I taa, a dana ta kəm dije ti pəti.» Dingəm i a taa. ⁹ Ningə Jəju təl dəji ndəgi dije ə nə: «M-dəji səsi m-o, e ri ə maji kadi dəw ra ndə ta kəə ti ə? Kadi dəw ra maji ə se kadi

ra majal ə? Kadi dəw nagi madine ta yo ti ə se kadi iye adi tuji ko ə?» ¹⁰ Jəju ində kəmnə go-n-de ba pəti, ningə əl dingəm ka kin ə nə: «tsurə jii.» Dingəm surə jine, ningə jie təl to maji kare. ¹¹ Wongi təl njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, adi əli-naa ta dande ti do ne ti ki kadi n-rai ki Jəju.

Jəju mbəti njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo

(Mt 10.1-4; Mk 3.13-19)

¹² Me ndəe je ti kin, Jəju aw do mbal ti mba kəl ta ki Luwə. Əl ta ki Luwə kondə biti lo ti. ¹³ Loki lo ti, Jəju 6ar njé ndo je ləne. Ningə mbə njé ndo je ti kin ə, mbəti-de dəgi gide e joo, 6ar-de njé kaw kilə je. ¹⁴ Adi e Simo, ki ində təe nə Piyər əi ki ngokone Andire, ki Jaki, ki Ja, ki Pilipi, ki Batiləmi, ¹⁵ ki Matiye, ki Tomasi, ki Jaki, ki ngon lə Alpe, ki Simo ki 6ari-e dəw ki e mbə njé rə mbata kingə do lə 6e ləde ti, ¹⁶ ki Judi ki ngon lə Jaki, taa Judasi Isikariyoti ki təl nje kun do Jəju to.

Jəju aji njé moy je dan kosi dije ti
(Mt 4.23-25)

¹⁷ Jəju i ki njé kaw kilə je do mbal ti re tēe lo ti ki gide asi naa maji ningə, ingə kosi njé ndo je ləne, ki kosi dije ngay ki i dənangi Jude ti je, njé ki 6e bo Jorijaləm ti je, njé ki 6e bo je ti ki kadi ba ti ki Tir je ki Sido je. Rəi mba koo ta lə Jəju je mba kadi aji-de do moy je ti ləde je. ¹⁸ NJé ki ndil je ki majal yəti angalde ingəi rə nga to. ¹⁹ Ningə kosi dije pəti sangi kadi n-ədi rəe, tado togi madi isi tēe rəe ti adi-de rə nga.

Maji-kur ki kəm-to-ndoo
(Mt 5.1-12)

²⁰ Jəju un kəmnə oo-n njé ndo je ləne ningə əl-de ə nə: Səi njé ndoo je, səi njé maji-kur, tado kəbe lə Luwə e yasi.

²¹ Səi ki 6o isi ra səsi 6one, səi njé maji-kur, tado lo ti ə a indani.

Səi ki isi n̄oi bone, səi njé maji-kur, tado lo ti ə a kogi.

²² Maji-kur e ləsi loki dije isi mbati səsi, dije isi tuwəi səsi, dije isi taji səsi, dije isi əli ta je ki majal d̄osi ti, mbata ti ləm mi *NGon d̄əw. ²³ ND̄o ki n̄e je kin t̄e d̄osi ti ə, maji kadi irai r̄onəl, it̄ii bal, tado n̄e kiḡə go jisi e ngay d̄əw̄ə ti. Tado e be ə kade je adii k̄o njé kəl ta je ki ta Luwə ti, kate.

²⁴ Nə səi njé n̄e kingə, səi njé kəm-to-ndoo. Səi njé kəm-to-ndoo tado inḡəi n̄e səl me ləsi ngata.

²⁵ Səi ki bone indani, səi njé kəm-to-ndoo, tado lo ti ə 60 a ra səsi. Səi ki bone isi kogi, səi njé kəm-to-ndoo, tado lo ti ə a uwəi ndoo je a n̄oi je.

²⁶ Səi ki dije isi əli ta ki maji maji d̄osi ti, səi njé kəm-to-ndoo, tado e be ə kade je rai ki njé kəl ta ki ta Luwə ti ki njé ngom je.

*NDigi njé b̄a je
(Mt 5.39-47)*

²⁷ Ningə səi ki isi oi ta ləm, m-əl səsi kadi indigi njé b̄a je ləsi, irai maji ki njé ki isi əsi səsi ta. ²⁸ Injangi d̄o njé ki isi mani səsi, ə əli ta ki Luwə mbata lə njé ki isi əli ta je ki majal d̄osi ti.

²⁹ Re d̄əw ində dam mb̄oi ki kare ə, iȳəti dame ki nunḡi ade ində b̄əy. Re d̄əw taa kibi ki ngal ləi ə, ade e ki ḡoji d̄o ti. ³⁰ D̄əw ki ra ki d̄əji n̄e ə ade, ningə d̄əw taa n̄e ləi ə id̄əji goe al t̄o. ³¹ N̄e je ki indigi kadi dije rai adi səsi kin ə, irai kae ti wa kin adi-de t̄o.

³² Kin ə indigi njé ki ndigi səsi t̄o par ə, oyo ri ə kadi d̄əw ra səsi ə? D̄əw a ra səsi oyo al, tado njé ra majal je ka ndigi njé ki ndigi-de t̄o. ³³ Kin ə irai maji ki njé ki rai səsi maji par ningə, oyo ri ə kadi d̄əw ra səsi ə? D̄əw a ra səsi oyo al, tado njé ra majal je ka rai t̄əki irai kin be t̄o. ³⁴ Kin ə adi njé ki iḡəri maji kadi a uḡəi səsi b̄angi par ə tun̄əi səsi n̄e ningə, oyo ri ə kadi d̄əw ra səsi ə? D̄əw a ra səsi

oyo al, tado njé ra majal je ka, adi njé ki ḡəri maji kadi a uḡəi-de k̄ər n̄e l̄əde gogi par ə tun̄əi-de n̄e t̄o. ³⁵ Maji kadi indigi njé b̄a je ləsi, irai maji ki n̄oo par, ə adi dije tun̄əi səsi n̄e ki kan̄ji kadi ind̄əi mesi d̄o kinge ti gogi. E be ə a inḡəi n̄e kiḡə go ji ki bo, taa a səi ngan lə nje kisi d̄o n̄e je ti p̄əti t̄o. Tado e nje ra maji ki dije ki ḡəri ra oyo al ki dije ki nje me majal.

Igangi ta d̄o dije ti al

³⁶ Maji kadi səi njé ra maji ki ngay t̄əki Bawsi Luwə e-n nje ra maji ki ngay kin be t̄o. ³⁷ Igangi ta d̄o d̄əw ti al, ningə Luwə a gangi ta d̄osi ti al t̄o. Uw̄əi d̄əw ki ta al, ningə Luwə a uw̄ə səsi ki ta al t̄o. Iȳəi go majal lə d̄əw k̄o, ningə Luwə a iȳə go majal ləsi k̄o t̄o. ³⁸ Adi, ə Luwə a adi səsi t̄o. Luwə a b̄uki posi kibi ti ləsi kadi rosi maji: a ȳəki, mbisi digi digi, b̄uki kadi rosi re puu k̄o. Tado go r̄əbi ki igangii ta d̄o dije kin ə Luwə a gangi-n ta d̄osi ti t̄o.

³⁹ Ningə J̄əju t̄əl əl-de ta kare me kuji ta ti b̄əy ə n̄ə: «Nje kəm t̄o a nd̄ər nje kəm t̄o madine ban ə? A nd̄ər-e al, tado re nd̄ər-e ə a osi joo pu me 6e ti. ⁴⁰ Nje ndo it̄ə nje ndo-e n̄e al, re e nje ndo ki b̄ae ndo-e n̄e b̄ərərə b̄ərərə maji ningə, a t̄o t̄ə b̄ane be.

⁴¹ «Ra ban be ə, o burim wale ki to kəm ngok̄oi ti yo, ə o kagi ki boy ki to ȳəi ti j̄ wa kin al ə? ⁴² Kagi ki boy ki to k̄əmi ti j̄ wa kin o al ningə, ki go r̄əbi ki ban ə a asi kadi əl ngok̄oi ə n̄ə: “NGokom, adi m-un burim wale ki to k̄əmi ti kin,” ə? J̄ nje k̄ədi k̄əm dije, un kagi ki boy ki k̄əmi ti kin ningə t̄ə, a o lo ay njay kadi un-n burim wale ki kəm ngok̄oi ti.

Kagi ki kande

(Mt 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ «Kagi ki maji ki kadi a andi kandi ki majal goto, taa kagi ki majal ki kadi a andi kandi ki maji ka goto t̄o. ⁴⁴ E ki kandi kagi ki s̄əbi d̄o kage kin ə a ḡəri-e-n. D̄əw a ij̄ə kandi mbay-kote d̄o kon pa ti al, taa d̄əw a ij̄ə kandi nju d̄o kon b̄ər ti al t̄o.

45 Dəw ki maji, kilə rae tēē me ne ra ti ki maji ki uwə mee. Ningə dəw ki majal, kilə rae tēē me ne ra ti ki majal ki uwə mee tə. Tadə e ne je ki rosi me dəw kin ə isi tēē tae ti.

Təl rə go ndu ti

(Mt 7.24-27)

46 «Ra ban ə ibari-mi “Baḅe, Baḅe”, ə irai ne ki m-əl səsi al ə? 47 Dəw ki ra ki re rəm ti, oo ta ləm, ə təl rone go ti ningə, e dəw ki to tə dəw ki m-a m-əl səsi ta lie kam be. 48 To tə dəw ki nje ra kəy, ki ur 6e də dii ti adi əbi maji, 6əy taa, ində gin kəy ti kin be. Loki man j ningə, man kə lo re un kəy ka kin, nə asi kadi tə kəy ka kin al, tadə ində adi ngə maji. 49 Nə dəw ki oo ta ləm, ə təl rone go ti al, to tə dəw ki ində kəy ləne dənangi ti taa ne kare, ki kanji kur 6e kində gine ti be. Loki man kə re un kəy ka kin ningə, ndəy ba 6əy par ə kəy budi nangi mur mur kə.»

7

Jəju aji ngon nje kilə lə ki bo ki də asigar je ki 6u

(Mt 8.5-13)

1 Loki Jəju əl ta je kin pəti kosi dije 6a, əti aw Kapərnayim ti. 2 Me 6e ti kin, dəw kare ki nje kun də buti asigar je ki 6u, aw ki ngon nje kilə ləne kare ki e moy, to ta koy ti. Ningə e ngon nje kilə ki 6ae ge ta lie ngay. 3 Be ə, loki ki bo lə asigar je ka kin oo ta lə Jəju ningə, ilə ngatəgi je madi, ki əi ngatəgi lə *Jipi je, adi-de awi ingəi Jəju kadi dəji-e adi re səde aji ngon nje kilə ləne kin. 4 Loki rəi ingəi Jəju ningə, nqi dəe ti ki nja naa ti naa ti əi nə: «Dingəm kin, e dəw ki asi kadi ira sie me ne dəji ti lie kin, 5 tadə ndigi-je je Jipi je ngay, taa e e tə ə ra kəy kaw-naa ləje adi-je.» 6 Ə Jəju əti aw səde. Awi, ə loki indəi də kəy basi ningə, ki bo lə asigar je ka kin ilə madine je madi adi awi əli Jəju əi nə: «Baḅe, itapəi rəi al, tadə mi m-asi kadi ində njai ta kəy ti ləm al. 7 E mbata kin ə, mi wa m-aw-n ki

rəm rəi ti al. NGa ningə, m-dəji kadi əl ta kare par ə ngon nje kilə ləm a ingə rə nga. 8 M-əl be tadə, mi ki dəm mi gin təgi ti lə njé ki dəm ti, ningə m-aw ki asigar je ki əi gin təgi ti ləm tə. Adi re m-əl asigar kare m-ə nə: “Aw!” 6a aw; kin ə m-əl ki nungi m-ə nə: “Fre!” 6a re; kin ə m-əl ngon nje kilə ləm m-ə nə: “Ira ne ki be!” 6a ra nee kin tə.»

9 Loki Jəju oo ta je kin 6a, pəti ki bo lə asigar je ka kin, ningə təl kəmne ki də kosi dije ti ki a njiyəi goe ti, əl-de ə nə: «Adi m-əl səsi, ko kadi-me ki be kin, dənangi ki *Isirayəl ti wa ka m-ingə al 6əy.» 10 Loki njé kaw kilə je əi nə n-təli 6e ningə yə ingəi ngon nje kilə ka kin, rəe nga adi isi kare.

Jəju adi ngon basa ki Nayim ti təsi ndəl

11 Jəju əti noq aw 6e bo ti ki təe nə Nayim. *NJé ndo je lie ki kosi dije ngay uni goe awi sie. 12 Loki rəi tēēi 6asi ki ta rəbi ki ur ki me 6e ti ka kin ningə, dije isi awi ki dəw ki oy kadi dibi-e. Dəw ki oy ka kin e ngon lə dəne ki nje ngaw koy kare be. E ngone ki dingəm ki kare ba be, adi kosi dije ngay ki me 6e ti, isi dani dəne ka kin lo dibi ngone ti. 13 Loki Jəju o dəne ka kin ningə, kəm kə rəe ngay mbata ti lə dəne ka kin, adi əl-e ə nə: «təq al.» 14 Jəju aw kadi kəsi yo ti, ilə jine ədi-n. NJé koti nin je ai nangi, 6a Jəju əl ə nə: «Basa, m-əli kadi j taal!» 15 Ningə nje koy j isi taa, ə ilə ngirə kəl ta. Jəju təl ule ji kəe ti. 16 Dije pəti, ne je kin əti-de 6əl, adi iləi təji də Luwə ti əi nə: «NJe kəl ta ki ta Luwə ti kare ki bo tēē danje ti ne: Luwə re ra ki dije ləne.» 17 Ne ki ra ne kin, poye rosi dənangi ki Jude ti pəti ki ngan 6e je ki gəi gide.

Jə Batisi dəji ta ki də Jəju ti

(Mt 11.2-6)

18 *NJé ndo je lə Jə əri-e poy ne ki ra ne kin adi-e oo, ə Jə 6ar njé ndo je ləne joo, 19 ilə-de rə Baḅe ti adi dəji-e əi nə: «J ə j dəw ki Luwə mbəte, ki səbi kadi a re ka kin ə se, e nay noq

ḅəy kadi tə ji ngəm tae ə?»²⁰ Luki rai teḅi rə Jəju ti, əli-e əi «E Jə Batisi ə ilə-je ki rəi ti kadi ji dəji se «j ə j dəw ki Luwə mbəte, ki səbi kadi a re ka kin ə se, e nay nḅḅ ḅəy kadi tə ji ngəm tae wa?»»

²¹ Dəkagiloe ti wa ki isi dəji-e ta kin, Jəju isi əji njé moy je ngay nim, njé məti je nim, isi tuwə ndil je ki majal də dije ti nim, taa adi njé kəm tə je ngay ooi lo nim tə. ²² Ningə ilə njé kilə je ti lə Jə ə nə: «Awi əli Jə ne je ki oi ki mbisi je, ki kəmsi je kin: Njé kəm tə je ooi lo, njé məti je njiyəi maji, njé banji je ingəi rə nga, njé mbi ḅəy je ooi ta, njé koy je jii taa lo koy ti, taa njé ndoo je ka, e ki kilə-de mḅḅ Poy Ta ki Maji tə. ²³ Maji-kur e lə dəw ki m-təl ḅin kosi lie, al.»

*Jəju əl ta ki də Jə ti
(Mt 11.7-11)*

²⁴ Luki njé ndo je lə Jə təli awi, Jəju ilə ngirə kəl kosi je ta ki də Jə ti ə nə: «E ri ə awi isi oi dilə lo ti ə? E gakira ki nəl isi aw sie ki yo je, ki ne je kin a?»²⁵ A re e e al ə, e ri wa bangi awi isi oi ə? E dəw ki ə kibi ki ndole ngay ḅa awi oi-e ma? NGA njé ki əi kibi je ki gate e ngay ka, isi lo je ti ki səl lum, isi me kəy je ti ki boy ki ngar je isi ti. ²⁶ Ə se e ri wa ə awi oi wa? E nje kəl ta ki ta Luwə ti ə awi oi-e ma? Re e e ə, m-əl səsi m-ə nə oyo, e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki itə njé kəl ta je ki ta Luwə ti ḅəy. ²⁷ E e ə makitibi lə Luwə əl ta ki dəe ti kəte ə nə: «M-a m-ilə ki nje kaw kilə ləm kəte kadi ra go rəbi nḅi ti».²⁸ Ningə adi m-əl səsi, dan dije ti pəti ki dəne je oji-de kin, dəw ki bo itə Jə goto. Nə ki ḅasine kin, dəw ki e ki du ngay me ḅekḅ ti lə Luwə bo ite. ²⁹ Dije pəti ki ooi ta lie, naa ti ki njé taa la-mḅə je ḅəri kadi Luwə ra ne ki dana, adi adi Jə ra-de batəm. ³⁰ Nə *Parisi je ki njé ndo ndu-kun je əsi ne ki Luwə ində dəe dana mbata ti ləde ngərəngi, adi mbati kadi Jə ra-de batəm. ³¹ M-o dəw ki kadi m-un-e m-əji-n dije ki

dəkagilo ti ki ḅone kin al. Toi tə nə wa ka m-gər al. ³² M-a m-ə nə toi tə nḅan je ki du ki isi ta mbalo ti, ḅarinaa ki yo je, ki ne je əi nə: «Ji kəl nal kadi indamii, ə imbati ndam, j-osi pa yo kadi inḅi, ə imbati nḅ.»³³ E ḅə ə, Jə Batisi re, ə uso mapa al nim, əy kasi nju al nim ḅa, əli əi nə: «Dəe majal.»³⁴ NGA ə, mi *NGon dəw m-re, ə m-uso ne je, m-əy man je ḅa, səi əli əi nə: «Mi nje kuso ne kədi, mi nje kəy ne, mi madi njé taa la-mḅə je, ki njé ra majal je,» ḅəy tə! ³⁵ Nə nḅan lə Luwə pəti ki ndigi gosi lie, ḅəri kadi gosi lie e gosi ki dana.»

*Jəju aw me kəy ti lə Parisi kare ki
ḅari-e nə Simḅ*

³⁶ Parisi kare ḅa Jəju kadi aw uso səne ne. Be ə, Jəju aw isi sie ta ne kuso ti. ³⁷ Lo kin ti, dəne kare ki me ḅe ti kin teḅ nḅḅ re. E dəne ki nje ra kaya, ə ḅər kadi Jəju isi ḅe lə Parisi ki ḅari-e Simḅ kin nḅḅ, isi uso ne. Dəne re ki ku mbal ki ḅari-e albatir ki yibi ki əti maji rosi. ³⁸ Re isi go Jəju ti, njəe ti, isi nḅ, ningə yom nja Jəju ki man kəmne, ḅa ḅər ki bisi dəne. Go ti, təl tən nja Jəju, ḅa ḅuki yibi ti ka kin. ³⁹ Lo kin ti, Parisi ki ḅa Jəju ḅe ləne ka kin əl mene ti ə nə: «Kin ə re dingəm kin e nje kəl ta ki ta Luwə ti təki rəjeti ə, asi kadi a ḅər dəne ki isi ḅde kin, asi kadi a ḅər kilə ra-e je ki majal kin.»⁴⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «Simḅ, m-aw ki ta kare ne kadi m-əli.» NGA ə Simḅ ilə Jəju ti ə nə: «Nje ndo dije, əl-m.»⁴¹ Ba Jəju əl-e ə nə: «Dingəm kare adi la dije joo, ində kirə ti. Ki kare kadi a uge kirə ki lo kilə ki ndə ḅu mi, ə ki nungi kadi a uge kirə ki lo kilə ti ki ndə kuti mi tə. ⁴² Nə loki asi kadi ugəi kirə ka kin dəde ti al, dingəm ki nje la ka kin iyə kə ki go me-maji ti adi-de joo pu. Ə se dan dije ti ki joo kin, e ki ra a ndigi dingəm ki nje la kin ngay ə?»⁴³ Ningə Simḅ ilə Jəju ti ə nə: «M-o kadi e e ki la ki dəe ti e ngay ə ḅəe

iyə kə kin ə a ndigi nje la kin ngay.»
Ə Jəju əl-e ə nə: «Ta ləi e ta ki rəjeti.»

⁴⁴ Nینگə təl kəmne ki də dənə ti ka kin, 6a əl Simo ə nə: «O dənə kin a? M-re 6e ləi, ə man ki kare ka imbəl də njam ti al, nə e, yom njam ki man kəmne, taa bər ki bisi dənə 6əy. ⁴⁵ I uwə-m ki rəi ti jururu al, nə e, loki m-ur kəy nu, ra kilə kəy njam jururu ki rənə ti. ⁴⁶ I ibuki yibi də njam ti al, nə e, buki yibi ki əti maji də njam ti pə pə. ⁴⁷ Be ə, m-a m-əli təkə e ki go rəbi majal je lie ki ngay ki kiyə kin ə, oji-n ndigi-naa ki əti 6əl kin. Nینگə dəw ki majal je lie e ki kiyə go kə ngay al, a təji ndigi-naa ki ngay al to.» ⁴⁸ Ba Jəju əl dənə ka kin ə nə: «Majal je ləi e ki kiyə go kə kadi.» ⁴⁹ Lo kin ti, dije madi ki isi sie ta ne kuso ti iləi ngirə kəl mede ti əi nə: «Dəw kin e nə ə aw bitə kadi iyə go majal lə dije kə ə?» ⁵⁰ Nə Jəju əl dənə ə nə: «Kadi-me ləi aji, aw ki lapiya.»

8

Dənə je ki njiyəi go Jəju ti

¹ Go ti, Jəju aw ki 6e bo je, ki ngan 6e je, əl ta, ilə-n mbe Poy Ta ki Maji ki oji də kəbe lə Luwə. *Njé ndo je lie ki dəgi gide joo əi sie naa ti. ² Taa, dənə je madi ki ndə ki Jəju tuwə ndil je ki majal dade ti kə je, e ki adi-de rə nga də moy je ti ləde je kin ka əi noo to. Adi e Mari ki Magidala ki ndə ki Jəju tuwə ndil je ki majal siri dəe ti kə kin nim, ³ Jan ki ne Suja, ki e dingəm ki nje ngəm ne lə *Erodə kin nim, Sujan nim, taa ndəgi dənə je ki rangi ngay 6əy to. Əi kin ə əi dənə je ki njé ra ki Jəju ki ne kingə je ləde.

Kuji ta ki də nje dibi ne ti (Mt 13.1-9; Mk 4.1-9)

⁴ Kosi dije ki ii ki 6e bo je ki dangi dangi, kawinaa ki də Jəju ti, ə Jəju əl-de kuji ta madi ə nə: ⁵ «Nje ndər kare aw kadi dibi ne, nینگə dəkagilo ki a ilə ko ne, kə ko je madi tosi ngangə rəbi ti, adi dije njiyəi də ti,

yəl je rəi oji maki. ⁶ Kə ko je madi tosi dənangi njəkirə ti, adi loki mbie je əi nə n-təgi 6a, təli tuti kurim, mbata lo ki səl ki kadi iləi ngirəde ti goto. ⁷ Kə ko je ki nungi, tosi dan kon je ti, adi kon je təgi səde naa ti, təli ndəmi-de mbəl. ⁸ Nə kə ko je madi, tosi dənangi ti ki maji, adi təgi, kandidate tē. Dəe kare andi asi 6u, 6u.» NGA nینگə, Jəju təl də ta ləne kin ə nə: «Dəw ki aw ki mbine mba koo-n də ta 6a, kadi oo də ta kin maji!»

Gin ne ki Jəju əl-n ta me kuji ta ti (Mt 13.10-17; Mk 4.10-12)

⁹ *Njé ndo je lə Jəju dəji-e əi nə se kuji ta kin me nə ri wa? ¹⁰ Ə Jəju iləde ti ə nə: «Səi, Luwə tē ki də ne ki to lo 6əyo ti ki oji də kəbe lie adi igəri, nə ndəge je, ne kin e ki kəji-de ki kuji ta, mba kadi:
“Re kəmde oo lo maji ka, ooi ne al, MBide oo də ta maji ka gəri me al”».

Jəju ər me kuji ta ki də nje dibi ne ti (Mt 13.18-23; Mk 4.13-20)

¹¹ Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Kuji ta kin, me ə to kin: kə ko, e ta lə Luwə. ¹² E ki tosi ngangə rəbi ti, e dije madi ki ooi ta lə Luwə, nینگə su re ər ta ki oi ka kin mede ti kə, nə tə pa ne ta ii adi mede Jəju kadi ii ingəi kaji. ¹³ Kə ko ki tosi dənangi njəkirə ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə 6a, taai ki rənəl, nə lo kadi ta kin ilə ngirəne mede ti ngə goto. Adi mede ngon kagi lo ki ndəy be par, nə loki kə je tē dade ti 6a, iyəi go kadi-me ləde kə. ¹⁴ Kə ko ki tosi dan kon ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə, nə go ti, me ka sururu, ki ne maji je, ki koo maji rə ki dənangi ti ne ogi-de kadi təgi me kadi-me ti ləde. ¹⁵ Nینگə kə ko ki tosi dənangi ti ki maji, əi dije ki ooi ta lə Luwə ki ngəmede ki maji, ngəme ki rəjeti, nینگə ngəmi mede ti, uwəi təgide ba, adi kandi kilə ləde tē.»

Kuji ta ki də kunjə ti (Mk 4.21-25)

16 «Dəw a ində por lambi ti kadi dəbi ngo də ti al, taa ində gin tirə ti al to. A ində də ne ti taa, kadi dije uri kəy 6a, oi lo ki kunjje. 17 Tado ne ki to lo bəyɔ ti, ki gine a tɛɛ al goto, taa ne ki to lo bəyɔ ti, ki a to taga kadi dije gəri al ka goto to. 18 Maji kadi uri mbisi maji oi də ta ki isi oi, bi kadi oi ki noo be al. Tado dəw ki aw ki ne jine ti, a adi-e də ti bəy. Nə dəw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki ində mene də ti kin ka, a taai jie ti wa bəy.»

Ko Jəju ki ngakoe je
(Mt 12.46-50; Mk 3.31-35)

19 Ko Jəju ki ngakoe je rai kadi n-ooi-e, nə lo kadi tɛɛi rəe ti goto mbata kosi dije ki ai ngay. 20 Ə əli-e ai nə: «O koi je, ki ngakoi je ai taga noo, a sangi kadi n-ooi-ni.» 21 Ningə Jəju təl əl-de ə nə: «Kom je, ki ngakom je ə ai dije ki ooi ta lə Luwə, 6a təli rəde go ti, rai kile.»

Jəju ndangi nəl adi a lo ka ti
(Mt 8.18, 23-27; Mk 4.35-41)

22 NDə kare, Jəju al me to ti ai ki njé ndo je ləne, ningə əl-de ə nə: «Adi ji gangi ba j-awi dame ti ki kare.» Ba awi. 23 Loki isi əsi to isi gangi ba kin 6a, Jəju to bi maki. Ə nəl ki bo ngay osi də ba ti, ra adi man rosi to, ai ta yo ti. 24 Lo kin ti, njé ndo je rai ki rəe Jəju ti, ndəli-e ki nɔ tade ti ai nə: «NJe ndo dije, NJe ndo dije, j-isi j-oy!» Loki Jəju ndəl, ndangi nəl je ki pungı man je adi təli toi jəke, lo to jijiji. 25 Ba təl əl njé ndo je ə nə: «Kadi-me ləsi to ra be tɔy ə?» NGa ningə bəl ra-de, ne kin əti-de bəl ngay, adi dəji-naa ta dande ti ai nə: «Dəw ə wa kam e nə ə nəl je ki man je ka əl-de ta par ə təli rəde goe ti be ə?»

Jəju tuwə ndil je ki majal də dingəm madi ti

(Mt 8.28-34; Mk 5.1-20)

26 Jəju ai ki njé ndo je ləne rai tɛɛi dənangi ti ki Gərasa, ki a ta 6e ti ki Galile. 27 Loki Jəju j me to ti ur ki nangı ningə, dingəm kare ki me 6e ti ki Gərasa, j noo re ki rə Jəju ti. E

dingəm ki ndil je ki majal rai-e. Asi dəkagilo ngay, dingəm kin ilə kibi rone ti al nim, isi 6e me kəy ti al nim. Lo kise e də 6adi je ti par. 28 Loki oo Jəju ningə, osi nangı njae ti, 6a əl ta ki ndune ki boy ə nə: «Jəju ki NGon lə Luwə ki nje kisi dərə ti taa nu, e ri ə ige rəm ti ə? NJai ba, adi-m ko al.» 29 Əl be tado Jəju adi ndune ndil ki majal kadi tɛɛ rə dingəm ti kin kə. NJa ngay ndil ki majal kin j ki dingəm ka kin 6a ra-e. Dije dəsi-e ki kulə gindi je, iləi kangila gindi njae ti je, nə gangı kulə gindi je kin riw riw ə təti kangila gindi je kin nusi nusi rone ti kə, 6a ndil je ki majal əsi-e adi aw ki dilə lo dilə lo. 30 Ə Jəju dəje ə nə: «Təi nə nə?» Ba e ilə Jəju ti ə nə: «Təm nə kosi njé rə je.» Tado ndil je ki majal ngay uri me ti. 31 Lo kin ti, ndil je ki majal ka kin noı də Jəju ti kadi adi-de n-awi lo dangay ti lə ndil je ki majal al. 32 Kosi kəsongi je ai lo ti kin noo a usoi ne də mbal ti, ə ndil je ki majal ka kin noı də Jəju ti kadi adi-de n-awi mede ti. Ba Jəju adi-de ta rəbi kadi awi mede ti. 33 NDil je ki majal tɛɛi me dingəm ti, awi uri me kəsongi je ti ka kin. Ningə yə, kəsongi je 6ingəi-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, ayi-naa man oyi. 34 Loki dije ki njé ngəm kəsongi je ooi ne ki ra ne kin 6a, ayi-naa awi me 6e bo ti ki ngan 6e je, əri poy ne ki ra ne kin dije. 35 Dije tɛɛi awi kadi n-ooi ne ki ra ne kin. Be ə, loki rai tɛɛi rə Jəju ti ningə, ooi dingəm ki ndil je ki majal tɛɛi me ti ka kin, isi nja Jəju ti. Ooi-e kadi isi ki kibi rone ti, ki angal ki maji, adi ra-de bəl. 36 NJé ki ai lo ne ti ki ra ne kin, əri madide je poye, təji rəbi ki dingəm ki aw ki ndil je ki majal kin ingə-n rə nga. 37 Lo kin ti noo be, dije ki dənangi Gərasa ti, bəl təl-de, adi dəji Jəju kadi iyə dənangi ləde ə aw. Ə Jəju al me to ti, təl gogi. 38 Dingəm ki Jəju tuwə ndil je ki majal dəe ti kə ka kin dəji Jəju kadi n-aw sie, nə Jəju tuwe 39 ə nə: «Itəl

aw 6e, or poy ne je pæti ki Luwæ ra sæi kin adi dije ooi.» Be æ, dingæm aw ilæ mbæ ne ki Jæju ra sie kin me 6e bo ti ki tæ ba.

Ta læ ngon læ Jayrusi ki dæne ki ta læ dæne ki nje moy mæsi

(Mt 9.18-26; Mk 5.21-43)

⁴⁰ Loki Jæju tæl re, kosi dæji uwæi-e ki røde maji, tadæ pæti isi nginæi tæe. ⁴¹ Ningæ yæ dingæm kare ki tæe næ Jayrusi, ki e nje kun dæ kæy kaw-naa læ *Jipi je j nõõ re. Re osi nja Jæju ti, nõõ dæe ti kadi re aw 6e læne. ⁴² Kadi aw 6e læne mbata ngone ki dæne ki e kare ba, 6ale e dægi gide joo to ta koy ti. Loki Jæju isi aw, kosi dije mboræi-e ki yo je ki ne je, lo kær kææ goto. ⁴³ Dan kosi dije ti kin, dæne kare ki moy mæsi ade kq 6æl dægi gide joo e nõõ. Dæne kin tuji ne kingæ læne kæ pæti ji njé ra dije moy ti, næ dæw ki kadi ade ræ nga goto. ⁴⁴ Dæne re basi ræ Jæju ti, ki ræbi ki gide ti, ædi ta kibi læ Jæju par æ, ta naa ti nõõ, mæsi gangi ræe ti. ⁴⁵ Loe ti nõõ Jæju dæji æ næ: «Næ æ ædi-m æ?» Ningæ dije pæti naji-e ti æi næ n-ædi-e al. NGæ æ Piyær æl-e æ næ: «Bæbe, e dije ki ræsi gidi, mboræi-ni ki yo je ki ne je kin æ ædi-ni.» ⁴⁶ Næ Jæju æ næ: «Dæw madi ædi-m, m-gær kadi tægi tææ ræm ti.» ⁴⁷ Loki dæne oo kadi ne ki n-ra kin Jæju gær 6a, dadi par par, osi nja Jæju ti. Ningæ or go ne ki ra æ adi n-ædi-n Jæju kin ta kæm dije ti pæti. Taa, or-de go kingæ ki ingæ ræ nga ta ji naa ti nõõ par kin tæ. ⁴⁸ æ Jæju æl-e æ næ: «NGonm, kadi-me læi aji. Aw ki lapiya.»

⁴⁹ Loki Jæju a æl ta ba 6æy ningæ, dæw kare j 6e læ nje kun dæ kæy kaw-naa læ Jipi je re. Re æl Jayrusi æ næ: «NGoni oy, itapi Nje ndo dije al ngata.» ⁵⁰ Næ Jæju ki oo dæ ta kin æl Jayrusi æ næ: «Adi rai 6æl al, adi mei par, æ a aji.» ⁵¹ Loki ræi tææi me kæy ti, Jæju iyæ ta ræbi adi dæw ur kæy go ngon ti al. Adi Piyær nim, Jæ nim, Jaki nim, baw ngon æi ki kq ngon nim tæ par æ uri sie kæy go ngon ti.

⁵² Dije pæti nõi je, ndingæi røde je mbata ti læ ngon, næ Jæju æl-de æ næ: «Inoi al, ngon oy al, næ to 6i kare.»

⁵³ Ba ibæi Jæju kogii, mbata gæri kadi ngon oy. ⁵⁴ Næ Jæju uwæ ji ngon, 6a æl-e ta ki ndune ki boy æ næ: «NGonm, j taa.» ⁵⁵ Lo kin ti, ngon tæsi ndæl, adi j taa ta ji naa ti nõõ. Ba Jæju dæji-de kadi adi-e ne uso. ⁵⁶ Ne kin ra 6æl njé koje je ngay. Næ Jæju adi-de ndune kadi æli tæe dæw madi al.

9

Jæju ilæ njé ndo je læne ki dægi gide e joo

(Mt 10.1-9, 11-14; Mk 6.6-13)

¹ Jæju 6ær njé ndo je ki dægi gide joo, adi-de tægi, ki kqbe dæ ndil je ti ki majal pæti, taa kadi ajii njé moy je tæ. ² Jæju ilæ-de kadi ilæi mbæ Poy Ta ki Maji ki æji dæ kqbe læ Luwæ, taa kadi adi ræ nga dije tæ. ³ Ningæ æl-de æ næ: «Uni ne madi mbata dæ ræbi al nim, uni kagi tæsi al nim, uni 6æl al nim, uni mapa al nim, uni la al nim, taa kadi awi ki kibi ræsi joo al nim tæ. ⁴ æ me kæy ki ra ki uri ti 6a, a isi titi nõõ biti kadi awii. ⁵ A kin æ re, me 6e ti, dije mbati kuwæi sæsi ki røde ti 6a, loki isi tææi me 6e ti kin ki taga æ, indæi bu ki njasi ti kq*, mba kadi to tæ ne ndæji ndude.» ⁶ *NJé ndo je ilæi dæde awi ki 6e 6e, ilæi mbæ Poy Ta ki Maji, taa aji njé moy je ki lo lo tæ.

Ta ndæji Erodi dæ Jæju ti

(Mt 14.1-2; Mk 6.14-16)

⁷ Loki *Erodi ki e nje kqbe dænanngi ti ki Galile, oo poy ne je ki isi rai ne kin 6a, ta ndæje dæ Jæju ti, tadæ dije madi æli æi næ: «E Jæ Batisi æ j taa dan njé koy je ti.» ⁸ NJé ki nungi æli æi næ: «E Eli ki nje kæl ta ki ta Luwæ ti æ tææ.» NJé je ki næ je 6æy æli æi næ: «E njé kæl ta je ki ta Luwæ ti ki kæte je kin æ ki kare j dan njé koy je ti.» ⁹ Lo kin ti Erodi æl æ næ: «Jæ, e mi wa æ ndæ ki madi gangi dæe, nga e na 6æy æ m-isi m-o ta je ki be

* 9:5 Ta læ kindæ bu ki nja ti kq 6a, igoi Mt 10.14 ki ta ki do ti ki e gin ti nangi.

kin dœ ti wa ka m-gær al.» Ba sangi kadi n-oo Jəju.

Jəju adi ne kuso dingəm je dibi mi usoi

(Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Jq 6.1-15)

¹⁰ Loki njé kaw kilə je təli nɔɔ rai 6a, ɔri Jəju poy ne je ki rai adi-e oo. Ə Jəju ɔr-de, aw səde kadi 6e bo ti ki 6ari-e Bətsayda. ¹¹ Nə kosi je gəri gode, adi awi gode ti. Jəju uwə-de ki rone ti, əl-de ta ki dɔ kɔbe ti lə Luwə, taa aji njé je ki sangi rɔ nga tɔ. ¹² Ningə loki kadi aw tə ur, njé ndo je ki dɔgi gide e joo, rai rɔ Jəju ti əli-e əi nə: «ftuwə kosi dije kam adi awi ki ngan 6e je ti, ki lo ndɔr je ti, sangi lo to je ki ne kuso je, tadɔ lo ki j-ai ti ne kin, e lo ki dije gotoi ti.» ¹³ Nə Jəju əl-de ə nə: «Səi je wa adi-de ne usoi.» Ə njé ndo je əli əi nə: «J-aw ki mapa mi ə kanji joo wa be tɔ par, adi re e be al wa ningə kadi je wa j-aw ji ndogi mapa mbata ti lə kosi dije kin pəti wa ta.» ¹⁴ Dingəm je asi dibi mi loe ti nɔɔ. Nə Jəju əl njé ndo je ə nə: «Adi-de isi nangi, uwəi-naa asi kuti mi, kuti mi be.» ¹⁵ *Njé ndo je rai təkɪ Jəju əl-n-de, adi adi-de isi nangi pəti. ¹⁶ Ə Jəju ɔy mapa ki mi ki kanji ki joo ka kin, 6a un kəmne ki taa, əl ta ki Luwə mba kadi njangi dɔ ne kuso kin. Go ti, Jəju uwə mapa je ka kin gangi naa ti, ə təl-n adi njé ndo je kadi ləbi kosi dije. ¹⁷ Dije pəti usoi ne ndani maji. Ningə, njé ndo je ɔyi gindi mapa je ki nay, kare dɔgi gide e joo 6əy.

Piyər gær kadi Jəju e Kirisi ki Luwə mbate

(Mt 16.13-20; Mk 8.27-30; Jq 6.67-71)

¹⁸ NDɔ kare Jəju isi əl ta ki Luwə gidi lo ti gogi, njé ndo je lie əi sie naa ti, ə Jəju dəji-de ə nə: «Kosi je isi əli ta ki dɔm ti təkɪ mi nɔ ə?» ¹⁹ Ə iləi-e ti əi nə: «Dije madi əli əi nə j Jə Batisi, njé ki nungi əi nə j nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli; njé ki rangi 6əy əi nə e njé kəl ta ki ta Luwə ti ki kəte je kin ə e ki

kare dande ti ə j dan njé koy je ti.»

²⁰ Ningə Jəju əl-de ə nə: «NGa səi wa ki dəsi, əli əi nə mi nɔ ə?» Ba Piyər ile ti ə nə: «J Kirisi ki Luwə mbate.» ²¹ Jəju ndəji njé ndo je ki tɔgine ngay kadi əli ta kin dəw madi al.

Jəju əl ta koyne ki kine lo koy ti

(Mt 16.24-28; Mk 8.34-9.1)

²² Jəju ilə dɔ ta ti kin ə nə: «Səbi kadi mi *NGon dəw m-a m-ingə kɔ ngay. *NGatɔgi je lə *Jipi je, ki ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je a mbati-mi. Dije a təli-mi, nə ndɔ ki kɔ mitə lə ndɔ koy m 6a, m-a m-tɛɛ lo koy ti.» ²³ Go ti, Jəju əl dije pəti ə nə: «Re dəw madi ndigi njyə gom ti ningə, kadi oo rone tə ne madi al, kadi ndo je kare kare pəti, e wa un kagi-dəsi koy ləne, ə re un gom. ²⁴ Təkɪ rɔjeti, dəw ki ge kaji rone ne wa dɔnangi ti ne a tɪ ta rone. Nə dəw ki tɪ ta rone ki mbata ləm, a aji rone tɔ. ²⁵ Kin ə re dəw ingə ne maji je ki dɔnangi ti ne pəti tigə, nə kadi e wa tɪ ta rone, ə se tuji rone ə, maje to ra be ə? ²⁶ Təkɪ rɔjeti, re rɔ dəw madi səl-e ki mbata ləm, ə se ki mbata ta ləm ningə, mi NGon dəw ka, m-a m-ra rəsəl dœ ti tɔ, ndœ ti ki m-a m-re-n me kosi-gon ti ləm, ki me kosi-gon ti lə Bawm, ki me kosi-gon ti lə malayka je ki ayi njay.» ²⁷ Təkɪ rɔjeti, adi m-al səsi: dije madi dansi ti ne a oyi al 6əy ə, a oi kɔbe lə Luwə ki kəmde.

Jəju mbəl rone

(Mt 17.1-8; Mk 9.2-8)

²⁸ NDɔ jijoo go ta je ti kin ningə, Jəju ɔr Piyər nim, Jə nim, taa Jaki nim tɔ, ə al aw səde dɔ mbal ti kadi n-əli ta ki Luwə. ²⁹ Loki Jəju isi əl ta ki Luwə ningə, ta kəme mbəl, taa kibi lie təl nda bal bal tɔ. ³⁰ Ningə loe ti nɔɔ, dingəm je joo a əli sie ta. Dingəm je ka kin e *Mojɪ əi ki Eli. ³¹ Tɛɛi me tɔ 6a ti, a əli sie ta ɔji dɔ kaw ki a aw Jorijaləm ti kadi oy, təl-n ta kilə ləne. ³² Piyər əi ki madine je, 6i təl-de maki. Ə loki ə nə n-ndəli ningə, ooi kunji Jəju ki dingəm je ki

joo ki ai sie. ³³ Loki dingam je ka kin iyai Jaju ə isi awi ba, Piyar əl Jaju ə nə: «Babe, kin ə j-isi lo kin ti ne be par ə maji ngay. J-a ra kay-lo mitə: kare e yayi, kare e ya Moji, ə ki kare e ya Eli to.» Piyar gar me ta ki isi əl kin al. ³⁴ Ə loki a əl ta tə kəl ba bəy ningə, kil ndi j re səbi dəde liti. Loki kil ndi isi səbi dəde kin, bəl təl njé ndo je. ³⁵ Lo kin ti, ndu ta madi tēg me kil ndi ti ə nə: «E kam e NGonm, e ə e dəw ki m-kəte, ə oi ta lie.» ³⁶ Go ndu ta ti kin, Jaju təl nay ki karne ba, dəw oo dəw madi ki rangi kade ti al. *NJé ndo je ngəmi tade, ta kare ka əli dəw madi ndəe ti noq də ne je ti ki ooi kin, al.

Jaju aji ngon ki ndil ki majal ra-e
(Mt 17.14-18; Mk 9.14-27)

³⁷ Lo ti go ti, Jaju əi ki njé ndo je ləne ki mitə jii də mbal ti isi rəi ki nangi ba, kosi dije ngay tilai kəme. ³⁸ Ningə dan kosi dije ti ka kin, dingam kare un ndune ki taa ə nə: «NJe ndo dije, m-no ki doi ti kadi igə ngonm kin adi-m, tadə e ki karne ba jim ti. ³⁹ Dəkagilo je madi ba, ndil ki majal a uwə, ra-e adi ur kol, ə yəke ki təgine, adi kulum tae ibə jugi jugi. A ade kə ratata, tə ne ki a iyə al be bəy taa təl iyə. ⁴⁰ Be ə, m-dəji njé ndo je ləi kadi tuwəi ndil ki majal kin dəe ti kə, nə asi kadi tuwəi-e al.» ⁴¹ Lo kin ti, Jaju un ta əl ə nə: «Səi dije ki dəkagilo ti ki bəne ki səi njé me nga je, səi njé ra ne ki majal, kadi tə m-isi səsi dəkagilo ban bəy taa ə? Kadi m-a m-əsi ginsi dəkagilo ban bəy taa ə? Ire ki ngoni rəm ti ne.» ⁴² Loki ngon isi re bəsi ki rə Jaju ti ningə, ndil ki majal ka kin un-e, ətə nangi, yəke ki təgine, nə Jaju ndangi ndil ki majal ade tēg rə ngon ti, adi ngon ingə rə nga, bə təl sie adi bawə. ⁴³ Lo kin ti, dije pəti, ta ndəji-de də təgi Luwə ti ki əti bəl kin.

Jaju təl əl bəy kadi n-a n-oy
(Mt 17.22-23; Mk 9.30-32)

Loki ne je pəti ki Jaju ra, əti dije pəti bəl, Jaju əl njé ndo je ləne ə nə: ⁴⁴ «Oi ta ki m-aw tə m-əl səsi kin

maji: A iləi-mi *NGon dəw jii dije ti.» ⁴⁵ Nə njé ndo je gəri me ta kin al. Ta kin to ki ndəme ba mba kadi gəri me al. Ningə bəli kadi dəji ta Jaju də ti to.

Jaju un ta ləngan je ki du ndo-n ne njé ndo je ləne

(Mt 18.1-5; Mk 9.33-37)

⁴⁶ *NJé ndo je iləi ngirə naji-naa ta ti kadi n-gəri se nə dande ti ə e ki bo wa? ⁴⁷ Jaju gar ta ki mede ti, adi un ngon ki du, ur-e ade a gəđine ti, ⁴⁸ ningə əl-de ə nə: «Re dəw madi uwə ngon kin ki rəne ti me təm ti ə, e mi wa ə dəwe kin uwə-m ki rəne ti. Ningə, dəw ki uwə-m ki rəne ti, e nje kilə-m ə uwe ki rəne ti.» Təki rəjeti, dəw ki e ə e ki du ngay dansi ti, e dəwe kin ə e ki bo dansi ti.

Dəw ki e nje kəsi-m ta al e dəw ləm
(Mk 9.38-41)

⁴⁹ Jə un ta əl Jaju ə nə: «NJe ndo dije, j-o dəw madi ki a tuwə ndil je ki majal me təi ti, ə ji ndigi kadi j-oge də ra ne kin, tadə e njiyə səje goi ti al.» ⁵⁰ Nə Jaju ile ti ə nə: «Ōgi-e də al, tadə dəw ki əsi səsi ta al, e dəw ləsi.»

NGon be kare ki Samari ti mbati kuwə Jaju ki rəne ti

⁵¹ Loki dəkagilo nay bəsi kadi a uni Jaju awi sie dərə ti, Jaju ilə ndune kadi gar n-aw Jorijaləm ti. ⁵² Be ə, ilə njé kaw kilə je nəne ti kəte. *NJé kaw kilə je awi, uri me ngon be ti ki *Samari mba kadi indəi də re lə Jaju naa ti kəte. ⁵³ Nə dije ki ngon be ti ka kin mbati kuwə Jaju ki rəde ti tadə isi aw ki Jorijaləm. ⁵⁴ Loki njé ndo je lie, Jaki əi ki Jə ooi ta kin bə, əli Jaju ə nə: «Babe, indigi kadi jii dəji por j-adi j dərə ti, osi dəde ti, ro-de kə a?» ⁵⁵ Ə Jaju təl kəmnə, kol səde. ⁵⁶ Ba uni rəbi, awi ngon be ti ki rangi.

Kun go Jaju
(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Loki əi də rəbi ti, dəw madi əl Jaju ə nə: «M-a m-un goi lo je pəti ki a aw ti.» ⁵⁸ Ə Jaju əl-e ə nə: «NJə je ai ki be tode, ə yəl je ai ki kəyde to, nə *mi

NGon dāw m-aw ki lo ki kadi m-ilā dōm ti al.»

⁵⁹ Go ti, Jaju əl dāw ki rangi ə nā: «Un gom.» Ningə dāw ka kin əl-e ə nā: «Babe, adi-m ta rəbi adi m-aw m-dibi bawm bəy taa.» ⁶⁰ Nə Jaju əl-e ə nā: «Iyə njé koy je adi dibi njé koy je ləde, nə j aw ilā mbə kəbe lə Luwə.» ⁶¹ E ki rangi bəy əl ə nā: «Babe, m-a m-un goi, nə m-dəji kadi adi-m ta rəbi adi m-aw m-əl ta ki kadi j-iyə-n-naa ki njé ki me kəy ti ləm bəy taa.» ⁶² Ə Jaju əl-e ə nā: «Dəw ki uwə dō kəsi mangi, ə təl ilā rəti gogi ba, dəwe kin kəbe lə Luwə e ki ta təe al.»

10

Jaju ilā njé ndo je kuti siri gide joo
(Mt 9.37-38; 10.7-16; Mk 6.8-11; Lk 9.3-5)

¹ Go ne je ti kin, Jaju mbəti njé ndo je ki rangi kuti siri gide joo, ba ilā-de joo joo ki be bo je ki lo je ki dangi dangi ki əji kadi re e wa a aw ti. ² Ningə əl-de ə nā: «Ko ki asi kijə, dile e ngay, nə njé kije je əi ngay al. Ə əli ta ki Ba nje ko, adi ilā ki njé ra ko je me ko ti lie. ³ Ningə ki basine kin, osi dō rəbi ti awi! M-ilā səsi tə ngan bati je dan jagim je ti. ⁴ Uni la al nim, uni bəl al nim, uni sa njasi al nim tō. Taa ai rəbə ta lapiya ki ra ti al nim tō. ⁵ Kin ə awi kadi uri me kəy ti madi ba, nə ki dəsəy, əli əi nā: «Lapiya ki dō me kəy ti kin.» ⁶ Ningə kin ə re dāw ki nje ndigi lapiya isi me kəye ti kin nōq ba, lapiya ləsi a aw ki dəe ti. A re dāw goto ba, lapiya ləsi a təl ki rəsi ti tō. ⁷ İsi me kəy ti ki uwə səsi ki rəne ti kin nōq, nə kuso ki adi səsi ə usoi, man ki adi səsi ə ayi-naa. Tado səbi kadi nje ra kilā ingə nə kigə go ji ləne, ji dije ti ki ra kilā dande ti. İbi kəy joo al. ⁸ Kin ə re uri me be ti, ə be uwə səsi ki rəne ti ba, nə ki adi səsi ə usoi par. ⁹ Re dije ki moy ra-de əi me be ti kin nōq ə, əji-de. Ba əli dije ki me bee ti əi nā: «Kəbe lə Luwə e basi ki rəsi ti.» ¹⁰ A

re uri me be ti, ə dije ki me bee ti kin uwəi səsi ki rəde ti al ba, iteəi ki taga ta mbalo ti, ə əli əi nā: ¹¹ «Bu ki me be ti ləsi ki nay gin sa njaje ti ka, j-ində kō gogi j-adi səsi. Ningə kadi igəri təkəi kəbe lə Luwə e basi.» ¹² Ə adi m-əl səsi m-adi igəri təkəi ndō gangi ta ti ə, ta ki gangi ki dō bee ti kin a itə yə Sodom bəy*.

¹³ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi dije ki Koraje! Kəm-to-ndoo e ləsi səi dije ki Bətisayda! Nə kəji je ki əti bəl, ki Luwə əji dansi ti kin, re nə je kin rai nə me be bo Tir ti ki be bo Sidō ti be ə, re dije ki me ti a iyəi rəbi nə rade je ki majal mari nu. Re a iyəi rəbi nə rade je ki majal kə, ki go rəbi kilā kibi kuwə ndoo rō ti, kisi-n bu por ti. ¹⁴ E be ə, kadi igəri təkəi, dəkagilo gangi ta ti ə, ta ki gangi ki dō Tir ti ki Sidō, yəsi a ngə ite. ¹⁵ NGa ningə j Kapərnayim, o kadi a un dōi taa biti kadi ədi rə, nə Luwə a təl səi biti kaw səi koo*.»

¹⁶ Jaju təl əl njé ndo je ləne bəy ə nā: «Dəw ki oo ta ləsi, e mi ə dəwe kin oo ta ləm. Ə dāw ki əsi səsi ngərəngi ba, e mi ə dəwe kin əsi-m ngərəngi. Ningə dāw ki əsi-m ngərəngi ba, e nje kilā-m tō ə əse ngərəngi.»

Təl njé ndo je ki kuti siri gide joo

¹⁷ *NJÉ ndo je ki kuti siri gide joo ki Jaju ilā-de, təli lo kilə ti ki rənəl, ningə əli Jaju əi nā: «Babe, ndil je ki majal ka, lo ki jəi ba tōi ba, iləi dəde gin təgije ti.» ¹⁸ Jaju əl-de ə nā: «M-o *Satə j dərə ti osi ki dənangi ti tə təl ndi be. ¹⁹ Ningə m-adi səsi təgi kadi injiyəi dō li je ti, dō ni je ti, ki dō təgi je ti pəti ki nje bə aw-n. Nə madi kare ki kadi a ra səsi majal goto. ²⁰ NGa ningə kadi irai rənəl mbata kilə ki ndil je ki majal iləi dəde gin təgisi ti kin al, nə kadi irai rənəl mbata təsi ki e ki ndangi me dərə ti taa.»

Rənəl lə Jaju
(Mt 11.25-27)

²¹ Dɔkagiloe ti noo, NDil Luwə ra adi rənəl rosi me Jəju, ə Jəju əl ə nə: «Bai, ki i Ba dərə ki dənangi, m-ilə tɔji dɔi ti, təkɪ iβəyɔ ne je kin njé tər je, ki njé ne gər je, ə iteɛ ki dæ adi ngan je ki du gəri. Oyo, Bai, e ndigi ləl kadi ne kin ra ne be.» ²² Ba, Jəju əl dije ki ai noo ə nə: «Bai, adi-m ne je pəti, ningə dəw kare ki gər-m, mi NGon, goto, e Bai ki karne ba par, taa dəw kare ki gər Bai ka goto tɔ, e mi NGon ki karm ba par, ningə e dije ki mi wa ə m-ndigi kadi m-adi gəri-mi par tɔ.» ²³ Go ti, Jəju təl kəmne ki dɔ njé ndo je ti əl-de ki karde ba ə nə: «Səi njé maji-kur mbata ne ki kəmsi oo kin! ²⁴ *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti ngay ki ngar je ngay ndigi kadi kəmde oo ne ki səi je, kəmsi oo kin, nə asi koo al, ndigi kadi mbide oo dɔ ta ki səi je, mbisi oo kin, nə asi koo al tɔ.»

Kuji ta dɔ dəw ki Samari ti ki nje me-maji

²⁵ NJe ndo ndu-kun kare əsi nangi i taa, ningə dəji ta kare Jəju tɔ ta kuwə-naa ki ta ə nə: «NJe ndo dije, e ri ə sɔbi kadi m-ra kadi tə m-ingə-n kaji ki biti ki nɔ ti ə?» ²⁶ Ə Jəju əl-e ə nə: «E ta ri ə ndangi me ndu-kun ti? Ə go gər-e ləi e ban?» ²⁷ Ba nje ndo ndu-kun ka kin ilə Jəju ti ə nə: «A indigi Bəbe Luwə ləi ki ngəmei ba pəti, ki ndili ba pəti, ki tɔgi ba pəti, ki mər ta ləi ba pəti. Ningə a ndigi dəw madi tɔ darɔi i wa be tɔ*.» ²⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «Ta ki m-dəji, ilə-m ti maji ki dum. Ə ira be, ba a ingə kaji.» ²⁹ NJe ndo ndu-kun sangi kadi n-tɔji təkɪ ne dəw ki dana, adi təl dəji Jəju ə nə: «Nə ə e dəw madim ə?» ³⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «Dingəm kare i Jorijaləm isi aw Jəriko, ba osi ji kaya je ti ki njé gangi rəbi, adi taai ne je lie pəti jie ti, tindai-e adi to ta koy ti, ningə iyəi-e ə ɔti awi. ³¹ Go ti ba, nje kijə ne məsi kadi-kare i noo re tɛɛ dæ ti, nə loki oo-e, gangi say aw lo ləne. ³² Go ti, dəw ki gin kɔji ti lə *Ləbi kare i noo re tɔ, nə loki oo dingəm

ka kin ba, gangi say aw lo ləne. ³³ Go ti ningə, dəw ki *Samari ti kare ki isi aw mba i noo re tɛɛ dɔ dingəm ti ka kin. Loki oo-e, oo kəm-to-ndoo lie ki rɔjeti. ³⁴ Be ə, re rɔe ti, ur yibi kasi nju ta do ti, dɔɔ-n, ningə un-e inde dɔ koro ti ləne, aw sie lo to mba je ti, ində kəmne goe ti. ³⁵ Lo ti go ti, dingəm ki Samari ti ka kin ɔr la ki asi ra kilə ndɔ joo adi nje kində kəmne go kəy mba je ti, ningə əl-e dɔ ti ə nə: «Ində kəmi goe ti maji, a re ne ki ində-n kəmi goe ti, al dɔ e ki madi kin ba, ndɔ təlm ə, mi wa ma m-igə-i.» ³⁶ Ningə Jəju dəje ta dɔ ti ə nə: «Dan dije ti ki mitə kin, e ki ra ə e madi dingəm ki kaya je ki njé gangi rəbi gangi-e kin ə?» ³⁷ Ba, nje ndo ndu-kun ə nə: «E e ki oo kəm-to-ndoo lie kin.» NGA ə Jəju əl-e ə nə: «Re e be ningə, i ka kadi aw, ə ira be tɔ.»

Jəju aw be lə Marti əi ki Mari

³⁸ Jəju əi ki njé ndo je ləne i dɔ rəbi ti rəi tɛɛi ngon be ti kare be ningə, dəne madi ki tɔe nə Marti uwə Jəju rəne ti me kəy ti. ³⁹ Marti aw ki ngokone ki dəne ki tɔe nə Mari noo. Ə ngokɔe ka kin re isi nangi nja Bəbe Jəju ti, isi oo dɔ ta ki Jəju isi əl. ⁴⁰ Nə Marti a ta ngan kilə je ti ki njəe ədi nangi al, aw yo je ki ne je. Ningə tɛɛ pati, re əl Jəju ə nə: «Bəbe, ra ban ə ngokom Mari iyə-m adi ma ta kilə je ti ki karm ba be ka usi al par ə? Əl-e adi re ra səm kilə je.» ⁴¹ Ə Bəbe əl Marti ə nə: «Marti, Marti, mei osi nangi al, adi aw ki yo je ki ne je mbata ne je ngay. ⁴² Nə ne ki soti e kare ba. Ningə Mari un ne ki maji itə ne je pəti. E ne ki dəw a taa jie ti al.»

11

Jəju ndo njé ndo je ləne rəbi kəl ta ki Luwə

(Mt 6.9-13)

¹ NDɔ kare Jəju isi əl ta ki Luwə lo madi ti. Loki əl ta ki Luwə gine gangi ningə, nje ndo lie kare əl-e ə

nə: «Bəbe, indo-je kəl ta ki Luwə təkı Jə Batisi ndo-n njé ndo je ləne kın be tə.»² Ə Jəju əl-de ə nə: «Loki isi əli ta ki Luwə ningə, kadi əli əi nə:

“Bawje,

Kadi dəw ki ra gər təl təkı j Luwə,
Kadi kəbe lai re.

³ Adi-je ne kusoje ki asi taje ki ndə je ndə je.

⁴ İyə go majal je ləje kə, tadə je wa ka,

J-iyə go majal lə dije pəti ki rai səje majal kə tə.

İyə-je adi j-osi me ne na ti al”.

⁵ Ba Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Kın ə, dəw kare dansi ti je be, aw ki madine noq, ə j dan lo ti aw ində ta kəy dəe ti ə nə: “Madım, itunə-m mapa mitə, ⁶ mbata madım kare j mba ti re təc dəm ti, nə ne ki kadi m-ra-e-n mba goto.”⁷ Ə re made ka kın to ki kəy noq ə nə: “İtapi-m al, ta kəy e ki kuti ngata, ningə je ki nganm je ji to nangi tə, bi lo kadi m-a m-j taa m-adi mapa goto.”⁸ M-əl səsi kadi igəri, kın ə re j taa ade mapa kın mbata ke madi-naa ləde al ka, a j kadi ade ne je pəti ki ge, mbata ta kəy ki a ində ki naa ti naa ti kın.⁹ Ningə mi, m-əl səsi: İdəji, ə a adi səsi, isangi ə a ingəl, indəl ta kəy ə a təcı adi səsi.¹⁰ Tadə dəw ki dəji ə a adi-e, dəw ki sangı ə a ingə, dəw ki ində ta kəy ə a təcı adi-e tə.

¹¹ Baw ngon ki ra dansi ti ə ngone dəje kanji, ningə a un li yo taa ade ə? ¹² Ə se ngone dəje kaw, ningə a un ni yo taa ade ə? ¹³ A kın ə səi ki səi dije ki kilə rasi majal kın mindi ə igəri rəbi kadi ne ki maji ngansi je ningə, ra ban be ə, Bawje ki isi dərə ti taa kın taa, a adi NDılne dije ki dəji-e al ə?»

Jəju əi ki ndil je ki majal

(Mt 12.22-30; Mk 3.22-27)

¹⁴ NDə kare Jəju tuwə ndil ki majal də dingəm kare ti ki ndil ka kın ra-e adi əl ta al. Loki ndil ki majal təc bə, dingəm ki kəte əl ta al ka kın, təl əl ta, adi əti kosi dije bəl ngay.

¹⁵ Ningə dije madi əli əi nə: «E ki təgi lə Bəljəbul ki e ngar lə ndil je ki majal, ə isi tuwə-n ndil je ki majal.»

¹⁶ Ə njé ki nungi, kadi nai-e-n bə, dəji-e kadi ra ne kəji madi kare ki j dərə ti adi-de n-ooi. ¹⁷ Nə Jəju gər mər ta ləde bəti, adi əl-de ə nə: «Kın ə, dije ki me bəkə ti ki kare ba, təl də-naa ti rəi-naa ə, bə kəe kın a tuji, ningə kəy je a budi də-naa ti mur mur tə. ¹⁸ Kın ə re *Satə ə wa adi dije lie təl də-naa ti rəi-naa ə, lo kadi kəbe lie a aw ki kəte goto. M-əl be mbata əli əi nə e ki təgi lə Bəljəbul ki e ngar lə ndil je ki majal ə m-isi m-tuwə-n ndil je ki majal. ¹⁹ Kın ə re e ki təgi lə Bəljəbul ə m-tuwə-n ndil je ki majal ə, dije ki gosi ti tuwəi-de ki təgi lə nə ə? Dije ki gosi ti wa a təji kadi ta ləsi e ta ki go ti al. ²⁰ A re e ki təgi lə Luwə ə m-isi m-tuwə-n ndil je ki majal tə ningə, təji kadi kəbe lə Luwə re təc rəsi ti ngata. ²¹ Kın ə dəw ki təge e ngay, ki aw ki ne rə je, ngəm ta kəy ləne ə, ne kare ki a ədi kadi ne kingə lie goto. ²² A re dəw madi ki təge ite re ur goe ti ə tətə rə ə, a əy ne rə je lie ki ində mene də ti kın pəti, taa a sane ne kingə je lie tə. ²³ Ningə kadi igəri, dəw ki e səm al, e nje kəsi-m ta, taa dəw ki kaw səm ne ki naa ti al, e nje tində tı tə.»

Loki ndil ki majal təl re me dəw ti gogi

(Mt 12.43-45)

²⁴ «Loki ndil ki majal təc me dəw ti, aw ilə ki dilə lo ki tuti mba kadi ningə lo kisi ki rangı kadi n-ər kəə ti, nə ingə al bə, əl ə nə: “M-a m-təl kadi m-aw lo kisi-m ti ki kəte m-isi ti ə m-təc ka kın gogi.”²⁵ Loki təl aw gogi ningə, ingə me lo ka kın, utəl, rai adi maji. ²⁶ NGA ə, təl aw, əy ndil je ki majal itəi-e e wa bəy siri, bə rəi uri me dəw ti ka kın isi. Lo kın ti, ji kisi dəw kın ki dəe taa a majal ngay itə e ki kəte bəy.»

Maji ki rəjeti

²⁷ Loki Jəju a əl ta kın bə ningə, dənə kare ilə ndune dan kosi je ti ə

nə: «Maji-kur e dɔ dɛne ti ki nje koji ki nje kadi mba.»²⁸ Nə Jəju ile ti ə nə: «Maji-kur ɓa e dɔ dije ti ki njé koo ndu Luwə ə təl rɔde go ti kin yo taa.»

Dije daji ne koji
(Mt 12.38-42)

²⁹ Dije uwəi naa muki muki gidi Jəju ti, adi Jəju əl-de ə nə: «Dije ki dɔkagilo ti ki ɓone kin əi dije ki maji al. Daji kadi tə n-ooi ne koji madi, nə ne koji madi ki rangi ki kadi dəw a ra ore-n dɔ ne koji lə Jonasi, goto ngata. ³⁰ MBata, təkɪ Jonasi e-n ne koji mbata ti lə dije ki Ninibi ti ka kin ə[☆], mi NGon dəw m-a mi-n ne koji mbata lə dije ki ɓone tɔ. ³¹ NDɔ gangi ta ti ə, ngar ki dɛne ki j gin ɓe ti, a j taa ta kəm dije ti ki dɔkagilo ti ki ɓone kin kadi a ilə ta dɔde ti. MBata, j soy dɔnangi ti nu ə ndɔ ki re kadi oo gosi ta lə Salomɔ[☆]. NGa ningə, ki ɓasine kin, dəw ki itə Salomɔ say e ne. ³² NDɔ gangi ta ti ə, dije ki Ninibi ti a j taa ta kəm dije ti ki dɔkagilo ti ki ɓone kin kadi a iləi ta dɔde ti. MBata, loki Jonasi ilə mbe Poy Ta ki Maji, dije ki Ninibi ti iyəi rəbi ne rade je ki majal kɔ[☆]. NGa ningə, ki ɓasine kin, dəw ki itə Jonasi say e ne.

Njɪyə me kunjɪ ti
(Mt 5.15; Mk 4.21; Lk 8.16)

³³ «Dəw a ində por lambi ti kadi ɓɔyɔ ə se dəbi ngo dɔ ti al, nə a ində dɔ ne ti taa, kadi dije uri kəy ɓa, ooi lo ki kunje. ³⁴ Kəm dəw ə e lambi lə darə, re kəmi oo lo maji ɓa, darəi ba pəti e me kunjɪ ti tɔ. A kin ə re kəmi oo lo maji al ningə, darəi e me til ti tɔ. ³⁵ Ə ində manji rəi adi kunjɪ ki aw-n rəi ti təl til al. ³⁶ Kin ə re darəi pəti e me kunjɪ ti ki kanji kadi ngon til ndəti kade ɓa, darəi a unji njay njay təkɪ lambi a unji-n dɔi ti kin be tɔ.»

Jəju gangi ta dɔ Parisi je ti ki njé ndo ndu-kun je ti
(Mt 23.4-36)

³⁷ Loki Jəju əl ta oy ningə, Parisi kare ɓar-e kadi aw uso ne ɓe ləne. Be ə, Jəju aw isi sie ta ne kuso ti. ³⁸ Lo kin ti, ta ndɔji Parisi ka kin ngay kadi Jəju togi jine kəte nɔ ne kuso ti al. ³⁹ Nə Jəju əl-e ə nə: «Səi *Parisi je, ki ne kin, isi itogi gidi ka man, ki gidi ka kuso ne adi ay, nə ngur ɓogi, ki me ndul rosi mesi. ⁴⁰ Səi dije ki mbə, Luwə ra gidi ne, ə ra me ne tɔ. ⁴¹ Maji kadi adi njé ndoo je ne ki e me ka ti, ə ne je pəti a ayi njay ki rəsi ti.

⁴² «Kəm-to-ndoo e ləsi səi Parisi je. Jri ne kare dan ki dɔgi ti, me mbi kam je ti ki əti maji, ki me mbi kam je ti ki dangi dangi ki mba ndir tɔy, adi Luwə[☆], ningə indəi njasi dɔ ne ra ki dana ti ki dɔ ndigi-naa ti lə Luwə. Ki rɔjeti, e kin ə e ne je ki sɔbi kadi re a indəi kəmsi go ti irai, ki kanji kər kəm ndəge je. ⁴³ Kəm-to-ndoo e ləsi, səi Parisi je, mbata igei lo kisi ki kəte nɔ dije ti gin kəy kaw-naa je ti, taa igei kadi dije rai səsi lapiya lo kingə-naa je ti lə kosi je tɔ. ⁴⁴ Kəm-to-ndoo e ləsi səi, mbata itoi tə dɔ ɓadi je ki ne ki toji kadi dəw gər-n-de goto, adi dije njiyəi dɔde ti ki nɔɔ be par kin be.»

⁴⁵ Lo kin ti, nje ndo ndu-kun kare əl Jəju ə nə: «Nje ndo dije, me ta ti ləi ki isi əl kin, e je tɔ ə isi itaji-jel!»⁴⁶ Ə Jəju ilə ti ə nə: «Oyo, kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je tɔ, tado indəi ne ki əy ngay dɔ dije ti, nə ngon jisi ki ndəy be ka uni taa, uwəi səde ne ki kəy kin al. ⁴⁷ Kəm-to-ndoo e ləsi! Indəi ɓadi njé kəl ta ki ta Luwə ti ki e bawsi je wa ə tɔli-de. ⁴⁸ Lo kin ti, isi toji təkɪ indigi ki bawsi je dɔ kilə rade ti ki rai, mbata əi je əi njé təl njé kəl ta ki ta Luwə ti, ningə səi je səi njé kində ɓadide tɔ. ⁴⁹ E mbata kin ə, Luwə əl ta me tər ti ə nə: “M-a m-ilə ki njé kəl ta je ki tam ti, ki njé kaw kilə je, m-adi-de, ɓa a tɔli-de je, a adi-de kɔ je.”⁵⁰ E be mba kadi dajii dije ki dɔkagilo ti ki ɓone,

☆ 11:30 Jonasi 3.3-5 ☆ 11:31 1 NGar je 10.1-10 ☆ 11:32 Jonasi 3.5, 8, 10 ☆ 11:42 Ləbətiki 27.30; Dətarənom 14.22

məsi njé kəl ta je ki tam ti ki buki kə lo kilə ngirə dərə ki dənangi ti nu bitə bone. ⁵¹ Məsi ki ilə ngire də Abəl ti nu bitə tēē-n də Jakari ti, ki ndə ki təlī-e dadan lo ti ki j dingiri kadi-kare ti re kəy ti lə Luwə*. Ki rəjeti, adi m-əl səsi təkī dije ki dəkagilo ti ki bone a ugəi kirə ne je ki ra ne kin. ⁵² Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki ta rəbi ne gər e jisi ti, ə səi wa uri me ti al nim, taa dije ki gei kadi tə n-uri me ti ka əgi-de nim tə.»

⁵³ Luki Jəju tēē me kəy ti ka kin 6a, njé ndo ndu-kun je ki Parisi je iləi ngirə ra təgi də Jəju ti je, dəji-e ta je ki dangi dangi. ⁵⁴ Sangi rəbi me ta je ti kadi tə n-ingəi ta ki go ti al tae ti 6a n-uwəi-e-n.

12

*Kəl ta aynjay təkī Jəju e NGon dəw
(Mt 10.26-33, 19-20)*

¹ Dəkagiloe ti kin, dibī dije ki bay bay ə kawī-naa də Jəju ti, adi mbisəi-naa ki yo je, ki ne je. Lo kin ti, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Nə ki də kəte, maji kadi indəi kəm-kədi də rəsi ti əji-n də əm lə *Parisi je, adi e kədi kəm-naa ləde. ² Nə ra ki gidi ngəy ti ki gine a tēē al goto, taa ne ki to lo bəyō ti, ki dəw a gər al ka goto tə. ³ MBata, ta je pəti ki əli lo ki ndul ti, dije a oi dəe kada wangi, ə ta je ki uwəi tasi mbinaa ti taa əli kəy kərəki, dije a iləi mbēe də kagi ti taa tə.»

⁴ Səi ki səi madim je, m-əl səsi kadi iḃəli dije ki a təlī darəsi par, ə go ti asi ra ne ki rangi al, kin al. ⁵ M-a m-toji səsi dəw ki səbi kadi iḃəli-e. Dəw ki səbi kadi iḃəli-e e Luwə ki a təl darəsi, 6a təl a də ti nōō kadi ilə səsi me por ti lə su bəy kin. Təkī rəjeti, e ə səbi kadi iḃəli-e. ⁶ Dije isi gati ki ngan yəl je mi ə gusi joo adi oi ne, nə ki kare dandə ti ki kadi me Luwə oy dəe ti goto. ⁷ Ki əti bəl ngay wa bəy ki kadi igəri, bī dəsi wa kin ka Luwə tidə kare kare gər kəre. iḃəli

ne madi al, səi je, Luwə oo ndasi itəi ngan yəl je ki ngay. ⁸ M-əl səsi ta ki rəjeti kadi igəri təkī, dəw ki ra ki un ndune ta kəm dije ti wangi təkī n-e dəw ləm, mi *NGon dəw m-a m-əl ta wangi ta kəm malayka je ti lə Luwə təkī e dəw ləm tə. ⁹ Nə dəw ki naji ta ta kəm dije ti təkī n-gər-m al, mi NGon dəw m-a m-naji ta ta kəm malayka je ti təkī m-gər-e al tə. ¹⁰ Dəw ki əl ta ki majal əsi-n tam mi NGon dəw ə, Luwə a iyə go majal je lie kə, nə dəw ki əl ta ki mal əsi-n ta NDil Luwə, Luwə a iyə go majal lie kə al ratata. ¹¹ Luki a uwəi səsi kadi awi səsi lo kaw-naa je ti lə *Jipi je kadi gangi ta dəsi ti, a awi səsi nō ngar je ti, ki nō njé kəḃe je ti, onosi kadi mesi 6əl kə nə se a asi kadi inaji ta dəsi ti wa, se ta ri ə a əli wa. ¹² Tadə, loe ti wa nōō kin, NDil Luwə a ndo səsi ta ki kadi əli.

Kuji ta də nje ne kingə ti ki mbə

¹³ Dəw kare dan kosi dije ti əl Jəju ə nə: «Nje ndo dije, əl ngokom adi, ne nduwə ki bawje iyə adi-je kin, kəy yam adi-m.» ¹⁴ Ə Jəju əl-e ə nə: «Dəw ki ində-m kadi tə mi nje ngangi ta dansi ti ə se kadi tə mi nje kəy səsi ne kingə goto.» ¹⁵ Ba təl əl dije pəti ə nə: «Maji kadi indəi kəm-kədi də rəsi ti əji-n də mal ne kingə ki duniya ti. Tadə re dəw ingə-n ne tə ri, tə ri ka, ne kingə lie kin ə a ra adi isi-n ki dəne taa al.»

¹⁶ Ba Jəju təl əl-de kuji ta madi ə nə: «Dingəm madi kare ki nje ne kingə isi nōō, lo ndər je lie, ingə ne me ti ngay. ¹⁷ Ə dəji rəne ta ə nə: “E ri ə kadi tə m-ra dana? Lo ki kadi tə m-kaw ne ndər ti ləm goto.”

¹⁸ Ningə təl əl ə nə: “Maji, ne ki m-a m-ra ə to kin: m-a m-ndu dam je ləm ki kəte kin kə, 6a m-a m-ur dam je ki boyi ngay kadi tə m-kaw ne ko je ləm ti pəti, naa ti ki ndəgi ne maji je ləm. ¹⁹ Ningə m-a m-əl mem ti m-ə nə: «Basine m-aw ki ne kingə ki to mbar mbar kadi m-ra-n 6əl bay bay, ə kadi m-uwə kə rəm, m-uso je,

* 11:51 Kilə ngirə ne je 4.8; 2 Poy ta je 24.20-22

m-ay je, m-o-n maji rɔm.»²⁰ Nə Luwə əl-e ə nə: “I mbə dəw ki isi əl ta kin, kondɔ ki ne wa kin ndɔi a asi. Ə se ne je ki isi kaw ki dɔ-naa ti kin, a e yā nā wa?”²¹ E kin ə e ne ki a tɛɛ dɔ dəw ti ki nje kaw ne kingə je ki naa ti mbata lə rɔne wa, ɓi mbata ti lə Luwə al.»

*Kinda me dɔ Luwə ti
(Mt 6.25-33)*

²² Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «E mbata kin ə, m-əl səsi kadi adi mesɔ a sururu dɔ ne kusosi ti, ki kadi isi ki dɔsi taa al, taa dɔ kibi kɔsi ti al nim tɔ. ²³ Tadɔ kisi ki dɔ taa itə ne kuso, taa darɔ dəw itə kibi ki kɔ tɔ. ²⁴ Igoi kaga je oi, dibi ko al nim, tati al nim, taa awi ki lo madi ki kadi ngəmi ne ti mba ndɔ ki lo ti ti al nim, dam lade ka goto nim tɔ, nə Luwə isi adi-de ne usoi maji. Ningə səi, oi kadi Luwə oo ndasi itə yəl je al a? ²⁵ Nā dansi ti ə asi kadi a ilə ngon kadi ki ndəy be dɔ ndəne ti ki takul me ka sururu ləne ə? ²⁶ Kin ə ne ki ndəy be kin ka asi kadi irai ki dərɔsi al ə, ra ban be ə mesɔ osi nangi dɔ ndəgi ne je ti al ə? ²⁷ Igoi puti kam je ki ai me wale ti kin oi. Rai kilə madi al nim, oji kibi al nim tɔ, nə ngar *Salomɔ ki tɔe ɓa ngay me ne kingə ti kin ka ɔ kibi ki ndole asi naa sɔde al[☆]. ²⁸ Ə kin ə Luwə ilə kibi rɔ ngan kagi je ti ki wale, ki j-o-de ɓone, ə lo ti par ə a ɔi por kin be ningə, ra ban ə səi dije taa a ilə kibi rɔsi ti al ə? Səi tɔ je me kadi-me ti. ²⁹ Adi ta ga al dɔsi ɔji-n dɔ ne kusosi ə se man kaysi al. ³⁰ Ne je kin pəti, e dije ki gəri Luwə al ki dɔnangi ti ne kin ə isi sangi ki nɔ kəmde ti, nə səi, Bawsi gər maji kadi awi ki ndooe tɔ. ³¹ Ne ki kadi isangi, e kɔɓe lie, ningə a adi səsi ndəgi ne je kin dɔ ti. ³² Səi ki itoi tə ne kul je ki ngay al, ki isi uni go bade be kin, adi ɓəl ra səsi al, mbata Bawsi oo maji ngay kadi adi səsi ɓekɔ ləne.

*Kinda ne kingə rɔ Luwə ti
(Mt 6.19-21)*

³³ «Igati ki ne maji je ləsi, ə adi lae njé ndoo je. Irai ɓəl la ki a tuji al, ikawi ne kingə je ləsi dərɔ ti, ki e lo ki nje ɓogi a tɛɛ ti al nim, e lo ki yɔ goto ti nim kin. ³⁴ Tadɔ lo ki ne kingə ləsi e titi ə mesɔ a e ti tɔ.

Kuji ta dɔ kisi dɔ nja ti

³⁵ «Isi dɔ njasi ti ki kibi ra kilə, adi por lambi je ləsi ɔ maji. ³⁶ Ningə kadi itoi tə dije ki isi ngəmi ta təl ɓade ki aw lo taa naa ti be. Isi ngəmi tae kadi re təl taa, ə ində ta kəy ɓa tɛɛi adi-e. ³⁷ Maji-kur e dɔ ɓəə kilə je ti ki, ɓade təl ɓa ingə-de isi dɔ njade ti. Təki rɔjeti, adi m-əl səsi, ɓade a un kibi kilə ləne ilə rɔne ti, ə a adi-de isi nangi kadi adi-de ne usoi. ³⁸ Kin ə re təl dan lo ti, ə se ta gin lo ti, ə ingə-de isi dɔ njade ti ə, maji a ur-de.

³⁹ «Igəri maji kadi re ɓa nje kəy gər dɔ kadi ki nje ɓogi a re-n ə, a iyə nje ɓogi kadi ur kəy al. ⁴⁰ Ə səi ka, isi dɔ njasi ti tɔ, tadɔ mi *NGon dəw m-a m-re dɔ kadi ti ki igəri al.»

⁴¹ Lo kin ti, Piyər daji Jəju ə nə: «Babe, kuji ta ki əl kin sɔbi dɔje je par ə se sɔbi dɔ dije pəti ə?» ⁴² Ə Babe əl-e ə nə: «Nje ngəm ne ki e dəw ki dana, ki kəme ədi, ə e dəw ki ɓae a inde dɔ me kəy ti kadi ləbi ne kuso dije ki kadi ki kadi adi-n-de. ⁴³ Nje ra kilə kin a e nje maji-kur, lo ki ɓae təl ə inge ta kilə ti kin, a ra. ⁴⁴ Təki rɔjeti kadi m-əl səsi, a inde dɔ ne maji je ti ləne pəti. ⁴⁵ A kin ə re nje ra kilə kin əl mene ti ə nə: “Bam a re law al ɓəy” ə, a a ta tində ndəgi njé kilə je ti ki dəne ki ki dɔngəm, a ta kuso ti, ki ta kəy ti, ra-n kasi ra. ⁴⁶ Lo kin ti, ɓa nje kəy a re ki ndɔ ki e ində mene dɔ ti al, ki dɔ kadi ki e gər al. Bae a tuwe kɔ, kadi oo ne kɔ ki a ra dije ki nje ra ne ki dana al. ⁴⁷ Bəə kilə ki gər ndigi ra lə ɓane maji, nə ində rɔne ta ndigi ra ti kin ra al, a ingə ndəy ta bay bay. ⁴⁸ NGa ningə, ɓəə kilə ki gər ndigi ra lə ɓane al, ə ra ne ki asi ta kində ə, a ingə kində ngay al. Igəri kadi dəw ki adi-e ngay, a

dəji-e ngay tɔ, ə dəw ki adi-e ne ngay kadi ngəm, a gei ne ngay jie ti tɔ.

Jəju re ki gangi-naa

⁴⁹ «M-re ki por dɔnangi ti; ningə kin, m-ndigi kadi por ka kin ɔ ngata! ⁵⁰ Sɔbi kadi m-nduy me kɔ ti təkɪ dəw a ra-n batəm kin be. Ningə e ne ki adi-m kɔ me ndilm ti, biti kadi ne je tɔli tade. ⁵¹ Kadi igai mesi ti təkɪ m-re ki lapɪya dɔnangi ti, al. M-əl səsi, m-re ki lapɪya al jagi, nə m-re ki gangi-naa yo. ⁵² Ningə ki basine kin, dije mi ki isi me kəy ti ki kare a gangi-naa, dije ki mitə a ɔsi ta njé ki joo, ə dije ki joo a ɔsi ta njé ki mitə. ⁵³ Baw ngon a ɔsi ta ngonne ki dɪngəm, ngon ki dɪngəm a ɔsi ta bawne; kɔ ngon a ɔsi ta ngonne ki dɔne, ngon ki dɔne a ɔsi ta kone; kɔ ngon ki dɪngəm a ɔsi ta məmne; ngon ki dɔne a ɔsi ta məmne ki dɔne^φ.»

Ta dɔ dɔkagilo ti (Mt 16.2-3)

⁵⁴ Jəju əl kosi je ə nə: «Loki oi ndi j lo kibə kadi ti ningə, ta naa ti nɔɔ əli əi nə: “NDi a ədi”, ɔa ndi ədi tɔ. ⁵⁵ A re oi nəl ki j gin be ti ə isi ilə ningə, əli əi nə: “Lo a tingə”, ɔa lo tingə ka tɔ. ⁵⁶ Səi dije ki njé me ngə, asi kadi igəri kəm ne je ki a rai ne dɔnangi ti ne, ə se dɔrə ti, ningə dɔkagilo ki ɔone kin ɔa, asi kadi igəri ne je isi ra ne titi al!

Kində dɔ ta naa ti ki nje ta ləi (Mt 5.25-26)

⁵⁷ «Ra ban be ə səi je wa, ne ki to kadi igangi ta ki dana dɔ ti ə, igangi al ə? ⁵⁸ Kin ə isi awi lo gangi ta ti ki nje ta ləi ɔa, loki səi dɔ rəbi ti ɔəy ə, isangi rəbi kadi ndusi ɔsi go-naa ti sie, nə tə aw səi iləi ji nje gangi ta ti, adi nje gangi ta uni iləi ji asigar je ti, adi asigar je iləi-ni dangay ti. ⁵⁹ Ningə adi m-əli, a iteɛ lo kin ti al biti kadi ugə dɔbəy sisi ɔəy taa a iyəi-ni taa.»

13

Maji ki yə pa njiyə ki majal kɔ

¹ Dɔkagiloe ti nɔɔ ə, dije madi rəi əli Jəju ta lə dije ki Galile ti ki ndɔ ki *Pilati ki nje kɔɔe adi tɔli-de dɔkagilo ti ki isi ijaɪ məsi kadi-kare adi Luwə. ² Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Igəri kadi dije ki Galile ti ki ingəi ne ki to ki əti ɔəl be kin e mbata ke ə əi njé ra majal je ki ngay itəi ndəgi dije ki Galile ti a? ³ Jagi e be al. Ningə səi je wa ka adi m-əl səsi, re iyəi pa njiyəsi je ki majal kɔ al ə, kosi a tɔ pəti be tɔ. ⁴ Se oi kadi dije ki dəgi gide e jijoo ki ndogi bɔr ki Silowe ti ɔsi dɔde ti tɔl-de kin, majal ləde itə ndəgi dije ki Jorijaləm ti pəti tigə a? ⁵ Jagi e be al. Ningə səi je wa ka adi m-əl səsi, re iyəi pa njiyəsi je ki majal kɔ al ə, kosi a tɔ pəti be tɔ.»

Kuji ta dɔ kagi mbay-kote ti ki andi al

⁶ Go ta je ti kin, Jəju əl kuji ta kare ə nə: «Dɪngəm kare aw ki kagi mbay-kote kare ki mə-e me ndər nju ti ləne, ə ndɔ kare aw kadi tə n-ijə kande ɔa ingə kande dɔ ti al. ⁷ Ə əl nje ngəm ndər ləne ə nə: “O, asi ɔal mitə ngata ə m-sangi kadi m-ijə kandi mbay-kote kam m-uso, nə m-ingə kande al. Maji kadi itige kɔ, tadɔ kəme ki kadi a uti-n lo kare goto.” ⁸ Nə nje ngəm ndɔ ka kin ile ti ə nə: “Bam, iyə adi a ɔal kare ɔəy. M-a m-ɔr gine kadi m-ɔuki sɪ ne je njae ti. ⁹ Dɔmaji ə ɔal ki rangi ə a andi. A re ɔal ki rangi ə andi al ɔəy ə tə adi m-tige kɔ mindi.”»

Jəju ki ndɔ taa kəɔ

¹⁰ NDɔ kare Jəju isi ndo ne dije kəy kaw-naa ti madi kare ndɔ ta kəɔ ti. ¹¹ Ningə me kəy kaw-naa ti ka kin, dɔne kare ki ndil ki majal uwə, ilə tae nangi, asi ɔal dəgi gide jijoo isi me ti nɔɔ. NDil ki majal ka kin dɔɔ-e ngən, lo kadi ndaji taa maji goto tə goto. ¹² Loki Jəju ɔo-e ningə ɔar-e ə əl-e ə nə: «Dəne j ki taa kiyə taa

dɔ tɔ ti ləi.» ¹³ Jəju ində jine dɔe ti, ɓa ta ji naa ti nɔɔ par ə, dāne ndaji rone taa maji, ningə ilə ngirə kilə tɔji dɔ Luwə ti. ¹⁴ Lo kin ti, ki bo ki dɔ kəy kaw-naa lə Jipi je ka kin, mee ɔ-e mbata kadi ki Jəju adi dəw rɔ nga ndɔ taa kəɔ ti, adi əl kosi dije ə nə: «NDɔ ki kadi dije rai kilə e mehe[☆], ə irəi ndɔe je ti ki mehe kin adi adi səsi rɔ nga, ɓi e ndɔ taa kəɔ ti al!» ¹⁵ Bəbe əl-e ə nə: «Səi njé kadi kəm dije! dəw ki ra dansi ti ə tuti mangi ləne ə se koro ləne ndɔ ta kəɔ ti, lo kuso ne ti aw sie lo kəy man ti al ə?» ¹⁶ NGA dāne kam ki e ngon ka *Abirakam, ki *Satə uwe gin tɔgi ti ləne asi ɓal dɔgi gide e jijoo be kin ə, kadi m-tute m-ile taa al mba ke ki e ndɔ ta kəɔ a?» ¹⁷ Dɔkagiloe ti ki Jəju isi əl ta kin ningə, rɔ njé ɓa je lie səl-de ngay. Nə rɔ kosi dije nəl-de ngay mbata ne je ki əti ɓal ki Jəju isi ra.

Kuji ta ki dɔ kə kagi ti ki ɓari-e mutadi

(Mt 13.31-33; Mk 4.30-32)

¹⁸ Go ti ningə Jəju ə nə: «M-a m-ɔji səsi ne ki titi-naa ki kɔɓe lə Luwə, m-a m-un ne kare kadi m-ɔji-n səsi. ¹⁹ To titi-naa ki kandi kagi madi ki a ɓari-e nə mutadi ki dəw madi un dibi me ndar ti ləne kin be. Kandi kagi ka kin ibə, tɔgi, adi yəl je uwəl lo kisi ɓajje je ti.» ²⁰ Jəju təl əl ɓəy ə nə: «M-a m-un ne ki rangi kare kadi m-ɔji-n səsi kɔɓe lə Luwə. ²¹ To titi-naa ki əm ki dāne madi un ləy-n nduji ki me kee joo, adi nduji ki ləy ba pəti j kin be.»

Ta dɔ rəbi ti ki mbəngirə

(Mt 7.13-14)

²² Loki Jəju isi aw Jorijaləm ti, ndo ne dije ɓe bo je ti ki ngan ɓe je ki ində man titi. ²³ Ningə dəw madi dəje ə nə: «Bəbe, dije ngay al ba par ə a nji a?» Ə Jəju əl-de ə nə: ²⁴ «Uwəl tɔgisi ba kadi uri kəy ki ta rəbi ki mbəngirə, tadɔ adi m-əl səsi, dije ngay a sangi kadi n-urii nə a asi al. ²⁵ Loki ɓa nje kəy a j taa, ə a uti ta

kəy ningə, səi je inayi-naa taga, iləi ngirə kində ta kəy əi nə: «Bəbe, iteɛ ta kəy adi-je!» kin ɓa, e a əl səsi ə nə: «Səi, m-gər lo ki jii ti al.» ²⁶ Lo kin ti, a əli əi nə: «J-uso səi nim, j-ay səi nim, taa ta mbalo je ləje ə indo ne dije ti nim tɔ.» ²⁷ Nə, a əl səsi ə nə: «M-gər lo ki jii ti al, ɔri rəsi kɔ rəm ti. Səi pəti səi njé ra majal je.» ²⁸ Loe ti kin, a nɔi je, a ingəi ngangisi je, loki a oi *Abirakam je, ki *Isaki je, ki *Jakobi je, ki njé kal ta ki ta Luwə ti pəti me ɓeko ti lə Luwə. Ningə səi je, a tuwəi səsi buki səsi kɔ taga. ²⁹ Dije a jii ki lo kibə kadi ti je, lo kur kadi ti je, jam dɔ ɓe ti je, gin ɓe ti je, kadi rəi isi ta ne kuso ti ɓeko ti lə Luwə. ³⁰ Lo kin ti, dije madi ki əi njé ki gogi a təli njé ki kəte, ə dije ki madi ki əi njé ki kəte a təli njé ki gogi tɔ.»

Jəju əl ta ki dɔ Jorijaləm ti

³¹ Dɔkagiloe ti wa kin, *Parisi je madi rəi rɔ Jəju ti əli-e əi nə: «Əti lo kin ti kɔ, aw lo ki rangi ti, tadɔ *Erodi ge kadi n-təli.» ³² Ə Jəju əl-de ə nə: «Awi əli nja dəw kam, taki ɓone ki lo ti, m-a m-tuwə ndil je ki majal nim, m-a madi dije rɔ nga nim tɔ, ɓa ndɔ ki kɔ mitə ə m-a təl ta kilə ləm. ³³ Ningə sɔbi kadi m-un ta rəbi ləm me ndɔ ti ki ɓone nim, lo ti nim, lo ti ki go ti nim, tadɔ e ne ki go rəbe ti al kadi nje kəl ta ki ta Luwə ti, oy lo ki rangi ti, ɓi oy Jorijaləm ti al.

³⁴ «Səi dije ki Jorijaləm ti, oyo, səi ki Jorijaləm ti, səi ki səi njé təl njé kal ta je ki ta Luwə ti, səi njé tilə dije ki Luwə ilə səde adi səsi ki mbal təl-de. Nja ngay, m-sangi kadi m-kaw səsi təkɔ kɔ kinjə a kaw-n ngane je ki tɔde gin bagine ti kin be, nə ədi al. ³⁵ Ningə ki ne kin, Luwə a iyə kəy kaw-naa ləsi kɔ jisi ti. Ə adi m-əl səsi madi oi təkɔ a oi-mi al bitɔ kadi dɔkagilo madi a re ki a əli əi nə: «NJangi dɔ e dɔ dəw ti ki re me tɔ Bəbe ti.»»

☆ 13:14 Teɛ ki taga 20.9-10; Dətarənom 5.13-14

14

Jəju nga dəw ndo ta kəə ti

¹ NDɔ kare, Jəju aw me kəy ti lə nje kər nɔ *Parisi je kare mba kuso ne, ndo taa kəə ti. Dije ki isi nɔɔ, isi indai manji Jəju ba ooi-e. ² Dingəm kare ki moy ti-e a nɔ Jəju ti nɔɔ. ³ Ə Jəju dəji njé ndo ndu-kun je ki Parisi je ə nə: «Ta rəbi to kadi dəw nga-n dəw ndo ta kəə ti ə se goto ə?» ⁴ Nə dəw ilə Jəju ta ti al. Ə Jəju təl rəne ki rə nje moy ti, ade rə nga ningə əl-e ade aw. ⁵ Go ti Jəju əl-de ə nə: «Nə dansi ti ə, ngone, ə se mangi lie wa osi be man ti ndo taa kəə ti, ə un-e taji-naa ti nɔɔ al ə?» ⁶ Ningə lo kadi iləi-e ta ti ki dəji kin goto.

Ta ki do kəji rə ti

⁷ Loki Jəju oo kadi dije ki bari-de lo ne kuso ti kin sangi lo kisi ki kəte nɔ dije ti ba, əl-de kuji ta madi ə nə: ⁸ «Loki dəw madi bari lo ne kuso taa-naa ti ə, oti kadi aw igangi rəi isi kəte nɔ dije ti. Dəmajal ə, bari dəw ki itəl loe ti nɔɔ tɔ, ⁹ ningə kadi nje bar səsi joo pu ka kin re, əli ə nə: «I taa ə iyə lo kisi kin adi madi,» ba a e ki rəsəl ki bo ngay ə a aw kadi isi-n lo ki gogi ti. ¹⁰ Nə loki dəw madi bari, maji kadi aw isi loki gogi ti, adi nje bari ə wa loki re ningə əli ə nə: «Madim, i taa ire isi kəte yo be.» Lo kin ti, a e kəsi-gon ləi ta kəm madi je ti pəti ki bari-de lo ne kuso ti kin. ¹¹ Təki rəjeti, dəw ki ra ki un dəne taa, ə a iləi dəe nangi, ningə dəw ki nje kulə dəne nangi ə, a uni dəe taa tɔ.»

Ba njé ndoo je lo ne kuso ti

¹² Go ti Jəju əl dəw ki nje bar-e ka kin ə nə: «Loki ira ne kuso ki be kin, ki kada ə se ki lo səlɔ, oti kadi ibar madi je ki ngakoi je ki noji je, ə se njé gədi kay be je ləi ki njé ne kingə je. Tado əi je ka a bari-ni ndo madi ti tɔ, ningə a igəi-ni ne ki ndo ki ira adi-de ka kin gogi. ¹³ Nə loki ira ne kuso rənəl ki ngay be kin, maji kadi ibar njé ndoo je ki njé je ki ta rəde asi-naa al, ki njé məti je, ki njé kəm

tɔ je. ¹⁴ Ningə rəi a nəl-i, tado a ingəi ne kadi a igəi-ni gogi al. Təki rəjeti, Luwə a igəi ndo ki a tɛɛ ki njé ra ne je ki dana lo koy ti.»

Bar dije ki bo lo ne kuso ti

(Mt 22.1-10)

¹⁵ Loki oi ta kin ningə, dəw kare mbɔ dije ti ki isi lo ne kuso ti əl Jəju ə nə: «Rənəl e lə dəw ki a uso ne me beko ti lə Luwə!» ¹⁶ Ningə Jəju təl əl-e ə nə: «NDɔ kare, dingəm madi ra ne kuso ki bo ngay bar-n dije ngay. ¹⁷ Dəkagilo kuso ne ti ningə, ilə nje kilə ləne adi aw əl dije ki bar-de ka kin ə nə: «Ne kuso oy ngata ə irai.» ¹⁸ Nə dije pəti ki bari-de ka kin, kare, kare, iləi ngirə kadi dəji me-səl. E ki dəsəy əl-e ə nə: «M-ndogi lo ndər ngəsine bəy, m-isi m-aw kadi m-o; ə m-dəji kadi adi mei səl dəm ti.» ¹⁹ E ki rangi ə nə: «M-ndogi mangi je dəgi ngəsine bəy, m-a m-aw kadi m-na-de m-o; ə m-dəji kadi adi mei səl dəm ti.» ²⁰ E ki rangi ə nə: «M-taa dəne ngəsine bəy, adi lo kadi m-a m-aw goto.» ²¹ Nje kilə təl aw rə bane ti, əl-e ta je pəti ki əli-e kin ade oo. Lo kin ti, wongi təl ba nje kəy ka kin, adi əl nje kilə ləne ə nə: «I taa kalangi, aw ta mbalo je ti, ki go rəbi je, ibar njé ndoo je, ki dije ki ta rəde asi-naa al, ki njé kəm tɔ je, ki dije ki njé məti je, ire səde.» ²² NDəy go ti ningə, nje kaw kilə re əl bane ə nə: «Bam, ji ra ne je ki idəji ka kin, nə lo kisi nay nɔ bəy.» ²³ Ə bae əl-e ə nə: «Oti aw taga dɔ rəbi je ti, ki lo ndər je, ində təgi dɔ dije ti adi-de rəi mba kadi-me kəy ləm rosi.» ²⁴ Təki rəjeti adi m-əl səl, dəw kare mbɔ dije ti ki m-bar-de kəte kin ki a ədi ne kuso ləm kin tane ti goto.»

Kiyə ne je pəti mba kun go Jəju

(Mt 10.37-38)

²⁵ Kosi dije ngay isi njiyəi ki Jəju dɔ rəbi ti. Jəju təl ilə rəti ningə əl-de ə nə: ²⁶ «Re dəw madi re rəm ti ə ge-m itə bawne ki kone al, nene ki ngane je al, ngakone je ki konane je, ə se darəne wa al ə, a asi ke nje ndo ləm

al.» ²⁷ Taa dæw ki un kagi-dæsi læne ə njiyə gom ti, al, a asi ke nje ndo læm al tō. ²⁸ Təki rəjeti, nə dansi ti ə loki aw tə kində ndogi bər ki ngal ningə, isi nangi ilə kar ne ra kilə je naa ti, mba kadi n-oo se n-a n-asi təl ta kilə kin kare wa al ə? ²⁹ Nə re ində gin kəy ə təl tae al ə, dije pəti ki a oy gin kəy ki ində kin, a kogi dæe ti. ³⁰ A əli əi nə: «Oi, dingəm ki ilə ngirə kadi ində kəy, nə təge asi kadi təl tae al kin!» ³¹ Ə se ngar ki ra ə loki isi aw kadi rō ki ngar madine ki rangi ningə, isi nangi ə dəji ta rone oo se ki njé rō je læne ki dibi kuti kin n-a n-aw n-ilə-n rō madine ki isi re ki njé rō je læne ki əi dibi kuti joo kin kare wa al ə? ³² Re oo kadi təgine a asi al ningə, a ilə dəji ta ngar madine, mba sangi rəbi lapiyə, loki ndæe ngal bəy. ³³ Ta ki dæsi ti ka to be tō. Iməri ta maji oi taa, adi rəsi, tadə dæw ki e bəsi mba kiyə ne kingə je læne al, a asi ke nje ndo læm al.

Kati ki nəle goto
(Mt 5.13; Mk 9.50)

³⁴ «İgəri kadi kati e ne ki maji, nə loki nəle goto, ə se ri ə dæw a ra-n kadi təl nəl gogi ə? ³⁵ Ne ki kadi dæw a ra-n goto. A maji mba dənangi al nim, a maji mba ne ki a adi təgi dənangi kin al nim tō. A buki-e kə gidi lo ti. Dæw ki aw ki mbine kadi oo-n ta, ningə kadi oo ta kin maji.»

15

Kuji ta ki əji də ne ki kare ki nay
(Mt 18.12-14)

¹ *Njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je, rəi ki rō Jəju ti mba kadi n-ooi ta ki isi əl. ² *Parisi je, ki njé ndo ndu-kun je, indəi ngəne ki Jəju ə əli əi nə: «Oi! Dæw ka uwə njé ra majal je rone ti nim, uso səde ne nim!» ³ Ə Jəju əl-de kuji ta madi kare ə nə: ⁴ Nə dansi ti ə re aw ki bati je bu, ə e ki kare nay ningə, a iyə ndəge je ki dō jikare gide jikare dō wale ti, ə aw sangi e ki nay kin, ratata kadi inge bəy taa al ə? ⁵ Loki

inge ningə, ki rənəl un-e ile bagine ti. ⁶ Ningə təl aw bə, bə madine je ki njé gədi kəy bə je læne, əl-de ə nə: «İrai irai rənəl səm tadə m-ingə ngon bati læm ki nay ka!» ⁷ Be tō ə adi m-əl səsi, rənəl a e ngay me dərə ti mbata lə nje ra majal kare ki iyə go rəbi njiyəne ki majal kə, itə njé je ki dana ki dō jikare gide jikare ki ta ki dō mbəl pa njiyə ti, e ta ləde al kin al. ⁸ Dəne madi kare aw ki ne mbi ki gate e ngay asi dəgi, ə e ki kare nay. Loki e ki kare nay, dəne ində por lambi ti je, itə me kəy je, sangi-n ne mbi læne ka kin, biti ingə bəy taa, taa kəy. ⁹ Loki ingə ngata ningə, bə madine je, ki njé gədi kəy bə je læne, əl-de ə nə: «İrai səm rənəl, tadə m-ingə ne mbi læm ki nay ka kin!» ¹⁰ Be tō ə, adi m-əl səsi, rənəl e ngay mbəq malayka je ti lə Luwə, mbata nje ra majal kare ki iyə rəbi pa njiyəne ki majal kə.

Kuji ta ki əji də ngon ki nje kaw kaya

¹¹ Jəju təl əl bəy ə nə: «Dingəm kare aw ki ngan je joo. ¹² Ə e ki du əl bawne ə nə: “Bai, adi-m ne nduwə læm.” Be ə bawə ləbi ne kingə læne ngane je ki joo. ¹³ NDə ngay al go ti ningə, e ki du gati ki ne je pəti ki ingə, ə aw mba me bə ti ki say. Me bə ti ka kin ə tuji ki la læne kə me kaya ti ki ra. ¹⁴ Loki tuji ki la læne ka kin pəti tigə ningə, bə ki bo osi me bə ti ka kin. Ningə ilə ngirə kadi ne je pəti to rəe ngata. ¹⁵ Aw ra kilə bə lə dæw madi kare me bə ti kin nōq. Dingəm ka kin ade kilə ngəm kəsongi je wale. ¹⁶ Bə kuso ne kuso lə kəsongi je to me ti, nə dæw ki ade goto. ¹⁷ Be ə ilə ngirə kadi mər ta, ningə əl rone ə nə: “Njé ra kilə je əi ban bə lə bai, ə usoi ne dum-de dum-de, ə mi ta m-isi m-oy yo bə be ə! ¹⁸ M-a m-j taa ə m-aw rō bai ti m-a m-əl-e m-ə nə: «M-ra majal m-əsi-n ta Luwə, taa m-əsii ta tō. ¹⁹ M-asi ta kadi ibar-m ngoni al. İra-m təkı kare mbəq njé ra kilə je ti ləi be.» ²⁰ Bə ə, j

taa osi rəbə mba təl kaw rə bawne ti. Luki nay say ki kəy bəy ningə, bawe oo-e. Luki oo-e, aw ki me-kə ki ngay mbata lie, adi ay ngədi tilə tae, uwe rututu, ore njarara rəne ti. ²¹ NGon əl bawne ə nə: “Bai m-ra majal m-əsi-n ta Luwə nim, m-əsi-i j wa ta nim tə, m-asi ta kadi i-bar-m ngoni al.” ²² Nə bawe əl njé ra kilə je ə nə: “Irai ki kibi ki maji itə ndəge je kalangi ilai rə ngonm ti. Hai ningə ngon jie ti ə ilai sa njae ti tə. ²³ Irai ki ngon mangi ki bo mbul mbul itəli-e adi j-usoi jai rai rənəl. ²⁴ Tadə ngonm kin oy ə təl isi ki dəne ta. Nay ə e ki kinge!” Ningə ilai ngirə kadi rai rənəl. ²⁵ Dəkagiloe ti kin, ngokəe ki ngatəgi e wale. Luki isi təl wale ə e ngəsi ki kəy ningə oo ndu ne kində je ki ndam je. ²⁶ Bar nje ra kilə kare, ə dəje nə se ri ə isi ra ne wa. ²⁷ Nje ra kilə ka kin əl-e ə nə: “NGokoi ə re ə bawi adi təli ngon mangi ki bo mbul mbul tadə təl ki lapiya.” ²⁸ NGon ki ngatəgi ra wongi adi mbati kaw kəy. Bawe tē taga mba kadi səl me ade ur kəy. ²⁹ Nə əl bawne ə nə: “O bal ngay ə m-isi m-ra kilə madi, ndə kare ki m-mbati təl rəm go ta ti lai goto. Nə ndə kare ki adi-m ngon biyə be adi-m m-ra-n rənəl ki madim je goto. ³⁰ Nə luki ngoni ki tuji ne kingə lai də kaya dəne je ti kin re ningə, itəl ngon mangi ki bo mbul mbul ade.” ³¹ Ningə bawe əl-e ə nə: “I, ngonm, j səm ne naa ti ki ndə je pəti, adi ne je pəti ki e yəm e yai. ³² Nə e go ti kadi jai ra ne kuso jai ra-n rənəl, tadə ngokoi kam oy ə təl isi ki dəne taa, nay ə e ki kinge!”»

16

Kuji ta ki əji də nje ngəm ne ki e nje ra ne ki dana al

¹ Go ti ningə Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Dingəm kare ki nje ne kingə aw ki nje kində kəmne go ne je ti ki me kəy ti ləne nqə. Dije rai əli-e əi nə: “Nje ngəm ne je lai isi tuji ki ne kingə lai tigə.” ² Nje kəy bar nje ra

kilə ləne əl-e ə nə: “Ta ri ə m-isi m-o dəi ti ba ə? Əji-m go ne je ki əji də kilə lai ki me kəy ti adi-m m-o. Tadə kaw ki kəte nqə kin, a asi kində kəmi go ne je ti ləm al ngata!” ³ Nje ngəm ne əl rəne ə nə: “Bam ge kadi m-ində kəm go ne kingə je ti ki me kəy ti al ngata kam, m-a m-ra ri nga am ə? NDər dənangi ə, təgim asi kadi m-ndər-n al. Kaw kəy ne ə, rəm a səl-m tə. ⁴ M-gər ne ki m-a m-ra mba kadi dije a uwəi-mi ki rəde ti me kəy ti ləde luki bam tuwə-m kilə ti.” ⁵ Be ə, bar njé kirə je lə bəne kare kare. Əl nje kirə ki dəsəy ə nə: “Kirə lə bam e ban dəi ti ə?” ⁶ Nje kirə ki dəsəy ka kin ə nə: “Ku yibi bu kare.” Ningə əl-e ə nə: “Makitibi kirə lai ən, isi nangi kalangi, indangi me ti kuti mi.” ⁷ Go ti ningə əl ki nungi ə nə: “I yai e ban ə?” Nje kirə ki kə joo əl-e ə nə: “Yəm e saki gəme bu kare.” Ningə əl-e ə nə: “Makitibi kirə lai ən, indangi me ti də jijoo.” ⁸ Lo kin ti, ba nje ne ilə təji də nje ngəm ne ti ki majal ka kin, tadə ra ne ne ki kəm-kədi. Dije ki gəri Luwə al rai ne ki kəm-kədi ngay me kilə rade ti dande ti itə ngan je lə lo kunjai.»

Luwə əi ki la

⁹ Go ti, Jəju əl ə nə: «Adi m-əl səsi, uwəi madi ki ne kingə ki go rəbe ti al ki dənangi ti ne kin, mba kadi ndə ki goto jisi ti ə, madisi je ka kin uwəi səsi rəde ti lo kisi ti ki ratata. ¹⁰ Dəw ki ra ki asi ta kadi dəw ade mene də ne ti ki ndəy, a asi kadi dəw ade mene də ne ti ki boy tə. Dəw ki nje ra ne ki dana al me ne ki ndəy ti, a ra ne ki dana al me ne ki boy ti tə. ¹¹ E be ə, re dəw asi kadi mene al də ne kingə ki go rəbe ti al ki dənangi ti ne kin ə, nqə ə a adi ne kingə ki rəjeti ə? ¹² Re dəw asi kadi adi mene al də ne ti lə dəw ki rangi ə, na ə a adi yai ki səbi dəi ə? ¹³ Nje ra kilə madi, ki a ra kilə bəə lə ngar je joo goto: re əsi ta ki kare ə, a ndigi ki nungi, re kidi ki kare ə, a uwə ki nungi tə. A asi kadi irai bəə lə Luwə nim, bəə lə la nim al.» ¹⁴ *Parisi je ki njé ge ta

lə la, ibəi Jəju kogii loki ooi ta je kin pəti. ¹⁵ Nīngə Jəju əl-de ə nə: «frai rəsi tə dije ki njé ra ne ki dana be ta kəm dije ti, nə Luwə gər mesi. Tado ne ki dije ooi tə ne ki nga ngay ta kəmde ti kin, e ne to koo al ta kəm Luwə ti.

NDu-kun əi ki kəbe lə Luwə

¹⁶ «NDu-kun ilə ngire də *Mojī ti, ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti, bīti dəkagilo ti lə Jā Batisi, nə go ti nu kin bə, dije iləi mbe Poy Ta ki Maji lə kəbe lə Luwə, ningə dəw ki ra, ində təgine kadi ur-n me ti. ¹⁷ Dəwə əi ki dənangi a dāi kə təkī o al be par, nə a ngə ngay kadi dəw ər ngon ku ta ki me ndu-kun ti lə Luwə kə. ¹⁸ Dingəm ki ra ki tuwə nene, ə taa e ki rangi, e nje kuwə marim. Taa dəw ki nje taa dāne ki ngawe tuwe ka təl nje kuwə marim tə.

Nje ne kingə əi ki Lajar

¹⁹ «Dingəm kare ki nje ne kingə ki nje kilə kibī ki ndole pīr pīr ki gate e ngay e noo. NDə je kare kare pəti, isi ra rənəl mbata isi maji. ²⁰ Nje ndoo kare ki təe nə Lajar ki do bay ində rəe yəngi yəngi, re to ta kəy ti lie. ²¹ Ge kadi n-uso burim ne kuso je ki tosi nangi ta tabilə kuso ne ti lə nje maji. Nə bisi je yo ta rai təni ta do bay lie. ²² NDə kare nje ndoo ka kin oy, adi malayka je rai uni-e awi sie kadi *Abirakam ti. Nje maji ka re oy tə, adi dibi-e. ²³ Loki e koo, ingə kə ngay. Ningə loki un kəmne taa bə, oo Abirakam say nu be ki Lajar kade ti. ²⁴ Nje maji ka kin un ndune ki taa nō ə nə: “Bai Abirakam, o kəm-to-ndoo ləm, əl Lajar adi ilə ta ngon jine man ti, kadi re səl-n ndonm mbata m-ingə kə ngay me por ti.” ²⁵ Ə Abirakam əl-e ə nə: “NGonm, adi mei ole də ti təkī ndə ki ingə maji me duniya ti, ə Lajar ingə ne ki to tə. NGə sine, bəri man nō kəme ti, nə j, j me ne ki to ti tə ngata. ²⁶ Ningə ki bo təy, ngə sine bole bē ki bo to danje ti səsi, adi dəw ki ge kadi n-aw rəsi ti ka, a asi kadi a man də ti aw rəsi ti al, taa dəw a

asi kadi a man də ti re rəjeti al nim tə.” ²⁷ Ə nje maji əl ə nə: “Re e be ningə, njai ba, bawm, ilə Lajar ade aw əl njé ki me kəy ti lə bai. ²⁸ Tado ndəgi ngakom je nayi noo əi mi bəy, ə kadi aw ndər mbide kadi rai, tēi lo kə ti kin al ngata.” ²⁹ Ə Abirakam əl-e ə nə: “NGakoi je awi ki ndu-kun ki *Mojī ndangi ki ta je ki njé kəl ta ki ta Luwə ti ndangi noo. Maji kadi ooi də ndude.” ³⁰ Nje maji ə nə: “E kin asi al bawm Abirakam. Re dəw madi j dan nje koy je ti ne ə aw ingə-de ə, a mbəli pa njiyəde.” ³¹ Ə Abirakam təl əl-e ə nə: “Re ooi ta lə Mojī al nim, ta lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti al nim ə, kin ə dəw j-n dan njé koy je ti aw rəde ti ka, a ooi tə ta ki rəjeti al wa kin.”»

17

*Ta də kosi me majal ti
(Mt 18.7, 6; Mk 9.42)*

¹ Jəju əl njé ndo je lane ə nə: «Lo kadi dije a osi me majal ti al goto. Nə kəm-to-ndoo e də dəw ti ki majal re ki takule. ² A e soti ngay bəy mbata ti lie kadi dəoi mbal ki bo ngay minde ti, ə iləi-e me ba ti, itə kadi ra adi ki kare be par dan ngan je ti ki du ngay kin, osi, adi Luwə gangi ta dəe ti.» ³ Indəi kəm-kadi də rəsi ti! Re ngokoi ra majal ə, maji kadi indange də ti, re tu kalne ə, iyə go majal lie kə ade. ⁴ Re ra majal səi nja siri me ndə ti ki kare ka, re re rai ti nja siri dəji kiyə go kə ə, iyə go kə ade.

Təgi kadi-me

⁵ *Nje kaw kilə je əli Bəbe əi nə: «ilə kadi-me də made ti laje adi-je.» ⁶ Ə Bəbe əl-de ə nə: «Təkī rəjeti, re awi ki kadi-me ki e ndikiri ba tə kə kagi ki bəri-e mutadi kin be mindi ka, asi kadi əli kagi mbay-kote kam əi nə: “Ūr ki ngirai ba ə aw imə rai me ba ti”, ə a təl rəne go ta ti ləsi.

Kilə lə bəə kilə

⁷ «Re dəw madi dansi ti aw ki nje ra kilə madi ki e nje ndər ə se e nje

kul da je, ə nje kilə kin təl wale re ə, a əl-e ə nə: “İre kalangi isi nangi uso ne a?” Jagi a əl-e ba al. ⁸ Ta ki a əl-e ba, a əl-e ə nə: “İra roi maji, ira go ne kuso ləm, ire-n adi-m. Ningə loki m-isi m-uso ne je, m-ay je kin ningə, tə go ti jı uso yayı je, ay je tə.” ⁹ NGA ningə, ne kare, dəw kin a ra oyo nje kilə ləne mbata təl ki təl rone go ndu je ti lie kin, al. ¹⁰ Be ə, ta ki dəsi ti ka e be tə. Loki irai ne je pəti ki Luwə un ndune kadi irai ningə, maji kadi əli əi nə: “Je njé ra kilə je ki nda je goto, ji ra kilə ki səbi kadi ji ra par.”»

Jəju nga njé banji je dəgi

¹¹ Loki Jəju isi aw Jorijalam ti, ində man mbə dənangi *Samari ti ki dənangi ki Galile ti. ¹² Loki isi ur me ngon be ti ningə, njé banji je dəgi rəi langi tae, ba ai nangi say jə, ¹³ uni ndude ki taa əli-e əi nə: «Jəju, nje ndo dije, oo kəm-to-ndoo ləje!» ¹⁴ Loki oo-de ningə əl-de ə nə: «Awi oji rəsi njé kijə ne məsi kadi-kare je».* Ningə də rəbi kawde ti bəy par ə, ingəi rə nga. ¹⁵ Ki kare dande ti, loki oo kadi ingə rə nga ningə, təl də njane ti, ki kilə toji də Luwə ti, ki ndune ki bo. ¹⁶ Re osi ki ta kəmne nangi nə Jəju ti, ra-e oyo. E dīgəm ki Samari ti. ¹⁷ Ə Jəju əl ə nə: «Njé banji je ki dəgi pəti ingəi rə nga, ə njé ki jikare awi ra ə?» ¹⁸ MBəde ti pəti, dəw kare ki təl re ilə toji də Luwə ti goto. Dəw ba, e dəw ki Samari ti kin ki karne ba par. ¹⁹ Ningə Jəju əl dəw ki Samari ti ka kin ə nə: «Jı taa aw, tadə kadi-me ləi aji.»

Kəbe lə Luwə

(Mt 24.23-28, 37-41)

²⁰ NDə kare *Parisi je dəji Jəju ta ki oji də dəkagilo re kəbe lə Luwə. Ə Jəju əl-de ə nə: «Kəbe lə Luwə a re tə ne ki dije a ooi-e ki kəmde njə njə al. ²¹ A e ki kəl kə nə: “E yo 60”, “E ne 60”, al. Təki rəjeti, kəbe lə Luwə e dansi ti ne ngata.» ²² Go ti ningə əl njé ndo je ə nə: «NDə madi a re nəq

ki a ndingəi ngay kadi oi ndə kare me ndə je ti lə NGon Dəw, nə lo kadi a oi goto. ²³ Ningə a əli səsi əi nə: “Kirisie yo”, “Kirisie ne”, nə awi al, ayi-naa ngədi awi loe ti al. ²⁴ Ningə, təki ndi təl ə lo ay njay njay, jı dam dənangi ti ki kare tē-ə-n dame ti ki nungi ka kin ə, ndə rem mi *NGon dəw ka a to be tə. ²⁵ Nə kəte nə ti, səbi kadi mi NGon Dəw m-ingə kə ngay, kadi dije ki dəkagilo ti ki bəne kin mbati-mi bəy taa. ²⁶ Ningə, ko ne ki ra ne dəkagilo ti lə Nuwe kin ə, nee a ra ne ndə ki mi NGon dəw m-a m-re-n ti tə. ²⁷ Dije usoi je, ayi-naa je, taai-naa ki yo je ki ne je, bitı ndə ti ki Nuwe ur-n me bato ti. Go ti ningə man kə ki bo re tuji dije pəti*.²⁸ A to tə ne ki ra ne dəkagilo ti lə Loti be tə: Dije usoi je, ayi-naa je, ndogi ne je nim, gati ki ne je nim, məi kagi je nim, rai kəy je nim tə. ²⁹ Nə ndə ki Loti tē-ə-n me be bo ti ki Sodom, Luwə adi ndi por ki ne je ki njé taa por jı dərə ti o dije təl-de pəti*.³⁰ NDə ki mi NGon dəw m-a m-tē-ə həy ka, ne je a rai ne be tə. ³¹ Me ndə ti kin, dəw ki isi də kəy ti, a ur nangi kadi əy ne je ləne ki me kəy ti tē-ə-n taga al. Be tə ə, dəw ki a e me ndə ti ka, a təl re be al tə. ³² Adi mesı ole də ne ti ki tē-ə də ne Loti ti, ki ilə rəti ə ingə yo kin*.³³ Dəw ki sangi kadi n-ngəm rəne ki nə ti, a ti ta rəne. Nə dəw ki ti ta rəne mbata ləm ə, a ngəm rəne ki nə ti tə. ³⁴ Adi m-əl səsi, me kondə ti kin, dije joo a toi də tirə ti ningə, a uni ki kare, a iyəi ki nungi. ³⁵ Dəne je joo, a uri ne naa ti, a uni ki kare ə, a iyəi ki nungi. ³⁶ [Dīgəm je joo, a rai kilə me ndə ti ki kare ə, a uni ki kare ə a iyəi ki nungi.]» ³⁷ Ningə, njé ndo je dəji Jəju əi nə: «Bəbe, lo ki ra ti ə, ne je kin a rai ne ə?» Ə əl-de ə nə: «Loki nin a to ti, e ə mal je a kawı-naa ti.»

18

Nje gangi ta əi ki dəne ki nje ngaw

* 17:14 Ləbatiki 14.2-3 * 17:27 Kilə ngirə ne je 6.9-7.24 * 17:29 Kilə ngirə ne je 18.20-19.25

* 17:32 Kilə ngirə ne je 19.26

koy

¹ Jəju əl kuji ta madi njé ndo je ləne, təji-n-de kadi əli ta ki Luwə taa taa, bi kadi təgide goto ta ti al, ² ə nə: «Nje gangi ta kare isi be bo ti madi noo. E dəw ki bəl Luwə al nim, taa ilə koji dō dəw ti al nim tō. ³ Ningə me be bo ti ka kin, dāne kare ki nje ngaw koy isi ti noo tō. Dāne ka kin re ki dəkagilo je pəti əl-e ə nə: “İgangi ta ka ki to danje ti ki nje ta ləm ka kin adi-m.” ⁴ Nje gangi ta ka kin mbati dəkagilo ngay. Nə təl əl ta rəne ə nə: “Re m-bəl Luwə al nim, taa m-ilə koji dō dəw madi ti kare al ka, ⁵ dāne ki nje ngaw koy kam tapi-m ngay. Səbi kadi m-gangi ta lie made, mba kadi təl re gogi ndo ki rangi ti, tapi-m bəy al ngata.”» ⁶ Bəbe ilə dō ti bəy ə nə: «Maji kadi oi ta ki nje gangi ta ki dana al, əl kin maji. ⁷ Səi oi kadi Luwə a gangi ta ki dana adi dije lie ki isi noj dōe ti kondō je ki kada je kin al a? A isi gərərə ba bi a ra səde al a? ⁸ Adi m-əl səsi, a gangi ta ki dana kalangi ba adi-de. Nə ne kare ba, se ndo ki mi NGon Dəw m-a m-təl m-re ə, m-a m-ingə dije ki adi mede dōnangi ti wa mindi wa?»

Parisi əi ki nje taa la-mbə

⁹ Jəju əl kuji ta ki dō njé je ti ki ooi rōde tə dije ki dana ə kidi ndəgi dije ¹⁰ ə nə: «Dingəm je joo, awi kəy kawnaa ti mba kəl ta ki Luwə; ki kare e Parisi, ki nungi e nje taa la-mbə tō. ¹¹ Parisi j a taa ə əl ta ki oji dō rəne mene ti ə nə: “Luwə ləm, m-ra-i oyo tadō mi m-to tə ndəgi dije ki njé bōgi je ə se njé ra ne je ki go ti al, ki njé kuwə marim, taa tə nje taa la-mbə kam al tō. ¹² Me ndō je ti ki siri, m-əgi rəm ne kuso ti nja joo, madi Luwə ne kare me ki dōgi ti, me ne kingə je ti ləm pəti.” ¹³ Nə nje taa la-mbə ba, əsi rəne ngərəngi nu, kun ka ge kun kəmne ki dərə ti al, ra rəne ndoo, ə əl ə nə: “Luwə ləm, oo kəm-to-ndoo ləm tadō mi nje ra majal!” ¹⁴ Adi m-əl səsi, e nje taa la-mbə ə təl aw be

ləne ki ta ki kər dō ti noo Luwə ti, bi e Parisi al. Tadō dəw ki un dāne taa ə, a iləi dōe nangi, ningə dəw ki ilə dāne nangi, a uni dōe taa tō.»

Jəju ində jine dō ngan je ti ki du
(Mt 19.13-15; Mk 10.13-16)

¹⁵ NĞan je ki kasi wa kin ka, dije rəi səde rō Jəju ti mba kadi njangi dōde. Nə loki njé ndo je ooi ne kin ba, kəli səde. ¹⁶ Nə Jəju adi rəi ki ngan je ki du rəe ti ba əl ə nə: «tyəi ngan je ki du adi rəi rəm ti, oti kadi əgi-de ta rəbi, tadō kōbe lə Luwə e ya dije ki toi tə ngan je ki du be. ¹⁷ Təki rōjeti, adi m-əl səsi, dəw ki ndigi kadi Luwə o be dōe ti tə ngon ki du be, al, a ur kōbe ti lə Luwə al ratata.»

Nje ne kingə
(Mt 19.16-30; Mk 10.17-31)

¹⁸ Ki bo lə *Jipi je kare, dəji Jəju ə nə: «Nje ndo ki maji, e ri ə m-a m-ra ə m-a m-ingə-n kaji ki a to biti ki no ti ə?» ¹⁹ Ə Jəju əl-e ə nə: «Mba ri ə iḅar-m dəw ki maji ə? Dəw kare ki maji goto, nə Luwə ki karne ba par ə e dəw ki maji. ²⁰ J igər ndu-kun je lə Luwə ki ə nə: “A uwə marim al, a təl dəw al, a bōgi al, a ma naji ki ngom dō madi ti al, a əsi gon bawi ki kōi.»» ²¹ Ningə dingəm təl əl Jəju ə nə: «Ne je kin pəti m-təl rəm go ti dəkagilo kilə ngirə basam ti nu.» ²² Go ta je ti kin Jəju əl-e ə nə: «Ne kare be ə nayii kadi ira bəy. Aw igati ki ne kingə je ləi pəti, iləbi lae njé ndoo je, ba a aw ki ne kingə ngay me dərə ti, ə ire un gom.» ²³ Nə loki ta kin əsi mbi dingəm ti ka kin, rəe təl nəl-e al, tadō e dəw ki ne kingə lie e ngay. ²⁴ Loki Jəju oo-e kadi mee o-e ningə əl ə nə: «E ne ki ngə ngay rō njé ne kingə je ti kadi uri me bəko ti lə Luwə. ²⁵ E ne ki ngə ngay wa kadi jambal ki oi-e kin ur bole kon ku ne ti, nə a ngə ngay itə e kin bəy kadi nje ne kingə ur me bəko ti lə Luwə.» ²⁶ Njé ki isi ooi dō ta lə Jəju əli əi nə: «NĞa kin ə e be ningə, nə ə əsi kadi

✱ 18:20 Teḡ ki taga 20.12-16; Dətərənəm 5.16-20

ingə kaji ə?»²⁷ Jəju ilə-de ti ə nə: «Nə ki dəw asi al, Luwə asi ra.»²⁸ Piyər əl-e ə nə: «NGa je kin, j-iyə ne kingə je ləje pəti kə, ə j-un goi kin.»²⁹ Jəju əl-de ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, re dəw madi, iyə kəy ləne, ki nene, ki ngane je, ki ngakone je, ki nojine je, ki mbata kəbe lə Luwə ə,³⁰ a ingə ne je al də e kin, dəkagilo ti ki bone, taa dəkagilo ti ki a re, a ingə kaji ki a to biti ki nq ti tə.»

Jəju əl ta ki də koyne ti ki kine lo koy ti

(Mt 20.17-19; Mk 10.32-34)

³¹ Jəju bar njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo ki rəne ti, ningə əl-de ə nə: «Oi, j-isi j-awi ki Jorijaləm ti, ne je pəti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti ndangi oji dəm mi *NGon dəw, a təli tade.»³² Tadə a iləi-mi ji dije ti ki əi *Jipi je al kadi tə kogi dəm ti je, taji-mi je, taa a tibi man tade dəm nim tə.³³ Go ti, loki tindəi-mi ki ndəy kabilay ningə, a təli-mi. Nə ndə mite lə ndə koy m ba, m-a m-təe lo koy ti.»³⁴ Nə ne kare ki njé ndo je gari me ta ti kin goto. E ta ki to lo bəy ti rəde ti. Gari me ta ki Jəju ge kəl-de al.

Jəju adi nje kəm tə oo lo Jəriko ti
(Mt 20.29-34; Mk 10.46-52)

³⁵ Loki Jəju e basi ki be ki Jəriko ningə, nje kəm tə madi isi ngangi rəbi ti nq, isi kəy ne.³⁶ Loki nje kəm tə oo ka kosi dije ki isi indəi də bur bur ningə, dəji ta se ri ə isi ra ne wa.³⁷ Ə əli-e əi nə: «Jəju ki Najarəti ə isi ində də.»³⁸ Nje kəm tə ilə ngirə kadi un ndune ki taa, ə nq ki təgine, ə nə: «Jəju ki NGon ka Dabidi*, o kəm-to-ndoo ləm!»³⁹ Dije ki njé njiyə kəte nq dije ti kəngi-e kəngi kadi uti tane, nə nje kəm tə un ndune ki taa də made ti bəy ə nə: «NGon ka *Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!»⁴⁰ Jəju a lo ka ti, ba un ndune kadi rəi sie rəne ti ne. Loki re rəe ti basi ningə, Jəju dəje ə nə: ⁴¹ «E ri ə ige kadi m-ra madi ə?» Ə nje

kəm tə əl-e ə nə: «Bəbe, m-ge kadi kəm oo lo!»⁴² Jəju əl-e ə nə: «O lo! Kadi-me ləi aji.»⁴³ Par ə, loe ti nq, kəme oo lo, adi un go Jəju ki kilə təji də Luwə ti tane ti. Loki kosi dije ooi ne kin ningə, iləi ngirə kəsi-gon Luwə.

19

Jəju əi ki Jase

¹ Loki Jəju ur me be ti ki Jəriko ə isi ində də ningə,² dīgəm ki nje ne kingə kare ki təe nə Jase, ki e boy də njé taa la-mbə je ti isi nq.³ Dīgəm kin sangi kadi n-oo se Jəju e nq dana wa, nə lo kadi oo Jəju goto, mbata kosi dije, tadə e dəw ki goji.⁴ Be ə, ay ngədi kəte, aw al də kagi mbay-kote ti, kadi n-oo Jəju ki a man ki rəbi ki loe ti kin.⁵ Loki Jəju re tēe loe ti ka kin ningə, un kəmne ki taa, əl Jase ə nə: «Jase, ur nangi ne law, tadə səbi kadi m-isi me kəy ti ləi bone.»⁶ Lo kin ti, Jase ur nangi law, uwə Jəju rəne ti ki rənəl.

⁷ Dije pəti ki ooi ne kin, bai ta də Jəju ti əli əi nə: «Aw isi be lə nje ra majal.»⁸ Nə Jase a taa, əl Bəbe ə nə: «Bəbe, m-a m-adi nusi ne kingə ləm njé ndoo je. A kin ə re m-taa ne lə dəw ki al də maji ə, m-a m-təl m-ige kire gogi nja sə.»⁹ Lo kin ti, Jəju əl-e ə nə: «Bone səi ki njé ki me kəy ti ləi ingəi kaji, tadə j ka j ngon ka *Abirakam tə.»¹⁰ Tadə ki rəjeti, mi *NGon dəw m-re mba kadi m-sangi dije ki tade ti, m-aji-de.»

Dəw ki aw kadi indəi jəgi ngar dəe ti

(Mt 25.14-30)

¹¹ Jəju e basi ki Jorijaləm adi dije ooi kadi kəbe lə Luwə a ədi rəne loe ti nq. Loki dije uri mbide isi oi ta ki Jəju isi əl-de ba bəy ningə, Jəju un kuji ta kare tane ti kadi¹² əl-de ə nə: «Dīgəm kare ki oji-e me maji ti isi aw be madi ti ki say kadi indəi jəgi ngar dəe ti bəy taa tə təl.¹³ Be ə, kəte bəy taa kadi aw, bar njé kilə je ləne

* 18:38 Igoi Mk 10.47 ki ta ki də ti gin makitibi ti nangi.

dɔgi, adi dɔw ki ra dande ti mbal ɔr kare, ningə əl-de ə nə: “Itaai, irai gati biti kadi m-təl m-re m-ingə-n səsi.”
¹⁴ Nə dije ki me be ti lie ii gine ti, ə iləi dije goe ti əli əi nə: “Ji ndigi al kadi dɔw kin re isi ngar dɔje ti.”¹⁵ Be ka, indəi jɔgi ngar dɔe ti. Be ə, loki təl re be ningə, ɔar njé kilə je ləne ki adi-de la ka kin kadi n-oo se e ri ə rai wa.
¹⁶ Dɔw ki dɔ kəte re, ningə əl ə nə: “Bam, mbal ɔr ki kare ki adi-m ka, yə m-ingə dɔgi dɔ ti kin.”¹⁷ Ə ngar əl-e ə nə: “Maji ngay, j nje kilə ki maji. Ningə taki a-n dana me kində kəm go ne ti ki ndəy be, m-ində-i nje kɔbe dɔ be bo je ti dɔgi.”¹⁸ Dɔw ki kɔ joo re, ningə əl ə nə: “Bam, mbal ɔr ki kare ki adi-m ka, yə m-ingə mi dɔ ti kin.”¹⁹ Ə ngar əl-e ko ta wa ka kin tɔ ə nə: “I, isi tə nje kɔbe dɔ be bo je ti mi.”²⁰ E ki rangi re ningə əl ə nə: “Bam, mbal ɔr ki kare ki adi-m ka yə to kin, m-aw m-ɔyɔ-e ta kibi ti m-ade to.”²¹ Tado m-ɔəli. I, j dɔw ki ngə ngay, ne ki ində al ka un nim, ne ki idibi al ka itəti nim.”²² Lo kin ti ngar əl-e ə nə: “I nje kilə ki majal. Ningə m-a m-gangi ta doi ti ki ta ki tɛ tɛ tai ti j wa. I igər maji kadi mi dɔw ki ngə ngay, ne ki m-ində al ka m-un nim, ne ki m-dibi al ka m-təti nim.”²³ NGa ra ban be ə re a ində la ləm lo ngəm la ti al ə? Re ində lo ngəm la ti ə, m-təl kin re m-a m-taa ki mane dɔ ti.”²⁴ Go ti ngar əl dije ki ai loe ti noo ə nə: “Itaai mbal ɔr ki kare ki jie ti kin adi e ki aw ki mbal ɔr dɔgi kin.”²⁵ Ə dije əli ngar əi nə: “E kam aw ki mbal ɔr dɔgi ngata.”²⁶ Nə ngar əl-de ə nə: “M-əl səsi tək, dɔw ki aw ki ne jine ti, a adi-e dɔ ti, nə dɔw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n kin ka a taai jie ti wa ɔəy.”²⁷ Ningə njé bə je ləm, ki mbati kadi mi ngar dɔ ti, irəi səde, itəli-de ta kəm ti ne.”»

Jəju ur Jorijaləm ti ki kəsi-gon

(Mt 21.1-11; Mk 11.1-10; Jə 12.12-16)

²⁸ Go ta je ti kin, Jəju gangi kəte nɔ kosi je ti, un rəbi ki kaw ki Jori-

jaləm.²⁹ Loki Jəju re tɛ tɛ basi ki be ki Bətipaje əi ki be ki Bətani, ki kaw ki kadi mbal je ti ki ɔari-de mbal kagi bini je kin ɔa, ilə njé ndo je ləne joo
³⁰ ə nə: «Awi me ngon be ti ki a nɔsi ti kam. Loki a uri ki me be ti, a ingəi ngon koro ki dɔəi-e adi a. E ngon koro ki dɔw al gide ti nja kare al ɔəy. Ituti-e, irəi sie adi-mi.”³¹ A re dɔw madi dəji səsi ə nə: “MBa ri ə isi ituti ngon koro kin” ə, əli-e əi nə: “E Bəbe ə ge-e.”»

³² Njé ki Jəju ilə-de ka kin awi ningə yə, ingəi ne je tək wa ki Jəju əl-n-de.³³ Be ə, tuti ngon koro ka kin ningə, ɔa njé koro je dəji-de əi nə: «MBa ri ə ituti ngon koro kin ə?»

³⁴ Ningə njé ndo je iləi-de ti əi nə: «Bəbe ə ge-e.»³⁵ Loki rai ki ngon koro ka kin adi Jəju ɔa, labi kibi je ləde gide ti, ə adi Jəju al isi dɔ ti.

³⁶ Kəti wa ki isi ɔti kəte kəte kin ɔa, dije labi kibi je ləde dɔ rəbi ti adie njiyə dɔ ti.³⁷ Loki Jəju isi re basi ki Jorijaləm ti ki rəbi ki j ki dɔ mbal kagi bini je ti kin ɔa, kosi njé ndo je lie, rəde nəl-de ngay adi uni ndude ki taa, pitii Luwə mbata ne kəji je pəti ki ra adi oi ki kəmde,³⁸ əi nə:

«Kadi Luwə njangi dɔ ngar ki re ki tɔ Bəbe!

Kadi Lapiya re ki dɔ dərə ti, ə tɔba e ki dɔ Luwə ti ki isi taa dɔ dərə ti tɔ.»

³⁹ *Parisi je madi ki əi dan kosi je ti əli Jəju əi nə: «Bəbe, əl njé ndo je ləi adi uri tade naa ti.»⁴⁰ Ə Jəju əl-de ə nə: «M-əl səsi m-adi oi, re əi je uri tade naa ti ə, gəji mbal je a singəi.»

Jəju nɔ mbata be bo Jorijaləm

⁴¹ Loki Jəju ində dɔ be ki Jorijaləm basi ə un kəmne oo-e-n ningə, man nɔ re kəme ti.⁴² Man nɔ re kəme ti adi əl ə nə: «Kin ə re dɔkagilo ki je ti ɔone kin, j wa igər rəbi lapiya kin ə re a e soti səi, nə kəmi tɛ tɛ dɔ ti al.»⁴³ NDɔ je ki ngə a rəi noo kadi njé bə je ləi a iləi-naa gəi dɔi, a iləi-naa ki ta tɔ rəbi je pəti, a uti-ni nguy lo kadi itɛ tɛ goto.⁴⁴ A budi-ni nangi mur mur ki dije ləi. MBal madi ki

kadi dæw a iyə adi isi dō made ti goto. Tado kəmi tēē dō dəkagilo ti ki Luwə re-n kadi ra-n səi kin al.»

Jəju tuwə njé ra gati je kə me kəy ti lə Luwə

⁴⁵ Go ti, Jəju aw ur nati kəy ti lə Luwə, ningə ilə rone tuwə njé labi ne je titi kə. ⁴⁶ Ningə əl-de ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Kəy lam a ibari-e kəy kəl ta ki Luwə, nə səi, itəli-e lo bəyɔ rɔ ti lə njé bogi je yo.»»

⁴⁷ NDɔ je pəti, Jəju ndo dije ne gin kəy ti lə Luwə. Lo kin ti, njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je, ki njé kun dō dije me 6e, sangi rəbi kadi n-təli Jəju, ⁴⁸ nə gəri rəbe al, tado kosi je indəi mbide maji ngay go ta ti lə Jəju.

20

*Ta ki daji dō tōgi ti ki Jəju aw-n
(Mt 21.23-27; Mk 11.27-33)*

¹ NDɔ kare, Jəju isi ndo dije ne me kəy ti lə Luwə, ilə-n mbə Poy Ta ki Maji ningə, njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatōgi je, tēēi nōō rai.

² Loki rai ningə əli-e əi nə: «əl-je adi j-o, e ki tōgi ki j ra ə isi ra-n ne je kin be ə? Ə nā tɔ ə adi ndune ə isi ira-n ə?» ³ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Mi ka m-a m-dəji səsi ta kare kadi əli-mi adi m-o tɔ. ⁴ Nā ə ilə Jə kadi ra dije batəm ə? E Luwə ə se e dije?» ⁵ Nə təli a məri ta dande ti əi nə: «Re j-əl-e j-ə nə: «E Luwə ə ile» ə, a daji-je ə nə se ra ban ə j-ade meje al wa? ⁶ A kin ə re j-əl-j-ə nə: «E dije ə iləi Jə» ə, kosi je ba pəti a tiləi-je ki mbal təl-je, tado gəri maji ngay kadi Jə e nje kəl ta ki ta Luwə ti.» ⁷ Be ə, təli əli Jəju təkəi n-gəri dæw ki ile al. ⁸ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Re igəri al ə, mi ka m-a m-əl səsi tōgi ki m-isi m-ra-n ne je kin al tɔ.»

⁹ Go ti, Jəju ilə rone əl ta *Jipi je me kuji ta ti ə nə: «Dingəm kare ndər nju, ningə dəi ta naa ti ki dije ki njé ra kilə nju, kadi tə rai kile adi-e, ə kagi loe ti 6a, a kəy-i-naa ne, ningə e wa əti aw mba ki goe ngal. ¹⁰ Loki kagi lo kijə kandi nju asi ningə, ilə bəə ləne kare kadi aw taa kandi ne ndor ka kin, ki yəne ji njé ra kilə je ti adi-ne. Nə loki bəə aw ningə, njé ra kilə je, tindəi-e ngay, ə tuwəi-e adi təl ki jine kare aw. ¹¹ Nje ndər təl ilə bəə ki rangi bəy. Nə e ka, tindəi-e je, taji-e je, ə tuwəi-e adi təl ki jine kare aw. ¹² Be ka dingəm ka kin təl ilə bəə ki nje kə mitə bəy. Ba e ki nje kə mitə kin, njé ra kilə je ka kin tindəi-e, adi-e do, ə tuwəi-e adi-e aw. ¹³ Lo kin ti, nje ndər daji ta rone ə nə: «E ri ə kadi m-ra ə? M-a m-ilə ki ngonm ki dingəm ki m-ndige ngay kin. E ə, a bəli gide.» ¹⁴ Nə njé ra kilə nju, loki kənde osi dō ngone ti 6a, əli-naa ta kin dande ti əi nə: «Darə e wa kam ə a e nje ne nduwə. Ji təl-je j-adi ndər nju kin təl ne ləje!» ¹⁵ Be ə, ndəri ngon ka kin, awi sie gidi ndər ti taga, təl-je. Ə se dingəm ki nje ndər kin a ra səde ban wa? ¹⁶ A re kadi təl njé ra kilə je kin kə, ə sangi njé ki rangi ində-de ta ndər ti.» Loki dije ooi ta ki Jəju əl kin 6a, əli əi nə: «Jagi, ne kin a re ne ba al.» ¹⁷ Nə Jəju go-de ba ningə əl-de ə nə: «Ta ki makitibi lə Luwə əl ə nə «MBal ki njé ra kəy je mbati-e, E ə təl mbal ki e tōgi kəy», kin me nə ri ə?» ¹⁸ «Dæw ki ra ki osi dō mbal ti kin ə, a təti njəki njəki, a re e ə mbal kin ə osi dəe ti tɔ ningə, a rəkite rəkite rəkite tɔ.»

¹⁸ «Dæw ki ra ki osi dō mbal ti kin ə, a təti njəki njəki, a re e ə mbal kin ə osi dəe ti tɔ ningə, a rəkite rəkite rəkite tɔ.»

¹⁹ Nje ndo ndu-kun je, ki ki bo je ki dō njé kijə ne məsi kadi-kare je ti, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju loe ti wa kin nōō, tado gəri maji kadi kuji ta ki Jəju əl kin səbi dəde, nə bəli kosi je.

Ta dō kigə la-mbə nje kəbe ki bo Sajar ti

(Mt 22.15-22; Mk 12.13-17)

¹⁹ Nje ndo ndu-kun je, ki ki bo je ki dō njé kijə ne məsi kadi-kare je ti, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju loe ti wa kin nōō, tado gəri maji kadi kuji ta ki Jəju əl kin səbi dəde, nə bəli kosi je.

(Mt 21.33-46; Mk 12.1-12)

20 Be ə, indəi kəmdə go Jəju ti, 6a iləi dije madi ki rai rəde tə dije ki dana be rəe. Həi-de rəe ti mba kadi tə me ta ti ki a tēē tae ti kin 6a, n-uwəi-e-n, n-iləi-e ji njé kəbe je ti. 21 Dije ka kin dəji Jəju əi nə: «Nje ndo dije, ji gər kadi j nje kəl ta ki rəjeti, taa j nje ndo nē ki rəjeti tə. Kər kəm dəw dana goto rəi ti, isi indo dije rəbi ki rəjeti ki nəl Luwə. 22 Ə əl-je adi j-o: e loe ti ə se e loe ti al kadi j-igə lambə nje kəbe ki bo Səjar ə?» 23 Nə Jəju ki gər kadi isi ədi kəme, əl-de ə nə: 24 «Adi-mi silə kare adi-mi m-o, se də nə ə indəi ti, ə tə nə tə ə ndangi ti wa?» Ningə əli əi nə: «E nje kəbe ki bo Səjar.» 25 NGata ə Jəju əl-de ə nə: «Nē lə Səjar ə adi Səjar, nē lə Luwə ə adi Luwə tə.» 26 Lo kin ti, lo kadi uwəi Jəju ki ta ki tae ti nō kosi je ti goto. Ta ki tur-de ti kin dum dəde, adi ai tade mbə.

Ta ki dəji lə Sadusi je də ki njé koy je lo koy ti

(Mt 22.23-33; Mk 12.18-27)

27 Ba go ti, *Sadusi je ki əi dije ki njé maji təkəi njé koy je a jii taa lo koy ti al, ki madi je dande ti, rəi rə Jəju ti dəji-e əi nə: 28 «Nje ndo dije, *Moji ndangi ndu kin me makitibi ti adi-je ə nə: “Re dəw madi, ngokəe taa dəne, ə ngokəe ka kin oji ngan je ki dəne ka kin al 6əy ə oy ningə, səbi kadi taa dəne nduwə kin oji-n ngan je kadi tēēi to nje goto ti.”* 29 Ningə ki oji də ta kin, ngakonaa je əi siri. Ki dəsəy taa dəne, ə oji-n ngon al 6əy par ə oy. 30 Ki kə joo re taa dəne nduwə ka kin, 6a kae ti wa 6əy. 31 Re tēē də ki kə mitə bə, adi ngakonaa je ki siri kin, taai dəne ki kare kin pəti, 6a oyi ki kanji kadi dəw kare dande ti oji sie ngon. 32 Ta təl tae ə, darə dəne wa re oy tə. 33 NGa ə se ndə ki njé koy je a jii taa lo koy ti ə, nə dande ti ə dəne ka kin a e nee wə? Tadə əi siri pəti taai-e nede ti.» 34 Ə Jəju əl-de ə nə: «Dəngangi ti ne kin ə dīngəm je ki dəne je isi

taai-naa. 35 Nə dije ki Luwə oo-de kadi asi kadi a jii taai lo koy ti, kadi isi me bəkə ti ki sigi, a taai-naa al ngata. 36 Taa a oyi al tə, tadə a toi tə malayka je be. Əi ngan lə Luwə tadə Luwə adi-de jii lo koy ti. 37 Ningə ta kji ki nə njé koy a jii taa lo koy ti, Moji wa əl ta ay njay də ti kadi njé koy je a jii taa lo koy. Loki əl ta oji-n də por ki o me ngə ti, Moji 6ar Luwə ə nə: “Luwə lə *Abirakam, Luwə lə *Isaki, ki Luwə lə Jakobi*.” 38 Ningə Jəju ilə də ti təkəi Luwə e Luwə lə dije ki njé kisi kəm ba, 6i e Luwə lə njé koy je al. Tadə ta kəm Luwə ti, dije pəti isi ki dəde taa.» 39 Lo kin ti, njé ndo dije ndu-kun ki nə je əli Jəju əi nə: «Nje ndo dije, əl ta maji ngay.» 40 Ningə sangi kadi n-dəji-e ta ki rangi al ngata.

Kirisi əi ki Dabidi

(Mt 22.41-45; Mk 12.35-37)

41 Jəju dəji-de ta ə nə: «Ra ban be ə dije əli par əi nə Kirisi ki e *Dəw ki Luwə mbəte e ngon ka *Dabidi ə? 42 Tadə Dabidi ə wa ki dəne əl me makitibi Pa je ti ə nə:

“Bəbe Luwə əl Bəbe ləm ə nə:

«Fre isi də ji kəm ti ne,

43 Biti kadi m-aw ki njé bə je ləi m-ilə-de gin təgi ti*.”

44 «Ə re Dabidi 6ar Kirisi Bane ə, ra ban taa Kirisi a e ngon ka Dabidi ə?»

Jəju gangi ta də njé ndo ndu-kun je ti

(Mt 23.37-39; Mk 12.38-40)

45 Jəju əl njé ndo je ləne ta kəm kosi je ti ki isi oi də nē ndo lie 46 ə nə: «Indəi kəm-kədi də rəsi ti ki rə njé ndo ndu-kun je ti. Əi dije ki gei njiyə ki kibi ngal, taa gei kadi dije rai-de lapiya ki buki-naa ti lo kingə-naa je ti lə kosi je tə. Gin kəy kaw-naa je ti, ə se lo nē kuso je ti, a gei lo kisi dije ki bo, kəte nō dije ti. 47 Taai nē maji je lə njé ngaw koy je pəti pəti jide ti, ningə ədi kəm dije ki kəl ta ki Luwə ki gine gangi al, kadi dije ooi-de təkəi

* 20:28 Kilə ngirə nē je 38.8; Dətarənom 25.5-10 110.1

* 20:37 Tēē ki taga 3.2, 6 * 20:43 Pa je

n-əi dije ki maji. Go kilə rade je ti ki be kin, Luwə a gangi-n ta ki ngə ngay dəde ti itə ndəgi dije.»

21

Kadi kare lə nje ngaw koy ki nje ndoo

(Mk 12.41-44)

¹ Jəju un kəmne isi oo-n njé ne kingə je ki isi iləi kadi-kare ləde me ne kadi-kare ti. ² Ningə oo nje ngaw koy ki nje kəm-to-ndoo kare re ki ngan silə joo ilə tə. ³ Ə Jəju əl ə nə: «M-əl səsi təkəi rəjeti, nje ngaw koy ki nje ndoo kam ilə kadi-kare itə ndəgi dije pəti. ⁴ Tado ndəgi dije pəti kam, adi burim la je ləde, nə nje ngaw koy kin, me ndoo ti lie, ne ki nay jie ti kadi ra-n ki rone ə un ba pu adi.»

Jəju əl ta lə kəy kaw-naa ki a tuji

(Mt 24.1-2; Mk 13.1-2)

⁵ Go ti, dije madi isi əli ta də kəy ti lə Luwə, əli əi nə: mbal je ki ndole ki rai, ki ne je ki dije adi Luwə kin ra adi kəy kin əti bəl ki dum biti. Nə Jəju əl-de ə nə: ⁶ «Nə je pəti ki oi-de kin, ndə madi a re noq ki mbal kare ki a nay kadi isi də made ti goto; a budi-de nangi mur mur.»

Nə kəji je ki a təji dəkagilo ki kə ki a re

(Mt 24.3-8; Mk 13.3-8)

⁷ Lo kin ti, dije ka kin dəji Jəju əi nə: «Nje ndo dije, dəkagilo ti ki ra bangi ə ne je kin a rai ne ə? Ə ne kəji ki ban ə a təji kadi dije gərii dəkagiloe kin ə?» ⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «İndəi kəm-kadi də rəsi ti, iyəi ta rəbi adi dəw ədi səsi al. Tado dije ngay a rəi ki təm əi nə: “Mi ə mi Kirisi”, taa a əli tə əi nə: “Dəkagilo re ngata”, nə maji kadi uni gode al. ⁹ Loki a oi ka rə je, dije a i ki naa ki rə je kin, adi bəl ra səsi al. Tado ri ri ka ne je kin a rəi bəy taa, nə e dəbəy ndə ta ji naa ti noq al bəy.»

¹⁰ Ba Jəju əl-de bəy ə nə: «Gin be madi a aw rə də gin be madine, kəbe madi a aw rə də kəbe madine ti. ¹¹ Dənangi a yəki, yəki ki əti bəl, taa

ki lo je ki dangi dangi, moy je ki njé tə ko dije a osi je, bo a o je. Ningə ne je ki əti bəl ngay a i ki dərə ti rəi ki ne kəji je ki to bəl.

Dəkagilo kində kəm-ndoo

¹² «Nə kəte no ne je ti kin piti, dije a indəi jide dəsi ti, a adi səsi kə. A awi səsi lo kaw-naa je ti, a buki səsi dangay ti, a awi səsi no ngar je ti ki boy, ki no njé kəbe je ti ki mbata ləm. ¹³ Lo kin ti, e ta rəbi ki a ingəi kadi imai naji ləm ki rəde ti. ¹⁴ Ningə ne ki kadi indəi dəsi ti ə to kin. Onosi kadi isangi ta madi indəi dəsi ti kəte kadi tə əli-de inajii ta dəsi ti. ¹⁵ Tado mi wa m-a m-adi səsi ta ki gosi ki kadi əli-de. Ningə njé kəsi səsi ta a asi kadi awi ki ta madi ki kadi əsi kəm yəsi ə se kadi najii al. ¹⁶ A oi kadi kəsi je, ki bawsi je, ki ngakəsi je, nojsi je ba pəti, ki madisi je a uni dəsi kadi adi dije. Ningə a gangi ta koy də dije ti ngay dansi ti. ¹⁷ Dije pəti mede a majal səsi ki mbata ləm. ¹⁸ Nə bisi dəsi kare ka a osi kə al. ¹⁹ Ningə e me kuwə təgi ba ti ə yə a ingəi kəji.

Tuji ki a tē də be bo Jorijaləm ti

(Mt 24.15-21; Mk 13.14-19)

²⁰ «Loki a oi njé rə je iləi-naa gəi də Jorijaləm kin ba, kadi igəri təkəi dəkagilo tuje asi ngata. ²¹ Be ə, dije ki isi Jude ti a ayi-naa ki də mbal je ti, ə kadi njé ki isi me be bo Jorijaləm ti, tēi ki taga kə, ningə kadi dije ki awi wale, təli me be bo ti al. ²² Tado a e ndə gangi ta ki kadi ne je pəti ki Makitibi lə Luwə əl tae a rai ne. ²³ NDəe ti kin, kəm-to-ndoo ki gəe goto a e lə dəne je ki njé səm, ki njé kadi mba ngan je. Tado kəm-to-ndoo ki ngay a ra dije, taa wongə lə Luwə a re dəde ti me bee ti kin tə. ²⁴ Dije a təli-de ki kiyə kasigar, a uwəi-de awi səde bəə ti də be je ti ki dangi dangi. Dije ki gəri Luwə al a njiyəi də Jorijaləm mbisəi-e mbaraki mbaraki, biti kadi dəkagilo ləde ki Luwə əji ində ngangine.

Re NGon dāw
(Mt 24.29-31; Mk 13.24-27)

22

²⁵ «Dokagiloe ti kin, ne je ki to ɔal a teɛi kām kadi ti je, ki nay je, ki mee je[✧]. Man ba a j, kae a ɔa ki taa, adi dije ki gin ɔe je ti ki dangi dangi, ɔal a tɔl-de. ²⁶ ɔal a tɔl-de adi dadi par par, isi nginai ta ne ki a teɛ dode ti dɔnangi ti. Tado tɔgi je ki dɔra ti a yaki. ²⁷ Lo kin ti ə yə a oi-mi *NGon dāw m-a m-re me kil ndi ti. M-a m-re ki tɔgi, me kunji ti ki ətɔ ɔal[✧]. ²⁸ Loki ne je kin rai ne ningə, maji kadi irai rasi, ɔri dasi taa, tado kagi lo kingə dɔ ləsi e basi.» ²⁹ Ningə Jaju un ne kare ndo-n-de ne ə nə: «tɔgi kagi mbay-kote ki ndagi kagi je oi. ³⁰ Loki mbie ilə ngirə kiti kin ningə, igəri kadi nay ɔa e basi ngata. ³¹ Be tɔ ə, loki oi ne je kin rai ne ningə, maji kadi igəri taki kɔɔe lə Luwə e basi. ³² Ningə taki rɔjeti, adi m-əl səsi, dije ki isi ki dode taa ne kin a oyi tigə al ɔəy ə ne je kin a rai ne. ³³ Dɔra ki dɔnangi a gotoi ndo madi, nə ta ləm a to lo tone ti ba ratata ki nɔ ti.

Kisi dɔgi ti

³⁴ «Maji kadi isi dɔgi ti, ɔi adi go ne kuso ki go ne kəy, ki taga ki dɔ ne ki duniya ti ne uwə mesi adi ndo kin uwə səsi nangi busi al. ³⁵ Kadi uwə səsi nangi taki bandi a osi-n dɔ kanji je ti kin be al. Tado e ne ki a osi dɔ dije ti pəti ki dɔnangi ti. ³⁶ Ningə kadi itoi ɔi al, əli ta ki Luwə ki dokagilo je pəti kadi tə ingəi tɔgi idumi dɔ ne je pəti ki a rai ne kin, ə kadi iteɛi ai taa ta kəmm *mi NGon dāw ti.»

³⁷ Re kada ɔa, Jaju ndo ne dije gin kəy ti lə Luwə. A re kondɔ tɔ ningə, teɛ aw dɔ mbal ti ki ɔari-e dɔ mbal kagi bini je ti. ³⁸ Loki lo ti njay tɔ ɔa, kosi je rai gin kəy ti kadi ooi dɔ ta lie.

Judası un dɔ Jaju

(Mt 26.1-5, 14-16; Mk 14.1-2, 10-11)

¹ Nay mapa ki əm ɔde al, ki ɔari-e nay Paki e basi[✧]. ² NJe kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, sangi rabi kadi n-uwəi Jaju n-tɔli-e, nə ɔali kosi je. ³ Ningə *Sata ur me Judası ti ki ɔari-e Isikariyoti ki e ki kare mbɔ njé ndo je ti lə Jaju ki dɔgi gide joo. ⁴ Ur me ti ade aw ində ta naa ti ki njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé kun dɔ njé ngəm ta kəy lə Luwə, dɔ rabi ti ki kadi ilə-n Jaju jide ti. ⁵ Lo kin ti, rɔ njé je ki Judası aw ingə-de ka kin nəl-de ngay adi ndude osi naa ti kadi n-adi-e la. ⁶ Judası ndigi dɔ ti, nga ningə ilə ngirə sangi rabi ki to kadi ilə-n Jaju jide ti ki kanji kadi kosi je ooi loe.

Jaju adi indai dɔ ne kuso Paki naa ti

(Mt 26.17-19; Mk 14.12-16)

⁷ NDɔ kuso mapa ki əm ɔde al, ki e ndɔ ki kadi dije tɔli ngan dɔgi bati je mbata ne kuso Paki asi. ⁸ Ə Jaju ilə Piyər əi ki Ja ə nə: «Awi indai dɔ ne kuso Paki dana kadi j-usoi.» ⁹ Ba əi je tɔli daji-e əi nə: «Lo ki ra be ə indigi kadi j-aw ji ra ne kuso titi ə?» ¹⁰ Ningə Jaju ilə-de ti ə nə: «Awi, loki isi uri ki me ɔe ti ɔa, a ingəi dingəm kare ki oti gum man dɔne ti ningə uni goe, uri me kəy ti ki ur ti. ¹¹ Loki uri goe ti ɔa, əli ɔa nje kəy kin əi nə: «Nje ndo dije ə nə kadi ji daji se me kəy ki ra ə kadi n-uso ne Paki ti ki njé ndo je ləne wa?» ¹² Lo kin ti, a ɔji səsi me kəy ki boy. Me kəy kin to taa, ki ne je pəti me ti. Lo kin ə a rai ne kuso ti kadi j-usoi. ¹³ Piyər əi ki Ja awi ningə, ingəi ne je pəti asi naa taki wa ki Jaju əl-n-de ka kin, adi rai ne kuso Paki, indai dɔe dana.»

Nę kuso la Babe

(Mt 26.26-29; Mk 14.22-25; 1Kor 11.23-26)

¹⁴ Loki dō kadi asi, Jəju əi ki nje kaw kilə je isi ta nę kuso ti. ¹⁵ Ə Jəju əl-de ə nə: «M-ndigi ngay kadi m-uso nę Paki kin səsi bəy taa kadi m-ingə kō. ¹⁶ Ningə m-əl səsi, m-a m-uso səsi ki rangi gogi al, biti kadi nę kuso kin təl tane me bəkō ti lə Luwə.» ¹⁷ Go ti, Jəju taa kōpi kasi kandi nju, ra oyo Luwə dō ti, ningə təl-n adi njé kaw kilə je ə əl-de ə nə: «Itaai əyi-naa dansi ti, ¹⁸ Tadō, m-a m-əy kasi kandi nju ki rangi al, biti kadi bəkō lə Luwə re-n.» ¹⁹ Go ti, Jəju un mapa, ra oyo Luwə dō ti, uwə tətəi naa ti, təl-n adi njé ndo je, ningə əl-de ə nə: «E kin e darəm, ki e ki kun kadi mbata ləsi. Itaa usoi kadi mesi ole-n dəm ti.» ²⁰ Go nę kuso ti, Jəju un kōpi kasi kandi nju, ra təkəi ra-n kəte ka kin be bəy, ningə əl-de ə nə: «Kōpi kin e kun mindi ki sigi me məsim ti ki a əy mbata ləsi».

²¹ «Ningə kadi igəri təkəi dəw ki a ilə-m ji dije ti, isi səm ta nę kuso ti ki ne wa kin. ²² Mi *NGon dəw m-a moy təkəi Luwə oji-n, nə kəm-to-ndoo e lə dəw ki a ilə-m mi NGon dəw ji dije ti.» ²³ Lo kin ti, njé kaw kilə je iləi rōde isi dəji-naa ta dande ti se naa dande ti ə kadi a ra nę ki be kin wa?

Dəw ki e ki bo

(Mt 20.24-28; 19.28; Mk 10.41-45)

²⁴ Go ti, njé kaw kilə je iləi ngirə naji-naa ta ti ki tōgide əi nə se nə ə a e ki bo dande ti wa? ²⁵ Ə Jəju əl-de ə nə: «NGar je ki oī be dō gin dije ti ki dangi dangi ki dōnangi ti ne, rai rōde kadi n-əi bəbe je dō dije ti, taa njé ki tōgi kōbe e jide ti, indəi tōgi dō dije ti adi bari-de njé ra maji je tō. ²⁶ Nə səi, maji kadi irai təkəi əi je isi rai kin be al. Dəw ki e ki tōgi dansi ti, maji kadi təl rōne dəw ki dō du ti, ningə kadi dəw ki nje kun dəsi, təl nje ra kilə ləsi tō. ²⁷ Tadō dəw ki nje kisi ta nę kuso ti nim, dəw ki nje re

ki nę kuso nim, dande ti ki joo kin, e ki nje kisi ta nę kuso ti ə e ki bo al a? Ningə mi, m-isi dansi ti tə nje re ki nę kuso kadi səsi. ²⁸ Səi ə səi dije ki uwəi tōgisi ba səm me kō ti. ²⁹ Ningə təkəi Luwə ki Bai adi-m kōbe ka kin ə, mi m-adi-n səsi tō. ³⁰ A usoi je, a əyi-naa je səm me bəkō ti ləm. Ningə a isi dō kimbər kōbe ti kadi igangi ta dō gin ka *Isirayəl ti ki dōgi gide joo.»

Jəju əl təkəi Piyər a naji ta gər-ne

(Mt 26.31-35; Mk 14.27-31; Ja 13.37-38)

³¹ Jəju əl Simō ə nə: «Simō, Simō, Su dəji ta rəbi kadi n-siyə səsi təkəi dəw a siyə-n ko me kee ti be. ³² Nə mi, m-əl ta ki Luwə mbata ti ləi, kadi ilə kadi-me ləi kō al. Ningə loki a təl ki rəm ti, maji kadi ilə dīgəm me ngakōi je ti.» ³³ Ə Piyər əl Jəju ə nə: «Bəbe, mi bası kadi re e dangay ka m-a m-aw ti səi. A re e-n koy ka m-a m-oy səi.» ³⁴ Ə Jəju təl əl-e ə nə: «Piyər, adi m-əli, bōne wa kin, kunə kinjə nō al bəy ə, a naji ta nja mitə təkəi igər-m al.»

La, ki bəl, ki sa nja

³⁵ Jəju əl njé ndo je ə nə: «Loki kəte m-ilə səsi ki kanji kadi uni la, ə se bəl, ə se sa njasi kin nę madi du səsi ma?» Ə iləi Jəju ti əi nə: «Jagi, nę madi du-je al.» ³⁶ NGA ə Jəju əl-de ə nə: «Ningə ki ngəsine kin, dəw ki aw ki la bə kadi un jine ti, e ki aw ki bəl ə kadi un jine ti. A kin ə re dəw madi aw ki nę kati al ə kadi or kibi ki rōne ti gati-n ə iyə lae ndogi-n nę kati kare uwə jine ti tō. ³⁷ Adi m-əl səsi, səbi kadi nę ki makitibi lə Luwə əl tae ə nə: “Tidəi-e dan njé ra majal je ti»,” kin ra nę dəm ti. Ningə nę ki səbi kadi a re dəm ti kin, a ra nę.» ³⁸ Ə njé ndoo je əli-e əi nə: «Bəbe, nę kati ə e joo kin.» Bə əl-de ə nə: «E wa kin asi.»

Jəju əl ta ki Luwə də mbal kagi bini je ti

(Mt 26.36-41; Mk 14.32-38)

³⁹ Go ti Jəju tɛɛ, ningə təkɪ isi ra-n kətə kətə, un ta rəbi isi aw ki də mbal kagi bini je ti. *Njé ndo je lie uni goe. ⁴⁰ Loki rəi tɛɛi də mbal ti, Jəju əl njé ndo je ə nə: «Əli ta ki Luwə, kadi osi me nɛ na ti al.» ⁴¹ Ba ər rəne say ndəy, ningə ɔsi məkəsine nangi, əl ta ki Luwə ə nə: ⁴² «Bai, re indigi ə, ɔsi kə kin ngərəngi kə rəm ti. Nə ke ə kadi e ndigi ləm mi al, nə kadi e ndigi ləi j wa ə təl tane.» ⁴³ Lo kin ti nɔɔ be, malayka kare j dərə ti re ade tɔgi. ⁴⁴ Bəl ra Jəju, NDile isi nangi al, adi əl ta ki Luwə ki tɔgine, tətə tosi nangi tə kər məsi be.

⁴⁵ Go kəl ta ti ki Luwə, Jəju j taa, təl re rə njé ndo je ti ningə, ingə-de, isi toi bi ki me-kə. ⁴⁶ Ə əl-de ə nə: «Wal isi itoi bi wa bitɪ a? Ii taai, ə əli ta ki Luwə, kadi osi me nɛ na ti al.»

Kuwə Jəju

(Mt 26.47-55; Mk 14.43-49; Jə 18.3-11)

⁴⁷ Loki Jəju a əl ta ba bəy ningə, kosi dije tɛɛi nɔɔ isi rəi. Judasi, ki e ki kare dan njé ndo je ti lə Jəju ki dɔgi gide e joo ə e nɔde ti. Re ki rə Jəju ti kadi n-uwe ki rəne ti. ⁴⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «E ki kuwə ki a uwə-m mi *NGon dəw ki rəi ti ə a ilə-m ji dije ti!»

⁴⁹ Loki njé njiyə ki Jəju ooi nɛ je ki isi ra nɛ kin be 6a, dəji Jəju əi nə: «Babe, ɔbi kadi ji tigə-de ki nɛ kati ə se kadi ji ra ban ə?» ⁵⁰ Ningə loe ti nɔɔ, ki kare dande ti ər kiyə tigə-n paja lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, 6a tigə mbie ki də ji kə ti lati gangi. ⁵¹ Nə Jəju əl-de ə nə: «Asi be ngata, iyəi-de adi rai.» Ningə ilə jine ɔdi-n mbi paja ka kin, 6a mbie təl to maji gogi. ⁵² Go ti, Jəju un ta əl ki bo je lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé je ki njé ngəm ta kəy lə Luwə, ki ngatɔgi je ə nə: «To tə nɛ ki mi nje ɔogi, ə irəi ki kiyə kasigar je, ki gəl je taa kadi uwəi-mi be? ⁵³ NDɔ je pəti,

mi səsi naa ti gin kəy ti lə Luwə, nə jisi ɔdi-m al, ningə e ndə ləsi ɔone, e ndə ki kadi tɔgi je ki majal ɔdi rəde me til ti.»

Piyər naji ta gər Jəju

(Mt 26.57-27.1; Mk 14.53-15.1; Jə 18.13-27)

⁵⁴ Lo kin ti, uwəi Jəju, awi sie, uri sie kəy lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je. Piyər adi ndəe ngal ndəy, ningə un gode isi aw səde. ⁵⁵ Dije iləi por dana nati lo ti, isi ta ti, adi Piyər aw isi ta ti səde. ⁵⁶ Ningə ngon dəne kare ki nje ra kilə me kəy ti, oo Piyər isi kunjɪ por ti, ə ində manje ba, ningə əl ə nə: «E ki isi kin ka, kətə e sie tɔ.» ⁵⁷ Nə Piyər naji ə nə: «Dəne, m-gər-e al.» ⁵⁸ Ba ndəy go ti ə dəw ki rangi oo Piyər, ningə təl əl bəy ə nə: «I ka, j dan dije ti lie tɔ.» Nə Piyər ilə dəw ti ka kin ə nə: «Jagi, mi səde al.» ⁵⁹ Biti asi kadi-kare go ti, ningə dəw ki rangi təl re dɔ ti bəy ə nə: «Ki rɔjeti, dingəm kin kətə e sie tɔ, tadɔ e dəw ki Galile ti.» ⁶⁰ Ə Piyər ile ti ə nə: «Dingəm, m-gər me ta ləi ki ige kadi əl kin al.» Ba ta naa ti nɔɔ wa ki Piyər isi əl ta tane ti ba bəy ningə, kunə kinjə nɔ. ⁶¹ Loe ti nɔɔ, Jəju ilə rəti go Piyər, 6a me Piyər ole də ta ti ki Jəju əl-e ə nə: «Bone wa kin, kətə bəy taa kadi kunə kinjə nɔ, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al,*» ka kin. ⁶² Piyər ində lo tɛɛ taga, nɔ ki man kəmne.

Dije taji Jəju, tindai-e

(Mt 26.67-68; Mk 14.65)

⁶³ Dije ki njé ngəm Jəju, mbai sie je, tindai-e je. ⁶⁴ Ba dɔɔi kəme ə əli əi nə: «Nə ə indəi wa igər dəwe adi j-ol!» ⁶⁵ Taa nɛ taji je ki rangi ngay tɛɛ tade ti ki rəe ti ta.

Jəju a nɔ njé gangi ta je ti lə Jipi je

(Mt 26.59-66; Mk 14.55-64; Jə 18.19-24)

⁶⁶ Loki lo ti ningə, ngatɔgi je lə *Jipi je, ki njé kun də njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ingəi-naa, awi ki Jəju nɔ njé gangi ta

je ti læ Jipi je. ⁶⁷ Ningə əli-e əi nə: «Re e j ə j Kirisi ki Luwə mbəte ə əl-je adi j-o.» Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Re m-əl səsi ka a taai mem al. ⁶⁸ Taa re m-dəji səsi ta ka a iləi-mi ti al tə. ⁶⁹ Ningə ki j-ai ta jije ti ne kin, ilə ngire ʒone kin, mi *NGon dəw m-a m-isi də ji kə Luwə ti ki nje təgi ngata.» ⁷⁰ Ba pəti dəji-e əi nə: «Adi j ngon læ Luwə ta?» Ə Jəju əl-de ə nə: «Səi je wa əli ki tasi tək, mi NGon læ Luwə.» ⁷¹ Lo kin ti, əli əi nə: «E kin, ji sangi kadi dəw madi ki rangi əl ta dəe ti ʒəy a? J-əi je wa j-oi ta ka tae ti ki mbije ne ngata kin.»

23

Jəju a no ngar Pilati ti

(Mt 27.2, 11-14; Mk 15.1-5; Jə 18.28-38)

¹ Go ti, j taai pəti awi ki Jəju no *Pilati ti. ² Ningə lo kin ti, iləi rəde isi indəi ta də Jəju ti əi nə: «Dingəm kam j-inge isi sulə dije kadi ʒuki-de wale. Əl-de kadi ugəi la-mbə nje kə ki bo Səjar al. Taa a də ti noq əl ʒəy tək n-e Kirisi, n-e ngar.» ³ Ə Pilati dəji Jəju ə nə: «j ngar læ *Jipi je a?» Ba Jəju ile ti ə nə: «E ta ki tēē tai ti.» ⁴ Lo kin ti, Pilati əl ki bo je læ njə kijə ne məsi kadi-kare je ki kosi je ə nə: «M-ingə ne madi ki asi kadi m-gangi-n ta də dingəm ti kin al.» ⁵ Nə uwəi tade ngə əi nə: «E nje sulə dije ki ne ndo læne kadi taji rə. Hə ngire Galile ti, un-n dənangi ki Jude ba pəti, biti ə tēē-n rəjeti ne kin.»

Jəju a no Erod ti

⁶ Loki *Pilati oo ta kin ningə dəji ə nə se dingəm kin e dəw ki Galile ti wa? ⁷ Ə loki oo kadi Jəju j gin beko ti læ *Erod ti ningə, ilə sie adi Erod ti dəkagiloe ti kin e Jorijaləm ti noq tə. ⁸ Loki Erod ti oo Jəju ʒa, rəe nəl-e ngay tadə mari nu ba ə isi sangi kadi n-oo Jəju ʒji-n də ta lie ki dije isi əli. Erod ti ində mene ti kadi Jəju a ra ne kəji je kadi n-oo. ⁹ Ə dəje ta je ngay, nə Jəju ile ti al. ¹⁰ Ki bo je læ njə kijə ne məsi kadi-kare je, ki

njə ndo ndu-kun je əi noq, isi səki də Jəju ki təgide. ¹¹ Erod ti əi ki asigar je læne kidi Jəju, mbəi sie, ʒa iləi kidi ki ndole rəe ti, ə təli iləi sie adi Pilati gogi. ¹² NDəe ti noq, Erod ti əi ki Pilati ki kəte əi njə ʒə je læ naa, təli madi-naa je.

Gangi ta koy də Jəju ti

(Mt 27.11-26; Mk 15.1-15; Jə 18.39-19.16)

¹³ *Pilati ʒar ki bo je læ njə kijə ne məsi kadi-kare je ki njə kun də kosi je, ¹⁴ əl-de ə nə: «təi ki dingəm kin adi-mi əi nə e nje sulə dije ʒuki-de wale, nə me ta ti ki m-dəje noqi ti ne kin, m-ingə ne ki majal ki isəki-e-n, ki asi kadi m-gangi-n ta dəe ti al. ¹⁵ *Erod ti ka ingə ne madi al tə, tadə təl ilə sie rəjeti gogi. Ne ki asi kadi dəw təl-e-n goto. ¹⁶ Be ə, m-a m-adi indəi-e par ə m-a m-iyə taa.» [¹⁷ Pilati əl be mbata də ʒal je pəti, lo ra nay paki ti, səbi kadi Pilati ər dəw kare dangay ti adi-de.]

¹⁸ Nə dije pəti uni ndude ki taa əli əi nə: «təl-e kə ər Barabasi adi-je.» ¹⁹ Barabasi e dəw ki uwəi-e dangay ti mbata e dan dije ti ki wongi rade də njə kəbe je ti me ʒe ti nim, təli dəw nim.

²⁰ Ningə tək Pilati ndigi-n kadi n-iyə Jəju taa, təl dəji-de ta də ti ʒəy. ²¹ Nə əi je əli ta ki ndu ki ngə ngay əi nə: «təbe kagi-dəsi ti, iʒe kagi-dəsi ti.»

²² Pilati re səde də ti ʒəy ki kə mitə ə nə: «E ri ki majal ə dingəm kin ra ə? Ne ki asi kadi dəw təl-e-n goto, adi m-a m-adi indəi-e par ə m-a m-iyə taa.» ²³ Nə əi je ai də ndude ti, uni ndude ki taa, əli ta ki təgide ngay itə ki kəte kadi ʒe kagi-dəsi ti tə ʒə wa. ²⁴ Be ə, Pilati un ndune kadi n-ra ne ki kosi je ndigi. ²⁵ Adi ər Barabasi ki ndigi kadi ər-e adi-de. Barabasi e dəw ki uwəi-e dangay ti mbata e dan dije ti ki rai wongi də njə kəbe je ti nim, taa təli dəw nim. Nə ningə ndigi kadi tə Jəju taa n-uile ji asigar

je ti kadi rai sie ne ki go ndigi ti lade ai kosi je.

Awi ki Jaju ki lo be kagi-dasi ti
(Mt 27.32; Mk 15.21)

²⁶ Loki asigar je isi awi ki Jaju ninga, ingai Simo, daw ki Siran ti, ki i wale, ba indai kagi-dasi la Jaju dæ ti, adi oti goe ti. ²⁷ Kosi dije ngay uni go Jaju. Dæne je indai kadide noi, ndingai ræde mbata lie. ²⁸ Be æ, Jaju yæti kamne ki dæde ti, æl-de æ næ: «Dæne je ki Jorijalam, inoi-mi al, næ kadi inoi ræsi sæi je wa, æ inoi ngansi je. ²⁹ MBata ndo a re noo kadi dije a æli æi næ: «Maji-kur æ do kuji dæne je ti, e do njæ je ti ki oji ngon ndo kare al, ki ilæi mba ta ngon ti al.» ³⁰ Lo kin ti noo be, dije a æli mbal je æi næ: «Osi doje ti!» Æ a æli dii je æi næ: «Ibæyæi-je!» ³¹ Kin æ daw ra kagi mbæl be ninga, kagi ki tuti taa yæe a to ban æ?»

³² Lo kin ti, ræi ki baw kaya je ki njæ tæl ne joo kadi tæli-de naa ti ki Jaju.

Dije bæi Jaju kagi-dasi ti

(Mt 27.33-44; Mk 15.22-32; Jæ 19.17-24)

³³ Loki ræi tæji lo ti ki bari-e «Ka do daw» ba, asigar je bæi Jaju kagi-dasi ti, loe ti noo, taa bæi baw kaya je ki joo ka kin naa ti ki Jaju do kagi-dasi ti to. Bæi ki kare do ji koe ti, æ bæi ki nungi do ji gæle ti to. ³⁴ Ninga Jaju æl æ næ: «Bai, adi mei sæl dæde ti, tado gæri ne ki a rai kam al.» Noo be, asigar je tigæi kir (mbare) do kibi ti lie, læbi-naa. ³⁵ Kosi dije ai noo a goi-de, ninga njæ kun do *Jipi je ibæi Jaju kogii æi næ: «Aji dije ki rangi, æn æ, kadi aji rone e wa adi j-o to, tæki re e Kirisi la Luwæ ki Luwæ mbæte.» ³⁶ Asigar je ka kin agi ki ro Jaju ti, mbæi sie, ba adi-e kasi ki masi kade ay. ³⁷ Ninga æli-e æi næ: «Re i ngar la Jipi je æ, aji ræi i wa adi j-o.» ³⁸ Ba ndangi ne madi bæy to me ba ti, indai

taa do Jaju ti æi næ: «Dæw kam e ngar la Jipi je.»

³⁹ Ninga baw kaya kare ki bæi-e do kagi-dasi ti taji Jaju æ næ: «I al æ æ næ i Kirisi ki Luwæ mbæte a? Aji ræi i wa, æ aji-je sæi.» ⁴⁰ Næ e ki nungi kæl ki madine æ næ: «I ki ta ki gangi ki kare wa kin isi do ti to kin, i bæl Luwæ al a? ⁴¹ Ki oji doje, e go ti, tado e ne ki je wa ji dibi æ ji tæti kande, næ e, ne madi kare ki majal ki ra goto.» ⁴² Ba e ki nje kæl ki madine ka kin tæl æl Jaju æ næ: «Jaju, ndo ki a re tæ ngar æ, adi mei ole dom ti.» ⁴³ Æ Jaju ile ti æ næ: «Tæki ræjeti, adi m-æli, bone wa kin a i sëm naa ti me be rønæl ti.»

Koy Jaju

(Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Jæ 19.28-30)

⁴⁴ Ki kadi ki kaw ki jam do be ti be, æ lo ndul donangi ti biti kadi ki mitæ ki lo sælo. ⁴⁵ Kadi ur dana, daw oo-e al. NGA ninga, kibi ki gangi lo ki me kæy ti la Luwæ gangi dana la naa je joo. ⁴⁶ Ba Jaju un ndune ki taa æ næ: «Bai, m-iyæ ndilm me jii ti.» Ninga go ta ti kin ba kææe tæe. ⁴⁷ Loki ki bo la asigar je oo ne je ki rai ne kin be ba, ila toji do Luwæ ti æ al æ næ: «E ki ræjeti, daw kin e daw ki dana.» ⁴⁸ Kosi dije ki æi lo ne ti kin, loki ooi ne ki ra kin ba, tæli be je ki kadide ki kindæ, ndingai ræde. ⁴⁹ Dije pæti ki gæri Jaju, ki dæne je ki i sie Galile ti, ai say indai kæmde a ooi ne je ki isi rai ne.

Kilæ Jaju be nin ti

(Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Jæ 19.38-42)

⁵⁰ Lo kin ti noo be æ, dingam kare ki tæe næ Jisæpi i noo re. Jisæpi e ki kare dan njæ gangi ta je ti la *Jipi je, e daw ki maji, e daw ki dana, ⁵¹ adi ne je ki made je dooi naa ti æ rai kin, e ndigi sæde do ti al. Jisæpi e daw ki Arimate ti, ki e be la Jipi je. E isi nginæ ta koæe la Luwæ ki kadi a re. ⁵² Jisæpi aw ro *Pilati ti, dæje nin Jaju.

⁵³ Be ə, aw risi nin Jəju dɔ kagi-dəsi ti, re-n nangi, dole ki kibi, 6a aw ile me 6e nin ti ki rai kadi mbal ti. E 6e ki dəw ilə nin ti al 6əy. ⁵⁴ NDəe ti kin, e ndɔ ki dije isi ɔsi nja ne je naa ti, tadɔ lo ti par ə e ndɔ taa kəə. ⁵⁵ Dəne je ki j̄ ki Jəju Galile ti nu, rəi sie, awi naa ti ki Jisəpi. Awi goj̄ 6e nin ki kadi iləi Jəju ti ka kin, ə ooi kuji kilə ki iləi nine. ⁵⁶ Go ti, təli awi 6e, indəi dɔ yibi kagi ki əti mbi, naa ti, mba kɔy rɔ nin Jəju ti. Ningə ndɔ kər kəə, uwəi kɔ rɔde tək̄i ndu-kun əl-n*.

24

Jəju j̄ lo koy ti

(Mt 28.1-8; Mk 16.1-8; Jq 20.1-13)

¹ NDɔ dimasi ki s̄j̄ 6ati ba 6a, dāne je awi dɔ 6adi ti ki yibi kagi ki əti mbi ki indəi dəe dana mba kɔy rɔ nin Jəju ti. ² Loki awi ningə, ingəi mbal ki uti ta 6adi ka kin dəw nduguru-e rangi. ³ Loki uri me 6adi ti 6a, oi nin Bəbe Jəju, al. ⁴ Loe ti nɔɔ be, gəri ne ki kadi rai al, ningə yə dingəm je joo ki iləi kibi ki ndoy rɔde ti, teji hɔy ki rɔde ti. ⁵ Bəl təl-de, adi iləi dɔde ki nangi, nə dingəm je ka kin əli-de əi nə: «Ra ban ə isi sangi dəw ki isi kəm dan njé koy je ti ə? ⁶ E goto ne ngata, j̄ taa lo koy ti. Ningə maji kadi adi mesi ole dɔ ta ti ki əl səsi loki e-n Galile ti 6əy kin.» ⁷ Əl ə nə: «Sɔbi kadi dije a iləi-mi *mi NGon dəw j̄i njé ra majal je ti kadi 6əl-mi kagi-dəsi ti, 6a go ti, m-a m-j̄ taa lo koy ti ki ndɔ ki kɔ mitə go koym ti.» ⁸ Lo kin ti, mede ole dɔ ta ti ki Jəju əl. ⁹ Be ə, loki təli dɔ 6adi ti, rəi ɔri poy ne je kin njé ndo je ki dɔgi gide kare əi ki ndəge je pəti adi-de oi. ¹⁰ NJé kər poy ne kin njé kaw kilə je e Mari ki Magidala nim, Jan nim, Mari ki kɔ Jaki nim, ki ndəgi dāne je ki əi səde. ¹¹ Nə njé kaw kilə je ooi ta kin tə ta ni adi taai ta lə dāne je ka kin al. ¹² Lo kin ti nɔɔ, Piyər ə j̄ ki ngodi, aw ilə mbəne 6e nin ti ningə, oo ta kibi je ki dolai nin par ə a nangi. Ne kin ndɔji Piyər ngay, loki isi təl ki 6e.

Jəju əi ki njé ndo je joo dɔ rəbi ti ki kaw Emawusi
(Mk 16.12-13)

¹³ NDəe ti wa ka kin, njé ndo je joo isi awi ngon 6e ti kare ki 6ari-e Emawusi, ki a asi kulə mətər dɔgi gide kare ki 6e bo ki Jorijaləm. ¹⁴ *NJé ndo je ki joo ka kin, a əli-naa ta dɔ ne je ti ki ra ne kin. ¹⁵ Ningə loki a əli-naa ta, a naji-naa ti ka kin ningə, Jəju teji uwə səde rəbi. ¹⁶ Nə kəmde uti dəe ti adi gəri-e al. ¹⁷ Ə Jəju dəji-de ə nə: «E ri ə a naji-naa ta ti dɔ rəbi ti be ə?» Ningə təli ai lo ka ti, kəmde il kiriri. ¹⁸ Ba ki kare dande ti ki tɔe nə Kiləwopasi əl Jəju ə nə: «j̄ ki kari ba par ə j̄ dəw ki isi Jorijaləm ti ne ki kanji kadi oo ka ne je ki rai ne me ndɔ je ki ne kin!» ¹⁹ Ə təl dəji-de ə nə: «E ri ə ra ne ə?» Ningə iləi-e ti əi nə: «Ne ki ra ne ɔji-n dɔ Jəju ki Najarəti ti, ki e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki aw ki tɔgi ngay. Aw ki tɔgi me kilə rane ti nim, me ta kəlne ti nim, nɔ Luwə ti ki nɔ dije me ti pəti. ²⁰ Nə ki bo je ki dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare ti, ki njé kun dɔ Jipi je, uwəi-e, iləi-e ji dije ti kadi gangi ta koy dəe ti, ə 6əi-e dɔ kagi-dəsi ti. ²¹ Je j-o kadi e ə e dəw ki kadi a taa *Isirayəl je ilə-de taa. Ningə me ne je ti kin pəti, 6one ə e ndɔ ki kɔ mitə ki ne je kin rai ne. ²² Nə ne kare, dāne je ki me buti ti ləje əli-je ne ki ndɔji-je ngay. Teji ki s̄j̄ 6ati ba awi dɔ 6adi ti, ²³ nə oi nine al, 6a təli rəi əli-je tək̄i malayka je teji rɔde ti əli-de tək̄i a ki dāne taa. ²⁴ Ə madije je madi awi dɔ 6adi ti 6a, oi ne je tək̄i wa ki dāne je əlii. Ningə e wa taa, dəw oo-e al.» ²⁵ Lo kin ti, Jəju əl-de ə nə: «Səi dije ki ne gər ləsi goto, ngə səsi kadi adi mesi kalangi ba nje kəl ta ki ta Luwə ti! ²⁶ Sɔbi kadi Kirisi a ingə kɔ be taa kadi a ingə-n tɔ6a ləne.» ²⁷ Be ə, ɔr-n-de gin makitibi je pəti ki əl ta ki dəe ti, ilə ngire dɔ ndu-kun ti lə *Moji teji-n dɔ njé kəl ta je ki ta Luwə ti pəti.

²⁸ Loki indəi dɔ 6e ki isi awi ti 6asi

* 23:56 Teji ki taga 20.10; Dətərənom 5.14

6a, Jəju ra dɔ kəmne ti tə ne ki a aw ki kəte be. ²⁹ Ə gangi-e əi nə: «Kadi ur ngata, adi lo dibi, ə nə isi nangi rɔjeti.» Be ə, tɔ aw səde lo kisiide ti. ³⁰ Loki isi ta ne kuso ti səde, un mapa, ra oyo Luwə dɔ ti, uwə tətī naa ti, 6a təl-n adi-de. ³¹ Lo kin ti ngata ə, kəmde tɛɛ adi gəri-e təkī e Jəju, nə loe ti nɔɔ, Jəju tən jipī adi ooi-e al. ³² Ə təlī isi əli-naa əi nə: «Loki isi əl-je ta dɔ rəbi ti, isi ɔr-n-je gin ne je ki ndangi me makitibi je kin, to tə ne ki e por ə isi ɔ meje ti be.»

³³ Ba loe ti nɔɔ, ii taai, təlī ilai dɔde kaw Jorijaləm gogī. Awi ingəi njé ndo je ki dɔgi gide kare ki ndəge je ki gode ti kawī-naa isi. ³⁴ Ə pəti əli njé ndo je ki joo ka kin əi nə: «E ta ki rɔjeti kadi Babe j lo koy ti! Tɛɛ ingə Simɔ, adi Simɔ oo-e ki kəmne!» ³⁵ Lo kin ti, njé ndo je ki joo, ilai rɔde ɔri-de gin ne je ki ingə-de dɔ rəbi ti, ki gər ki gəri Jəju lo tətī mapa ti.

*Jəju əji rəne njé ndo je ləne
(Jq 20.19-23)*

³⁶ Loki isi əli-naa ta ba bəy ningə, Jəju wa tɛɛ hɔy dande ti, əl-de ə nə: «Lapīya e səsi.» ³⁷ Lo kin ti, bəl təl-de, ndilde tɛɛ. Gai kadi e ndil ə ooi-e. ³⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ra ban ə ndilsi goto je, mesi tɔsi je be ə? ³⁹ Igoi jim je, ki njam je kin oi, e mi wa. NDil aw ki dane je, ki singəne je təkī oimi kin al.» ⁴⁰ Lo kin ti, tɔji-de jine je, ki njane je adi-de ooi. ⁴¹ Rɔnəl dum dɔ njé ndo je, e ne ki əti-de bəl ki dum, adi lo kadi ooi tə e ne ki rɔjeti nga. Ə Jəju dəji-de ə nə: «Awi ki ngon ne kuso ne a?» ⁴² Ba adi-e ngon dam kanji ki ndaw. ⁴³ Ə Jəju taa, uso ta kəmde ti.

⁴⁴ Ningə go ti, əl-de ə nə: «Ta je ki ndɔ ki m-əl səsi lokī mi-n səsi bəy ə to kin: NDɔ ki m-əl səsi təkī, ne je pəti ki ndangi me ndu-kun ti lə *Mojī je, ki me ta ti lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki me pa kosi je ti kin, sɔbi kadi a təlī

tade be.» ⁴⁵ Lo kin ti nga ə, Jəju adi-de ku dɔde, kadi gəri me makitibi lə Luwə. ⁴⁶ Ningə əl-de ə nə: «E ta ki ndangi kəte, təkī mi Kirisi m-a m-ingə kɔ, dije a təlī-mi, 6a go ti, m-a m-j taa dan njé koy je ti ki ndɔ ki kɔ mitə lə ndɔ koym*⁴⁷ Dije a ilai mbə ki tɔm, ilə ngire Jorijaləm ti, bitī ki rɔ gin dije ti pəti, kadi dije iyəi go rəbi ne rade je ki majal kə, kadi Luwə iyə-n go majal je ləde kə tɔ. ⁴⁸ Ningə səi ə səi njé ma naji kin. ⁴⁹ Ki əji dɔm, m-a m-ilə ki ne ki Bai un mindine dɔ ti kadi n-a n-adi səsi kin. Ningə a isi 6e bo ti ne bitī kadi tɔgi ki j dɔrə ti kin re dɔsi ti bəy taa.»

Jəju aw dɔrə ti

(Mk 16.19-20; Knjk 1.9-14)

⁵⁰ Go ti, Jəju aw ki njé ndo je ləne basi kadi 6e ti ki Bətani, 6a əy jine ki taa, njangi dɔde. ⁵¹ Loki njangi dɔde ningə, iyə-de ə ɔr rəne kə rɔde ti, 6a uni-e awi sie dɔrə ti. ⁵² Lo kin ti nɔɔ, njé ndo je əsi məkəsīde nangi nɔe ti, 6a təlī gogī Jorijaləm ti ki rɔnəl ngay. ⁵³ Dəkagilo je pəti, əi gin kəy ti lə Luwə, ilai tɔji dɔ Luwə ti.

* 24:46 Ejay 53; Oje 6.2

Poy Ta ki Maji læ Jøju ki Ja ndangi

*Ta ki dō Poy ta ti ki Maji læ Jøju ki
Ja ndangi*

Poy Ta ki Maji læ Jøju ki Ja ndangi e ki kare dan Poy ta je ti ki Maji ki sō (Matiye, Marki, Luki ki Ja). NGA ningā ta je ki aw naa ti ki njé ki mitā e ngay al. Ta je ki aw naa ti sǎde, e ta ki dō koy Jøju Kirisi ti ki kaw ki ta tǎl ta makitibi ti kin par. Ne je madi ki Ja əl tae, made je əli al, tǎ ta læ taa-naa ki Kana ti (2.1-12), ki ta læ Nīkodəm ki aw ingā Jøju (3.1-21), ki ta læ dāne ki Samari ti əi ki Jøju (4.1-12), ki ta læ dīngəm ki rǎe oy njururu ki Jøju aje (5.1-18), taa ta læ dǎw ki kǎme tǎ lo koje ti nu ə Jøju adi kǎme oo lo (9.1-41) je kin. Ne ki rǎ Jøju ti ki Ja a dǎ ti ngay, e ne ndo je lie ki ndo dije.

Me ta ti ki Ja ilǎ-n ngirǎ makitibi læne kin (1.1-18), tǎji Jøju kadi e Ta læ Luwǎ. Ta ki tǎl rǎne dǎw ti, re dan dije ti ki dǎnangi ti ne. Poy Ta ki Maji læ Jøju ki Ja ndangi kin asi kadi dǎw gangi kǎy kǎme asi joo:

Kǎy kǎme ki dǎsǎy (1.19-12.50) əl ta ki dǎ naji ki ma ti ki dije ki dangi dangi (Ja Batisi, Andire, Pilipi ki Nataniyǎl) mai dǎ Jøju ti, nǎ nǎ ma ki go lo kooe ti læne. Taa əl ta dǎ dije ti ki dangi dangi ki Jøju ingǎ-de nim, ne kǎji je ki asi gin siri ki Jøju ra nim tǎ, ki kadi dije sangi gine gǎri maji. Ja tǎl ta kǎy kǎm ta læne ki dǎsǎy kin ki kǎsi dǎ ta je ki dangi dangi ki Jøju əl naa ti (12.37-50).

Kǎy kǎme ki kǎ joo, əl ta læ Jøju ki tǎe ki ta je ki tǎgide to, ki rai rǎde tǎ ta je ki dǎw a əl nginǎ-n ndǎne kam be, ki rǎ njé ndo je ti læne (13-16). Lo kin ti, Jøju əl ta ki Bawne, ningǎ me kǎl ta ti ki Bawe Luwǎ, indǎ dǎ rǎne dana kadi ngǎm-n koy ki a re dǎe ti, ǎa dǎji Bawne kadi indǎ kǎme go

njé kun gone ti ki n-a n-iyǎ-de tone ti kin maji (17). Ta læ Ja tǎl osi go ndǎgi Poy ta je ti ki Maji ki mitā, loki əl-n ta kuwǎ ki uwǎi Jøju, ki gangi ki gangi ta koy dǎe ti, ǎai-e kagi-dǎsi ti, ningǎ go ti tǎe dan njé koy je ti kin (18-20). NDǎ ra nay Paki ti, Jøju tǎe ingǎ Mari ki Magidala nim, ingǎ njé ndo je læne nim. Taa go ti, tǎl tǎe ingǎ-de kingǎ ki rangi ǎay mbata læ Tomasi ki made je əli-e ta læ Jøju ki tǎe lo koy ti ə naji kin kadi tǎ e ka oo-e tǎ. To tǎ ne ki Ja əl gin ne ki ndangi-n Poy Ta ki Maji kin (20.30-31), tǎl-n ta makitibi læne ngata be, ǎay taa tǎl re dǎ tǎe ti ki Jøju tǎe ingǎ njé ndo je siri ta ba ti kin.

Gin ne ki Ja ndangi-n Poy Ta ki Maji kin (20.30-31) ə ilǎ jine dǎ ti kin ə a ra kadi dǎw ki tidǎ makitibi kin ǎa, a gǎr ay njay tǎki Jøju e dǎrǎ Kirisi wa ki Luwǎ mbǎte ki sǎbi kadi a re ka kin nim, e Ngon læ Luwǎ nim. E lo kin ti ə dǎw ki ra a ingǎ-n kaji tǎki Jøju wa əl-n ə nǎ: «Mi rǎbi, mi ta ki rǎjeti, mi kisi ki dǎ taa...» (14.6).

Jøju e ta ki j rǎ Luwǎ ti

¹ Lo kilǎ ngirǎ ne je ti pǎti, dǎw ki e ta e nǎq ngata,

Dǎw ki e ta e naa ti ki Luwǎ,
Dǎw ki e ta e Luwǎ.

² Lo kilǎ ngirǎ ne ti, dǎw ki e ta e naa ti ki Luwǎ.

³ E ə Luwǎ un-e ra-n ne je pǎti.

Ne ki Luwǎ ra-e ki kanje e goto^{*}.

⁴ Dǎw ki e ta ka kin ə e nje kadi dije isi ki dǎde taa.

Ningǎ kisi ki dǎ taa ki j rǎe ti kin ə e kunji dǎ dije ti ki dǎnangi ti ne.

⁵ Kunji unji dǎ til ti,

Nǎ til uwǎ kunji ka kin ki rǎne ti al.

⁶ Luwǎ ilǎ dǎw kare ki tǎe nǎ Ja ade re.

⁷ Re tǎ nje ma naji kadi ma naji læ kunji,

Kadi dije pǎti adi mede kunji ki takule.

⁸ Ja e kunji al, nǎ e nje ma naji læ kunji.

^{*} 1:3 Kilǎ ngirǎ ne je 1.3; Pa je 33.6, 9

9 Dəw ki e ta kin e ə e kunji ki rəjeti.
Kunji ki rəjeti ki re dənangi ti ne,
Unji də dije ti pəti.

10 Dəw ki e ta e dənangi ti ne.

Ningə e ə Luwə un-e ra-n dije ki
dənangi ti ne,

Nə dije ki dənangi ti ne gəri-e al.

11 Dəw ki e ta kin re dan dije ti lie,
Nə dije lie uwəi-e ki rəde ti al.

12 NGa ningə, njé ki uwəi-e ki rəde
ti,

Adi e njé ki adi-e mede, adi-de ta
rəbi kadi təli ngan lə Luwə.

13 Təli ngan lə Luwə, ki go koji ti ki
məsi təki dije isi ojii-naa kin
al nim,

Ki go ndigi ti lə dəw al nim, nə e
Luwə wa ə ra adi təli ngane
je.

14 Dəw ki e ta, təl darə dəw ki rəjeti,
Uwə lo kisi danje ti.

Me-maji, ki ne ki rəjeti rosi mee.

Je j-o təba lie. E təba ki NGon ki kare
ba ingə ki rə Bawne ti.

15 Ja un ndune ki taa, ma-n naji
lie ə nə:

«E ə e dəw ki m-əl ta lie kəte m-əl m-ə
nə:

“Dəw ki re gom ti, e ki bo dəm ti,
Tadə e isi ki dəne taa kəte nəm ti.”

16 «Je pəti, j-ingə ne maji ki j rəe ti,
ki go me-maji ti lie.

Adi-je maji-kur ki əsi go naa go naa.

17 Luwə adi-je ndu-kun ki go rəbi lə
Moji*,

Nə me-maji ki ne ki rəjeti rəi ki go
rəbi lə Jəju Kirişi.

18 Dəw ki oo Luwə goto, nə NGon ki
kare ba,

Ki e Luwə ə isi kadi Bawne ti, ə ra adi
ji gər-e.»

Ta ki Ja Batisi əl də rəne ti

(Mt 3.1-12; Mk 1.2-8; Lk 3.15-17)

19 Loki *Jipi je ki Jorijaləm ti iləi
njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé je
ki gin koji ti lə *Ləbi ki rə Ja ti dəji-e ə
nə: «j nā ə?» 20 Ba, Ja əl-de wangı ki
taga, ki kanji yəti ta ə nə: «Mi Kirişi

al.» 21 NJé ki iləi-de ka kin təli dəji-
e əi nə: «NGa j nā dana? j nje kəl ta
ki ta Luwə ti Eli a?» Ə Ja ilə-de ti ə
nə: «Jagi, mi Eli al.» Təli dəji-e bəy əi
nə: «j Nje kəl ta ki ta Luwə ti ki j-isi
ji ngəm-e a?» Ja ə nə: «Jagi, mi Nje
kəl ta ki ta Luwə ti al*.» 22 Lo kin ti
noq, əli-e əi nə: «NGa j nā dana bangı
wa əl-je adi j-o, tadə səbi kadi j-a ji təl
ki ta madi kadi j-aw-n ki rə njé je ti
ki iləi-je. Ta ri ə əl də rəi ti j wa ə?»

23 Noq be ngata ə Ja ilə-de ti ə nə:

«Mi ə mi dəw ki ndue bə dilə lo ti ə
nə:

“İrai go rəbi lə Bəbe adi a njururu!”*
Təki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl-
n.»

24 NJé ki iləi-de ka kin əi *Parisi je.

25 Ə təli dəji Ja Batisi bəy əi nə: «A
kin ə re j Kirişi al nim, j Eli al nim,
taa j Nje kəl ta ki ta Luwə ti ki j-isi ji
ngəm-e kin al nim tə ə, ra ban ə isi
ira dije batəm ə?» 26 Ə Ja əl-de ə nə:
«Mi m-ra dije batəm me man ti, nə
dəw madi e mbəsi ti noq ki igəri-e
al. 27 E re gom ti, nə kilə sa ki njəe
ti ka mi m-asi kadi m-tuti al.» 28 Ne
je kin pəti rai ne Bətani ti, dam ba
Jurde ti, ki Ja ra dije batəm ti.

Ta ki Ja Batisi əl də Jəju ti

29 Lo ti də ti, Ja əo Jəju ki isi re ki
rəe ti ningə əl ə nə: «Oi *NGon dəgi
bati lə Luwə ki nje kər majal lə dije
ki dənangi ti ne kə. 30 E ə e dəw ki
m-əl ta lie kəte m-əl m-ə nə: “Dəw
ki re gom ti, e ki bo dəm ti, tadə e
isi ki dəne taa kəte nəm ti.” 31 Mi
ki dəm m-gər-e kəte əl, nə m-re m-
ra dije batəm me man ti mba kadi
m-adi *Isirayəl je gəri-e-n.» 32 Ja ma
naji ə nə: «M-o NDil Luwə j taa, risi
tə də dum be re isi dəe ti. 33 Mi m-
gər-e al, nə Luwə ki ilə-m adi m-re
m-ra dije batəm me man ti ə əl-m ə
nə: “Dəw ki a o NDil j taa risi re isi
dəe ti kin ə, a ra dije batəm me NDil
ti.” 34 Ningə mi, m-o ne kin ki kəm,
adi m-ma naje təki dəw kin e NGon
Luwə.» 35 Lo ti ki go ti, Ja təl re loe ti

ka kin bəy, əi ki njé ndo je ləne joo.
³⁶ Be ə, loki Jəju isi də, adi kəme e ki dəe ti oo-e-n, ningə əl ə nə: «Oi NGon dəgi bati la Luwə.» ³⁷ Loki njé ndo je lə Jə ooi də ta kin ningə, uni go Jəju.
³⁸ Loki Jəju ilə rəti ningə, oo-de kadi isi uni goe, ə dəji-de ə nə: «Ə ri ə isi sangi ə?» Ə əi je iləi-e ti əi nə: «Rabi, lo ki isi ti e ra be ə?» («Rabi» kər me nə: Nje ndo dije) ³⁹ Jəju əl-de ə nə: «Trəi, ə a oi.» Be ə, awi, ooi loki Jəju isi ti. Ba isi, təli ta ndə ləde rəe ti nōo. Də kadi, e kadi ki sə ki lo səlō.

⁴⁰ Andire ki ngoko Simo Piyər e dəw kare dan dije ti ki joo ki ooi ta ta Jə ti ə uni go Jəju. ⁴¹ Dəw ki dəsəy ki Andire inge, e ngokəe Simo. Ə əl-e ə nə: «J-ingə Məsi.» («Məsi» kər me nə «Kirisī, ki e dəw ki Luwə mbəte.») ⁴² Ba, aw ki Simo rə Jəju ti. Ə Jəju go Simo ba ningə əl Simo ə nə: «J Simo, ki ngon lə Jonasi. A bari-ni Səpasi», («Səpasi», kər me nə «Piyər».)

Pilipi əi ki Nataniyal

⁴³ Lo ti ki go ti, Jəju un ndune kadi n-aw dənangi Galile ti. Də rəbi ti, ingə Pilipi, ningə əl-e ə nə: «Un gom.» ⁴⁴ Pilipi e dəw ki Bətisayda ti, ki e bə lə Andire əi ki Piyər. ⁴⁵ Go ti, Pilipi aw ingə Nataniyal, ningə əl-e ə nə: «J-ingə dəw ki *Mojī əl ta lie me ndukun ti, taa njé kəl ta je ki ta Luwə ti ka əli ta lie tə ka kin. E Jəju ki ngon lə Jisəpi ki Najarəti ti.» ⁴⁶ Ə Nataniyal əl-e ə nə: «Be ki Najarəti ti kam kadi ne ki maji a tēe ti tə ma?» Ə Pilipi əl-e ə nə: «Trə o.» ⁴⁷ Loki Jəju oo Nataniyal isi re ki rəe ti, əl ta dəe ti ə nə: «Oi *Isirayal ki rəjeti, ki dəw asi kingə ne ki majal rəe ti al.» ⁴⁸ Lo kin ti nōo, Nataniyal dəji Jəju ə nə: «Trə ban ə igər-m ə?» Ə Jəju əl-e ə nə: «Kəte bəy taa kadi Pilipi bar-i, loki isi gin kagi mbay-kote ti kin m-o-i.» ⁴⁹ NGata ə Nataniyal əl Jəju ə nə: «Nje ndo dije, j NGon lə Luwə, j ngar lə Isirayal je.» ⁵⁰ Jəju ile ti ə nə: «MBata kəl ki m-əli m-ə nə m-o-i gin kagi mbay-kote ti kin ə adi-m mei, nə a o ne je ki əti bəl itə e kin

bəy.» ⁵¹ Taa Jəju təl ilə də ta ti kin bəy ə nə: «Təki rəjeti, m-əl səsi, a oi dərə tēe tane, ningə malayka je lə Luwə a awi ki taa je, təli ki nangi je dəm ti mi *NGon dəw.»

2

Jəju ra man adi təl kasi lo taa-naa ti ki Kana

¹ NDə joo go ti, taa-naa to Kana ti ki Galile. Kə Jəju e loe ti nōo, ² ningə bari Jəju əi ki njé ndo je ləne loe ti tə. ³ Də gangi lo madi ba, kasi goto. Ə kə Jəju əl-e ə nə: «Dije ayi-naa kasi tigə.» ⁴ Nə Jəju ile ti ə nə: «E ri ə ige rəm ti ə dəne? Də kadi ləm asi al bəy.» ⁵ Ba kəe əl njé ləbi ne je ə nə: «Nə ri ki əl səsi ə irai.» ⁶ NGA ningə gum je mehe ki kibə ki mbal isi nōo, tə gum je ki *Jipi je isi ədi man ki mee ti ndogi rəde ki go kuji ne ra je ti ləde kadi tə awi ki ta dəde al, ta kəm Luwə ti. Gum je ka kin, ki kare mee a asi mbul joo je mitə je kare. ⁷ Jəju əl njé ra kilə je ə nə: «Uti man me gum je ti kin adi rosi,» ningə uti man me ti adi rosi bututu. ⁸ Ba Jəju əl-de ə nə: «Ədi ngata, ə awii adi nje kində kəmne go ne kuso je ti,» bə ədi awii adi-e. ⁹ Nje kində kəmne go ne kuso ti ədi man ki təl kasi ka kin tane ti. Gər lo ki kasi kin tēe ti al, nə njé ra kilə je ki ədi kasi kin gəri maji. Nje kində kəmne go ne kuso ti bər nje taa dəne ¹⁰ əl-e ə nə: «Dije əi njé kadi kasi ki nəl dije ayi-naa kəte, adi loki dije ayi-naa adi rade bəy taa təli də e ki nəl al ti, nga j ra ban ə ingəm kasi ki nəl adi isi bitī də kadi ki ne kin ə?» ¹¹ E kin ə e ne kəji lə Jəju ki də kəte ki ra Kana ti, dənangi Galile ti. Ra əji-n təgine, ningə njé ndo je lie adi-e mede. ¹² Go ne je ti kin, Jəju aw Kapərnayim ti, əi ki kone je, ki ngakone je, ki njé ndo je ləne; nə ke ə isi Kapərnayim ti ndə ngay al.

Jəju tuwə njé ra gati je me kəy ti lə Luwə

(Mt 21.12-17; Mk 11.15-17; Lk 19.45-46)

¹³ ND_o ra nay Paki lə *Jipi je e basi ə Jəju aw Jorijaləm ti[☆]. ¹⁴ Jorijaləm ti, Jəju ingə njé gati mangi je, njé gati bati je, ki njé gati ki də dum je nati kəy ti lə Luwə, taa njé mbəl la je ka isi mbəli la je ləde nqo tə. ¹⁵ Lo kin ti, Jəju ra ndəy kulə, tuwə-n-de pəti nati kəy ti lə Luwə kə, naa ti ki mangi je, ki bati je, taa njé mbəl la je ka, sane la je ləde kə, tində tabilə je ləde tilə tə. ¹⁶ Ningə əl njé gati də je ə nə: «Ųyi ne je kin pəti kə lo kin ti rangi, ningə kadi irai me kəy lə Bai tə lo gati ləsi al.» ¹⁷ Lo kin ti, me njé ndo je ole də ta ti ki ndangi me makitibi ti əi nə: «Ta lə kəy ləi uwə mem kuwə ki a təl-m.»[☆] ¹⁸ Nə Jipi je uni ta əli-e əi nə: «Nə koji ri ə a təji kadi ji gər-n təkə aw ki təgi kadi ira-n ne je ki ira kin ə?» ¹⁹ Ə Jəju əl-de ə nə: «ftəi kəy lə Luwə kam, ə me ndə ti ki mitə, m-a m-təl m-ində taa gogi.» ²⁰ Ə Jipi je əli-e əi nə: «ji ra bal kuti sə gide mehə 6a ji ra kəy lə Luwə kam oy, ningə j a təl ində rangi me ndə ti ki mitə a?» ²¹ Kəy ki Jəju əl tae kin e darəe. ²² NGa ningə, ndə ki Jəju jī-n taa dan njé koy je ti kin, me njé ndo je ole də ti təkə ndə ki əl ta kin, 6a adi mede ta lə Luwə ki ndangi nim, adi mede ta ki Jəju əl ka kin nim.

Jəju gər ne je pəti ki me dəw ti

²³ Loki Jəju e-n Jorijaləm ti, dəkagilo ra nay paki ti, dije ngay adi-e mede, loki oi ne koji je ki ra adi ooi ki kəmde. ²⁴ Nə Jəju ə, taa mede al, tadə gar-de pəti maji ngay, ²⁵ taa aw ki ndoo kadi dəw ma naji də dəw ti ade al tə, tadə e wa gər ne je pəti ki to me dəw ti.

3

Jəju ai ki Nikodəm

¹ Me buti ti lə *Parisi je, dingəm kare e nqo, təe nə Nikodəm. E ki kare dan ki boy je ti lə *Jipi je. ² Dingəm kin re rə Jəju ti kondə əl-e ə nə: «Nje ndo dije, ji gər kadi Luwə

iləi kadi ire indo-je ne, tadə dəw ki asi kadi ra ne je ki əti bəl təkə isi ira-n kin be ki kanji kadi Luwə e sie goto.» ³ Jəju əl-e ə nə: «Təkə rəjeti, adi m-əli, dəw ki asi kadi a oo kəbe lə Luwə ki kanji kadi oji-e koji ki sigi goto.» ⁴ Lo kin ti, Nikodəm dəji Jəju ə nə: «Dəw a ra ban be ə a təli oji-e koji ki sigi, loki təgi ngata kin ə? A asi kadi təl aw me kone ti gogi bəy kadi oji-e ki kə joo a?» ⁵ Jəju ile ti ə nə: «Təkə rəjeti, adi m-əli, dəw ki asi kadi a ur kəbe ti lə Luwə ki kanji kadi oji-e me man ti, ki me NDil ti goto. ⁶ Darə dəw ki koo ki kəm, e ki koji me məsi ti, ningə darə ki ndil, e NDil Luwə ə oje tə. ⁷ Ta ki m-əli m-ə nə: “Səbi kadi oji səsi koji ki sigi” kin, adi əti bəl al. ⁸ Tadə nəl ilə lo ti ki me ndigi, ningə j o kae ki isi 6a, nə igər lo ki j ti al nim, igər lo ki isi aw ti al nim tə. Be ə, dəw ki NDil oje ka e be tə.» ⁹ Lo kin ti, Nikodəm dəji Jəju ə nə: «Nə kin a ra ne ki go rəbi ki ban ə?» ¹⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «I ki j nje ndo dije ndu-kun ki dije gəri dəi *Isirayəl ti ka igər ne je kin al bəy a? ¹¹ Təkə rəjeti, adi m-əli, j-əl ta də ne ti ki ji gər, taa ji ma naji də ne ti ki j-o ki kəmje tə, nə səi, indigi naji ki ma ləje al. ¹² Loki m-əl səsi ta də ne je ti ki dənangi ti ne ə adi-mi mesi al, ə ra ban be a adi-mi mesi də ne je ti ki dərə ti ki m-a m-əl səsi tae ə? ¹³ Dəw ki aw dərə ti goto. Re e dəw ə, e mi *NGon dəw ki karm ba par ə m-j dərə ti m-re dənangi ti. ¹⁴ Ningə təkə *Moji ilə-n li ki rai-e ki ningə-kasi ta kagi ti dilə lo ti ka kin ə[☆], səbi kadi bəi-mi mi NGon dəw taa də kagi-dəsi ti tə. ¹⁵ MBa kadi dəw ki adi-m mene 6a, dəwe isi ki dəne taa biti ki nqo ti. ¹⁶ Tadə Luwə ndigi dije ki dənangi ti ne ngay, ə adi-de NGone ki koji kare be, mba kadi dəw ki ade mene 6a, kadi dəwe kin tuji kə al, nə kadi isi ki dəne taa biti ki nqone ti. ¹⁷ Ne ki kadi dəw gər, Luwə ilə NGonne dənangi ti mba kadi gangi-n ta də dije ti ki

☆ 2:13 Təe ki taga 12.1-27

☆ 2:17 Pa je 69.10

☆ 3:14 Kor Isirayal je 21.9

dɔnangi ti al, nɔ ilɔ sie mba kadi aji-de. ¹⁸ Dɔw ki adi mene NGon Luwɔ, Luwɔ a gangi ta dɔe ti al, nɔ dɔw ki ade mene al, dɔwe kin Luwɔ gangi ta dɔe ti ngata. Tado mbati kadi mene NGon Luwɔ ki kare ba kin. ¹⁹ Go rɔbi ki ta ki gangi re-n ɔ to kin: Kunji re dɔnangi ti, nɔ dije ki dɔnangi ti ndigi til yo ɔ mbati kunji, mbata kilɔ rade je e ki majal. ²⁰ Dije pɔti ki ɔi njɛ ra majal, mbati kunji, awi ki rɔe ti al. Ningɔ ki rɔjeti, ɔali kaw rɔ kunji ti, nɔ tɔ kunji toji nɛ rade je ki majal ki taga. ²¹ Nɔ dije ki njɛ tɔl rɔde go ndu Luwɔ ti, ɔi rɔi ki rɔ kunji ti, mba kadi kunji toji kilɔ rade je ki taga wangi. ɔi kilɔ je ki rai-de ki go ndu Luwɔ ti.»

Ja Batisi ai ki Jaju

²² Go nɛ je ti kin, Jaju ɔi ki njɛ ndo je lɔne ɔti awi dɔnangi Jude ti. Isi ti sɔde noo ba, ra-n dije batɔm. ²³ Ja ka a ra dije batɔm Eno ti, ki e basi kadi Salim ti noo tɔ. Tado e lo ki man e ti ngay. Ningɔ dije rɔi ki rɔe ti adi rade batɔm. ²⁴ Dɔkagiloe ti kin, uwai Ja dangay ti al ɔay.

²⁵ Be ɔ, njɛ ndo je lɔ Ja ki nɔ je, naji-naa ta ti ki Jipi kare be, dɔ togi rɔ mba kadi Luwɔ ɔr-n ta dɔ dɔw ti kɔ. ²⁶ Go ti, awi ingɔi Ja ɔli ɔi nɔ: «Baje, dɔw ki ndɔ ki ai sie dam ba Jurde ti ki kare, ki ndɔ ki ima naji lie ka kin, e ka a ra dije batɔm tɔ, adi dije pɔti awi ki rɔe ti.» ²⁷ ɔ Ja ilɔ-de ti ɔ nɔ: «Dɔw ki asi kadi ingɔ nɛ madi ki rangi ki dɔne dɔ e ti ki Luwɔ wa ade kin goto. ²⁸ Sai je wa ka asi kadi imai naji lɔm dɔ ta ti ki m-ɔl m-ɔ nɔ: “Mi, mi Kirisi al, nɔ mi dɔw ki ilɔi-mi kadi m-re kɔte nɛ ti.” ²⁹ Kadi igari taki, dɔw ki nje taa dɔne ɔ e ngaw dɔne, ningɔ ki ɔji dɔ basa madi ngaw dɔne, e, e kadi basa madine ti kadi oo ta lie, ɔ loki basa made ɔl ta ɔ osi mbie ti ɔa, rɔe nal-e ngay dɔ ti. NGa ningɔ, e kin ɔ e rɔnɔl lɔm, ningɔ e rɔnɔl ki tae asi-naa bɔrɔre. ³⁰ Sɔbi kadi tɔba lie aw ki dɔ made ti dɔ made ti, ɔ kadi mi, m-tɔl ki gogi gogi.

Dɔw ki i dɔra ti

³¹ «Dɔw ki i dɔra ti e dɔ nɛ je ti pɔti, ningɔ dɔw ki dɔnangi ti ne e nɛ ki dɔnangi ti, adi ɔl ta dɔ nɛ je ti ki dɔnangi ti ne par. Nɔ dɔw ki i dɔra ti e dɔ nɛ je ti pɔti. ³² Ma naji dɔ nɛ je ti ki oo ki kɔmne je ki mbine je. Nɔ dɔw ki ndigi naji ki ma lie goto. ³³ Dɔw ki ndigi naji ki ma lie ɔa, dɔwe toji kadi Luwɔ ɔl ta ki rɔjeti. ³⁴ Tɔki rɔjeti, dɔw ki Luwɔ ile, ɔl ta je ki ta Luwɔ ti, tado Luwɔ rose ki NDilne. ³⁵ Baw NGon ndigi NGon, adi iyɔ nɛ je pɔti me jie ti. ³⁶ Dɔw ki adi mene NGon, a isi ki dɔne taa bɔti ki nɔne ti, nɔ dɔw ki tɔl rɔne go ndu ti lɔ NGon al, kisi ki dɔ taa lie goto, wongi lɔ Luwɔ a e dɔe ti.»

4

Jaju ai ki dɔne ki Samari ti

¹ Dije ɔli adi *Parisi je ooi taki Jaju ɔi njɛ ndo je gone ti itɔ Ja, taa rade batɔm ite tɔ. ² NGa ningɔ tɔki rɔjeti ɔa, Jaju wa ra dije batɔm al, nɔ e njɛ ndo je lie. ³ ɔ loki Jaju oo kadi Parisi je ooi ta kin be ɔa, iyɔ dɔnangi Jude ɔ tɔl aw Galile ti. ⁴ NGa ningɔ kadi aw Galile ti, sɔbi kadi a indɔ dɔnangi ki *Samari ti gangi. ⁵ E be ɔ aw tɛɛ ɔe bo ti ki ɔari-e Sisar ki e say al ki lo ndɔr ki ndɔ ki *Jakobi adi ngonne Jisɔpi*. ⁶ E loe ti wa kin ɔ bilɔ man lɔ Jakobi to ti. ɔ Jaju njiyɔ ɔ ɔa, tɔl isi nangi ta man ti ka kin. E dɔ kadi ti ki kaw ki jam dɔ ɔe ti be.

⁷ Lo kin ti noo, dɔne ki Samari ti kare re kadi ɔdi man ɔ Jaju ɔl-e ɔ nɔ: «Adi-m man m-ay.» ⁸ *NJɛ ndo je lie ɔa awi me ɔe ti kadi ndogi nɛ kuso. ⁹ Nɔ dɔne ki Samari ti ka kin ɔl Jaju ɔ nɔ: «E ta kin ban ɔ? I Jipi tɔ, ra ban be ɔ a dɔji-m mi ki mi dɔne ki Samari ti man kadi ay ɔ?» Dɔne ɔl be mbata *Jipi je gei kadi n-ɔi ki Samari je n-indɔi rɔde naa ti dɔ nɛ madi ti kare al. ¹⁰ Jaju ile ti ɔ nɔ: «Kin ɔ re kɔte igar kadi-kare lɔ Luwɔ nim, dɔw ki nje dɔji man kay kin nim ɔ, re

✧ 4:5 Kilɔ ngirɔ nɛ je 33.19; Jojuwe 24.32

j̄ ə re a dɔje kadi adi man kaji kadi ay.»¹¹ Dəne əl-e ə nə: «Babe! Aw ki ne kodi man al tɔ, taa bilə man əbi tɔ, nga a ra ban be ə a ingə man kaji kin ə? »¹² I o rɔi kadi itə bawje Jakob̄i ki adi-je man kin nim taa e wa əi ki nganne je ayi-naa ki da je ləne nim kin a?.»¹³ Jəju ile ti ə nə: «Dəw ki ay man ki j-a-n ne kin, kində a ra-e ɔəy; »¹⁴ nə dəw ki a ay man ki m-a m-ade kin, kində a ra-e gogi al ratata. Man ki m-a m-ade kin yo ə a təl ta ɔe man ki man kaji a tɛɛ ti.»¹⁵ Dəne əl ə nə: «Babe, adi-m man ki a əl tae kin kadi kində ra-m gogi al, taa kadi m-təl m-re-n ne be gogi m-ɔdi man al ngata tɔ.»¹⁶ Ə Jəju əl-e ə nə: «Aw, ibar ngawi ə itəl ire ne.»¹⁷ Ba dəne əl Jəju ə nə: «Dəw oo ngawm al.» Ningə Jəju əl-e ə nə: «Ta ləi e ki rɔjeti kadi əl ə nə dəw oo ngawi al, »¹⁸ tado itaa dingəm je mi, nə e ki isi sie ɔasine kin e ngawi al. Lo kin ti e ta ki rɔjeti ə əl.»¹⁹ Nɔɔ be ngata ə dəne əl ə nə: «Babe, m-gər kadi j̄ nje kəl ta ki ta Luwə ti. »²⁰ Bawje je ɔsi məkəside nangi nɔ Luwə ti dɔ mbal ti kin, ningə səi əli əi nə lo kosi məkəsi nangi nɔ Luwə ti e Jorijaləm.»²¹ Jəju əl-e ə nə: «Dəne, itaa mem. Dəkagilo re ki kadi a ɔsi məkəsis nangi nɔ Bawje Luwə ti dɔ mbal ti kam al nim, Jorijaləm ti al nim. »²² Səi dije ki Samari ti, ɔsi məkəsis nangi nɔ Luwə ti ki igəri-e al, nə je, j-ɔsi məkəsije nangi nɔ Luwə ti ki j̄i gər-e, tado kaji j̄ rɔje ti je Jipi je. »²³ NGa ningə ndɔ re, ɔa e ndɔ ki kadi njé kosi məkəsi ki rɔjeti nangi nɔ Luwə ti a ɔsi məkəside nangi nɔ Bawje Luwə ti me NDil ti ki me ne ra ti ki rɔjeti. Əi je kin ə əi njé kosi məkəsi ki rɔjeti nangi nɔ Luwə ti ki Bawje isi sangi-de. »²⁴ Luwə e NDil, ningə kadi njé kosi məkəside nangi nɔe ti ɔsi me NDil ti ki me ne ra ti ki rɔjeti.»²⁵ Ə dəne əl-e ə nə: «M-gər kadi Dəw ki mbəti lə Luwə ki ɔari-e Kirisi kin a re. Ningə ndɔ ki a re ɔa, a ɔr-je me ne je pəti.»²⁶ Ə Jəju əl-e

ə nə: «E darəm mi wa ə m-a m-əli ta am.»

²⁷ Lo kin ti nɔɔ be, njé ndo je lə Jəju tɛɛi nɔɔ rəi, ningə ndɔji-de ngay kadi ooi Jəju a əl ta ki dəne dəw, nə dəw ki kadi əl-e ə nə: «E ri ə ige jie ti ə? » Ə se «mba ri ə əl-e ta ə? » goto. »²⁸ Dəne iyə gum man ləne nɔɔ be, ə ay aw me ɔe bo ti əl ə dije ə nə: »²⁹ «trəi oi dəw ki əl-m ne je pəti ki m-ra kin. A e Kirisi al biti a? »³⁰ Ba dije tɛɛi me ɔe bo ti ki taga awi ki rɔ Jəju ti. »³¹ Loki dane ɔti aw kin ə njé ndo je əli Jəju əi nə: «Nje ndo dije, uso ne!»³² Nə Jəju əl-de ə nə: «Mi m-aw ki ne kuso ki kadi m-uso ki e ne kuso ki igəri al.»³³ Dɔ ta ti kin njé ndo je dɔji-naa ta dande ti əi nə: «Dəw madi ade ne uso ma?»³⁴ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ne kuso ləm e ra go ndigi ti lə Nje kilə-m, ki təl ta kilə lie. »³⁵ Səi əli mesi ti əi nə: «Nay sɔ ɔəy ə ko a asi təti, » nə mi m-a m-əl səsi m-ə nə: uni kəmsi ki taa igoi ndor oi; ko tuti asi kijə ngata! »³⁶ Ki j-a ne kin, dəw ki nje təti ko ingə ne kigə go ji ləne ningə kaw kandi ne ki dɔ-naa ti mba kisi ki dɔ taa ki biti ki nɔ ti kadi tə dəw ki nje dibi ne nim nje tətə nim rai rɔnəl naa ti. »³⁷ Tado kuji ta ki ə nə: «Dəw kare dibi ə e ki nungi təti?» kin e ki rɔjeti. »³⁸ M-ilə səsi m-adi awi təti ko me ndɔr ti ki səi je irai kile al. Njé ki rangi ingəi kɔe, ningə səi irəi təti kandi kilə ləde.»³⁹ Dije ki dɔnangi Samari ti pəti ki me ɔe bo ti kin adi mede Jəju dɔ naji ki ma ti ki dəne ma dɔe ti ə nə: «əl-m ne je pəti ki m-ra.»⁴⁰ NGa ningə loki rai tɛɛi rɔe ti, dɔji-e kadi isi səde, ə Jəju isi səde ndɔ joo. »⁴¹ Ki takul ta ki tae ti, dije ki njé kade mede əi ngay wa ɔəy; »⁴² ningə əli dəne əi nə: «E ki mbata ta je ki əl-je wa kin par ɔa j-ade-n meje al, nə je wa j-o ta ki tae ti ki mbije, ningə j̄i gər kadi e nje kaji dije tək̄i rɔjeti.»

Nə kɔji ki kɔ joo ki me ɔe ti ki Kana

⁴³ NDɔ joo go ti, Jəju ɔti nɔɔ təl aw dɔnangi Galile ti gogi. »⁴⁴ Ningə e wa ma naji ə nə: «Dəw ki nje kəl ta ki ta

Luwə ti ki ingə kosi-gon me 6e koji-ne ti goto.» ⁴⁵ Nə loki re tee Galile ti, dije ki donangi Galile ti uwəi-e ki rōde ti maji ngay, tado əi je wa ka awi lo ra nay ti ki Jorijaləm to adi ooi ne je pəti ki Jəju ra lo ra nay ti ki kəmdə.

⁴⁶ Jəju təl re Kana ki Galile ti ki ndo ki ra man adi təl kasi ti. Ningə dingəm kare ki e dəw ki bo lə asigar je ki isi ra kilə ki ngar, ə rō ngone ki dingəm to-e Kapərnayim ti e noo. ⁴⁷ Loki dingəm ka kin oo kadi Jəju i Jude ti re donangi Galile ti, re inge, no ki dōe ti kadi aw Kapərnayim ti aji ngonne ki to ta koy ti kin. ⁴⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «Kin ə re oi ne koji je, ki ne je ki əti bəl ki kəmsi al ə a asi kadi a adi mesi al ratata.» ⁴⁹ Dəw ki bo ki nje ra kilə ki ngar ka kin əl Jəju ə nə: «Babe, təkı ngonm oy al bəy kin ire 6e ləm.» ⁵⁰ Nə Jəju əl-e ə nə: «Aw, ngoni aji ngata.» Ba dingəm taa me Jəju do ta ti ki əl, adi osi do rəbi ti aw. ⁵¹ Ə loki e do rəbi ti isi təl, bəə je lie awi tiləi kəme əli-e əi nə: «NGoni aji!» ⁵² Ningə dəji-de se kadi ki ban ə rō ngon to-n soti wa? Ba əli-e əi nə: «E tagine ki kadi ki dōgi gide mitə ə rōe ki tingə ngay kəte ka kin təl səl.» ⁵³ Lo kin ti, baw ngon oo kadi e do kadi ti wa ki Jəju əl-e-n ə nə: «NGoni aji ngata» kin. Loe ti noo, dingəm adi mene Jəju, naa ti ki dije ki me kəy ti lie ba pəti. ⁵⁴ E kin ə e ne koji ki kō joo ki Jəju ra loki təl-n Jude ti re Galile ti.

5

Jəju aji dingəm ki rəe oy njururu

¹ Go ne je ti kin, *Jipi je rai nay ləde adi Jəju aw Jorijaləm ti. ² NGA ningə Jorijaləm ti, lo ndogi man ki bari-e ki ta ebirə nə Bətisata to noo, bəsi kadi ta rəbi ndogi bər ti ki dije isi awii ki ne kul je me 6e bo ti. Pal je əi mi ta lo ndogi man ti ka kin, ³ ningə gin pal je ti ka kin njé moy je toi ti mbar mbar: njé kəm to je, njé məti je, ki njé rō koy njururu je. [Toi isi nginəi ta man ki kadi ədi rōne;

⁴ tado malayka lə Babe kare a ur me man ti kadi buu. NJe moy ki dəsəy ki osi me man ti ki buu ka kin 6a, re moy lie to-n ban ban ka ingə rō nga.] ⁵ Loe ti kin, dəw ki moy ra-e bəl kuti mitə gide jijoo e ti noo. ⁶ Jəju oo-e to nangi, ningə loki əli-e təkı to me kō ti kin be bəl ngay, dəje ə nə: «tge kingə rō nga a?» ⁷ Ə nje moy ile ti nə: «Babe, dəw ki kadi un-m ilə-m me man ti loki man isi ədi rōne kin goto. Loki m-ə nə m-aw 6a, dəw ki rangi ur me ti noəm ti.» ⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «I taa, un tuwə ləi ə injiyə aw.» ⁹ Ningə ta naa ti noo, dingəm ingə rō nga adi un tuwə ləne ə njiyə aw.

NGa ningə ndəe ti kin e ndo taa kəə. ¹⁰ Ə Jipi je əli dingəm ki ingə rō nga ka kin əi nə: «Bone e ndo taa kəə, e go ti al kadi oti tuwə ləi injiyə-n.» ¹¹ Nə əl-de ə nə: «E dəw wa ki adi-m rō nga kin ə əl-m ə nə: «Un tuwə ləi ə aw.» ¹² Ə dəji-e ta əi nə: «Dəw ə wa ki əli ə nə: «Un tuwə ləi ə aw kin e nə ə?» ¹³ Nə dəw ki ingə rō nga gər-e al, tado Jəju ur kaki dan kosi dije ti ki ai loe ti noo kin. ¹⁴ NGA kadi je go ti, Jəju təl inge nati kəy ti lə Luwə 6a əl-e ə nə: «O, bəsi ne kin ingə rō nga ngata. Ningə kadi ira majal al ratata nə tə ne madi ki ngə ngay tee doi ti bəy.» ¹⁵ Lo kin ti, dingəm aw əl Jipi je təkı e Jəju ə adi-ne rō nga. ¹⁶ E be ə, Jipi je awii ki ta ki Jəju ki ra ne kin ndo taa kəə ti. ¹⁷ Nə Jəju əl-de: «Biti bəne ka Bai isi ta ra ki dije ti, ningə mi ka səbi kadi m-ra ki dije to.» ¹⁸ Ki mbata ta ki Jəju əl kin, njé kun do Jipi je sangi rəbi ki rangi do made ti kadi n-təli-e; tado əli əi nə Jəju ra ne buji-n ndo taa kəə par al, nə əl bəy to ə nə Luwə e Bawne ki oji-ne, adi ra rōne kadi ne dəw ki n-asi-naa ki Luwə.

Təgi kəbe ki NGon lə Luwə aw-n

¹⁹ Jəju təl un ta əl-de ə nə: «Oyo, təkı rəjeti, adi m-əl səsi, mi NGon lə Luwə m-asi kadi m-ra ne do rəm al. E ne ki m-o Bai ra ə mi m-ra. Ne ki Bai ra 6a, mi NGone m-ra kae ti wa kin to. ²⁰ Tado Bai ndigi-m mi

NGone adi toji-m ne je pæti ki e wa ra. A toji-m kilæ ra je ki æti 6æl 6æl ngay 6æy ki kadi a ra sæsi 6æl. ²¹ Tado tæ ka ki Bai un-n njé koy je lo koy ti adi isi kæm ka kin æ, mi NGone, m-ge 6a, m-a m-ade isi kæm tæ. ²² Bai gangi ta dæ dæw ti al, næ adi-m tægi mi NGone kadi m-gangi ta dæ dije ti, ²³ kadi dije pæti æsi gonm tæki æsi gon Bai be tæ. Dæw ki æsi gonm mi NGon al, æsi gon Bai ki nje kilæ-m al jagi tæ. ²⁴ Tæki ræjeti, adi m-æl sæsi, dæw ki oo ta læm, taa adi mene nje kilæ-m nim tæ 6a, dæwe kin a ingæ kaji ki biti ki nõ ti. Ta ki gangi a osi dæe ti al, næ dæ dæ koy ngata adi e me kaji ti. ²⁵ Tæki ræjeti, adi m-æl sæsi, ndæ a re, ningæ ndæe re ngata ki kadi njé koy je a ooi dæ ndum mi NGon læ Luwæ. NGa ningæ dije ki a oi dæ ndum a isi kæm ba. ²⁶ Tado tæ ka ki Bai æ e nje kadi dije kaji ka kin æ, adi-m mi NGone tægi kadi m-adi dije kaji tæ. ²⁷ Adi-m mi NGone tægi kadi m-gangi-n ta dæ dije ti, mbata mi *NGon dæw. ²⁸ Ningæ kadi adi æti sæsi 6æl al, tado ndæ re ngata ki kadi dije pæti ki toi 6e nin ti a ooi dæ ndum. ²⁹ Njé ki rai ne ki maji a tæjei lo koy ti mba kaw ki kaji ti, æ njé ra ne ki majal a tæjei lo koy ti mba kaw ki lo gangi ta ti tæ[☆]. ³⁰ Mi m-asi kadi m-ra ne madi dæ ræm al. Mi m-gangi ta ki go ndu ti ki m-ingæ ræ Luwæ ti. NGa ningæ, ta ki gangi læm e ta ki gangi ki dana tado m-isi m-sangi ndigi læm al næ m-isi m-sangi ndigi læ nje kilæ-m.»

Naji ki ma dæ Jæju ti

³¹ Jæju æl æ næ: «Kin æ re e mi wa æ m-ma naji dæ ræm ti æ re dæw ki a ndigi sæm dæ naji ki ma ti læm goto. ³² Næ e dæw ki rangi æ ma naji dæm ti, ningæ m-gær kadi naji ki ma dæm ti kin e ta ki ræjeti. ³³ Sæi ilæi ki dije ræ Jæ Batisi ti, æ Jæ ma naji ki ræjeti dæm ti. ³⁴ Mi m-aw ki ndoo kadi dæw ma naji dæm ti al, næ m-æl be mba kadi ingæi kaji. ³⁵ Jæ Batisi e lambi ki

kindæ por ti mba koo lo, ningæ indigi kadi irai rænæl kunje ti ngon kagi lo kare. ³⁶ NGa ningæ mi naji ki kadi dije mai dæm ti itæ ya Jæ say. Kilæ je ki m-ra-de, adi e kilæ je ki Bai adi-m kadi m-ra kin æl ta dæm ti taa toji kadi Bai ilæ-m tæ. ³⁷ Bai wa ki ilæ-m, ma naji dæm ti. Næ ke æ sæi oi ndue ndæ kare al nim, oi ta kæme al nim. ³⁸ Ingæmi ta lie mesi ti al tado mi ki ilæ-m kin adi-mi mesi al. ³⁹ Isi sangi gin ta læ Luwæ maje maje tado oi kadi a ingæi kaji ki biti ki nõ ti me ti; nga ningæ e ta læ Luwæ wa kin æ e nje ma naji dæm ti. ⁴⁰ Næ sæi imbati ræi ræm ti kadi ingæi kaji ki biti ki nõ ti. ⁴¹ Mi m-sangi kadi dije pæti-mi al. ⁴² Ningæ ne kare ki m-o ræsi ti, m-gær kadi indigi Luwæ al. ⁴³ Mi m-re ki tæ Bai, næ imbati kadi uwæi-mi ki ræsi ti. Ningæ kin æ dæw ki rangi re ki tæne wa 6a, a uwæi-e ki ræsi ti maji. ⁴⁴ Sæi ki isi sangi kadi ingæi toji ki kadi sæi je wa ilæi dæ-naa ti ki yo je ki ne je yo, 6i isangi kadi ingæi toji ki j ræ Luwæ ti ki e ki karne ba æ e Luwæ kin al, ningæ a rai ban be æ a adi-mi mesi æ? ⁴⁵ Kadi oi tæki e mi 6a m-a m-inda ta dæsi ti nõ Bai ti al, næ e *Mojj ki indæi mesi dæe ti kin æ a indæ ta dæsi ti. ⁴⁶ Ningæ kin æ re adi mesi Mojj tæki ræjeti dæ ta ti ki ndangi æ re a adi-mi mesi tæ, næ e kadi ki adi-e mesi al æ adi-mi mesi al tæ, tado e ta ki dæm ti æ Mojj ndangi[☆]. ⁴⁷ Æ re oi ta ki ndangi kin tæ ta ki ræjeti al æ ra ban be æ a adi-mi mesi dæ ta ti ki m-æl æ?»

6

Jæju adi ne kuso dije dibi mi usoi

(Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Lk 9.10-17)

¹ Go ne je ti kin, Jæju æti nõq, aw gidi ba ti ki Galile, ki 6ari-e ba ki Tibæriyadi. ² Kosj dije ngay uni goe, tado dije ooi ne kõi je ki æti 6æl ki Jæju ra dæ njé møy je ti aji-n-de. ³ Jæju al dæ mbal ti taa, ningæ isi nangi ki njé ndo je læne. ⁴ Dækagiloe ti kin, nay læ *Jipi je ki 6ari-e nay Paki e basi.

⁵ Loki Jəju un kəmne ningə, oo kosi dije ngay ki isi rəi ki rəe ti. Ə dəji Pilipi ə nə: «J-a j-ingə mapa ra ə j-a ji ndogi kadi kosi dije kin pəti usoi ə?» ⁶ Jəju dəji ta kin be mba kadi oo-n ta ki me Pilipi ti, tado e wa gər ne ki kadi a ra bəti. ⁷ Ə Pilipi ile ti ə nə: «Kin ə re ji ndogi mapa ki la kilə ki ndə bu joo mindi ka asi kadi a ədi tade ndəy ndəy pəti al.» ⁸ Lo kin ti, nje ndo lə Jəju kare ki təe nə Andire, ki e ngokə Simo Piyər, əl Jəju ə nə: ⁹ «NGon ki dīngəm kare, aw ki mapa mi, ki e mapa ki rai ki ko ki bari-e ərji, taa ngan kanji je joo tə. Nə e kin e ne ki kadi dəw əl tae kadi dije ti ki bore be kin al.» ¹⁰ Ə Jəju ə nə: «Adi dije pəti isi nangi.» Loe ti kin, wale e ngay titi, adi dije uwəi lo isi ti nangi. Dije kin asi dīngəm je dibi mi. ¹¹ Be ə, Jəju un mapa, ra oyo Luwə də ti, 6a ləbi dije pəti ki ai loe ti noo kin. Un kanji ləbi-de kae ti ka kin tə. Adi-de ki go me ge ti ləde. ¹² Loki usoi asi-de ngata 6a, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Ikawi ginde je ki nay kin, kadi dəw iyə ne madi kə al.» ¹³ Be ə, mapa ki mi ki dije usoi, njé ndo je kawi ginde ki nay kare dōgi gide e joo. ¹⁴ Loki dije ooi ne kōji ki əti bəl ki Jəju ra kin ningə əli əi nə: «Ki rōjeti, dəw kin e NJe kəl ta ki ta Luwə ti ki sōbi kadi tə re dōnangi ti ka kin ə wa.» ¹⁵ NGA ningə, Jəju gər kadi a rəi tə uni-e awi indəi-e ngar, adi təl ər rone aw gogi də mbal ti, ki karne ba.

Jəju njiyə də man ti
(Mt 14.22-27; Mk 6.45-52)

¹⁶ Loki lo səl, njé ndo je lə Jəju awi kadi ba ti. ¹⁷ Awī ali me to ti, uni tade kaw ki Kapərnayim ti, ki e dam ba ti ki kare. Lo kin ti, lo ndul dode ti, taa Jəju ka təl re rōde ti al 6əy tə. ¹⁸ Nəl ilə ki tōgine ngay, adi man j pu pu. ¹⁹ *Njé ndo je əsi to asi kulə mətər mi be ningə, oi Jəju ka a njiyə də man ti isi re ki rə to ti. Loki ooi Jəju a njiyə də man ti, bəl ra-de ngay.

²⁰ Nə Jəju əl-de ə nə: «E mi, ə iḃəli al!»
²¹ Lo kin ti, ndigi kadi n-uni Jəju me to ti, nə ta naa ti noo par ə, to ədi nangi lo ki isi awi ti.

Kosi je sangi Jəju

²² Lo ti go ti, kosi je ki nayi-naa gidi ba ti, oi kadi tagine to e kare ba par ə njé ndo je lə Jəju ali me ti awi də rōde, 6i Jəju al me ti səde al. ²³ Lo kin ti noo, to je ki rangi jī Tibəriyadi ti rəi, ai lo ka ti, 6asi kadi lo ti ki Baḃe əl ta də mapa ti titi ə tēe bay bay adide usoi ka kin. ²⁴ Loki kosi je ooi Jəju al nim, njé ndo je lie al nim 6a, ali me to je ti awi ki Kapərnayim sangi Jəju ti.

Jəju e mapa kuso koy al

²⁵ Loki ingəi Jəju dam ba ti ki kare, dəji-e əi nə: «Nje ndo dije, ire itēe ne kadi ban ti ə?» ²⁶ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Adi m-əl səsi ta ki rōjeti, isi sangi-mi mbata mapa ki usoi ndan mesi, 6i e mbata gər 6a igəri me ne kōji je ki m-ra kin al. ²⁷ Maji kadi irai kilə mba ne kuso ki a ndum kin al, nə mba ne kuso ki a to biti ki nō ti. E ne kuso ki mi *NGon dəw m-a m-adi səsi, mbata Luwə ki Bawje ra ndaji kare rəm ti mba tōji-m təkī mi dəw ləne.» ²⁸ Lo kin ti, kosi je təli dəji-e əi nə: «E ri ə sōbi kadi ji ra taa kadi ji ra-n kilə ki Luwə ndigi ə?» ²⁹ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Ne ki Luwə ge rōsi ti, e kadi adi mesi dəw ki ile.» ³⁰ Be ə əli-e əi nə: «Ne kōji ri ə a ra taa kadi j-o ə j-adi-n me je ə? Kilə ri ə a ra ə?» ³¹ Kaje je usoi ne kuso ki j dōrə ti ki bari-e nə man. Be ə ndangi me makitibi ti əli ə nə: «Adi-de usoi mapa ki j dōrə ti taa.» ³² Lo kin ti, Jəju təl əl-de ə nə: «Təkī rōjeti, adi m-əl səsi, e *Moji ə adi səsi mapa ki j dōrə ti al, nə e Bai Luwə ə adi səsi mapa ki rōjeti ki j dōrə ti taa. ³³ MBata mapa lə Luwə ki adi dije, e mapa ki j dōrə ti taa ki nje kadi dije ki dōnangi ti ne isi ki dode taa.» ³⁴ Be

ə, təli əli-e əi nə: «Bəbe, adi-je mapa kin ki ndəe ndəe adi j-uso.»

³⁵ Jəju əl-de ay njay ə nə: «Mi mapa ki dəw uso ə a oy al. Dəw ki re rəm ti 6ə a ra-e al nim, dəw ki adi-m me ne ka, kində a ra-e al nim tə.» ³⁶ Ningə m-əl səsi təkə oi-mi, nə adi-mi mesi al. ³⁷ NJé ki Bai adi-m-de a rəi rəm ti. Ningə dəw ki re rəm ti, m-a m-tuwe al jagi. ³⁸ MBata m-ǰ dərǰ ti, m-re dənangi ti mba ra ndigi ləm al, nə kadi m-ra ndigi lə nje kilə-m. ³⁹ Ningə ne ki nje kilə-m ki ilə-m ndigi kadi m-ra ə to kin: ndigi kadi tə m-tǰ ta dəw kare dan dije ti ki adi-m-de kin al, nə kadi m-tēē səde ji koy ti dəbəy ndə ti. ⁴⁰ E kin ə e ne ki Bai ndigi: ndigi kadi dije pəti ki ooi-mi NGon lə Luwə ə adi-mi mede, ingəi kaji ki to biti ki nq ti, ə kadi m-tēē səde ji koy ti dəbəy ndə ti.

⁴¹ *Jipi je bai ta də Jəju ti mbata əl ə nə: «Mi mapa ki ǰ dərǰ ti taa.»

⁴² Ningə əli-naa dandə əi nə: «Jəju kam, e ngon lə Jisəpi al a? Ji gər kəje je ki bawə je maji tə, nga ra ban be ə əl ə nə n-ǰ dərǰ ti taa ə n-re ə?»

⁴³ Jəju təl əl-de ə nə: «ǰbai ta dansi ti al. ⁴⁴ Dəw ki asi kadi re rəm ti ki kanji kadi Bai ki ilə-m, ər-e ta rəbi goto. Ningə re Bai tēē ta rəbi ade 6a, mi m-a tēē sie ji koy ti dəbəy ndə ti. ⁴⁵ NDangi me makitibi ti lə ki kare dan NJé kəl ta ki ta Luwə ti əi nə: “Pəti, Luwə a ndo-de ne[☆],” ningə dəw ki ra ki oo ndu Luwə ki Bai ə taa ne ndo lie, dəwe kin re rəm ti.

⁴⁶ E kin 6a təji kadi dəw oo Bai Luwə al; e nje kǰ rə Luwə ti ki karne ba ə oo Bai Luwə. ⁴⁷ Ki rəjeti, m-əl səsi, dəw ki un mene adi-m, ingə kaji ki to biti ki nq ti. ⁴⁸ Mi mapa ki dəw uso ə a oy al. ⁴⁹ Dilə mbo ti, kasi je usoi ne kuso ki ǰ dərǰ ti ki 6ari-e nə man, kə oyi. ⁵⁰ Nə mapa ki ǰ dərǰ ti kin, e mapa ki kadi re dəw uso 6a, dəwe a oy al. ⁵¹ Mi mapa kisi kəm ba ki ǰ dərǰ ti taa. Re dəw uso mapa kin 6a, dəwe a oy al. Mapa ki m-a m-adi, e

darəm ki kadi dije isii kəm ba.»

⁵² Lo kin ti, Jipi je naji-naa ta ngay dandə ti əi nə: «Dəw kin a ra ban ta kadi a adi-je darəe kadi j-uso ə?»

⁵³ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ki rəjeti, adi m-əl səsi, re usoi darəm mi NGon dəw al nim, ayi-naa məsim al nim ə, a ingəi kaji al. ⁵⁴ Dəw ki uso darəm ə ay məsim tə ningə, dəwe kin a ingə kaji ki to biti ki nq ti, ningə m-a m-tēē sie ji koy ti dəbəy ndə ti. ⁵⁵ MBata darəm e ne kuso ki rəjeti, ə məsim e ne kay ki rəjeti tə. ⁵⁶ Dəw ki uso darəm nim, ay məsim nim tə 6a, je sie je naa ti kare ba. ⁵⁷ Bai ki ilə-m isi kəm ba adi mi m-isi kəm ba ki takule. Be ə, dəw ki uso darəm a isi kəm ba ki ta kulm tə. ⁵⁸ E kin ə e mapa ki ǰ dərǰ ti taa. E tə mapa ki kasi je usoi ə oyi kin al, nə e mapa ki dəw uso 6a, dəwe kin a oy al, a isi ki dəne taa ki ndəe ndəe.» ⁵⁹ Ta je kin tēē ta Jəju ti lo ki isi ndo-n ne dije gin kay kaw-naa ti lə Jipi je, me 6e ti ki Kapərnayim.

Ta ki nje kadi kaji ki biti ki nq ti

⁶⁰ Dije ngay dan njé ndo je ti lə Jəju, lokə ooi ta kin ta Jəju ti ningə, əli əi nə: «Ta kin e ta ki ngə ngay, dəw ki asi kadi a ində mbine go ti goto.»

⁶¹ Jəju gər mene ti kadi njé ndo je lie isi bai ta də ta ti lie. Be ə əl-de ə nə: «Ta kin tigə səsi jigi ti a? ⁶² A kin ə re oi-mi *NGon dəw m-təl m-aw taa lo kisi ti ki m-isi ti kəte kin ə a rai ban ə? ⁶³ E NDil ə e nje kadi dəw isi ki dəne taa. Dəw ki dərəne e ne madi al. Ningə ta je ki m-əl səsi kəte kin e NDil nim e kisi ki də taa nim. ⁶⁴ Nə dije madi dansi ti adi-mi mede al.» Jəju əl be, tadə lo kilə ngire ti 6əy, gər dije ki a adi-e mede al, taa gər dəw ki nje kilə ji njé bə je ti tə. ⁶⁵ Jəju ilə də ti 6əy ə nə: «E mbata kin ə m-əl səsi m-ə nə: “Dəw ki Bai ade ta rəbi al, asi kadi a re rəm ti dərəne al.”» ⁶⁶ ǰ də ndəe ti nq kin, ngay je dan njé ndo je ti lie təli goe ti, mbati njiyəi sie. ⁶⁷ Ə Jəju tu rəne ki rə njé ki dəgi gide joo ti əl-de ə nə: «NGa səi, a

awi al yane ma?»⁶⁸ Nə Piyər əl Jəju ə nə: «Babe, j-a j-aw ki rə naa ti ə? I ə ta kaji e me ji ti.»⁶⁹ Je, meje pəti e dəi ti. Ningə ji gər kadi j NJe kay njay ki Luwə ile.»⁷⁰ Jəju təl əl-de ə nə: «E mi ə m-mbəti səsi səi ki dəgi gide e joo kin, nə dəw kare dansi ti, ndil su e mee ti.»⁷¹ Lo kin ti, Jəju isi əl ta ki də Judasi ti ki ngon lə Simo Isikariyoti ti. Tadə e ə e dəw kare dan njé ndo je ti ki dəgi gide e joo ki a ilə Jəju ji njé bə je ti.

7

NGakə Jəju je adi mede Jəju al

¹ Go ti, Jəju nay ki lo njiyə ti dənangi Galile ti, ge al kadi n-njiyə n-aw ə n-təl dənangi Jude ti, tadə njé kun də *Jipi je isi sangi kadi n-təli-e.² NGA ningə dəkagilo ra nay lə Jipi je ki kadi isi gin Kəy lo ti e bəsi*,³ ə ngakə Jəju je əli-e əi nə: «I ne ə aw dənangi Jude ti adi njé ndo je ləi ka ooi nē je ki isi ra-de kin tə.»⁴ Dəw ki ndigi kadi dije ooi-ne kam a ra nē je kuti lo ti al. NGA ningə, təkisi isi ra nē je ki əti bəl kin, maji kadi ira adi dije pəti ooi-ni.»⁵ Nə təkisi rəjeti, ngakə je wa adi-e mede al.⁶ Ə Jəju əl-de ə nə: «NDə ləm re al bəy; nə səi je, ndə je pəti to maji mbata ti ləsi.⁷ Dije ki dənangi ti ne kin a awi səsi ki ta al, nə mi bə, mede majal səm mbata m-əl kilə rade je ki majal ki taga.⁸ Səi ə awi lo ra nay ti kin. Mi bə, m-a m-aw al, tadə ndə ləm nay bəy.»⁹ Go ta je ti ki əl kin, isi Galile ti bə.¹⁰ Nə loki ngakə je awi lo ra nay ti, e ka əti osi də rəbi ti tə ki kanji kadi dəw oo-e. Aw tə lo kaw ki lo bəy də ti bə.

Nē ndo ki lo ra nay kisi gin Kəy lo ti

¹¹ Dəkagilo ra nay ti, njé kun də *Jipi je sangi Jəju ningə dəji əi nə: «E lo ti ki ra be ə?»¹² Dije naji-naa ta ti ngay dəe ti dan kosi je ti; njé ki nə je əli əi nə: «E dəw ki maji,» ə njé ki nungsi əli əi nə: «Jagi, isi buki kosi dije

wale,» tə.¹³ E be ka dəw ki kadi əl ta lie ki taga wangi goto, bəli njé kun də Jipi je.

¹⁴ NDə je ki mba ra nay də tēē dana ngata bə Jəju aw gin kəy ti lə Luwə, isi ndo nē dije.¹⁵ E nē ki ndəji Jipi je ngay adi dəji-naa ta əi nə: «E kam dəw ndo-e nē al tə, nga ra ban ə gər nē əti bəl be ə?»¹⁶ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Nē ki m-isi m-ndo kin ngire j rəm ti al, nə ngire j rə Luwə ti ki nje kilə-m.¹⁷ Kin ə re dəw ndigi kadi n-ra nē ki Luwə ndigi bə, lo kin ti ə a gər ay njay se nē ki m-isi m-ndo kin ngire j rə Luwə ti ə se e mi wa ə m-ində ngire wa.¹⁸ Dəw ki nje kəl ta ki təne wa isi sangi təbə ləne wa. Nə dəw ki nje sangi təbə lə nje kilə-ne a əl ta ki rəjeti, ningə nē ki dana al goto rəe ti tə.¹⁹ *Mojji adi səsi ndu-kun adi itaai maji, nə dəw ki təl rəne go ti goto. NGA ra ban ə isi sangi kadi itəli-mi ə?»²⁰ Ə kosi je əli-e əi nə: «I aw ki ndil ki majal mei ti! Nə ə isi sangi kadi n-təli ə?»²¹ Ə Jəju təl un ta ilə-de ti ə nə: «M-ra nē kare bə be, ə səi pəti əti səsi bəl!²² Mojji adi səsi ndu kadi ijəi məti ngan je (ningə e ndu ki tēē rə Mojji ti ne par al, nə e kaje je ki kəte nu ə adi ndu kin) bə səi isi ijəi məti ngan je ndə taa kəə ti*.²³ Kin ə re ijəi məti ngon ndə taa kəə ti kadi tə dəw kidi ndu-kun lə Mojji al ə, ra ban ə mesi to səsi dəm ti mi ki m-aji darə dəw bə pəti ndə taa kəə ti ə?»²⁴ Iyəi ta gangi ta ki go lo koo ti ləsi, ə igangi ta ki dana.»

Jəju e Kirisi ki Luwə mbəte

²⁵ Dije ki Jorijaləm ti əli əi nə: «Dəw kam al ə dije isi sangi kadi n-təli-e a?»²⁶ NGA yə a əl ta taga wangi am, ə dəw əl-e ta madi al! NJé kun dəje je ooi kadi e Kirisi ə se?»²⁷ Ki ne kin, ji gər lo ki dəw kin j ti maji, nə ndə ki Kirisi ki e dəw ki Luwə mbəte a tēē həy bə, dəw kare ka a gər loki j ti al.»²⁸ Lo kin ti, Jəju ki isi ndo dije nē gin kəy ti lə Luwə un ndune ki

taa ə nə: «İgai kadi igəri-mi maji, taa igəri lo ki m-ı ti tə! Ningə e mi wa 6a m-ilə rəm al, nə Luwə ki nje kilə-m e dəw ki asi kadi dəw ində mene dəe ti. Səi, igəri-e maji al. ²⁹ Mi m-gər-e maji tadə m-ı rəe ti, taa e e ə ilə-m tə.» ³⁰ Lo kin ti, dije isi sangi kadi n-uwəi Jəju, nə dəw ki kadi ində jine dəe ti goto, tadə ndə lie asi al 6əy. ³¹ Ningə dan kosi je ti, dije ngay adi-e mede 6a əli əi nə: «Dəkagilo ki Kirisi a re ə a ra ne kəji je ki itə yə dingəm kin wa?» ³² Ə ta ki kosi je isi kəti gin mindide ti əji də Jəju kin osi mbi *Parisi je ti, adi Parisi je, ki njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je iləi njé ngəm də lo je ləde kadi awi uwəi Jəju. ³³ Ə Jəju əl ə nə: «M-a mi səsi ngan ndə je ndəy 6əy, 6a m-a m-aw ki rə nje kilə-m ti. ³⁴ A sangi-mi nə a ingəi-mi al, tadə lo ki m-a mi ti kin a asi kadi a awi ti al.» ³⁵ Ə də ta ti kin *Jipi je dəji-naa ta əi nə: «Lo ki ra be ə a aw ti ə kadi j-a j-inge al ə? A aw go ngakone je ti ki sanəi-naa dan Girəki je ti kin kadi aw ndo ne Girəki je ma? ³⁶ Ta ki əl ə nə: “A sangi-mi nə a ingəi-mi al, tadə lo ki m-a mi ti kin a asi kadi a awi ti al,” kin me nə ri ə?»

Dəbəy ndə ra nay

³⁷ Dəbəy ndə ra nay, ki e ndə ki bo ngay 6a*, Jəju j a taa un ndune əl ə nə: «Kin ə re dəw madi kində ra-e ə, kadi re rəm ti ay man. ³⁸ Dəw ki adim mene 6a, “ndəə man ki nje kadi dije isi ki dəde taa a tēe ngamee ti,” təkəi Makitibi lə Luwə əl-n.» ³⁹ Lo kin ti; Jəju isi əl ta lə NDil Luwə ki kadi dije ki adi-e mede a ingəi, mbata dəkagiləe ti kin NDil Luwə re də dije ti al 6əy, tadə Jəju ingə kəsi-gon al 6əy.

Kosi je gangi-naa mbata lə Jəju

⁴⁰ Dan kosi je ti, dije madi ki ooi ta kəl Jəju əli əi nə: «Təkəi rojeti, dəw kam e NJe kəl ta ki ta Luwə ti ki səbi kadi a re ka kin ə wa!» ⁴¹ NJé ki nə

je əli əi nə: «E Kirisi ki Luwə mbəte.» Nə njé ki nungi 6əy naji əi nə: «Kadi Kirisi e dəw ki Galile ti a? ⁴² Makitibi lə Luwə əl təkəi Kirisi a e dəw ki gin kəji ti lə *Dabidi, ningə a tēe ki ta rəbi ki Bətiləhəm ti, ki e ngon 6e kəji Dabidi*.» ⁴³ E be ə, kosi je gangi-naa mbata lə Jəju. ⁴⁴ Dije madi dandə ti ndigi kuwe, nə dəw ki kadi ində jine dəe ti goto.

Me ngə lə njé kun də Jipi je

⁴⁵ NJé ngəm ta lo lə *Jipi je ki awi kadi uwəi Jəju ka kin, təli rəi rə njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je ti əi ki *Parisi je, ə njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je ki Parisi je dəjide əi nə: «Ra ban ə irəi sie al ə?» ⁴⁶ Ə njé ngəm lo je əli əi nə: «NDə kare j-o dəw əl ta təkəi dingəm kin isi əl-n al.» ⁴⁷ Ə Parisi je dəji-de əi nə: «Səi je ka iyəi rəsi adi ədi səsi tə a? ⁴⁸ Oi dəw kare be dan njé ki boy je ti ə se dan Parisi je ti ade mene nōo a? ⁴⁹ Kosi je kam əi dije ki gəri ndu-kun lə *Moji al, əi dije ki Luwə a tuji-de kə!»

⁵⁰ Nikodəm ki e ki kare dan Parisi je ti ki kəte aw rə Jəju ti un ta əl-de ə nə: ⁵¹ «Kin ə re dəw oo ta ki ta dəw ti al nim, taa oo ne ki ra al nim ə, ndu-kun ləje a gangi ta dəe ti al*.» ⁵² Nə iləi-e ti əi nə: «İ ki j dəw ki Galile ti tə a? İ sangi gine maji o, nje kəl ta ki ta Luwə ti ki kadi e dəw ki Galile ti goto.» ⁵³ [Go ti, dəw ki ra ka əti aw 6e ləne.

8

Jəju əi ki dəne ki nje kuwə marim

¹ Jəju əti nōo aw də mbal kəgi bini je ti. ² Nə ləki lo ti njay par ə təl re nati kəy ti lə Luwə. Dije pəti rəi ki rəe ti, ə isi nangi isi ndo-de ne. ³ Lo kin ti, njé ndo ndu-kun je, ki *Parisi je rəi ki dəne ki indəi jide dəe ti lo kuwə marim ti, adi-e a ta kəm dije ti, ⁴ ningə əli Jəju əi nə: «Nje ndo dije, dəne kam j-ində jije dəe ti lo kuwə marim ti. ⁵ NGa ningə, *Moji əl-je

me ndu-kun* ti kadi ko dāne je ki be kin ji tilā-de ki mbal ji tōl-de kō, ə se j, ta lāi e ri wa?»⁶ Əli ta kin be tō kulā ki kiyə kadi uwai Jəju tə indai ta dōe ti. Nə Jəju ilā dōne nangi ə isi ndangi ne ki ngon jine nangi.⁷ Ə lok i nayi-naa ki lā dāje ta ti, Jəju ər dōne taa əl-de ə nā: «Dəw ki dansi ti ne ki ra majal nja kare al 6a, kadi ile ki mbal dōsəy.»⁸ Jəju əl ta be 6a təl ilā dōne nangi gogi, isi ndangi ne nangi.⁹ Ə loki ooi ta kin 6a, ət i kare kare, ilā ngire dō njé ki tōgi ti, təl-n dō njé ki du ti. Ta tōl tae ti, Jəju nay ki karne ba. Dōne ka kin ə a dadan lo ti;¹⁰ ə Jəju un dōne ki taa əl-e ə nā: «Dōne, dije ka awi ra? Dəw kare ka gangi ta dōi ti al a?»¹¹ Ba dōne ile ti ə nā: «Babe, dəw kare ka gangi ta dōm ti al,» ə Jəju əl-e ə nā: «Mi ka m-gangi ta dōi ti al jagi tō, nga ningə aw, ə ira majal gogi al.»*

Jəju e kunji ki dōnangi ti

¹² Jəju təl əl-de 6əy ə nā: «Mi kunji ki dōnangi ti, dəw ki un gom, a njiyə me til ti al, kunji ki nje kadi dije isi ki dōde taa a unji dōe ti.»¹³ Lo kin ti, *Parisi je əli-e əi nā: «I wa ə isi ma naji ki dōi ti 6a, naji ki ma lāi e ki rōjeti al.»¹⁴ Ə Jəju ilā-de ti ə nā: «Re mi wa m-ma naji dō rōm ti ka m-gər kadi naji ki ma ləm e ta ki rōjeti, tadō mi m-gər lo ki m-j ti nim, m-gər lo ki m-isi m-aw ti nim, nə səi je, igəri lo ki m-j ti al nim, igəri lo ki m-isi m-aw ti al nim tō.¹⁵ Səi isi gangi ta ki go lo koo ti lā dəw, nə mi m-gangi ta dō dəw ti al.¹⁶ A kin ə re m-gangi ta nōō 6a, e ta ki gangi ki go rəbe ti, tadō mi ki karm ə m-gangi ta al, Bai ki nje kilā-m e səm naa ti.¹⁷ Ningə me ndu-kun ti ləsi wa ka ndangi əi nā: «Kin ə re dije joo mai naji, ə naji ki ma lāde aw go-naa ti 6a, ta lāde e ta ki rōjeti.»*¹⁸ Mi wa m-ma naji dō rōm ti, ningə Bai ki ilā-m ka ma naji lāne dōm ti tō.»¹⁹ Ningə dāji-e əi nā: «Bawi e lo ki ra ti dana?» Ə Jəju ilā-de

ti ə nā: «Igəri-mi al, taa igəri Bai al tō. Kin ə re igəri-mi ə re a igəri Bai tō.»²⁰ Ta je kin tēg ta Jəju ti loki isi ndo-n dije ne nati kəy ti lā Luwə. Isi lo ti ki ne je ki dije isi ilāi kadi-kare titi adi Luwə isi ti. NGa ningə dəw uwe al, tadō ndō lie asi al 6əy.

Jəju əl ta dō kawne rō Bawne ti

²¹ Jəju əl-de ta ki rangi 6əy ə nā: «M-a m-aw, ningə a sangi-mi, nə a oyi me majal je ti ləsi. Lo ki m-a m-aw ti kin a asi kadi a awi ti al.»²² Lo kin ti, *Jipi je əli-naa əi nā: «A tōl rōne ə se ra ban ə əl ə nā: “Lo ki m-a m-aw ti kin a asi kadi a awi ti al ə?”»²³ Ə Jəju əl-de ə nā: «Səi, səi dije ki dōnangi ti nangi ne, ə mi, mi dəw ki dōrə ti taa nu tō; səi dije lā dōnangi, nə mi, mi dəw lā dōnangi al.²⁴ Ningə e mbata kin ə m-əl-n səsi m-ə nā: “A oyi me majal je ti ləsi.” Kin ə re adi-mi mesi tək i mi “NJe kisi nōō” al ə, a oyi me majal je ti ləsi.»²⁵ Ə dāji-e əi nā: «I wa kam j nā ə?» Ba Jəju ilā-de ti ə nā: «Mi dəw ki m-əl səsi lo kilā ngire ti nu wa kin.²⁶ NGa ningə, ki oji dōsi, m-aw ki ta ngay kadi m-əl je, m-gangi je; nə ta ki m-ingə rō nje kilā-m ti kin par ə m-a m-ilā mbeə rō dije ti ki dōnangi ti ne. E, ta lie e ta ki rōjeti.»²⁷ Jəju isi əl-de ta ki dō Bawne Luwə ti nə əi je gəri me ta kin al.²⁸ Ə Jəju əl-de ə nā: «NDō ki a 6əi-mi *mi NGon dəw taa kagi-dəsi ti kin 6a, a gəri kadi mi “NJe kisi nōō”; taa a gəri kadi m-ra ne madi dō rōm al tō, nə e ne ki Bai ndo-m ə m-isi m-əl.²⁹ NJe kilā-m e səm naa ti; iyə-m ki karm al, tadō dōkagilo je pəti m-ra ne ki nəl-e.»³⁰ Loki Jəju əl ta kin be, dije ngay adi-e mede.

NGan ka Abirakam

³¹ Jəju əl *Jipi je ki adi-e mede ə nā: «Kin ə re ai dō njasi ti me ta ti ləm 6a, səi njé ndo je ləm ki rōjeti.³² A gəri ne ki rōjeti, ningə ne ki rōjeti kin a taa səsi ilā səsi taa ji 6əə ti.»³³ Ə əi je əli Jəju əi nā: «Je ngan ka

* **8:11** [] Bar ta je kin goto me makitibi je ti ki mari kəte ki e ta lā Luwə ki ndangi tō kun mindi ki sigi. ☆ **8:17** Dətarənom 19.15; 17.6

*Abirakam, ningə ji ra bəə lə dəw ndo kare al tə, nga ra ban be ə j əl ə nə nę ki rəjeti a taa-je ilə-je taa ji bəə ti ə?» ³⁴ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi: dəw ki ra ki ra majal, e bəə lə majal. ³⁵ Bəə a isi ki dije ki isi ra bəə ləde kin biti ki nq ti al, nə ngon koji-de a isi səde biti ki nq ti. ³⁶ Adi re NGon lə Luwə taa səsi ji bəə ti ilə səsi taa ba, a səi dije ki taa kilə taa ki rəjeti ji bəə ti. ³⁷ NGa ningə, m-gər kadi səi ngan ka Abirakam, nə isi sangi kadi itəli-mi tadə imbati ta ləm. ³⁸ Mi m-isi m-əl nę ki m-o rə Bai ti, nə səi ba, isi rai nę ki bawsi əl səsi tə.» ³⁹ Ningə iləi Jəju ti əi nə: «Kaje e Abirakam.» Ə Jəju əl-de ə nə: «Kin ə re səi ngan ka Abirakam təki rəjeti ə re a rai kilə ra Abirakam. ⁴⁰ Mi m-əl səsi nę ki rəjeti ki m-ingə rə Luwə ti, ningə ki basine kin isi sangi kadi itəli-mi. E kin e kilə ki Abirakam ra al jagi. ⁴¹ Səi isi rai kilə ra bawsi.» Ningə iləi Jəju ti əi nə: «Je ngan je ki koji gin kaya ti al; Bawje e kare ba ə e Luwə.» ⁴² Ə Jəju əl-de ə nə: «Kin ə re Luwə e Bawsi ə re a indigi-mi, tadə m-tęę rəe ti ə m-re lo kin ti. E mi wa ə m-re ki dəm al, nə e e ə ilə-m. ⁴³ MBata ri ə igəri me ta ləm al ə? Igəri al tadə asi kadi uri mbisi go ta ti ləm al. ⁴⁴ Su ə e bawsi, ningə indigi kadi irai ndigi lə bawsi. E dəw ki e nje təl dije lo kilə ngirə kosi ti lie nu. E a me nę ra ti ki rəjeti nja kare al, tadə nę ki rəjeti goto rəe ti. Kin ə re əl ta ki ngom ba, e kin ə e ta ki osi bəe ti, tadə e nje ngom nim, e baw nę ra ki ngom nim. ⁴⁵ Mi ba, mi nje kəl ta ki rəjeti ə imbati kadi adi-mi mesi. ⁴⁶ Nə dansi ti ə asi kadi taji təki m-ra majal ə? A kin ə re m-əl ta ki rəjeti ə, ra ban ə imbati kadi-mi mesi ə? ⁴⁷ Dəw ki e ya Luwə, a oo ta lə Luwə, ningə səi, oi ta lie al, mbata səi yaę je al.»

Jəju əi ki Abirakam

✦ 9:2 Tęę ki taga 20.5

⁴⁸ Lo kin ti, *Jipi je əli Jəju əi nə: «E go rəbe ti kadi j-əl j-ə nə: j dəw ki *Samari ti, taa ndil ki majal isi mei ti tə.» ⁴⁹ Ə Jəju əl-de ə nə: «Jagi, ndil ki majal goto mem ti, nə nę kare ki m-o ba, mi m-əsi gonm tə par. ⁵⁰ Mi m-isi m-sangi kadi dije iləi taji dəm ti al. Dəw ki isi sangi kadi dije iləi taji dəm ti e nq, e ə a gangi ta kin adi-m. ⁵¹ Ningə təki rəjeti, adi m-əl səsi, dəw ki təl rəne go ta ti ləm ba, dəwe kin a oy al ratata.» ⁵² Lo kin ti nq, Jipi je əli-e əi nə: «Ki ne kin, ji gər maji ngata təki ndil ki majal isi mei ti. *Abirakam oy, taa njé kəl ta je ki ta Luwə ti ka oyi tə, ningə j əl ə nə: “Dəw ki təl rəne go ta ti ləi ba, dəwe kin a oy al ratata.” ⁵³ J itə kaje Abirakam ki oy kin a? Taa njé kəl ta ki ta Luwə ti ka oyi tə! J o rəi kadi j nā ə?» ⁵⁴ Ba Jəju ilə-de ti ə nə: «Kin ə re m-taji rəm mi wa ningə, e taji kin dae goto. NGa ningə, dəw ki nje kilə taji dəm ti e Bai. E ki isi əli ta lie əi nə e Luwə ləsi, ⁵⁵ nə igəri-e al. Mi m-gər-e. Kin ə re m-əl m-ə nə m-gər-e al ə, re m-a mi nje ngom tə səi je be tə. Nə mi m-gər-e, taa m-təl rəm go ta ti lie tə. ⁵⁶ Kasi Abirakam ra rənəl gay mbata ində mene ti kadi n-a n-oo ndo ki m-a m-re-n. NGa ningə oo ndo rem, adi rəe nəl-e gay.» ⁵⁷ Lo kin ti, Jipi je daji Jəju əi nə: «tra bal kuti mi al bəy ə kəmi oo Abirakam a?» ⁵⁸ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, kəte nq koji Abirakam ti, “Mi m-isi nq.”» ⁵⁹ Lo kin ti nq be, kəi mbal kadi n-tilai Jəju, nə ur dan kosi je, ə tęę gin kəy ti lə Luwə kə, aw.

9

Jəju aji nje kəm tə kare

¹ Lok i Jəju isi ində də ningə, oo dəw ki kəme tə lo koje ti nu isi. ²*Njé ndo je lie daji-e əi nə: «Nje ndo dije, dingəm ki kəme tə lo koje ti nu kin, kəme tə oji-n də majal lie e wa ə

se, oji-n do majal la nje koje je a*?»
 3 O Jaju al-de a na: «E ta la majal lie al nim, e ta la majal la nje koje je al nim, na kame to be mba kadi Luwa oji-n togine taga kadi dije gari.
 4 Dokagilo ki kadi to bay, sobi kadi ji rai kilala la daw ki nje kilala-m, tado lo a ndul ba, lo kadi daw a ra kilala goto. 5 Taki mi-n donangi ti ne bay, mi kunjji ki donangi ti.» 6 Loki Jaju al ta je kin be ba, go ti, tibi man tane nangi, loy-n nangi, or gidi kam nje kam to ti ka kin. 7 Ninga, al nje kam to a na: «Aw itogi kami lo ndogi man ti ki Silowe.» «Silowe» kor me na «nje kaw kilala». Be a, nje kam to aw togi kamne loe ti ka kin, ba ta tal-e, kame oo lo maji. 8 Nje gadi kay je lie, ki nje je ki kate isi ooi-e lo koy ne ti, ali ai na: «Ma, e kam e daw ki nje kisi nangi, koy ne ka kin al a?» 9 Ninga nje ki na je ali ai na: «E daroe e wa.» O nje ki nungi ali ai na: «Jagi e e al, na e daw ki nje titi naa sie.» Ninga e wa ki dane al a na: «E darom mi wa.» 10 NGata a daji-e ta ai na: «Re e i wa a, ra ban be a kami oo lo a?» 11 O al-de a na: «Dingam ki toe na Jaju a loy nangi or gidi kam ti, a al-m a na: «Aw Silowe ti itogi kami», a m-aw m-togi kamm, par a kamm oo lo maji.» 12 Ninga daji-e ai na: «Dingam kin e ra be a?» O al-de a na: «M-gar al.»

Parisi je daji ta dingam ki kate kame to ka kin

13 Lo kin ti, ori dingam ki kate kame to ka kin awi sie ra *Parisi je ti. 14 Ninga, ndoe ti ki Jaju loy-n nangi ki man tane or gidi kame ti adi kame oo lo ka kin e ndo taa kaa. 15 O Parisi je daji-e ta ki yade rangi bay se n-ra ban a n-oo lo wa? O al-de a na: «Jaju or nangi ki loy kamm ti, a m-aw m-togi kamm, a ngosine kamm oo lo.» 16 Lo kin ti, Parisi je ki madi ali ai na: «Daw ki ra ne kin e daw ki i ro Luwa ti al, tado inda kammne go ndo taa kaa ti al.» Na nje ki nungi ali ai na: «Ra ban be a, daw ki nje ra majal

par a aw ki togi kadi ra-n ne kaji je ki ati bal be kin a?» Be a, ta kin re ki gangi-naa dande ti. 17 Ninga tali daji nje kam to ka kin bay ai na: «NGa i wa ki doi, ta ri a al do daw ti ki tee kami adi kami oo lo kin a?» O nje kam to al a na: «E nje kal ta ki ta Luwa ti.» 18 *Jipi je mbati kadi mede taki e daw ki kate kame to, a ngosine daw tee kame adi kame oo lo. Rai biti adi nje koje je rai. 19 O daji-de ta ai na: «Daw kam e ngonsi wa taki rojeti a? A re e ngonsi wa a, kame to lo koje ti wa a? A re kame to lo koje ti a, ra ban be a ngosine kame oo lo a?» 20 O nje koje je ali ai na: «Ji gar maji kadi e ngonje wa, taa kame to lo koje ti nu to. 21 Na ki oji do kame ki ngosine oo lo, a se na a tee kame adi kame oo lo wa kin a, ji gar ne kare me ti al. Ninga e wa togi gangi a na idaji-e, a a al ta ki do rone ti.» 22 Nje koje je ali ta kin be mbata bal ki bali Jipi je. Tado Jipi je doo ta naa ti kadi ta daw ki re al a na Jaju e Kirisi ki Luwa mbate ba, sobi tuwe gin kay kaw-naa ti lade ka. 23 E mbata kin a, nje koje je ali ai na: «E wa togi gangi a na, idaji-e.» 24 O Parisi je bari daw ki kate kame to ka kin adi-e re ki ko joo, ninga ali-e ai na: «Al ta ki rojeti, osi-n gon Luwa. Ji gar kadi dingam kin e nje ra majal.» 25 Lo kin ti, dingam ki kate kame to ka kin al-de a na: «E nje ra maji, a se e nje ra majal wa ka m-gar ne kare me ti al, ne kare ki m-gar maji an: kate kam to, ninga ngosine kamm oo lo.» 26 Ninga tali ali-e ai na: «E ri a ra sai a? O ra ban to a adi kami oo lo a?» 27 Lo kin ti al-de a na: «Ta kin m-al sasi kate ngata, a imbati koo ta lam, a ra ban a igei kadi m-tal m-al sasi bay a? Indigi kadi itali nje ndo je lie to a?» 28 Loki al Parisi je ta be ba, ai je taji-e a ali-e ai na: «I a i nje ndo lie, na je, je nje ndo je la *Moji. 29 Ji gar kadi Luwa al ta ki Moji, na daw lai kin, ji gar lo ki tee ti al.» 30 O dingam ka kin al Parisi je a na: «E ne ki ati bal ngay kadi daw ki sai, igari

loki tee ti al to, ə dəwe ka kin taa adi kəmm oo lo. ³¹ Ji gəri maji kadi dije ki njé ra majal, re əli ta ki Luwə ə, Luwə oo də ta ləde al, nə dəw ki nje 6əl Luwə, ki nje təl rəne go ndue ti, Luwə oo də ta lie. ³² Ki mari nu wa kin, ndə kare kadi j-o nə dəw madi ə adi kəm dəw ki to lo koje ti nu oo lo be kin, m-o al 6əy. ³³ Kin ə re dɪngəm kin j rə Luwə ti al ə, ne madi kare ki asi kadi ra goto.» ³⁴ Lo kin ti, əli-e əi nə: «I dəw ki a me majal ti lo koji ti nu kam ə, ige kadi j ə indo-je ne!» Ba tuwəi-e adi tee taga. ³⁵ Jəju oo kadi tuwəi-e, ə loki inge, dəje ə nə: «I adi mei *NGon dəw a?» ³⁶ Ə l Jəju ə nə: «Babe, NGon dəw ə e na wa əl-m adi tə m-ade mem.» ³⁷ Ningə Jəju əl-e ə nə: «I o-e ki kəmi, e darə e wa ə isi əli ta kin.» ³⁸ Be ə, dɪngəm ka kin əl Jəju ə nə: «Babe, m-adi mem.» Ba əsi məkəsine nangi nqe ti. ³⁹ Jəju əl-e ə nə: «M-re dənangi ti ne mba gangi ta, m-re mba kadi dije ki kəmde to, ooi lo, ə kadi njé ki kəmde oo lo, təli njé kəm to je to.» ⁴⁰ Loki Parisi je madi ki ai ki Jəju noo, ooi də ta ki Jəju əl kin ningə, dəji-e əi nə: «Je ka je njé kəm to je to a?» ⁴¹ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Kin ə re sai njé kəm to je təkɪ rəjeti ə, re majal ləsi a goto, nə təkɪ j-isi-n, ə oi rəsi kadi kəmsi oo lo kin 6a, majal ləsi to lo tone ti ba.»

10

Kuji ta ki də 6a bati je ti

¹ Jəju əl ə nə: «Təkɪ rəjeti adi m-əl səsi. Kin ə re dəw madi ur go bati je ti ki ta kəy al, nə j bal ki də bər ki rəbi ki rangi 6a, dəwe kin e nje 6ogi, e baw kaya. ² Nə dəw ki ur kəy go bati je ti ki ta kəy, e ə e 6a bati je. ³ Nje ngəm ta kəy bati je tee ta kəy ade, 6a bati je ooi də ndue. Ningə 6ar bati je ləne kare kare ki təde, tee səde taga. ⁴ Loki tee ki bati je ləne pəti taga ningə, əti njiyə nɔde ti, 6a bati je uni goe, tadə gəri ndue. ⁵ Bati je a uni go dəw ki rangi al. Re ooi dəw

ki rangi 6a, a əyi-naa say kə kade ti, tadə gəri ndu dije ki rangi al.» ⁶ Jəju əl-de kuji ta kin, nə gəri ne ki əl-de ta də ti kin al. ⁷ Ə təl əl-de 6əy ə nə: «Təkɪ rəjeti, adi m-əl səsi, mi ta kəy bati je. ⁸ Dije pəti ki rəi nɔm ti, əi njé 6ogi je, ki baw kaya je, adi bati je ooi ta ləde al.» ⁹ Mi ta kəy, re dəw ur kəy ki rəbi ki rəm ti 6a, dəwe a ingə kaji. A ur kəy nim, a tee nim, taa a ingə ne kusone nim to. ¹⁰ Nje 6ogi re 6a, re mba 6ogi, re mba təl ne, ə re mba tuji ne to par. Nə mi, m-re mba kadi dije ingəi kaji. Ningə kadi e kaji ki to mbar mbar.

¹¹ «Mi 6a bati je ki m-ul bati je maji. Dəw ki ul bati je maji, adi rəne mbata bati je ləne. ¹² Nə dəw ki e nje ngəm bati je mba kingə la par 6i e 6ade al, loki oo jagim isi re ki də bati je 6a, iyə bati je ə ay, adi jagim re uwə-de je, sane-de je. ¹³ Nje ngəm bati je mbata kingə-n la kin ay, tadə ne lie e la par ə isi sangi, adi oo lo kadi ində rəne kə ti mbata lə bati je al. Mi, mi 6a bati je ki m-ində kəmm go bati je ti maji. ¹⁴ M-gər bati je ləm, ə bati je ləm gəri-mi to. ¹⁵ Gəri-mi təkɪ Bai gər-m ə mi m-gər-n Bai kin be to. Be ə, m-adi rəm mbata bati je ləm. ¹⁶ M-aw ki bati je ki rangi noo 6əy ki əi me kəy ti ne al. Əi je ka, səbi kadi m-re səde me kəy ti to. A ooi ndum 6a, a təli ne kul je ki kare ba gin 6ade ti ki kare ba. ¹⁷ Bai ndigi-m, mbata m-ilə rəm kə kadi tə m-təl m-ingə kingə ki rangi. ¹⁸ Dəw ki a ində təgi dəm ti kadi m-ilə rəm kə goto. E mi wa ə m-adi ki me ndigi ləm. M-aw ki təgi kadi m-adi-n nim, kadi m-taa-n nim. E kin ə e ndu ki m-gər ki rə Bai ti.» ¹⁹ Ta lə Jəju kin təl re ki gangi-naa ki rangi dan *Jipi je ti 6əy. ²⁰ NGay je dande ti əli əi nə: «NDil ki majal isi mee ti, də a dana al, ə ra ban ə isi oi ta lie ə?» ²¹ Ə njé ki nungi əli əi nə: «Dəw ki ndil ki majal isi mee ti əl ta be al. Dəw ki ndil ki majal isi mee ti asi kadi a tee kəm njé kəm to je al.»

Jipi je mbati koo mbide ti tæki Jaju e NGon Luwæ

²² Døkagiloe ti kin, *Jipi je isi rai nay tær ndu dõ kæy ti læ Luwæ Jorijalæm ti. E døkagilo kul ti. ²³ Jaju ilæ lo aw je tæl je gin pal ti læ *Salomõ, nati kæy ti læ Luwæ. ²⁴ Jipi je ilæi-naa gæi gide, ningæ æli-e æi næ: «Kadi ban ti æ a æl-je ta ki kadi meje osi nangi æ? Kin æ re j Kirisi ki Luwæ mbæte æ, æl-je wangï adi j-o.» ²⁵ Æ Jaju æl-de æ næ: «Ta kin m-æl sæsi kæte ngata, næ imbati kadi itaai ta læm. Ne je ki m-isi m-ra-de me tõ Bai ti kin mai naji dõm ti. ²⁶ Næ sæi, imbati kadi-mi mesi. Imbati tadõ sæi dan bati je ti læm al. ²⁷ Bati je læm ooi ndum, mgær-de, ningæ æi je uni gom tõ. ²⁸ M-adi-de kaji ki to biti ki nõ ti, bi tade a ti al. Taa dæw ki kadi indæ tögine taa-n-de jim ti ka goto tõ. ²⁹ Bai ki nje kadi-m-de aw ki tõi dõ dije ti pæti, adi dæw madi ki asi kadi indæ tõi taa-n-de ji Bai ti goto. ³⁰ Je ki Bai je dije ki kare ba.» ³¹ Lo kin ti, Jipi je tæli kæi mbal bæy kadi n-tilæi Jaju n-tæli-e. ³² Æ Jaju æl-de æ næ: «M-ra ne je ki maji maji ngay ta kæmsi ti ki tõi ki j rõ Bai ti, nga e ki ra æ igei kadi itilæi-mi ki mbal itæli-mi ki mbae æ?» ³³ Æ Jipi je æli-e æi næ: «E mbata ne maji ki ira æ ji ge kadi ji tilæi ki mbal ji tæli al, næ e ki mbata ta ki mal. Tadõ j ki j dæw kare par æl æ næ j Luwæ.» ³⁴ Jaju æl-de æ næ: «Luwæ æl me ndu-kun ti læsi æ næ: “Mi m-æl sæsi, sæi luwæ je”. ³⁵ Dije ki Luwæ æl-de ta læne æ Luwæ bar-de luwæ je kin. Ningæ igæri maji kadi dæw asi tõi buji ta læ Luwæ al. ³⁶ Mi, e Luwæ æ mbæti-m, ilæ-m dõnangi ti, æ m-æln m-æ næ mi NGon Luwæ, ningæ sæi æli æi næ se mi næ æ m-æl m-æ næ mi NGon Luwæ wa bæ, mi nje kæl ta ki mal dõ tõ Luwæ ti, kin e mba ri æ? ³⁷ Kin æ re m-ra kilæ læ Bai al ningæ tæ adi-mi mesi al! ³⁸ A kin æ re m-isi m-ra kilæ læ Bai ningæ, re adi-mi mesi al ka, adi mesi kilæ je ki m-ra-de ka kin ndæy taa. Adi mesi kadi

igæri tæki Bai isi mem ti, æ mi m-isi me Bai ti tõ.» ³⁹ Lo kin ti, sangi ræbi nja kare bæy kadi n-uwæi Jaju, næ tæe mbõde ti aw.

⁴⁰ Jaju tæl aw gidi ba Jurde ti, lo ti ki kæte Ja ra dije batæm ti. Jaju aw isi loe ti kin nõõ. ⁴¹ Dije ngay awi ræ ti, ningæ æli-naa æi næ: «Ja ra ne madi kare ki æti bæal al, næ ne je pæti ki æl õji-n dõ dingæm kin e ne je ki rõjeti.» ⁴² Lo kin ti nõõ be dije ngay adi mede Jaju.

11

Ki Lajar lo koy ti

¹ Dingæm kare ki nje moy e nõõ, tæe næ Lajar. Isi me bæ ti ki Bætani ki e ngon bæ læ Mari æi ki ngokone Marti. ² E darõ Mari wa kin æ a õy yibi ki æti maji nja Bæbe ti nim, bæ r njae ki bisi dõne nim. Nga ningæ e ngokõe Lajar æ ræ to-e. ³ NGakonaa je ki dæne ki joo kin ilæi dæw madi ade aw æl Jaju æ næ: «Bæbe, basa madi e moy.» ⁴ Lokï Jaju oo ta kin ningæ æl æ næ: «Moy læ Lajar kin a tæl-e al, næ e moy ki re kadi tõi tõi Luwæ, taa kadi dije ilæi tõi dõm ti mi NGon Luwæ tõ.» ⁵ Jaju ndigi Marti æi ki ngokõe Mari, taa ndigi Lajar tõ. ⁶ Jaju oo maji kadi Lajar e moy, næ isi lo ti ki isi ti kin ba ndõ joo bæy. ⁷ Go ti, æl njé ndo je læne æ næ: «Adi ji tæli j-awi Jude ti gogi.» ⁸ Æ *NJé ndo je lie æli-e æi næ: «Nje ndo dije, ndõ ngay al ne bæy æ *Jipi je sangi kadi n-tilæi-ni ki mbal n-tæli-ni ka kin æ, ige kadi itæl aw Jude ti bæy a?» ⁹ Jaju ilæ-de ti æ næ: «NGan kadi e dõgi gide joo me kadi ti ki kare. Ningæ kin æ re dæw njiyæ kada æ a osi al, tadõ oo lo maji. ¹⁰ A re njiyæ kondõ æ a osi, tadõ oo lo maji al.» ¹¹ Go ta ti kin, Jaju ilæ ta ki rangi dõ ti æ næ: «Madije Lajar to bi, ningæ m-a m-aw kadi m-ndæl-e.» ¹² Æ njé ndo je æli-e æi næ: «Bæbe, re e bi æ to æ a ndæl bæy.» ¹³ Jaju æl ta læ koy Lajar, næ njé ndo je ooi tæki e ta læ bi ki kare. ¹⁴ Æ Jaju æl-de ay njay æ

nə: «Lajar oy. ¹⁵ NGa ningə ki əji dəsi, rəm nəl-m ngay kadi m-goto loe ti, kadi tə səi je adii-mi mesi. Ba ki ne kin, adi j-awi dəe ti.» ¹⁶ Ə Tomasi ki isi bəri-e «NDingə» əl ndəgi njé ndo je ə nə: «J-əi ka adi j-awi sie tə j-oyi sie.»

Jəju e nje kadi dije təli isi ki dədə taa

¹⁷ Loka Jəju re tēē Bətani ti, oo kadi dibi Lajar ra ndə sə ngata. ¹⁸ Bətani e bəsi ki Jorijaləm, asi kulə mətər mitə be par, ¹⁹ adi *Jipi je ngay rəi rə Marti ti əi ki Mari kadi səli mede əji-n də koy lə ngokode. ²⁰ Loka Marti oo kadi Jəju a re nqo, j aw tilə kəme, ningə Mari taa isi yəne nangi me kəy ti. ²¹ Marti ki aw tilə kəm Jəju, əl Jəju ə nə: «Bəbe, kin ə re j səje ne ə re ngokom a oy al. ²² Nə ki ne wa kin ka m-gər kadi ne je pəti ki idəji Luwə ə a adi.» ²³ Ə Jəju əl-e ə nə: «NGokəi a j lo koy ti.» ²⁴ Ningə Marti ile ti ə nə: «E ki rəjeti, m-gər kadi ndə ki njé koy je a j taa lo koy ti dəbəy ndə ti ə, Lajar a j taa lo koy ti tə*.» ²⁵ Lo kin ti, Jəju əl-e ə nə: «Mi nje kadi dije j taa lo koy ti, ki nje kadi dije isi ki dədə taa. Dəw ki adi-m mene, re oy mindi ka, a təl isi ki dəne taa. ²⁶ NGA ningə, dəw ki isi ki dəne taa, ə adi-m mene bə, dəwe kin a oy al ratata. M-dəji se oo be wa?» ²⁷ Ba Marti ile ti ə nə: «Oyo, Bəbe, m-adi mem təkə j ə j Kirisi ki Luwə mbəte, j ə j NGon lə Luwə, j ə j dəw ki səbi kadi a re dənangi ti.»

Jəju nq mbata koy lə Lajar

²⁸ Go ta ti ki Marti əl kin bə, əti aw bər ngokone Mari, əl-e ta nangi yəgirə be ə nə: «Nje ndo dije a nqo, ə isi dəji kadi aw.» ²⁹ Loka Mari oo ta kin taa par ə j taa kalangi aw ki rə Jəju ti. ³⁰ Jəju ur me bə ti al bəy, e lo ti wa ki Marti aw inge ti kəte ka kin bəy. ³¹ *Jipi je ki isi me kəy ti ki Mari, isi səli mee, loka ooi-e j taa kalangi, tēē taga, ooi ə nə isi aw ki də badi ti kadi nq wa, adi j taai goe ti. ³² Loka

Mari aw tēē lo ti ki Jəju a ti, ə oo Jəju bə, osi nangi njəe ti, ningə əl-e ə nə: «Bəbe, kin ə re j səje ne ə re ngokom a oy al.» ³³ Loka Jəju oo kadi Mari isi nq, taa Jipi je ki j goe ti ka isi nqi tə bə, mee ur made, taa ndile isi nangi al tə. ³⁴ Ə dəji-de ə nə: «fəi-e ra be ə?» Ba əli-e əi nə: «Bəbe, ire ə a o.» ³⁵ Lo kin ti, Jəju nq. ³⁶ Ə Jipi je əli əi nə: «Oi təji ki təji ndigi ki ndige kin.» ³⁷ Nə njé ki nungi əli əi nə: «Tēē kəm nje kəm tə, nga ra ban ə asi kadi əgi Lajar koy al təy?»

Jəju adi Lajar j lo koy ti

³⁸ Lo kin ti, me Jəju təl ur made kur ki rangi bəy, adi əti aw ki də badi ti. Ningə e bole mbal ə indəi mbal made utii tae. ³⁹ Jəju əl-de ə nə: «Əri mbal kin kə», nə Marti ki konan nje goto əl Jəju ə nə: «Bəbe, ra ndə sə ngata, adi a əti.» ⁴⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «M-əli m-ə nə ri ə? M-əli m-ə nə re adi mei ə a o təgi Luwə.» ⁴¹ Lo kin ti, əri mbal kə, ə Jəju un kəmne ki taa ningə əl ə nə: «Bai, m-ra-i oyo təkə o də ndum. ⁴² M-gər kadi ta je ki m-isi m-əl səi kin o də ndum dərə, nə m-əl ta kin be mbata kosi dije ki gəi gidim kin, kadi adi-mi mede təkə e j ə ilə-m.» ⁴³ Go ta ti kin bə, Jəju un ndune ki taa əl ta ki təgine ə nə: «Lajar, itēē taga!» ⁴⁴ Ningə nje goto Lajar ində lo tēē taga. Jie je ki njəe je e ki ragi ki ta kibi, taa ta kəme e ki dole ki kibi tə. Ə Jəju əl-de ə nə: «ftuti-e, ə iyəi-e adi aw.»

Dije dəi ta naa ti kadi n-təli Jəju
(Mt 26.1-5; Mk 14.1-2; Lk 22.1-2)

⁴⁵ *Jipi je ngay ki awi rə Mari ti, ə ooi ne ki Jəju ra, adi mede Jəju. ⁴⁶ Nə njé ki nq je awi ingəi *Parisi je, əli-de ne ki Jəju ra. ⁴⁷ Lo kin ti, njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki Parisi je, osi də njé gangi ta je lə Jipi je naa ti, ningə dəji-naa əi nə: «E ri dana ə kadi j rai ə? Dingəm kin ra ne je ki əti bəl bəl ngay!» ⁴⁸ Kin ə re j-iyəi-e j-adi ra ne je ləne kin ki nqne ti ə, dije pəti a adi-e mede, ningə dije

ki Rom ti a ræi kadi tuji kəy lə Luwə, taa a tuji gin 6e ləje tɔ!»⁴⁹ Ə Kayipi ki e ki kare dan njé kun dɔ Jipi je ti, ki 6ale ti nɔɔ e ki bo dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ti, un ta əl-de ə nə: «İgəri nɛ kare me nɛ ti ki isi ra nɛ kin al!»⁵⁰ İməri ta maji oi! E soti ngay mbata ti ləsi kadi ba kal dəw kare oy mbata lə gin dije kosi, ə gin 6e ki tae ba ingə tuji al.»⁵¹ NGa ningə e ta ki Kayipi wa 6a əl ki dənə al, nə təkɪ 6ale ti nɔɔ e ki bo dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ti, Luwə ində ta tae ti adi ilə mbeə kəte təkɪ sɔbi kadi Jəju a oy mbata lə gin 6e lə Jipi je.⁵² Ningə a oy mbata lə gin 6e lə Jipi je par al, nə a oy mba kadi kaw-n ngan lə Luwə ki sanəi-naa ki lo je dangi dangi kin kadi təlɪ gin dije ki kare ba.⁵³ İ dɔ ndəe ti nɔɔ kin, njé kun dɔ Jipi je uni ndude kadi n-təlɪ Jəju.⁵⁴ E be ə, Jəju ində ngangɪ njiyə taga ta kəm Jipi je ti. Ɔr rəne aw 6asi kadi dilə lo ti, me ngon 6e ti ki 6ari-e Epirayim. Aw isi ti nɔɔ ki njé ndo je ləne.

⁵⁵ Dəkagilo ra nay lə Jipi je ki 6ari-e Paki e 6asi, adi dije ngay awi Jorijaləm ti kəte nɔ ti kadi tə rai nɛ je ki go kuje ti ləde əi Jipi je kadi Luwə oo-n-de tə dije ki kanji majal.⁵⁶ Dije ka kin əi gin kəy ti lə Luwə, ningə isi sangi Jəju, ə dəji-naa ta dande ti əi nə: «Mər ta ləsi e ri ə? Kadi a re lo ra nay ti al a?»⁵⁷ Nɛ kare 6a, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki Parisi je adi ndu kadi re dəw madi oo lo ki Jəju e ti 6a, kadi əl-de adi n-awi n-uwəi-e.

12

Mari 6uki yibi ki əti maji nja Jəju ti
(Mt 26.6-13; Mk 14.3-9; Lk 7.36-50)

¹ NDɔ mehe kəte nɔ ra nay Paki ti, Jəju aw Bətani ti ki Lajar isi ti. Lajar ki ndɔ ki ade ĵ taa lo koy ti.² Lo kin ti nɔɔ, rai nɛ kuso ki tɔ Jəju. Marti ə e nje kadi-de nɛ kuso, ningə Lajar e ki kare dan njé kisi ta nɛ kuso ti

ki Jəju.³ Mari un yibi ki rai ki man kagi ki 6ari-e nar, a rosi ngon ku be, 6uki nja Jəju ti, ningə go ti, bər njae ki bisi dənə. E yibi nar dərəe ki gate e ngay. Bayɛ taa me kəy.⁴ Lo kin ti, Judasi Isikariyoti ki e ki kare dan njé ndo je ti lə Jəju, e ki a un dɔ Jəju, əl ə nə:⁵ «MBa ri ə e ki gati ki yibi kin, taa-n la ki lo kilə ti ki ndɔ 6u mitə be ka e ki ra-n ki njé ndoo je al ə?»⁶ Judasi əl ta kin be mba to 6a ta lə njé ndoo je to rəe al, nə mbata e nje 6ogi. E ə 6əl la e jie ti, adi isi 6ogi la ki isi 6uki me ti ndəy ndəy.⁷ Nə Jəju əl ə nə: «təyi Mari jəke! Ra nɛ kin be nginən ndɔ ki kadi darəm a aw-n 6ada.⁸ NJé ndoo je kam, isi səsi ne ki ndɔ je pəti, nə mi m-a m-isi səsi ki nɔ ti al.»

Dije dəəi ta naa ti kadi n-təlɪ Lajar

⁹ Kosi *Jipi je ngay ooi kadi Jəju e Bətani ti, adi rəi. Ningə rəi mbata lə Jəju par al, nə rai mba koo Lajar ki Jəju ade ĵ taa lo koy ti ka kin tɔ.¹⁰ E be ə, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je uni ndude kadi n-təlɪ Lajar kə,¹¹ mbata e ta lie ə ra adi Jipi je ngay iyəi-de ə adi mede Jəju.

Jəju ur me 6e ti ki Jorijaləm ki kəsi-gon

(Mt 21.1-11; Mk 11.1-11; Lk 19.28-40)

¹² Lo ti go ti, kosi dije ki ngay ki rəi Jorijaləm, ooi kadi Jəju isi re Jorijaləm,¹³ ə ɔyi bajɪ tan je, ə tɛɛi taga gidi 6e ti, awi tilə kəme. Ningə lo kin ti, uni ndude ki taa əli əi nə: «Təji e ki dɔ Luwə ti! Ningə kadi Luwə ində jine dɔ dəw ti ki re ki tɔ ʔabə, kadi Luwə ində jine dɔ ngar ti lə *Isirayəl je!»¹⁴ Jəju ingə ngon koro, ningə al isi dəe ti təkɪ ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə:

¹⁵ «tɛəl al, 6e bo *Siyɔ!

İgɔ lo o, ngar ləi isi re,
İsi dɔ ngon koro ti.✧»

¹⁶ Dəsəy ba, njé ndo je lie gəri me nɛ je ki isi rai kin al, nə loki dije isi iləi təji dɔ Jəju ti ngata 6a kadi mede

ole dɔ ti tɛki makitibi lɔ Luwə əl ta lie kadi nɛ kin a ra nɛ dɔe ti be. Ningə e nɛe ka ə isi ra nɛ dɔe ti kin.

¹⁷ Dije ngay ki ndɔ ki əi sie naa ti loki ndəl Lajar ade tɛɛ ɓada, dan njé koy je ti, mai naji lie. ¹⁸ Ningə e naji ki ma lɔde kin ə ra adi kosi dije awi tiləi kəme, tadɔ ooi kadi ra nɛ kɔji ki əti ɓəl ngay kin. ¹⁹ Lo kin ti, *Paris je əli-naa dande ti əi nɔ: «Oi to ki taga ta kəmsi ti ne kadi asi ra nɛ madi al; dije pəti ɓuki-naa ki goe ti!»

Girəki je sangi kadi n-ooi Jəju

²⁰ Girəki je madi əi dan dije ti ki rəi Jorijaləm lo ra nay ti kadi ɔsi makəsede nangi nɔ Luwə ti. ²¹ Girəki je ka kin rəi ɓasi rɔ Pilipi ti ki e dɔw ki ngon ɓe ti ki Bətsayda ki Galile ti, dɔji-e əi nɔ: «Ji ndigi kadi j-o Jəju.» ²² Ə Pilipi aw əl Andire, nga ə indəi rɔde naa ti joo pu awi əli Jəju. ²³ Jəju ilə-de ti ə nɔ: «Ki ne kin ɓa, ndɔ asi kadi Luwə tɔji tɔgim mi *NGon dɔw ki taga ngata. ²⁴ Ningə ki rɔjeti, adi m-əl səsi, kə ko ki kare ki ɔsi nangi kin re oy əl ə, a to ki karne ba par, a re oy to ɓa, a tɛɛ ki kə ko je ki rangi ngay. ²⁵ Dɔw ki ndigi koo maji rɔne, a tɔ tae, nɔ dɔw ki iyɔ ta koo maji rɔne dɔnangi ti ne, a ngəm rɔne kadi kaji ki biti ki nɔ ti. ²⁶ Kin ə re dɔw madi ge ra kilə ɓəə ləm ɓa, sɔbi kadi un gom, nga ningə nje kilə ɓəə ləm kin a e səm lo ti ki m-a m-ɔ ti. Dɔw ki nje ra kilə ɓəə ləm, Bai Luwə a ɔsi gone.»

Jəju əl ta ki dɔ koyne ti

²⁷ Jəju əl ə nɔ: «Ki ne kin, ndilm isi nangi al, ə se ta ri ə kadi m-əl wa? Kadi m-əl m-ə nɔ: “Bai, aji-m ta dɔ kadi ti ki ngə ki a re dɔm ti kin a?” NGa e mbata dɔ kadi wa kin ə m-re biti m-tɛɛ-n ne kin. ²⁸ Bai, itɔji adi dije gəri tɔɓa ləi.» Ningə ndu dɔw ɓa j ki dɔrɔ ti ə nɔ: «M-adi dije gəri tɔ ɓa ləm ngata, nɔ m-a m-adi-de gəri ɓəy.» ²⁹ Kosi dije ki ai loe ti nɔɔ ə ooi ndu ta kin ki mbide əli əi nɔ: «E ndi

ə ndangi nɛ.» Ningə njé ki nungi əli əi nɔ: «Malayka kare ə əl-e ta.» ³⁰ Ə Jəju əl-de ə nɔ: «NDu ta ki ɓa ə oi kin tɛɛ mbata ləm mi al, nɔ tɛɛ ki mbata ləsi sɔi je. ³¹ Ki ne kin, e dɔkagilo ki kadi Luwə a gangi-n ta dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne ngata, e dɔkagilo ki kadi Luwə a uwə-n nje majal ki isi ində tɔgine dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne, ile gidi lo ti kɔ ngata. ³² NGa ningə mi, ndɔ ki dije a ɓai-mi taa dɔ kagi-dəsi ti kin ɓa, m-a m-ndɔr dije pəti ki rɔm ti.» ³³ Me ta ti kin, Jəju tɔji kadi gəri se go rəbi ki ban ə a oy-n wa?. ³⁴ Ə kosi je əli-e əi nɔ: «J-ingə me makitibi ndu-kun je ti ləje tɔki Kirisi ki e dɔw ki Luwə mbəte, a isi biti ki nɔne ti ɓi a oy al[☆], nga ra ban be ə j əl ə nɔ: “Sɔbi kadi a ɓai NGon dɔw taa dɔ kagi-dəsi ti ə?” Ə NGon dɔw ə wa kin e nɔ dana ə?” ³⁵ Ba Jəju əl-de ə nɔ: «Kunji e dansi ti ne dɔkagilo ndəy ɓəy. Ningə kadi injiyai ki nɔsi ti loki kunji isi unji dəsi ti kin, kadi tɔ til ingə səsi dɔ rəbi ti al. Tadɔ dɔw ki njiyə me til ti, gər lo ki isi aw ti al. ³⁶ Dɔkagilo ki kunji e səsi kin ɓa, adi mesi kunji, kadi tɔ itali dije ki me kunji ti.» Loki Jəju əl-de ta be ningə, ɔti aw ɓəyɔ rɔne sɔy ta kəmde ti.

Jipi je mbati kadi mede Jəju

³⁷ Jəju ra nɛ kɔji je ki əti ɓəl ɓəl ta kəm *Jipi je ti ka, mbati kadi-e mede. ³⁸ E kin tɔji ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ə nɔ:

«Babe, nɔ ə taa ta ki tɛɛ taje ti ɔsi mbide ti kin ə?

E nɔ je ə Babe tɔji-de tɔgine ə[☆]?»

³⁹ Ningə darɔ Ejay ə wa təl a nɔɔ ɔr gin nɛ ki asii kadi mede al ə nɔ:

⁴⁰ «Luwə tɔ kəmde,

Kadi tɔ ooi lo al,

Adi mede ngə ngororo,

Kadi tɔ gəri nɛ madi kare al,

Kadi tɔ tɔli kəmde rɔ Luwə ti al,

Nə tɔ Luwə j aji-de.[☆]»

⁴¹ Ejay əl ta kin be mbata kunji Jəju ki oo kəte nu ə əl-n ta dɔe ti.

42 Ne kare 6a, dan njé kun dɔ Jipi je ti wa kin, ngay je adi mede Jəju, nə mbati kəli ki taga mbata lə *Parisi je ki kadi a tuwəi-de kə gin kəy kaw-naa ti ləde ai Jipi je*. 43 Oi maji ngay kadi dije ə piti-de ə e soti itə kadi Luwə ə piti-de.

Ta ki ta Jəju ti ə a gangi ta

44 Jəju əl ta ki ndune ki boy ə nə: «Dəw ki adi-m mene 6a, e mi ə adi-m mene al, nə e nje kilə-m ə ade mene; 45 ningə dəw ki oo-m ə, oo nje kilə-m tɔ. 46 Mi, mi kunji, ə m-re dɔnangi ti ne mba kadi dəw ki adi-m mene 6a, dəwe njiyə me til ti al. 47 Kin ə re ta ləm osi mbi dəw ti, ə dəwe ra-n kilə al ə, e mi 6a m-gangi ta dɔe ti al, tado m-re dɔnangi ti ne kadi m-aji dije 6i kadi m-gangi ta dɔde ti al. 48 Dəw ki mbati-m nim, taa ta ləm al nim ə, aw ki nje gangi ta dɔne ti ngata. Tado e ne je ki m-ndo dije wa kin ə, a gangi ta dɔe ti dɔbəy ndɔ ti. 49 Təki rɔjeti, m-əl ta ki dɔ rəm al, nə e Bai ki nje kilə-m ə adi-m ndu je ki kadi m-əl nim, m-ndo nim. 50 NGa ningə, m-gər kadi ndu ki Luwə adi kin ə, e nje re ki kaji ki biti ki nɔ ti. Ta je ki m-əl, m-əl-de təki Bai əl-m.»

13

Jəju togi nja njé ndo je ləne

1 Kəte nɔ ra nay Paki ti, Jəju gər kadi ndɔ re nga kadi tə iyə dɔnangi ə aw rɔ Bawne ti. Jəju ki ndigi njé ki yane je ki dɔnangi ti ne mari nu, ndigi-de biti kadi tɔl tae. 2 Jəju əl ki njé ndo je ləne isi ta ne kuso ti lo sɔb. Ningə dɔkagiloe ti kin, su ində ta ga kulə Jəju ji njé bə je ti me Judasi ti ki ngon lə Simɔ Isikariyoti ngata. 3 Jəju wa ki dɔne gər kadi Bawne Luwə ilə ne je pəti jine ti, ningə gər təki n-ji rɔe ti ə n-re, adi n-a n-təl n-aw rɔe ti gogi. 4 Jəju ji taa ta ne kuso ti, ɔr kibi ləne ki ilə dɔ made ti, 6a un ta kibi dɔɔ-n bədine. 5 Go ti, mbəl man me ne ti, 6a ilə rɔne togi nja njé ndo je ləne, ə bər njade ki

ta kibi ki kəte dɔɔ-n bədine ka kin. 6 Loki Jəju re tɛɛ dɔ Simɔ Piyər ti 6a, Simɔ Piyər əl-e ə nə: «Babe, ji ə kadi itogi njam a?» 7 Ə Jəju əl-e ə nə: «Ne ki m-isi m-ra kin, ta ji naa ti ne igər al, nə a gər mee ki bəy ti.» 8 Be ka Piyər əl Jəju ə nə: «Jagi, ji a togi njam al.» Ə Jəju ile ti ə nə: «Kin ə re m-togi njay al 6a, ne madi ki bəw-je naa ti səi goto.» 9 Ningə Piyər əl ə nə: «Babe, re e be 6a, itogi njam par al, nə kadi itogi jim je, ki dɔm je tɔ.» 10 Ə Jəju əl-e ə nə: «Dəw ki ndogi man, aw ki ndoo togi njane par, 6i rɔe je pəti al, tado ndəgi rɔe je ay njay. NGa ningə səi je, rəsi ay njay, nə e dije pəti 6a rɔde ay, al 6əy tɔ.» 11 Lo kin ti, Jəju gər dəw ki a ule ji njé bə je ti, ə əl-n ə nə: «E səi pəti 6a rəsi ay, al.» 12 Loki Jəju togi njade gine gangi ningə, un kibi ləne ilə rɔne ti, ə təl aw isi ta ne kuso ti gogi, 6a əl-de ə nə: «ɪgəri me ne ki m-ra səsi kin a? 13 Isi bari-mi Nje ndo dije je, Babe je, ningə e go rəbe ti, tado e mi ə wa. 14 NGa ningə re mi ki mi Nje ndo dije je, mi Babe je ə m-togi njasi ningə, səi ka sɔbi kadi itogi njanaa ki yo je ki ne je tɔ. 15 E ne ə m-ɔji səsi, kadi səi ka indaji, irai təki m-ra səsi kin be tɔ. 16 Təki rɔjeti, adi m-əl səsi, 6ə itə bane al, taa ngon nje kaw kilə itə nje kile al tɔ. 17 Təki igəri ngata kin ə, irai kile ə, rəsi a nəl səsi ngay. 18 E səi pəti 6a m-isi m-əl ta ləsi al; m-gər dije ki m-mbəti-de. NGa ningə, sɔbi kadi ta ki makitibi lə Luwə əl kin ra ne. Makitibi əl ə nə: «Dəw ki isi uso səm ne, tu gajine əsi-m*.» 19 M-əl səsi ta kin 6asine, kadi tə ndɔ ki nee a ra ne 6a, igəri təki «Mi Nje kisi nɔɔ.» 20 Təki rɔjeti, adi m-əl səsi, dəw ki uwə dəw ki m-ile ki rɔne ti, uwə-m ki rɔne ti, ə dəw ki uwə-m ki rɔne ti, uwə nje kilə-m ki rɔne ti tɔ.»

Jəju əl təki Judasi a un dəne

(Mt 26.21-25; Mk 14.18-21; Lk 22.21-23)

²¹ Go ta je ti kin, ndil Jəju isi nangi al, adi ta tē tae ti ki taga ə nā: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, dəw kare dansi ti ne a ilə-m ji dije ti.» ²² Lo kin ti, njé ndo je lie goi kəm-naa, ningə dajinaa se nā dana ə isi al ta lie wa. ²³ Ki kare dan njé ndo je ti, ki e dəw ki Jəju ndige, isi kadi Jəju ti basi. ²⁴ Ə Simo Piyər ra ne yəgirə nangi əl-e-n kadi daji Jəju se isi əl ta lə nā dana wa. ²⁵ Nje ndo ka kin əy ki dō Jəju ti, ningə daje ə nā: «Babe, dəwe e nā ə?» ²⁶ Ə Jəju ile ti ə nā: «E dəw ki m-a m-ade mapa ki m-gangi, m-ilə me təy ti kin.» Ningə Jəju gangi mapa ilə me təy ti, adi Judasi ki ngon lə Simo Isikariyoti. ²⁷ Loki Judasi taa mapa ka kin taa par ə, *Sata ur mee ti. Ə Jəju əl-e ə nā: «Nə ki to mei ti kadi ira ka kin, ira law!» ²⁸ Dan dije ti ki isi sie ta ne kuso ti kin, dəw ki kadi gər se mba ri ə əl-e ta kin be wa goto. ²⁹ Tə ka ki Judasi e-n nje koti bəl la ka kin, ngay je ooi təki Jəju daje kadi aw ndogi ne ki kadi n-rai nay Paki, ə se kadi aw adi ne madi njé ndoo je wa be. ³⁰ Judasi taa mapa ki Jəju ade ka kin taa par ə tē tae taga. Də kade ti kin, lo ndul ngata. ³¹ Loki Judasi tē ɓa, Jəju əl ə nā: «Ki basine kin, dije iləi toji dōm ti mi *NGon dəw, ningə mi NGon dəw m-ra m-adi dije iləi toji dō Luwə ti tō. ³² Kin ə re m-ra m-adi dije iləi toji dō Luwə ti ɓa, Luwə wa ki dōne a adi dije iləi toji dōm ti mi NGon dəw tō. NGA ningə e ne ki a ra ne basine. ³³ NGANm je, mi səsi ne, naa ti dəkagilo ki ndəy be par. A sangi-mi, ningə təki m-əl-n *Jipi je, m-əl səsi ɓone tō təki: “Lo ki m-a m-aw ti, a asi kadi awi ti al.” ³⁴ M-adi səsi ndu-kun ki sigi ki e ta kadi indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je. Maji kadi indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je təki mi m-ndigi-n səsi kin be tō. ³⁵ Kin ə re indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je ɓa, dije pəti a gəri təki səi njé ndo je ləm.»

*Jəju əl təki Piyər a naji ta gər-ne
(Mt 26.33-35; Mk 14.29-31; Lk*

22.31-34)

³⁶ Simo Piyər daji Jəju ə nā: «Babe, a aw ra ə?» Ə Jəju ile ti ə nā: «Lo ki m-a m-aw ti, a asi kadi un gom ki basine kin al, nə a un gom ki ɓəy ti.» ³⁷ Ba Piyər daji Jəju ə nā: «Babe, mba ri ə m-a m-asi kadi m-un goi ki basine kin al ə? Mi basi ngay kadi m-ilə rəm kə mbata ləi!» ³⁸ Lo kin ti, Jəju ilə Piyər ti ə nā: «Adi j basi ngay kadi ilə rəi kə mbata ləm wa ta? Təki rəjeti, adi m-əli, kunə kinjə nō al ɓəy ə, a naji ta nja mitə ə nā igər-m al.»

14

Jəju e rəbi ki kaw ki rə Luwə ti

¹ Jəju əl njé ndo je ləne ə nā: «Səbi kadi mesi bəl al, adi mesi Luwə, ə adi-mi mesi tō. ² Me ɓe ti lə Bai, kəy je e ngay nōo. Kin ə re e ne ki rəjeti al ə, re m-a m-əl səsi, tadə m-aw kadi m-ində dō lo dana mbata ti ləsi. ³ Loki m-aw, ə m-ində dō lo dana gine gangi ningə, m-a m-təl tə m-re kadi m-əy səsi, m-aw səsi rəm ti, kadi tə lo ki mi ti, səi ka səi ti tō. ⁴ Səi, igəri rəbi ki kaw lo ti ki m-isi m-aw ti.» ⁵ Lo kin ti, Tomasi əl Jəju ə nā: «Babe, ji gər lo ki isi aw ti al tō, ə ra ban be ə j-a ji gər rəbi ki kaw ti ə?» ⁶ Ə Jəju əl-e ə nā: «Mi rəbi, mi ta ki rəjeti, mi kisi ki dō taa. Rəbi ki rangi ki kadi dəw asi kaw-n rə Bai Luwə ti goto. ⁷ Re igəri-mi ɓa, a igəri Bai tō. NGA ningə, təki j-a-n ne wa kin, igəri-e nim, oi-e nim tō.» ⁸ Ningə Pilipi əl Jəju ə nā: «Babe, itoji-je Bawje Luwə adi j-o-e par ə, e wa kin asi-je naki.» ⁹ Ə Jəju ile ti ə nā: «Pilipi, e mari nu ba ə m-a səsi ne kin ka igər-m al ɓəy a? Dəw ki oo-m ɓa, oo Bai Luwə tō. Ra ban be ə əl ə nā: “Itoji-je Bawje Luwə adi j-o-e?” ¹⁰ O tə ta ki rəjeti al kadi mi m-isi me Bai ti, ə Bai isi mem ti a? Ta je ki m-isi m-əl səsi kin, e mi wa ki dōm ɓa m-isi m-əl al; e Bai ki isi mem ti ə isi ra kilə je ləne. ¹¹ Adimi mesi təki mi m-isi me Bai ti, ə Bai isi mem ti tō kin. A re adi-mi mesi dō ta je ti ki m-isi m-əl al ə, kilə ra

je læ Luwə ki oi ki kəmsi kin yo ə, adii mesi ndəy. ¹² Təki rəjeti, adi m-əl səsi, dəw ki adi-m mene 6a, e ka a ra ne je ki m-isi m-ra-de kin to. A ra ne je ki əti 6əl ngay 6əy, mbata mi m-isi m-aw rə Bai ti. ¹³ NGa ningə, ne je pəti ki idəji me təm ti ə, m-a m-ra m-adi səsi, mba kadi mi NGon, m-ra m-adi dije iləi toji də Bai Luwə ti. ¹⁴ Kin ə re idəji ne madi me təm ti ə, m-a m-ra m-adi səsi.»

Jəju un ndune kadi n-a n-ilə ki NDil Luwə

¹⁵ Jəju ilə ta ki rangi də ti 6əy ə nə: «Kin ə re indigi-mi ə, a təli rəsi go ndu-kun je ti ləm. ¹⁶ Ningə mi, m-a m-dəji Bai Luwə kadi ilə ki NJe ra səsi ki rangi, ki a isi səsi biti ki nq ti. ¹⁷ E ə e NDil ki nje ra ne ki rəjeti, ki dije ki dənangi ti ne asi kadi taai-e mede ti al, tadə ooi-e al, taa gəri-e al to, nə səi je, igəri-e, mbata isi kadisi ti ne, taa a isi mesi ti to. ¹⁸ M-a m-iyə səsi ki karsi tə ngan kal je be al, nə m-a m-təl kadi m-re rəsi ti. ¹⁹ Nay ngay al kadi dije ki dənangi ti ne a ooi-mi al ratata, nə səi je, a oi-mi, tadə m-isi ki dəm taa, taa səi je ka a isi ki dəsi taa to. ²⁰ NDəe ti kin ə, a oi kadi mi me Bai ti, ningə səi, səi mem ti, ə mi, mi mesi ti to. ²¹ Dəw ki nje ndigi-m, e dəw ki ngəm go ndu-kun je ləm maji nīm, təl rəne go ti nīm. Bai a ndigi dəw ki nje ndigi-m, ningə mi ka m-a m-ndige to, taa m-a m-təje rəm ki taga kadi gər-m to.» ²² Judi (ki Judasi Isikariyoti al) əl Jəju ə nə: «Bəbe, ra ban be ə je par ə a toji-je rəi ki taga kadi ji gər-i, 6i a toji rəi ki taga kadi ndəgi dije ki dənangi ti ne kin gəri-ni al ə?» ²³ Jəju ile ti ə nə: «Dəw ki ndigi-m ə, a ngəm go ta je ləm. Bai a ndige, ningə je ki Bai Luwə joo pu j-a ji re rəe ti, j-a j-ində 6e naa ti sie. ²⁴ Dəw ki ndigi-m al, təl rəne go ta je ti ləm al. Ta je ki isi tē tam ti ə isi oi kin, e ta je ki mi wa m-əl ki dəm al, nə e ta je ki j rə Bai ti ki nje kilə-m. ²⁵ M-əl səsi ta je kin dəkagilo ki mi səsi naa ti ne 6əy kin. ²⁶ NJe

ra səsi, NDil ki Bai a ilə sie adi səsi me təm ti kin, a ndo səsi ne je pəti, taa a ole mesi də ne je ti pəti ki m-əl səsi to. ²⁷ M-iyə lapiya m-adi səsi, m-adi səsi lapiya. Ningə mi m-adi səsi təki dije ki dənangi ti ne adii səsi al. Adi mesi osi nangi, i6əli al. ²⁸ Oi tē tam ti m-əl m-ə nə: «M-a m-aw, ə m-a m-təl m-re rəsi ti». Ningə kin ə re indigi-mi ə, a irai rənəl də kaw ti ki m-isi m-aw rə Bai ti, tadə e, e ki bo itə-m. ²⁹ M-əl səsi ta kin basine, kəte taa kadi ne je rai ne, kadi tə loki a rai ne 6a, adii mesi. ³⁰ M-a m-əl səsi ta gogi al ngata, tadə, nje majal ki isi ində təgine də dije ti ki dənangi ti ne, re. Ningə e aw ki təgi madi dəm ti al, ³¹ nə a ingə ta rəbi kadi ra adi dije gəri təki m-ndigi Bai, ə m-ra ne je təki Bai dəji-m kadi m-ra. II taa lo kin ti adi j-awi.»

15

Jəju e kagi nju ki rəjeti

¹ Jəju əl ə nə: «Mi, mi kagi nju ki rəjeti, ningə Bai e 6a nje ndər nju to. ² Baji nju ki j rəm ti, ə andi al ə, Bai a tige kə, nə e ki andi maji 6a, a tigə ngan bajie je ki majal kə kadi andi ki kəte də made ti. ³ Ningə səi, ne ndo ki m-ndo səsi, ra adi səi dije ki ayi njay ngata. ⁴ Ə re uwəi rəsi rəm ti ngə 6a, mi m-a m-uwə səsi rəm ti ngə to. NGa ningə, tə ka ki baji kagi a asi kadi andi ki kanji kagi al ka kin ə, səi ka a asi kadi irai ne madi ki kanji kadi uwəi rəsi rəm ti, al to. ⁵ Mi kagi nju, ə səi bajim je to. Dəw ki uwə rəne rəm ti ngə, ə mi m-uwe rəm ti to 6a, a ra ne je ki maji maji ngay, tadə a asi kadi irai ne madi ki maji kanjim al. ⁶ Dəw ki uwə rəne ngə rəm ti al, a iləi-e kə gidi lo ti tə baji kagi be. Baji kagi je ki tuti, a kəi-de kadi 6uki-de poro kadi 6i por kə. ⁷ Kin ə re uwəi rəsi rəm ti ngə, ə ta ləm isi mesi ti to 6a, idəji ne ki indigi ə a ingəi. ⁸ Ne ki a ra kadi dije iləi toji də Luwə ti ki taga, e ta kadi irai kilə je ki maji maji, ki də-naa ti, də-naa

ti nim, kadi itaji tæki sæi njé ndo je læm ki røjeti nim tɔ. ⁹ Mi m-ndigi sæsi tæki Bai ndigi-m be tɔ. NGa ningə, maji kadi ai dɔ njasi ti, me ndigi ti ki m-ndigi sæsi. ¹⁰ Kin ə re itæli rasi go ndu-kun je ti læm ə, a ai dɔ njasi ti, me ndigi ti ki m-ndigi sæsi, tæki m-tæl-n rɔm go ndu-kun je ti læ Bai Luwə, ə m-a-n dɔ njam ti, me ndigi ti ki e ndigi-m kin be tɔ.

¹¹ «M-əl sæsi ta je kin be mba kadi rɔnəl ki mem ti e rɔnəl læsi tɔ, ningə kadi rɔnəl læsi e rɔnəl ki asi-naa tapi. ¹² *NDu-kun læm ə to kin: İndigi-naa ki yo je ki ne je dansi ti, tæki m-ndigi-n sæsi kin be tɔ. ¹³ Kin ə re dæw un rɔne ilə kɔ mbata læ madine je ə, ne madi ki rangi ki kadi a ra, toji-n ndigi-naa ki itə e kin goto ngata. ¹⁴ Kin ə re irai ne ki m-dæji sæsi kadi irai ɓa, sæi madim je. ¹⁵ M-ɓar sæsi ɓəə kilə je al ratata, tado ɓəə kilə gər ne ki ɓae isi ra al. NGa ningə mi, m-ɓar sæsi madim je, mbata m-adi sæi igəri ne je pæti ki m-ingə rɔ Bai Luwə ti. ¹⁶ E sæi je ɓa imbæti-mi al, nə e mi ə m-mbæti sæsi. Ningə, m-adi sæsi kilə kadi awi, irai kilə je ki maji maji, ki a to ratata. Ba lo kin ti, Bai a adi sæsi ne je pæti ki idæji-e ki tɔm. ¹⁷ Ne kare ki m-dæji sæsi, e ta kadi indigi-naa ki yo je ki ne je dansi ti.»

Dije ki dɔnangi ti ne, mede majal ki Jəju əi ki njé ndo je læne

¹⁸ Jəju əl ɓəy ə nə: «Kin ə re dije ki dɔnangi ti ne ɔsi sæsi ta ə, kadi igər tæki e mi ə ɔsi-mi ta kæte nɔsi ti. ¹⁹ NGa ningə, kin ə re sæi uwæi ki dije ki dɔnangi ti ne ɓa, re dije ki dɔnangi ti ne a ndigi sæsi; nə ki ne kin, sæi uwæi sæde al, tado m-mbæti sæsi, m-tɛɛ sæsi kɔ dande ti. Ningə e mbata kin ə, ɔsi sæsi ta. ²⁰ Ə adi mesi ole dɔ ta ti ki m-əl sæsi kæte m-ə nə: “Bəə itə ɓane al” kin. Kin ə re adi-mi kɔ ɓa, a adi sæsi kɔ tɔ, a re tæli rɔde go ta ti læm ɓa, a tæli rɔde go ta ti læsi tɔ. ²¹ Ki ne kin, a adi sæsi kɔ mbata læm, tado gəri dæw ki nje kilə-m al. ²² Kin ə re

m-re al, re m-əl-de ta al ə, re dæw a tidə majal je læde dɔde ti al; nə ki ne kin, lo kadi a əli əi nə: “Gər ə ji gər al,” kadi dæw iyə-n go majal je læde kɔ goto. ²³ Dæw ki mee majal sɔm ɓa, mee majal ki Bai Luwə tɔ. ²⁴ Kin ə re m-ra kilə madi ki dæw madi ki rangi ra nja kare al, dande ti al ə, re dæw a tidə majal je læde dɔde ti al; nə ki ne kin, ooi kilə ram je ki kamde. Be ka, mede majal sɔm nim, majal ki Bai nim. ²⁵ Ningə, e ne ki ra ne be mba kadi ta ki ndangi me makitibi ti læ Luwə əi nə: “Mede majal sɔm ki kanji ta madi,✱” kin nee ra ne.

²⁶ «Nje ra sæsi ki m-a m-ilə sie ki tɔ Bai Luwə, a re. Ningə e ə e NDil ki nje kæl ne je ki røjeti dɔ Luwə, ki a j rɔ Luwə ti. E ə a ma naji dɔm ti. ²⁷ NGa ningə, sæi ka a mai naji læm tɔ, tado sæi sɔm naa ti lo kilə ngirə ne je ti nu.»

16

¹ «M-əl sæsi ta je kin be pæti mba kadi tə iyəi ta kadi-me læsi al. ² Dije a tuwæi sæsi kɔ gin kəy kaw-naa je ti. Ningə ndo je a ræi wa ɓəy ki kadi njé ki a tæli sæsi, a əli mede ti əi nə e kilə læ Luwə ə yə n-isi n-rai. ³ A rai be, mbata gəri Bai al nim, gəri-mi al nim. ⁴ NGa ningə, m-əl sæsi ta je kin be kæte, kadi tə ndo ki nee je a rai ne ɓa, mesi ole dɔ ti tæki ndo ki m-əl sæsi. M-əl sæsi ta je kin lo kilə ngire ti nu al, tado mi sæsi naa ti ne.

Kilə ra NDil Luwə

⁵ «Ki ɓasine kin, m-isi m-aw ki rɔ nje kilə-m ti, nə dæw kare dansi ti ki kadi dæji-m ə nə: “İsi aw ra wa ka,” goto. ⁶ Mesi ur made mbata ta je ki m-əl sæsi. ⁷ NGa ningə, e ta ki røjeti ə m-əl sæsi: maji ngay mbata ti læsi kadi m-aw, tado re m-aw al ə, dæw ki nje ra sæsi ki sɔbi kadi a re kin, a re al. A re m-aw tɔ ɓa, m-a m-ilə sie m-adi sæsi. ⁸ Ə lok i a re ɓa, a ra kadi dije ki dɔnangi ti ne gəri ne ki e majal ki ra, ki ne ra ki dana, ki ta ki gangi. ⁹ Kadi gəri ne ki e majal ki ra, tado

mbati kadi-mi mede, ¹⁰ kadi gəri ne ra ki dana, tado m-isi m-aw ro Bai ti, ningə səi a oi-mi gogi al ratata, ¹¹ kadi gəri ta ki gangi, tado gangi ta do nje majal ti ngata. Adi e nje majal ki isi ində togine do dije ti ki donangi ti ne.

¹² «M-aw ki ta je ngay bəy kadi m-əl səsi, nə ki basine kin, a al do si. ¹³ NGa ningə, dəkagilo ki NDil ki nje kəji ne je ki rəjeti a re ba, a ra kadi igəri ne je pəti ki rəjeti. A əl ta ki təne wa al, nə a əl ne je pəti ki ingə ro Luwə ti, ningə a ilə səsi mbə ne je ki a rai ne lo ti ta to. ¹⁴ E təji təba ləm ki taga, tado e ta je ləm, ə a ilə səsi mbəe. ¹⁵ Ne je pəti ki e ya Bai, e yam to. E mbata kin ə, m-əl-n m-ə nə: E ta je ləm, ə NDil a ilə səsi mbəe.»

Me kə təl rənəl

¹⁶ Jəju əl ə nə: «Nay dəkagilo ndəy ba kadi a oi-mi al, ningə dəkagilo ndəy go ti ə, a təli oi-mi gogi.» ¹⁷ Ə njé ndo je madi əli-naa dande ti əi nə: «Ta ki əl-je ə nə: “Nay dəkagilo ndəy ba kadi a oi-mi al, ningə dəkagilo ndəy go ti ə, a təli oi-mi gogi,” kin mee nə ri ə? Taa əl ta ki kare bəy ə nə: “Tado m-isi m-aw ro Bai ti.” ¹⁸ Ə “dəkagilo ndəy” ki əl tae kin me nə ri to ə? Ji gər me ta ki ge kəl-je kin all» ¹⁹ Loki Jəju gər kadi njé ndo je lie isi sangi kadi dəji-e ta ba, əl-de ə nə: «isi dəji-naa ta dansi ti oji do ta ki m-əl səsi m-ə nə: “Nay dəkagilo ndəy ba kadi a oi-mi al, ningə dəkagilo ndəy go ti ə, a təli oi-mi gogi,” kin. ²⁰ NGa ningə, təkə rəjeti, adi m-əl səsi: A noj je, a ndigəi ndoo je, nə dije ki donangi ti ne a rai rənəl. Me kə a ra səsi, nə me-kə ləsi kin a təl rənəl. ²¹ Loki dəne aw tə oji ngon ba, e me kə ti, tado dəkagilo kə lie re, nə loki ngon tē rəe ti ngata ba, mee oy do kə ti, mbata rənəl dəw ki oje ile donangi ti. ²² Ningə, səi ka, ki basine kin, səi me kə ti, nə m-a m-təl m-o səsi, kadi rənəl a rosi mesi, ningə e rənəl ki dəw a or mesi ti goto al. ²³ NDəe ti kin, a dəji-mi ta do ne

madi ti al ngata. Ningə, təkə rəjeti, adi m-əl səsi, Bai a adi səsi ne je pəti ki idəji-e ki təm. ²⁴ Biti bone ka, idəji ne madi ki təm al bəy. Idəji ə a ingəi, kadi rənəl ləsi asi-naa tapi.

Jəju tətəi ro dije ki donangi ti ne

²⁵ «M-əl səsi ta je kin me kuji ta ti, nə ndo je a rəi noo kadi m-a m-əl səsi ta me kuji ta ti al ngata, nə m-a m-əl səsi ta ki do Bai Luwə ti wangə taga. ²⁶ I do ndəe ti kin, a dəji ne Bai ki təm, ningə m-a m-əl səsi al, təkə m-isi m-əl ta ki Bai mbata ti ləsi, ²⁷ tado Bai Luwə ə wa ndigəi səsi. Luwə ndigəi səsi, mbata indigəi-mi, taa adi mesi təkə m-ı rəe ti ə m-re to. ²⁸ M-ı ro Bai ti ə m-re donangi ti ne, ningə ki basine kin, m-a m-iyə donangi ə m-təl m-aw ro Bai ti gogi.» ²⁹ Ə njé ndo je lie əli əi nə: «O, ki ne kin, yə əl-je ta ay njay, ki kanji kəl me kuji ta ti kin. ³⁰ Ningə ki basine kin, ji gər kadi igər ne je pəti, taa ta je ki to me dəw ti bəy, kadi tə dəw dəji ka igər kəte. Lo kin ti, j-adi meje kadi j ro Luwə ti.» ³¹ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Adi mesi ngata a? ³² Oi, do kadi isi re, ningə ki ne kin, re tē ne ngata ki kadi dije a sanəi səsi ki lo kare kare. A iyəi-mi ki karm, nə mi ki karm al, tado Bai Luwə e səm naa ti ne. ³³ M-əl səsi ta je kin pəti be, mba kadi lapıya e mesi ti, me kində ro naa ti səm. A ingəi kə donangi ti ne, nə kadi uwəi təgisi ba, tado m-təti ro njé təgi je ki donangi ti ne ngata.»

17

Jəju əl ta ki Luwə mbata ləne wa nim, mbata lə njé ndo je ləne nim

¹ Go ta ti ki Jəju əl kin ba, un kəmne ki taa dərə ti, ningə əl ə nə: «Bai, ndo re nga. Itəji təba ləm, mi NGoni ki taga adi dije gəri, kadi tə mi NGoni, m-təji təba ləi ki taga madi dije gəri to. ² I, adi-m təgi do dije ti pəti, kadi tə m-adi njé ki iyə-de jim ti, isi ki dode taa bitə ki no ti. ³ Kisi ki do taa bitə ki no ti, e ta kadi dəw gəri, j ki j ki kari ba ə j Luwə ki

røjeti kin nim, kadi gær Jøju Kirisi ki e dæw ki ile kin nim. ⁴ M-tøji tōba læi m-adi dije ki dōnangi ti ne pæti gæri, ningə kilə ki adi-m kadi m-ra ka m-tal tae maji tō. ⁵ Ki basine kin, Bai, m-dæji kadi adi-m m-ingə kōsi-gon ta kəmi ti tæki ndo ki adi-m kæte nō kində dōrə ti, ki dōnangi ti kin.

⁶ «M-ra m-adi dije ki oy-de dan madide je ti ki dōnangi ne, adi-m kin gæri-ni. Əi dije læi, ə iyə-de me jim ti, ningə tæli rōde maji go ta ti læi. ⁷ Ki basine kin, gæri kadi ne je pæti ki adi-m, j rōi ti. ⁸ Tado m-adi-de ta je ki adi-m, ningə taai. Loki taai 6a, gæri kadi m-j rōi ti, adi adi-mi mede tæki e j ə ilə-m. ⁹ Ningə e mbata ti ləde ə m-əl səi ta. M-əl səi ta mbata læ dije ki dōnangi ti ne al, nə mbata læ njé ki iyə-de me jim ti, tado njé ki iyə-de me jim ti kin əi dije læi. ¹⁰ Ningə ne je pæti ki e yam, e yai, ə ne je pæti ki e yai, e yam tō. NGa ningə, əi je, tōji tōba læm ki taga adi dije ooi. ¹¹ Mi, m-a mi dōnangi ti ne al ngata, m-isi m-aw ki rōi ti, nə əi je, isi dōnangi ti ne bəy. Be ə, Bai Luwə ki njé kay njay, m-dæji kadi ində kəmi gode ti maji. Ində kəmi gode ti ki tōgi læi, ki e tōgi ki adi-m m-ra-n kilə kin, kadi tə əi kare ba tæki je səi je kare ba kin be tō. ¹² Dəkagilo ki mi səde, m-ində kəam gode ti maji ki tōgi læi ki adi-m. M-dəbi bagim dode ti, adi dæw kare ka tae tji al. Dæw 6a, e e ki sōbi kadi tae a tji kadi tə ta ki ndangi me makitibi ti læ Luwə tōl-n tane ka kin par^o. ¹³ NGa ningə, ki basine kin, m-isi m-aw ki rōi ti, ə m-əl ta kin be tæki mi-n səde dōnangi ti ne bəy kin, kadi tə əi wa ingəi rōnəl ki mem ti, ki e rōnəl ki asi-naa tapi kin. ¹⁴ M-adi-de ta læi ningə, dije ki dōnangi ti ne əsi-de ta mbata ke ki əi dije ki dōnangi ti ne al, tæki mi mi-n dæw ki dōnangi ti ne al kin be tō. ¹⁵ NGa ningə, m-dæji kadi oy-de kō dōnangi ti ne al, nə kadi əsi Nje majal ngərangi dode ti. ¹⁶ Əi dije ki dōnangi ti ne al, tæki mi mi-n dæw ki dōnangi ti ne al kin be

tō. ¹⁷ Maji kadi un-de ki ta ki røjeti, ində-de ta dangi tə dije læi. Ta læi e ta ki røjeti. ¹⁸ Ningə, mi ka, m-ilə-de dōnangi ti, tæki ilə-m dōnangi ti ka kin be tō. ¹⁹ Mi wa, m-un rōm m-ində ta dangi tə dæw læi mbata ti ləde, kadi tə əi je ka, əi ki kində ta dangi me ta ki røjeti tə dije læi tō.

Jøju əl ta ki Luwə mbata ti læ dije pæti ki a adi-e mede

²⁰ «M-əl səi ta mbata ti læ njé ki m-ilə-de kin par al, nə mbata ti læ dije pæti ki a adi-mi mede, ki go rəbi læ ta ki a tēē ta njé je ti ki m-ilə-de. ²¹ M-dæji kadi pæti, tæli dije ki kare, tæki j Bai, ində rōi naa ti səm, ə mi m-ində rōm naa ti səi kin be. Kadi əi ka indəi rōde naa ti səje tō, kadi tə dije ki dōnangi ti ne adi mede tæki e j ə ilə-m. ²² Mi m-adi-de kōsi-gon ki adi-m, kadi tə əi dije ki kare, tæki je səi je-n dije ki kare kin be tō. ²³ Mi m-ində rōm naa ti səde, ningə j, ində rōi naa ti səm tō; 6a lo kin ti, a asi kadi əi dije ki kare ba ki røjeti, kadi dije ki dōnangi ti ne gæri tæki e j ə ilə-m nim, indigi-de tæki indigi-m be nim tō. ²⁴ Oyo, Bai, njé ki adi-m-de kin, m-ndigi ngay kadi əi səm naa ti, lo ti ki m-a mi ti, kadi oi kōsi-gon ki m-aw-n, kōsi-gon ki j adi-m. M-əl m-ə nə adi-m kōsi-gon, mbata indigi-m kæte nō kində dōrə ti ki dōnangi. ²⁵ Bai ki nje ra ne ki dana, dije ki dōnangi ti ne gæri-ni al, nə mi m-gær-i, taa njé ki adi-m-de ka gæri tæki e j ə ilə-m tō. ²⁶ M-ra m-adi gæri-ni, ningə m-a m-adi gæri-ni ki kæte bəy, kadi tə ko ndigi ki indigi-m kin to mede ti nim, kadi mi wa mi naa ti səde nim tō.»

18

Kuwə Jøju

(Mt 26.47-56; Mk 14.43-50; Lk 22.47-53)

¹ Go ta ti ki Jøju əl ki Luwə kin 6a, əti ki njé ndo je ləne, ali dō lo, awi dam ngon man ti madi ki bari-e Sədirō. Loe ti kin, lo ndər ki dæw mæ

kagi je ti to noo, ə uri me ti. ² Judasi ki nje kun do Jəju, gər lo kin maji, mbata e lo ki Jəju əi ki njé ndo je ləne isi rəi ti taa taa. ³ E be ə, Judasi un do buti asigar je lə kəbe ki Rom, aw səde loe ti ka kin. Taa njé kun do njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki *Parisi je, iləi njé ngəm ta kəy lə Luwə adi əi səde noo tə. Dije ki go Judasi ti kin oti kiyə kasigar je, ki lambi je, ki por ngəl je. ⁴ Lo kin ti, Jəju ki gər ne pəti ki a re dəe ti, oti ki rəde ti, dəji-de ə nə: «tsi sangi nə ə?» ⁵ Ba əi je iləi-e ti əi nə: «J-isi ji sangi Jəju ki Najarəti ti.» Ə Jəju əl-de ə nə: «E mi wa ə m-a am.» Judasi wa ki nje kun do Jəju ka kin ka a səde noo tə. ⁶ Loki Jəju əl-de ə nə: «E mi wa ə m-a am» kin ba, gədi gogi, ningə teəi tosi. ⁷ Jəju təl dəji-de bəy ə nə: «tsi sangi nə wa?» Ba əi je iləi-e ti əi nə: «J-isi ji sangi Jəju ki Najarəti ti.» ⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «M-əl səsi m-ə nə, e mi wa ə m-a am. Ə re e mi ə isi isangi-mi ba, iyəi ndəgi dije kam adi awi.» ⁹ To be kadi ta ki teə ta Jəju ti ki rə Bawe Luwə ti ə nə: «Njé ki adi-m-de, dəw kare ka m-tj tae al» kin, təl tane. ¹⁰ Simo Piyər ki oti kiyə kasigar rəne ti, ər tigə-n paja lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ba ədi mbie ki do ji kə ti, tigə lati gangi. Tə paja ka kin nə Malkusi. ¹¹ Ə Jəju əl Piyər ə nə: «tlə kiyə ləi sawe ti gogi. O kadi m-a m-ingə kə ki Bai ində dəe dana mbata ti ləm kin al a?»

Jəju a no An ti

(Mt 26.57-58; Mk 14.53-54; Lk 22.54)

¹² Buti asigar je lə kəbe ki Rom, naa ti ki nje kun dəde nim, ki njé ngəm ta kəy lə Luwə ki *Jipi je iləi-de ka kin nim, uwai Jəju dəəi-e. ¹³ Do kəte, awi sie be lə An* ki e məm Kayipi. Kayipi ə e ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je bəle ti kin. ¹⁴ NGa ningə e darə Kayipi wa kin ə e nje kəl

kə nə: «E soti ngay mbata ti ləsi kadi ba kal dəw kare oy mbata lə gin dije kosi*.»

Piyər naji ta gər Jəju

(Mt 26.69-70; Mk 14.66-68; Lk 22.55-57)

¹⁵ Simo Piyər əi ki nje ndo kare ki dan njé ndo je ti lə Jəju, uni go Jəju. Nje ndo kare ki əi ki Piyər ka kin e dəw ki ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je gər-e, adi ur nati kəy ti lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, naa ti ki Jəju ki uri sie kəy. ¹⁶ Piyər ə isi yəne taga, bəsi ta kəy ti. Lo kin ti, nje ndo ki ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je gər-e ka kin, teə taga, əl ta ki dəne ki nje ngəm ta kəy, ba go ti, dəne iyə Piyər ade ur kəy. ¹⁷ Dəne ki nje ngəm ta kəy ka kin əl Piyər ə nə: «J ka j dan njé ndo je ti lə dingəm kin tə al a?» Ə Piyər ile ti ə nə: «Jagi, mi səde al.» ¹⁸ Kul o, adi njé ra kələ je, ki njé ngəm ta lo je, iləi por a ndibi. Piyər ka a səde ta por ti ka kin noo, a ndibi səde tə.

An dəji ta Jəju

¹⁹ Ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je dəji ta Jəju do njé ndo je ti lie ki do ne ndo ti lie ki isi ndo dije. ²⁰ Ə Jəju ilə ti ə nə: «M-əl ta dije taga wangi, taa ki ndə je, ndə je, m-isi m-ndo ne dije gin kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je nim, gin kəy ti lə Luwə nim, ki e lo je ki do Jipi je pəti isi əsi-naa ti. Ne madi ki m-əl lo bəyə ti goto. ²¹ NGa ra ban ə idəji-m ta bəy ə? Idəji ta njé ki isi ooi-mi lo kəl ta ti kin o, gərə ta ki m-isi m-əl-de maji ngay.» ²² Do ta ti kin, nje ngəm ta lo kare ki a səde noo, ində mbə Jəju, ə əl-e ə nə: «Adi e be ə kadi tur-n ta ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ti a?» ²³ Ə Jəju ile ti ə nə: «Kin ə re ta ki m-əl kin, majal ə, əji maje al adi-m m-o, a re m-əl maji tə ə, ra ban be ə ində-m ə?» ²⁴ Lo kin ti, An adi awi ki Jəju ki

* **18:13** An ka ndə ki e bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je tə ki bal ki 6 teə 15 ti go Kirisi ti. Go ti gogi ka, Jipi je buki-e ti takı bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je wa ka kin bəy. Lo ta ki gangi je ti lə Jipi je ba, e ə dije ooi ta lie ngay. * **18:14** Ja 11.49

doo ki dooi-e kin be 6e la Kayipi, ki e ki bo la njé kijə ne məsi kadi-kare je.

Piyər təl naji ɓay təkɪ n-gər Jəju al
(Mt 26.71-75; Mk 14.69-72; Lk 22.58-62)

²⁵ Piyər isi ta por ti noo, isi ndibi por, ə əli-e əi nə: «Ma, i ka i dan njé ndo je ti lie tɔ al a?» Nə Piyər naji ə nə: «Jagi, mi səde al.» ²⁶ Ki kare dan njé ra kilə je ti la ki bo la njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki e noji dingəm ki Piyər tigə mbie gangi, əl Piyər ə nə: «Dəw ki m-o-e sie, lo ndər ti ki məi kagi je ti kin, e i al ə nə ə?» ²⁷ Nə Piyər naji wa ɓəy. Ba ta ji naa ti noo, kunə kinjə nɔ.

Jəju a nɔ Pilati ti

(Mt 27.1-2, 11-14; Mk 15.1-5; Lk 23.1-5)

²⁸ Loki ii ki Jəju 6e la Kayipi 6a, awi sie kəy ti ki boy ki *Pilati ki e nje kɔbe ki ngar ki Rom ti inde do dɔnangi ti ki Jude ti isi titi. E si ɓati ba ɓay. Ningə njé kun do *Jipi je mbati kur me kəy ki boy ti, kadi tə n-awi ki ta dode ti al, ta kəm Luwə ti, kadi tə n-usoi ne lo ra nay Paki ti. ²⁹ E mbata kin ə, Pilati tɛɛ ingə-de taga, ningə daji-de ə nə: «E ri ə isəkii dingəm kam ə?» ³⁰ Ba, əi je iləi-e ti əi nə: «Kin ə re e dəw ki nje ra ne ki majal al ə, re j-a ji re sie, j-u le jii ti al.» ³¹ Ə Pilati əl-de ə nə: «Səi je wa, itaai-e, awi gangi ta dɔe ti ki go ndu-kun je ti ləsi, səi Jipi je.» Nə əli Pilati əi nə: «Je, dəw adi-je ta rəbi ki kadi ji gangi-n ta koy do dəw ti al.» ³² E be ə, ta ki Jəju wa əl kadi tɔji-n ko koy ki a oy kin təl tane. ³³ Pilati təl ur me kəy ti ki boy, ɓar Jəju, ningə daje ə nə: «I ngar la Jipi je a?» ³⁴ Ə Jəju təl daji Pilati ə nə: «Ta kin, e i wa ə əl ə se, e dije ki rangi ə əli-ni ta ki dɔm ti ə?» ³⁵ Ba Pilati əl Jəju ə nə: «Mi ki o-m kin mi Jipi a? E dije ki gin 6e ti la i wa nim, njé kun do njé kijə ne məsi kadi-kare je nim, ə rəi səi iləi-ni jim ti! NGA ningə m-dəji se e ri ə ira wa?» ³⁶ Ə Jəju ile ti ə nə: «Mi ngar ki dɔnangi ti ne al, re

mi ngar ki dɔnangi ti ne ə, re dije ki gom ti, a rəi dɔm ti kadi dəw ilə-m ji njé kun do Jipi je ti al; nə ke ə mi ngar ki dɔnangi ti ne al.» ³⁷ Ningə Pilati daje ə nə: «Adi i ngar ta?» Ba Jəju ile ti ə nə: «E ta ki i ə tɛɛ tai ə nə mi ngar. Mi, oji-mi, ningə m-re dɔnangi ti ne mba kadi m-ma naji do ne ki rɔjeti. NGA ningə, dəw ki e me ne ki rɔjeti, təl rəne go ta ti ləm.» ³⁸ Lo kin ti, Pilati daje ə nə: «E ri ə e ne ki rɔjeti ə?»

Gangi ta koy do Jəju ti

(Mt 27.15-31; Mk 15.6-20; Lk 23.13-25)

Go ta ti ki Pilati daji kin 6a, təl tɛɛ taga rɔ Jipi je ti əl-de ə nə: «M-ingə ta madi kare ki kadi m-gangi-n ta do dəw ti kin al. ³⁹ NGA ningə, ki go jibəl rae ti ki isi rai kəte, kəte, ə dɔkagilo ra nay Paki 6a, m-iyə dangay kare taa m-adi səsi kin, indigi do ti kadi m-iyə ngar la *Jipi je taa madi səsi a?» ⁴⁰ Nə əi je, uni ndude ki taa əli əi nə: «Jagi, e al, e Barabasi ə ji ndigi kadi iye taa.» Barabasi ki əli ta lie kin, e baw kaya.

19

¹ *Pilati adi ndune asigar je kadi awi ki Jəju, ningə kadi indai-e ki ndəy kabilay. ² Asigar je oji jɔgi kon iləi dɔe ti, ningə iləi kibi ngal ki kər pir pir rɔe ti tɔ. ³ Njɔyɔi rəi rɔe ti, ningə əli-e əi nə: «Lapiya, ngar la Jipi je!» Ba buki jide mbəe ti, indai-e. ⁴ Nja kare ɓay, Pilati tɛɛ rɔ kosi je ti əl-de ə nə: «Maji, m-a m-re sie taga rəsi ti ne, kadi igəri təkɪ m-ingə ta madi kare ki kadi m-gangi-n ta dɔe ti al.» ⁵ Lo kin ti noo be, Jəju tɛɛ taga ki jɔgi kon dɔne ti nim, ki kibi ngal ki kər pir pir rəne ti nim. Ningə Pilati əl-de ə nə: «Dingəm ka yə a am!» ⁶ Nə loki, njé kun do njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ngəm ta lo je la Jipi je, ooi-e 6a, iləi ngirə kəl ta ki ndude ki boy əi nə: «ɪbe kagi-dəsi ti! ɪbe kagi-dəsi ti!» Ə Pilati əl-de ə nə: «Səi je wa, itaai-e, awi ɪbəi-e

kagi-dəsi ti, tado mi, m-ingə ta madi ki kadi m-gangi-n ta koy dœ ti al.»
 7 Ningə Jipi je əli Pilati əi nə: «J-aw ki ndu-kun kare noo, 6a ki go ndu-kun ti ka kin, e dəw ki səbi kadi a oy, tado əl ə nə n-e NGon lə Luwə[☆].»
 8 Loki Pilati oo ta kin 6a, ade 6əl ki dō made ti 6əy, 9 ə təl ur me kəy ti ki boy, ningə dəji Jəju ə nə: «I, i ra ə?» Nə Jəju ile ta ti al. 10 Ə Pilati əl Jəju ə nə: «Mi ə m-dəji ta ə ilə-m ti al a? İgər kadi m-aw ki tōgi kadi m-ge ə m-iyə-i taa nim, m-ge ə m-6ə-i kagi-dəsi ti nim, ə se igər al ə?» 11 Jəju ile ti ə nə: «Kin ə re e tōgi ki Luwə wa ə adi dərə ti nu kin al ə, aw ki tōgi madi kare dōm ti al. Ba e mbata kin ə, dəw ki nje kilə-m jii ti, majal lie e ngay itə yai.» 12 Dō ta ti wa kin 6a, Pilati sangi kadi n-iyə Jəju, nə Jipi je iləi kəl, ə əli-e əi nə: «Kin ə re iyə taa 6a, i madi Səjar ki e ngar ki bo kin al. Dəw ki ə nə n-e ngar 6a, dəwe kin e nje ta lə Səjar.» 13 Loki Pilati oo ta kin 6a, adi awi ki Jəju taga, ningə e wa isi dō kimbər ngar ti, lo ti ki bari-e Gaji mbal je ki kində nangi, ki ta ebirə ə nə «Gabata». 14 E ndō ki kadi lo ti par ə e kilə ngirə ra nay Paki, ningə e kadi ki jam dō 6e ti be. Ə Pilati əl Jipi je ə nə: «Oi ngar ləsi.» 15 Nə uni ndude ki taa əli əi nə: «Kadi oy kō! kadi oy kō! İ6e kagi-dəsi ti!» Ə Pilati əl-de ə nə: «Kadi tə m-6ə ngar ləsi kagi-dəsi ti a?» Ba njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je əli əi nə: «Dəw oo ngar ləje ki rangi al, ngar ləje e Səjar par.» 16 Lo kin ti, Pilati ilə Jəju ji asigar je ti kadi 6əi-e kagi-dəsi ti.

Dije 6ai Jəju kagi-dəsi ti

(Mt 27.32-44; Mk 15.21-32; Lk 23.26-43)

Asigar je uwəi Jəju awi sie. 17 E wa oti kagi-dəsi lane, teç-n gidi 6e bo ti ki taga, kadi aw-n lo ti ki bari-e «Ka dō dəw», ki ta ebirə nə «Golgota». 18 E loe ti kin ə asigar je 6ai Jəju ti, kagi-dəsi ti. Bəi dije joo kagi-dəsi ti sie, ki

kare dō ji kəe ti, ə ki kare dō ji gəle ti tō, ningə e wa a dana. 19 *Pilati adi rai ngon ba, ndangi ne me ti, indəi taa dō kagi-dəsi ki Jəju a ti. Ne ki ndangi me ti nə: «Jəju ki Najarəti ti, ngar lə *Jipi je.» 20 Loki 6ai Jəju ti, kagi-dəsi ti ka kin e 6asi ki 6e bo, adi Jipi je ngay tidəi ne ki ndangi kin. NDangi ki ta ebirə nim, ki ta late nim, taa ki ta girəki nim tō. 21 Ə njé kun dō njé kijə ne kadi-kare je əli Pilati əi nə: «Ne kin, səbi kadi re a ndangi “ngar lə Jipi” be al, nə re a ndangi “dingəm kam əl ə nə n-e ngar lə Jipi je” taa e go rəbe ti.» 22 Nə Pilati əl-de ə nə: «Ne ki m-ndangi 6a, ndange ka m-ndangi kin.» 23 Loki asigar je 6ai Jəju kagi-dəsi ti gine gangi 6a, kəi kibi je lie, kəyi gin sō, səbi dōde kare kare. Ningə nay kibi ngal ki dəw uu al, nə oji ta naa ti be par, i taa re nangi. 24 Ə asigar je əli-naa əi nə: «Adi ji tili kibi ngal kin al, nə adi ji tigəi kir (mbare) dō ti j-oi se nə ə a e yəe wa.» Ningə e ne ki a to be kadi ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə:

«Kəyi-naa kibi je lie,

Ə tigəi kir dō kibi ngal ti lie tō» kin təl tane[☆].

Ningə e neç ka yə asigar je rai kin.

25 Kō Jəju əi ki ngokone ki dəne nim, Mari ki ne Kiləwopası nim, taa Mari ki Magidala nim ai noo, 6asi kadi kagi-dəsi ti ki 6ai Jəju ti. 26 Loki Jəju oo kone, ə oo nje ndo ləne ki e Jəju ndigi, a gədi kəe ti 6a, əl kone ə nə: «Dəne, o ngoni ə a am.» 27 Ba go ti, əl nje ndo ləne ka kin ə nə: «O kōi ə a am.» Ningə, ndœe ti noo, nje ndo ka kin aw ki kō Jəju rəne ti.

Koy Jəju

(Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Lk 23.44-49)

28 Go ne je ti kin, Jəju gər kadi gin ne je pəti gangi ngata 6a, əl ta kin kadi təl ta ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə ə nə: «Kində ram[☆].» 29 NGoo ki kasi nju ki masi rosi

isi noo, ə asigar je ndui ne ki to hom hom me kasi nju ti ki masi ka kin, ilai ta kagi ti ki bari-e ijopi, ba ilai ta Jəju ti. ³⁰ Ə loki Jəju njibi kasi ki masi ka kin ningə, əl ə nə: «Gin ne je pəti gangi ngata», ba ilə done nangi, ningə kəəe tee.

Asigar kare əsi kadi Jəju ki ningə

³¹ E ndo ki kadi lo ti do ti ə, e ndo taa kəə. E ndo taa kəə ki to ta dangi, ə, kadi tə nin je ai do kagi-dəsi ti ba ndo taa kəə ti al*, Jipi je awi dəji Pilati kadi adi budi njade, ə ərri-de ko do kagi-dəsi ti. ³² Lo kin ti, asigar je awi budi nja dəw ki dasay nim, e ki ko joo nim, ki bəl-de kagi-dəsi ti naa ti ki Jəju. ³³ Loki rai teei do Jəju ti ba, oi kadi e oy ngata, adi budi njae al. ³⁴ Ningə asigar kare ə əsi kade ki ningə, ba ta naa ti noo, məsi əi ki man teei ta do ningə ti ka kin. ³⁵ Dəw ki ər go ne je kin, oo ki kəmne, ningə naji ki ma lie e ki rojeti, taa e wa gər kadi e ta ki rojeti ə n-əl to, mba kadi tə səi ka adii mesi*. ³⁶ Təki rojeti, ne je kin rai ne be mba kadi tə ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Singe kare ka dəw a təti al*», kin təl tane. ³⁷ Taa ndangi ta ki rangi bəy me makitibi ti lə Luwə əi nə: «A goi lo ki ro dəw ti ki əsi kade ki ningə*».

Əai Jəju be nin ti

(Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Lk 23.50-56)

³⁸ Go ne je ti kin, Jisəpi ki e dəw ki Arimate ti, aw dəji ta rəbi *Pilati kadi n-ər nin Jəju. Jisəpi e nje ndo lə Jəju ki ra rone lo bəyo ti, mbata bəl *Jipi je. Pilati ade ta rəbi, adi aw ər nin Jəju. ³⁹ Nikodəm ki ndo ki aw ingə Jəju kondə ka kin ka, aw ki nduji kagi je ki əti maji joo ki mba kəy ro nin ti. Nduji kagi je ki bari-de mir əi ki alowəsi, poləi-de naa ti asi kiləw kuti mitə be. ⁴⁰ Dije ki joo kin, uni nin Jəju, doləi ki ta kibi lə. Lo dole ti, buki nduji kagi ki əti maji titi

ndəy, ndəy, taa doləi, ki go kuji rae ti lə Jipi je ki isi rai ki nin je ləde bəy taa iləi be ti. ⁴¹ Lo ki bəi Jəju ti, kagi-dəsi ti ka kin, lo ndər ki məi kagi je ti to noo, ningə me ndər ti ka kin, be ki to sigi, ki dəw ilə nin ti al bəy to ti noo. ⁴² NGa ningə, tə ka ki lo ti ə a e ndo taa kəə lə Jipi je, iləi Jəju me be ti ka kin, tadə e basi kade ti.

20

Jəju i lo koy ti

(Mt 28.1-10; Mk 16.1-8; Lk 24.1-12)

¹ NDə dimasi ki gin lo, lo ki lo to piti piti ba bəy, Mari ki Magidala isi aw do badi ti ningə, oo kadi mbal ki uti ta badi ka kin, dəw uwə ər. ² Ə Mari ay ngədi, aw ingə Piyər əi ki nje ndo kare ki Jəju ndige, əl-de ə nə: «Uwəi Bəbe ərri-e bada, ningə ji gər lo ki iləi-e ti al.» ³ Piyər əi ki nje ndo ki kare ka kin teei, isi awi ki do badi ti. ⁴ Ayi-naa ngədi joo pu, nə nje ndo ki kare ka kin ay ngədi itə Piyər, adi aw tee do badi ti kəte nqe ti. ⁵ Loki aw tee, ilə mbəne, go lo ningə, oo ta kibi je ki doləi nin ə a, nə ur me be ti al. ⁶ Piyər ki e goe ti, i yəne noo re ba, ur me be ti, oo ta kibi je ki doləi nin ə a, ⁷ taa oo ta kibi ki iləi jam do Jəju ti to ə to. Ta kibe kin to naa ti ki əi je ki doləi nin kin al, nə dəw binti adi to yəne dangi. ⁸ Go ti, nje ndo ki kare ki re kəte ka kin, ur me be ti to, adi oo ne je ki kəmne nim, adi mene kadi e ne ki rojeti nim to. ⁹ NGa ningə, biti tee loe ti kin ka, tijə-de ti kadi Jəju a i taa dan njé koy ti, təki makitibi lə Luwə əl-n tae kəte kin, al bəy*. ¹⁰ E be ə, njé ndo je ki joo, təli iləi dode awi be.

Jəju təji rone Mari ki Magidala

(Mk 16.9-11)

¹¹ Lok i njé ndo je awi, Mari a taga, kadi badi ti basi, a no. Lok i a no, ilə mbəne go-n lo be nin ti ba, ¹² oo malayka je joo ki əi kibi ki nda,

ə isi lo ti ki kəte iləi nin Jəju ti. Ki kare isi toe ti, kaw ki dəe ti, ə e ki nungi isi kaw ki njae ti to. ¹³ *Malayka je dəji-e əi nə: «Dəne, ra ban ə a nq ə?» Ə Mari ilə-de ti ə nə: «Dri Bəbe ləm, ningə m-gər lo ki iləi-e ti al.» ¹⁴ Loki əl ta be ningə, ilə rəti 6a, oo Jəju, nə gər kadi e Jəju al. ¹⁵ Ə Jəju dəje ə nə: «Dəne, ra ban ə a nq ə? İsi sangi nq ə?» Ningə Mari oo ə nə e nje ra kilə me ndər ti ki to nqo ka kin wa, adi əl-e ə nə: «Bam, re e ĭ ə ər-e ə, oji-m lo ki ile ti, adi m-aw m-un-e.» ¹⁶ Jəju bəre: «Mari!» Ə Mari yəti rone ki rəe ti, un ndune ki taa, əl-e ə nə: «Rabuni!» ki ta ebirə, ki kər me nə «Nje ndo dije!» ¹⁷ Lo kin ti, Jəju əl-e ə nə: «Ddi rəm al, tadə m-aw dərə ti rə Bai ti al 6əy. NGa ningə, ki basine kin 6a, aw rə ngakom je ti, əl-de təkı m-aw rə Bai ti ki e Bawsi tə kin, m-aw rə Luwə ti ləm ki e Luwə ləsi tə kin.» ¹⁸ Ə Mari ki Magidala aw ingə njé ndo je əl-de ə nə: «M-o Bəbe ki kəm!» Ningə əl-de ta je ki Jəju əl-e ka kin adi-de ooi.

Jəju təji rone njé ndo je

(Mt 28.16-20; Mk 16.14-18; Lk 24.36-49)

¹⁹ NDə dimasi ti wa nqo lo solə, njé ndo je kawı-naa me kəy ti madi, ningə uti ta kəy mbuki dəde ti, mbata 6əli njé kun də *Jipi je. Ə Jəju re, a taa dande ti, əl-de ə nə: «M-dəji kadi lapıya e səsi!» ²⁰ Ba lo kin ti, təji-de to do ki jie ti je, kade ti je adi-de ooi. Rə njé ndo je nəl-de ngay, loki ooi Bəbe. ²¹ Jəju təl əl-de 6əy ə nə: «M-dəji kadi lapıya e səsi! NGa ningə, təkı Bai ilə-m, mi ka m-ilə səsi tə.» ²² Ba go ta je ti kin, Jəju to kəəne də njé ndo je ti, ə əl-de ə nə: «İtaai NDil Luwə mesi ti. ²³ Dije ki a iyəi go majal je ləde kə, Luwə a iyə go majal je ləde kə tə, ə njé ki a mbati ki yə go majal je ləde kə, Luwə a tidə majal je ləde dəde ti ba tə.»

Jəju əi ki Tomasi

✧ 20:29 1Pı 1.8

²⁴ Loki Jəju re rə njé ndo je ti kin, Tomasi ki 6ari-e NDigə, ki e ki kare dan njé ndo je ti e səde loe ti al. ²⁵ Ə ndagi njé ndo je əli-e əi nə: «J-o Bəbe ki kəmje.» Nə Tomasi əl-de ə nə: «Kin ə m-o to do poyti ki 6əi jie kin al nim, m-ilə ngon jim to poyti ti kin al nim, taa m-ilə jim m-ədi-n to do ningə ki əsi kade kin al nim ə, m-a m-adi səsi mem al jagi.» ²⁶ NDə jıjoo go ti, njé ndo je təl ingəi-naa me kəy ti 6əy, ningə e kin Tomasi e səde ngata. Uti ta kəy mbuki dəde ti, ə Jəju re, a taa dande ti, əl-de ə nə: «M-dəji kadi lapıya e səsi!» ²⁷ Ningə əl Tomasi ə nə: «Tomasi, ilə ngon jii lo kin ti, ə igə jim je kin oo, taa ilə jii ədi-n to do ningə ki kadim ti kin o tə. Onoi kadi mei nga, maji kadi adi mei.» ²⁸ Lo kin ti nqo, Tomasi əl Jəju ə nə: «Bəbe ləm! Luwə Ləm!» ²⁹ Ə Jəju əl-e ə nə: «E koo ki o-m ki kəmi ne kin ə adi-n mei. Ningə adi m-əli m-adi igər təkı njé rənəl je ə əi dije ki adi mede ki kanji koo ne ki kəmde✧.»

Gin ndangi makitibi kin

³⁰ Jəju ra ne kəji je ki rangi ngay wa 6əy ta kəm njé ndo je ti ləne, ki e ki ndangi me makitibi ti kin al. ³¹ Nə e je kin e ki ndangi-de be mba kadi adii mesi təkı Jəju e Kirisi ki Luwə mbəte, e NGon lə Luwə. Ningə loki adi mesi kin 6a a ingəi kaji ki biti ki nqo ti ki takule.

21

Jəju təji rone njé ndo je siri ta ba ti ki Tibəriyadi

(Lk 5.1-11)

¹ Go ti gogi, Jəju təl tee ingə njé ndo je 6əy taa ba ti ki Tibəriyadi. Rəbi ki tee ingə-n-de ə to kin: ² NDə madi, Simq Piyər nim, Tomasi ki 6ari-e NDingə nim, Natanıyəl nim ki əi dije ki Kana ti ki Galile tə, ngan lə Jəbəde ki joo tə, njé ndo je lə Jəju ki rangi əi joo tə isi naa ti. ³ Ə Simq

al-de ə nə: «M-a m-aw ɓaa kadi m-ndo kanji je.» Ba ndəge je əli-e əi nə: «Je ka j-a j-aw səi tə.» Ningə teɛi, ali me to ti awi, nə kondəe ti kin, ngon kanji kare ka uwəi al. ⁴ Loki lo ti, Jəju re a ta ba ti nɔo, nə njé ndo je gəri təkɪ e Jəju al. ⁵ Ə Jəju əl-de ə nə: «NGan je, uwəi kanji ndəy al a?» Ba iləi-e ti əi nə: «Jagi, ngon kanji kare ka j-uwəi al.» ⁶ Ningə, Jəju əl-de ə nə: «Iləi bandi dam to ti, ki dɔ ji kɔsi ti kin, ə a uwəi kanji je.» Ə loki iləi bandi ɓa, bandi ɔy kanji kɔy ki asi kadi ndəri teɛi taga al. ⁷ Lo kin ti, nje ndo ki Jəju ndige əl Piyər ə nə: «E Babe.» Ə loki ta ki əl ə nə: «E Babe», kin osi mbi Piyər ti taa par ə, Piyər iləi kibɪ ləne rone ti, tadə kəte a ki rone kare, ningə osi me man ti. ⁸ Lo ki ai ti kin, e sɔy al ki ngangɪ ba, ai asi kulə bi kare be par, adi ndəgi njé ndo je awi ki to ndəy ndəy ki ngangɪ ba ti, ndərii bandi ki kanji rosi ka kin gode ti.

⁹ Loki uri nangɪ ningə, ooi por ki dəw ilə kanji ti, taa mapa ka to nɔo tə. ¹⁰ Jəju əl-de ə nə: «Irai ki kanji je ki uwəi-de ka kin ne adi j-o.» ¹¹ Ə Simo Piyər al me to ti, ndr bandi ki kanji rosi ka kin nangɪ. E kanji je ki boy boy wa ə əi ɓu ki kuti mi gide mitə (153). Korde wa ki to ɓəl kin nə, bandi gangɪ al. ¹² Jəju əl-de ə nə: «Irai usoi ne.» NGA ningə, dəw kare dan njé ndo je ti ki kadi dəji Jəju ə nə: «I nɔ wa?» goto, tadə gəri maji kadi e Babe. ¹³ Jəju ɔti rɔde ti, un mapa adi-de, ningə adi-de kanji tə. ¹⁴ Loki Jəju i taa dan njé koy je ti kin, e teɛ ki kɔ mitə ngata ə teɛ ki rə njé ndo je ti ləne kin.

Jəju ai ki Piyər

¹⁵ Go ne kuso ti, Jəju dəji Simo Piyər ə nə: «Simo ki ngon lə Jonasi, indigi-m itə njé je ki isi kin a?» Ə Simo ile ti ə nə: «Oyo, Babe, igər kadi m-ndigi.» Ningə Jəju əl-e ə nə: «Ul bati je ləm.» ¹⁶ Jəju təl dəji Simo ɓəy ki kɔ joo ə nə: «Simo ki ngon lə Ja, indigi-m a?» Ə Simo ile ti ə nə: «Oyo,

Babe, igər kadi m-ndigi.» Ningə Jəju əl-e ə nə: «Ul bati je ləm.» ¹⁷ Jəju təl dəji Simo ɓəy ki kɔ mitə ə nə: «Simo ki ngon lə Ja, indigi-m a?» Ba lo kin ti, me Piyər ɔ-e dɔ təl ti ki Jəju təl dəje ɓəy ki kɔ mitə ə nə: «indigi-m a?» kin, adi ile ti ə nə: «Babe, igər ne je pəti, igər kadi m-ndigi.» Ningə Jəju əl-e ə nə: «Ul bati je ləm. ¹⁸ NGA ningə, təkɪ rɔjeti, adi m-ali: dəkagilo basai ti, i wa idɔɔ nda ɓədi ti, ə aw lo ki mei ndigi, nə dəkagilo ki a ɓigə ɓa, a ɔy jii taa kadi dəw ki rangɪ ə a dɔɔ nda ɓədi ti, ə aw səi lo ti ki mei ndigi al.» ¹⁹ Ta je kin Jəju əl be kadi tɔji-n go rəbi koy ki Piyər a oy kadi ilə-n tɔji dɔ Luwə ti. Go ti, Jəju əl-e ə nə: «Un gom.»

Nje ndo ki Jəju ndige

²⁰ Piyər ilə rəti gogi ningə, oo nje ndo ki Jəju ndige, e ki ndɔ ki, lo ne kuso ti, ɔy ki dɔ Jəju ti, dəje ə nə: «Babe, nɔ ə a iləi ji dije ti ə?» ka kin.

²¹ Loki Piyər oo-e ɓa, dəji Jəju ə nə: «Babe, ə e kam, e ri ə a ra-e ə?» ²² Ə Jəju əl Piyər ə nə: «Kin ə re m-ndigi kadi isi ki dɔne taa bitɪ kadi tə m-təl m-re m-inge-n ka, e kin ta ləi goto ti. I, ta ləi e ta kadi un gom par.»

²³ Ta kin sane dan njé kadi-me je ti təkɪ nje ndo kam a oy al. Nə ki rɔjeti, kadi Jəju əl Piyər ə nə: «A oy al» kin, əl-e be al. Ta ki əl-e ɓa, əl-e ə nə: «Kin ə re m-ndigi kadi isi ki dɔne taa bitɪ kadi tə m-təl m-re m-inge-n ka, e kin ta ləi goto ti.»

²⁴ E darɔ nje ndo-e ə wa kin ə ma naji dɔ ne je ti, ndangi-de me makitibi ti kin. NGA ningə ji gar kadi naji ki ma lie e ta ki rɔjeti.

²⁵ Jəju ra ne je ki rangɪ ngay wa ɓəy. Re dəw ə nə n-ində tane wa nəm n-ndangi-de pəti me makitibi je ti ə, m-ga kadi dɔnangɪ wa kin pəti, makitibi je kin a ibə.

Kilə lə NJé kaw kilə je

Ta ki də kilə ti lə NJé kaw kilə je

Makitibi Kilə lə njé kaw kilə je e makitibi ki kə joo ki Luki ndangi. Ningə əi ki Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Luki ndangi, rai rəde tə makitibi ki kare ba ə dəw gangi gin joo be. Me e ki dəsəy ti ki e Poy Ta ki Maji, Luki a də dəkagilo ti ki Jəju ra dənangi ti ne (1.1), ningə j də kawə dərə ti (1.11), ki kilə ki ra ki NDilne dan njé ndo je ti, ki kində ngirə njé kaw-naa je, Luki əl tae me makitibi ti lə njé kaw kilə je.

E makitibi ki adi təgi njé kaw-naa je lə Kirisi, tadə əl ta ki də kində ngirə njé kaw-naa je ti dan Jipi je ti təkə to-n Jorijaləm kin nim, kində ngirə njé kaw-naa je dan dije ti ki əi Jipi je al təkə to-n Aṭiyosi, ki Pilipi, ki Koreti... kin nim tə. Lo kin ti, j-o də nja Pol me kilə mbə Poy Ta ti ki Maji ki də be je, də be je nim, j-o rə ki kadi a ingə njé kaw-naa lə Kirisi kin nim tə, nə dumi də rə kin ki təgi lə NDil Luwə.

Luki ki nje ndangi makitibi kin təji kadi oo lo ne je madi ki kəmne, tadə kə Tirowasi kaw Pilipi ti, Luki əl ə nə: «ji sangi rəbi kadi J-aw...» (16.10-40) Ningə kaw tē Jorijaləm ki dije a uwəi Pol kin nim (20.5-21.18), taa kaw ki ta təl ta ta ti, ki Səjare kaw Rom ti ki Pol nginə bəl joo bəy taa kadi dije gangi ta lie kin ka Luki təji təkə əi naa ti tə (27-28). Lo kilə ngirə makitibi ti wa bəy, Luki təji lo je ki a əl ta tə tē-n titi adi ay njay kəte (1.8). J-ingə:

Kində ngirə njé kaw-naa je ki dəsəy Jorijaləm ti (1.1-8.3);

Poy Ta ki Maji ki sane ki ndəgi lo je ki dənangi Isirayəl ti (8.4-12.25);

Poy Ta ki Maji ki sane ki ndəgi be je ki kadi ba Məditərane ti tē Rom ti (13.1-28.31).

Ta lə Luwə ki dije sanəi ki lo je ki j-əl tae kin, j-ingə me ta ti ki njé kaw kilə je iləi mbəe je əli tae je, ə e ki ndangi me makitibi ti kin. NGA ningə, Jəju Kirisi ki njé kaw kilə je əli ta lie ki rə Jipi je ti je, ki rə dije ti ki əi Jipi je al je kin, e darə Jəju wa ki oji-e dənangi Paləsitin ti, ə təgi ti, njiyə ti kin. NDil əsi njé ndo je lie adi əli ta ki dəe ti, də kilə rae ti, ki də ne ndo je ti lie.

Makitibi kilə lə njé kaw kilə je təji rəbi kilə ki kadi njé kaw-naa je ki dəkagilo je ti pəti rai, adi e kilə kilə mbə poy ta ki Maji lə Jəju Kirisi ki rə dije ti pəti, bitə ki ta soy dənangi ti.

Kaw Jəju dərə ti

¹ Təwopil, me makitibi ti ləm ki dəsəy[⊕], m-ndangi ta je ki əji də ne je ki Jəju ilə ngire ra je, ndo dije je. ² Ne je ki ra bitə tē-n me ndə ti ki Luwə un-e-n aw sie dərə ti. Ningə kəte bəy taa kadi aw dərə ti, Jəju mbəti njé kaw kilə je ləne, adi-de ndu-kun je ləne ki go rəbi lə NDil Luwə. ³ Go koye ti, Jəju əji rane njé kaw kilə je ləne. Əji-de ki rəbi je ki dangi dangi kadi gəri təkə n-a ki dəne taa. NDə kuti sə go ti ningə, tē həy ki rəde ti əl-de ta də kəbe ti lə Luwə. ⁴ NDə kare ki isi uso ne sade, Jəju əl-de kadi tēgi gidə be bo Jorijaləm ti al. Nə kadi ngəmi bitə kadi Bawne adi-de kadi-kare ki un mindine də ti kadi n-a n-ade kin bəy taa[⊕]. Ningə əl-de ə nə: «E kadi-kare ki mi wa m-əl səsi tae kəte ngata. ⁵ Jə ra dije batəm me man ti, nə səi je, me ndə je ti ki ngay al ne ə, a rai səsi batəm me NDil Luwə ti.»

⁶ *NJé kaw kilə je lə Jəju ki kawinaa rəe ti dəji-e əi nə: «Bəbe, e dəkagilo ti ki ngəbine wa kin ə a taa kəbe adi *Isirayəl a?» ⁷ Ə əl-de ə nə: «E ta ləsi kadi igəri də kade ə se də gangi lo je ki Bai əji ki go lo kəbe ti ləne al.» ⁸ Nə a ingəi təgi loki NDil Luwə a re dəsi ti. A təl njé ma naji ləm me be bo Jorijaləm

ti nim, dɔnangi Jude ti ba pəti nim, *Samari ti nim, ratata ki ta soɣ dɔnangi ti.

⁹ Loki Jəju əl-de ta je kin gine gangi ningə, ooi-e isi aw ki taa me nəl ti. Ningə kil ndi re uti kəmde adi ooi-e al. ¹⁰ Kəmde naa ki taa dɔrə ti, lo koo go Jəju lo kawə ti, ningə, dɔngəm je joo ki iləi kibi je ki nda bal bal tɛɛi hɔy ki rɔde ti, ningə əli-de əi nə: ¹¹ «Dije ki Galile ti, mba ri ə ai a igoi lo ki taa dɔrə ti be ə? Darɔ Jəju wa ki uni-e tasi ti awi sie dɔrə ti kin ə, a təl re təkɪ oi goe lo kawə dɔrə ti kin be tɔ.»

Buti lə njé kaw kilə je

¹² Be ə njé kaw kilə je lə Jəju təlɪ dɔ mbal kagi bini ti awi Jorijaləm ti gogi. MBal kagi bini kin e bəsi ki be bo Jorijaləm. ¹³ Loki rəi tɛɛi Jorijaləm ti ningə, ali aw me kəy ti kare ki e dɔ made ti taa, lo ki rai tə lo kiside kəte kəte. Adi e Piyər nim, Jə nim, Jaki əi ki Andire nim, Pilipi əi ki Tomasi nim, Batiləmi əi ki Matiyə nim, Jaki ki ngon lə Alpe nim, Simo ki nje rɔ mbata ta kingə dɔ lə be ləne nim, taa Judi ki ngon lə Jaki nim tɔ. ¹⁴ Əi pəti, ki mede ki kare ba, kawɪ-naa nəm nəm mba kadi əli ta ki Luwə, naa ti ki dəne je madi. Mari ki kɔ Jəju e dande ti nim taa ngakɔ Jəju je nim tɔ.

Matiyasi un to Judasi

¹⁵ Me ndɔ je ti kin, njé kadi-me je kawɪ-naa asi bu ki kuti joo. Ningə Piyər j taa dan ngakone je ti əl ə nə: ¹⁶ «NGakom je, sɔbi kadi ne ki NDil Luwə əl tae me Makitibi ti lə Luwə təl tane. Tado NDil Luwə, əl ta kəte ki ta *Dabidi, oji-n dɔ Judasi ki ɔr nɔ dije ki rəi uwəi Jəju. ¹⁷ Judasi e ki kare danje ti, ningə aw ki kilə ləne ki sɔbi dəne kadi ra danje ti tɔ. ¹⁸ Ki la ki adi-e mba kigə-n go ji kilə ki majal ki ra kin ə, Judasi aw ndogi-n lo ndɔr. Me ndɔr ti ki ndogi ka kin ə, j taa osi ti, dəe su ki nangi, me ndu adi tie ale mba dɔnangi ti.

¹⁹ Dije pəti ki dɔnangi Jorijaləm ti ooi ta kin. Be ə bari lo ndɔr ka kin ki ta be lade ə nə: “Akəldama”, kər me ta kin nə: “Lo ndɔr məsi.” ²⁰ Ningə ndangi me makitibi Pa je ti əi nə: “Kadi kəy lie e ki kiyə kɔ nim, Kadi dəw kare ka isi me ti al nim[☆],” Taa ndangi bəy əi nə: “Kadi dəw ki rangi un toe.”

²¹ «Be ə, maji kadi ji mbəti dəw kare mbɔ dije ti wa ki njiyəi səje naa ti ki ndɔ je pəti ki Bəbe Jəju aw-n səje nim təl-n səje nim wa kin. ²² Hə ngire dɔ batəm ti lə Ja, ratata tɛɛ-n dɔ ndɔ ti ki Luwə un-n Jəju taje ti awi sie dɔrə ti. Kadi dəw kare dande ti, e nje ma naji, naa ti səje təkɪ Jəju j lo koy ti.»

²³ Lo kin ti, rəi ki dije joo oji-de, ki dɔsəy e Jisəpi ki bari-e nə Barsabasi, ki indəl tɔe ki rangi nə Jusitusi, ningə ki kɔ joo e Matiyasi. ²⁴ Ningə əli Bəbe əi nə: «Bəbe, j igər ngame dije pəti tigə, ə oji-je se mbɔ dije ti ki joo kin, e ki ra ə imbəte wa? ²⁵ MBəte kadi un ta kilə bəe lə njé kaw kilə je ki Judasi iyə tae ə aw lo ti ləne ki sɔbi dəe kadi aw ti kin.» ²⁶ Rai yuki, ningə yuki osi dɔ Matiyasi ti, adi Matiyasi ore kadi njé kaw kilə je ki dagi gide e kare.

2

Re lə NDil Luwə

¹ Loki ndɔ nay Patəkoti asi ningə[☆], njé kadi-me je pəti kawɪ-naa lo kare ba. ² Ta naa ti nɔo, ka ne madi j dɔrə ti, bə tə nəl bo ki ilə ki tɔgine kin be. Ka ne ka kin taa lo me kəy ti ki isi ti. ³ Ooi ne je ki toi tə por ə ndone je tɛɛi bilim bilim be, tɛɛi, kayi-naa dɔde ti kare kare. ⁴ NDil Luwə rosi mede pəti, adi iləi ngirə kəl ndon ta je ki rangi ki dəw gər me al, ki go kində ti ki NDil Luwə ində-n tade ti kadi əli.

⁵ Ningə me ndəe je ti kin, *Jipi je ki njé bəl Luwə, j ki dɔ be je ki dangi dangi ki dɔnangi ti ne pəti, rəi kawɪ-naa Jorijaləm ti. ⁶ Loki ooi ka ne

kin ningə, ayi-naa ngədi rəi kawinaa, kosi kosi, bəl rade tadə nā nā, dande ti, oo dō ndu njé kadi-me je ki isi əli ta ki ndon ta bə ləne. ⁷ Ne kin əti-de bəl ngay adi ndilde ay ur kaki, ooi kadi e ne ki rəjeti al, adi əli əi nə: «Dije ki isi əli ta kin pəti əi dije ki i Galile ti, ⁸ nga ban be ə nā nā danje ti, oo ta ki teə tade ti ki ndon ta bə ləne ə? ⁹ Je dije ki Partəji ti, ki Medi ti, ki Elamiti ti, ki njé ki dənangi Mejopotami ti nim, ki Jude ti nim, Kapadosi ti nim, taa Pə ti ki e ngon bə ki dənangi Aji ti nim, ¹⁰ Piriiji ti nim, Pampili ti nim, Ejipi ti, ki dənangi Libi ti ki e bası ki Sirən, ə se njé ki dənangi Rom ti. ¹¹ Je pəti je Jipi koji je ki Jipi təl je. J-i Kirəti ti ki Arabi ti. Be ka, joo dō ndude ki əli ta ki ndon ta bə ləje, oji dō ne je ki əti bəl ki Luwə ra.» ¹² Əi pəti ndilde ay ur kaki adi gəri ta wa ki kadi əli al, ningə əli-naa mbode ti əi nə: «Kər me ne ki ra ne kin nə ri ə? ¹³ Nə njé ki nā je kogi dō njé kəl ndon ta je ti ki dangi dangi ki dəw gər dəe al, əi nə: «E kasi nju ə ayi-naa ngay ə rade.»

Piyər əl ta kosi dije

¹⁴ Piyər i a taa ki ndəgi njé kaw kilə je ki dəgi gide e kare, ningə un ndune ki taa əl ta kosi dije ə nə: «Uri mbisi maji oi dō ta ləm səi *Jipi je, ki səi pəti ki isi Jorijaləm ti ne. Səbi kadi igəri ne ki isi ra ne kin tə. ¹⁵ Dije madi dansi ti ooi kadi e kasi ə ra dije kam. Nə Jagi kasi rade al! J-a sji kadi nda ti bəy! ¹⁶ Nə ngəsine ne ki ndo ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Juwəl əl tae ka kin ə ra ne:

¹⁷ «Nə je ki Luwə əl tae kadi a rai ne me ndo je ti ki dəbəy ti ka ə toi kin:

M-a m-ilə ki NDilm dō dije ti pəti.

NGansi je ki dıngəm ki njé ki dəne a təli njé kəl ta ki ta Luwə ti,

Basa je ləsi a ooi ne je me ndil ti,

Bigə je ləsi, a ooi ne je ki to lo bəyɔ ti me ni ti.

¹⁸ Oyo me ndo je ti kin,

M-a m-ilə ki NDilm dō ngan njé kilə je ti ləm ki dıngəm ki njé ki dəne.

A əi njé kəl ta ki tam ti.

¹⁹ M-a m-ra ne je ki dəw asi ra al me dərə ti taa nu,

Ningə dənangi ti ne, m-a m ra ne koji je ki əti bəl,

Adi e: məsi nim, por nim, sa ki su luy luy nim tə,

²⁰ Kəte bəy taa kadi ndo ki bo ngay, ki rosi ki təba lə Bəbe kin a re,

Lo ki kada a təl lo ki ndul, ningə nay a təl məsi.

²¹ Ningə me ndo ti kin, dije pəti ki bai tə Bəbe a ingəi kaji*»

²² «Səi *Isirayəl je, uri mbisi maji oi ta ki m-a m-əl səsi. Igəri pəti kadi Jəju ki Najarəti, dıngəm kin ki Luwə oje ki taga kadi n-ndige, ə Luwə ra ne je ki dəw asi ra al ki ne koji je ki əti bəl ki takule dansi ti ne. ²³ Dıngəm kin, iləi-e jisi ti ki go ndu-kun ti ki Luwə un, ə se ki go koji ta ra ti lie ki to kəte. Ningə səi adi dije ki gəri Luwə əl təli-e ki rəbi bə ki bəi-e kagidəsi ti. ²⁴ Nə Luwə gangi kulə yo rəe ti kə ade i lo koy ti, tadə koy aw ki təgi kadi uwe gin təgine ti bə nin ti al. ²⁵ *Dabidi əl ta oji-n dəe ə nə:

“M-o Bəbe ki dəkagilo je pəti nəm ti, Tadə e dō ji kom ti mba kadi m-teə m-osi al.

²⁶ E mbata kin ə rənəl rosi mem adi m-osi-n pa tə.

Be ə, bə nin ti ka, darəm a ər kəə ki kində me dō ti,

²⁷ I Bəbe, a iyə-m kə koo al,

A iyə bəə ləi ki a dō njane ti ade ndum bada al tə.

²⁸ I ə oji-m rəbi kadi m-təl m-isi-n ki dəm taa,

Ningə a adi-m rənəl me kei naa ti səm*»

²⁹ Piyər təl əl bəy ə nə: «NGakom je, adi m-əl səsi ta ki rəjeti: Kaje Dabidi oy təkı rəjeti adi dibi-e. Dō bade to danje ti ne bitı bəne. ³⁰ E nje kəl ta ki ta Luwə ti, ə gər kadi Luwə un mindine ade ki kibi rə kadi n-a n-adi

dəw kare ki gin ka ti lie a o be toe ti[☆].
³¹ Dabidi gər ne ki a ra ne lo ti ti, adi əl ta ki lo koy ti lə Kirisi kin kəte. E ta lie ə Dabidi ə nə Luwə a iyə lo ki koo ti al, taa a iyə darəe adi ndum be nin ti al tō. ³² Jəju ki m-isi m-əl ta lie kin, Luwə ade i dan njé koy je ti, j-əi pəti ji gəri maji. ³³ Go ti ningə, Luwə un-e aw sie dərə ti adi isi dō ji kəe ti. Ningə ngəsine Luwə ade NDilne tək i un-n mindine. NDil kin ə, Luwə buki dəje ti, tək i oi ngəsine ki kəmsi je, ki mbisi je kin. ³⁴ Tək i rəjeti, Dabidi aw dərə ti al, nə əl ə nə: «Bəbe əl Bəbe ləm ə nə: «Ire isi dō ji kom ti, ³⁵ ratata kadi m-ilə njé bə je ləi gin tōgi ti[☆]». ³⁶ E be ə, rō Jəju wa ki i bəi-e kagi-dəsi ti kin ə, Luwə ade e Bəbe nim, Kirisi nim tō. E kin ə e ne ki səbi kadi dije pəti ki Isirayəl ti gəri maji.»

Njé ki adi mede Kirisi dəsəy

³⁷ Loki dije ooi ta kin ningə, mede ole wuti wuti adi dəji Piyər əi ki ndəgi njé kaw kilə je əi nə: «NGakəje je, e ri ə kadi ji ra ə?» ³⁸ Ə Piyər təl əl-de ə nə: «Iyəi rəbi ne rasi je ki majal kō, ningə kadi dəw ki ra dansi ti adi rai-e batəm me tō Jəju Kirisi ti, mba kadi majal je ləsi e ki kiyə go kō. Ba a ingəi NDil Luwə. ³⁹ Tək i rəjeti, kun mindi lə Luwə e ki mbata ləsi nim, mbata lə ngansi je nim, ki mbata dije ki isi səy nim. Səbi dō dije pəti ki Bəbe Luwə ləje a bər-de.» ⁴⁰ Piyər əl-de ta je ki rangi ngay go ti bəy mba kadi ma-n naji, ningə ilə dīgəm mede ti ə əl-de ə nə: «Igangi-naa ki gin dije ki majal ki bəne kin, mba kadi Luwə aji-n səsi.» ⁴¹ Dije pəti ki taai ta lə Piyər, rai-de batəm. NDəe ti ka kin, dije asi dibi mitə rəi orəi kadi njé kadi-me je ki kəte.

⁴² Hə ngire dəkagiloe ti kin, rəi nəm nəm mba koo dō ne ndo lə njé kaw kilə je nim, lo ra madi-naa ti nim, lo tət i mapa ti nim, ta lo kəl ta ti ki Luwə nim tō. ⁴³ *Njé kaw kilə je rai ne je ki dəw asi ra al ki ne kəji

je ki əti bəl ngay adi dije pəti isi ki bəl mede ti. ⁴⁴ Njé kadi-me je indəi rəde naa ti kare ba ə kaw i ne kingə je ləde dō-naa ti kare ba tō. ⁴⁵ Gati ki ne kingə je ki ne maji je ləde ə ləbi-naa lae ki go ne ge ti lə dəw ki ra. ⁴⁶ NDō je kare kare pəti, ki me ki kare ba, ingəi-naa me kəy ti lə Luwə. Ningə awi ki me kəy je ti lənaa usoi ne kuso lə Bəbe nim, taa usoi ne je ləde ki rənəl nim, ki me ki səl ləm ləm. ⁴⁷ Osi pa je iləi təji dō Luwə ti, ningə dije pəti ndigi ta ləde tō. NDō je kare kare pəti, Bəbe adi kər dije ki aji-de, re dō made ti par par.

3

Piyər adi rō nga dəw ki njəe oy

¹ NDō kare Piyər əi ki Jə isi awi kəy kaw-naa ti mba kəl ta ki Luwə dō kadi ti ki mitə ki lo səlō. ² Dəkagiloe ti kin ə dije awi ki dəw ki njəe oy lo koje ti nu, indəi-e ta kəy kaw-naa ti. Dəw ka kin, ndō je kare kare pəti, a indəi-e ta kəy kaw-naa ti ki bəri-e nə: «Ta Kəy ki NDole». Indəi-e mba kadi kəy ne dije ki isi uri kəy kaw-naa ti. ³ Loki oo Piyər əi ki Jə ki isi uri ki kəy kaw-naa ti ningə, kəy-de ne. ⁴ Piyər əi ki Jə uri kəmde ki dəe ti, ningə Piyər əl-e ə nə: «Igo-je ne!» ⁵ Nje nja koy go-de, ga mene ti kadi n-a ningə ne madi jide ti. ⁶ Nə Piyər əl-e ə nə: «M-aw ki la al nim, ki ər al nim kadi m-adi. Nə ne ki m-aw jim ti e tōgi Jəju Kirisi. Be ə kadi-me tō Jəju Kirisi ki Najarəti ti, i taa ə njiyə!» ⁷ Piyər uwə taji kəe, bə un-e ki taa. Ta naa ti noq par ə njəe je ki gul njəe je təli toi maji kare. ⁸ I bal a taa ə ilə ngirə njiyə. Aw səde naa ti kəy kaw-naa ti. Tj bal ki rənəl nim ilə təji dō Luwə ti nim tō. ⁹ Dije pəti ooi-e lo njiyə ti nim, lo kilə təji dō Luwə ti nim tō. ¹⁰ Dije gəri-e maji kadi e nje məti ki kəte e nje kisi ta kəy kaw-naa ti ki bəri-e nə: «Ta Kəy ki NDole», isi kəy ne wa ka am. Loki dije ooi ne

ki teē dœ ti kin ningə, ndilde ay ur kaki adi ɓəl rade ngay.

Piyər əl ta kosi dije

¹¹ Nje nja koy ka kin iyə go Piyər əi ki Jā al. Ne kin ra adi ndil dije pəti ay ur kaki. Be ə, dije pəti ayi-naa ngədi kawi-naa ki dode ti dode ti lo ti ki ɓari-e nə: «Pal la Salomo». ¹² Loki Piyər oo ne kin ningə, əl kosi dije ə nə: «NGan *Isirayəl je, ban ə ne ki ra ne kin əti səsi ɓəl kədi be ə? Ban ə uri kəmsi ki dɔje ti tə ne ki e je wa ki tɔgije, ə se e ki takul kaw ki j-aw ki ɓəl Luwə meje ə j-adi-n dingəm kam njiyə-n be ə? ¹³ Jagi, e Luwə la *Abirakam, la *Isaki, la *Jakobi, Luwə la kaje je ə ilə toji dɔ ɓəə kilə ti ləne Jəju, ki iləi-e ji *Pilati ti, Pilati un ndune kadi n-ile taa, nə səi imbati. ¹⁴ Oyo, səi inaji ta gər nje kay njay ki nje ra ne ki dana. Ningə idəji kadi iləi dəw ki nje təl dije taa toe ti. ¹⁵ E be ə, adi təli e ki e nje kadi dije isi ki dode taa. Nə Luwə ade j dan njé koy je ti, j-əi pəti ji gəri maji. ¹⁶ E mbata kadi ki j-adi meje Jəju kin ə, tɔgi ki to me tœ ti, adi tɔgi dingəm ki oi-e, taa igəri-e kin, kadi j a-n taa. Oyo, kadi-me ki tɔge to, ki takul Jəju, adi dingəm kin rɔ nga ki rɔjeti, e ne ki ra ne ta kəmsi ti pəti adi oi ne. ¹⁷ NGəsi ne ngakom je, m-gər maji ngay kadi ne ki irai kin, e ki go gər-e ti al, səi je ki njé kər nɔsi je pəti. ¹⁸ Nə, e ki rəbi kin ə, Luwə təl-n ta ne ki ilə mbə kəte ki takul njé kəl ta je ki tae ti pəti ə nə: Kirisi ki n-un ndune kadi n-a n-ile, a ingə kɔ. ¹⁹ NGəsi ne, iyə go rəbi njiyəsi je ki majal kɔ, ə təli irəi rɔ Luwə ti mba kadi iyə-n go majal je ləsi kɔ. ²⁰ Ningə ɓəbe a adi səi dəkagilo kər kəə, a ilə ki e ki ində dœ naa ti kəte tə Kirisi, adi e Jəju, adi səi. ²¹ Nə ngəsi ne kin, səbi kadi Jəju isi dərə ti, biti kadi Luwə təl ne je pəti ki dənangi ti ki sigi gogi, təkɪ ilə-n mbə me ɓal je ti ki man, ki takul njé kəl ta je ki tae ti ki ayi njay. ²² Be ə, *Moji ə nə: «Bəbe Luwə ləsi a adi

nje kəl ta ki tae ti, ki to tə mi be, a j dan ngakosi je ti, ki mbata ləsi, a oi dɔ ta je pəti ki a əl səsi. ²³ Dəw ki mbati təl rəne go ta ti ki nje kəl ta ki ta Luwə ti kin a əl ningə, Luwə a tuje kɔ dan dije ti ləne ki koy». ²⁴ *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti pəti, ilə ngire dɔ Samiyəl ti nu ki njé re goe ti, əli ta dɔ dəkagilo ti ki jisi me ti ɓone kin kəte. ²⁵ Səi, ə səi dije ki ta ki Luwə əl ki ta njé kəl ta je ki tae ti kin səbi dəsi, taa kun mindi ki Luwə un adi kaje je loki un ndune adi Abirakam kin səbi dəsi tɔ. Luwə un mindine ə nə: «Gin koji je ki dənangi ti ne pəti a ingəi ndu ki tər dɔ ti ki takul gin ka ləi». ²⁶ E ki mbata ləsi kəte, ə Luwə teē-n ki ɓəə ləne, ile adi səsi mba kadi njangi dəsi, ki takul ra ki ra adi nə nə iyə go rəbi njiyə je ləne ki majal kɔ.»

4

Piyər əi ki Jā ai nɔ njé gangi ta je ti la Jipi je

¹ Loki Piyər əi ki Jā isi əli ta kosi dije tə kəl ba ɓəy ə, njé kijə ne məsi kadi-kare je ki madi nim, ki bo ki dɔ kəy kaw-naa ti nim ta ki dije madi ki mbɔ ɓuti ti la *Sadusi je, teēi ki rəde ti hɔy. ² Wongi ra njé kər nɔ *Jipi je ngay mbata ooi Piyər əi ki Jā isi ndoi ne kosi dije, ningə əli-de əi nə: «Təkɪ Jəju j-i-n lo koy ti wa kin ə, njé koy je ka a j-i lo koy ti tɔ.» ³ Uwəi-de iləi-de kəy dangay ti ratata lo ti, tadɔ lo səl ngata, adi lo kadi gangi ta dode ti goto. ⁴ Ningə mbɔ njé je ti ki ooi ta ləde, ngay je dandə ti adi mede. Be ə, ra adi kər dingəm je re dɔ made ti adi asi dibi mi kare. ⁵ Lo ti dɔ ti ningə, njé kər nɔ Jipi je nim, ngatɔgi je nim ta njé ndo ndu-kun je nim, kawi-naa me ɓe bo ti ki Jorijaləm. ⁶ Lo kaw-naa ti kin, An ki e ki bo la njé kijə ne məsi kadi-kare je e ti nɔɔ, taa Kayipi nim, Jā nim, Aləgijandir ki ndəgi dije pəti ki me kəy ti la nje kijə ne məsi kadi-kare ti ki bo ka kin

nim ka əi nɔɔ tɔ. ⁷ Adi rai ki Piyər əi ki Jə nɔde ti ki nɔ njé kaw-naa je ti, ɓa dɔji-de ta əi nɔ: «Ki tɔgi ki j ra, ə se me tɔ nɔ ti ə irai nɛ kin ə?» ⁸ Ningə Piyər, NDil Luwə rosi mee, adi əl-de ə nɔ: «Səi njé kɔbe je ki ngatɔgi je, ⁹ dɔji-je ta ɓone ɔji dɔ nɛ ki maji ki ji ra ki dɔw ki njae oy ki kuji nɛ ki ji ra ə ingə-n rɔ nga. ¹⁰ Maji kadi səi pəti igəri ay njay, taa dije pəti ki *Isirayəl ti ka, kadi gəri maji tɔ. E me tɔ Jəju Kirisi ki Najarəti ti ə ji ra-n nɛ kin. E ki takul Jəju wa ki ɓəi-e dɔ kagi-dəsi ti ə Luwə ade j taa dan njé koy je ti wa kin ə, dingəm kin a-n ta nɔsi ti, ki rɔ ki nga. ¹¹ E mbal ki səi njé ra kəy je imbatie, nə e ə təl mbal ki ndae itə made je pəti, e mbal ki nje kadi tɔgi kəy[☆]. ¹² Kaji e me tɔe ti ki karne ba. Tɔ ki rangi ki Luwə adi dɔw dɔnangi ti ne mbɔ dije ti ki mba kadi j-ingəi kaji goto.» ¹³ NDɔji njé gangi ta je ki ki bo lə Jipi je ngay loki oi Piyər əi Jə əli ta ki kanji ɓəl, tado gəri-de kadi əi dije ki kare ki kanji nɛ ndo. Nə ke ə gəri kadi əi dije ki əi naa ti ki Jəju mari nu. ¹⁴ Nə loki ooi dingəm ki ngai-e ka kin a gədide ti ningə, gəri lo ta ki kadi əli-de al. ¹⁵ Be ə uni ndude adi Piyər əi ki Jə, taa dingəm ka kin nim kadi tɛɛi taga, ningə naji-naa ta mbɔde ti ə əi nɔ: ¹⁶ «Ri ə j-a rai ki dije kam ə? Tado rai nɛ kɔji ki əti ɓəl ki to ndalo ti ay njay adi dije ki Jorijalam ooi poye. Lo kadi ji naji goto. ¹⁷ Nə ke ə kadi poy ta kin aw ki kəte kəte mbɔ dije ti al ngata. Adi j-iləi jije kəmde ti kadi kaw ki kəte nɔɔ kam, əli dɔw madi ta ki tɔ Jəju al ngata.» ¹⁸ Go ta je ti kin, awi ki Piyər əi ki Jə kəy gogi ə ɔgi-de ki tɔgide kadi əli ta ə se ndoi nɛ ki tɔ Jəju al ngata. ¹⁹ Nə Piyər əi ki Jə əli-de əi nɔ: «Əli-je adi joo, se e go rəbe ti, ta kəm Luwə ti, kadi ji təl rɔje go ta ti ləsi yo ə j-iyə ta lə Luwə wa? ²⁰ Ki ɔji dɔje, j-a j-asi kuti taje dɔ nɛ ti ki j-o ki kəmje nim, ki mbije

nim kin al.» ²¹ Loki iləi jide kəmde ti ki kɔ joo ɓəy ningə, iyəi-de adi awi. Təki rɔjeti, ingəi nɛ madi rɔde ti ki asi kuwə-n-de dangay ti al, tado dije pəti piti Luwə mba nɛ ki ra nɛ kin. ²² Bal dingəm ki ingə rɔ nga ki takul nɛ kɔji ki əti ɓəl kin, itə kuti sɔ.

Njé kadi-me je əli ta ki Luwə

²³ Go kiyə-de ti, Piyər əi ki Jə awi ingəi madije je ki njé kadi-me je, ɔri-de poy nɛ je pəti ki ki bo je lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ki ngatɔgi je əli-de. ²⁴ Loki madije je ooi ta ləde gine gangi ngata ningə, pəti ki me ki kare, əli ta ki Luwə əi nɔ: «Bəbe, j ə ira dɔrə ki dɔnangi, taa ira ba bo ki nɛ je pəti ki me ti tɔ[☆]. ²⁵ E j ə adi NDili əl ta ki ta kaje *Dabidi ki ɓəə ləi ə nɔ: “Gin ɓe je ki dangi dangi tɔji rɔ ki ndangi kare be. Taa kɔji ta ra je ləde tɔ rɔde ti kare! ²⁶ NGar je ki dɔnangi ti ne indəi dɔ rɔde dana mba kaw rɔ, NJé kɔbe je indəi rɔde naa ti, ɔsi ta Bəbe ki dɔw lie ki mbəte tə NGar”. ²⁷ Təki rɔjeti, e me ɓe bo ti kin ə, *Erodi əi ki Pɔsi *Pilati, naa ti ki gin ɓe je ki dangi dangi ki ngan *Isirayəl je indəi rɔde naa ti ɔsi ta ɓəə kilə ləi ki ay njay, ki e Jəju ki imbatie tə Kirisi[☆]. ²⁸ Nɛ je ləde ki rai kin, e təl ə tɔli ta kɔji ra je ləi pəti ki ɔji kəte, ki tɔgi, me ndigi ti ləi. ²⁹ Basine Bəbe, oo jide ki isi iləi kəmje ti kadi indəi je ɓəl ti kin! Adi ɓəə je ləi tɔgi kadi iləi mbɛ ta ləi ki me ki ti kati. ³⁰ Ningə, kadi ɔji tɔgi me tɔ ɓəə kilə ti ləi ki ay njay Jəju, kadi njé mɔy je ingəi rɔ nga nim, taa kadi nɛ kɔji je ki nɛ je ki dɔw asi ra al rai nɛ nim tɔ. ³¹ Loki tai kəə ta kəl ta ti ki Luwə ningə, dɔnangi yaki yikiti yikiti gin njade ti, loki ki kawinaa ti. Ba NDil ki kay njay rosi mede pəti adi iləi mbɛ ta lə Luwə ki rɔ ki tɔ kati.»

Njé kadi-me je indəi rɔde naa ti

³² NJé kadi-me je pəti indəi rɔde naa ti ki ngame ki kare ki gir ta ki kare. Dɔw kare ki indəi gune ki nɛ

kingə ləne ki sobi dəne goto, ne je pəti e yadə. ³³ Ki təgi ki əti 6əl ngay ə njé kaw kilə je mai naji ki lo koy ti lə Bəbe Jəju. Ningə, kare kare pəti, Luwə jangi dədə jangi də ki əti 6əl ngay. ³⁴ Be ə dəw kare dande ti ki ne to rəe goto. Tadə njé je ki ay ki lo ndər je ki kəy je, uni gati ə rəi ki lae, ³⁵ adi njé kaw kilə je. Ningə njé kaw kilə je ləbi la ka kin dande ti pəti, 6a nə nə ingə ki go ne ge je ti lie.

³⁶ Dəw madi kare ki təe nə Jisəpi, ki e gin koji ti lə *Ləbi, ki dənangi Sipiir ti, ki njé kaw kilə je indəi təe nə Barnabasi, kər me nə: «Dəw ki nje kilə dingəm me dije ti,» ³⁷ e ka, aw ki lo ndər, ə un lo ndər ləne ka kin gati-n, ə re ki lae adi njé kaw kilə je.

5

Ta ki ngom lə Ananiyasi əi ki Sapira

¹ Dingəm madi kare ki təe nə Ananiyasi əi ki dəne ləne Sapira, gati ki ne kingə ləde kare tə. ² Ananiyasi əi ki dəne ləne Sapira indəi ndude naa ti, 6əyəi nusi la, ə awi ki ndəge adi njé kaw kilə je. ³ Piyər əl-e ə nə: «Ananiyasi, ra ban ə iyə *Satə adi ur mei ti bore be ə? Or nusi la lo ndər ləi ingəm, ə əl ta ki ngom NDil ki kay njay! ⁴ Ri ə əgi kadi ingəm ne kingə ləi ə? A re gati-n ə bəlme ka, ri ə əgi kadi la ki ingə kin, ira-n ne ki mei ge ə? Ne ki iga mei ti kin e ne ki majal. E dije ə əl-de ta ki ngom əl, nə e Luwə ə əl-e ta ki ngom.» ⁵ Lok i Ananiyasi ool ta kin par ə, osi nangi, oy. Dije pəti ki ooi poy ta kin, 6əl ra-de ngay. ⁶ Basa je rəi rəgi nine, 6a uni-e, awi dibi-e. ⁷ Asi ngirə kadi mitə go ti, dəne lie re ur kəy ki kanji kadi gər ne ki ra ne. ⁸ Piyər dəje ə nə: «Əl-m adi-m m-o, se kər la ki igati ki lo ndər ləsi wa ə n wa?» Ə dəne əl-e ə nə: «Oyo, kər la ki j-ingə wa ən.» ⁹ Lo kin ti, Piyər əl-e ə nə: «Ra ban ə indəi ndusi naa ti mba kadi soki NDil ki kay njay lə Bəbe ə?» O ka nja dije ki awi ki ngawi

dibi-e ə 6a ta kəy ti kin, i ka a awi səi tə. ¹⁰ Ta naa ti nqo par ə Sapira osi nja Piyər ti nangi, oy. Lok i basa je ki njé kaw dibi ngawe uri kəy ningə, ingəi nine adi uni-e awi sie dibi-e kadi ngawe ti. ¹¹ Ne ki ra ne kin, ra adi njé kaw-naa je pəti, 6əl rade ngay, taa dije pəti ki ooi poy ta kin ka, 6əl rade ngay tə.

NJé kaw kilə je rai ne je ki əti 6əl 6əl

¹² *NJé kaw kilə je rai ne je ki əti 6əl ki ne je ki dəw asi ra al ngay dan dije ti. NJé kadi-me je pəti, kawinaa lo kare ba, gin pal ti lə *Salomə, ta kəy ti lə Luwə. ¹³ Dije ki rangi ki adi mede Luwə al 6əy 6əli kadi rəi rəde ti. Be ka, piti njé kadi-me je ngay. ¹⁴ Dingəm je ki dəne je ngay ngay adi mede Bəbe, adi kərde ore də njé kadi-me je ki də ti də ti. ¹⁵ Dije awi biti əyi njé moy je ki ə taga kadi rəbi ti, tiləi-de də tirə je ti ə se də kagi ti ki otii-de, mba kadi re Piyər man ningə, ndile ur də e ki ra ti wa kare dande ti. ¹⁶ Dije ngay i 6e je ti ki gidi 6e bo Jorijaləm ti, rəi bur bur ki njé moy je ki dije ki ndil je ki majal yəti dədə. Ningə pəti ingəi rə nga.

Uwəi njé kaw kilə je dangay ti

¹⁷ Go ne je ti kin, ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki dije ki goe ti ki əi me 6uti ti lə *Sadusi je, jangi rade ngay də njé kaw kilə je ti. Adi uni ndude kadi n-a rai ne madi. ¹⁸ Be ə, uwəi njé kaw kilə je iləi-de kəy dangay ti. ¹⁹ Nə dan kondə ti, malayka lə Bəbe re tēē ta kəy dangay, lok i adi tēēi taga ningə, əl-de ə nə: ²⁰ «Awi me kəy kaw-naa ti, iləi mbə ta ki nje kadi dəw təl isi ki dəne taa kin adi dije pəti ooi!» ²¹ *NJé kaw kilə je təl rəde go ti, adi lo ti ki si 6ati ba par ə, awi kəy kaw-naa ti, iləi ngirə kadi ndoi ne dije. Ki bo ki də njé kijə ne məsi kadi-kare je ti ki dije ki goe ti, 6ari ngatəgi je ki njé gangi ta, ki ngatəgi je lə nğan *Isirayəl je pəti. Ningə iləi kəy dangay ti mba kadi rəi ki njé kaw kilə je tə. ²² Nə loki njé kilə je awi ningə, ingəi-de

kəy dangay ti al, adi təli rəi ərī-de poye əi nə: ²³ «J-ingə ta kəy dangay e ki kuti mbuki maji nim, njé ngəm ta kəy je ka ai ta kəy ti noo nim tə, nə loki j-ur me kəy ti ningə, j-ingə dəw madi al.» ²⁴ Loki ki bo ki do njé ngəm ta kəy kaw-naa ti əi ki ki bo ki do njé kijə ne məsi kadi-kare ti ooi ta kin ningə, ndilde əy ur kaki, adi dəji-naa ta do ne ti ki a ra ne go ne ti kin. ²⁵ Ba dəw madi re əl-de ə nə: «Dingəm je ki adi uwəi-de dangay ti ka kin, ai kəy kaw-naa ti noo, isi ndoi ne dije.» ²⁶ Ki bo ki do kəy kaw-naa ti aw ki dije ləne uwə-n njé kaw kilə je re səde, nə ke ə indəi gu dode ti al tadə bəli kadi kosi dije ki kawinaa do ne ndo ti lə njé kaw kilə je a təlī-de ki mbəl təlī-de. ²⁷ Loki rəi səde ningə, awi səde kəy ngangī ta ti ki bo. Ə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je əl-de ə nə: ²⁸ «J-əgi səsi ki təgije kadi indoi ne kosi dije ki tə dingəm kin. Ə səi itəli rəsi go ta ti ləje al, asi dənangī Jorijaləm naki ki ne ndo ləsi, ningə iğei kadi məse e doje ti bəy.» ²⁹ Nə Piyər əi ki ndəgi njé kaw kilə je əli-de əi nə: «Təl rə go ta ti lə Luwə e soti itə təl rə go ta ti lə dije. ³⁰ Luwə lə kaje je adi Jəju ki itəli-e ki rəbi bə-e do kagi-dəsi ti kin, tēē lo koy ti. ³¹ E ə Luwə un-e, inde ade isi taa, do ji kone ti tə NGar ki itə ngar je pəti, taa nje kajī dije tə. Luwə inde kadi, ki ta rəbi lie, Isirayəl je iyəi rəbi ne rade je ki majal kə, adi n-iyə-n go majal je ləde kə tə. ³² Je njé ma naji do ne je ti ki rai ne kin, naa ti ki NDil ki kay njay ki Luwə adi njé je ki təlī rəde go ta ti lie.» ³³ Loki njé gangi ta je ooi ta kin ningə, wongī rade ngay do njé kaw kilə je ti, adi ndigi təlī-de. ³⁴ Nə e ki kare ki mbode ti ki təe nə Gamaliyal əsi nangī j taa. E Parisi ki nje ndo dije ndu-kun, e dəw ki dije pəti gei ta lie ngay. Loki j taa dande ti ningə, dəji mba kadi adi njé kaw kilə je ijəi rəde dəbi kare jə. ³⁵ Ba go ti, əl-de ə nə: «Isirayəl je, indəi manji ne ki iğəi kadi rai ki dije kam maji

oi taa. ³⁶ Dəkagilo ngay al ne bəy ə, dəw madi ki təe nə Təda təji rəne kadi ne dəw ki nga. Ər dije asi bu sə gone ti. Nə dije rəi təlī-e adi dije ki goe ti ka kin sanai-naa. Dəw oo ta lie al bəne. ³⁷ Goe ti ningə, Juda ki Galile ti, tēē dəkagilo ndangi tə dije me makitibi ti, əy dije ngay gone ti ra-n wongī. Nə e wa ka dije təlī-e tə, adi dije ki goe ti sanai-naa kə. ³⁸ NGə sine, ta ləm ə to kin: Oti kadi irai ne madi ki dije kam, iyəi-de adi awi lo ləde. Ne ki kadi iğəri ə to kin, re kəji ta ra je ləde ki kilə rade je j rə dije ti ə, gin ne je kin a gangi tə yə ndəge je be tə. ³⁹ Nə re ne je kin j rə Luwə ti ə, lo kadi səi a əgi do goto. Oti kadi inai rə ki Luwə.»

Lo kin ti, njé gangi ta je ndigi goe ti. ⁴⁰ Be ə, təlī bəri njé kaw kilə je kəy gogi, bə, adi tindəi-de, ə ndəri mbide kadi əli ta ki tə Jəju al, ningə iyəi-de adi awi. ⁴¹ NJé kaw kilə je tēēi lo gangi ta ti ki rənəl mba koo ki Luwə oo-de adi asi naki kadi ingəi kə mbata lə Jəju. ⁴² Ningə ki ndo je kare kare pəti, me kəy kaw-naa ti ə se me kəy je ti madi, njé kaw kilə je nayi ki lo ndo ne dije ti nim, ki lo kilə mbə Poy Ta ki Maji ti, təki Jəju e Kirisi.

6

Kində njé koo go njé kaw-naa je

¹ Dəkagiloe ti kin, kər njé ndo je j ki do made ti ki kəte kəte. Be ə, ra adi *Jipi je ki njé kəl ta Girəki bəi ta do Jipi je ti ki njé kəl ta Ebirə. NJé kəl ta Girəki bəi ta mbata njé ngaw koy je ləde ingəi ne kuso ki dije isi ləbi ki ndo je kare kare pəti kin, tə ndəge je al. ² Be ə, njé kaw kilə je ki dəgi gide e joo kawī njé ndo je ki naa ti, əli-de əi nə: «A e ne ki go ti al kadi j-iyə ta kəl ta lə Luwə, ə ji təl ji nay ta ne ləbi ti. ³ MBata kin ə, ngakə je je, maji kadi ikəti dije siri dansi ti, ki dije mai naji ləde maji nim, NDil Luwə rosi mede nim, taa

awi ki kəm-kədi nim tə, mba kadi j-
ilə kilə kin jide ti. ⁴ Be mba kadi j-un-
n rəje j-ində ta dangi mbata kəl ta
ki Luwə ki mbata ndo ne dije.» ⁵ Ta
kəji je kin nəl njé ndo je pəti. Be ə,
mbəti Etiyən ki e dəw ki rosi ki kadi-
me nim, ki NDil ki kay njay nim tə.
Taa mbəti Pilipi nim, Pirokər nim,
Nikanər nim, Timo nim, Parmənasi
nim, taa Nikola ki e dəw ki Atiyosi
ti, ki təl Jipi nim tə. ⁶ Rəi səde oji-
de njé kaw kilə je, adi əli ta ki Luwə
mbata ləde, indəi jide dəde ti nim,
njangi dəde nim tə. ⁷ Ta lə Luwə
aw ki kəte par par. Kər njé ndo
je j də made ti ngay me be bo ti ki
Jorijaləm. Taa njé kijə ne məsi kadi-
kare je wa ngay ka adi mede Jəju tə.

Awi ki Etiyən lo gangi ta ti

⁸ Etiyən e dəw ki rosi ki me-maji
nim, ki təgi lə Luwə nim, taa ra ne
je ki dum ra ki ne kəji je ki əti bəl bəl
dan dije ti nim tə. ⁹ Ningə dije madi
iləi ngirə kadi naji ta ki Etiyən. Dije
kin əi njé ki me kəy kaw-naa ti lə
*Jipi je. Əi njé je ki bəri rəde: «Dije ki
taa kiyə taa.» Adi əi Jipi je ki jii Sirən
ti nim, Aləgijandiri ti nim, ki njé ki
jii Silisi ti nim, taa ki dənangi Aji ti
nim tə, ¹⁰ nə təgi ta kəlde asi go ya
Etiyən ti al, tadə Etiyən əl ta ki kəm-
kədi ki NDil Luwə ade. ¹¹ Lo kin ti,
awi ndogi dije ki la ki jide ti kadi əli
əi nə: «Je wa j-o ki mbije kadi Etiyən
əl ta ki mal də *Moji nim, də Luwə
nim tə.» ¹² Be ə, suləi kosi dije nim,
ngatəgi je nim, taa njé ndo ndu-kun
je nim adi rəi uwəi Etiyən də jie ti,
awi sie lo gangi ta ti ki bo. ¹³ İndəi
njé ma naji je ki ngom adi təti ta
dəe ti, əli əi nə: «Dingəm kam ta kəə
ta kəl ta ki mal də kəy ti lə Luwə ki
e lo ki ay njay kin al nim, taa də
ndu-kun ti lə Moji al nim tə.» ¹⁴ Təki
rojeti, je wa j-o ndue ki əl-n kadi Jəju
ki Najarəti ti a tuji kəy kin, ə a yəti ne
kagi be je ki Moji adi-je. ¹⁵ Dije pəti

ki lo gangi ta ti ki bo, uri kəmde pəti
də Etiyən ti, ningə ooi kadi ta kəme
to tə ya malayka be.

7

Etiyən əl ta nə njé gangi ta je ti

¹ Ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-
kare je dəji ta Etiyən ə nə: «Ta je
ki dije əli dəi ti kin, e ki rojeti wa
ta?» ² Etiyən ile ti ə nə: «Səi bawm
je ngakom je ki, uri mbisi oi də ta
ki m-a m-əl səsi kam maji. Me ndə
je ti ki kəte, Luwə ki nje piti oji rəne
kaje *Abirakam, dəkagilo ti ki isi-n
me be ti ki Mejopotami ti bəy, kəte
bəy taa kadi aw uwə lo kisi dənangi
Aram ti. ³ Luwə əl-e ə nə: “J taa iyə
be ləi ki njé kəji je ə aw me be ti ki m-
a m-əji.” ⁴ E be ə, Abirakam iyə me
be ki Kalde ə re uwə lo kisi Aram ti.
Ningə go koy bawə ti, Luwə ade j taa
re me be ti ki isi ti ngəsine kin.” ⁵ Ne
nduwa ki Luwə adi Abirakam me be
ti kin goto. NGon nusi lo ki ndikiri
be ka ade al. Nə un ndune ade kadi
n-a n-ade be kam ba pəti. Taa n-a
n-adi ngan kae je toe ti tə. Dəkagilo
ti ki Luwə isi əl ta Abirakam kin,
Abirakam oji ngon al bəy.” ⁶ Ta ki
Luwə əl-e ə to kin: “NGan kai je a
isi tə mba je dənangi ti ki rangi nim,
dije a rai-de bəə ti nim, ta dije a adi-
de kə asi bal bu sə nim tə.” ⁷ Go ta je
ti kin, Luwə əl ə nə: “Gin dije ki rai-
de bəə ti kin, mi wa m-a m-gangi ta
dəde ti. Go ti ningə, a tēēi me be mba
ti ki rade bəə ti kin kə, ə a təli rəi me
be ti ki j ti ə awi bəə ti kin mba kadi
rəi əsi məkəsine nangi nəm ti.” ⁸ Ba
Luwə ade ne kilə mindi ki e kijə
məti. Be ə, ləki Abirakam oji *Isaki
ningə ndə jijoo go ti par ə ijə mətə.
Isaki ra be tə mbata ngone *Jakobi.
Jakobi ka ra be tə mbata ngane je ki
əi gin *Isirayəl je ki dəgi gide e joo.”

⁹ «Ningə ni ki me ngan lə Jakobi
ti ra adi gati ki ngokode Jisəpi adi
awi sie tə bəə me be ti ki Ejipi ti.

✧ 7:3 Kilə ngirə ne je 12.1 ✧ 7:4 Kilə ngirə ne je 11.32; 12.5 ✧ 7:5 Kilə ngirə ne je 12.7; 13.15;
17.8 ✧ 7:7 Tēēi ki taga 3.12 ✧ 7:8 Kilə ngirə ne je 17.10-14; 21.4 ✧ 7:9 Kilə ngirə ne je 37.11,
28; 39.2, 21

Nə Luwə e sie naa ti[☆]. 10 Be ə, ər-
e me kə je ti pəti. Ningə me-maji
lə Luwə ki e sie, ade kəm-kədi ta
kəm Parawo ti ki e ngar ki Ejipi ti.
Adi Parawo un-e inde tə nje kəbe
dənangi ki Ejipi ti, taa də me kəy ti
ləne pəti tə[☆]. 11 Dəkagiloe ti kin ə,
60 ki bo osi dənangi Ejipi ti ba pəti,
taa dənangi Kana ti tə. E dəkagilo
kəm-to-ndoo ki əti bəl ngay. Lo kadi
bawje je ingəi ne ndikiri usoi goto[☆].
12 Lok i Jakobi oo kadi ne kuso to me
be ti ki Ejipi ti ningə, ilə nganne je ki
əi kaje je adi awi ki dəsəy. 13 Lok i
təl ilə-de ki kə joo ningə, Jisəpi ra adi
ngakəe je gəri-e. Lo kin ti, Parawo
ka, gər-n gin koji lə Jisəpi tə[☆]. 14 Go
ti ningə, Jisəpi ilə go bawne Jakobi ti
ade re ki gin koji lie ba pəti, asi dije
dəsiri gide e mi[☆]. 15 Jakobi aw Ejipi
ti ningə oy ki kəte nqo. Kaje je ka
oyi nqo nim tə[☆]. 16 Təli ki singəde rəi
dənangi Kana ti, me be bo ti ki təe nə
Sisəm. Dibi-de be nin ti ki Abirakam
ndogi ki la ji ngan lə Amər ti me be
ti ki Sisəm[☆].

17 «Dəkagilo təl kon kun mindi
ki Luwə un adi Abirakam e bəsi.
Ningə kər ngan Isirayəl je bay ki də
made ti də made ti dənangi Ejipi ti,
18 biti dəkagilo ti ki ngar ki rangi ki
gər Jisəpi al o-n be dənangi Ejipi ti[☆].
19 NGar ka kin uwə dije ləje ra-n kilə
ki al də maji nim, adi-de kə nim, ta
ində gu dəde ti adi iyəi ngande je ki
kasi kə, biti kadi oyi[☆]. 20 Dəkagilo ti
kin ə, oji *Moji ki me-maji lə Luwə e
dəe ti adi oti-e me kəy ti lə bawe asi
nay mitə[☆]. 21 Ningə lok i dum dəde
adi iləi-e kə, ngon lə Parawo ki dəne
teə dəe ti, ə un-e ote tə ngonne wa
be[☆]. 22 Be ə Moji ingə-n ne ndo ki oji
də kəm-kədi pəti ki dənangi Ejipi ti.
Adi aw ki təgi me ta kəl-e ti nim, me
kilə rae ti nim tə.

23 «Lok i bəle e kuti sə ningə, mər

ta re dəe ti mba kadi n-aw n-oo
ngakone je ki əi ngan Isirayəl je.
24 Dəkagilo ti ki e-n ki ngakone je
ə, oo dəw kare ki Ejipi ti isi adi kə
ki kare dande ti. Be ə, re rə də
ngokone ti adi ində dəw ki Ejipi ti ka
kin təl-e. 25 Moji gir kadi ngakone je
a gəri tək i Luwə ə ilə səne mba kadi
n-taa dəde. Nə ngakəe je gəri al.
26 NDə ki go ti, oo ngakone je joo ki
əi Isirayəl je isi rəi-naa. Ire a dande
ti mba kadi gangi-de naa ti. Əl-de ə
nə: “Səi ngakonaa je tə, ə ban ə isi
rai na majal be ə?” 27 Ningə e ki nje
tində ngokone ka kin əse ngrəngi,
ə əl-e ə nə: “Nə ə indəi dəje ti tə ngar
ləje, ə se nje gangi ta danje ti ə?” 28 Ige
təl-m tək i tagine itəl-n dəw ki Ejipi ti
ka kin be a?” 29 Lok i Moji oo də ta
kin ningə, bəl ra-e, adi aw uwə lo kisi
tə mba dənangi Madiya ti. Dənangi
Madiya ti ə Moji taa dəne oji-n ngan
je joo[☆].

30 «Bal kuti sə go ti ningə, malayka
teə həy rəe ti dilə lo ti, bəsi ki də mbal
Sinay, dan ndon por ti me gu ti ki isi
o por. 31 Lok i Moji oo ne kin ningə,
ndile ay ur kaki. Moji ge kadi n-oo
ne kin maji adi əti re bəsi rə ti. Loe
ti nqo ə oo də ndu Bəbe ə nə: 32 “Mi
Luwə lə kai je, Luwə lə Abirakam,
Luwə lə Isaki, Luwə lə Jakobi.” Moji
bəl dadi par par, lo kadi un kəmne
ki taa goto. 33 Ə Bəbe əl-e ə nə: “Ər
sa njai ti tadə lo ki a ti kam e lo ki ay
njay. 34 M-o kəm kə lə dije ləm me
be ti ki Ejipi ti. M-o də timə ki isi timəi
rusi rusi, ə m-ur nangi m-re kadi m-
taa-de m-ilə-de taa. Ningə ki bəsi
kin, ire adi m-ilə-i Ejipi ti gogi[☆].”

35 «Oi maji! E Moji ki ngakəe je
əsi-e ngrəngi, ə əli-e əi nə: “Nə indəi
dəje ti tə ngar ləje ə se nje gangi ta
danje ti ə”, wa kin ə, Luwə ilə tə ngar
nim, taa nje taa-de kilə-de taa nim,
ki takul təgi lə malayka ki teə sie həy

☆ 7:10 Kilə ngirə ne je 41.39-41 ☆ 7:11 Kilə ngirə ne je 41.54-57 ☆ 7:13 Kilə ngirə ne je 45.1-4,
16 ☆ 7:14 Kilə ngirə ne je 45.9-10, 17-18 ☆ 7:15 Kilə ngirə ne je 46.1-7 ☆ 7:16 Kilə ngirə
ne je 23.3-16; Jojuwe 24.32 ☆ 7:18 Teə ki taga 1.7-8 ☆ 7:19 Teə ki taga 1.10-11, 22 ☆ 7:20
Teə ki taga 2.2 ☆ 7:21 Teə ki taga 2.3, 5, 10 ☆ 7:29 23-29: Teə ki taga 2.11-15, 21-22; 18.3-4
☆ 7:34 30-34: Teə ki taga 3.1-10

me gu ti, kin nim tó. ³⁶ E ə tēē səde ki takul ne ra je ki dəw asi ra al nim, ki takul ne kóji je nim, me be ti ki Ejipi ti. Taa dəkagilo ti ki isi indəi ba bo kasi gangi nim, dəkagilo ti ki rai 6al kuti sɔ dilə lo ti kin nim tó*. ³⁷ E darɔ Moji ki kare wa kin 6əy ə tɔ ə l ngan Isirayəl je ə nə: “Luwə a tēē ki nje kəl ta ki tane ti kare dansi ti səi je wa, ki a to tə mi be*.” ³⁸ Loki ngan Isirayəl je kawī-naa dilə lo ti ka, e Moji wa kin ə taa ta ta malayka ti dɔ mbal Sinay ti, əl kaje je. E ə taa ta kaji kin rɔ Luwə ti, mba kadi adi-je*. ³⁹ Nə kaje je mbati kadi təli rɔde go ta je ti lie. Ningə ki bo tɔy, əsi-e ngərangi. Mede e dɔ təl kaw dɔnangi Ejipi ti gogi. ⁴⁰ Dəkagilo ti ki Moji nay dɔ mbal Sinay ti 6əy, rai rɔ *Arɔ ti əli-e əi nə: “İra kagi yo je ki kadi ɔri noje, tadɔ ji gər ne ki ra Moji ki nje tēē səje me be ti ki Ejipi ti kin al.” ⁴¹ Be ə me ndɔ je ti kin, ibəi ngon yo madi ki to tə ngon baw mangi be, ə iləi kadi-kare adi-e. Ba rai rɔnəl ngay əsi gon ne ki əi je wa ibəi ki jide kin*. ⁴² Nə Luwə təl gidine adi-de, iyə-de kɔ adi isi ta ra yo ti, ki kəsi-gon ne je ki dɔrə ti tə nay je ki kadi je ki mee je tə kagi yo je ləde, təkı ndangi me makitibi ti lə nje kəl ta ki ta Luwə ti: “Səi dije ki Isirayəl, 6al kuti sɔ ki irai dilə lo ti kin se da je ki itəli-de ki ndəgi kadi-kare je adi, e mi ə adi-mi a? ⁴³ Jagi, səi oti kəy yo lə kagi yo ləsi Moloki yo, ki mee lə kagi yo ləsi Rəpa, yo je ki səi wa irai-de ki jisi mba kadi əsi məkəsisi nɔde ti. MBata ne rasi je kin ə, m-a m-adi njé bə je ləsi a uwai səsi, awi səsi say tə mba je gidı *Babilon ti 6əy*”.

⁴⁴ «Me dilə lo ti, kaje je ai ki kəy kibi kingə-naa ki Luwə. Moji ra kəy kibi ka kin təkı Luwə un-n ndune ade. Ra go kuje ti ki oo. ⁴⁵ İyəi kəy kibi ka kin adi gin kóji je ləde ki

rangi, ki əi kaje je ki rai gode ti. Kəy kibi kin e jide ti, loki Jojuwe ɔr nɔde adi rai taai dɔnangi lə gin dije ki dangi dangi ki Luwə tuwə-de nɔde ti. Kəy kibi ka kin, to bitı dəkagilo ti lə Dabidi*. ⁴⁶ Me-maji lə Luwə e ki *Dabidi adi dəji ta rəbi mba kadi n-ra kəy n-adi Luwə lə Jakobi*. ⁴⁷ Nə e *Salomɔ yo ə ra kəy adi Luwə*.

⁴⁸ «NGa ningə Luwə ki e ki dəkagilo je ti pəti, a isi me kəy ti ki dəw ra ki jine al. Təkı nje kəl ta ki tae ti ə nə: ⁴⁹ “Dɔrə e kimbər ngar ləm, ningə dɔnangi e ne kində njam.” Babe əl 6əy ə nə: “Kəy ki ban ə, a irai adi-mi ə? Lo ki ra a e lo kuwə rɔ ləm ə? ⁵⁰ Se e mi al ə, nə tɔy ə, ra ne je kin pəti ə*?”

⁵¹ «Səi dije ki njé tə rɔ je, itēēi mesi al nim, ibəyi mbisi nim dɔ ta ti lə Luwə tə dije ki njé gər Luwə al be. İtoi tə bawsi je wa be. Ne kin ə ra adi, isi ta rɔ ki NDil Luwə ti, ki dəkagilo je pəti. ⁵² Nje kəl ta ki ta Luwə ti ki ra ə bawsi je adi-e kɔ al ə? Əi je ə təli njé kilə mbə kəte, ki ɔji dɔ re lə dəw ki e kare ba, ki e dəw ki dana. Ningə ngəsine, loki Kirisi re, səi je uni dɔe, ə təli-e tɔ. ⁵³ Oyo, səi ingəi ndu-kun lə Luwə ki takul malayka je, nə lo kadi itəli rəsi ti go ti goto.»

Tiləi Etiyən ki mbal təli-e

⁵⁴ Loki njé gangi ta je ki bo lə *Jipi je ooi dɔ ta ki Etiyən əl ningə, wongi rade ngay adi ngəi ngangide mur mur dɔe ti. ⁵⁵ Nə Etiyən ki NDil Luwə rose, un kəmne taa ki dɔrə ti ningə oo kunji Luwə nim, taa oo Jəju ki a taa dɔ ji kɔ Luwə ti nim tɔ. ⁵⁶ Əl ə nə: «Oi, m-o dɔrə tēē tane, ningə m-o NGon Dəw a taa dɔ ji kɔ Luwə ti.» ⁵⁷ Loki ooi dɔ ta kin ningə, uri kəl ki ndude ki bo ə uti mbide dɔ ta ti lie, ə buki-naa dɔe ti.

* **7:36** 35-36: Tēē ki taga 2.14; 7.3; 14.21 * **7:37** Dətərənom 18.15-18 * **7:38** Tēē ki taga 19.1-20.17; Dətərənom 5.1-33 * **7:41** 39-41: Kor Isirayəl je 14.3; Tēē ki taga 32.1-6 * **7:43** 42-43: Amosi 5.25-27 * **7:45** 44-45: Tēē ki taga 25.9, 40; Jojuwe 3.14-17 * **7:46** 2 Samiyəl 7.1-16; 1 Poy ta je 17.1-14 * **7:47** 1 NGar je 6.1-38; 2 Poy ta je 3.1-17 * **7:50** 49-50: Ejay 66.1-2

⁵⁸ NDəri-e awi sie taga gidi be bo ti, ə tilai-e ki mbal tōli-e. Dije ka kin iyai kibi je lade rō ngon ki basa ti ki tae nā Sol. ⁵⁹ Dōkagilo ti ki isi tilai-e ki mbal, Etiyan əl ta ə nā: «Babe Jəju, itaa ndilm ki rōi ti.» ⁶⁰ Go ti ningə əsi məkəsine nangi, ə əl ta ki ndune ki bo ə nā: «Iyə go majal kin kō adi-de!» Go ta je kin ti, ningə Etiyan oy.

8

Kində kəm-ndoo ki ra njé kaw-naaje

¹ Sol e mbo dije ti ki ndigi kadi tōli Etiyan. Dō ndoe ti kin kində kəm-ndoo ki bo ngay tēē dō njé kaw-naa je ti ki Jorijaləm. Adi njé kadi-me je pəti sanai-naa ki go lo je. Awi ki Jude ti je ki *Samari ti je. *Njé kaw kilə je wa par ə nayi-naa Jorijaləm ti. ² Dije ki njé bəl Luwə dibi Etiyan, nōi-e ngay. ³ Nə Sol 6a, ər njé kaw-naa je njā. Aw ki ta kəy ta kəy uwə dingəm je ki dāne je buki-de dangay ti. ⁴ Njé ki sanai-naa ka kin awi ki lo lo ilai mbe Poy Ta ki Maji.

Pilipi me be ti ki Samari

⁵ E be ə, Pilipi ki aw me be bo ti ki *Samari, ilə dije mbe Poy Ta ki Maji lə Kirisi. ⁶ Kosi dije ba pəti, loki ooi ta je ki Pilipi əl je ki ne kōji je ki ra adi ooi ki kəmde ningə, uri mbide ki dō ta ti lie. ⁷ Tado ndil je ki majal tēē me njé moy je ti ngay ki nō ki boytade ti. Taa, dije ki rōde oy ki njé mēti je ngay ingəi rō nga tō. ⁸ Rōnəl ki bo ngay to me be bo ti kin. ⁹ Kəte taa kadi Pilipi re, dingəm madi ki tae nā Simo isi me be bo ti kin nō. E nje ra mbəli, adi ər ndil dije ki me be ti ki Samari ngay. Ra rōne kadi ne dāw madi ki əti bəl ngay. ¹⁰ Adi dije pəti, j dō ngan je ki du ti, biti ki dō dije ki tōgi ti, angalde e ki dōe ti. Əli əi nā dingəm kam aw ki tōgi lə Luwə ki e tōgi ki əti bəl ngay. ¹¹ Angal dije e ki dōe ti, tado e mari nu ba ə isi ər ndilde ki mbəli ki ra lane. ¹² Nə loki dije adi mēde Pilipi ki ilə-de mbe Poy Ta ki Maji ki oji

dō kōbe lə Luwə nim, ki Jəju Kirisi nim tō ningə, dingəm je ki dāne je adi Pilipi ra-de batəm. ¹³ Simo wa ki dōne ka adi mene tō. Lōki Pilipi ra-e batəm ningə, iyə go Pilipi al. Lōki oo ne kōji je ki ne je ki əti bəl ngay ka kin ningə, e wa təl re əte bəl ngay bəy tō.

Piyər əi ki Jə me be ti ki Samari

¹⁴ Lōki njé kaw kilə je ki isi Jorijaləm ti ooi kadi dije ki *Samari ti taa ta lə Luwə ningə, ilai Piyər əi ki Jə ki rōde ti. ¹⁵ Lōki rəi tēēi Samari ti ningə, əli ta ki Luwə mba kadi njé kadi-me je ingəi NDil Luwə. ¹⁶ Tado NDil re dō dāw madi ti kare dande ti al bəy. E batəm par ə rai-de me tō Babe Jəju ti. ¹⁷ E be ə, Piyər əi ki Jə indai jide dōde ti kadi ingəi NDil Luwə. ¹⁸ Lōki Simo ooi kadi e ki go rəbi lə ji ki kində dō ti lə njé kaw kilə je ə NDil re-n dō njé kadi-me je ti ningə, adi Piyər əi ki Jə la, ¹⁹ ə əl-de ə nā: «Mi ka adi-mi tōgi kin tō kadi tō dāw ki m-a m-ində jim dōe ti 6a, ingə NDil Luwə tō.» ²⁰ Ə Piyər əl-e ə nā: «Kadi la ləi kin tuji naa ti ki daroi. Tado ində mei ti kadi a ndogi kadi-kare lə Luwə ki la. ²¹ Ne ki 6a toi, ə se ne ki sōbi dōi goto me ne ti ki j-a-n kam, tado me e dana nō Luwə ti al. ²² Maji kadi itər ndui dō majal ti ləi, ə əl ta ki Babe adi re to ban ə, iyə go kōji ta je ki mei ti kin kō. ²³ Tado m-o kadi mei ati kanana, taa majal dolai dole tō.» ²⁴ NGA ə, Simo əl Piyər əi ki Jə ə nā: «Kadi sōi je wa əli ta ki Babe mbata ləm, kadi ne madi kare me ne je ti ki əli tae kin tēē dām ti al.» ²⁵ Lōki Piyər əi ki Jə mai naji, ə ndoi ta lə Babe tō ningə, təli ki Jorijaləm ti gogi. Həi mbe Poy Ta ki Maji me ngan be je ti ki Samari ngay ki go rəbi go rəbi.

Ta lə Pilipi əi ki kuji dingəm ki e dāw ki boy ki Etiyopi ti

²⁶ NDō kare Malayka lə Babe əl Pilipi ə nā: «I taa aw ki gin be ti be, dō rəbi ti ki j Jorijaləm aw ki Gaja ti, ki e rəbi ki dilə lo ti kin.» ²⁷ Pilipi j taa

kalangi aw ningə, ingə dingəm kare ki dənangi Etiyopi, ki e ki boy, ki nje ngəm ne maji je lə ngar ki dənə ki Etiyopi ti, ki təe nə Kandasi. Dingəm kin aw Jorijaləm ti əsi dənə nangi nō Luwə ti ə isi təl ki be gogi. ²⁸ İsi me pusi ti ləne, isi tidə makitibi lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay. ²⁹ Lo kin ti, NDil Luwə əl Pilipi ə nə: «Ŧti aw bəsi ki rə pusi ti kin.» ³⁰ Pilipi ay ngədi aw ningə, oo ndu dingəm ki Etiyopi ti ka kin isi tidə makitibi lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay. Pilipi dəje ə nə: «İgər me ta ki isi tidə kin maji wa a?» ³¹ Dingəm ka kin əl-e ə nə: «Re nje kər mee kadi-m goto ə m-a m-gər ban ə?» Ba dəji Pilipi adi al taa goe ti, isi gədə ti me pusi ti. ³² Ta ki isi tidə ə to kin: «Ŧri-e tə bati ki dəw isi aw sie kadi təl-e be;

Tə ngon bati ki a tane mbə nō nje kijə bje ti be.

E be ə, tē-ə-n tane al.

³³ Həi rəsəl dəe ti, gangi ta lie ki go rəbi ki dana al.

Nə ə a ər gin koji lie ə?

Tadə indəi ngangı ndə kisi ki də taa lie*.»

³⁴ Ningə, kuji dingəm un ta əl Pilipi ə nə: «M-dəji kadi əl-m adi m-o, nə ə nje kəl ta ki ta Luwə ti isi əl ta lie be ə? İsi əl ta ki də rəne ti wa ə se isi əl ta də dəw madi ti ki rangi ə?» ³⁵ Lo kin ti nga ə, Pilipi ingə rəbi adi un ta tane ti, ningə ki rəbi lə makitibi lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay kin, ile-n mbə Poy ta ki ki Maji lə Jəju. ³⁶ Loki njiyəi isi awi ningə, tēi ta man ti, ə kuji dingəm ka kin əl ə nə: «Man ə am, nga ri ə ər gi kadi m-ra batəm ə?»

³⁷ [Pilipi əl-e ə nə: «Re adi mei Luwə təkı rəjeti ə, ne ki ər gi ra batəm goto.» Kuji dingəm ə nə: «M-adi mem təkı Jəju Kirisi e NGon Luwə.»] ³⁸ Lo kin ti, adi pusi a nangi, ningə əi ki Pilipi joo pu, uri me man ti adi Pilipi ra-e batəm. ³⁹ Loki tēi me man ti ki taga ningə, NDil Bəbe un Pilipi aw sie adi kuji dingəm oo-e al. Nə e ilə rəbi ləne

ki rənəl aw. ⁴⁰ Pilipi aw tē me be ti ki Ajoti, ilə mbə Poy Ta ki Maji me be bo je ti pəti ki tē ti, biti tē-ə-n Səjare ti.

9

Sol adi mene Bəbe Jəju (Knjk 22.6-16; 26.12-18)

¹ Dəkagiloe ti kin, gir ta ki də kadi kə njé ndo je ti lə Bəbe ki də təl-de ti to də Sol ti bəy. ² Be ə, aw rə ki boy ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, dəje makitibi mba kadi n-aw-n lo kaw-naa je ti lə *Jipi je ki me be ti ki Damasi, kadi re n-ingə dingəm je ki dənə je ki njé ndole go ne ndo ki sigi kin ə n-də-de n-re səde Jorijaləm ti.

³ Loki Sol e də rəbi ti, ində də be ki Damasi bəsi ningə, kunji madi tē pati, i ki dərə ti, unji gə dəe. ⁴ Tē osi nangi ningə, oo də ndu ta madi əl-e ə nə: «Sol, Sol, mbata ri ə isi adi-m kə be ə?» ⁵ Sol dəje ə nə: «İ nə ə Bəbe?» Ningə, Bəbe əl-e ə nə: «E mi Jəju ki isi adi-m kə.» ⁶ İ taa aw me be bo ti ə, a əli-ni ne ki kadi a ira. ⁷ NJé ki isi awi ki Sol təl i ai lo ka ti. Bəl təl-de adi lo kadi əli ta goto. OOi də ndu ta, nə ooi dəw madi al. ⁸ Sol i taa, tē kəmne maji, nə oo lo al, adi made je uwəi jie, ndəri-e tə ndər, ə awi sie Damasi. ⁹ İsi loe ti nō ndə mitə ki kanji kadi oo lo. Usə ne əl nim, ay man al nim tə. ¹⁰ Ningə nje ndo lə Jəju kare isi Damasi ti nō, təe nə Ananiyasi. Bəbe bər-e me ne koo me ndil ti ə nə: «Ananiyasi», ningə Ananiyasi ndigi ə nə: «Mi ne Bəbe». ¹¹ Bəbe təl un ta əl-e ə nə: «Aw un rəbi ki bəri-e rəbi ki kə ti, ə idəji me kəy ti lə Judasi, dəw ki təe nə Sol ki Tarsi ti, isi nō isi əl ta ki Luwə. ¹² OO dəw madi ki təe nə Ananiyasi me ne koo me ndil ti, ur kəy goe ti ningə, ində jine dəe ti kadi oo lo gogi.» ¹³ Ə Ananiyasi əl ə nə: «Bəbe, m-o ta lə dəw kin ta dije ti ngay, əji də kə je pəti ki adi dije ləi ki me be ti ki Jorijaləm. ¹⁴ Ningə, ki ne kin, re ki tər gi ki ingə rə ki boy je ti lə njé kijə

ne məsi kadi kare je, kadi uwə dije ki isi əli səi ta, dəə-de.»¹⁵ Nə Bəbe əl-e ə nə: «Aw, tadə dingəm kin e ne ra kilə ki m-kəte kadi əl ta ləm nə gın dije ti ki duniyə ti, ki nō ngar je ti, ki nō *Isirayəl je ti.¹⁶ Mi wa m-a m-oje kə je pəti ki a tēē dəe ti ki mbata ləm.»¹⁷ Ananiyasi aw, ur kəy ində jine dəe ti, ningə əl-e ə nə: «NGokom Sol, e Bəbe ə ilə-m, e Jəju ka ki tēē ingəi də rəbi ti ki isi re-n ka kin ə ilə-m kadi m-adi o lo. Ningə kadi NDil Luwə rəsi tə.»¹⁸ Ta naa ti nōq, ne je ki toi tə ngəy kanji je be tēēi kəm Sol ti tosi, adi təl oo lo gogi, ningə j taa adi rai-e batəm.¹⁹ Go ti, uso ne 6a, təl ingə təgi ne gogi. Sol təl isi ki njé ndo je lə Jəju ki me 6e ti ki Damasi ngan ndo je jə 6əy.

Sol ndo ta lə Luwə Damasi ti

²⁰Ta naa ti nōq, Sol aw ilə mbə me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je ə nə: «Jəju e NGon Luwə.»²¹ Dije pəti ki ooi də ta kin ta Sol ti, ndəji-de ngay adi əli əi nə: «E kam əl ə e nje kadi kə dije ki Jorijaləm ti ki njé 6a tə kin a? Re ne a un girə mba kadi uwə-de, dəə-de aw səde rə ki boy je ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare je əl bitə a?»²² Nə Sol uwə rəne ngə adi kəme e kəte me kadi-me ti lie. Jipi je ki Damasi ti gəri lo ta ki kadi əli-e əl, loki təji-de kadi Jəju e Kirisi.

²³Ra ndə je go ti 6a, Jipi je oji-naa ta mba kadi n-təli-e²⁴ Nə ta kəji ləde tēē mbi Sol ti. NGəmi ta rəbi kada je kondə je mba kadi n-təli-e.²⁵ Be ə, me kondə ti madi, njé ndo je lə Sol, uni-e me kare ti, tuyi-e adi osi gidi ndogi bər ti.

Sol me 6e ti ki Jorijaləm

²⁶Go ti, Sol aw tēē me 6e ti ki Jorijaləm 6a, sangi kadi n-ində rəne naa ti ki njé ndo je, nə pəti 6əli-e, tadə dəw ki taa mee kadi e nje ndo ki rəjeti goto.²⁷ Be ə, Barnabasi un-e me jine ti, aw sie rə njé kaw kilə je ti, ər-de go kingə ki Jəju ingə Sol də rəbi ti, ki koo ki oo Jəju əl-e ta, ki ta ki əl ki taga wangi Damasi ti me

tə Jəju ti.²⁸ Də gangi loe ti nōq, Sol aw səde je, təl səde je naa ti me 6e ti ki Jorijaləm. Əl ta ki kadi-me me tə Bəbe ti.²⁹ Əl ta ki *Jipi je ki njé kəl ta Girəki, naji-naa səde ta ti. Nə sangi rəbi kadi n-təli-e.³⁰ Loki ngakoje je ooi tae ningə, ər-e awi sie Səjare ti. Ningə adi-e aw me 6e ti ki Tarsi.

³¹*NJé kaw-naa je pəti ki dənangi Jude ti ki tae ba, ki dənangi Galile ti, ki dənangi *Samari ti, isi ki Lapiya. Ingəi təgi, njiyəi me 6əl Bəbe ti, taa kərdə j ki də ti də ti ki takul təgi lə NDil Luwə tə.

Piyər aji dingəm ki təe nə Ene

³²Təki Piyər a njiyə-n ki lo je pəti oo-n dije lə Luwə, ndə kare aw tēē rə njé ti ki me 6e ti ki Lida.³³ Lo kin ti, ingə dingəm kare ki təe nə Ene, ki to də tirə mōy ti ra 6əl jijoo. Tadə rəe oy.³⁴ Piyər əl-e ə nə: «Ene, Jəju Kirisi adi rə nga, j taa, ikaw ne toi.» Ningə Ene j taa ta naa ti nōq.³⁵ Dije pəti ki me 6e ti ki Lida ki Sarə ooi-e, 6a adi mede Bəbe.

Piyər ndəl Dorkasi lo koy ti

³⁶Dəne madi e dan njé ndo je ti ki me 6e bo ti ki Jope nōq, təe nə Tabita. Tə kin ki ta Girəki nə Dorkasi. E dəne ki njé ra kilə je ki maji maji ngay, taa e nje ra ki njé ndoo je ki ne ki me jine ti tə.³⁷ Mōy ra-e dəkagiloe ti kin adi oy. Loki ndogi-e man ningə, awi iləi-e me kəy ti ki kare taa.³⁸ Be ki Lida e 6asi ki Jope. Be ə, loki njé ndo je ooi kadi Piyər e me 6e ti ki Lida nōq ningə, iləi dingəm je joo rəe ti kadi re kalangi ingə-de.³⁹ Piyər j taa aw səde. Loki re tēē rəde ti ningə, ər-e awi sie me kəy ti ki taa. NJé ngaw koy je pəti iləi-naa gəi dəe ki nō, ningə təji kibi je ki dangi dangi ki koji ta naa ti ki Dorkasi oji dəkagilo ti ki isi-n səde ki dəne taa 6əy.⁴⁰ Piyər adi dije pəti tēēi taga, 6a əsi məkəsine nangi əl ta ki Luwə, ningə tu rəne ki rə nin ti əl ə nə: «Tabita j taa.» Loki tēē kəmne oo Piyər ningə, ndu rəne, j isi taa.

41 Piyər ilə jine un-e-n ki taa, 6a, 6a dije lə Luwə ki njé ngaw koy je, oji-de Tabita ki dœe taa. 42 Poy ne kin sane ki dɔnangi ki Jope ba pəti, adi dije ngay adi mede Babe. 43 Piyər ra ndɔ asi tati me 6e ti ki Jope, me kəy ti lə nje kər gidi ngirə ki tœe nə Simo.

10

Körnəy ki e dəw ki Rom ti oo ne me ndil

1 Dingəm madi isi me 6e ti ki Səjare nɔɔ, tœe nə Körnəy. E ki boy dɔ buti asigar je ti ki bu kare, ki bari-e «buti ki Itali ti». 2 E dəw ki nje ra ne ki go ndu Luwə ti, taa, naa ti ki dije pəti ki me kəy ti lie, əi njé kəsi dɔde nangi nɔ Luwə ti tɔ. Ra maji ki njé ndoo je ngay, taa əl ta ki Luwə taa taa tɔ. 3 NDɔ kare, ki kadi ki mitə ki lo sɔlɔ, oo malayka lə Luwə me ne koo me ndil ti ur me kəy ti lie, ningə 6ar-e ə nə: «Körnəy.» 4 Körnəy ur kamne dœe ti ki 6əl, ningə əl-e ə nə: «E ri ə Babe?» NGA ə malayka əl-e ə nə: «Kəl ta ki Luwə ləi ki maji ki isi ra ki njé ndoo je kin tœe rɔ Luwə ti, ə Luwə ga dɔi ti. 5 Ningə ki ngəsine kin, ilə dingəm je me 6e ti ki Jope adi bari Simo ki bari-e nə Piyər ade re. 6 Isi me kəy ti lə Simo ki nje kər gidi ngirə ki kəy lie e kadi bati. 7 Loki malayka ki əl-e ta kin ɔti ningə, Körnəy 6a ngan njé kilə je ləne joo ki nje rɔ ləne kare ki nje 6əl Luwə mbɔ njé ki əi naa ti sie ki dɔkagilo je pəti adi-de rəi. 8 Rəi adi ɔr-de go ne je pəti ki ra ne adi-de ooi ningə, ilə-de adi awi Jope ti.»

Piyər oo ne me ndil ti me 6e ti ki Jope

9 Lo ti go ti, loki əi dɔ rəbə isi awi, indəi dɔ 6e bo 6asi ningə, Piyər al dɔ kəy ti ki taa, ki kadi ki dan 6e ti mba kəl ta ki Babe. 10 Bo ra-e adi ge kuso ne. Ningə loki isi rai ne kuso mba kadi uso 6a, oo ne me ndil ti. 11 OO ta dɔrə a tagira, ningə oo ne madi ki to tə ta kibi ki tati ki dəw

uwə sile je ki sɔ be ə j ki taa isi re ki nangi. 12 Me ne ti ka kin, da je ki dangi dangi əi titi: da je ki njade e sɔ je, ki njé kagi nangi je, ki yəl je. 13 Ningə, ndu ta madi tœe əl-e ə nə: «Piyər, j taa itəl uso.» 14 Nə Piyər ə nə: «Jagi Babe, mi m-uso ne ki ne ki majal ɔde, ə se ne ki to nje nja kare alɔ.» 15 NDU ta təl re əl Piyər kəl ki kɔ joo 6əy ə nə: «Ne ki Luwə təl-e ki kay njay ti, kadi j o-e ta e ne ki to nje al.» 16 Ne kin ra ne be nja mitə, ningə ta naa ti nɔɔ təli ndəri-e ki dɔrə ti gogi. 17 Piyər gər me ne ki oo me ndil ti kin al, adi isi dəji rəne ta dɔ ti, ningə yə dingəm je ki Körnəy ilə-de ki a sangi kəy lə Simo rəi ai ta kəy ti. 18 Ba dəji ta ki ndude ki boy ə nə: «E me kəy kin ə Simo ki bari-e nə Piyər isi ti ti a?» 19 Piyər isi mər ta dɔ ne ti ki oo me ndil ti kin ba 6əy ningə, NDil Luwə əl-e ə nə: «O dingəm je mitə a sangi-ni. 20 J taa, ur nangi, ə aw səde ki kanji kadi me tasi, tadɔ e mi ə m-ilə-de.» 21 Piyər re rɔ dingəm je ti ka kin əl-de ə nə: «E mi ə mi dəw ki isi isangi-e, ə se e ri ə isi isangi-mi wa?» 22 Əli-e əi nə: «E Körnəy ki e ki boy dɔ buti asigar je ti ki bu, ki e dəw ki dana, taa e nje 6əl Luwə tɔ kin ə ilə-je. E dəw ki *Jipi je pəti əli ta lie maji. Malayka lə Luwə re tœe ki dɔ ta rœe ti əl-e kadi ilə goi ti kadi ire me kəy ti lie kadi oo dɔ ta ki tai ti.» 23 Piyər aw səde ra-de mba, adi-de lo toi. Loki lo ti go ti ningə, j taa aw səde. NGakoje je madi ki me 6e ti ki Jope dani-e. 24 Lo ti ki rangi ningə tœe Səjare ti. Körnəy 6ar nojine je ki madine je isi nginə-n-de kəte. 25 Loki Piyər ur me kəy ti ningə, Körnəy j taa tilə kəme, 6a osi nanga njae ti, ilə dœne nangi. 26 Nə Piyər əl-e ə nə: «J taa, tadɔ mi ka mi dəw tɔ.» Ningə ɔsi sɔle un-e-n ki taa. 27 Wali-naa taa urii ki kəy ningə, Piyər oo kosi dije ngay kawinaa isi. 28 Lo kin ti Piyər əl-de ə nə: «Səi je, igəri maji təkɔ ndu-kun ləje

ɔgi kadi dəw ki e Jipi ində rone naa ti ki dəw ki e Jipi al, ə se kadi ur me kəy ti lie. Nə Luwə əl-m kadi m-o dəw madi tə ne ki majal, ə se ne ki to nje al. ²⁹ E mbata kin ə, m-mbatin 6a ləsi al, m-re ki kanji kəl ta madi ki rangi. Ningə təkɪ ɪbəri-mi, m-dəji səsi kadi m-o se e ri ə ɪləi gom ti wa?» ³⁰ Kərnəy ə nə: «Asi ndə sə 6one, ki dɔ kadi ki təkɪ made wa kin be, adi e kadi ki mitə ki lo solə, ə m-isi m-əl ta ki Luwə me kəy ti ləm, ningə dɪngəm madi ki ɪlə kibi ki nda bal bal tɛɛ a nɔm ti, əl-m ə nə: ³¹ «Kərnəy, Luwə oo dɔ ta ki isi əl sie, taa ga dɔ maji ti ki isi ra ki njé ndoo je kin tɔ. ³² Ə kadi ɪlə dəw madi Jope ti, ɪbar Simo ki ɔari-e nə Piyər adi re. Isi me kəy ti lə Simo ki nje ra kilə ngirə, ki isi kadi ba ti basi.» ³³ Be ə, ta naa ti nɔɔ par, m-ɪlə-de rəi ti, ə yə ira maji adi ire tɔ kin. Ningə ki ngəsine kin, je pəti j-isi nɔi ti ne kadi j-o dɔ ta je pəti ki Bəbe ində tai ti kadi əl-je.»

Piyər əl ta lə Luwə me kəy ti lə Kərnəy

³⁴ Lo kin ti, Piyər un ta tane ti əl ə nə: «Tə ki rɔjeti, m-gər kadi kər kəm dəw dana goto rɔ Luwə ti. ³⁵ Dəw ki ra ra, dan gin dije ti ki dangi dangi, ki e nje ɔəl ndile, ki nje ra ne ki dana 6a, uwe ki rone ti. ³⁶ ɪlə ki ta ləne ki rɔ ngan *Isirayəl je ti, ɪlə-n-de mbe lapiya ki takul Jəju Kirisi ki e Bəbe lə dije pəti. ³⁷ Təkɪ ɪgəri, e ne ki ɪlə ngirəne Galile ti, go batəm ti ki Ja ɪlə mbeə ə ra ne dɔnangi Jude ti ba pəti. ³⁸ ɪgəri kadi ki Luwə adi Jəju ki Najarəti ti NDilne, ki tɔgi kin maji. Jəju aw ki lo lo, ra maji ki dije, taa aji dije pəti ki isi gin tɔgi ti lə su tɔ. Tado Luwə e sie naa ti. ³⁹ Je ə je njé ma naji dɔ ne je ti pəti ki ra dɔnangi ti lə *Jipi je ki Jorijalam ti. Bəi-e kagidəsi ti, tali-e. ⁴⁰ Nə Luwə ade j lo koy ti ndə ki kɔ mitə lə ndə koye. Ade ta rəbi adi tɔji rone taga, ⁴¹ ki rɔ dije ti pəti al, nə ki rɔ njé ma naji je ti

ki Luwə kəti-de kəte. Adi e je ki j-uso sie je, j-ay sie je, go tɛɛ dan njé koy je ti[☆]. ⁴² Jəju un ndune adi je kadi j-ɪlə mbe ki rɔ gin dije ti, ə kadi ji tɔji təkɪ e ne ə yə Luwə ində-ne tə nje gangi ta dɔ njé kisi ki dɔde taa ti ki njé koy je. ⁴³ *Njé kəl ta je ki ta Luwə ti pəti mai naji dɔe ti əli əi nə: «Dəw ki ra ki ade mene 6a, Luwə a iyə go majal je lie kɔ me tɔe ti[☆].» ⁴⁴ Loki Piyər isi əl ta je kin ba 6əy ningə, NDil ki kay njay risi ki dɔ dije ti ki isi ooi dɔ ta lie. ⁴⁵ Ne kin əti 6əl njé kadi mede Luwə ki əi Jipi je ki dani Piyər, loki ooi kadi Luwə 6uki NDilne dɔ gin dije ti ki əi Jipi je al tɔ. ⁴⁶ Tado ooi ndude isi əli ta ki ta 6e je ki dangi dangi ɪləi tɔji dɔ Luwə ti. ⁴⁷ Ningə Piyər əl ə nə: «Ki təkɪ ingəi NDil Luwə tɔ je be tɔ kin, ne ki ɔgi-de dɔ ra batəm goto.» ⁴⁸ Be ə Piyər un ndune adi rai-de batəm me tɔ Bəbe ti, 6a go ti, dəji Piyər kadi isi səde ngan ndə je 6əy taa kadi tə təl.

11

Jorijalam ti, Piyər aji ne je ki rai ne

¹ *Njé kaw kilə je ki ngakɔ je ki isi Jude ti ooi kadi dije ki əi *Jipi je al ka oi ta lə Luwə tɔ. ² Loki Piyər aw Jorijalam ti, njé kadi mede Luwə, ki əi njé kijə mətide je gaki-e ngay, ³ əi nə: «Aw rɔ dije ti ki ɪjəi mətide al, aw uso səde ne!» ⁴ Lo kin ti, Piyər ɪlə rone ɔr-de go ne je ki rai ne ne ki goe adi-de ooi.

⁵ Piyər əl ə nə: «Mi me 6e bo ti ki Jope, ningə loki m-isi m-əl ta ki Luwə, m-o ne me ndil ti. E ne madi ki tɔ tə ta kibi ki tati ki dəw uwə sile je ki sɔ be ə j dɔrə ti, risi biti re nɔm ti. ⁶ M-ur kəm ki dɔ ta kibi ti ka kin m-isi m-go, ningə m-o da je ki njade e sɔ, ki njé kagi nangi, ki da je ki wale ki yəl je ki njé nal kadi rə ti. ⁷ Ningə m-o ndu ta madi əl-m ə nə: «Piyər, j taa, ɪtəl uso.» ⁸ Ə m-əl m-ə nə: «Jagi Bəbe, ne ki to njé ɔdi tam nja kare al.» ⁹ Kɔ joo, ndu ta

☆ 10:41 Lk 24.30, 42 ☆ 10:43 Ejay 53.5-6; Jərəmi 31.34

təl tēē dora ti bəy əl-m ə nə: “Nə ki Luwə təl-e ki kay njay ti ba, kadi o-e tə nə ki to nje al.”¹⁰ Nə kin ra nə be asi nja mitə, ningə təli tuyi-e dora ti.¹¹ Ningə ta naa ti noo, dingəm je mitə ki ilai-de me be ki Səjare ti, ki rəm ti rəi ay ta kəy ti ki m-isi ti.¹² NDil əl-m kadi m-aw səde bi m-mbatil al. E be ə dingəm je ki mehe kam dani-mi, ə j-ur-n me kəy ti lə Kərnəy.¹³ Kərnəy oji-je go rəbi ki n-oo-n malayka ki tēē ki rəne ti, me kəy ti ləne, əl ə nə: “Hə dəw madı me be ti ki Jope kadi əl Simo ki bari-e Piyər kadi re.¹⁴ A əli nə je ki a ra səi kadi ingə kajı naa ti ki njé ki me kəy ti ləi.”¹⁵ Loki m-a m-əl ta ba bəy ningə, NDil Luwə risi re dəde ti təkı ndo ki re-n dəje ti lo kilə ngire ti ka kin be.¹⁶ Ra adi mem ole do ta ti lə Bəbe ki ə nə: “Ja ra batəm me man ti, nə səi je, a rai səsi batəm me NDil Luwə ti.”¹⁷ Ə se, təkı Luwə adi-n-de kadi-kare ki kare wa təkı adi-n-je, j-əi ki j-adi meje Bəbe Jəju Kirisi kin, kadi mi m-ndor Luwə wa?»¹⁸ Loki ooi do ta kin ningə, angalde osi nangı adi ilai təji do Luwə ti əi nə: «Gin dije ki duniya ti ka Luwə adi-de kajı ki go rəbi kiyə go majal kə to.»

Kində gin njé kaw-naa je me be ti ki Aṭiyosi

¹⁹ Kində kəm-ndoo ki tēē do Etiyan ti ra adi njé ndo je sanəinaa*, awi bitı tēēi me be ti ki Pənəsi, ki Sipir, ki Aṭiyosi. Loki awi, əli ta lə Luwə Jipi je par bi dəw ki rangı al.²⁰ MBode ti noo, dije ki nā je ki əi gin koji ti ki Sipir, ki Sirən ki awi Aṭiyosi ti, əli ta ki majı lə Baje Jəju gin dije ki əi *Jipi je al ki bari-de Girəki je to.²¹ Təgi Bəbe e səde naa ti adi dije ngay təli ki rə Bəbe ti adi-e mede.²² Poy nə je ki ra nə kin tēē rə njé kaw-naa je ti ki isi Jorijaləm, adi ilai Barnabasi adi-e aw Aṭiyosi ti.²³ Loki aw tēē rəde ti, ə oo me-majı lə Luwə ki ra kilə ningə, rəe

nəl-e ngay adi osi ginde pəti ki ta lə Luwə kadi ai do njade me kində rə naa ti ki Bəbe.²⁴ Barnabasi e dəw ki dana, NDil Luwə rose, taa aw ki kadi-me to, adi kosi dije ngay rai ki rə Bəbe ti.²⁵ Barnabasi aw me be ti ki Tarsi mba kadi sangı Sol.²⁶ Loki inge ningə, aw sie Aṭiyosi ti, rai bal kare titi. Kawi-naa ki njé kaw-naa je, ndoi ta lə Luwə kosi dije ngay. E me be ti ki Aṭiyosi ə yə dije ilai ngirə bar njé ndo je ti, dije lə Kirisi (kirətiye je).²⁷ Dəkagiloe ti noo, njé kəl ta je ki ta Luwə ti jı Jorijaləm awi bitı ki Aṭiyosi.²⁸ E ki kare dande ti, təe nə Agabusi*, jı taa ningə əl ta ki takul NDil təkı bo ki bo ngay a o dənangi ti ki tae ba. Ningə nə ka kin ra nə dəkagilo ti lə nje kəbe ki bo ki bari-e nə Kilodi to.²⁹ *NJé ndo je uni ndude kadi n-ilai ki nə ki jide ti, nā nā ki go təge ti kadi n-dijı ngakode je ki isi Jude ti.³⁰ Adi nə majı je ləde ka kin Barnabasi əi ki Sol adi awi adi ngatəgi je.

12

Kində kəm-ndoo ki ra njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti

¹ Dəkagiloe ti wa kin ə ngar *Erodi ilə ngirə kadi kə njé kaw-naa je ki nā je ti.² Təl Jaki ki ngokə Ja ki kiyə kasigar.³ Nə Loki oo kadi nəl *Jipi je ngay, ningə təl adi uwai Piyər bəy. E dəkagilo ra pəti mapa ki kanji əm*.⁴ Loki uwe ile dangay ti ningə, adi njé rə je sə sə nja sə ngəmi-e. Ra be kadi tə n-tēē sie taga nə kosi je ti go pəti pakı ti.⁵ Piyər to dangay ti, nə njé kaw-naa je iyəi ta kəl ta ki Luwə al ki mbata lie.

⁶ Me kondəe ti ki kadi re lo ti ə, Erodi tēē sie nə kosi je ti ka kin ningə, Piyər to bi mbə asigar je, dəi-e ki kulə gindi joo. Ningə njé ngəm lo je, ai ta kəy ti, a ngəmi ta kəy dangay to.⁷ Lo kin ti, malayka lə Bəbe kare tēē pati, adi kunje taa lo me kəy dangay ti, lo ki Piyər to ti.

Malayka ində Piyər kade ti ndəl-e-n ə nə: «I taa kalangi!» Ba kulə gindi je ki jie ti teji tosi. ⁸ Malayka əl-e ə nə: «İdɔɔ nda ki bədi ti, ə itilə sa njay ti.» Ningə Piyər ra təkı əl-e-n. Malayka əl-e bəy ə nə: «İlə kibi ləi rəi ti ə un gom.» ⁹ Piyər teje goe ti, nə gər təkı e malayka ə re teje sie təkı rəjeti, al. OO təkı e ne ki oo me ndil ti. ¹⁰ Loki indəi nje ngəm lo ki dɔ kəte, ki ki kɔ joo dəi ningə, rəi teji ta ta rəbi gindi ti ki aw ki be bo ti, ta rəbi wa teje dərɔne ba nɔde ti, adi teji taga awi dɔ rəbi ti. Loki teji dɔ rəbi ti ningə, ta naa ti nɔq, malayka iyə ə aw. ¹¹ Loki angale re rəe ti ningə əl ə nə: «M-o ay njay ngata təkı e Bəbe ə ilə ki malayka ləne adi re teje səm ji Erodi ti, ki ta ne je ti ki majal pəti ki kosi Jipi je oji kadi rai səm.» ¹² Loki ga ta be ningə, ilə dɔne aw be lə Mari ki kɔ Jə ki bari-e nə Marki. Dije ngay kawı-naa me kəy ti nɔq isi əli ta ki Luwə. ¹³ Loki ində ta kəy ningə, ngon nje kilə ki dəne ki tɔe nə Rodi ɔti re kadi n-oo. ¹⁴ Gər ndu Piyər adi ta rəbi ka teje al par ə, rəe nəl-e ngay adi təl ki ngɔdi aw əl-de ə nə Piyər a ta kəy ti nɔq. ¹⁵ Əli-e əi nə: «I nje kone.» Nə a dɔ ndune ti təkı e ta ki rəjeti. NGa ə təli əli əi nə: «E malayka lie.» ¹⁶ Loe ti kin, Piyər a ta kində ta kəy ti par par. Ə loki rəi teji ta kəy ningə, e Piyər ə wa, adi gəri lo ta ki kadi əli al. ¹⁷ Əl-de ta ki jine kadi əli ta al, ningə ɔr-de go teje ki Bəbe teje sie dangay ti adi gəri. Go ti, əl-de ə nə: «Awi əli Jaki ki ndəgi ngakoje je adi ooi.» Ningə teje aw lo ki rangi ti.

¹⁸ Loki lo ti ningə, dɔ asigar je isi dana al. Dəji-naa se ri dana ə Piyər təl wa? ¹⁹ NGar Erodi sange ngay nə inge al. Go ti, dəji ta asigar je, ba un ndune kadi təli-de kɔ. Piyər iyə dɔnangi Jude ə j aw Səjare ti, aw isi titi nu.

Koy lə ngar Erodi

✧ 13:1 Erodi Aṭipasi Lk 3.1

²⁰ *Erodi aw ki ta ki dije ki Tir ti, ki Sidɔ. Ə dije ki Tir ki Sidɔ indəi ndude naa ti rəi ingəi-e. Loki ndogi me Bilasitusi ki nje koo go ta lə ngar Erodi taai ningə, dəji kadi lapıya to dande ti. Kadi lapıya to mbata ne maji je ki dɔnangi ti ləde ngire e me be ti lə ngar Erodi. ²¹ Loki teje me ndɔ ti ki oji ningə, Erodi ilə kibi kɔbe ləne rəne ti, isi dɔ kimbər ngar ti ləne, əl kosi dije ta kongi kongi. ²² Kosi dije iləi tɔji dɔe ti əi nə: «E ndu luwə madi bi e ndu dəw al.» ²³ Loe ti nɔq malayka lə Bəbe inde oje mbata adi kosi-gon Luwə al. Go ti, kode je indəi rəe yəngi yəngi adi oy. ²⁴ Nə ta lə Luwə taa lo aw ki kəte kəte, adi kər njé ndo je re ki dɔ made ti. ²⁵ Loki Barnabasi əi ki Sol təli kon kilə ləde ki awi ki mba kadi rai ningə, iyəi be bo ki Jorijaləm ə awi. Uni Jə ki bari-e Marki naa ti səde ə təli awi me be ti ki Aṭiyosi gogi.

13

Njé kaw-naa je indəi Barnabasi əi ki Sol ta dangi mbata kilə lə Bəbe

¹ *Njé kəl ta je ki ta Luwə ti ki njé ndo ne je lə Luwə isi dan njé kaw-naa je ti ki Aṭiyosi ti nɔq. Adi e: Barnabasi ki Simɔ ki bari-e Nijər, ki Lisiyusi ki be lie e Sirən ti, ki Manaye ki oti-de naa ti ki *Erodi ki isi dɔ dɔnangi ti ki Galile*, ki Sol tɔ. ² NDɔ kare be ɔsi məkəsıde nangi nɔ Luwə ti ə əli ta sie ki kɔgi rɔ ne kuso tɔ. Ningə NDil ki kay njay əl-de nə: «Kadi ɔri Barnabasi əi ki Sol indəi-de ta dangi mbata kilə ki m-bər-de kadi rai.» ³ NGata ə, loki ɔgi rɔde ne kuso ə əli ta ki Luwə ningə, indəi jide dɔde ti ə iyəi-de adi awi, ⁴ təkı NDil ki kay njay əl-n-de. E be ə, Barnabasi əi ki Sol awi me be ti ki Sələsi. Ningə ai nɔq gangi awi Sıpir ti. ⁵ Loki ki teji Salamın ti ningə, əli ta lə Luwə me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. Jə Marki e kadide ti tə nje ra səde tɔ. ⁶ Loki indəi dɔ dər je ki be ti ki Sıpir ti gangi ningə, awi teji

me be ti ki Paposi. Loe ti nq̄, ingəi Jipi kare be ki tœ nə Bar-Jəju ki e nje ra mbəli, ki ə nə ne nje kəl ta ki ta Luwə ti. ⁷ Isi naa ti ki dəw ki boy ki tœ nə Səryiyusi Polusi ki e nje nē gər. Səryiyusi Polusi ɓar Barnabasi əi ki Sol əji-de adi gəri təkɪ n-aw ki ɓo koo ta lə Luwə tade ti. ⁸ Nə Elimasi ki kər gin tœ nə nje mbəli tɑ-de rɔ. Ge kadi dəw ki boy kin adi mene Kirisi al. ⁹ Be ə, Sol ki ɓari-e Pol NDil Luwə rose adi ur kəmnə ki dœ ti, ¹⁰ əl-e ə nə: «I ngon lə su, tə dəw ki kadi kəm dije rosi mei. I nje kəsi ta nē ra je ki dana pəti. A iyə go rəbi ndor ta lə Luwə al a?» ¹¹ Ki ɓasine kin, Bəbe a indəi əji, kəmi a oo lo al, ningə a o kəm kadi al bitɪ dəkagilo madi. Ningə ta naa ti nq̄ par ə kəme ndul kururu adi oo lo al, a mam lo. Sangi dəw ki kadi ɔr-e ta rəbi. ¹² Loki dəw ki boy oo nē ki ra nē kin ningə, adi mene, mbata nē ndo ki dɔ Bəbe ti ki adi-e, əte ɓəl ngay.

Pol əl ta Lə Luwə me be ti ki Atiyosi ki Pisidi ti

¹³ Pol əi ki madine je ali me bato ti me be ti ki Paposi, awi me be ti ki Pərji ki Pampili ti, ningə Jə Marki[✧] iyə-de ə təl aw Jorijaləm ti gogi. ¹⁴ Loki ɔti me be ti ki Pərji ningə, awi tēi me be ti ki Atiyosi ki Pisidi ti, awi me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ki ndɔ taa kəə, isi nangi. ¹⁵ Loki njé tidə makitibi je, tidəi makitibi ndu-kun ki makitibi lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti ningə, ki boy je ki njé ngəm kəy kaw-naa iləi əli-de əi nə: «NGakoje je, kin ə awi ki ta kadi əli dije, ə kadi əli.» ¹⁶ Ə Pol j taa, yəki jine tade ti kadi isi kekeke, ningə əl-de ə nə: «Səi *Isirayəl je ki dije ki njé ɓəl Luwə, kadi oi dɔ ta ləm. ¹⁷ Luwə ləje, j-əi kosi Isirayəl je, kəti bawje je, ningə ra səde adi oji naa ki kəte kəte, loki isi me be ti ki Eji pi ti. ɔr-de tē səde ki taga ki takul təge ki ngay. ¹⁸ Asi

ɓəl dəsɔ ki adi-de nē usoi dilə lo ti[✧]. ¹⁹ Loki tɔ ko gin dije siri ki dɔnangi ti ki Kana nɔde ti ningə, təl ki dɔnangi ka kin adi-de tə nē nduwə[✧]. ²⁰ Nē je pəti ki ra nē kin, a ra ɓəl asi ɓu sɔ ki dəmi. Go ti ningə, adi-de njé gangi ta je bitɪ tē-n dɔ nje kəl ta ki ta Luwə ti Samiyəl. ²¹ Ningə, dəji ngar adi Luwə adi-de Sawul ki ngon lə Kisi, ki e gin ka ti lə Bənjame, adi o ɓe dɔde ti ɓəl dəsɔ. ²² Loki ɔr-e kɔ ningə, ində *Dabidi ngar ti toe ti. Dabidi ki ma naji lie ə nə: “M-ingə Dabidi ki e ngon lə Jəse, ki e dəw ki go me ndigi ti ləm. A təl kon nē je pəti ki mem ndigi[✧].” ²³ E gin ka ti lie ə, Luwə adi Jəju ki nje kaji Isirayəl tē ti, ki go kun mindi ti lie. ²⁴ Kəte nq̄ re Jəju ti, Jə ilə mbə kadi dije tərɪ ndude, ningə kadi rai batəm. Flə mbə kin ki rɔ kosi Isirayəl je ti ba pəti. ²⁵ Loki Jə aw kadi təl ta kilə ləne ningə, əl ə nə: “Mi dəw ki isi igai ta dœ ti kin al. Nə e a re gom ti nq̄ ki kilə sa ki njae ti ka mi m-asi tuti al[✧].”

²⁶ «NGakom je ki gin ka ti lə *Abirakam, ki njé ɓəl Luwə ki dansi ti, e j-əi je ə Luwə ilə ki ta kaji kin rɔje ti. ²⁷ Dije ki njé kisi Jorijaləm ti əi ki ki boy je ləde gəri dəw ki e Jəju kin al, taa gəri me ta je lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki isi tidəi ki ndɔ taa kəə je pəti kin al tɔ. Be ə loki gangi ta dɔ Jəju ti, tɔli ta ta je ki njé kəl ta ki ta Luwə ti ndangi. ²⁸ Ingəi nē madi kare ki asi kadi tɔli-e-n al, nə dəji *Pilati kadi tɔl-e par. ²⁹ Loki tɔli kon nē je pəti ki ndangi me makitibi ti oji dœ ningə, adi risi-e dɔ kagi-dəsi ti nangi, ile me be nin ti[✧]. ³⁰ Nə Luwə ade j dan njé koy je ti. ³¹ Asi ndɔ ngay ki tē ki rɔ dije ti ki j̄ sie dɔnangi Galile ti nu, ə rəi sie bitɪ Jorijaləm ti, əi je kin ə əi njé ma naji lie ki nq̄ kosi dije ti[✧]. ³² Je ka j-isi j-ilə səsi mbə Poy Ta ki Maji kin

✧ **13:13** Jə Marki: 12.12, 25; 13.5 ✧ **13:18** 17-18: Tē ki taga 1.7; 12.51; Kor Isirayəl je 14.34; Dətarənom 1.31 ✧ **13:19** Dətarənom 7.1; Jojuwe 14.1 ✧ **13:22** 21-22: 1 Samiyəl 8.5, 19; 10.21; 13.14; 16.12 ✧ **13:25** Jə 1.20, 27; Mt 3.11; Mk 1.7; Lk 3.16 ✧ **13:29** 28-29: Mt 27.22-23, 57-61; Mk 15.13-14, 42-47; Lk 23.21-23, 50-56; Jə 19.15, 38, 42 ✧ **13:31** 1.3

tə. Poy Ta ki Maji ki e ta kun mindi ki Luwə un mindine dɔ ti adi bawje je. ³³ Luwə tɔl ta kun mindi kin ki roje ti j-əi ngande je ki go rəbi tɛɛ ki adi Jəju tɛɛ lo koy ti təkɪ ndangi me makitibi pa je ti əi nə:

“I NGonm,
Ki m-oji ɓone.”

³⁴ «Luwə ade j lo koy ti ɓi ade ndum me ɓe ti al, təkɪ əl-n ə nə:

“M-a m-adi səsi nɛ,
Ki m-un mindim dɔ ti m-adi Dabidi,
Ki e nɛ ki asi kadi indəi mesi dɔ ti.”

³⁵ «E mbata kin ə, əl-n me makitibi ti lo madi ti ɓəy ə nə: “A iyɛ dəw ləi ki ay njay kadi ndum al.” ³⁶ Nə Dabidi, loki ra kilə dɔkagilo ti ləne ki go kɔji ta ra ti lə Luwə ningə, oy adi dibi-e gədi kae je ti, ningə ndum me ɓe ti. ³⁷ Nə e ki Luwə ade j lo koy ti ndum me ɓe ti al.

³⁸ «Kadi igəri maji ngakom je, təkɪ e ki takule ə isi oi dɔ Poy Ta ki Maji ki oji dɔ kiyə go majal kɔ, ki kər ta dɔ ti ki asi kadi ingəi me ndu-kun lə *Mojɪ ti al. ³⁹ E ki takule tɔ ə, re dəw ki adi mene ningə, a ingə ta ki kər dɔ ti. ⁴⁰ MBata kin ə, kadi oi go rəsi maji nə tɔ ta ki njé kəl ta ki ta Luwə ti əli kin tae tɔl dɔsi ti:

⁴¹ *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti əli əi nə:
“Səi njé kɔji rəsi,

Kadi oi go rəsi maji,
A oi nɛ ki a əti səsi ɓəl biti kadi a gotoi kɔ.

Tadɔ dɔkagilo ti ləsi, m-a m-ra nɛ madi.

Nɛ ki re dəw ər səsi poye ka, a adi mesi dɔ ti al.”

⁴² Loki Pol əi ki Barnabasi isi tɛɛi taga ningə, dɔji-de kadi ndɔ taa kɛɛ ki gogi ə kadi təlɪ rəi ndoi-de ta kin ɓəy. ⁴³ Loki kosi njé kaw-naa je sanəi-naa ningə, Jipi je ki dije ki təlɪ Jipi je, dani Pol əi ki Barnabasi, a wali-naa ta sɛde. Ningə Pol əi ki Barnabasi iləi dingəm mede ti kadi uwəi rɔde ba me me-maji ti lə Luwə kin.

Pol əi ki Barnabasi yəti rɔde ki rɔ gin dije ti ki əi Jipi je ti

⁴⁴ *NDɔ taa kɛɛ ti ki gogi ningə, kosi dije ngay ki me ɓe bo ti kawinaa ki naa ti kadi n-ooi dɔ ta lə ʼBabe.

⁴⁵ Loki *Jipi je ooi kosi dije ningə, ni ra-de adi taji Pol, ə əli ta je ki mal dɔ ta ti lie. ⁴⁶ Pol əi ki Barnabasi əli-de ki me ki tɪ kati əi nə: «E səi je ə kadi j-ilə səsi mbɛ ta kin kəte, nə təkɪ imbati ə oi təkɪ səi je asi ta kaji ki biti kin al, je j-a ji təl ji yəti roje ki rɔ gin dije ti ki əi Jipi je al ti. ⁴⁷ Tadɔ ʼBabe ləje un ndune adi-je ə nə:

“M-ində-i kadi j kunji ki mbata gin dije ki dɔnangi ti,

Ki mbata kadi aw ki ta kaji biti ki dɔbəy dɔnangi ti.”

⁴⁸ Loki gin dije ki əi Jipi je al ooi dɔ ta kin ningə, rai rɔnəl ngay dɔ ti, adi iləi tɔji dɔ ta ti lə ʼBabe, adi dije pəti ki Luwə kɔti-de ki mbata kaji ki biti ki nɔ ti, adi mede. ⁴⁹ Ta lə ʼBabe sane ki dɔnangi ki Atiyosi ti ki tae ba. ⁵⁰ Nə Jipi je suləi dəne je ki əi dəne je ki njé tɔba ki me ɓe ti, ki njé kosi makəsɛde nangɪ nɔ Luwə ti, ki dije ki boy ki me ɓe ti adi indəi kəm Pol əi ki Barnabasi ndoo, ningə tibəi-de me ɓe ti ləde kɔ. ⁵¹ Pol əi ki Barnabasi indəi bu ki njade ti ki dɔ ɓe ti ləde ningə, ɔti awi me ɓe ti ki Ikoniyom. ⁵² Ki rɔ njé ndo je ti lə Jəju ɓa, rɔde nəl-de ngay, taa NDil Luwə ka rəsi mede tɔ.

14

Pol əi ki Barnabasi me ɓe ti ki Ikoniyom

¹ Loki Pol əi ki Barnabasi awi Ikoniyom ti, awi me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ki Ikoniyom ti tɔ. Awɪ əli dije ta lə Luwə kəl ki ra adi dije ngay ki əi Jipi je ki njé ki əi Girəki je adi mede Luwə. ² Nə Jipi je madi ki njé me nga, indəi ta ki majal me dije ti ki əi Jipi je al, suləi-de dɔ ngakoje je ti. ³ Be ka, Pol əi ki Barnabasi isi Ikoniyom ti ndɔ bay bay. Əli ta lə

Luwə ki me ki t̃i kati, indəi t̃ogide d̃ə Bəbe ti ki ma naji d̃ə me-maji ti lie ki isi iləi mb̃e, adi-de t̃og̃i adi rai ne k̃oji je ki ne je ki əti b̃əl. ⁴ Lo kin ti, dije ki me b̃e bo ti gangi naa lo joo, njé ki madi je əi go Jipi je ti, njé ki nung̃i əi go njé kaw kilə je ti t̃ə. ⁵ NJé ki əi Jipi je al, ki njé ki əi Jipi je, ki ki bo je ləde indəi d̃ə r̃ode dana kadi n-adi k̃o Pol əi ki Barnabasi, kadi n-tiləi-de ki mbal n-t̃oli-de. ⁶ Nə Pol əi ki Barnabasi ooi ta kin, adi aỹi-naa awi b̃oỹi r̃ode b̃e bo je ti ki Likawoni, ki Lisitir, ki Dərbi, ki ngan lo je ki gidi ti. ⁷ Lo je ti kin ka, iləi mb̃e Poy Ta ki Maji titi t̃ə.

Pol əi ki Barnabasi me b̃e ti ki Lisitir

⁸ Me b̃e ti ki Lisitir, dingəm kare ki njae oy ta gine ti isi ñoq̃. Njae oy lo koje ti nu, adi ñiyə nja kare al. ⁹ Ə nd̃ə kare, ur mbine isi oo-n ta ki Pol a əl. Ba, Pol uwə kəmne ki d̃əe ti oo-e-n ba ningə, oo kadi aw ki kadi-me ki kadi ingə-n kaji. ¹⁰ Lo kin ti, Pol əl-e ta ki t̃og̃ine ə ñə: «J, a taa d̃ə njai ti!» Ba Dingəm ibə nang̃i j̃ a taa, a ñiyə.

¹¹ Lo ki kosi dije ooi ne ki Pol ra kin ningə, uni ndude ki taa, əli ta ki ta likawoni əi ñə: «Yo je t̃əli r̃ode dije ti, r̃əi uri nang̃i danje ti.» ¹² Be ə, bari Barnabasi «Jəsi», ə bari Pol «ərməsi» t̃ə, mbata Pol ə e nje k̃əl ta. ¹³ Nje kijə ne məsi kadi-kare lə Jəsi, ki isi ta lo ti taga gidi b̃e bo ti, re ki baw mang̃i je ki t̃oy ne je ki ndole r̃ode ti. Re s̃əde, ningə, ndude e naa ti ki kosi je, kadi n-iləi məsi n-adi Pol əi ki Barnabasi. ¹⁴ Nə loki, njé kaw kilə je, Pol əi ki Barnabasi ooi poy ta kin, gangi kibi r̃ode ti, b̃ə aỹi-naa ki r̃ə kosi je ti, uni ndude ki taa, əli-de əi ñə: ¹⁵ «Madije je, ra ban ə a rai ne b̃e ə? Je ka je dije ta s̃əi b̃e t̃ə, ningə, re j-ilə s̃əsi mb̃e Poy Ta ki Maji ningə, e mba kadi iỹəi kagi yo je ki ndade goto ki isi rai-de, ə kadi it̃əli r̃osi go Luwə ti ki nje kisi kəm ba, Luwə ki

nje ra d̃əra ki d̃ənangi ki ne je p̃əti ki me ti*¹⁶ Dəkagilo je ti ki man k̃əte, Luwə iỹə dije p̃əti adi uni r̃əbi ki mede nd̃igi. ¹⁷ Be wa kin ka iỹə ta t̃oji me-maji l̃əne, al. H̃ə ki man ndi d̃əra ti adi s̃əsi je, adi s̃əsi d̃əkagilo ki maji adi ing̃əi kandi ne je, adi s̃əsi ne kuso ki to mbar je, adi r̃ənəl r̃osi mesi je.» ¹⁸ Ta je wa ki əli kin ka, ng̃ə s̃əde ngay kadi ɔgi kosi je kilə məsi nang̃i kadi-de.

¹⁹ Lo kin ti, *Jipi je ki ij̃ Ãtiyosi ki Pisidi ti, ki Ikoniyom, r̃əi, suləi kosi dije ka kin, b̃uki-de gode ti, adi tiləi Pol ki mbal kadi n-t̃oli-e, b̃ə nd̃əri-e, awi sie, iləi-e gidi b̃e ti, ooi ə ñə oy. ²⁰ Nə loki njé ndo je kawinaa ki d̃əe ti, j̃ taa, t̃əl aw me b̃e bo ti gogi. Ba lo ti ki go ti, əi ki Barnabasi awi ki Dərbi ti.

Pol əi ki Barnabasi t̃əli gogi ki Ãtiyosi ti ki Siri

²¹ Loki Pol əi ki Barnabasi iləi mb̃e Poy Ta ki Maji Dərbi ti, dije ngay t̃əli njé ndo je lə Kirisi. Ba əi je, t̃əli uni d̃ə njade, t̃əi Lisitir, ki Ikoniyom, ki Ãtiyosi ki Pisidi ti. ²² H̃əi dingəm me njé ndo je ti, adi-de ta k̃oji kadi uw̃əi t̃og̃ide ba me kadi-me ti l̃əde. Ba, ai d̃ə ti ñoq̃ əli-de ə ñə: «E ki k̃o ki ngay ə j-a j-o-n k̃əb̃e lə Luwə.» ²³ Pol əi ki Barnabasi indəi njé k̃ər ñoq̃ njé kaw-naa je d̃ə njé kaw-naa je ti p̃əti ki t̃əi dande ti. ɔgi r̃ode ne kuso, əli ta ki Luwə, b̃ə go ti, iỹəi-de ji Bəbe ti ki uni mede adi-e. ²⁴ II ñoq̃, indəi me b̃e ki Pisidi gangi, awi t̃əi Pampili ti*²⁵ H̃əi mb̃e Poy ta lə Luwə me b̃e ti ki Pərji, b̃ə awi t̃əi ta ba ti ki Atali. ²⁶ Lo kin ti ñoq̃, uni bato ki kaw Ãtiyosi ti. Ãtiyosi ki e b̃e ki nd̃ə ki njé k̃ər ñə njé kaw-naa je ki me ti, iỹəi-de ji Luwə ti. Iỹəi-de ji Luwə ti kadi me-maji lie e d̃əde ti mbata kilə ki ij̃ lo ra-e ti kin. ²⁷ Loki t̃əi Ãtiyosi ti, kaw̃i njé kaw-naa je, əli-de ne je p̃əti ki Luwə un-de ra-n.

Jji-de tɛɛ ki Luwə tɛɛ ta rəbi kadi-me adi dije ki əi *Jipi je al. ²⁸ Isi ki njé ndo je dəkagilo ngay Aṭiyosi ti.

15

Kingə-naa ki Jorijaləm də ta kijə mətɪ ti

¹ Dije ki nā je ij Jude ti rəi Aṭiyosi ti, ndoi ngakoje je ne əi nə: «Kin ə re adi ijai mətisi ki go ndu ti lə *Mojɪ al ə, a ingəi kaji al*» ² Ne ndo kin re ki ta kasi-naa al, ki gaki-naa ki bo ngay mbə njé ndo-e ti je ki Pol əi ki Barnabasi. Lo kin ti nɔɔ be, uni tade kadi Pol əi ki Barnabasi, naa ti ki ngakoje je madi, awi Jorijaləm ti ingəi njé kaw kilə je ki ki boy je lə njé kaw-naa je mbata ta kin. ³ *Njé kaw-naa je ki Aṭiyosi adi-de ne ki kadi ra səde də rəbi mba ti. Uni rəbi, tɛɛi Pənəsi ti əi ki *Samarɪ, ɔri dije gin ne je ki goe goe, go rəbi ki dije ki əi *Jipi je al təlɪ adii mede Kiriisi. Ta kin adi rənəl ngako je pəti.

⁴ Loki rəi tɛɛi Jorijaləm ti, njé kaw-naa je, ki njé kaw kilə je, ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je uwəi-de ki rəde ti. Pol əi ki Barnabasi əli poy ne ki Luwə ra səde adi-de ooi. ⁵ Nə dije ki nā je, ki adi mede dan *Parisi je ti uni ta əli əi nə: «Maji kadi dije ki əi Jipi je al, adi-de ijai mətide ə ngəmi go ndu-kun je lə Moji ɔy tə taa.»

⁶ Lo kin ti, njé kaw kilə je ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je kawi-naa mba kadi indəi manji ta kin. ⁷ Loki naji-naa ta adi dande ngal ɔa, Piyər ɔsi nangɪ j taa əl-de ə nə: «NGakom je, təkɪ igərii, e mari nu ə Luwə mbəti-m dansi ti mba kadi m-ilə mbə Poy ta ki Maji rə dije ti ki əi Jipi je al, kadi ooi ə adi mede. ⁸ Luwə ki gər me dije, ma naji ləde maji ki go rəbi NDil Luwə ki adi-de təkɪ adi-n-je be tə*» ⁹ Əi je ə je tə, Luwə ɔr kəm dəw dana al, mbata e ki takul kadi-me ləde ə Luwə adi ngəmede ay-n njay. ¹⁰ Ningə ki ɔasine kin, mba ri ə isi sangi ta Luwə ki ne kində ki ɔy

mindi njé kadi-me je ti ə? Ne ki je wa ə se bawje je ka j-awi ki təgi kadi j-otii al. ¹¹ Ne ki j-adi meje də ti ə to kin: E ki takul me-maji lə Bəbe Jəju ə yə j-ingəi kaji, j-əi ki j-əi Jipi je, kae ti ləde əi Jipi je al ka kin tə.»

¹² Ba, dije pəti uti tade, uri mbide kadi ooi də ta lə Barnabasi əi ki Pol ki a əli-de ɔji də poy ne kəji je ki ne je ki əti ɔəl je ki Luwə rade ki takul Pol əi ki Barnabasi dan dije ti ki əi Jipi je al. ¹³ Loki iləi ta nangɪ ningə, Jaki un ta əl ə nə: «NGakom je, uri mbisi oi ta ləm ɔasine*» ¹⁴ Simo j taa əl-je ne, adi j-oi rəbi ki lo kilə ngire ti wa nu, Luwə ində-n kəmne go ti maji, kadi ɔr dije ki nā je dan dije ti ki əi Jipi je al, ində-de dangɪ tə dije ləne. ¹⁵ Ta je lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti awi go-naa ti lo kare ba ki ta kin. Tado ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: ¹⁶ «Go ne je ti kin, m-a m-re kadi m-ra ɔe lə *Dabidi ki budi kin rangi.

M-a m-ra e ki sigi gogi, m-a m-ra toe ti gogi tə,

M-a m-ində taa gogi.

¹⁷ MBa kadi ndəgi dije sangi Bəbe, Adi e gin dije pəti ki uni təm dəde ti. Bəbe əl ta kin be.

¹⁸ Bəbe ki nje tɛɛ ki gin ne ki ində dəe naa ti mari nu adi dije gəri*»

¹⁹ «E mbata kin ə, mi m-o maji ngay kadi j-iləi kagi nɔ dije ti ki əi Jipi je al ki adi mede Luwə kin, al.

²⁰ Adiji ndangi makitibi par j-adi-de kadi usoi da ki dəw ilə kadi-kare ti adi yo je al, kadi sangi-naa lo kaya ti al, kadi usoi da ne ki dəw tu munde al, kadi usoi məsi da al tə*» ²¹ NGA ningə, ilə ngire mari nu ba bitɪ ɔone, dije ki njé ndo madide je ndu-kun lə Moji əi me ɔe bo je ti kare kare, nim ndə kare kare ki e ndə taa kəɔ lə Jipi je, dije a tidəi ndu-kun kin me kəy kaw-naa je ti tə.»

Makitibi mba kilə-n kadi njé kaw-naa je ki Aṭiyosi

✧ 15:1 Ləbatiki 12.3 ✧ 15:8 7-8: 10.44; 11.15

✧ 15:20 Tɛɛ ki taga 34.15-16; Ləbatiki 17.10-16;

✧ 15:13 12.17 ✧ 15:18 16-18: Amosi 9.11-12

Ləbatiki 18.6-23

22 Be ə, ngatəgi je lə njé kaw-naa je, ki njé kaw kilə je, ki njé kaw-naa je, ndigi kadi n-mbəti dije ki na je dande ti kadi uni tode dani Pol əi ki Barnabasi awi səde Aṭiyosi ti. MBəti Judi ki bari-e nə Barsabasi əi ki Silasi. Əi joo pu, ngakođe je taai mede maji. 23 Ta ki ndangi Makitibi ti adi-de ə to kin:

«Je njé kaw kilə je ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je, ji ndangi makitibi kin j-adi səi ngakoje je ki isi be bo Aṭiyosi ti ki dənangi je ki Siri ti ki Silisi ki səi gin koji lə Jipi je al, ji ra səsi lapiya. 24 J-o poy dije madi ji danje ti ne awi rəsi ti tuji mesi, təli səsi gogi ki ta je ləde, ningə e je ba j-ilə-de al. 25 Be ə, j-o maji kadi j-ində taje naa ti kare ba, ji mbəti dije j-ilə-de ki rəsi ti, naa ti ki Barnabasi əi ki Pol ki əi njé ndigi je ləje. 26 Əi ki iləi rəde kə mbata tə Bəbe ləje Jəju Kirisi. 27 E kin ə, j-ilə-n Judi əi ki Silasi. Dije ki joo kin a əli səsi ne je kin ki tade. 28 MBata NDil Luwə nim, je wa nim, j-un nduje kadi dəw ində ne ki rangi gididə ne ti ki e ne ki ndae to ti kin, dəsi ti ki təgi al ngata. 29 Ningə ne ki kadi irai ə to kin: kadi usoi da ki dəw ilə kadi-kare ti adi yo je al, usoi məsi da al, usoi da ki dəw tu minde al, isai-naa lo kaya ti al. Pəti itoi be ningə, a rai ne ki maji. Itaai lapiya ləje, je ki je ngakəsi je.»

30 İyəi njé ki mbəti-de ka kin adi awi Aṭiyosi ti. Lokı awi tēgi Aṭiyosi ti, kawı njé kadi-me je ki naa ti, ə iləi makitibi ka kin jide ti. 31 Lokı tidəi makitibi ka kin ningə, rəde nəl-de ngay tadə ingəi ta je ki adi-de təgi me ti. 32 Təki Judi əi ki Silasi wa əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, uni dəkagilo ngay iləi dıngəm me ngakoje je ti, mbisi njade me kadi-me ti. 33 İsi səde dəkagilo ndəy ba, ngakoje uwəi jide, indəi-de ta rəbi ti kadi awi ki lapiya, təli ki rə njé kilə-de je ti gogi. 34 [Nə Silasi oo maji ngay kadi n-isi Aṭiyosi ti.]

35 Pol əi ki Barnabasi isi Aṭiyosi ti, naa ti ki ndəgi dije ki rangi, ndoi dije ne, iləi-de mbə Poy Ta ki Maji lə Bəbe.

Pol əi ki Barnabasi iyəi-naa

36 NDəy go ti, Pol əl Barnabasi ə nə: «Adi ji təl j-un də njaje me be bo je ti pəti ki j-əl ta lə Bəbe titi kin, ə ji go ngakoje je j-o se təli toi ban wa?» 37 Lo kin ti, Barnabasi ndigi kadi Jə Marki aw səde. 38 Nə Pol oo kadi e loe ti al kadi Jə Marki ki ndə ki iyə-de Pampili ti, bə aw səde lo kaw kilə ti al kin, kadi aw səde bəne bəy*. 39 Mındi kasi-naa al ki bo ngay to dande ti adi iyəi-naa noo be. Barnabasi un Jə Marki, ə uni bato ki aw ki Sipir ti. 40 NGA Pol ə un Silasi ə awi. NGakoje je iyəi-de ji Bəbe ti. 41 Pol je njiyəi dənangi Siri ti ki dənangi Silisi ti iləi dıngəm me njé kaw-naa je ti ki lo lo.

16

Pol ingə Timote

1 Pol re tēgi Dərbi ti, go ti aw Lisitir ti. Lo kin ti ə, ingə nje ndo kare ki təe nə Timote. Kəe e nje kadi-me ki e Jipi, ə bawe e Girəki tə*. 2 NGakoje je ki Lisitir ki İkoniyom əli ta lie maji ngay. 3 Adı Pol ndigi kuwe jine ti kaw sie. Be ə, aw sie ijə mətə, mbata *Jipi je ki rai be lo je ti kin, gəri-e bəti kadi bawe e Girəki. 4 Be bo je pəti ki tēgi ti, əji ngakoje je ndu-kun je ki njé kaw kilə je ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti uni. Ba əli-de kadi rai go ndu je ti ka kin. 5 *NJé kaw-naa je ingəi təgi me kadi-me ti ləde, ningə kərde j də made ti ki ndəe ndəe.

Pol aw Masəduwan ti

6 NDil Luwə əgi-de kilə mbə Poy Ta ki Maji ngan be je ti ki Aji. Adı əti noo, indəi dənangi Piriji ki dənangi Galasi mani. 7 Lokı rai tēgi bəsi ki Misi, sangi rəbi kadi n-awı Bitini ti, nə NDil Jəju əgi-de rəbi. 8 Be ə, indəi dənangi ki Misi gangi, awi tēgi ta ba

ti ki Tirowasi. ⁹ Loe ti kin ə, kondɔ ɓa, Pol oo dəw kare ki Masəduwan ti me ndil ti re a dɔe ti. Dəw ka kin əl Pol ə ə nə: «Njai ba, ire Masəduwan ti ira saje.» ¹⁰ Go ne koo me ndil ti lə Pol, ta naa ti nɔɔ, ji sangi rəbi kadi j-aw Masəduwan ti, mbata ji gər maji təkɪ Luwə ə wa ə ɓar-je kadi j-aw j-ilə mbe Poy Ta ki Maji titi. ¹¹ J-al bato Tirowasi ti nɔɔ, ɓa j-osi ji tɛɛ dɔ dər Samotirasi ti. Lo ti ki go ti ningə, ji tɛɛ Nayapolisi ti. ¹² J-ɨ loe ti nɔɔ, j-aw Pilipi ti, ki e ɓe bo ki dasay ki dɔnangi ti ki Masəduwan, ki e gin kɔɓe ti ki Rom. J-isi nɔɔ, ji ra ngan ndɔ je asi tati. ¹³ Ningə ndɔ ta kəɔ ti lə *Jipi je, ji tɛɛ gidi ɓe bo ti taga, kadi j-aw kadi mbo ti. J-aw ti mbata ji gir kadi j-a j-ingə lo kəl ta ki Luwə titi. Loki j-aw ningə, j-isi nangi rɔ dɔne je ti ki kawinaa loe ti, j-əl-de ta. ¹⁴ Dan dɔne je ti ka kin, e ki kare isi nɔɔ, tɔe nə Lidi. E dɔne ki ɓe bo ti ki Tiyatir. E nje labi ta kibi ki kər pir pir. Ningə e dəw ki nje ɓəl Luwə tɔ. Isi oo ta, ɓa ɓaɓe tɛɛ ngamee, adi ində mbine maji go ta je ti ki Pol isi əl. ¹⁵ Ra batəm naa ti ki njé ki me kəy ti ləne. Ba ɓar-je kadi j-aw ɓe ləne ə nə: «Kin ə re oi-mi kadi mi nje kadi mem ɓaɓe ɓa, irai isi ɓe ləm.» A dɔ ta ti kin nga, kadi ji ndigi gone ti.

Uwəi Pol əi ki Silasi dangay ti Pilipi ti

¹⁶ NDɔ kare j-isi j-aw ki lo kəl ta ti ki Luwə ɓa, dɔne ki nje ra kilə me kəy ti kare re ingə-je. Dɔne kin aw ki ndil ndɔ, adi lo ki ində gara ɓa, ingə-n ne ngay adi ɓane je. ¹⁷ Un goje ki Pol je ɓa, əl ta ki ndune ki boy ə nə: «Dije ki ai kam əi ɓəə je lə Luwə ki e dɔ ne je ti pəti. Rəi a ɔji sasi rəbi kaji.» ¹⁸ Dɔne ra ne kin be ndɔne ɓay ɓay goje ti. Be ə, ta təl tae ti, wongi ra Pol dɔe ti, adi təl tane əl ndil ki isi me dɔne ti ka kin ə nə: «Me tɔ Jəju Kirisi ti, m-əli kadi itɛɛ kɔ me ti.» Ningə ta naa ti nɔɔ, ndil tɛɛ kɔ me dɔne ti.

¹⁹ Loki ɓae je ooi kadi ne kingə ne ləde ka, ində ngangine ɓa, uwəi Pol

əi ki Silasi awi səde ta mbalo ti, nɔ njé kɔɓe je ti. ²⁰ Awi səde nɔ njé gangi ta je ti əli-de əi nə: «Dije ki oi-de kam əi *Jipi je, ə rəi ki ndu ki majal me ɓe bo ti laje. ²¹ Rəi ki ne jibəl ɓe je ki, je ki je Rom je, sɔbi dɔje əl, kadi tə ji taa, ji ra-n kilə.» ²² Kosi dije ɨi, ɓuki-naa dɔ Pol ti əi ki Silasi. Ba, njé gangi ta je, adi ngii kibi rɔde ti, tindəi-de ki gəl. ²³ Loki indəi-de maji ɓa, awi ɓuki-de dangay ti, ningə əli nje ngəm dangay je kadi ngəm-de maji. ²⁴ Loki nje ngəm dangay je ingə ndu kin be ɓa, aw səde kəy dangay ti ki duni nu, taa ilə kangila njade ti.

²⁵ Kondɔ dan lo ti, Pol əi ki Silasi ɨi isi əli ta ki Luwə, osi pa iləi tɔji dɔ Luwə, ə ndəgi dangay je ooi ndude. ²⁶ Ningə, ki kəm ki kində jipi, dɔnangi yəki ki tɔgine ngay. Yəki yəki ki ra adi ngirə kəy dangay ka ɨ ɓaki ɓaki. Ba ki ta naa ti nɔɔ, ta kəy je tɛɛi nim, kulə gindi ki dɔsi dangay je pəti ka tuti nim tɔ. ²⁷ Lo kin ti nɔɔ, nje ngəm dangay je ɨ dɔ ɓi ti. Loki ɨ dɔ ɓi ti ə oo ta kəy je a tagira, oo ə nə dangay je ayi-naa wa, adi ər kiyə ləne kadi tə n-təl-n rone kɔ. ²⁸ Ə Pol Un ndune ki taa ngay əl-e ə nə: «tuji rəi əl, nə j-a ne pəti.» ²⁹ Lo kin ti, nje ngəm dangay je dəji por, ɓa nagi rone ur kəy, osi nɔ Pol ti ki Silasi ki dadi. ³⁰ Go ti, adi-de tɛɛi taga, ningə dəji-de ə nə: «Bam je, e ri ə kadi m-ra ə m-a m-ingə-n kaji ə?» ³¹ Ə əli-e ə nə: «Adi mei ɓaɓe Jəju, ə a ingə kaji səi ki njé ki me kəy ti ləi.» ³² Lo kin ti, iləi-e mbe ta lə ɓaɓe, naa ti ki njé ki me kəy ti lie. ³³ Dan kondɔ ti wa kin nɔɔ, nje ngəm dangay je aw ki Pol əi ki Silasi, togɪ do je ləde, ɓa kalangi ba go ti, adi rai-e batəm naa ti ki dije ki me kəy ti ləne. ³⁴ Go ti, təl aw səde me kəy ti ləne, adi-de ne kuso usoi, rai rənəl me kəy ti mbata kadi ki adi mede Luwə.

³⁵ Loki lo ti ningə, njé gangi ta je iləi paja je ləde ki rɔ nje ngəm dangay je ti əi nə: «tyə dije kin adi

awi.»³⁶ Ə nje ngəm dangay je re əl Pol ta kin ə nə: «NJé gangi ta je əi nə kadi m-iyə səsi madi awi, ə nə iteəi awi lo ləsi ki lapiya.»³⁷ Nə Pol əl paja je ə nə: «je dije ki Rom ti tə*, ə adi dije indəi je ta kəm kosi je ti, ki kanji gangi ta də je ti. Ə go ti, buki je dangay ti be par tə. Ningə basine, iyəi-je taa lo ngəy ti be par a? A e be al! Adi əi je wa rəi ki rəde iyəi-je taa!»³⁸ Ə paja je təli ki ta kin awi rə njé gangi ta je ti, adi bəl ra njé gangi ta je ngay. Bəl ra-de, loki ooi kadi Pol je əi dije ki Rom ti.³⁹ Be ə, ij, rəi rəde ti, dəji-de me-səl, 6a iyəi-de kadi awi, ə dəji-de kadi tēəi me be bo ti kin kə ngata.⁴⁰ Loki Pol əi ki Silasi tēəi dangay ti 6a, awi be lə Lidi. Awi ooi ngakoje je ki njé kadi-me je, iləi dīgəm mede ti 6a awi.

17

Pol əi ki Silasi me be ti ki Təsaloniki

¹ Pol əi ki Silasi indəi Ampipolisi ki Apoloni gangi, 6a awi tēəi Təsaloniki ti. Ningə Təsaloniki ti, *Jipi je awi ki lo kaw-naa ləde nōq.² Be ə, Pol aw ti, təkisi ra-n ki lo je pəti. Asi ndə taa kəə mitə go-naa ti, Pol naji-naa ta ti ki Jipi je də ta je ti ki me makitibi ti lə Luwə.³ Or-de gin ta je, təji-de adi gəri təkisi, makitibi lə Luwə əl kadi Kirisi a oy, 6a go ti, a təsi ndəl dan njé koy je ti. Ningə, Pol əl-de təkisi e darə Jəju wa ki n-isi n-əl-de ta lie kin ə e Kirisi.⁴ Jipi je kinə je, ta kin ra kilə rəde ti, adi indəi rəde naa ti ki Pol əi ki Silasi. Kosi Girəki je, ki dənə je ngay ki əi dənə je ki njé tə6a je ka indəi rəde naa ti səde tə.⁵ Ə lo kin ti, jangi ra Jipi je, adi kawı dije ki a iləi lo ki go rəbi kare, adi əsi də dije naa ti, rəi ndu ki me be. Awi tēəi me kəy ti lə Jasə, sangi Pol əi ki Silasi kadi n-uwəi-de, n-awi səde taga, nə kosi je ti.⁶ Nə loki ingəi-de al, uwəi Jasə əi ki njé kadi-me je ki madi je, awi səde nə njé gangi ta je ti. Ba əli ta ki ndude ki boy əi nə:

«Dije ki tuji dənangi ki tae ba ka, rəi tēəi ne.⁷ Rəi ə, Jasə uwə-de rəne ti be ləne. Dije kin pəti, nə rade e nə ra ki əsi ta ndu-kun je lə NJe kə6e ki bo Səjar. Əi əli təkisi ngar madi ki rangi e nōq təe nə Jəju.»⁸ Ta kin adi wongı kosi je ki njé gangi ta je,⁹ adi uwəi Jasə ki ndəgi njé kadi-me je adi ugəi la 6əy taa iyəi-de taa.

Pol əi ki Silasi me be ti ki Bərə

¹⁰ Loki lo ə nə n-gəi par ə, njé kadi-me je adi Pol əi ki Silasi awi Bərə ti. Lo ki rəi tēəi Bərə ti 6a, awi kəy kaw-naa ti lə *Jipi je.¹¹ Jipi je ki Bərə ti, awi ki mər ta ki maji ngay itə njé ki Təsaloniki ti. Taai ta lə Luwə ki me ki maji ngay. NDəri gin ta lə Luwə ki ndə je pəti, kadi n-ooi se ta je ki Pol je əli-de kin e ta ki rəjeti wa.¹² Be ə, ngay je dande ti adi mede, taa dan Girəki je ti, dənə je ki njé tə6a, ki dīgəm je ngay adi mede tə.

¹³ Nə loki Jipi je ki Təsaloniki ti, ooi kadi Pol isı ilə mbə ta lə Luwə Bərə ti nōq ningə, təli awi gode ti 6əy, awi suləi kosi je adi rəi ndu.¹⁴ Lo kin ti, njé kadi-me je sangi rəbi kalangi ba adi Pol aw ki kadi ba bo ti. NGA ningə, Silasi əi ki Timote ə nayi-naa Bərə ti.¹⁵ NJé ki dani Pol, dani-e bitı, awi tēəi sie Atən ti. NGata 6a, loki isıi təli, Pol adi-de ndune kadi Silasi əi ki Timote rəi law ingəi-ne.

Pol me be ti ki Atən

¹⁶ Loki Pol isıi ngəm Silasi əi ki Timote, angale tuji mbata yo je ki dije isıi rai-de, rəsi me be bo kin.¹⁷ Pol naji-naa ta ti ki *Jipi je, ki dije ki təli Jipi je, me kəy kaw-naa ti lə Jipi je, taa ki ndə je pəti, ta mbalo ti, ki dije ki ingə-de.¹⁸ NJé nə gər je ki bari-de Əpikir je ki İsitoyisi je ka naji-naa ta ti səde tə. Ə njé ki madi je əli əi nə: «Nje ta je kam ta ri ə a əl ə?» Ningə njé ki nungı əli əi nə: «Tə tənə ki e nje kəl ta ki də yo je ti ki mba be ə am.» Əli be mbata ooi kadi Pol isıi ilə mbə Poy Ta ki Maji lə Jəju nim, isıi ilə mbə kje lo koy ti nim.¹⁹ Be ə,

uwəi Pol, awi sie rə njé gangi ta je ti, ba əli-e əi nə: «To kadi əl-je ta də ne ndo ti ki sigi ki isi indo kin adi ji gər a?» ²⁰ MBata isi əl-je ta je ki mbije oo nja kare al, ə kadi ər gine maji adi j-o.» ²¹ Ningə ne kare ki səbi gər, dije ki Atən ti pəti, ki mba je ki isi dande ti, dəkagilo ləde ki ngay e mba kəl-n ta je, koo-n ta je ki mba.

²² Lo kin ti, Pol j a taa, dan njé gangi ta je ti, ba un ta əl ə nə: «Səi dije ki Atən ti, m-o kadi səi dije ki, pole yo ləsi əti bəl ki dum. İpoləi yo me ne je ti pəti. ²³ Tado, loki m-njiyə me be ti, m-o ne je ki isi əsi məkəsisisi nangi node ti. M-o lo gugı yo madi wa bəy ki indəi ne də ti əi nə e lo lə “yo ki igəri-e al,” ningə e e ki isi əsi məkəsisisi nangi nge ti ki kanji gər-e ka kin ə m-isi m-ılə səsi mbə ta lie. ²⁴ E Luwə ki nje ra dərə ki dənangi ki ne je pəti ki me ti, e ki e Ba dərə ki dənangi. E nje kisi me kəy ti ki dəw ra ki jine al. ²⁵ Taa aw ki ndoo kadi dəw ra kilə madi ade al tə, tado e ə e nje kadi dəw isi kəm ba nim, nje kadi dəw kəə ki ne je pəti nim tə. ²⁶ Ki dəw ki kare ba be ə ində-n dije pəti adi taai dənangi. İndə dəkagilo adi-de nim, ində gangi lo kiside nim tə. ²⁷ Luwə ində ne je kin be mba kadi dije sangi-e-n. Dəmaji ə a ingəi-e me mam lo ti ləde. Ki rojeti, Luwə e say al ki dəw ki ra danje ti. ²⁸ Tado kisi ki də taa ləje e me jie ti. E ə e nje kadi j-ədi rəje, ki nje kadi j-isi kəm. E mbata kin ə njé gosi ta je ləsi ki madi je əli əi nə: “Je ka je ngane je tə.” ²⁹ Ə re je ngan Luwə je ba, səbi kadi j-o Luwə kadi e dəw ki to tə yo ər je, ki yo la je ki dije ləi-de, ə se yo mbal je ki dije təli-de ki gosi ki dəde ti kin be al. ³⁰ Luwə iyə go ne ki dije rai kəte də day ti, dəkagilo ti ki gəri-e al bəy kin kə, nə ki ne kin, Luwə dəji dije pəti, ki lo je pəti, kadi iyəi rəbi ne rade je ki majal kə. ³¹ Tado ər ndə kare ində nōō kadi tə a gangi-n ta də dije ki dənangi ti ne pəti ki

rəbi ki dana. A gangi ta kin ki rəbi lə dəw kare ki kəte mbata kilə kin, ə təje ki taga adi dije pəti gəri-e ki rəbi kje dan njé koy je ti.»

³² Loki Pol əl ta ki lo koy ti, ə osi mbide ti ningə, njé ki madi je ibəi-e kogii, ə njé ki nungi əli əi nə: «J-a j-o ta ləi kin ndə ki rangi ti.» ³³ E be ə, Pol tēē-n dande ti, aw. ³⁴ Nə be ka, ki madi je dande ti nayi-naa go Pol ti, adi mede Jəju Kirisi. Dande ti kin, Dənisi ki e ki kare dan njé gangi ta je ti e səde nōō, taa dəne ki bari-e nə Damarisi ki ndəgi dije ki rangi ka əi səde nōō tə.

18

Pol me be ti ki Koreti

¹ Loki Pol j Atən ti ningə, aw Koreti ti. ² Lo kin ti nōō, ingə Jipi kare ki təe nə Akilasi, ki gine e Pə, j İtali ki nene Pirisil rəi ngəsine bəy. Rəi mbata nje kəbe ki bo ki Rom ti ki təe nə Kilodi un ndune kadi *Jipi je pəti tēēi Rom ti kə. Pol aw ingə Akilasi je nōō, ³ ningə təki kilə ki kadi rai ingəi ne e kilə ki kare ba, adi e kilə koji kibi ra kəy, Pol isi səde, adi rai kilə kin naa ti. ⁴ *NDə taa kəə je pəti, Pol un ta, əl me kəy kaw-naa ti lə Jipi je. Əl ki kuje ki sangi kadi Jipi je ki Girəki taai tə ta ki rojeti.

⁵ Nə loki Silasi əi ki Timote jı Masəduwan ti rəi ingəi-e, Pol un dəkagilo ləne pəti mba kəl-n ta lə Luwə. Təji Jipi je kadi gəri təki Jəju e Kirisi. ⁶ Nə Jipi je taji-e rə, taji-e, adi Pol jəngi bu kibi ləne tade ti, ə əl-de ə nə: «Ta məsisi e dəsi ti! mi m-goto me ti. Ningə ki basine kin, dije ki əi Jipi je al ə m-a m-aw ki rəde ti ngata.» ⁷ Be ə, Pol j nōō, aw be lə Titusi Jusitusi, ki e dəw kare ki nje kaw nōō Luwə ti, ki kəy lie ndunəi-naa ki kəy kaw-naa lə Jipi je. ⁸ Kirisipusi, ki e ki boy də kəy kaw-naa ti lə Jipi je əi ki dije ki me kəy ti ləne ba pəti, adi mede Bəbe. Taa

dije ki Koreti ti ngay, ki ooi ta lə Pol ka adi mede tə, adi rai-de batəm.

⁹ NDə kare kondə, Baḃe əl Pol ta me ni ti ə nə: «İbəl al, əl ta ki nqi ti, ɓi uti tai al. ¹⁰ Tadə mi səi naa ti, dəw madi kare ki a ilə jine kadi ɔdi təkı majal goto. Dije ki əi dije ləm əi ngay me ɓe bo ti kin ne.» ¹¹ Be ə Pol isi-n Koreti ti ɓal kare ki nay mehe, ndon dije ta lə Luwə.

Pol a nq Galıyo ti

¹² Dəkagilo ti ki Galıyo e-n nje kqbe ki Akay, *Jipi je dɔɔi ta naa ti dɔ Pol ti, adi awi sie nq njé gangi ta je ti, ¹³ əi nə: «Dəw kam isi aw ki dije kadi ɔsi dɔde nangı nq Luwə ti, ki go ndu-kun ti al.» ¹⁴ Pol ra kadi tə n-əl ta ningə, Galıyo un ta tane ti kəte əl Jipi je ə nə: «Kin ə re e ta lə ne təl, ə se ta lə majal madi ki ngə ngay ə to be ə, re m-a m-o ta ləsi, səi Jipi je. ¹⁵ Nə təkı e ta ki naji-naa ti ki ɔji dɔ ta je, ki tɔ je, ki ndu-kun je ləsi ki sɔbi dɔsi kin ɓa, ai dansi ti nqo. Mi m-a m-gangi ta ki be kin al.» ¹⁶ Ba tuwə-de lo gangi ta ti kɔ. ¹⁷ Ə loe ti nqo, dije pəti uwəi Sosıtən ki e ki boy dɔ kəy kaw-naa ti lə Jipi je, indəi-e, nə usi Galıyo ne kare dɔde ti al.

Pol təl aw Atıyosi ti

¹⁸ Pol təl isi Koreti ti nqo dəkagilo asi ta ti ɓəy. Ba go ti, iyə njé kadi-me je, ə un bato ki kaw ki Siri ti, naa ti ki Pırisil əi ki Akilasi. Pol adi ngisəi dəe Səkirə ti, mbata un mindine adi Luwə[☆]. ¹⁹ Awi tɛɛi Epəji ti, Pol iyə Pırisil əi ki Akilasi ə aw kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, naji-naa ta ti səde. ²⁰ Jipi je kin dəji Pol kadi isi səde ngan ndə je ɓəy, nə Pol ndigi al. ²¹ Ba əl-de ə nə: «NDə ki rangı, ə Luwə ndigi ə, m-a m-təl ta m-re rɔsi ti ɓəy,» ningə iyə-de ə aw. ²² Ba un bato Epəji ti, aw Səjare ti. Loki tɛɛ Səjare ti, aw uwə ji njé kaw-naa je, ɓa un rəbi aw Atıyosi ti. ²³ Pol ra ngan ndə je nqo, ɓa təl ilə dəne gogi. Aw tɛɛ Galasi ti ki Pıriji ti, adi tɔgi njé ndo je pəti.

Apolosi me ɓe ti ki Epəji ki me ɓe ti ki Koreti

²⁴ Jipi kare ki təe nə Apolosi, ki e dəw ki gine e Aləgijandiri ti re Epəji ti. E dəw ki ɓal ta to tae ti, taa gər ta lə Luwə maji tɔ. ²⁵ NDoi-e rəbi ta lə Baḃe, adi ilə mbe ta lə Jəju ki rənəl ki ngay, ndo dije ne ki dɔ Jəju ti ki go rəbe ti. Nə ke ə, gər batəm lə Jə par. ²⁶ Hə rəne, əl ta lə Luwə kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ki me ki ti kati. Nə loki Pırisil əi ki Akilasi ooi-e lo kəl ta ti, ɓari-e rəde ti, ɔji-e go rəbi lə Luwə ay njay, adi-e gər. ²⁷ Go ti, ndigi kaw Akay ti, ə ngakoje je ndigi dɔ ti sie, adi rai makitibi adi njé ndo je ki Akay ti kadi uwəi-e rəde maji. Loki aw tɛɛ Akay ti, ki go me-maji ti lə Luwə, ra ki njé ki adi mede Luwə ngay. ²⁸ Tadə dum dɔ Jipi je ki tɔgi ta ləne taga wangı ta kəm dije ti. Təji ki ta lə Luwə jine ti təkı Jəju e Kirisi.

19

Pol e me ɓe ti ki Epəji

¹ Dəkagilo ti ki Apolosi e-n Koreti ti, Pol ində dənangi ki mbal je əi ti ki dənangi Aji ti gangi, ɓa re tɛɛ Epəji ti. Ingə njé ndo je lə Jəju ki nə je ti nqo. Adi dəji-de ə nə: ² «Loki adi mesı Jəju kin, ingəi NDil Luwə a?» Ə təlı iləi-e ti əi nə: «Jagi, kɔ ka j-o kəte kadi NDil Luwə e nqo al.» ³ Pol təl dəji-de ɓəy ə nə: «Batəm ki ban ə ingəi ə?» Ə əli-e əi nə: «J-ingə batəm lə Jə Batisi.» ⁴ Be ə, əl-de ə nə: «Oyo, Jə ra batəm *Isırayəl je mba kadi təri ndude dɔ majal je ti ləde. Ə təl əl-de ɓəy kadi tə adi mede dəw ki a re gone ti nqo, adi dəwe kin e Jəju[☆].» ⁵ Loki ooi ta je kin ningə, adi rai-de batəm me tɔ Baḃe Jəju ti. ⁶ Be ə, Pol ində jine dɔde ti, ə NDil Luwə risi dɔde ti. Ningə iləi ngıɔ kadi əli ta ki ndon ta je ki dangı dangı nim, taa əli ta ki ta Luwə ti nim tɔ. ⁷ Dıngəm je pəti ki ai lo ne je ti kin asi dɔgi gıde e joo. ⁸ Go ti, asi nay mıtə go-naa ti, Pol tɛɛ ə aw kəy kaw-naa ti lə *Jipi

je, əl-de ta ki kanji bəl. Hə mbə kəbe lə Luwə, əl-de ki go rəbe, kadi ooi tə ta ki rəjeti mba kadi taai ta kin tə. ⁹ Nə Jipi je ki nā je dande ti rai me nga, adi mbati kadi adi mede. Əli ta kidii ne ndo lə Pol ki oji go rəbi ta lə Bəbe kin ta kəm kosi dije ti. Be ə, Pol iyə-de ə ətə aw ki njé ndo je me kəy ndo ne ti ki təe nə Tiranusi. Ningə ki ndo je kare kare pəti, ndo-de ne. ¹⁰ Ne ndo kin, Pol ra kile asi bəl joo. Be ə, ra adi Jipi ki dije ki ə Jipi je al ki isi dənangi Aji ti, ooi ta lə Bəbe. ¹¹ Luwə ra ne kəji je ki ətə bəl ki takul Pol. ¹² Adi, dije oyi ta kibi ki kare je ki ta kibi leji je ki jie ədi, awi ədi njé moy je adi ingəi rə nga nim, ndil je ki majal ka iyəi-de nim tə.

¹³ Jipi je ki nā je ki njé njiyə ki go be je, kadi n-tuwəi ndil je ki majal, əi je ka gei kadi n-bai tə Bəbe Jəju də dije ti ki əi gin təgi ti lə ndil je ki majal tə. Adi əli əi nə: «Me tə Jəju ti ki Pol isi ilə mbə ta lie, m-dəji səsi kadi iteji kə.» ¹⁴ Dije ki njé ra ne be ka kin, əi siri. Əi ngan lə Jipi kare ki təe nə Səba. E ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je. ¹⁵ NDil ki majal təl ilə-de ti ə nə: «M-gər Jəju, taa m-gər dəw ki e Pol tə, nə səi, səi nā je ə?» ¹⁶ Lo kin ti, dəw ki ndil je majal isi me ti ka kin i ur dəde ti uwə-de təsə. Ningə ində-de kində ki dəw oo go madine al, adi tēji me kəy ti ki kəy ki rəde kare, ki kibi ki gangi rəde ti bati bati ki məsi. ¹⁷ Dije pəti ki be bo Epəji ti, ki Jipi je, naa ti ki dije ki əi Jipi je al, gəri go ne ki ra ne kin maji. Əi pəti bəl ra-de, adi əsi gon Bəbe Jəju. ¹⁸ Dije ngay ki əi njé kadi-me je rəi təri ndude, ə əli kilə rade je ki majal ki taga nō dije ti. ¹⁹ Njé ki nā je dan njé ra mbəli je ti, rəi ki makitibi ra mbəli je ləde, kaw ki dənə ti ə iləi por ta kəm dije ti. Gati makitibi je ləde kin asi silə dibi kuti mi nja dibi kare*. ²⁰ E be ə, ki takul təgi lə Bəbe, ta lə Luwə sane lo je ti ki kəte kəte ki təgine tə. ²¹ Go ne je ti

kin, NDil Luwə əsi Pol adi un ndune kadi n-aw be bo Jorijaləm ti. Də rəbi kawe ti, ində dənangi Masəduwan ki Akay gangi. Ningə Pol əl ə nə: «Re m-aw m-tē 6e bo Jorijaləm ti 6a, maji kadi m-aw m-o dənangi Rom tə.» ²² Pol ilə ki njé ra sie kilə je joo, Timote əi ki Erasi adi-de awi dənangi Masəduwan ti. Ningə ə wa, isi dənangi Aji ti ba njaba bəy.

Ne je ki rai ne Epəji ti

²³ Dəkagiloe ti kin, ta kasi-naa al ki bo ngay i də rəbi ta ti lə Bəbe me be ti ki Epəji. ²⁴ Dəw kare ki təe nə Dəmetirusi, e kədi ki nje ra ningə kasi je. E nje ra ngan kəy yo ki dəne ki a bəri-e nə Artəmis. Kilə kin ra adi e soti ki njé kilə je lie ngay. ²⁵ Be ə, Dəmetirusi kaw kədi je ki dije pəti ki isi ki dəde taa ki takul kilə kin naa ti, ə əl-de ə nə: «Madim je, igəri kadi e ki takul kilə kin ə, j-isi j-ingəi ne maji. ²⁶ Səi je oi ki kəmsi taa ki mbəsi tə, kadi e Epəji ti ne par al, nə dənangi Aji ti ba pəti, ə dingəm ki təe nə Pol kam təl də kosi dije basi. E əl-de ə nə: “Kagi yo je ki dije rai ki jide əi Luwə al.” ²⁷ E kilə je ki j-isi rai kin par ə dije a ooi tə ne ki kare al, ne kəy lə yo ki dəne ki bo ki e Artəmis kin ka, dije a ooi-e ne madi ti al tə. Lo kadi dije a əli ə nə: “Artəmis e yo ki dəne ki bo,” goto. Artəmis ki dije ki dənangi Aji ti ki ndəgi dənangi ba pəti əsi gone kin.» ²⁸ Lok kədi je ooi ta je kin ningə, wong rade ngay, adi iləi ngirə kadi əli ta ki ndude ki boy əi nə: «Artəmis lə Epəji je, e ki bo.» ²⁹ Kalangi ba go ti ningə, lo singə sokito ki ta tate ba me be bo ti. Dije ndəri Gayusi əi ki Arisitarki, dije ki Masəduwan ti, ki əi madi mba lə Pol je kənde ti, ə ngədi təl-n-de ki ta mbalo ti. ³⁰ Pol ndigi mba kadi n-təji rəne kosi dije, nə njé ndo je əgi-e. ³¹ Ningə basa madi Pol je madi ki əi dije ki bo ki dənangi Aji ti, iləi kilə rəe ti, əli-e kadi aw ta mbalo ti al. ³² Ta mbalo ti, ne ki to ay njay də

dije ti goto. Ta je ki isi tēē ta dije ti əi ta je ki dangi dangi. Ningə dije ngay dan madide je ti gəri gin ne ki kawinaa al. ³³ Dije ki na je dan kosi dije ti ərri gin ne ki ra ne kin adi Aləgijandir ki *Jipi je indəi-e tə nje kun dode kin ade oo. Aləgijandir ilə jine taa, dəjin dije mba kadi ai kekeke, tado ge kəl ta, ər-n ta dode ti. ³⁴ Loki gəri-e kadi e Jipi ningə, əi je pəti iləi bilə ki ndude ki bo asi ngirə kadi joo je be əi nə: «Artəmisəi lə Epəji je, e ki bo.» ³⁵ Ta təl ta ti ningə, nje ndo ndu-kun ki me be bo ti, re ra adi lo to jijiji, bəy taa əl-de ə nə: «Səi dije ki Epəji ti, na ə gər kadi be ki Epəji ti, e nje ngəm kəy lə Artəmisəi ki e yo ki dənə ki e ki bo kin al ə, ə se na ə gər kadi e nje ngəm mbal ki e bana kəme ki j dora ti osi kin al ə?» ³⁶ E kin e ne ki dum maji. Maji kadi uwəi angalsi indəi nangi, ə iməri ta taa irai ne. ³⁷ Səi je ə ərri dije kam irai səde ne, nga, ne madi ki majal ki rai əsi ta kəy kin goto, taa əli ta ki mal do yo ti ləje ki dənə Artəmisəi al to. ³⁸ Re Dəmetirusi əi ki dije ki njé ra kilə je ləne, ai ki ta ki dəw madi ningə, ndo gangi ta je to noo, ə maji kadi awi ooi njé gangi ta je. ³⁹ Re ne madi ki rangi to noo kadi idəji ə, ndo ki kadi njé kində manji ta je kin ki go rəbe ti to noo. ⁴⁰ Ne je ki rai ne bəne kin, asi kadi dije iləi ta dəje ti tə njé kal do ndu je, tado ta madi ki j-a j-əli ə j-a j-ərri ta do je ti, ki oji go kaw-naa lə dije ki bəne kin goto. Be ə, go ta je ti ki nje ndo ndu-kun əl, tuwə dije adi sanəi-naa.

20

Pol aw dənangi Masəduwan ti

¹ Loki wongi lə dije yogiro ningə, Pol ilə bar njé ndo je, ilə dingəm mede ti bəy taa rade lapiya ə ətə aw Masəduwan ti. ² Pol ingə dəkagilo je ngay ilə-n dingəm me njé kadi-me je ti loki isi ində dənangi ka kin gangi. Ningə gangi ki kəte noo aw Girəki ti. ³ Pol isi ti noo nay mitə. Dəkagilo ti ki kadi un bato

ki kaw ki dənangi Siri ti ningə, gər kadi *Jipi je ləi tade nangi kadi n-rai sie ne ki majal. Be ə, təl un rəbi ki Masəduwan ti. ⁴ MBQ dije ti ki dani-e a ingə Sopatər ki ngon lə Pirusi ki Bəre ti nim, Arisitarki əi ki Səgodusi ki əi dije ki Təsaloniki ti nim, Gayusi ki Dərbi ti nim, Timote nim, taa Tisiki əi ki Tiropim ki əi dije ki dənangi Aji ti nim to. ⁵ Dije kin əti kəte noje ti, awi nginəi-je Tirowasi ti. ⁶ Je ba, go ndo je ti lə mapa ki ra ki kanji əm, ə j-al me bato ti me be ti ki Pilipi j-isi j-aw. J-aw, ji ra ndo mi rəbə, ba j-aw j-ingə madije je Tirowasi ti, ji ra ndo siri.

Pol me be ti ki Tirowasi

⁷ NDə dimasi, ji kaw-naa mba kuso mapa, Pol a aw lo ti ti, adi əl ta ki njé ndo je. Be ə, əl ta ratata dan lo dəe ti. ⁸ Ji kaw-naa me kəy ti ki e do made ti taa. Ningə me kəy ti ka kin, lambi je ngay əi ti noo. ⁹ Loki Pol isi əl ta adi ngal, Basa kare ki təe nə Etikusi isi pənətir ti, to bi maki, adi bi un-e, j kəy ti ki kə mitə do made ti, tēē osi. Loki dije əi nə n-uni-e ba, basa oy. ¹⁰ Pol ur nangi, dəbi rəne dəe ti ə un-e jine ti ba əl-de ə nə: «Kadi mesi gangi man al nə to kəm bəy!» ¹¹ Go ti, Pol təl al aw ta gogi, gangi mapa uso. Un ta ki tane ti gogi bitə ta gin lo ti, ba əti aw. ¹² NGA ningə, dije ərri basa awi sie be kəm, adi dije pəti mede osi nangi.

Pol i Tirowasi ti aw Mile

¹³ Je j-aw kəte ki bato me be ti ki Asosi. Me beə ti kin ə, j-a j-un Pol naa ti səje. Tado ki go kəji ta ti lie, ge kadi n-un rəbi ki njane. ¹⁴ Loki re ingə-je Asosi ti, j-un-e me bato ti naa ti səje ə j-aw Mitilən ti. ¹⁵ Lo ti go ti ningə, j-ətə noo, ji re ji tēē ta lo ti ki Kiyə. NDə ki go ti ningə, ji tēē Samosi. NDə ki kə sə bəy taa ji tēē Mile ti. ¹⁶ Pol ndigə kadi n-a lo ka ti Epəji ti al nə pane taa dəkagilo də dənə ti dənangi Aji ti. Ge mba kadi n-aw kalangi kadi re to-n

ban wa ka, ndo Pətəkoti osi dāne ti Jorijaləm.

Pol əl ta ngatəgi je me be ti ki Mile

¹⁷ Loki Pol e me be ti ki Mile ba, ilə bar ngatəgi je lə njé kaw-naa je ki Epəji ti. ¹⁸ Loki rəi tēgi rəe ti ningə, əl-de ə nā: «İgəri rəbi pa njiyəm dəkagilo je pəti ki mi-n səsi naa ti, ilə ngire dō ndo ki dəsəy ti ki m-re-n dənangi Aji ti. ¹⁹ M-ra kilə bəə lə Bəbe ki dō ki səl ləm ləm, me man nō ti ki me ne na je ti ki m-ingə ki rəbi je ki dangi dangi ki go rəbi kilə ta nangi ki j rō *Jipi je ti ki madi. ²⁰ Səi igəri bəti, m-bəyō səsi dō ne madi kare al. M-ilə səsi mbə Poy Ta ki Maji ta m-ndo səsi ne je pəti ki a ra səsi maji tō, taga dan kosi dije ti nim, me kay je ti nim tō. ²¹ M-ilə mbə Jipi je nim, Girəki je nim kadi təli rəde go Luwə ti ə iyəi go rəbi ne rade je ki majal kin kō, taa kadi adi mede Bəbe ləje Jəju Kirisi tō. ²² Ki basine kin, NDil Luwə ində dəm ti, adi m-isi m-aw Jorijaləm ti ki kanji kadi m-gər ne ki a ra-m nu. ²³ Ne ki m-gər, me be bo je ti kare kare ki m-tēgi ti, NDil Luwə adi-m m-gər təkı dangay je ki kō je isi nginəi-mi nōō. ²⁴ Ki oji dəm, kisi ki dō ta ləm e ne madi ta kəm ti al. Ne ge ləm e kadi m-aw ratata m-təl ta ngədi ləm, ə kadi m-ra kilə bəə ki m-ingə ji Bəbe ti kin maji. Adi e kilə kilə mbə Poy Ta ki Maji ki oji dō me-maji lə Luwə. ²⁵ Ningə basine, m-gər kadi səi pəti ki m-njiyə dansi ti ə m-ilə səsi mbə Poy Ta ki Maji ki oji dō kōbe lə Luwə kin, a oi kəm gogi al ratata ngata. ²⁶ E be ə, m-əl ta ləm taga ay njay bōne, ta məsisi səi pəti goto dəm ti. ²⁷ Tadō kōji ta ra je lə Luwə pəti, m-ilə mbə dō ti madi oi. Ne ki m-bəyō dōe rōsi ti goto. ²⁸ İndəi kəm-kədi dō rōsi ti səi je wa, taa dō ne kul je ti ki NDil Luwə adi səsi kadi ingəmi-de kin tō. Maji kadi indəi kəmsi go njé kaw-naa je ti lə Luwə ki ndogide ki məsine, tə njé ngəm ne kul je

ki maji. ²⁹ M-gər kadi loki m-a m-goto dansi ti, dije madi ki a toi tə jagim je ki njé me ndul, a rəi uri dansi ti ə a rai njé kaw-naa je majal. ³⁰ Ningə mbōsi ti wa ka, dije madi a təli njé rugi ta ki rojeti mba kadi təli njé kaw-naa madi je njé ndo je ti ləde. ³¹ Maji kadi isi dōgi ti, adi mesi ole dō ti, təkı me bal ti ki mitə ki m-ra dansi ti, kondō ki kada, kare kare pəti, m-iyə ta kilə dingəm mesi ti al, ki man nō kəm ti. ³² Ningə ngəsine, m-ilə səsi ji Luwə ti, taa m-ndəji səsi ki ta lie ki go me-maji ti lie tō. Ta kin aw ki tōgi mba kadi adi itōgii me kadi-me ti, taa Luwə a adi səsi ne maji je pəti ki isi ngəm mbata ti lə dije pəti ki əi yəe je tō. ³³ Lo ki mi dansi ti, m-ra kəm-nda la, ə se or ə se kibi lə dəw madi dansi ti al. ³⁴ Səi je wa igəri bəti, kadi ki oji dō kisi ki dō taa ləm, ə se ki yə madi-kiləm je, m-ra kilə ki jim mi wa. ³⁵ M-oji səsi ki lo je pəti, ə se ki dəkagilo je pəti kadi irai kilə be mba kadi indəi kəmsi go njé ndoo je ti. Ningə maji kadi mesi ole dō ta ti ki Bəbe Jəju wa əl ki tane ə nā: «Maji-kur e ngay dō ji ti ki adi itə ji ki taa.» ³⁶ Go ta je ti ki Pol əl kin ningə, əsi məkəsine nangi, bə əl ta ki Luwə ki mbata ti ləde pəti. ³⁷ Ba go ti, əi pəti, buki-naa ki nō ti, tosi mindi Pol ti uwəi-e, orəi-e ki rəde ti. ³⁸ Ta lie ki əl-de ə nā: «A oi kəm gogi al, ngata» kin or tōgide ngay. Ningə dani-e biti awi sie ta bato ti.

21

Kaw Pol ki Jorijaləm ti

¹ Go kiyə-naa ti ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je ki Epəji ti, j-al me bato ti, ə j-aw njururu dō dər ti ki tōe nə Kosi. Lo ti go ti ningə, ji tēgi me be bo ti ki Rodi. J-əti Rodi ti bə j-aw be bo ti ki Patara. ² J-ingə bato ki isi aw Pənəsi ti adi j-al me ti j-aw sie. ³ Loki j-o dō dər Sipir ki kəmje be ningə, j-iyə ki dō ji gəl je ti ə j-ər taa ki dənangi Siri ti. J-aw j-ur nangi Tir. Lo kin ti nōō ki a ərı ne je ki me bato ti nangi. ⁴ J-ingə njé ndo je me be

ti ka kin noo, adi j-isi səde asi ndo siri. *NJé ndo je ka kin, NDil Luwə əsi-de adi əli Pol kadi aw Jorijaləm ti al. ⁵ Nə loki dəkagilo ləje asi ningə, j-ɨ taa, j-un ta rəbi ləje. NJé ndo je pəti, ki nede je, ki ngande je dani je bitɨ tɛɛi səje gidi 6e bo ti. Loe ti noo, j-əsi məkəsije nangɨ ta ba ti, j-əl ta ki Luwə. ⁶ Go ti, loki j-əl-naa ta je ki dəbəy ti ki kadi j-iyə-n-naa 6a, j-al me bato ti ə əi je təlɨ ki 6e je ləde tɔ. ⁷ J-ində ngangɨ kaw mba ləje ki bato, lo ki j-ɨ Tir ti ji re ji tɛɛ Toləmayisi ti. Me 6e bo ti kin noo, j-uwə ji ngakoje je, 6a j-isi səde ndə kare. ⁸ Lo ti dɔ ti ningə, ji re ji tɛɛ Səjare ti. J-aw me kəy ti lə Pilipi ki e nje kilə mbə Poy Ta ki Maji, ki e mbə dije ti ki siri ki njé kində kəmde go nɛ maji je ti lə njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti^ə. J-isi rɔe ti noo. ⁹ Me kəy ti lie, ngan dəne je sɔ ki gəri dɨngəm al 6əy, ki əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti isi sam ti noo. ¹⁰ J-isi me kəy ti lə Pilipi ka kin ji ra ndɔ ngay nga 6a kadi nje kəl ta ki ta Luwə ti ki tɔe nə Agabusi j Jude ti re ingə je noo^ə. ¹¹ Nje kəl ta ki ta Luwə ti ka kin un nda dɔ 6ədi lə Pol dɔɔ-n jine je ki njane je, ningə əl ə nə: «NDil Luwə əl ə nə, me 6e bo ti ki Jorijaləm, ki bo je lə *Jipi je a dɔɔi 6a nje nda dɔɔ 6ədi kin be. Ningə a iləi-e ji dije ti ki əi Jipi je al.» ¹² Loka j-o ta kin ningə je ki ngakoje je ki Səjare ti j-uwə nja Pol, ji dəje kadi aw Jorijaləm ti al. ¹³ Nə Pol ilə-je ti ə nə: «Oti kadi inoɨ adi mem gangɨ man. Mi Pol mi bəsi kadi dije təl-mi par al, nə re ɔji dɔ koy ka, mi bəsi kadi m-oy ki mbata tɔ Bəbe Jəju Jorijaləm ti.» ¹⁴ Loka j-o kadi Pol yəti ndune go ta je ti ki j-əl-e, al, je ka ji təl ji ta kəə tɔ, ə ji təl ji dəji kadi Luwə ra ndigɨ ləne par. ¹⁵ Go ndɔ je ti ki ban wa ki ji ra dɔnangɨ Səjare ti, ji ra go rɔje ə j-əti j-aw Jorijaləm ti. ¹⁶ NJé ndo je ki madi ki Səjare ti awi səje naa ti Jorijaləm ti. Loka ji tɛɛ Jorijaləm ti ningə dani je me kəy

ti ki dəw madi ki tɔe nə Minaso, adi j-isi ti. E dəw ki Sipi ti. E ki kare mbə njé ndo je ti ki dəsəy. ¹⁷ Loka ji re ji tɛɛ Jorijaləm ti, ngakoje je uwəi-je rɔde ti ki rɔnəl ki əti 6əl. ¹⁸ Lo ti dɔ ti, Pol aw səje me kəy ti lə Jaki. Lo kin ti ə, j-ingə ngatɔgi je lə njé kaw-naa je pəti, titi noo. ¹⁹ Go kuwə ji ti ki Pol uwə jide ningə, ɔr-de poy nɛ je ki Luwə ra ki mbata gin dije ki əi Jipi je al, ki takul kilə lie kin, bəre bəre adi-de ooi. ²⁰ Go nɛ je ti ki Pol ɔr-de poye kin ningə, iləi tɔji dɔ Luwə ti, 6a əli Pol əi nə: «NGokoje, ində kami o, Jipi je dibɨ bay bay ə adi mede Jəju, nə pəti uwəi go ndu-kun lə *Moji nga. ²¹ Ningə ki basine kin ooi ta dɔi ti təkɨ isi indo Jipi pəti ki isi tə mba je dɔnangɨ je ti ki rangɨ kadi iyəi go ndu-kun je lə Moji kə nim, əl-de kadi ijəi mətɨ ngande je al nim, taa nɛ jibəl 6e je lə Jipi je ka kadi uni goe al nim tɔ. ²² Adi ji giri dɔ nɛ ti ki kadi ji rai, tadɔ a ooi poyi kadi ire ka par am! ²³ Be ə, maji kadi ira nɛ je ki j-a j-əli kam. J-aw ki dije sɔ mbə je ti ne ki uni mindide kadi n-indəi rɔde ta dangɨ mbata lə Luwə. ²⁴ Maji kadi ɔr dije kin goi ti, ə ira səde nɛ jibəl 6e kay rɔ dɔ majal ti, ə igə dəde mba kadi ngisəi dəde^ə. Ningə dije pəti a gəri kadi poy ta je pəti ki ooi ɔji dɔi e ta je ki ngom. Tadɔ j wa ki dɔi, itəl rɔi go ndo kun je ti lə Moji. ²⁵ Ki ɔji dɔ dije ki əi Jipi je al ki adi mede, ndu-kun je ki ji ndangɨ j-ilə-n j-adi-de, e kadi usoi da ki dəw gugɨ-n yo al nim, kadi usoi məsi al nim, da ki dəw tu minde al nim, taa kadi sangi-naa ki go lo kaya ti ka goto dande ti tɔ^ə. ²⁶ E be ə, lo ti go ti ningə, Pol aw ki dije ki sɔ ka kin, ay rɔne səde, 6a goto ur nati kəy ti lə Luwə, ɔji ndɔ ki gin kay rɔ ləde a gangɨ-n, ə kadi dəw ki ra dande ti a re-n ki kadi-kare, kadi adi Luwə.

Dije uwəi Pol

²⁷ Loka nay bəsi kadi gin ndɔ ki siri gangɨ, *Jipi je madi ki jɨ dɔnangɨ Aji

ti, ooi Pol kəy kaw-naa ti, suləi kosi dije dæe ti ə osi sie uwəi-e, ²⁸ ningə əli ta ki ndude ki bo əi nə: «Səi dije ki *Isirayəl, irəi əsi gin je! Dəw kam ə, e nje ndo dije ki lo je pəti kadi əsi ta dije laje nim, ndu-kun je laje nim taa kəy kaw-naa kin nim tə. Ningə ki rangi bəy, re ur ki dije ki ijəi mətide al nati kəy ti lə Luwə mba kadi təl-n lo ki ay njay kin, lo ki to nje ti.» ²⁹ Əli ta kin be, mbata kəte ooi Tiropim, dəw ki bə bo Epəji ti sie me bə bo Jorijaləm ti. Adi giri kadi re ur sie kəy kaw-naa ti. ³⁰ Dije awi pir pir də-naa ti me bə bo ti ki Jorijaləm ti ba pəti. Ningə dije tēji ki lo njo njo isi rəi bur bur. Rəi uwəi Pol tēji sie kəy kaw-naa ti taga. Ningə taji naa ti njo uwəi ta kəy je uti. ³¹ Dije sangi kadi ntəli Pol. Ningə kəte bəy taa kadi təl-e, poy ta osi mbi ki bo ki də asigar je ti ki Rom ti təkə bə bo Jorijaləm ba pəti a ki njane taa. ³² Taji naa ti njo par ə, i taa əy asigar je ki ki bo je ki də buti asigar je ti ki bu, ə ay ngədi ki rə kosi dije ti. Loki kosi dije ka kin ooi ki bo ki də asigar je ti ki asigar je ningə, taai kəə ta kində Pol ti. ³³ Loki re tēj rə kosi dije ti, ki bo ki də asigar je ti ka kin əti bəsi ki rə Pol ti, un ndune adi uwəi-e, ə adi dəəi-e ki kulə gindi joo. Ningə təl dəji ta ə nə: «Nə e dīgəm kam ə? Ə ri ə ra ə?» ³⁴ Ningə tur ta to dangi dangi dan kosi dije ti, ta ləde un go-naa al. Adi lo kadi ki bo ki də asigar je ti ka kin oo ta ki rəjeti goto. Be ə un ndune kadi awi ki Pol me ndogi bər ti ki ngal, lo kisi asigar je ti ³⁵ Loki Pol re tēj rigi lo njiyə je ti kin ningə, loe goto adi asigar je uni-e, tadə kosi dije bətirəi-e ki wongi ngay. ³⁶ Kosi dije ki isi njiyəi goe ti bur bur əli ki ndude ki boy əi nə: «Adi ji təl-e!»

Pol əl ta ngakone jipi je

³⁷ Kəte bəy taa kadi asigar je awi sie me ndogi bər ti ki ngal ki lo kiside ti, Pol dəji ta ki bo ki də asigar

je ti ə nə: «A adi-m ta rəbi kadi m-əl-n ta kare a?» Ningə ki bo ki də asigar je ti ka kin dəje ə nə: «təgər kəl ta Girəki bəti a?» ³⁸ M-gər al adi m-əji m-ə nə i dəw ki Ejipi ti ki ndə ki me ndə je ti ki gogi ne kin, sulə dije adi rai wongi, ə ər-de asi dije dibi sə ki bundungi je jide ti, ə ur-n wale kin.» ³⁹ Ə Pol ə nə: «Jagi, mi jipi ki bə bo ti ki Tarsi ki dənangi Silisi ti, mi dəw ki me bə bo ti ki təe bə, ə njai ba iyə-m adi-m m-əl dije kin ta.» ⁴⁰ Be ə, ki bo ki də asigar je ti ade ta rəbi. Pol i a taa də rigi lo njiyə ti, əy jine dəji-n kosi dije kadi uri mbide. Loki lo to jiji ni ningə, əl-de ta ki ta ebirə.

22

¹ Pol əl ə nə: «NGakom je ki bawm je, uri mbisi maji kadi ooi ta ki m-aw tə m-əl səi bəsi ne kadi m-naji-n ta dəm ti kin.» ² Loki ooi kadi Pol əl-de ta ki ta Ebirə ningə, təl adi lo to jiji wa bəy kadi n-ooi ta lie. ³ Be ə Pol əl-de ə nə: «Mi jipi ki oji-mi Tarsi ti, ki dənangi Silisi ti. Nə oti-mi Jorijaləm ti ne. Gamaliyəl^ə ə e nje ndo-m ndu-kun lə kaje je kadi m-gər kərə kərə. Kəte m-tingə bil mbata lə Luwə təkə ai bəsi ne kin be tə. ⁴ M-adi kə dije ki njé kun go ne ndo ki m-isi m-ndo kin kadi ki asi ta koyde. M-uwə-de, dəne je ki dīgəm je, m-tə-de m-tilə-de dangay ti. ⁵ Ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki ngatəgi je pəti asi kadi a mai naji ləm də ta ti kin. Əi je wa ə m-taa makitibi jide ti je be kadi m-aw m-uwə-n ngakə je ki Damasi ti ki njé kun go ne ndo kin. M-uwə-de kadi m-re səde Jorijaləm ti ne m-buki-de dangay ti^ə. ⁶ Loki mi də rəbi ti, m-re bəsi ki Damasi ti, ningə ki kadi ki e bəsi ki jam də bə bə, ta naa ti njo par ə, kunji ki bo ngay i dərə ti re unji gə dəm. ⁷ M-osi ki ta kəm nangi, ningə m-o ndu ta madi əl-m ə nə: «Sol, Sol, mbata ri ə isi adi-m kə be ə?» ⁸ Ə m-ile ti m-ə nə: «I nə ə Bəbe?» Ningə təl əl-m ə nə: «E

mi Jəju ki Najarəti ti ki isi adi-m kə.”
 9 NJé ki əi səm ooi kunji ka kin maji,
 nə ooi ndu dəw ki isi əl-m ta al. 10 Lo
 kin ti, m-dəje m-ə nə: “Babe, e ri ə
 kadi m-ra ə?” NGata ə Bəbe əl-m ə
 nə: “İ taa aw Damasi ti nōo, ə a əli-
 ni ne je pəti ki kadi ira.” 11 Kunji ki
 əti bəl ngay ka kin ra adi kəmm oo
 lo al, adi dije ki əi səm ndəri-mi tə
 ndrə ə awi səm Damasi ti. 12 Ningə
 Damasi ti, dingəm kare ki bəri-e nə
 Ananiyasi isi nōo. E dəw ki nje ra go
 ndu-kun ti, adi Jipi je pəti ki Damasi
 ti ndigi ta lie ngay. 13 E ə aw rəm ti
 əl-m ə nə: “NGokom Sol, kadi kəmi
 oo lo.” Ningə ta naa ti nōo par ə
 kəmm oo lo adi m-o-e. 14 Bə əl-m ə
 nə: “Luwə lə kajə je mbəti kəte nu
 mba kadi igər ndigi lie, ə kadi o nje
 ka dana, taa kadi o ta ki tae ti tə.
 15 Tado a i nje ma naji lie do ne je ti
 ki o ki kami nim, o ki mbii nim, ki
 rə dije ti pəti. 16 Ningə ki basine kin,
 ne ki nay kadi dəw ra goto ngata. Ə
 İ taa, i bə tə Luwə, ə ira batəm, adi
 majal je ləi e ki togı kə.”»

Pol əl ta do kilə ti ki ingə

17 «Loki m-təl m-re Jorijaləm ti,
 m-isi m-əl ta ki Luwə gin kəy ti lie
 ningə, m-o ne me ndil ti. 18 M-o Bəbe
 əl-m ə nə: “İ taa law kadi iteə kə
 Jorijaləm ti, tado a taai naji ləi ki a
 ma dəm ti al.” 19 Lo kin ti, m-əl-
 e m-ə nə: “Babe, dije kin gəri maji
 kadi e mi ə kəte mi nje kaw ki lo
 kaw-naa je lə *Jipi je, m-uwə njé ki
 adi-ni mede, m-tində-de je, m-tilə-
 de dangay ti je. 20 Taa loki ndə ki
 isi təli nje ma naji ləi Etiyən kin ka,
 mi loe ti nōo tə. Adi ndum e naa ti
 ki njé təl-e jə, mi wa m-isi ta kibi je
 ti ləde m-ngəm*.” 21 Nə Bəbe əl-m ə
 nə: “Aw, tado m-a m-ilə-i say rə dije
 ti ki əi Jipi je al.”»

Pol əl takı ne dəw ki Rom ti

22 Loki uri mbide ooi ta lə Pol bitı
 teəi do ta ti kin bə, uni ndude ki taa
 əli əi nə: «Dəw ki be kin e dəw ki kadi
 goto kə dənangi ti. E dəw ki kadi isi
 ki done taa al.» 23 Uri kəl ningə, təri

kibi je ləde tiləi kə, ə kəi bu sanəi ki
 taa. 24 Lo kin ti, nje kun do asigar je
 un ndune kadi awi ki Pol me ndogi
 bər ti ki ngal kadi dəji-e ta ki ndəy
 kadi əl ne ki ra ne ə adi dije isi iləi
 bilə dəe ti kin. 25 Nə, loki dooi Pol
 kadi indəi-e bə, Pol əl ki bo lə asigar
 je kare ki a nōo ə nə: «Adi awi ki
 togı kadi indəii dəw ki Rom ti ki ta
 ka dəw gangı dəe ti al wa*?» 26 Loki
 ki bo lə asigar je oo ta kin ningə, aw
 əl ki bo ki dode ti ə nə: «İra ne ki aw
 tə ra kin al, dəw kam e dəw ki Rom
 ti.» 27 Lo kin ti, ki bo ki do asigar je ti
 re rə Pol ti dəje ə nə: «Əl-m adi m-o,
 i dəw ki Rom ti a?» Ə Pol əl-e ə nə:
 «Oyo, mi dəw ki Rom ti.» 28 Ə ki bo
 ki do asigar je ti əl Pol ə nə: «Mi m-
 adi la ngay bəy taa kadi m-təl-n dəw
 ki Rom ti.» Nə Pol əl-e ə nə: «Yəm
 mi, ojii-mi tə koji.» 29 Par ə, ta naa ti
 nōo, dije ki kəte kadi indəi Pol, dəji-
 e-n ta ka kin təri rəde gogi. Ki bo ki
 do asigar je ti wa ka bəl ra-e tə, loki
 oo kadi Pol e dəw ki Rom ti, ə n-adi
 dooi-e ki kulə gindi.

Pol a nō njé gangı ta je ti lə Jipi je

30 Ki bo ki do asigar je ti sangı kadi
 n-gər ne wa ki *Jipi je səki Pol kin ay
 njay. Be ə, lo ti do ti ningə, adi tuti
 Pol, bə adi ndune kadi ki bo je lə njé
 kijə ne məsi kadi-kare je ki njé gangı
 ta je lə Jipi je kawı-naa, bə aw ki Pol
 nōde ti.

23

1 Pol go njé gangı ta je lə Jipi je
 ba, bə əl-de ə nə: «NGakom je, mem
 uwə-m ki ta ndəy al, do ka-m nō
 Luwə ti bitı bəne.» 2 Ningə ki bo lə
 njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bəri-
 e nə Ananiyasi adi ndune dije ki ai
 kadi Pol ti kadi indəi tae. 3 Ə Pol
 əl-e ə nə: «E i ə Luwə a indəi, i bər
 ki kəy pə gidi ti kadi nda kare. İsi
 ne kadi igangi ta dəm ti ki go ndu-
 kun ti, ningə itəl al do ndu-kun, adi
 ndui kadi indəi-mi bəy.» 4 NJé ki ai
 kadi Pol ti bəsi əli-e əi nə: «İtaji ki

bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je lə Luwə a?»⁵ Pol əl-de ə nə: «NGakom je, m-gər kadi e ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je lə Luwə al. Tado ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «A əl ta ki majal do ngar ti lə dije lai əl»»⁶ Loki Pol gər kadi dije ki kawinaa kin, njé ki nə je əi *Sadusi je, ə njé ki nungi əi *Parisi je ningə, un ndune ki taa dan njé gangi ta je ti ə nə: «NGakom je, mi Parisi, nje kojim e Parisi». Ningə e ki mbata kində ki m-ində mem do ki lo koy ti lə njé koy je kin ə rəi səm lo gangi ta ti.»⁷ Loki Pol əl ta kin ba, ta ki naji-naa ti j dan Parisi je ti ki Sadusi je, adi dije gangi-naa.⁸ Tado Sadusi je əli əi nə dije a jil lo koy ti al, taa malayka je, ki ndil je ka gotoi to. Nə Parisi je əli təkə ne je kin toi noq.⁹ Lo singə sokito, ə njé ndangi ndu-kun je ki me buti ti lə Parisi je jil taa əli ta ki togide əli əi nə: «Je j-o ne madi kare ki majal ro dingəm ti kin al. Dəmajə ə e ndil ə se malayka wa ə əl-e ta.»¹⁰ Loki ta kasi-naa al aw ki kəte kəte, ki bo lə asigar je bal kadi dije kin jil ribəi Pol. Be ə, un ndune adi asigar je kadi rəi ori Pol awi sie me ndogi bər ti ki ngal gogi.¹¹ Kondə go ti ba, Baβe teq əy ro Pol ti əl-e ə nə: «Uwə togi ba. Təkə ima-n naji ləm Jorijaləm ti, maji kadi ima naji kin Rom ti to.»

Dije dooi ta naa ti kadi n-təli Pol

¹² Loki lo ti, *Jipi je uni mindide kadi n-usoi ne al nim, n-ayi-naa man al nim, biti kadi n-təli Pol bəy taa.¹³ Njé ki dooi ta naa ti kin ali do kuti so kare.¹⁴ Ningə awi əli ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ngatəgi je əi nə: «J-un mindije ki ngə ngay kadi j-uso ne al nim, j-ay man al nim, biti kadi ji təl Pol bəy taa.»¹⁵ Ningə ki basine kin, səi je kadi ndusi e naa ti ki njé gangi ta je, ə kadi awi ingəi ki bo lə asigar je, əli-e təkə igei kadi re ki Pol noqi ti kadi indəi manji ta lie maje maje oi. NGA

ə, loki Pol a re ba, teq rəsi ti al bəy ə je j-a ji təl-e.¹⁶ Ngon lə konan Pol kare oo ta kin, adi aw go Pol ti me ndogi bər ti ki ngal əl-e.¹⁷ Be ə, Pol bər nje kun do buti asigar je ki bu kare əl-e ə nə: «Aw ki ngon kin ro ki bo ti lə asigar je. Aw ki ta kare noq kadi əl-e.»¹⁸ Nje kun do asigar je ki bu aw ki ngon ka kin ro ki bo ti ə əl-e ə nə: «Dangay ki bari-e Pol ə barm, ə nə m-re ki ngon kin rəi ti, təkə aw ki ta kare noq kadi əli.»¹⁹ Ki bo lə asigar je, uwə ngon ka kin jine ti, ər-e aw sie dam kare, ba dəje ə nə: «Ta ri ə aw-n kadi əl-m ə?»²⁰ Ngon ka kin əl-e ə nə: «Jipi je dooi ta naa ti kadi n-dəji-ni kadi iteq ki Pol lo ti ti, no njé gangi ta je ti ləde, təkə gei kadi n-indəi manji ta lie maje maje n-ooi.²¹ Nə maji kadi o ta ləde al. Tado dije ki itəl kuti so kare a toi rəbə kadi uwəi-e. Uni mindide ki ngə ngay be kadi n-usoi ne al nim, n-ayi-naa man al nim, biti kadi n-təli-e bəy taa. Ki basine kin, isi do njade ti, isi nginəi ndu lai par.»²² Ki bo lə asigar je, ndəji ngon ki basa ka kin kadi əl ta kin kəte adi dəw ki rangi oo al, ba iyə adi aw.²³ Go ti, ki bo lə asigar je, ba njé kun do asigar je ki bu əi joo əl-de ə nə: «Doi nja asigar je bu joo naa ti, njé sində je do siri, ə njé ningə je bu joo to. Ba isi do njasi ti kadi kadi ki kuti joo gide kare ba, uni ta rəbi ki kaw ki Səjare ti.²⁴ Indəi do sində je naa ti adi Pol to. Ə kadi awi iteqi sie ro nje koβe ti, Pəlisi ki kanji kadi ne madi ra-e.»²⁵ Ki bo lə asigar je ndangi makitibi kin be adi nje koβe ə nə: «Mi Kilodi Lisiyasi ə m-ndangi makitibi kin m-adi ki bo ləm, nje koβe Pəlisi. Ne ki doşay, m-uwə jii!»²⁷ Ningə dingəm kin, Jipi je uwəi-e kadi re a təli-e, ə loki m-o kadi e dəw ki Rom ti, m-aw ki asigar je m-taa-e-n jide ti.²⁸ M-sangi kadi m-gər ne wa ki ra ə Jipi je səki-e-n, adi m-aw sie no njé gangi ta je ti ləde əi Jipi je.²⁹ Lo kin ti ə, m-

✧ 23:5 Teq ki taga 22.27 ✧ 23:6 26.5; Plp 3.5

✧ 23:8 Mt 22.23; Mk 12.18; Lk 20.27

o kadi səki-e oji dō ndu-kun je ləde, nə nē madi kare ki majal ki ra ki asi kadi dəw təl-e-n ə se uwe-n dangay ti goto. ³⁰ Eli-mi kadi Jipi je isi sangi rəbi kadi n-təli-e, be ə, m-un-e law m-ilə sie m-adi. Ba m-əl-de kadi awi səki-e roi ti nu.» ³¹ Asigar je rai təki ki bo ləde oji-n-de, adi awi ki Pol kondə ratata tēēi sie Aṭipatirisi ti. ³² Lo ti dō ti, asigar je ki njé nja təli gogi lo kiside ti, ə iyəi njé sində je adi awi ki Pol. ³³ Loki tēēi Səjare ti, njé sində je adi makitibi nje kəbe, ə oji-e Pol tō. ³⁴ Nje kəbe tidə makitibi ka kin, 6a dəji Pol se e dəw ki dənangi ti ki ra wa? Ba oo kadi Pol e dəw ki Silisi ti. ³⁵ Ə əl Pol ə nə: «M-a m-o ta ki tai ti, ndə ki njé səki-je wa a rai.» Ningə adi ndune kadi ngəmi Pol me kəy ngar ti lə *Erodi.

24

Jipi je indəi ta dō Pol ti

¹ NDə mi go ti, ki bo lə njé kijə nē məsi kadi-kare je ki bari-e nə Ananiyasi re Səjare ti. Dije ki dani-e rai sie əi ngatəgi je taa nje naji ta dō dije ti ki bari-e nə Tərtulusi tō. Ananiyasi ki dije ki goe ti kin awi səki Pol rō nje kəbe ti ki dənangi Səjare ti[☆]. ² Loki bari Pol 6a, Tərtulusi ilə ngirə kində ta dəe ti nōō nje kəbe ti ə nə: ³ «Ji ki bo, Pəlisi, ki takuli, ki takul gosi kəbe ləi, ki takul nē je ki itu ginde ki mba maji lə dije me be ə, j-isi-n ki lapiya. E kin e maji ki ji gər ki lo je pəti me nē je ti pəti. ⁴ Ningə, kadi j-indəi kō ti ngay al, ji dəji kadi ur mbi, ki go me-maji ti ləl kadi o-n dō ta ki j-a j-əli ta je kare joo. ⁵ J-o kadi dīgəm kam e nje tuji be. Re ki gangi-naa dan *Jipi je ti ki lo je pəti dənangi ti ne. E nje kun dō buti lə dije ki Najarəti ti[☆]. ⁶ Aw biti kadi n-təl ki kay lə Luwə lo ki tō nje ti, ə j-uwe. [⁷ Ji ndigə kadi ji gangi ta dəe ti ki go ndu-kun ti ləje, nə nje kun dō asigar je ki bari-e nə Lisiyasi, re ində təgi taa-e-n jije ti. ⁸ Ningə

un ndune kadi njé kində ta dəe ti rai nōi ti.] Kin ə idə-je ta ə, j wa a oo kadi ta je ki j-əli dəe ti kin e ta ki rəjeti.» ⁹ Jipi je indəi rade naa ti ki Tərtulusi əi nə, ta je ki əl dō Pol ti e ta ki rəjeti.

Pol un ta tane ti nō Pəlisi ti ki nje kəbe

¹⁰ NJé kəbe ra nē madi adi-n ta rəbi Pol kadi əl ta. Be ə, Pol un ta tane ti ə nə: «M-gər kadi asi 6al ngay ə isi gangi ta me be ti ləje ne. Ningə, e ki go taa ki m-taa mei ə m-a m-najin ta dōm ti nōi ti. ¹¹ Asi kadi j wa isangi gine ə a igər maji. Kaw ki m-aw Jorijaləm ti m-əsi dōm nangi nō Luwə ti kin, man dō ndə ki dōgi gide e joo al 6əy. ¹² Ningə, loki m-aw kin, e gin kəy ti lə Luwə, ə se gin kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ə se lo madi ti ki rangi me be bo ti nōō, dəw ki oo-je, j-isi ji naji-naa ta ti ki dəw madi, ə se oo-m m-isi m-sulə dije goto. ¹³ Taa dije wa ki ai ne kam, asi kadi oji nē madi kare dō ta ti ki indəi dōm ti kin, kadi e ta ki rəjeti, al tō. ¹⁴ Ningə, m-gər nōi ti ne təki, m-isi m-ra kilə 6əə lə Luwə lə bawm je. M-ra kilə kin ki go rəbi ki əi je ki indəi ta dōm ti kin, ooi kadi e go rəbi ki loe ti al. Mi m-o kadi nē je pəti ki ndu-kun lə *Moji əl tae, ki nē je pəti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti əli tae əi nē je ki rəjeti. ¹⁵ M-ində mem dō nē ti kin rō Luwə ti. Ningə əi je ka, indəi mede dō ti tō. Pəti, j-ində meje ti kadi dije ki njé ra nē ki dana ki njé ra nē ki dana al, a j lo koy ti. ¹⁶ E mbata kin ə, m-ində təgi dō rəm ti mba kadi angalm uwə-m ki ta nō Luwə ti al nim, nō dije ti al nim tō. ¹⁷ Go 6al je ti ki bay bay ki m-goto, m-re ki la kadi m-ran ki dije ləm, taa ki kadi-kare kadi m-adi Luwə tō. ¹⁸ Lo kin ti, e Jipi je ki Aji ti, ə ingəi-mi m-a m-ra kuji nē ra je ki mba kay rō njay gin kəy ti lə Luwə. Loki ingəi-mi kin, dije uwəi-naa gidim ti al nim, taa dəw ra nē ki biriri al nim tō[☆]. ¹⁹ NGa ningə, e Jipi je ki Aji ti ka kin ə re a rai nōi

ti ne kadi tə indəi ta dəm ti, loki re awi səm ki ta madi. ²⁰ A re e be al tə ningə, njé kində ta dəm ti ki ai ne ka kin, əli ta ne ki m-təl ə ooi tae, loki m-a-n nō njé gangi ta ti lə Jipi je ka kin adi j-o. ²¹ Ta kare ki m-un ndum taa nōde ti m-əl m-ə nə: «E ki mba kadi ki m-adi mem kadi njé koy je a j lo koy ti ə m-a-n nōsi ti lo gangi ta ti ne», kin wa ə e ta ki kare ba ki ai dō ti wa taa.»

²² Pəlisi ki gər rəbi lə Kirisi maji*, or ndə kəte, ningə əl-de ə nə: «NDə ki Lisiyasi ki nje kun dō asigar je re ə tə m-ində manji ta ləsi kin bəy.» ²³ Ningə adi ndune adi ki bo lə asigar je ki bu, kare ki nje ngəm Pol kadi ngəm-e dangay ti. Nə ke ə kadi iyə Pol adi ilə rone, taa kadi iyə ta rəbi adi dəw lie ki ra ki ge kadi n-ra sie ka, kadi ra sie tō.

Pol a nō Pəlisi ti ai ki nee Dirusil

²⁴ Asi ndə je go ti, Pəlisi təl rai ki nene Dirusil ki e Jipi. Loki rai, ilə adi rai ki Pol adi əl-e ta ki dō kadi-me Jaju Kirisi ti. ²⁵ Nə loki Pol əl ta tēn dō ne ra ti ki dana, ki kuwə rə gin tōgi ti, ki ta ki gangi ki a re ba, bəl ra Pəlisi adi əl Pol ə nə: «Asi ngata, ə aw tə ndə ki m-ingə dəkagilo ki rangi ə m-a m-bari bəy.» ²⁶ Ningə ga mene ti tək Pol a adi-ne la wa, adi taa taa, ba Pol adi re wal sie ta. ²⁷ Bal man joo dō Pol ti, ningə Pərsiyusi Pəsitusi or tə Pəlisi. Pəlisi ndigi kadi n-ra ne ki nəl *Jipi je adi iyə Pol dangay ti ba.

25

Pol ndigi kadi n-aw nō nje kōbe ti ki bo ki Rom

¹ NDə mītə go ree dənangi ti ki kadi a o be dō ti, Pəsitusi j Səjare ti aw Jorijaləm. ² Lo kin ti, ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki ki bo je lə *Jipi je, rai səki dō Pol rəe ti. ³ Me səki ti, dəji Pəsitusi ki nō kəmde ti kadi ra səde ə ilə ki Pol Jorijaləm. Nə ki rəjeti ba, indəi dō ta naa ti kadi tə gangi Pol dō rəbi ti təl-e. ⁴ Nōq be, Pəsitusi əl-de ə nə: «Pol

e dangay ti Səjare, taa mi wa ki dəm ka ndə ngay əl ə m-a m-təl kadi m-aw Səjare ti. ⁵ Ə nə, re dingəm kin ra ne ki go ti əl nōq ba, maji kadi ki bo je ləsi awi səm naa ti səki-e.»

⁶ Pəsitusi ra ndə ki asi Jijoo, a re ngay ə dōgi be par, ə təl aw Səjare ti gogi. Loki təl re ə, lo ti ki rangi go ti ningə, aw lo gangi ta ti, un ndune adi rai ki Pol nōe ti. ⁷ Loki Pol re, Jipi je ki j Jorijaləm ti iləi-naa gəi dəe, indəi ta je ki ngə ngə ngay dəe ti. Nə asi kadi oji ne je ki rəjeti ki ay njay be dō ti al. ⁸ Be ə, Pol naji ta dōne ti ə nə: «M-ra ne madi ki majal ki ndukun lə Jipi je əl nim, ki kəy lə Luwə əl nim, taa m-osi-n ta Səjar əl nim tō.»

⁹ Pəsitusi ki ndigi ra ne ki nəl Jipi je, əl Pol ə nə: «İndigi kadi aw Jorijaləm ti kadi gangi ta dōi ti dō ta ti kin ta kəmm ti a?» ¹⁰ Ə Pol ə nə: «Jagi, e nō lo gangi ta ti lə nje kōbe ki bo Səjar ə ki m-a ti, ə e lo ki a gangi ta dəm ti titi. Təki j wa igər-n maji, ne madi kare ki majal ki m-ra ki Jipi je goto. ¹¹ Kin ə re m-ra ne ki dana al, ə se m-təl ne ki asi koym, ə m-a mbatı koy al. A re ta je ki indəi dəm ti e ta je ki rəjeti əl ə, dəw ki a ilə-m jide ti goto. M-dəji kadi m-o Səjar.» ¹² Lo kin ti, Pəsitusi əli-naa ta ki njé kōji ta je ləne, ba go ti əl Pol ə nə: «təji kadi o Səjar ba, a aw nō Səjar ti.»

Pol a nō Agiripa ti ai ki Bəranisi

¹³ Asi ndə je go ti, ngər Agiripa əi ki konane Bəranisi rai Səjare ti mba kuwə jı Pəsitusi. ¹⁴ Rai ndə je asi ta ti rəe ti nōq, adi Pəsitusi ində ta lə Pol nō ngər Agiripa ti əl-e ə nə: «Pəlisi iyə dingəm madi dangay ti nōq. ¹⁵ Adi loki m-aw Jorijaləm ti, ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ki bo je lə *Jipi je rai səki-e rəm ti, ə dəji-mi kadi m-gangi ta koy dəe ti. ¹⁶ Ə m-əl-de tək rəbi ra-e lə dije ki Rom ti e be al. Dəw ki Rom ti a ilə dəw jı njé səke je ti ki kanji kadi dəwe ingə ta rəbi naji-n ta dōne ti nō njé səke je ti al. ¹⁷ Be ə, rai ne,

ningə, m-ndigi kadi ndo je man kare al, adi lo ti ki rangi go ti par ə m-aw lo gangi ta ti m-adi rai ki dingəm ka kin. ¹⁸ M-ga mem ti kadi ne madi ki nga ki ra to no, nə loki njé səkə je rai ningə, dəw oo lo ne madi ki nga ki ra ki kadi indai ta dœ ti be al. ¹⁹ E ta ki naji par ə naji-naa ti səde oji dō rəbi ra Luwə lade ai je wa nim, oji dō dəw madi ki tœ nə Jəju ki oy ə Pol ə nə isi kəm ba. ²⁰ Ta lade kin, m-gər lo kuje ki kadi m-ra ti al, adi m-dəji Pol ə wa m-ə nə se ndigi kadi aw Jorijaləm ti kadi e ki gangi ta kin dœ ti wa. ²¹ Nə Pol ndigi kadi nje kōbe ki bo ki Rom ti taa oo ta ləne. Be ə, m-un ndum kadi ngəmi-e dangay ti, biti kadi tə m-ilə sie madi nje kōbe ki bo ki Rom ti, Səjar.» ²² Agiripa əl Pəsitusi ə nə: «M-ndigi ngay kadi m-o ta lə dingəm kin to.» Ə Pəsitusi əl-e ə nə: «Lo ti ə a oo ta ki tae ti.» ²³ Lo ti ki rangi, Agiripa əi ki Bəranisi rai ki dije ngay gode ti, urii lo gangi ta ti. Ki bo lə asigar je ki ki bo je ki me be bo ti əi səde. NGA ə, Pəsitusi un ndune adi rai ki Pol. ²⁴ Loki Pol re, Pəsitusi un ta əl ə nə: «I ngar Agiripa ki dije pəti ki isi ne, oi dəw kin. E ə kosi Jipi je ngay rai səkə-e rəm ti ne je, ki Jorijaləm ti je. Loki səkə-e, uni ndude ki taa əi nə e dəw ki səbi kadi goto ko. ²⁵ Ki rəm ti, mi m-o ne madi ki nga ki ra ki asi koy al. Ningə, təkə e wa dəji kadi n-oo nje kōbe ki bo ki Rom ti, m-un ndum kadi m-ade aw. ²⁶ M-gər ta wa ki kadi tə m-ndangi me makitibi ti m-adi nje kōbe ki bo ki Rom ti oji dō ta lie kin al. E be ə, m-adi re nōsi ti ne, ki bo tōy, m-adi re nōi ti i ngar Agiripa kadi tə go ta ti ki a idə-je ba, m-ingə ne ki kadi tə m-ndangi. ²⁷ Tado m-o kadi e ne ki go rəbe ti al kadi m-ilə ki dangay Rom ti, kanji kəl ta ki dije indai dœ ti.»

26

Pol naji ta dō rəne ti noq Agiripa ti

¹ Agiripa əl Pol ə nə: «Ta rəbi e lai kadi inaji-n ta dō roi ti.» Lo kin ti, Pol

un jine ki taa, ningə ta ki əl dō rəne ti ə to kin: ² «NGar Agiripa, rəm nəl-m ngay kadi m-ingə ta rəbi bone, m-əl-n ta dō rəm ti oji-n dō ta je pəti ki *Jipi je indai dōm ti. ³ M-əl be tado igər ne jibəl be je, ki ta ki naji je lade pəti maji. Ningə, m-dəji kadi ilə mei nangi pō, kadi o-n ta ki m-a m-əli kin maji. ⁴ Jipi je pəti gəri ne ram je, lo kilə ngirə basam ti. Gəri maji tado m-togi dan dije ti ləm, Jorijaləm ti. ⁵ Gəri-mi mari ngay, ningə re ndigi ə, asi kadi a mai naje. Mai naje təkə ne ram je e ki go rəbi ra-e ti lə *Parisi je, ki e buti ki nga ngay dan buti je ti ki njé ra ta lə Luwə ləje. ⁶ Ningə ki basine kin, rai sam lo gangi ta ti, tado m-ində mem maji dō ne ti ki Luwə un ndune adi kaje je kadi n-a n-adi-de. ⁷ Gin koji ləje ki dōgi gide joo, indai mede ti kadi kun-ndu kin a təl tane. Be ə, rai kilə lə Luwə ki tōgide kondō ki kada. Ningə e ki mbata kində me dō ti kin ə Jipi je indai ta dōm ti, ngar! ⁸ Ra ban be ə səi Jipi je oi kadi e ta ki rōjeti al kadi Luwə a tōsi njé koy je ndəl lo koy ti ə?

⁹ «Mi wa ki dōm, kəte m-o kadi e go ti ngay, kadi m-rō ki tōgim, ki rəbi ki dangi dangi kadi dəw 6a tō Jəju ki Najarəti ti kin al. ¹⁰ Ningə e kin ə e kilə ra-m ki m-ra Jorijaləm ti. Be ə, ki tōgi ki m-ingə ki rō ki bo je ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, m-buki-n njé kadi-me je ngay dangay ti. NGA ningə loki gangi ta koy dōde ti 6a, m-ndigi dō ti. ¹¹ Taa taa, m-aw ki lo kaw-naa je lə Jipi je pəti, m-adi-de kō. Ningə m-ində gu dōde ti kadi naji ta gər Kirisi. Mem tingə-m ngay dōde ti, adi m-aw biti gode ti, ki dō be je ki rangi, m-adi-de kō. ¹² E goe ti kin ə, m-ji-n m-isi m-aw Damasi ti kadi m-uwə-de. Ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je adi-mi tōgi je, adi-mi ndude je, kadi m-ran kilə kin. ¹³ NGar, loki mi dō rəbi ti, ki kadi ki jam dō be ti, m-o kunji madi ki unji itə kadi i dōrə ti re gə

dəm, je ki njé ki gom ti. ¹⁴ Ji tee j-osi nangi, ningə, m-o ndu dəw madi əl-m ta ki ndon ta Ebirə ə nə: “Sol, Sol, mbata ri ə isi adi-m kə be ə?” MBa ri ə uwə roi nga tə mangi ki uwə rone nga ta kində ti lə 6ae be ə? E ne ki ndangi kare! ¹⁵ Lo kin ti m-dəje m-ə nə: “I naa ə Babe?” Ningə, Babe əl-m ə nə: “E mi Jəju ki isi adi-m kə.” ¹⁶ Ningə j a taa də njai ti. Ne ki m-tee m-ingə-i ə to kin: M-kəti kadi itəl 6əə kilə ləm, ningə kadi ima naji də koo ti ki o-m kin je, də koo ti ki a o-m 6əy je. ¹⁷ M-a m-dəbi bagim dəi ti ji Jipi je ti ki ji ndəgi dije ti ki m-a m-ilə-i ki rəde ti. ¹⁸ MBa kadi itee kəmdə, ər-de lo ki ndul ti, itee səde lo kunji ti. Kadi ər-de kəbe ti lə su, ire səde kəbe ti lə Luwə, kadi Luwə iyə go majal je ləde kə, kadi ingəi lo dan dije ti ki Luwə ər ta dəde ti me kadi-me Jəju ti. ¹⁹ Lo kin ti, NGar Agiripa, m-tə rə ne koo me ndil ti ki j dərə ti kin al. ²⁰ M-ilə mbe kadime Kirisi, ki mbe kiyə go ne ra je ki majal kə. M-ilə mbe kin ki rə dije ti ki Damasi, ki rə dije ti ki Jorijaləm, ki rə dije ti ki dənangi Jude ti ba pəti, ki ki rə dije ti ki əi Jipi je al. Ningə m-dəji-de kadi kilə ra-de təji təkə rəjeti, iyəi go ne rade je ki majal kə. ²¹ E mbata kin ə, Jipi je uwəi-mi gin kəy ti lə Luwə kadi n-təli-mi. ²² Nə Luwə dəbi bagine dəm ti bitə 6one, adi m-a ki dəm taa, m-isi ma naji ki dəm ti noo dije ti ki boy ki no dije ti ki du. M-ilə mbe ne ki rangi al, nə e mbe ne ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti je ki *Moji je əli tae. ²³ Əli təkə Kirisi a ingə kə, a e dəw ki dəsəy ki a j taa dan njé koy je ti tə. Ningə a j taa kadi ilə mbe kunji ki rə Jipi je ti ki ki rə dije ti ki əi Jipi je al.»

²⁴ Pol a ma naji ki dəne ti ba 6əy ningə, Pəsitusi un ndune ki taa əl-e ə nə: «Pol, dəi majal! Ne gər ləi ki ngay tuji dəi kə.» ²⁵ Nə Pol əl-e ə nə: «Ki bo, dəm majal al, ta je ki m-əl, e ta ki rəjeti, ki kəme to. ²⁶ NGar Agiripa gər gin ne je kin maji, adi asi kadi m-ti rəm kati m-əl-e ta. M-gər kadi ne

ki dum-e goto, tadə e ne je ki rai ne lo 6əyə ti al. ²⁷ NGar Agiripa, adi mei də ta je ti ki njé kəl ta ki ta Luwə ti əli tae kin ə se adi al? M-gər kadi adi mei də ta je ti kin.» ²⁸ Ningə NGar Agiripa əl Pol ə nə: «Nay ngay al par ə a iyəti angalm kadi m-təl nje kun go Kirisi ə a am!» ²⁹ Pol ile ti ə nə: «Re e ki ngəsi ne ti, ə se ki 6əy ti ka, m-dəji Luwə kadi ra be. Ningə kadi j ki kari par al, nə kadi səi ki dije pəti ki isi ooi ndum ne kin, itəli itoi tə mi be tə. Ke ə kadi ai me ka dangay ti kin al.» ³⁰ Lo kin ti, NGar Agiripa je, ki nje kəbe ki dənangi ti ki no kin je, Bərənisi je, ki ndəgi dije pəti ki əi səde, əri rəde gogi. ³¹ Loki isi əri rəde gogi, əli-naa dandə ti əi nə: «Dingəm kin ra ne madi kare ki asi kadi dəw təl-e-n ə se uwe-n dangay ti al.» ³² Ə ngar Agiripa əl Pəsitusi ə nə: «Dingəm kin, e dəji ki dəji kadi n-aw no Səjar ti kin al ə asi kadi iye taa.»

27

Kaw Pol Rom ti

¹ Loki uni ndude kadi j-aw ki bato ki Itali ti, iyəi Pol əi ki ndəgi dangay je ki rangi ji nje kun də buti asigar je ki 6u ki 6ari-e nə Juliyusi, me buti ti lə Ogusiti kadi ngam-de. ² J-al me bato ti ki Adiram ti, ki a un rəbi ki ay ngangə lo ki Aji ti. Loki j-əti j-isi j-aw, Arisitarki ki Təsaloniki ki dənangi Masəduwan ti e səje naa ti. ³ Lo ti go ti, ji re ji tee Sidə. Lo kin ti noo, Juliyusi ki ində kəmdə go Pol ti maji ngay, iyə ta rəbi ade kadi aw rə made je ti kadi rai sie. ⁴ Go ti, j-j j-ilə dəje, j-un kadi dər ki 6ari-e nə Sipir. Ji təl be, tadə nəl un-je ki gogi gogi. ⁵ J-aw j-ində ba bo 6asi kadi Silisi ti əi ki Pampili gangi. J-aw ji tee Mira, dənangi ti ki Lisi. ⁶ Lo kin ti, nje kun də buti asigar je ki 6u, ingə bato ki Aləgijandiri ti, ki isi aw Itali ti, ə adi j-al me ti.

⁷ Ji ra ndə ngay də ba ti. Bato ay ngədi ndəy ndəy ba be, ningə j-ingə kə ngay 6əy taa ji tee 6e bo ti ki Nidi.

Nəl əgi-je kaw ki kəte, adi ji tēē ki rəbi ki gin dər ti ki Kirəti, kaw ki kadi Salmane ti. ⁸Lo kəti kəte e lo təl naa. J-əti ndəy ndəy j-ində kadi lo biti taa ji re ji tēē lo ti madi ki bari-e nə: «Ta ba ki Maji», basi kadi be bo ti ki bari-e nə Lase.

⁹Kagi lo man ngay dəje ti. Dəkagilo kəgi rə nē kuso ki nay kul ti ka də tə^ə, adi kaw ki kəte lə bato ka təl re ngə ki asi koy dəw. ¹⁰E mbata kin ə, Pol ndəji-de ə nə: «Kama je, m-o kadi kin ə re ji ndigi kadi j-uni ta mba ləje ki kəte ə, e mba ki nē je a tuji ti. Ningə e bato ki nē je ki me ti par ə a tuji al, darəje wa ka a tuji tə.» ¹¹Nə nje kun də buti asigar je ki bu oo ta lə Pol al, oo ta lə njé kuwə ngandi bato je əi ki ki bo ki dəde ti yo. ¹²Ta ba kin maji kadi dəw isi titi dəkagilo kul ti al, adi dije ngay ndigi kadi n-awi tə re to ban wa ningə n-tēēi də dər ti ki Kirəti, ki bari-e Pənisi. Ta ba kin tu rəne ki lo kur kadi ti, j gin be ti biti ki də be ti. E ə kadi n-isi ti kadi tə kagi lo kul gangi dəde ti titi.

¹³Lo kin ti, ngon nəl madi ilə, j ki gin be ti be re, adi oi kadi ndigi ra ləde a təl tane maji. Be ə, j taai tuti bato, ə iləi dəde ki kadi dər ti ki Kirəti ngəsi ngəsi isi awi. ¹⁴Nə ndəy ba go ti par ə, nəl ki bo madi ki bari-e nə Ərakilo j ki də dər ti, re osi dəde ti. ¹⁵Nəl un bato dəne ti. Lo kuwə bato nangi tae ti goto, j-iyə rəje ki jie ti adi aw səje ki noo par. ¹⁶J-aw ji tēē gin dər ti, ki bari-e nə Koda. Lo ka kin taa nəl dəje ti, adi j-ingə ta rəbi j-ində-n jije də ngon bato ti. ¹⁷Loki njé ra kilə me bato ti uni-e indəi me bato ti ki bo ba, doləi bato ki bo ka kin ki kilə binti binti. Ji bəl kadi j-aw j-əsi dəje yangira ti ki Sirti, adi uni gindi ngə ki dəi bato ti iləi-e də man ti, go bato ti. E be ə, nəl aw səje ki noo. ¹⁸Nəl rə səje ki təgine ngay, adi lo ti də ti, dum dəde ə, buki nē je madi ki me bato ti kə. ¹⁹NDə ki kə mitə go ti, əyi nē ki rə bato ti ki

jide buki kə. ²⁰NDə ngay, j-asi kadi j-o kadi al nim, j-asi kadi j-o mee je al nim. Nəl nay ki lo kilə ti ki təgine, adi dəw ki ində mene də tēē ti goto.

²¹J-uso nē al kagi lo ngay, ə Pol j a taa dan dije ti, əl-de ə nə: «Kama je, kin ə re oi ta ləm ə j-isi Kirəti ti ba ə, nē je a tuji je, nay kə je be al. ²²Ningə ki basine kin, m-ilə dingəm mesi ti kadi uwai təgisi ba, tadə dəw ki a tuji dansi ti goto. Nē ki a tuji, e bato ki gin je ti. ²³Luwə ləm ki m-isi m-ra kilə bəə lie kin, malayka lie kare tēē həy ki rəm ti kondə ne əl-m ə nə: ²⁴“Pol, i bəl nē madi al. I bəl al tadə, səbi kadi a a nə Səjar ti. Ningə Luwə a aji dije pəti ki əi səi me bato ti adi.” ²⁵E be ə ngakom je, m-dəji səsi kadi iləi mesi nangi. Madi mem Luwə ləm kadi a tēē səje təkə əl-n. ²⁶Nə j-a ji təli taje majal də dər ti.»

²⁷Je me lo ki ndə ti ki kə dəgi gide sə, nə nəl un je aw səje ki də ba bo ti ki bari-e Adiriyatiki. Loki ji tēē dan lo ti, njé ra kilə me bato ti ooi kadi je basi ki dənangi. ²⁸Loki iləi nē ki kadi dəw gər-n ku man ningə, ədi nangi asi tati ji dəw kuti joo. Loki awi ki kəte say ndəy ningə, iləi bəy ba, ədi nangi lo tati ji dəw ti dəgi gide mi. ²⁹Bəli kadi j-aw j-əsi rəje mbal madi ti, adi buki gindi ki dəi bato sə kə, ə isi nginəi kadi lo ti law. ³⁰NJé ra kilə me bato je ti sangi rəbi kiyə bato kadi n-əyi-naa, adi uni ngon bato indəi də ba ti ningə, uni girə əi nə n-a n-awi kadi n-dəi go kilə gindi ki dəi nə bato ti. ³¹Nə Pol əl nje kun də buti asigar je ki bu nim, asigar je wa nim ə nə: «Kin ə dije kin isi səje me bato ti ba al ə, dəw kare ka a tēē dansi ti al.» ³²Be ə, asigar je gangi kulə ngon bato ka kin ə iyəi-e adi aw.

³³Kəte bəy taa kadi lo ti, Pol ilə dingəm me dije ti pəti ə nə: «Oi, ndə dəgi gide sə bone ki isi ingəmi, ki kanji kadi usoi nē. ³⁴Ningə ki basine kin, m-dəji səsi kadi uni nē

usoi, tadə e kin ə a ra səsi kadi tə iteji kaji ti. M-əl səsi təkı ngon bisı də dəw kare dansı ti a osı kə al.»³⁵ Lokı Pol əl-de ta ba ningə, un mapa ra oyo Luwə də ti ta kəm dije ti pəti 6a uso.³⁶ Lo kin ti nōq nga ə, dije pəti uwəi rəde ngə usoi ne.³⁷ Pəti, je dije 6u joo ki də siri gide mehe me bato ti.³⁸ Lokı usoi ne dani majı 6a, 6uki gəme kə kadi bato əle kəl.

³⁹Lokı lo ti, njé kuwə ngandi bato je gəri lo al. Nə ne ki ooi e sil ba ki aw təl ta ne də yangıra ti par. Ə uni ndude kadi n-rai ndəy ndəy tə re to ban ə n-awi ki bato titi.⁴⁰ Ningə tuti gindi je ki dəoi bato ti, 6uki ba, ə ai də ti nōq tuti kilə ki dəoi ne ləl bato je tə. Gə ti, ɔyi kibi ki nje kuwə nəl taa. ɔyi taa kadi tə nəl sur bato aw sie ki də yangıra ti ka kin.⁴¹ Lokı isi awi 6a, əsi bato dibi yangıra ti ki təgi man ki jı yo je ne je re əsi naa ti adi a. Nə bato dibi yangıra ti tuti tuti adi lo kadi ətı kəte goto. Ningə goe ki gogi, man re ki təgine ində tujin tə.⁴² Asigar je adi ndude əsi-naa kadi tə n-təli dangay je nə tə ki madi dande ti jı ur me man ti ay aw.⁴³ Nə nje kun də buti asigar je ki 6u ndigi kaji Pol, adi əgi-de də kadi rai ndigi ləde. Adi ndune kadi dije ki gəri kal man tosi me man ti kəte, awi ki də yangıra ti.⁴⁴ Ningə kadi ndəge je isi də kagi ti je, də nusi bato ti je, uni gode. E be ə, dije pəti awi tēji də yangıra ti ki kanji kadi ne madi rade.

28

Pol me 6e ti ki Malti

¹Go tēj ki jı tēj ta yo ti nga 6a j-o kadi tə dər ki je ti ka kin nə Malti.
²Dije ki isi də dər ti ka kin uwəi-je ki rəde ti ki rənəl ki dəw oo gəe nja kare al. Rai por ki bo ngay adi j-a ta ti pəti, tadə ndi ədi adi kul ɔ ngay.
³Pol saa ngəngirə kadi n-6uki poro 6a, por ra adi li pi tēj ti naa jie ti.
⁴Lokı dije ki me 6e ti ooi li naa ji Pol ti ningə, əli-naa dande ti əi nə:

«Ki rəjeti, dıngəm kin e nje təl dije. Be ə, tēj ta man ti aji ka, ta ki gangı lə Luwə ndigi kadi a ki dəne taa al.»
⁵Nə Pol siyə li ile me por ti, ə ngon rəe ki ndəy ka to-e al.
⁶Dije pəti nginəi kadi rə Pol ti ə se osı watı oy wa be. Nə lokı nginəi pi ne madi rae al, əli əi nə: «Dəw kam e yo.»
⁷Lo lə ki bo ki də dər ti ka kin, ki təe nə Pibilusi, to kadi lo ti nōq ngəsi. Ə Pibilusi uwə-je ki rəne ti majı ngay, adi-je kəy jı to-n ndəje mıtə.
⁸Ningə baw Pibilusi to moy nangi: rəe tingə je, ndəgi məsi je. Ə Pol jı taa aw ində jine dəe ti adi ingə rə nga.
⁹Go ti, ndəgi njé moy je ki me 6e ti rəi ingəi Pol adi adi-de rə nga tə.
¹⁰Dije əsi gonje nōq be. NGA ningə, lokı kagi lo əsi kadi j-aw ngata 6a, adi-je ne je ki j-aw ki ndooe kadi ra səje də rəbi mba ti.

Kaw Pol Rom ti

¹¹Jı ra nay mıtə nōq be 6əy taa kadi j-ilə dəje ki bato ki jı Aləgijandiri ti ki 6ari-e nə Kasıtər nim, Polusi nim. Bato kin, kagi lo kul man dəe ti me 6e ti kin.
¹²Lokı j-aw jı tēj Sirakusi, j-isi ti nōq ndə mıtə.
¹³Lo kin ti nōq, j-jı j-un kadi ba, j-aw jı tēj Rəjiyo. Lo ti go ti, nəl ki jı gin 6e ti ilə ngirə kulə, ə jı ra ndə joo 6a jı tēj Pujol.
¹⁴Me 6e ti kin ə j-ingə ngakoje je ki dəji-je adi jı ra ndə siri səde 6əy taa j-aw. E be ə j-aw-n ki njaje kadi jı tēj-n Rom ti.
¹⁵NGakoje je ki Rom ti ki ooi poyje, rəi tiləi kəmje bitı lo suki ti ki Apiyusi ki e lo kəy kuso ne je ki mıtə. Lokı Pol oo-de, ra oyo Luwə, ə təl ingə təgi.
¹⁶Go tēj je Rom ti, adi ta rəbi Pol kadi isi lo ləne ki asigar kare ki kadi ində kəmne goe ti.

Pol ma najı lə Jəju Kirisi Rom ti

¹⁷NDə mıtə go ti, Pol 6a ki bo je lə *Jipi je kadi rəi ingəi-e. Lokı kawinaa, Pol əl-de ə nə: «NGakom je, m-ra ne madi m-əsi-n ta dije ləje al nim, m-əsi-n ta ne jıbəl 6e lə kaje je al nim tə. Nə Jipi je uwəi-mi Jorijaləm ti iləi-mi dangay ti jı Rom je ti.
¹⁸Go ta ti

ki Rom je dəji-mi, ingəi ne madi ki asi kadi dəw gangi-n ta koy dəm ti al, adi ndigi kadi iyəi-mi. ¹⁹ Nə Jipi je ɔdi al. Lo kin ti, e gu dəm ti kadi m-dəji ka nɔ Səjar ti, ki kanji kadi m-ində-n ta dɔ dije ti ləm*. ²⁰ E mbata kin ə, m-dəji kadi m-ingə səsi, m-əl səsi ta. Tadɔ e ki mbata ne kində me dɔ ti lə *Isirayəl ə m-to-n dangay ti kin.» ²¹ Lo kin ti, Jipi je əli-e əi nə: «J-ingə makitibi madi ki j Jude ti ki əl ta ki dɔi ti al, taa ngakɔ je je madi ki kadi rəi əli-je ta je ki dɔi ti ə se bari toi majal ka goto tɔ. ²² Nə ji ndigi kadi əl-je ta ləi ki ɔji dɔ buti ki j me ti kin adi j-o. Tadɔ ji gər kadi ki lo je pəti, dije ɔdi ta lə bu ti kin al.»

²³ Be ə, ɔji-naa ndɔ bə rəi ngay ingəi Pol lo kise ti. Pol ilə-de mbə kɔbe lə Luwə. A dɔ ndu-kun ti lə *Moji ki nje kəl ta ki ta Luwə ti, man naji lə Jəju. Taa sangi kadi n-buki-de gone ti ɔji dɔ tɔ Jəju tɔ. Əli-naa ta sɔ bitɔ lo səl-de. ²⁴ Dije madi ooi kadi ta ki əl-de e ta ki rɔjeti, nə njé ki nungi mbati kadi mede tɔ. ²⁵ Lo ki j sanəi-naa ki ndu kasi-naa al, Pol əl-de ə nə: «Ta ki NDil Luwə əl bawsi je ki ta nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay e ta ki rɔjeti.

²⁶ NDil əl-e ə nə:

“Aw ingə dije kam ə əl-de ə nə:
A oi ta ki mbisi, nə a gəri me al;
A igoi lo ki kəmsi, nə a oi lo al.

²⁷ Tadɔ ngəmede ilə mii.

Bəyi mbide je, ndəmi kəmdə je,
MBa kadi kəmdə oo lo al nim,
mbide oo ta al nim.
MBa kadi n-gəri ne kare al, nə tə n-
ii n-təli rɔde gom ti adi m-aji-
de*.”»

²⁸ Pol təl ilə ti bəy ə nə: «Kadi gəri təkɔ, ta kaji lə Luwə kin, ilə-n adi dije ki əi Jipi je al. Ningə əi je a uri mbide kadi ooi.» ²⁹ [Lokɔ Pol əl ta kin ningə, Jipi je ii taa, awi ki ta ki naji-naa dande ti.] ³⁰ Pol ra bal joo ta kasi-naa me kəy ti ki uwə. Ningə dije pəti ki rəi rəe ti, uwə-de ki rəne ti. ³¹ Pol ilə mbə kɔbe lə Luwə nim,

ndo dije ta ki dɔ Bəbe Jəju Kirisi ti ki me ki kare ki kanji kadi ne madi ɔge dɔ nim tɔ.

* 28:19 25.11 * 28:27 26-27: Ejay 6.9-10

Makitibi ki Pol ndangi adi Rom je

*Ta ki dɔ makitibi ti ki Pol ndangi
adi Rom je*

Bal ngay al go koy Jəju ti, ki kɛ lo koy ti, dije əli təkɛ Jipi je madi ki təlɛ njé kun go Kirisi, tə Akilasi je ki Pirisil je kin, iləi ngirə kilə mbɛ Poy Ta ki Maji Rom ti. Rom ə e 6e bo ki e dɔ made je ti dɔkagilo kɔbe ti lə dije ki Rom ti. E be ə, lo ki Pol isi ilə mbɛ Poy Ta ki Maji Siri ti, ki Girəsi ti, njé kaw-naa je indəi ngirəde Rom ti ngata. NGA ningə, təkɛ Luwə əl-n Pol kadi aw biti ki dɔbəy dɔnangi ti, Pol un ndune kadi n-aw Rom ti par al, nə kadi n-aw biti Esipay ti. Ningə Pol aw mba ləne kin ə se aw al wa ka dəw gər. Nə kadi ində-n dɔ mba ka kin dana, ndangi makitibi kin adi njé kaw-naa je madi ki isi kawi-naa me kəy ti lə Akilasi əi ki Pirisil (1.7; 16.3-5).

Me makitibi ti ki Pol ndangi kin, ingə rəbi əl-n njé kaw-naa je ki Rom ti ay njay adi-de gəri kee nje kaw kilə ki rɔ dije ti ki əi Jipi je al. Ningə ta ki Pol əl-de ə nə: «Poy Ta ki Maji kin e tɔgi lə Luwə ki kadi aji dəw ki adi mene Jəju Kirisi. Kaji ki ilə ngirəne dɔ Jipi je ti kəte, taa re tɛɛ-n dɔ dije ti ki əi Jipi je al» (1.16) kin, kaw dɔ ta je pəti ki Pol əl dije ki dangi dangi naa ti.

Ta ki dɔ kulə noji ti ki kadi to dan Jipi je ti ki dije ki əi Jipi je al ə e ta ki bo ngay ki rɔ dije ti ki dɔsəy ki njé kun go Kirisi. Ningə ta kin j-ingə me makitibi je ti ki rangi ki Pol ndangi tɔ, tə makitibi ki ndangi adi Galati je be kin. Pol ɔr go rəbi ki Luwə aji-n dəw ki ra ra ki tae ti ə un mene ade, adi ay njay tɔ (1.18; 8.39).

Goti, Pol ilə jine dɔ mbati ti ki dam Isirayəl je madi mbati Kirisi ngon kagi lo ki ndəy be. Əl təkɛ mbati

Kirisi ləde kin a asi kadi ilə kagi nɔ ndigi ra ti lə Luwə al (9-11). Ningə ki basine kin, maji lə Luwə ki tɔji ki rɔ dije ti ki əi Jipi je al kin, tɔ kadi dije gəri təkɛ Luwə ɔar dəw ki ra kadi isi ki dəne taa kisi ki ta dangi mbata ti lie (12.1-15.13).

Pol təl ta makitibi ləne ki ta kaw mba lie ki ɔəy ti dɔnangi ti ki Rom nim ki ta kuwə ji-naa nim (15.14-16.27).

Dəw ki ilə rəne tidə makitibi kin maji, a oo ndigi ra lə Luwə ki mba kaji gin dije pəti ki dɔnangi ti kin kadi e nɛ ki əti ɔəy ngay. Ningə a aw səde kadi əi ka awi nɔ Luwə ti ki ngame ki rɔjeti, ki sɔbi kadi j-aw-n nɔ Luwə ti.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki ɔəə kilə lə Jəju Kirisi ə m-ndangi ta kin m-adi səsi. Mi ki Luwə ɔar-m tə nje kaw kilə, ində-m ta dangi mba kadi m-ilə mbɛ Poy Ta ki Maji lie. ² Poy Ta ki Maji ki Luwə ində ta njé kəl ta ki tae ti kəte, adi əli tae me makitibi ti lie ki ay njay^ɔ. ³ E Poy Ta ki Maji ki ɔji dɔ NGone ki oji-e gin ka ti lə ngar Dabidi^ɔ. ⁴ Adi e Bəbe ləje, Jəju Kirisi, ki Luwə un dɔe taa tə NGonne, ki tɔgi lə NDil Luwə, loki ii-n taa dan njé koy je ti. ⁵ E ki takul Jəju Kirisi ə, Luwə ra-n səm maji adi m-təl-n nje kaw kilə lie mba kadi dije pəti ki dɔnangi ti ne, adi-e-n mede, təlɛ rɔde go ta ti lie kadi tɔe ɔa-n. ⁶ Səi ka səi mbɔ dije ti kin tɔ. Səi dije ki Luwə ɔar səsi kadi səi dije lə Jəju Kirisi.

⁷ Səi pəti ki isi Rom ti, ki Luwə ndigi səsi ə ɔar səsi tə dije ləne, kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə ki Bawje əi ki Bəbe ləje Jəju Kirisi e səsi naa ti.

*Pol ndigi ngay kadi n-aw n-oo njé
kadi-me je ki Rom ti*

⁸ Nɛ ki dɔsəy, m-ra oyo Luwə ləm me tɔ Jəju Kirisi ti ki mbata ti ləsi pəti. Tado dije əli ta ki dɔ kadi-me ti ləsi ki dɔ duniyɔ ba pəti. ⁹ Luwə ki

m-isi m-ra kilā 6əə lie ki me ki kare, ki go rəbi kilā mbɛ Poy Ta ki Maji lə NGone, asi kadi a ma naji ləm. E gər maji təkɪ m-isi m-əl ta ləsi ki dəkagilo je pəti. ¹⁰ Ningə m-isi m-dəje ki ndo je pəti, kadi re e ndigi lie ə, kadi adi-m ta rəbi adi m-aw-n rəsi ti. ¹¹ M-ndigi ngay kadi m-aw m-o səsi, m-adi səsi kadi-kare lə NDil Luwə ki kadi ra səsi adi ingəi me kadi-me ti ləsi. ¹² Taa, kisije naa ti, a ra kadi kadi-me ki kare ki j-awi, j-a j-iləi dingəm me naa ti yo ki ne. ¹³ NGakom je ki dəne ki ki dingəm, m-ndigi kadi igari təkɪ, m-sangi rəbi ngay kadi m-aw rəsi ti, nə bɪti 6one ka m-ingə rəbi al. M-ndigi kadi m-aw, adi m-ingə kandi kilā rəsi ti təkɪ m-ingə-n rə ndəgi dije ti ki dənangi ti ne kin be tɔ[☆]. ¹⁴ Səbi kadi m-ində kəmm go dije ti pəti, njé kəm tɛɛ je ki njé kəm tɛɛ al je, njé nɛ gər je ki njé nɛ gər al je. ¹⁵ E mbata kin ə, m-ndigi ngay kadi m-aw m-ilə səsi mbɛ Poy Ta ki Maji, səi ki isi Rom ti tɔ. ¹⁶ Tadɔ mi Pol, rəm səl-m al kadi m-ilə mbɛ Poy Ta ki Maji. Poy ta ki Maji kin e tɔgi lə Luwə ki kadi aji dəw ki adi mene Jəju Kirisi. Kaji ki ilə ngirane dɔ *Jipi je ti kate, taa re tɛɛ-n dɔ dije ti ki əi Jipi je al. ¹⁷ Ki rɔjeti, Poy Ta ki Maji tɔji rəbi ki Luwə tidə-n dije ki adi-e mede dije ti ləne. E ki go rəbi kadi-me təkɪ makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «Dəw ki Luwə tide dəw ti ləne ki go rəbi kadi-me lie, a isi ki dəne taa[☆].»

Majal lə dije ki əi Jipi je al

¹⁸ Luwə isi dɔrə ti taa nu, tɔji wongi ləne dɔ dije ti ki njé ra majal, njé ra nɛ ki go rəbe ti al. Kilā rade je ki majal uti dɔ nɛ ki rɔjeti. ¹⁹ Kilā ra Luwə to ki taga wangɪ kadi dəw gər. Luwə wa tɔji dije kilā rane ki taga. ²⁰ Təkɪ rɔjeti, lo kilā ngirə kində nɛ je ti nu, nɛ je ki to rə Luwə ti, ki dəw oo-de ki kəmne al, ki tɔge ki bɪti ki nɔ ti, ki kee Luwə, nɛ je kin toi ki taga me kilā rae ti kadi

dəw gər ki nɛ gər ki aw-n dəne ti. Adi nɛ ki kadi me Luwə a səl-n dɔ dəw ti goto. ²¹ Dije gəri Luwə maji, nə mbati kadi əsi kure nim, mbati təl ki oyo kade nim, təkɪ səbi kadi raii. Tagade ur-de wale yo, nɛ gər ləde goto, adi iləi rəde me lo ki ndul ti. ²² OOi rəde tə njé gosi je, nə təli mbə je. ²³ Kadi əsi məkəsɪde nangɪ nɔ Luwə ti ki nje koy al ningə, əsi məkəsɪde nangɪ nɔ nɛ je ti ki dije rai-de tə bana kəm dije ti ki ndɔ madi ə a gotoi, təli-de yəl je ti, təli-de da je ti ki njade e sɔ, ki njé ki nje kagɪ nangɪ.

²⁴ E mbata kin ə, Luwə iyə-n-de me nɛ ra je ti ki majal ki mede ndigi, adi iləi rəsəl dɔ rəde ti əi je wa. ²⁵ Uni nɛ ki rɔjeti lə Luwə mbəli nɛ ki ngom. Ningə əsi dəde nangɪ nɔ nɛ je ti ki Luwə ində-de kin yo, ə iyəi Luwə ki nje kində nɛ je, ki kəsi-gon e lie bɪti ki nɔ ti kin. *Amen.

²⁶ E mbata kin ə, Luwə iyə-n-de me ngur darɔ ti ki to rəsəl. Nede je, iyəi ta sangi-naa lə dəne ki dingəm ki go rəbe ti, ə təli nayi-naa ta sangi-naa ti ki go rəbe ti al. ²⁷ Dingəm je ka iyəi taa sangi nede je, ə nayi-naa ta sangi-naa ti dande əi je wa. Rai nɛ ki kəbi ki naa, adi ingəi nɛ kigə go kilā rade ki ur səde wale.

²⁸ Loki mbati kadi n-gəri rəbi lə Luwə, Luwə iyə-de adi uni rəbi ki go nɛ gər ti ləde ki rugɪ, ki asi kadi ɔr-de ta rəbi al. Lo kin ti, isi ta nɛ ra ti ki kadi dəw ra al. ²⁹ Nɛ ra ki dana al rosi mede, əi njé ra majal je, əi njé ra kəm-nda nɛ lə dije, əi njé me ndul je, jangi rosi mede, əi njé təl dije, əi njé kəl, njé kədi dije, nɛ rade e ki go rəbe ti al, əi njé tati ta dɔ dije ti, ³⁰ əi je wa isi əli ta ki majal dɔ-naa ti, əi njé bə je lə Luwə, njé ta ki to, njé kun dəde taa, njé kɔji rəde, mər ta ləde pəti e dɔ majal ti ki ra, əi njé tɔ rɔ njé koji-de je, ³¹ nɛ gər ləde goto, əi dije ki ooi to mindide al, əi dije ki usi-de dɔ dəw ti al, taa ooi kəm-tondo lə dəw al tɔ. ³² Gəri ta ki gangɪ

lə Luwə maji, kadi dije ki njé ra ne ki be kin, əi dije ki asi ta koy, nə toi ta ra ti par par. Ningə e əi je wa par ə rai al, nə dije ki rangi ki isi rai ka, ndigi səde də ti tə.

2

Ta ki gangi lə Luwə

¹ I ki isi gangi ta də madi je ti, re jii-n na nā ka, dəw a iyə go kə adi al, tadə isi gangi ta də dije ti ki njé ra ne je ki majal, nə kilə rai to tə kilə rade be tə. Adi ta ki isi gangi kin, isi gangi ta də rəi ti j wa. ² Ji gər maji, kadi Luwə isi gangi ta, ki go rəbi ki dana, də dije ti ki njé ra ne je ki majal ki be kin. ³ NGa j ki isi gangi ta də dije ti ki njé ra ne je ki majal, ningə isi ra ne je ki isi rai ka kin tə kin, kadi o ə nə, j a goto me ta ki gangi ti lə Luwə, al. ⁴ I, isi kidi ra maji lə Luwə ki əti bəl, ki kore me lie, ki kisi də ti lie, ki kanji kadi igər təkə, ra maji lie kin isi əsi kadi iyə rəbi ne rai je ki majal kə. ⁵ Isi ta ra me ngə ti, imbati ki yə rəbi ne ra ki majal kə. Lo kin ti, isi kaw wongi ki pangilae al dəi ti, isi nginə-n ndə ki, Luwə ki nje gangi ta ki dana, a re-n kadi əji-n wongi ləne də dije ti ki njé ra ne ki majal. ⁶ Luwə ki nje kigə dəw ki ra kirə kilə rae[☆]. ⁷ Dije ki uwəi təgide ba me ne ra ti ki maji, isi sangii təba, ki kosi-gon, ki isi sangi kadi n-oyi al, Luwə a adi-de kisi ki də taa ki bitə ki nə ti. ⁸ Nə njé ki njé kur wale, njé tə rə ta ki rojeti, ə təli rəde go ne ra ti ki dana al, Luwə a mbati-de, a adi wongi lie ki bo osi dəde ti. ⁹ A adi me-kə ki bəl a ra dije pəti ki njé ra majal. A ilə ngire də *Jipi je ti bəy taa re-n də dije ti ki əi Jipi je al ti. ¹⁰ Ningə dije ki njé ra maji, Luwə a adi-de təba, ki kosi-gon, ki kisi-maje. A ilə ngire də Jipi je ti bəy taa re-n də dije ti ki əi Jipi je al. ¹¹ Tadə kər kəm naa goto rə Luwə ti. ¹² Dije ki əi Jipi je al ki rai majal ki kanji gər

ndu-kun lə *Moji, a tuji ki go lo gər-e ti al wa kin tə, nə Jipi je ki gəri ndu-kun lə Moji bəti ə rai majal, ndu-kun a gangi ta dəde ti tə. ¹³ Ningə, e njé ki isi ooi ndu-kun mbide ti be par bə Luwə isi ər ta dəde al, nə əi njé ki isi ooi, ə təli rəde go ti ə, Luwə isi ər ta dəde ti. ¹⁴ Dije ki əi Jipi je al, ki gəri ndu-kun lə Moji al, nə isi rai ne ki ndu-kun dəji, ki kanji gər kin, əi je wa əi ndu-kun ki nje gangi ta də rəde ti. ¹⁵ Me lo ti kin, təji kadi, ne ki ndu-kun dəji kadi dəw ra kin, e ki ndangi ngamede ti. Ningə, mede ki isi uwə-de ki ta ka ma naji də ta ti kin, taa gangi ki isi gangi ta də rəde ti je, isi ər ta də rəde ti je kin ka ma naje tə. ¹⁶ Ningə təkə mbə Poy Ta ki Maji ki m-isi m-ilə, əl-n, e kin ə e ne ki a ra ne ndə ti ki Luwə a un Jəju Kirisi kadi a gangi-n ta də ne je ti pəti ki dije bəyoi mede ti.

Jipi je ki ndu-kun lə Moji

¹⁷ Ningə j ki isi bər rəi Jipi, ki a də ndu-kun ti ngə, rəi isi nəl-i də Luwə ti ləi; ¹⁸ ki igər ne ki e ndigi lie maji, ndu-kun ndoi ne kadi ikəti ne ki maji dan ki majal ti. ¹⁹ I o rəi maji ngay kadi asi kər njé kəm tə je ta rəbi, o rəi kadi j kunji lə dije ki ai lo ki ndul ti, ²⁰ j nje ndo ne njé ne gər al je, nje ndo ne ngan je ki du. I isi ra ne je kin be, mbata o kadi me ndu-kun ti, ingə ne gər, ki ta ki rojeti ngata. ²¹ I isi indo ne dije, nə asi kadi indo rəi j wa al, isi ilə mbə kadi dije bəgi al, ə j wa isi bəgi. ²² Isi əl dije kadi sangi-naa kaya ti al, nə j wa isi sangi dəne je ki lo kaya ti, isi əl ta lə yo je ki ra majal, ə isi ikə ne me kəy ti ləde. ²³ Isi ira rənəl də ndu-kun ti, nə isi al də, adi imbati kosi-gon Luwə. ²⁴ Lo kin ti, təkə ndangi me makitibi ti lə Luwə, dije ki əi *Jipi je al isi əli ta ki mal də Luwə ti mbata kilə rasi səi ki səi Jipi je[☆].

²⁵ Ningə kadi igəri maji təkə kijə mətə e ne ki ndae to, lokə dəw isi təl rəne go ndu-kun ti, nə lokə itəl rəi

go ndu-kun ti al ə, səi ki dəw ki ijə mətine al, asi-naa. ²⁶ Kin ə dəw ki ijə mətine al, təl rəne go ndu-kun ti ə, Luwə a oo-e tə dəw ki ijə mətine. ²⁷ Dəwe ki ijə mətine ki go darə ti al, nə təl rəne go ndu-kun ti kin, a gangi ta dəi ti. A gangi ta dəi ti, j ki aw ki ndu-kun ki ndangi me ji ti, taa ijə mətəi tə, nə itəl rəi go ndu-kun ti al kin. ²⁸ Təki rəjeti, ke Jipi, e ba gidi ti taga ne al, taa kijə mətəi e me ndaji ki rə ti kin al tə, ²⁹ nə ke Jipi ki rəjeti e me ti kəy. Ningə kijə mətəi, e kijə mətəi ki ngəme ti. E kijə mətəi ki j rə NDil Luwə ti, ɓi me ndu-kun ti ki ndangi al. Dəw ki ki ijə mətine, e dəw ki ingə toji ki rə Luwə ti ɓi rə dije ti al.

3

Dəw ki dana goto

¹ Ke Jipi, maje to ti, kijə mətəi, ndae to ti. ² Maje e ngay me ne je ti pətəi, tadə, e *Jipi je ə Luwə ilə ta ləne jide ti kətə. ³ Ə re ki madi je ai də njade ti al ə, ka də nja ti al ləde a ra kadi Luwə yətəi ndune al. ⁴ Luwə a yətəi ndune al jagi! Ningə sɓbi kadi Luwə e nje kəl ta ki rəjeti, ə dije pətəi əi njé kəl ta ki ngom, təki ndangi me makitibi ti əi nə: «Sɓbi kadi dije gəri ka dana ləi me ta kəli ti,

A re awi kadi gangi ta dəi ti ə,
Kadi ta uwəi al, kadi iteɟe me ti*».

⁵ Kin ə re majal ki j-isi ra, toji kadi Luwə e dəw ki dana ə, dəw oo ta ki kadi j-əl al. Kin ə re Luwə ingə tɔba me majal raje ti, ə a noɟ ra səje wongə ə, e dəw ki rəjeti al. M-əl ta kin be ki go koe ti lə dəw. ⁶ Ningə kadi igəri təki, Luwə e dəw ki dana al, al jagi. Kin ə Luwə e dəw ki dana al ə, a asi kadi gangi ta də duniya ti al. ⁷ Ningə kin ə, kadi me ta ngom ti ki isi teɟe tam ti, ta ki rəjeti lə Luwə teɟe ki taga, kadi Luwə ingə-n tɔba ə, gine e ri ə kadi dəw a gangi ta dəm ti tə nje ra majal ɔəy ə? ⁸ J-a j-əl ki

kətə par j-ə nə: «Ji rai majal j-adi ne ki maji teɟe me ti.» Təki dije madi indəi ta dəm ti əi nə: mi ə m-ə nə ji ra majal kadi ne ki maji teɟe me ti ka kin be. Dijee ki əli ta kin asi ta kadi dəw gangi ta koy dəde ti.

⁹ Ningə e ne ki kadi dəw əl-n ə nə: je ki je Jipi je, j-itə ndəgi dije al. J-itə-de al, ningə j-əl ta də ti ngata j-ə nə: Jipi je ki dije ki əi Jipi je al, pətəi, əi gin tɔgi ti lə majal. ¹⁰ Təki makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Dəw kare be ki kadi e dəw ki dana goto.

¹¹ Dəw kare be ki kadi gər ne goto,
Dəw kare be ki kadi sangi Luwə goto.

¹² Pətəi iyəi rəbi ki maji, ndəmi rəbi.
Dəw kare ki nje ra maji goto*.

¹³ Rəbi mindide to tə ɓe nin ki tae to tagira be,

NDonde e ndon kəl ta ki ngom,

NDa tade rosi ki kangi li*»,

¹⁴ Isi mani dije man ki to kəl tae al,
Tade ati kanana də dije ti*.

¹⁵ NJade e nja kay law ki lo təl ne ti,

¹⁶ Lo ki dəi ti ɓa, də njade e ne ki tuji ki me-kɔ.

¹⁷ Əi dije ki gəri rəbi lapiya al*.

¹⁸ Bəl Luwə ki ndəy goto mede ti*».

¹⁹ Ji gər kadi ne je pətəi ki ndu-kun əl, əl dije ki əi gin ndu-kun ti, mba kadi ta dəw madi teɟe əl ta də rəe ti al, ə kadi dije pətəi gəri go majal je ləde nɔ Luwə ti. ²⁰ E mbata kin ə, dəw ki Luwə a tide dəw ti ləne ki go rəbi təl rə go ndu-kun ti goto*. MBata ndu-kun to mba kadi ɔji dije adi gəri ne ki ɓari-e majal.

Luwə tidə dije, dije ti ləne ki go rəbi ka də nja ti lə Jəju Kirisi

²¹ Ki ngəsi ne kin, Luwə toji-je go rəbi ki tidə-n dije, dije ti ləne* ki kanji ndu-kun. Ningə e, ndu-kun lə Moji ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti mai naje. ²² Luwə tidə dije, dije ti ləne ki go rəbi ka də nja ti lə Jəju Kirisi. Ta rəbi kin to mbata ti lə dije pətəi ki adi

* **3:4** Pa je 51.6 * **3:12** 10-12: Pa je 14.1-3; 53.2-4 * **3:13** Pa je 5.10 * **3:14** Pa je 10.7
* **3:17** 15-17: Ejay 59.7-8 * **3:18** Pa je 36.2 * **3:20** Pa je 143.2 * **3:21** 1.17

mede Jəju Kirisi, tadə dije pəti asi-naa. ²³ Dije pəti əi njé ra majal je, adi təba lə Luwə nal-de. ²⁴ Nə Luwə tidə-de dije ti ləne kare, ki kanji kadi ugəi ne madi. E ki go me-maji ti lie, me tə Jəju Kirisi ti ki taa-de gin təgi ti lə majal ilə-de taa. ²⁵ E Jəju Kirisi ə, Luwə un-e tə ne kigə də majal, me mase ti ki ay, ki go rəbi ka də nja ti lie. Luwə ra be mba kadi təji-n ne ra ki dana ləne, mbata majal je ki dije rai-de kəte, tidə goe al, ²⁶ dəkagilo kisi də ti lie. Luwə təji ne ra ki dana ləne dəkagilo ti ki bone, mba kadi e-n nje ka dana, taa kadi tidə-n dije ki indəi mede də me-maji ti lə Kirisi, dije ti ləne tə. ²⁷ Ne kare ki kadi dəw ində-n gune goto, mbata ne ki Luwə a də ti, e təl rə go ndu-kun ti al, nə e kadi-me Jəju Kirisi. ²⁸ Ji gər maji kadi Luwə tidə dəw, dəw ti ləne ki go rəbi kadi-me Jəju Kirisi, bi e ki go rəbi təl rə go ndu-kun ti al. ²⁹ Luwə e Luwə lə *Jipi je par al. Ki rəjeti, e Luwə ləde par al, nə e Luwə lə ndəgi dije pəti tə. ³⁰ MBata Luwə e kare ba. E ə tidə Jipi je dije ti ləne ki go rəbi kadi-me Jəju Kirisi nim, a tidə ndəgi dije, dije ti ləne ki go rəbi kadi-me Jəju Kirisi nim tə. ³¹ Loki j-adi meje Kirisi kin, təji kadi nda ndu-kun goto al. Lo kin ti, ji təji kadi ndae e ngay tə ke yo.

4

Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne

¹ Kadi j-al ta lə kaje *Abirakam ba, ne madi ki ingə ki go təge ti e wa goto. ² Kin ə Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne ki takul kilə rae je ə, asi kadi Abirakam a ində-n gune wa, nə a ində gune nə Luwə ti al. ³ Tadə, ta ki makitibi lə Luwə əl ə to kin: makitibi lə Luwə əl ə nə: «Abirakam adi mene Luwə, ə Luwə tide dəw ti ləne».⁴ ⁴ Ningə ne kare, dəw ki ra kilə ingə-n ne kigə go ji, ne ki ingə kin, ingə kare al, nə e ne ki ingə to kilə ti ki ra. ⁵ Kin ə dəw ra kilə madi

al, nə adi mene kadi Luwə e nje tidə dəw ki nje ra majal dəw ti ləne ə, Luwə a tide dəw ti ləne, ki go kadi-me Luwə ti. ⁶ E be ə, *Dabidi un-ndune ki taa əl-n ta lə maji ki j rə Luwə ti re ki də dəw ti. Adi e dəw ki Luwə tide dəw ti ləne ki kanji go kilə rae je.

⁷ Dabidi ə nə: «Dije ki Luwə iyə ne rade je ki go ti al kə, Luwə bər majal je ləde kə, əi njé maji-kur je.

⁸ Dəw ki Luwə tidə majal lie dəe ti al e nje maji-kur».

⁹ Maji kin e mbata lə njé kijə məti par al, nə e mbata lə njé kijə məti al je tə. Tadə j-al j-ə nə: Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne ki takul kadi-me lie. ¹⁰ Ə se ne kin ra ne dəkagilo ti ki ra wa? Se e kəte nə kijə məti Abirakam ti ə se e go ti wa? Ne kin ra ne kəte nə ti, bi e go ti gogi al. ¹¹⁻¹² Ningə kijə məti re go ti gogi tə ndaji, ki kadi təji təki Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne, ki takul kadi-me ki adi mene, dəkagilo ti ki ijə-n mətine al bəy. Lo kin ti, dije ki ijəi mətide al ka Luwə tidə-de dije ti ləne nim, dije ki ijəi mətide ka tidə-de dije ti ləne nim tə. Ningə Abirakam təl baw dije pəti ki ijəi mətide al, ki adi mede, taa təl baw dije ki ijəi mətide tə. Adi əi njé je ki uwəi kul kijə məti par al, nə uni də nja bawje Abirakam ki un, ə adi mene Luwə kəte nə kijə mətine ti kin».

Luwə un mindine mbata ti lə dije pəti ki adi-e mede

¹³ Luwə un mindine adi *Abirakam ki dije ki gin koji ti lie təki dənangi e ne nduwə ləde. Ningə e ki mbata təl bə Abirakam təl rəne go ndu-kun ti al, nə e ki mbata tidə ki Luwə tide dəw ti ləne ki go rəbi kadi-me Luwə».¹⁴ ¹⁴ Kin ə re ne nduwə kin e mbata ti lə dije ki njé təl rəde go ndu-kun ti par ningə, nda kadi-me goto, taa kun mindi lə Luwə ka təl ne ki kəme goto tə.

✧ 4:3 Kilə ngirə ne je 15.6 ✧ 4:8 Pa je 32.1-2 ngirə ne je 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18

✧ 4:11-12 Kilə ngirə ne je 17.9-14 ✧ 4:13 Kilə

15 Tado ndu-kun ə e nje re ki wongi lə Luwə. MBata lo ki ndu-kun goto ti, kal do ndu-kun ka goto ti to.

16 Lo kin ti, ne maji ki Luwə un mindine kadi n-a n-adi daw kin, daw a ingə ki go rəbi kadi-me Luwə. Be mba kadi e ne kadi-kare ki Luwə adi, ki ndae to ti mbata lə dije pəti ki adi mede tə Abirakam be, bi mbata ti lə dije ki njé təl rəde go ndu-kun ti par al. Abirakam ki e bawje je dije pəti. 17 Makitibi lə Luwə əl ta do Abirakam ti ə nə: «M-ra-i tə baw dije ngay ki dənangi ti ne[☆].» Abirakam e bawje ta kəm Luwə ti ki ade mene. Luwə ki nje kadi njé koy je ij lo koy ti, ki nje kadi ne je ki kəte gotoi, toi. 18 Abirakam adi mene Luwə, adi təl baw dije ngay ki dənangi ti ne təki makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «Gin dije lai a bayi-naa tə mee je ki dərə ti be[☆].» Lo kin ti, ne ki kadi daw ində mene do ti goto, nə Abirakam aw ki kində me do ti. 19 Abirakam aw ki bal ki asi basi ki bu kare, ningə gər kadi n-təgi, təgine goto, taa nene Sara ka e kuji to, nə go lo kin al, adi mene kadi kun mindi lə Luwə ki un kin a ra ne[☆]. 20 Abirakam ilə kadi-me ləne ko al, taa mee tasi do kun mindi ti lə Luwə al to. Ingə təgi tə kingə me kadi-me ti ləne, ilə-n toji do Luwə ti. 21 Ningə gər dəne ti maji ngay kadi ne ki Luwə un mindi kadi n-ra kin, aw ki təgi kadi a ra-n. 22 E mbata kin ə, Luwə tidə-n Abirakam daw ti ki dana. 23 Ningə loki makitibi ə nə: «Luwə tidə Abirakam daw ti ki dana,» kin, e ki mbata lə Abirakam ki karne par al. 24 Nə e ta ki səbi doje to. Je ki kadi Luwə a tidə-je dije ti ki dana, ki takul kadi-me ləje. J-adi meje Luwə ki j ki Bəbe ləje Jəju dan njé koy je ti. 25 Jəju ki Luwə un-e adi koy mbata majal je ləje[☆], ningə un-e dan njé koy je ti te[☆] sie mba kadi tidə-n-je dije ti ləne.

5

Kulə noji naa ti ki Luwə

1 Loki Luwə tidə-je dije ti ləne ki go rəbi kadi-me ləje, danje sie e ki lapiya ki takul Bəbe ləje Jəju Kirişi. 2 E ki takul Jəju Kirişi, ki go rəbi kadi-me ə, j-ingə-n maji-kur lə Luwə. Maji-kur ki j-a me ti, j-isi ji ra rənəl, tado j-ində meje do ti kadi j-a je gin təba ti lə Luwə. 3 E ki bo ngay, me ko ti ka ji ra rənəl, tado ji gər kadi ko a re ki kore me, 4 ningə daw ki nje kore mene, a a do njane ti me ne je ti ki to, ə daw ki nje ka do nja ti, e daw ki aw ki ne kində me do ti, 5 ningə ne ki ində mene do ti kin, a e ne ki ngom al. Tado Luwə tə-je biyə ti ki ndigi-naa ki ində ngəmeje ti ki go rəbi lə NDile ki adi-je. 6 Kirişi re oy mbata ti lə njé ra majal je, loki j-asi kadi ji ra ne madi ki dərəje al. Ningə oy ki dəkagilo ki Luwə wa oji. 7 Daw ki dana wa mindi ka, ngə ngay kadi daw a adi rəne koy ti mbata lie. Re dum wa ningə, daw ki nje ra ne ki maji, ə daw made ki rangi, a uwə rəne ba kadi oy mbata ti lie. 8 Lo kin ti, Luwə toji-je ndigi ki ndigi-je ki taga adi j-o. Luwə adi Kirişi re oy mbata ti ləje, dəkagilo ti ki ji nay-n me majal ti ki ra bəy. 9 Ningə, təki basine, kadi rə koy ti lə Kirişi, təl-je dije ti ki dana ta kəm Luwə ti kin ba, ki bo ngay bəy, Kirişi a aji-je ta wongi ti lə Luwə ki a re. 10 Kəte je njé ba je lə Luwə, nə e wa ilə-je noji naa ti səne ki go rəbi koy NGone. Təki ilə-je noji naa ti ki rəne, e wa a aji-je me kisi kəm ti lə NGone. 11 Ningə e e kin par al, roje nəl-je ngay ta kəm Luwə ti, mbata lə Bəbe ləje Jəju Kirişi ki un-e ilə-n-je noji naa ti ki rəne.

Adam əi ki Kirişi

12 E ki go rəbi lə daw ki kare be ki e Adam, ə majal re-n do duniya ti, ningə majal re-n ki koy, koy ədi dije

☆ 4:17 Kilə ngirə ne je 17.5

☆ 4:18 Kilə ngirə ne je 15.5

☆ 4:19 Kilə ngirə ne je 17.1, 15-22

☆ 4:25 Ejay 53.4-6

☆ 5:12 Kilə ngirə ne je 2.17; 3.6, 17-19

pæti, tadɔ dæw ki ra majal al goto, dije pæti rai majal*. ¹³ Ningə, kəte taa kadi Luwə tɛɛ ki dɔ ndu-kun adi *Mojɪ, majal ki ra to me duniya ti ne ngata, nə tæki e dəkagilo ti ki ndu-kun goto bəy, Luwə tidə majal je ki dije isi rai al. ¹⁴ Nɛ kare, yo ɔ bɛ dɔ dije ti pæti, ilə ngire dɔ Adam ti bitɪ tɛɛ-n dɔ Mojɪ ti. NJé ki ali dɔ ndu Luwə al, tæki Adam al dɔ ndu Luwə kin be ka, yo ɔ bɛ dɔde ti. Adam e bana kəm dæw ki sɔbi kadi a re. ¹⁵ NGA ningə, nɛ ki kadi dæw a ɔji-n majal lə Adam əi ki kadi-kare me-maji lə Luwə kin naa ti goto. E ki rojeti kadi dije ngay oyi koy majal lə dæw ki kare ki e Adam kin, nə me-maji lə Luwə e ki bo ngay. Ningə nɛ ki Luwə adi kosi dije ngay kare, ki go rəbi lə dæw kare be par, ki e Jəju Kirisi kin, ndae e ngay. ¹⁶ Kadi kare lə Luwə ki adi kin, kande to ta dangi ki kandi majal lə dæw ki kare ba kin. Majal lə dæw ki kare kin, ndu ki osi dɔ ti e ta ki gangi, nə kadi-kare ki re go nɛ ra go ti al je ti ki ngay, kande e ta ki kɔr dɔ ti. ¹⁷ Kin ə re, ki ta rəbi lə dæw ki kare be par, ki ta rəbi majal lie, yo ɔ-n bɛ dɔ dije ti pæti ningə, ki ta rəbi lə Jəju Kirisi ki kare wa kin, j-a j-ingə-n nɛ ki maji ngay ki rɔ Luwə ti bəy. Dije pæti ki Luwə adi-de maji-kur ki to mbar, ki kadi-kare kɔr ta dɔ ti, a ɔi bɛ ki takul Kirisi.

¹⁸ NGA ningə, tæki ki go rəbi majal lə dæw ki kare ba ki e Adam, ta ki gangi osi-n dɔ dije ti pæti ka kin ə, ki go rəbi nɛ ra ki dana lə dæw ki kare ba, ki e Jəju Kirisi, dije pæti Luwə a tidə-de dije ti ləne kadi isi ki dɔde taa bitɪ ki nɔ ti. ¹⁹ Tæki, ki go rəbi təl rɔ go ta ti al lə dæw ki kare ba, dije pæti osi me majal ti ka kin ə, ki go rəbi təl rɔ go ta ti lə dæw ki kare ba, Luwə a ɔr-n ta dɔ kosi dije ti ngay tɔ.

²⁰ Lokɪ ndu-kun tɛɛ 6a, majal oji-n naa ki dɔ ti, nə lokɪ majal oji naa ti 6a, me-maji lə Luwə to mbar mbar ti ti wa bəy. ²¹ Tæki majal ɔ-n bɛ ki koy ka kin ə, me-maji lə Luwə ɔ bɛ ki kaji mba kadi dije isi ki dɔde taa bitɪ

ki nɔ ti, ki takul Bəbɛ ləje Jəju Kirisi tɔ.

6

Koy me majal ti, ə kisi kəm ba me Kirisi ti

¹ Ta ri ə kadi j-əli-naa me lo kin ti ə? Se kadi tə ji nayɪ-naa ki lo ra majal ti kadi tə me-maji lə Luwə to-n mbar mbar ki dɔje ti wa? ² Jagi, e be al. Tadɔ j-əi dije ki j-oyi, ji gangi-naa ki majal, nga ra ban be ə kadi tə ji təli j-isi me majal ti bəy ə? ³ Igəri maji kadi j-əi pæti ki ji rai batəm mbata ti lə Jəju Kirisi, batəm kin tɔji kadi j-əi dije ki j-oyi naa ti ki Kirisi. ⁴ Ki go rəbi lə batəm kin, dibije naa ti sie, me koye ti. NGA ningə, tæki Kirisi jɪ-n taa dan njé koy je ti ki tɔgi ki əti bəl ngay lə Bawje Luwə ka kin ə, je ka j-isi ki dɔje taa kisi ki sigi tɔ.

⁵ Ningə, kin ə re, j-ində roje naa ti ki Kirisi tæki rojeti me koye ti ə, j-a j-ji taa lo koy ti, tæki jɪ-n lo koy ti kin be tɔ. ⁶ Kadi ji gər maji tæki, hal dæw ki to rojeti kəte kin, e ki bə-e kagi-dasi ti ki Kirisi ngata, mba kadi tə majal ki roje ti e ki tuji kɔ, kadi je-n gin tɔgi ti lə majal al ngata. ⁷ Tadɔ dæw ki oy, majal ɔ bɛ dɔe ti al ngata. ⁸ Kin ə re j-oyi naa ti ki Kirisi ə, j-adi meje kadi j-a j-isi ki dɔje taa naa ti sie. ⁹ Ji gər kadi Kirisi ki j taa dan njé koy je ti kin, təl oy gogi al; koy aw ki tɔgi dɔe ti al ngata. ¹⁰ Kirisi ki oy, oy koy majal, ningə e koy ki nja kare par, mbata majal je pæti. Ningə ki basine kin, isi ki dɔne taa mbata lə Luwə. ¹¹ Be tɔ ə, səi ka, maji kadi oi rɔsi tɔ dije ki oyi koy majal, ningə isi ki dɔsi taa mbata lə Luwə, me njiyə naa ti ki Kirisi.

¹² Maji kadi adi majal ɔ bɛ dɔ rɔsi ti al. Kadi itəli rɔsi go ndigi ti lə darɔ al. ¹³ Adi ngon rɔsi madi kare ra nɛ ki majal al, kadi təl nɛ ra kilə ki go rəbe ti al, al. Nə kadi uni rɔsi ba pæti mbata kilə lə Luwə, tə dije ki jɪ taa dan njé koy je ti. Kadi darɔsi ba pæti e mbata kilə lə Luwə, kadi təl nɛ ra

kilə ki dana. ¹⁴ Lo kin ti, majal a o be dəsi ti al, tado səi gin tōgi ti lə ndu-kun al, nə me-maji lə Luwə ə e dəsi ti.

Gangi-naa ki majal mba təl-n rə go ndu Luwə ti

¹⁵ Ta ri ə kadi j-əl də lo kin ti ə? Se j-a ji ra majal mbata ke ki je gin tōgi ti lə ndu-kun al, nə je gin tōgi ti lə me-maji lə Luwə yo wa? Jagi, e be al. ¹⁶ İğəri bəti kadi kin ə re un rəi kadi ira kilə adi dəw madi ba, itəl bəə lə dəwe kin. Adi re uni rəsi kadi irai majal ningə, səi bəə lə majal kadi aw səsi koy ti, a re itəli rəsi go ndu Luwə ti tə ningə, təl rə go ti kin a aw səsi me ne ra ti ki dana tə. ¹⁷ Ji ra oyo Luwə mbata kəte səi bəə lə majal, nə ki ngosine kin, itəli rəsi ki me ki kare go rəbi ne ndo ti ki maji ki ingəi. ¹⁸ Luwə taa səsi ji majal ti ilə səsi taa, adi itəli, səi gin tōgi ti lə ne ra ki dana ngata. ¹⁹ M-əl ta lə bəə tə ne ki majal ə se ne ra ki dana əi dije ə isi rai bəə ləde be, mbata re e be al ə, kasi al ləsi a ra kadi igəri me ta kin al. Təki kəte uni rəsi ba pəti indəi ta ne ti ki to nje, ki ne ra ki majal, ki a aw ki dəw kadi tə rə Luwə ka kin ə, maji kadi, ki ngosine kin, uni rəsi indəi ta ne ra ti ki dana, ki a aw səsi adi ayi njay. ²⁰ Dəkagilo ti ki səi bəə lə majal kin, usi səsi də ne ra ti ki dana al. ²¹ NGA ningə, e ri ə kadi a ingəi me ne ti kin bəy ə? Ne kin e ne ki mesi ole də ti ə adi səsi rəsəl, tado ta təl tae e koy. ²² Ningə ki ngosine kin, təki Luwə taa-n səsi ilə səsi taa, adi itəli bəə kilə je lie, kilə rasi a aw səsi me kay njay ti, kadi ta təl tae ə ingəi kaji ki biti ki nō ti. ²³ Tado ne kigə kirə majal e koy, ningə ne kadi ki Luwə adi-je kare e kaji ki biti ki nō ti, me njayə naa ki Bəbe laje Jəju Kirisi.

7

Nje kadi-me Kirisi e dəw ki e gin tōgi ti lə ndu-kun al

¹ NGakom je ki konanm je, igəri maji kadi ta ki m-isi m-əl səsi kin, m-əl səsi tə dije ki gəri ndu-kun maji. Ningə ndu-kun aw ki tōgi də dəw ti loki dəw isi-n ki dəne taa bəy kin par. ² E be ə, dəne ki taa ngaw, ndu-kun dəə-e naa ti ki ngawe, loki ngawe isi-n ki dəne taa bəy kin par. A kin ə re ngawe oy ba, ndu-kun ki dəə-e naa ti ki ngawe kin e dəe ti al ngata. ³ Re ngawe isi ki dəne taa bəy ə təl taa dıngəm ki rangi ningə, dije a ooi-e tə nje kuwə marım. A re ngawe oy ba, ndu-kun e dəe ti al ngata, adi re taa dıngəm ki rangi ka, dəw a oo-e tə nje kuwə marım al. ⁴ Ne kin to be ki rəsi ti tə. Səi dije ki oyi naa ti ki Kirisi, me darə ti, igangi-naa ki ndu-kun, adi səi lə dəw ki rangi ngata. Dəwe kin e Kirisi ki nje ki dan njə koy je ti, mba kadi kilə raje e ya Luwə. ⁵ Təki rəjeti, dəkagilo ti ki kəte j-isi ji ra-n ndigi lə darəje, ngur ne ra je ki majal, ki ndu-kun ndu-de ki taa, ədi rəne rəje ti, adi ji ra ne ki aw səje ki koy ti. ⁶ Nə ki ngosine kin, ji goto gin ndu-kun ti, tado j-oy, ji gangi-naa ki ne ki kəte uwə-je dangay ti. Adi ji ra kilə gin tōgi ti ki sigi, ki e tōgi lə NDil Luwə, bi ji ra kilə gin tōgi ti ki kəte ki e tōgi lə ndu-kun ki ndangi kin al ngata.

⁷ Ta kin mee nə ri ə? Təji kadi ndu-kun e majal a? Jagi, ndu-kun e majal al, nə ke ə, e ndu-kun ə e nje kəji-m majal kadi m-gər-e. Kin ə re ndu-kun əl-m ə nə: «A ira kəm-nda al,» al ə, re m-a m-gər ne ki bari-e kəm-nda al*. ⁸ Lo kin ti, majal ingə rəbi ki ndu-kun təl ade kin kadi ində-n kəm-nda je ki dangi dangi mem ti. Tado kin ə re ndu-kun goto ə, majal a təl ne ki koy kə. ⁹ Kəte loki ndu-kun goto bəy, m-isi kəm. Nə loki ndu-kun re, majal nga ə təl nje kisi kəm. ¹⁰ Ningə mi, m-oy, adi ndu-kun ki kadi aw səm ki kaji ti ka kin, ki əji dəm, təl aw səm koy ti yo. ¹¹ Tado majal, ingə rəbi ki ndu-kun

* 7:7 Teğ ki taga 20.17; Dəterənom 5.21

təl ade ka kin, adi ədi-m ki go rəbi lə ndu-kun, aw səm adi yo. ¹² Lo kin ti, ndu-kun ay njay, kun-ndu ay njay, e ne ki dana, e ne ki maji tə.

Dəw e gin tōgi ti lə majal

¹³ *NDu-kun ki e ne ki maji, a təl kadi e rəbi kingə yo ləm al jagi. Ningə e majal ə e nje re ki yo dəm ti, ki go rəbi lə ne ki maji, mba kadi tōji-n rone ki taga, taa kadi tōji-n tōgine ki rōjeti ki e majal tə, ki go rəbi lə kun-ndu. ¹⁴ Ji gər kadi ndu-kun e ne lə NDil, nə mi, mi dəw ki me darə ti, ki majal ndogi-m. ¹⁵ Təki rōjeti, m-gər kəm ne je ki m-isi m-ra-de al. Ne ki m-ndigi ra kin ə, m-ra al, ningə ne ki nəl-m al kin taa m-ra tə. ¹⁶ Kin ə re e ne wa ki m-ndigi ra al kin taa m-ra ningə, m-ndigi də ti ki ndu-kun kadi e ne ki maji. ¹⁷ Lo kin ti, e mi 6a m-isi ra ne al, nə e majal ki isi me rəm ti. ¹⁸ Tadə m-gər kadi me rəm ti ki e darə ki tō kin, ne ra ki maji a isi titi al. ¹⁹ Tadə m-ra ne ki maji ki m-ndigi ra kin al, ə ne ki majal ki m-ndigi ra al kin yo taa m-ra. ²⁰ Kin ə, e ne ki m-ndigi ra al yo ə m-ra ningə, e mi 6a m-isi ra al, nə e majal ki isi me rəm ti ə isi ra. ²¹ M-gər ndu kin kadi e be ngata: loki mi, m-ndigi kadi m-ra ne ki maji 6a, ne ki majal yo ə re to ta kəm ti kadi m-ra. ²² Mem ti kərəki 6a, m-ingə rənəl me ndu-kun ti lə Luwə. ²³ Nə m-gər me rəm ti kadi tōgi madi ki rangi isi nō, isi rə ki ndigi ra ki e 6om ti. Tōgi kin ra adi m-təl 6əə lə majal ki isi me rəm ti. ²⁴⁻²⁵ Ki ne gər ləm, m-isi m-ra kilə 6əə lə Luwə, nə me darə ti ki tō, m-isi m-ra kilə 6əə lə majal ki ində tōgine dəm ti. Mi dəw ki nje kəm-to-ndoo, dəw ki kadi a taa-m ji darə ti ki e ne lə yo kin goto. Tōji e ki də Luwə ti ki aji-m ki go rəbi lə Babe ləje Jəju Kirisi!

8

Kisi ki də taa ki tōgi lə NDil Luwə

¹ Ki 6asine kin, dije ki indəi rəde naa ti ki Kirisi, ta ki gangi goto dəde

ti ngata. ² Tadə tōgi lə NDil Luwə ki nje kadi dəw isi ki dəne taa me kində rə naa ti ki Kirisi, taa-je ilə-je taa ji tōgi ti lə majal ki tōgi lə koy. ³ E ne ki ndu-kun lə *Mojī asi kadi ra al, mbata darə ki tō ra adi tōge goto. Nə Luwə ra ne kin ki go rəbi lə NGone wa, ade kadi ər majal. Re ki darə ki titi-naa ki yə dəw ki nje ra majal, gangi-n ta də majal ti ki aw ki tōgi də darə dəw ti. ⁴ Luwə ra be mba kadi ndigi ra ki dana lə ndu-kun lə Moji təl tane dōje ti, je ki j-isi njiyə ki go ndigi ti ləje al, nə j-isi njiyə ki go ndigi ti lə NDil Luwə yo kin. ⁵ Təki rōjeti, dije ki isi gin tōgi ti lə darəde, isi rai ndigi lə darəde, nə dije ki isi gin tōgi lə NDil Luwə, isi rai ndigi lə NDil Luwə tə. ⁶ Ra ndigi lə darə, a aw ki dəw 6e lə yo, nə ra ndigi lə NDil Luwə, a aw ki dəw ade ingə kaji, a ade ingə lapīya. ⁷ Ra ndigi lə darə, e təl dəw nje bə ti lə Luwə. Dəw ki nje ra ndigi lə darə, e dəw ki ilə dəne gin ndu-kun ti lə Luwə al, tadə asi kadi a ra al. ⁸ Dije ki isi gin tōgi ti lə darəde, asi kadi a rai ne ki nəl Luwə al. ⁹ NGA ningə səi je, isi gin tōgi ti lə darəsi al, nə isi gin tōgi ti lə NDil Luwə. MBata NDil Luwə isi mesi ti. Re dəw aw ki NDil Kirisi mene ti al ə, e dəw lə Kirisi al. ¹⁰ Re Kirisi isi mesi ti ə, darəsi kin a oy ə wa, mbata lə majal, nə NDil Luwə e kisi ki də taa ləsi, mbata səi dije ki Luwə tidə səsi dije ti ləne. ¹¹ A re NDil Luwə ki nje tēje ki Jəju dan njə koy je ti isi mesi ti ə, Luwə ki nje tēje ki Jəju dan njə koy je ti a adi darəsi ki koy təl isi kəm ki takul NDile ki isi mesi ti.

¹² Lo kin ti, ngakom je ki dəne ki ki dīngəm, j-awi ki kirə dōje ti, ningə e kirə lə darə kadi tə ji ra-n ndigi lə darə al. ¹³ Tadə re isi ta ra ne ti ki go ndigi ti lə darəsi ə a oyi. A re uni NDil Luwə, itəli kilə ra je lə darəsi 6a, a isi ki dəsi taa tə. ¹⁴ MBata dije pəti ki NDil Luwə isi ər-de ta rəbi əi NGA lə Luwə. ¹⁵ Tadə NDil ki ingəi-e, e NDil ki kadi ra səsi 6əə ti al, taa e NDil ki kadi təl ində 6əl mesi ti 6əy al

tə. Nə e NDil ki nje ra səsi ngan koti ti. E ki ta rəbi lə NDil kin ə j-isi ji bərn ne ki nduje ki taa boy j-ə nə: «Aba, Bawje[☆].»¹⁶ NDil wa kin ə e nje taji ndilje kadi gər tək i je ngan lə Luwə.¹⁷ Ə re je ngan lə Luwə bə, je ka j-a j-ingə ne maji je ki Luwə un ndune də ti kadi n-a n-adi dije ləne kin tə. J-a j-ingə ne maji je kin naa ti ki Kirisi, mbata j-ingə kə naa ti sie, kadi je-n naa ti sie me təbā ti lie.

Təbā ki a re

¹⁸ M-gər maji kadi kə ki dəkagilo ti ki bəne kin asi naa ki təbā ki Luwə a tēē ki dəe kadi ji gər kin al.¹⁹ Ne kində je pəti isi rəle, isi ngəmi dəkagilo ki Luwə a taji-n təbā lə ngan ləne.²⁰ Tadə ne kində je osi gin təgi ti lə təgi je ki ndade goto. E ki me ndigi ləde wa al, nə e Luwə wa ə ndigi be kadi əi gin təgi je ti kin.²¹ Ningə isi indəi mede də ti tə kadi ndə kare ə, a tēēi gin təgi ti ki nje tuji-de ki uwə-de bəə ti kin. A tēēi gin ti kə mba kadi ingəi dəde naa ti ki ngan lə Luwə, taa kadi əi me təbā lə ngan lə Luwə tə.²² Ki bəsi ne kin, ji gər kadi ne kində je kin pəti isi timəi rusi rusi tə dāne ki ndoo ra-e be.²³ Ningə e ne kində je par dərəde al, je ki j-ingə NDil Luwə tə ne ki dəsəy dan kadi-kare je ti Luwə ka, ji timəi rusi rusi tə, j-isi ji nginə kadi Luwə təl-je ngane ti, kadi taa-je ilə-je taa.²⁴ Tadə Luwə aji-je, nə e kin j-isi ji ngəm tae tə ngəm bəy. NGa ningə, re dəw oo ne ki isi ngəm tae ki kəmne ningə, e ne ki isi ngəm tae al ngata. Dəw ki kadi oo ne ki kəmne, ə təl isi ngəm tae tə ngəm bəy goto.²⁵ A re ji ngəm ta ne ki j-o ki kəmje al ningə, ji ngəm tae ki kore me.²⁶ E be tə ə, NDil Luwə isi re ra-n səje, me təgi goto ti ləje. Tadə ji gər kəl ta ki Luwə tək i səbi kadi j-əl-e-n al, nə NDil Luwə wa isi əl sie ta toje ti ki ndu ki dəw asi gər me al.²⁷ Ningə Luwə ki gər ngameje, gər ne ki NDil ndigi kadi əl-e, tadə NDil isi əl ta ki

Luwə, mbata maji lə dije lə Luwə, tək i Luwə wa ndigi-n.

²⁸ Ji gər kadi ne je pəti rai ne mba kadi maji ki dije ki ndigi Luwə, adi e dije ki e wa bər-de ki go kəji ti ləne.²⁹ MBata njé ki Luwə gər-de kəte, ə un ndune dəde ti kadi toi tə NGone Kirisi be, mba kadi Kirisi e-n ngon ki ngatəgi lə kosi ngakəje je.³⁰ Adi e njé ki Luwə kəti-de kəte, Luwə bər-de tə, njé ki Luwə bər-de, ər ta dəde ti tə, ningə njé ki ər ta dəde ti, adi-de təbā tə.

NDigi ki Luwə ndigi dəw, e ndigi ki bo ngay

³¹ Ta ki kadi j-əl də lo ti kin goto. Re Luwə e səje ə, dəw ki kadi a əsi-je ta goto.³² Luwə ki un kə də NGone ti wa kə al, nə un-e ile kə mbata ti ləje pəti, a adi-je ne je pəti kare naa ti ki NGone.³³ Dəw ki kadi a ində ta də dije ti ki Luwə kəti-de goto, mbata e Luwə wa ə ər ta dəde ti.³⁴ Dəw ki kadi a gangi ta dəde ti goto, mbata Kirisi e nje koy. Ki bo ngay, e ə j taa dan njé koy je ti, isi də ji kə Luwə ti, isi əl ta ki Luwə ki mbata ləje.³⁵ Dəw ki asi kadi a gangi-je naa ti ki ndigi ki Kirisi ndigi-je kin goto. E kəm-to-ndoo, ə se me-kə asi al, kində kəm-ndoo, ə se bə, ə se ndoo, ə se tuji, ə se koy, asi al.³⁶ Makitibi lə Luwə əl ə nə:

«MBata ləi,

Koy e kadije ti bəsi ki si je, kada je, ki lo sələ je.

Dije ooi-je tə da je ki dəw isi aw səde lo təl-de ti be[☆].»

³⁷ Nə me ne je ti kin pəti, j-a ji tət i rə ki təgi ki ngay ki nje ndigi-je adi-je.³⁸ MBata m-gər maji, tək i rəjeti, kadi e koy al nim, e kisi ki də taa al nim, e malayka je al nim, e təgi lə ndil je ki majal al nim, e ne ki bəne al nim, ne ki lo ti ti al nim, e təgi je ki me duniyə ti al nim,³⁹ e təgi je ki taa al nim, e ki nangi al nim, e ne kində madi al nim, ne madi kare ki kadi a gangi-je naa ti ki ndigi ki Luwə ndigi-je kin goto. E ndigi ki

ndigi-je ki go rabi la Babe laje Jaju Kiriſi kin.

9

Luwə kəti ngan Isirayal je tə dije ləne

¹ Me kində rə naa ti ki Kiriſi, ta ki m-aw tə m-əl kin e ta ki rəjeti 6i e ta ngom al. NGa ningə, mem ki kəy wa ka, ki təgi lə NDil Luwə, ma naji də ta ti kin kadi e ta ki rəjeti. ² Me kə ki bo ngay ra-m, ningə mem to-m ki də ndə je mbata ti ³ lə ngakom je ki gin koji ti ləm. M-ndigi kadi darəm wa, Luwə man-m, kadi m-gangi-naa ki Kiriſi mbata maji ləde. ⁴ Adi e ngan *Isirayal je, ki Luwə təl-de ngane ti, təji-de təba ləne adi gəri, un mindine adi-de, adi-de ndu-kun, adi isi kawinaa nqə ti, ilə ndune adi-de*, ⁵ taa əi gin koji ti lə kade je ki Luwə bar-de kəte. E əi je ə Kiriſi tēg gin koji ti ləde tə. Kiriſi ki e də nē je ti pəti. Maji kadi təji e də Luwə ti ki dəkagilo ki je ki dəkagilo je*.

⁶ E kin təji kadi ndu Luwə təl nē ki ndae goto al. Təki rəjeti, dije ki gin koji ti lə Isirayal əi ngan Isirayal je dərə al, ⁷ taa dije ki gin koji ti lə *Abirakam əi ngan tie je pəti al, tādə Luwə əl Abirakam ə nə: «E ki gin koji lə *Isaki ə j i a ingə-n dije ki gin koji ti lə*» ⁸ Nē kin təji kadi ngan ti Abirakam pəti ə əi ngan lə Luwə al, nə e ngan je ki oji-de ki go kun-ndu ti lə Luwə ki un adi Abirakam ə əi ngane je ki rəjeti. ⁹ MBata Luwə un ndune be ə nə: «Dəkagiloe wa kin be ə, m-a m-re, ningə Sara a ingə ngon kare*»

¹⁰ Lo kin ti, gine gangi al bəy, Rəbeka ka e nqə bəy tə. E ki Isaki ki kare wa ka kin tə ə oji-n nga ndingə je ki joo. ¹¹ NGa ningə, kəte nqə koji ngan je ti kin, loki rai nē ki maji ki nē ki majal al bəy ə, Luwə kəti ki kare ki go me ndigi ti ləne mba kadi ndigi ra lie təl-n tane. ¹² Luwə kəti

ngon kare ki go ndigi ti lə dəw madi al, nə e ki go ndigi ti lie e Luwə ki bar-de, ə əl-n Rəbeka ə nə: «NGon ki ngatəgi a ra bəə lə e ki du*» ¹³ Ta kin tēg təki makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «M-ndigi *Jakobi, ə m-mbati Esuwa*»

¹⁴ Ta ki kadi j-əl də lo kin ti goto, Luwə e nje ra nē ki dana, nē ra ki dana al goto rəe ti jagi. ¹⁵ Tādə əl *Moj i ə nə: «M-a m-ra maji ki dəw ki kadi m-ra sie maji, ə m-a m-o kəm-to-ndoo lə dəw ki kadi m-o kəm-to-ndoo lie tə*» ¹⁶ E kin e ki go ndigi ti lə dəw madi al, taa e ki go kilə ti ki ra ngay al tə, nə e ki go ndigi ti lə Luwə ki nje koo kəm-to-ndoo. ¹⁷ E be tə ə, Luwə əl-n ta ngar Parawə me makitibi ti ləne ə nə: «E mi wa ə m-ində-i lo kin ti mba kadi m-əji-n təgim ki rəi ti, ə kadi təm 6a-n ta dije ti pəti ki dənangi ti ne tə*» ¹⁸ Lo kin ti, kadi j i gər təki Luwə oo kəm-to-ndoo lə dəw ki go me ge ti ləne, ə adi me dəw ngə ki go me ndigi ti ləne tə.

Wongi ki koo kəm-to-ndoo lə Luwə

¹⁹ Dəw madi a əl-m ə nə re Luwə ra nē ki mee ndigi ningə, se ra ban ə isi aw ki ta ki dije bəy wa? Tādə dəw ki kadi tə rə ndigi lie goto. ²⁰ Nə j dəw kare par j nə ə kadi inaji ta Luwə ti ə? NGoo asi kadi a əl bane ə nə: «MBa ri ə ira-m adi m-to be,» wa al. ²¹ Nje kibə ngoo, asi kadi, ki wanji ki kare wa kin, ibə-n ngoo ki gate e ngay, ə ki wanji ki kare wa kin, ibə-n e ki gate e ngay al tə. ²² Lo kin ti, Luwə ndigi ngay kadi oji wongi ləne, ə adi dije gəri təge tə, nə ore mene ə təl ore bəy də dije ti ki asi tuji, kadi bung i wongi ləne dəde ti, tuji-n-de kə. ²³ Nə, Luwə ndigi ngay tə kadi n-təji təba ləne ki rə dije ti ki asi koo kəm-to-ndoo, ki ində dəde dana kəte mba kadi isi səne me təba ti ləne. ²⁴ NGa ningə, dije kin e j-əi je ki Luwə bar-je. Bar-je dan *Jipi je ti

* 9:4 Tēg ki taga 4.22; Dətaranom 7.6; Oje 11.1

* 9:9 Kilə ngirə nē je 18.10

* 9:12 Kilə ngirə nē je 25.23

* 9:5 Knjk 2.29

* 9:7 Kilə ngirə nē je 21.12

* 9:13 Malasi 1.2-3

* 9:15 Tēg ki taga 33.19

* 9:17 Tēg ki taga 9.16

par al, nā 6ar-je dan ndāgi dije ti ki əi Jipi je al tō. ²⁵ Ningə e ta ki Luwə wa əl me makitibi ti lə Oje ə nā:

«Dije ki kəte əi dije ləm al,
M-6ar-de dije ləm 6one,
Ə dije ki kəte əi njé ndigi je ləm al,
M-6ar-de njé ndigi je ləm 6one*».

²⁶ NGa ningə, lo ti wa ki dije əli-de ti əi nā:

“Səi dije lə Luwə al” kin,
A 6ari-de ti, ngan lə Luwə ki nje kisi kəm ba*».

²⁷ Ejay ilə mbə ki yāne tō, ɔji-n dō ngan *Isirayəl je ə nā: «Kin ə re ngan Isirayəl je bayi-naa tə yangira ki ta ba ti be ka, e njé ki madi je par ə a ingəi kaji. ²⁸ Tado Babe əl ə nā ta ləne n-a n-təl tae kadi osi taga rapı nım, kalangi ba nım tō dānangi ti ne*».

²⁹ Ningə e tə ko ta ki Ejay wa ka əl 6əy ə nā:
«Kin ə re Babe ki nje tōgi pəti,
Iyə dije madi tə gin koji ləje al ə,
Re j-a ji to tə Sodom be,
Re j-a ji titi naa ki Gomər be*».

Isirayəl əi ki kaji ki re ki go rəbi kadi-me Kirisi

³⁰ Ta ki kadi j-əl dō ta ti kin ə to kin: dije ki gəri Luwə al, ki sangi rəbi kadi n-əi dije ki dana al, nā Luwə ɔr ta dōde ti adi tali dije ki dana. Təli dije ki dana ki go rəbi kadi-me Kirisi. ³¹ NGa ningə, ngan *Isirayəl je ki sangi kadi n-əi dije ki dana ki go rəbi lə ndu-kun taa, tēgi lo ndu-kun ti ka kin al. ³² Tēgi loe ti al mbata ooi kadi e ne ki n-a n-ingəi ki rəbi kilə ki ra yo 6i ki rəbi kində me dō ra maji ti lə Kirisi al. Lo kin ti, awi tigəi njade mbal ti, awi tə kosi. ³³ Təki makitibi lə Luwə əl-n ə nā:

«Oi, me 6e bo ti ki Siyo,
M-ində mbal ki nje tigə dəw nōō,
E mbal ki nje tigə dəw kilə,
Nə dəw ki ade mene, ne a tule naa ti al*».

10

Jipi je ki dije ki əi Jipi je al, Bade e kare ba

¹ NGakom je, ne ki uwə mem ngay ki m-isi m-dəji Luwə mbata ti lə *Jipi je, e kadi ingəi kaji. ² Tado m-asi kadi m-ma naji ləde, təki tingəi bil mbata ti lə Luwə, nā ke ə e tingə ki ne gər goto me ti. ³ Təki rəjeti, gəri rəbi ki Luwə isi ɔr-n ta dō dije ti al, adi isi sangi rəbi kin ki dōde əi je wa. Lo kin ti, əi je, gotoi dō rəbi ti ki Luwə isi ɔr-n ta dō dije ti. ⁴ Tado Kirisi ə e ta təl ta ndu-kun, mba kadi dəw ki ade mene 6a, Luwə ɔr ta dō dəwe ti.

Kaji to mbata dəw ki ra ki adi mene Babe

⁵ *Moji wa əl ta ɔji-n dō kər ta dō ti ki go rəbi lə ndu-kun ə nā: «Dəw ki təl rone go ndu-kun 6a, dəwe a aji ki rəbi lə ndu-kun ka kin*».

⁶ Ningə ta ki ɔji dō kər ta dō ti ki rəbi kadi-me ə to kin: «Oti kadi əl mei ti ə nā: nā ə a aw dōra ti wa?»

Tado Kirisi j dōra ti ə re. ⁷ Taa, nā ə a aw ko wa ka, əl be al tō, tado Kirisi j lo koy ti dan njé koy je ti. ⁸ Makitibi lə Luwə əl ə nā: «Ta lə Luwə e kadi ti 6asi, to tai ti kadi əl, e ngamei ti. E ta kin ə j-isi j-ilə mbəe*».

⁹ Təki rəjeti, re ta tēgi tai ti təki Jəju e Babe, ə re adi ngamei kadi Luwə un-e taa dan njé koy je ti 6a, a ingə kaji. ¹⁰ Tado kadi-me ki j ngame ti ə Luwə a ɔr ta dō dəw ti, ningə ta ki tēgi ta dəw ti ə a aji dəw tō. ¹¹ Tado makitibi lə Luwə əl ə nā: «Dəw ki ra ki ade mene, ne a tule naa ti al*».

¹² Lo kin ti, dangi dangi goto dan *Jipi je ti ki dije ki əi Jipi je al. Pəti Babe ki kare wa kin ə e Babe ləde. E ki nje kadi ne maji dije pəti ki 6ai tōe. ¹³ Tado makitibi lə Luwə əl ə nā: «Dəw ki ra ki 6a tō Babe a ingə kaji*».

¹⁴ NGa ningə, kin ə dije adi-e mede al ə, lo kadi a 6ai tōe goto, a kin ə dəw əl-de ta lie al ə, lo kadi a adi-e mede goto, a kin ə dəw ki nje

☆ 9:25 Oje 2.25 ☆ 9:26 Oje 2.1 ☆ 9:28 27-28: Ejay 10.22-23 ☆ 9:29 Ejay 1.9 ☆ 9:33 Ejay 8.14-15 ☆ 10:5 Ləbatiki 18.5 ☆ 10:8 6-8: Dətərənom 9.4; 30.12-14 ☆ 10:11 Ejay 28.16 ☆ 10:13 Juwəl 3.5

kilə mbe ta lie goto ə, lo kadi a ooi ta lie goto tə. ¹⁵ A kin ə dije ki njé kaw kilə je gotoi ə, lo kadi dəw a ilə mbe ta lie goto tə. Makitibi lə Luwə əl ta də ti be ə nə: «E ne ki to rənəl ngay kadi dəw oo nja njé kilə mbe Poy Ta ki Maji[☆].» ¹⁶ Nə dije madi mbati təli rəde go Poy ta ti ki Maji. NGa ningə, Ejay dəji ta də lo kin ti ə nə: «Babe, dəw ki taa meje də mbe ti ki j-ilə kin goto[☆].» ¹⁷ Ji gər təkə dəw a adi mene ki go rəbi lə Poy Ta ki Maji ki oo, nga ningə, Poy Ta ki Maji kin, e mbe ta lə Kirisi. ¹⁸ Ə kadi m-dəji m-o se Jipi je ooi ta kin al biti wa? OOi ta kin maji. Tadə makitibi lə Luwə əl ta də ti ə nə:

«NDu njé kilə mbe Poy Ta ki Maji aw ki də be je pəti, taa, dije ki isi dəbəy lo je ti ki dənangi ti ne pəti ka, ta ki tade ti osi mbide ti tə[☆].»

¹⁹ Ə kadi m-dəji m-o se ngan *Isirayəl je gəri me ta ki 6a kin al wa? Moji əl ta ki ta Luwə ti də lo kin ti ə nə:

«M-a m-adi jangi ra səsi də dije ti ki dəw gər ginde al, M-a m-adi wongə ra səsi ngay də dije ti ki əi dije ki ne gər ləde goto[☆].»

²⁰ Ejay aw biti əl ta ki ta Luwə ti ə nə: «Dije ki sangi ka sangi-mi al, ingəi-mi, M-tej ki dəm taga m-adi dije ki dəji-mi ne madi al.»

²¹ Nə ki oji də ngan Isirayəl je, Moji ilə də ti ə nə: «NDə je pəti, m-ilə jim m-adi dije ki njé təl rəde go ta ti al, Dije ki njé tə rə[☆].»

11

Luwə mbati ngan Isirayəl je al

¹ M-dəji kadi m-o se Luwə mbati dije ləne ki əi ngan *Isirayəl je kin wa? Jagi, Luwə mbati ngan Isirayəl je al. MBata mi ki dəm, mi ngon

Isirayəl, mi gin koji ti lə *Abirakam, me koji ti lə Bənjame. ² Luwə mbati dije ləne al, əi dije ki kəti-de kəte mari nu. Səi je, ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli, əl me makitibi ti lə Luwə, səki-n də ngan Isirayəl je rə Luwə ti kin, igəri maji. ³ Eli əl ə nə: «Babe, təli njé kəl ta je ki tai ti pəti tigə, lo je ki dije isi iləi kadi-kare ti adi-ni kin, budi-de nangə mur mur, e mi ki karm par ə m-nay, ningə isi sangi kadi n-təli-mi tə.» ⁴ Nə ta ki Luwə tur-e ti ə to kin: «M-ngəm dije dibi siri ta dangi, tə dije ləm, ki osi məkəsidi nangi nə yo bal ti al[☆].»

⁵ Be tə ə, dəkagilo ti ki bone, ngon buti ngan Isirayəl je madi nayi-naa, kadi isi tə dije ki Luwə kəti-de ki go me-maji ti ləne. ⁶ Luwə kəti-de ki go me-maji ti ləne, 6i e ki go kilə rade ti al. Re e be al ningə, me-maji lə Luwə kin a e me-maji ki rəjeti al. ⁷ Me ta kin nə ri ə? Mee nə ne ki ngan Isirayəl je sangi, ingəi nee al, ningə e dije ki Luwə wa kəti-de ə ingəi. Ba ndəge je, təli njé me ngə je. ⁸ Njé me ngə je təkə makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «Luwə adi angalde oy njum, Adi kəmdə oo lo al, Ningə adi mbide byə ndəngirə tə. Ne kin ra ne biti bone[☆].»

⁹ NGa ningə *Dabidi ka əl ta də lo kin ti tə ə nə:

«Kadi ne kuso rənəl ləde təl gum kuwə-de,

Kadi təl bandi ki kadi osi ti, Kadi e rəbi kosi, kadi e kində kəji.

¹⁰ Kadi kəmdə tə adi ooi lo al, Adi kəi gidide ki dəkagilo je pəti[☆].»

¹¹ M-dəji kadi m-o se jigi ki tigə *Jipi je ilə-de kin kadi a jii taa al biti wa? Jagi, a jii taa, nə ki go rəbi lə ne ra ki go ti al ki rai, ə ndəgi dije ingəi kaji. Ingəi kaji kadi jangi ra-n Jipi je.

¹² NGa ningə, kin ə re ne ra ki go ti al lə Jipi je ki rai, təl maji lə dije pəti ki dənangi ti ne, kin ə tə ləde təl maji lə dije ki əi Jipi je al ningə, təji kadi re

☆ **10:15** Ejay 52.7 ☆ **10:16** Ejay 53.1 ☆ **10:18** Pa je 19.5 ☆ **10:19** Dəterənom 32.21 ☆ **10:21** Ejay 65.1-2 ☆ **11:4** 3-4: 1 NGar je 19.10, 18 ☆ **11:8** Dəterənom 29.3; Ejay 6.10 ☆ **11:10** 9-10: Pa je 69.23-24

indai rōde ta kaji ti ki rō tīde 6a, maji lade a to mbar mbar.

Kaji la dije ki ai Jipi je al

¹³ Səi ki səi *Jipi je al, təkɪ mi-n nje kaw kilə ki rō dije ti ki ai Jipi je al, m-əl səsi kadi igəri təkɪ m-piti kilə ki to jim ti. ¹⁴ M-piti mba kadi se a ɔsi dije ki gin koji ti ləm adi jangi ra-de, kadi tə ki madi je ingəi kaji wa. ¹⁵ Kin ə kər ki Luwə ər Jipi je gogi, e rəbi kulə noji naa ti lə Luwə əi ki dije ki dənangi ti ne ningə, təlde ki rō Luwə ti gogi a e ne ki maje e ngay. A e ki lo koy ti kaw lo kisi ki dō taa ti.

¹⁶ Ningə kin ə re dam mapa ki rai ki ko ki dəsəy e ya Luwə 6a, ndəgi mapa ba pəti e yəe tō, a kin ə ngirə kagi e ya Luwə 6a, bajie je əi ya Luwə tō. ¹⁷ Ningə *Isirayəl to tə kagi bini ki 6e be. Luwə gangi bajie je madi kō, ə uni-ni j ki j gin koji lə Isirayəl al, ki j kagi bini ki wale, re tiyəi-ni tode ti dan ndəge je ti, adi a dō ngirə bini ti ki 6e, isi njibi bote tō. ¹⁸ Ningə j, e ne ki kadi ikidi-n baji kagi je ki gangi-de kō kin al. Kin ə ina kadi ikidi-de ə, kadi mei ole dō ti təkɪ e j ə a dō ngirəde ti 6i e ngirəde 6a a dōi ti al. ¹⁹ Dəmajɪ ə, a əl ə nə: «Gangi bajie je ə tiyəi-mi tode ti.» ²⁰ Ningə e ki rəjeti kadi gangi-de mbata əi, ooi to ra maji lə Kirisi al, 6a j, tiyəi-ni tode ti mbata uwə kul ra maji lə Kirisi. Nə re e be ka, kadi ində gui al, adi 6əl rai tə ra yo. ²¹ Tado kin ə, kagi ki 6e wa mindi ka Luwə gangi bajie je ningə, kadi o rōi maji nə j taa a iyəi al jagi. ²² Kadi igər təkɪ Luwə e nje ra maji ə kadi igər təkɪ e dəw ki ngə ngay tō. Luwə e dəw ki ngə ki rō dije ti ki osi, ə e dəw ki nje ra maji ki rōi ti j tō. Nə ke ə, kadi a dō njai ti me ra maji ti lie kin. A re e be al ə, a gangi iləi kō tə baji kagi ki 6e kin be tō. ²³ NGa ningə, ki oji dō ngan Isirayəl je, kin ə iyəi ta me ngə lade ə, Luwə a təl kadi tiyə-de tode ti gogi mbata aw ki tōgi kadi tiyə-n-de gogi. ²⁴ Kin ə j ki j baji kagi

bini ki wale mindi, ə Luwə gangi re tiyəi ta kagi bini ti ki 6e ki e lo ləi al kin ningə, ngan Isirayəl je ki əi baji kagi bini ki 6e kin 6a, Luwə a təl tiyə-de maji gogi lo tode ti.

Ta ki dō kaji ti lə ngan Isirayəl je

²⁵ NGakom je, m-ndigi kadi igəri gin ta lə Luwə ki to lo 6oyō ti kin, 6i kadi isi day al. Be al ə a oi rōsi tə njé gosi ki ngay. Ningə kadi igəri təkɪ dam *Isirayəl je madi, mede a ngə bitɪ kadi dije ki gəri Luwə al pəti, tēgi kaji ti. ²⁶ Lo kin ti nga ə yə Isirayəl je pəti a ingəi kaji təkɪ makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Nje taa dō dije a j Siyō ti ə a re,
A ər kal dō ta lə dije ki gin koji ti lə
Jakobi kō.

²⁷ E kin ə e kun mindi ki a dōo-je naa ti səde,

Loki m-a m-ər majal lade kō*»

²⁸ Kin ə ji gō mbati ki *Jipi je mbati Poy Ta ki Maji kin 6a, j-a j-ə nə əi njé bə je lə Luwə. Ningə e kin ə e kaji ləsi. Nə re ji gō kōti ki Luwə kōti-de kin tō 6a, j-a j-ə nə Luwə ndigi-de 6əy mbata ti lə kade je tō. ²⁹ Tado Luwə adi dəw ne ə təl taa jie ti al, taa 6a dəw ə təl tuwe al tō. ³⁰ Kəte mari, ali ta ta Luwə ti, nə basine, Luwə oo kəm-to-ndoo ləsi, mbata kal ki Jipi je ali tae. ³¹ Be tō ə, əi ka ali tae 6one, mba kadi Luwə oo-n kəm-to-ndoo ləsi. Lo kin ti nga ningə, əi ka Luwə a oo kəm-to-ndoo lade tō. ³² Tado Luwə adi ta rəbi dije pəti alii dō ta, mba kadi oji-n-de me-maji ləne.

Təji ki dō Luwə ti

³³ Ki rəjeti, ne kingə lə Luwə al dō lo, gosi, ki ne gər lie əti 6əl ki dum! Dəw ki kadi gər me ta ki gangi lie goto, dəw ki kadi gər kōji ra lie goto.

³⁴ E ə Makitibi lə Luwə əl-n ə nə:
«Dəw ki gər ta ki me Babe ti goto,
Dəw ki kadi oje ta goto*»

³⁵ «Taa dəw ki kadi un ne adi Luwə kəte,
Kadi tə go ti ə Luwə ugə kire ka goto
tō*»

³⁶ Tado e Luwə ə ində ne je pəti, ne je pəti toi ki takule, mbata ti lie. Kadi tɔba e lə Luwə ki dəkagilo je ki dəkagilo je! *Amen!

12

Njiyə ki nəl Kirisi

¹ NGakom je, təkı Luwə ɔji-n-je me-maji ləne ki taga adi ji gəri, m-ilə dingəm mesı ti kadi uni darɔsi wa tə kadi-kare ki kəm, indai ta dangi tə ne ki nəl Luwə, adi-e. E kin ə e kɔsi-gon Luwə ki rɔjeti ki kadi ɔsi gone. ² Ningə kadi uni go rəbi ne ra ki dije isi rai dəkagilo ti ki ɔone kin al, nə kadi iyəi rɔsi adi ne gər ki sigi ki Luwə adi səsi kin, mbəl səsi. Lo kin ti, a gəri kəm ne ki e ne ki Luwə ndigi: adi e ne ki maji, ne ki nəl-e, ne ki go rəbe ti.

³ Ki takul kadi-kare ki Luwə adi-m, m-əl dəw ki ra dansi ti kadi uni ta rɔsi ki al dɔ maji al, nə kadi oi ta rɔsi ki go rəbe ti, dəw ki ra, ki go tɔgi kadi-me ti lie ki Luwə ade. ⁴ Darɔje e kare ba, nə ngan rɔje je əi dangi dangi. Ningə nā nā aw ki kilə ləne ki sɔbi dəne. ⁵ Be tɔ ə, ji bay, nə je kare ba me kində rɔ naa ti ki Kirisi. Je ki dɔje dɔje, nə je ngan rɔ-naa je. ⁶ Ningə, Luwə adi-je kadi-kare je ki dangi dangi ki go me-maji ti lie ki adi-n-je. Kin ə re e kadi-kare kəl ta ki tae ti ə adi ə, kadi ira-n kilə ki go kadi-me Kirisi ti. ⁷ Kin ə re dəw madi aw ki kadi-kare ra kilə dan dije ti ə, kadi ra kile; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare ndo ne dije ə, kadi ndo-de ne. ⁸ Kin ə dəw madi aw ki kadi-kare kilə dingəm me dije ti ə, kadi ilə dingəm mede ti; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare kadi ne dije ə, kadi adi ki me-nda; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare kor nɔ dije ə, kadi ɔr nɔde ki rɔ ki ti kati; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare koo kəm-to-ndoo lə dije ə, kadi oo kəm-to-ndoo ləde ki rɔnəl.

⁹ Maji kadi ndigi-naa ki dansi ti e ndigi-naa ki rɔjeti. Ningə kadi ɔsi ne ki majal ngərangi, ə kadi uwəi go ne

ra ki maji ngə tɔ. ¹⁰ Maji kadi indigi-naa dansi ti ndigi-naa lə ngakonaa je. Ningə kadi dəw ki ra sangi kadi n-e taa n-ɔuki madine je ti. ¹¹ Kadi səi dije ki njé ra kilə, ki dabi goto rɔsi ti, ə irai kilə lə Baɓe ki me ki kare tɔ. ¹² Ningə kadi irai rɔnəl dɔ ne ti ki isi ngəmi tae, kadi orəi mesı dɔ kɔ ti, ə uwəi tɔgisi ba me kəl ta ti ki Luwə tɔ. ¹³ Kadi irai ki ngakɔsi je me ne je ti ki to rɔde, ə kadi uwəi mba je ki rɔsi ti maje. ¹⁴ Injangi dɔ dije ki nje kadi səsi kɔ; injangi dɔde bi imani-de al. ¹⁵ İrai rɔnəl ki dije ki isi rai rɔnəl, ə inɔi ki dije ki isi nɔi tɔ. ¹⁶ Maji kadi ndusi ɔsi go-naa ti. İsangı rəbi ne ra ki tɔba al, nə kadi isangi rəbi ne ra ki dɔe du. Ningə kadi oi rɔsi tə njé gosi ki ngay al tɔ.

¹⁷ Re dəw ra səsi majal ə, ugəi-e kirə majal ki ra səsi kin ki majal al. İndai dɔ rɔsi ti kadi irai maji ta kəm dije ti pəti. ¹⁸ Kin ə re ta rəbi lapıya e rɔsi ti, ə to kadi isangi ə, isangi adi lapıya to dansi ti ki dije pəti. ¹⁹ NGakom je, kadi səi je wa ugəi kirə majal ki dəw ra səsi al, nə iyəi wongi lə Luwə adi ɔdi dawe. Tado Luwə əl me makitibi ti lane ə nə: «Mi ə mi nje kigə kirə majal ki dəw ra ki madine.

Dəw ki ra ne ki majal ki madine, Mi ə m-a m-ɔje kəme to ti».

²⁰ Luwə ilə dɔ ti ɔəy tɔ ə nə: «Re ɔo ra nje bə lai ə, ade ne uso, Re kində ra-e ə, ade man ay. Re ira be ningə,

A to tə yal por ə ɔy ɔuki dɔe ti be».

²¹ Adi majal dum dɔi al, nə kadi idum dɔ majal ki maji ki ra.

13

Təl rɔ go ndu ti lə nje kɔbe je

¹ Kadi dəw ki ra ka təl rɔne go ndu ti lə njé kɔbe je ki isi dɔ ɔe ti. Tado kɔbe ki to ban ban ka e Luwə ə e nje kadi dəw, ningə njé ki isi dɔ ɔe ti, e Luwə ə ində-de. ² E mbata kin ə, dəw ki ində gunə yə nje kɔbe ti, isi ɔsi ta

ndu Luwə. Njé ki isi indəi gude ya nje kɔbe je ti, isi ndəri ta ki gangi lə Luwə rəi ki dədə ti. ³ Ningə, dije ki njé ra ne ki maji ɓa isi ɓəli njé kɔbe je al, nə e dije ki njé ra ne ki majal ə isi ɓəli-de. Ə re ige kadi iɓəl nje kɔbe al ɓa, ira ne ki maji par ə a piti. ⁴ Tado nje kɔbe e dəw ki isi ra kilə adi Luwə mba kadi kilə rasi e kilə ra ki maji. A kin ə re isi ira ne ki majal ɓa, iɓəl nje kɔbe, mbata e kare ɓa aw ki ne kati al. Loki nje kɔbe gangi ta dɔ dəw ti ɓa, isi ra kilə lə Luwə, ɔji wongi lie dɔ dəw ti ki nje ra ne ki majal ade gər. ⁵ E mbata kin ə, maji ngay kadi dəw ilə dɔne gin tɔgi ti lə nje kɔbe je. Ningə kadi ilə dɔne gin tɔgi ti mbata ɓəl wongi lə Luwə al, nə mbata mər ta ki maji ki me dəw ti ndigi kadi dəw ra be. ⁶ E gine kin tɔ ə isi igəi la-mbə, tado dije ki isi taai la-mbə jisi ti, əl dije ki Luwə adi-de kilə kin kadi rai. ⁷ Lo kin ti, maji kadi adi dəw ki ra ne ki sɔbi kadi adi-e. Adi la-mbə dəw ki sɔbi kadi adi-e la-mbə, adi ne ki gangi dɔsi ti dəw ki sɔbi kadi adi-e, iɓəli dəw ki sɔbi kadi iɓəli-e, ə ɔsi gon dəw ki sɔbi kadi ɔsi gone tɔ.

NDigi-naa ki yo je ki ne je

⁸ Adi kirə ne lə dəw madi to dɔsi ti al. Kirə ki kadi to dɔsi ti ɓa, kadi e kirə ndigi-naa ki kadi indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je par. Tado dəw ki nje ndigi madine, e dəw ki ra go ndu Luwə ti ilə taga pay. ⁹ M-əl be, mbata ndu-kun je lə Luwə əl ə nə: «A uwə marim al, a tɔl dəw al, a ɓogi al, a ndingə ne lə madi al.» Ningə ndu-kun je kin, ki ndəgi ndu-kun je ki rangi pəti, a ingə-de me ndu-kun ti ki kare ki ə nə: «A ndigi dəw madi tə darɔi j wa be» kin⁹. ¹⁰ Dəw ki nje ndigi dəw, a ra ne madi kare ki majal ki dəw madine al. Tado dəw ki nje ndigi madine, e dəw ki ra go ndu Luwə ti ilə taga pay.

Kisi dɔ nja ti mba təl Kirisi

¹¹ Igəri dəkagilo ki j-isi ti ne kin maji, kadi e dəkagilo ki kadi indəli dɔ bi ti ngata. MBata dəkagilo ki kəte j-ilə-n ngirə kində meje dɔ ra maji ti lə Luwə kin, kaji e say sɔje ɓəy, nə ki ɓasine kin, kaji e rojeti ɓasi ngata. ¹² Lo ki ndɔ nay ngay al ngata, lo ki ti e ɓasi, ə maji kadi j-ɔsi ne ra je ki me til ti ngrəngi, ə adi j-oti ne rɔ je ki kadi ji rɔi kada. ¹³ Adi pa njiyəsi e ki go rəbi ti ki maji, tə dije ki njé njiyə kada wangi. Kadi sɔi dije ki njé kuso ne kədi al nim, go kay kasi al nim, kadi sɔi njé kaya ki ra al nim, njé koo maji rɔde al nim, njé kol ki njé ra jangi al nim. ¹⁴ Maji kadi oti ɓaɓe Jəju Kirisi rɔsi ti tə ne rɔ ləsi. Ningə kadi adi ndigi ra lə darɔ uwə mesi al, nə tə ij irai majal ki e ndigi ra lie.

14

Kadi dəw gangi ta dɔ ngokone ti al

¹ Dəw ki e tɔ me kadi-me Kirisi ti, maji kadi uwəi-e ki rɔsi ti ki kanji kadi igangi ta dɔ ne ti ki to mee ti. ² Dɔmaji ə dəw madi, aw ki kadi-me ki uso-n ne je pəti kare, ki kanji kadi mee uwe ki ta, ningə e ki nungi, ki kadi-me lie e ki tɔ, ɔ mbi kam par tɔ. ³ Lo kin ti, sɔbi kadi dəw ki nje kuso ne je pəti, kidi dəw ki nje kuso ne je madi al kin al, ningə dəw ki nje kuso ne je madi al, maji kadi kidi dəw ki nje kuso ne je pəti al tɔ, tado e ka Luwə uwe ki rɔne ti tɔ. ⁴ I nɔ ə kadi igangi ta dɔ njé ra kilə ti lə dəw ki rangi ə? Re uwə rɔne ba ta kilə ti ə se osi nangi ka, e kin e ta lə ɓae. Ningə a uwə rɔne ba taa, tado ɓaɓe aw ki tɔgi kadi ade uwə-n rɔne ba.

⁵ Dəw madi a əl ə nə ndɔ je madi itə naa, ə dəw ki nungi a ə nə ndɔ je asi-naa pəti tɔ. Nə maji kadi dəw ki ra ka aw ki me ki kare dɔ ndu ti lie ki a dɔ ti. ⁶ Dəw ki ɔɔ kadi ndɔ madi itə ndəgi ndɔ je madi kin, əl mba kɔsi-n gon Luwə, ə dəw ki uso ne je pəti, uso kadi ɔsi-n gon Luwə tɔ, mbata

ra oyo Luwə dɔ ti. Taa dəw ki uso ne je pəti al ka, ra mbata kəsi-gon Luwə tɔ, tadɔ ra oyo Luwə dɔ ti tɔ. ⁷ Təki rɔjeti, dəw ki danje ti ki kadi isi ki dɔne taa kisi ləne wa goto, taa dəw ki danje ti ki kadi oy koy ləne wa ka goto tɔ. ⁸ Re j-isi ki dɔje taa ə e mbata lə Bəbe, a re j-oy ə j-oy mbata lə Bəbe tɔ. Adi kin ə re e-n kisi ki dɔ taa, ə se e-n koy ka, je ne lə Bəbe. ⁹ Tadɔ Kirisī oy, i lo koy ti mba kadi e-n Ba njé koy je ki njé kisi kəm je. ¹⁰ NGa j, ra ban ə isi gangi ta dɔ ngokɔi ti ə? Ra ban ə isi ikidi ngokɔi ə? Kare kare pəti, j-a ji tɔɔi j-ai ta kəm Luwə ti kadi a gangi ta dɔje ti. ¹¹ Tadɔ Bəbe əl me Makitibi ti ləne ə nə:

«Mi Bəbe, təki m-isi-n ki dɔm taa, m-əl səsi təki:

Dije pəti a əsi məkəsidi nangi nɔm ti,

Dije pəti a iləi tɔji dɔm ti*».

¹² Lo kin ti, dəw ki ra a idə kər kilə rane ki sɔbi dɔne wa nɔ Luwə ti.

¹³ Adi ji taai kəə ta gangi ta dɔ-naa ti. Ningə kadi isangi rəbi kadi iləi jigi nɔ ngokɔsi ti al. Həi jigi adi tige ile, ə se aw sie adi osi me ne ki majal ti al. ¹⁴ M-gər, to ay njay ki takul Bəbe Jəju, təki ne ki to nje goto. A re dəw madi oo kadi ne madi e ki to nje ɔa, to nje mbata ti lə dəwe wa kin. ¹⁵ Re ituji me ngokɔi mbata lə ne ki isi uso ningə, isi njiyə ki go rəbi ndigi-naa ti al jagi. Igo rɔi maji, kadi ta lə ne kuso par ə adi dəw ki Kirisī oy mbata ti lie kin aw-n tuji ti al.

¹⁶ Kadi ne ki e ne ki maji ki rəsi ti, təl ne ki kadi ndəgi dije əli ta ki majal dɔ ti al. ¹⁷ Tadɔ kɔbe lə Luwə e ta lə ne kuso ki ne kəy al, nə e ta lə ne ra ki dana, ta lə lapiya ki rɔnəl ki NDil ki ay njay adi dəw. ¹⁸ Dəw ki isi ra kilə lə Kirisī ki go rəbe kin, e dəw ki nje ra ne ki nəl Luwə nim, dije ndigi ta lie nim tɔ.

¹⁹ Adi ji sangi rəbi ki kadi re ki lapiya nim, rəbi ki kadi ji tɔgi naa ti me kadi-me ti nim. ²⁰ Maji kadi ituji

kilə lə Luwə mbata lə ne kuso al. E ki rɔjeti kadi ne kuso je pəti dəw a uso, nə e go rəbe ti al kadi dəw uso ne ki kadi təl jigi tigə ngokɔe ile me ne ki majal ti. ²¹ Maje ki ngay, e kadi dəw uso da al nim, ay kasi al nim, kadi ra ne madi kare ki kadi tigə ngokɔe ile al. ²² Kadi-me ləi ki a dɔ ti kin, ingəm tə yai nɔ Luwə ti. Maji-kur e dɔ dəw ti ki me uwe ki ta dɔ rəbi ti lie al. ²³ Nə dəw ki me uwe ki ta dɔ ne ti ki isi uso, ta ki gangi e dɔe ti, mbata e dəw ki kilə rae e ki go kadi-me ti al. NGa ningə, ji gər kadi ne je pəti ki dəw ra-de ki go kadi-me ti al, e majal.

15

Kadi dəw sangi rəbi ne ki kadi adi rɔnəl madine

¹ J-əi ki j-awi ki tɔgi me NDil ti, maji kadi ji gəti njé je ki əi tɔ je, ki kanji sangi rəbi ne ki nəl meje.

² Maji kadi dəw ki ra danje ti sangi kadi ra ne ki nəl ngokone. Ra ne ki nəl-e ki mba maji lie kadi tɔgi-n me ndil ti. ³ Kirisī ki dɔne, sangi ne ki nəl rɔne al, nə təki Makitibi lə Luwə əl-n: «Nə taji je ki sɔbi kadi aw ki dɔi ti, təl ki dɔe ti yo*».

⁴ NGa ningə, ne je pəti ki ndangi me Makitibi ti dəkagilo ti ki kəte kin, ndangi mba kadi tə təl ne ndo mbata ti ləje. Makitibi ndo-je kadi kore me ki kuwə tɔgi ba ləje re ki kində me dɔ ti. ⁵ Maji kadi Luwə ki nje re ki kore me ki kuwə tɔgi ba ra adi tasi asinaa maji təki Jəju Kirisī ndigi-n. ⁶ Lo kin ti, a iləi tɔji dɔ Luwə ti ki e Baw Bəbe ləje Jəju Kirisī ki me ki kare ki ndu ki kare.

Poy Ta ki Maji mbata lə dije pəti

⁷ Uwəi naa rɔ naa ti yo je ne je təki Kirisī uwə-n səsi rɔne ti kin be, mba kadi Luwə ingə-n tɔɔa. ⁸ Təki rɔjeti, m-əl səsi, Kirisī təl nje ra kilə lə *Jipi je mba kadi təl-n ta ndu-kun ki Luwə un adi kade je. ⁹ Taa re mba kadi dije ki əi Jipi je al, iləi tɔji

dɔ Luwə ti mbata me-maji lie, təkɪ Makitibi lə Luwə əl-n ə:

«M-a m-piti dan gin be je ti ki dangi dangi,

Taa m-a m-osi pa m-ilə-n tɔji dɔi ti tɔ[☆].»

¹⁰ Ningə təl əl bəy ə nə:

«Səi gin be je ki dangi dangi, irai rənəl ki dije lə Bəbe[☆].»

¹¹ Bəy tɔ:

«lɪlɪ tɔji dɔ Bəbe ti, səi gin be je pəti, Osi pa, ipiti-e-n, səi gin dije pəti[☆]!»

¹² Nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl tɔ ə nə:

«Dəw ki gin koji ti lə Jəse kare a re, E ə a j taa kadi a o be dɔ gin be je ti ki dangi dangi,

Ningə e tɔ ə gin be je kin a indəi mede dɔe ti[☆].»

¹³ Kadi Luwə ki e nje re ki ne kində me dɔ ti, adi rənəl, ki lapiya lie tɔ səsi biyə ti, me kadi-me ti. Ningə kadi tɔgi NDil Luwə adi kində me dɔ ti ləsi aw ki kəte kəte tɔ.

Kilə lə Pol

¹⁴ NGakom je, ki oji dɔsi, mi ki dɔm, m-gər maji, kadi mər ta ki maji rosi mesi, ne gər ki dum səsi goto, taa asi gaki kadi adi-naa ta kɔji yo je ki ne je tɔ. ¹⁵ Be ka, ki madi je, m-ndangi makitibi ki tɔge to m-adi səsi kadi m-ole-n mesi. Ningə m-ra be oji dɔ maji ki Luwə ra səm. ¹⁶ Luwə ra adi m-un rɔm m-ilə kɔ mbata kilə lə Jəju Kirisi ki rɔ dije ti ki əi *Jipi je al. Ində-m ta dangi kadi m-ilə mbɛ Poy Ta ki Maji lie, kadi dije ki əi Jipi je al təlɪ kadi-kare ki nəl Luwə, kadi-kare ki NDil Luwə e dɔ ti. ¹⁷ Asi kadi m-ində gum me tɔ Jəju Kirisi ti oji-n dɔ kilə lə Luwə. ¹⁸ NGa ningə, re m-əl ta ɔa, m-əl ta dɔ ne ti kare ba par, adi e kun ki Kirisi un-m ra-n kilə adi dije ki əi Jipi je al təlɪ rɔde go ndue ti kin. Kirisi ra kilə ki ta ki tam ti nim, ki kilə ram nim, ¹⁹ taa ki tɔgi ne kɔji je, ki ne je ki əti ɔəl, ki tɔgi lə NDil Luwə. Be ə, j Jorijaləm ti bitɪ tɛɛ-n fliri ti, m-ilə mbɛ Poy Ta ki Maji lə Kirisi ki lo je pəti. ²⁰ Ningə

m-ndigi ngay kadi m-ilə mbɛ Poy Ta ki Maji lo ki tɔ Kirisi ɔa ti al bəy par, mba kadi m-ində ngirə kilə ləm dɔ kilə ti ki dəw madi ində ngire kəte al. ²¹ Loki m-ra be kin ɔa, m-ra təkɪ Makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Dije ki dəw ilə-de mbɛ ta lie al a ooi-e,

ə dije ki ta lie osi mbide ti al, a gəri me ta kin tɔ[☆].»

Koji ra lə Pol

²² E kin ə e ne ki ogi-m ta rəbi ki dɔkagilo je pəti kadi m-aw rɔsi ti. ²³ Nə ki ɔasine kin, m-aw ki lo madi ki kadi m-ra kilə ti go lo je ti kin al ngata. E be ə, asi ɔal ngay ɔone, m-ndingə kadi m-aw rɔsi ti. ²⁴ M-a m-aw dɔkagilo ti ki m-a m-aw-n isipay ti. Tado, m-ində mem ti kadi kawm ə, m-a m-tɛɛ dɔsi ti kadi m-o səsi, ningə kadi irai səm adi m-aw m-tɛɛ titi. Nə ke ə, m-a m-o səsi kadi ngure ɔr dɔm ti ndəy bəy taa m-a m-gangi m-aw. ²⁵ Ningə ki ɔasine kin, m-isi m-aw Jorijaləm ti mba ra ki dije lə Luwə ki isi nu. ²⁶ Tado dije lə Luwə ki isi dɔnangi Masəduwan ti ki dɔnangi Akay ti uni ndude kawi ne kadi n-rai ki njé ndoo je ki dan dije ti lə Luwə ki isi Jorijaləm ti. ²⁷ Uni ndude rai ne kin, ningə e ne ki sɔbi kadi rai səde be wa. Tado kəte, dije ki əi *Jipi je al ingəi ne maji ki go NDil ti rɔde ti əi ki əi Jipi je, ningə ɔasine sɔbi kadi dije ki əi Jipi je al, rai ki Jipi je ki ne ki e ne maji lə darɔ ki to jide ti tɔ. ²⁸ Be ə, re m-ra kilə kin gine gangi, adi m-ilə kande ne kaw kin ji dije ti lə Luwə ki Jorijaləm ɔa, m-a m-aw isipay ti ki rəbi ki dɔsi ti. ²⁹ M-gər kadi kawm ki m-a m-aw ki rɔsi ti, m-a m-aw ki njangi dɔ lə Kirisi ki to mbar mbar.

³⁰ NGakom je, m-ilə dingəm mesi ti ki takul Bəbe ləje Jəju Kirisi, ki takul ndigi-naa lə NDil Luwə, kadi indəi rɔsi naa ti səm, irɔi ki kəl ta ki Luwə mbata ti ləm. ³¹ Əli ta ki Luwə mba kadi taa-m ji njé me ngə je ti

☆ 15:9 Pa je 18.50; 2 Samiyal 22.50 ☆ 15:10 Dətarənom 32.43 ☆ 15:11 Pa je 117.1 ☆ 15:12 Ejay 11.10 ☆ 15:21 Ejay 52.15

ki Jude, taa kadi tə kadi-kare ki m-a m-aw-n Jorijaləm kin ka, dije lə Luwə taai ki rənəl tə. ³² Lo kin ti, m-a m-aw m-teḡ rəsi ti ki rənəl, ningə re Luwə ndigi 6a, m-a m-uwə-n kə rəm rəsi ti ndəy tə. ³³ Kadi Luwə ki nje kadi Lapiya e naa ti səsi pəti. *Amen!

16

Kuwə ji-naa

¹ M-ilə konanje Pəbe ki e diyakir dan njé kaw-naa je ti ki me 6e ti ki Səkiere kin jisi ti*. ² M-dəji səsi kadi uwai-e ki rosi ti me tə Bəbe ti, uwai-e rəsi ti kuwə ki asi ta tə dəw lə Luwə. Adi rəsi, irai sie me ne je ti pəti ki aw ki ndooe, tadə e dāne ki ra ki dije ngay, taa mi wa ki dəm ka ra səm tə. ³ Uwəi ji Piriisika əi ki Akilasi adi-mi, əi madi-kiləm je me kilə ti lə Jəju Kirisi*. ⁴ Əi je ə uni rəde, iləi kə, ajii-mi. Ningə e mi ki karm ə m-ra-de oyo al, nə e njé kaw-naa je pəti, ki əi *Jipi je al ə rai-de oyo. ⁵ Uwəi ji njé kaw-naa je ki isi me kəy ti ləde adi-mi tə. Uwəi ji nje ndigi ləm Epaynəti adi-mi, e ə e dəw ki dəsəy ki adi mene Kirisi dənangi Aji ti. ⁶ Uwəi ji Mari ki e dəw ki ra kilə ngay mbata ti ləsi kin adi-mi. ⁷ Uwəi ji nojim je Andironikusi əi ki Juniyasi ki əi madi dangay je ləm kin adi-mi. Əi njé kaw kilə je ki dije gəri gode maji ngay dan madide je ti, taa adi mede Kirisi nəm ti wa 6əy. ⁸ Uwəi ji nje ndigi ləm me tə Bəbe ti Ampilyatusi adi-mi. ⁹ Uwəi ji madi-kiləje me kilə ti lə Kirisi, Urbə əi ki nje ndigi ləm ki ngay Isitasi adi-mi. ¹⁰ Uwəi ji Apələsi ki e dəw ki təji kadi ki adi mene Kirisi ki taga kin adi-mi. Uwəi ji dije ki me kəy ti lə Arisitobul adi-mi tə. ¹¹ Uwəi ji nojim Erodiyə adi-mi, taa uwəi ji dije ki me kəy ti lə Narsisi ki adi mede Bəbe adi-mi tə. ¹² Uwəi ji Tirpən əi ki Tirpoji ki əi dāne je ki rai kilə lə Luwə ngay kin adi-mi, taa

uwəi ji konanm Pərsidi ki e dāne ki ra kilə lə Luwə ngay tə kin adi-mi. ¹³ Uwəi ji Rupusi* ki e dəw ki Luwə kote kin adi-mi, taa uwəi ji kəe ki e kom tə kin adi-mi. ¹⁴ Uwəi ji Aşəkirti nim, Piləgə nim, Ərməsi nim, Patirobasi nim, Ərməsi nim, ki ndəgi ngakoje je ki əi səde kin adi-mi. ¹⁵ Uwəi ji Pilologi əi ki Juli adi-mi, uwəi ji Nəre əi ki konanne adi-mi, taa uwəi ji Olimpasi ki dije lə Luwə pəti ki əi sie adi-mi tə. ¹⁶ Uwəi ji-naa kare kare ki kuwə-naa rə naa ti ki təji kadi səi ngakonaa je ki me Kirisi ti. *NJé kaw-naa je lə Kirisi pəti uwəi jisi.

Ta ki dəbəy ti

¹⁷ NGakom je, m-ilə dingəm mesi ti kadi indəi kəm-kədi dərəsi oji-n də dije ki njé re ki gangi-naa dansi ti, ki nje buki dije wale kadi təi rə ne ndo ki səi ingəi. Maji kadi ərri rəsi rəde ti kə. ¹⁸ Tadə ko dije ki be kin, isi rai kilə lə Bəbe ləje Kirisi al, nə isi rai kilə mba kandade yo. Ki kuji ta je ki tade ti, ki to-naa pe pe, ə isi ədi dije ki kəmde tijə də ne ki majal ti al. ¹⁹ Ki oji dəsi, dije pəti gəri təl rə go ta ti ləsi. Lo kin ti, m-ra rənəl oji-n dəsi. NGA ningə m-ndigi kadi kəmsi tijə də ne ki maji ti, ə kadi kəmsi ay njay kadi ərri rəsi kə me ne ki majal ti. ²⁰ Ningə Luwə ki nje re ki lapiya a rigiji də *Satə gin njasi ti basine. Maji kadi me-maji lə Bəbe ləje Jəju Kirisi e naa ti səsi.

²¹ Madi kiləm Timote* uwə jisi, taa nojim je Lusiyusi nim, Jasə əi ki Sosipatər nim uwəi jisi. ²² Ningə mi Tərtiyusi ki nje ndangi makitibi lə Pol kin, m-uwə jisi me kində rə naa ti lə Bəbe. ²³ Gayusi* ki m-isi 6e lie uwə jisi. Erasi* ki e nje ngəm la ki me 6e bo ti ki ne uwə jisi, taa ngokoje Kartusi ka uwə jisi tə. [²⁴ Kadi me-maji lə Bəbe ləje Jəju Kirisi e naa ti səsi pəti.]

Kilə təji ki də Bəbe ti

* 16:1 Knjk 18.18 * 16:3 Knjk 18.2 * 16:13 Mk 15.21 * 16:21 Knjk 16.1-3 * 16:23 Knjk 19.29; 1Kor 1.14 * 16:23 2Tim 4.20

²⁵ Tɔ̄ji ki dɔ̄ Luwə̄ ti ki asi kadi adi səsi tɔ̄gi ki go rə̄bi lə̄ Poy Ta ki Maji lə̄ Jə̄ju Kirisi ki m-ilə̄ səsi mbēe. Ki rə̄bi lə̄ Poy Ta ki Maji kin, Luwə̄ tɛ̄ɛ̄ ki dɔ̄ nɛ̄ ki to lo ɔ̄yɔ̄ ti lo kilə̄ ngire ti nu, ²⁶ nə̄ basine gine tɛ̄ɛ̄ taga wangi kin. Gine tɛ̄ɛ̄ ki taga wangi ki rɔ̄ dije ti ki ə̄i *Jipi je al, ki takul makitibi ki njé kəl ta ki ta Luwə̄ ti ndangi. NDangi ki go ndu ti lə̄ Luwə̄ ki nje kisi biti ki nɔ̄ ti kadi dije ki ə̄i Jipi je al adii mede Luwə̄, ə̄ kadi təlɪ̄ rɔ̄de go ndue ti. ²⁷ Tɔ̄ji ki dɔ̄ Luwə̄ ti ki e ki karne ba ə̄ e nje gosi, ki dɔ̄kagilo ki dɔ̄kagilo me tɔ̄ Jə̄ju Kirisi ti. *Amen!

Makitibi ki dɔsay ki Pol ndangi adi Koreṭi je

Ta ki dɔ makitibi ti ki dɔsay ki Pol ndangi adi Koreṭi je

MBa lə Pol ki kɔ joo ki mba kilə mbe Poy Ta ki Maji ki aw, aw tɛɛ Koreṭi ti ki e 6e bo kare ki dɔnangi Girəsi ti. Loki Pol aw tɛɛ Koreṭi ti, isi ti nɔɔ ra nay dɔgi gide jijoo. Ningə njé kaw-naa je ki Pol ində ngirəde, əi dije ki əi Jipi je al, ki əi njé tɔ 6a je al.

Koreṭi e 6e bo ki ne kingə e ngay me ti ki takul toe kadi ba bo ti ki ra adi bato je rəi ngay titi. Njé ra gati je uwəi naa ti be, taa njé ne gər je ki dangi dangi ka əi ngay me ti tɔ. Nə ne kare ki majal, kaya ki ra rosi mee. Ra adi njé kaw-naa je ki əi ngə 6əy kin, ne je ngay tilə-de naa ti. Lo kin ti, Pol ga ta ngay dɔde ti, tado loki iyə-de ə aw lo ki rangi ti, nja naa ti naa ti, ingə poyde ki ade rənəl al. E be ə, ndangi-n makitibi ki asi sɔ be adi-de. Makitibi je ki joo ə j-ingə-de me Kilə-mindi ti ki sigi ne kin, nə njé ki joo dəw gər lo ki tade ti ti al. Pol əl ta ləde: ki kare me 1 Kor 5.9-13, ə e ki nungi me 2 Kor 2.3 tɔ. Ningə makitibi je ki joo ki j-ingə dan made je ti ne kin, Pol ndangi-de dɔkagilo mba ti lie ki kɔ mitə ki mba kilə mbe Poy Ta ki Maji. Ki dɔsay Pol ndange Epəji ti, ə e ki kɔ joo ndange Epəji ti wa tɔ ə se dɔnangi Masəduwan ti wa be.

Me makitibi ti ki dɔsay kin, go ta kuwə ji-naa ti, ki kəl ta ki Luwə ki mbata maji lie ki ra (1.1-9), Pol dəji njé kaw-naa je ki Koreṭi ti kadi indəi ngangɔ gangi-naa ki to dande ti kin nɪm (1.10-4.21), kadi ɔsi kaya ki ra ngərəngi nɪm (5), kadi iyəi ta kaw ki ndu kasi-naa al ki dande ti nɔ njé gangi ta je ti ki gəri Luwə al kin nɪm tɔ (6.1-11). Pol təl a nɔɔ əl-de 6əy tɔ

kadi gəri lo kində kəmdə go darɔde ti ki e kəy kisi NDil Luwə kin tɔ (6.12-20). Ningə go ta kɔji je ti kin, Pol tur ta je ti ki dangi dangi ki njé kaw-naa je dəji-e me makitibi ti ki iləi adi-e. Adi e ta ki ɔji dɔ:

Taa-naa (7);

Ta ki dɔ kuso da je ti ki awi nɔ kagi yo je ti, ki ta ki dɔ pa njiyəde me ne je ti pəti ki aw naa ti ki ya Luwə al (8.1-11.1);

Ta ki dɔ njé kaw-naa je ti ki ne kuso lə Bəbe (11.2-34);

Ta ki dɔ kadi-kare je ti lə NDil Luwə (12-14);

Ki ta ki dɔ kɔ njé koy je lo koy ti (15).

Pol təl ta makitibi ləne ki poy ta je madi tɔ (ta ki dɔ ne kaw ti nɪm, ndigi ra je lə Pol nɪm...), kuwə ji-naa tɔ (16).

Me ne je ti pəti ki asi-naa al dan Koreṭi je ti kin, Pol əl-de təkɪ təl rɔ go ndu ti lə Kirisi par ə a ra kadi ne je asi-naa. NGA ningə ndigi-naa ki rɔjeti lə ngakonaa je ə e rəbi ki maji itə rəbi je pəti tɔ (13).

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki Luwə 6ar-m, ki go me ndigi ti lie kadi mi nje kaw kilə lə Jəju Kirisi, naa ti ki ngokɔje Sositan[✧], ² j-uwə jisi səi njé kaw-naa je ki isi Koreṭi[✧] ti, j-uwə jisi səi njé ki Luwə ər səsi me majal ti kɔ ki go rəbi kində rɔ naa ti ki Jəju Kirisi, j-uwə jisi səi njé ki Luwə 6ar səsi tɔ dije ki kay njay ləne, j-uwə jisi səi dije pəti ki, me lo je ti ki dangi dangi, isi 6ai tɔ Bəbe ləje Jəju Kirisi, Bəbe ləsi ki Bəbe ləje. ³ Kadi me-maji ki kisi-maje lə Bawje Luwə əi ki Bəbe Jəju Kirisi e dɔsi ti.

Ra maji lə Luwə me Kirisi ti

⁴ M-ra oyo Luwə ləm ki ndɔ je ndɔ je ki mbata ləsi. M-ra-e oyo ɔji dɔ me-maji lie ki to dɔsi ti me kində rɔ naa ti ki Jəju Kirisi. ⁵ Tado me kində rɔ naa ti ki Kirisi kin ə maji ur-n səsi me kuji ta ti ki me ne gər ti. ⁶ Naji ki

ma ki dō Kirisi ti e ki ma ki tōgi dansi ti, ⁷ adi kadi-kare madi kare ki du sasi goto. Isi ingami ndo ki Babe laje Jaju Kirisi a tē-n hoy. ⁸ Kirisi wa ki done a adi sasi tōgi kadi uwai rōsi ba bitī dōbāy ndo ti. A adi uwai rōsi ba mba kadi ndo t-ə-ə 6a sāj ki ta dōsi ti al. ⁹ MBata Luwə ki nje 6ar sasi, ila sasi naa ti ki NGone Jaju Kirisi ki Babe laje, e Luwə ki nje ka dō ndune ti. ¹⁰ NGakom je, m-ndaji sasi me tō Babe ti laje Jaju Kirisi kadi adi ndusi e naa ti. Adi gangi-naa goto dansi ti. Maji kadi adi tagasi je ki angalsi je e naa ti kare ba. ¹¹ MBA ri ə m-əl ta kin be wa? M-əl be mbata dije ki Kolowe ti əli-mi ta ki dōsi ti adi-m m-o. ¹² Ningə ne ki m-ge kadi m-əl sasi, m-o tēki dansi ti dāw madi ə nā: «Mi dāw lə Pol», ki nungi ə nā: «Mi dāw lə Apolosi», ki rangi ə nā: «Mi dāw lə Piyər», ə e ki rangi bāy ə nā: «Mi lə Kirisi». ¹³ Ə se Kirisi e ki gangi rone dana wa? Se e Pol ə 6ai-e dō kagi-dəsi ti mbata ləsi wa? Se rai sasi batəm me tō Pol ti wa? ¹⁴ M-ra oyo Luwə tēki ra adi m-ra batəm dāw madi kare dansi ti al. Dije ki m-ra-de batəm e Kirisipusi əi ki Gayusi par. ¹⁵ Dāw madi kare ki a ə nā rai ne batəm me tām ti goto. ¹⁶ Dije ki m-ra-de batəm bāy tō 6a, e njē ki me kəy ti lə Isitapanasi. Ki rangi to noq ningə, m-o al ngata. ¹⁷ E ki mba kilə mbe Poy Ta ki Maji ə Kirisi ilə-m, 6i e ki mba ra batəm al. Kilə mbe Poy Ta ki Maji kin e ki gosi ta ki ta ti al. Re e ki gosi ta ki ta ti ningə, koy Kirisi dō kagi-dəsi ti a təl ne ki ndae goto.

Kirisi e tōgi ki tər lə Luwə

¹⁸ MBē koy Kirisi dō kagi-dəsi ti e ta mbə ki rō dije ti ki isi awi tuji ti. Nə ki rōjeti je ki j-ingə kaji ningə e tōgi lə Luwə. ¹⁹ Makitibi lə Luwə ə nā: «M-a m-tuji tər lə njē tər je, ningə njē ne gər je, m-a m-ro ta ne gər lade kadi təl ne ki kare». ²⁰ Nje tər e ra be? Nje ndo ndu-kun e ra be? Nje naji ta e ra be? Tər lə dāw ki duniya ti

ə yə Luwə təl-e ne ki mbə ti. ²¹ E be mbata tər ki dōnangi ti ne asi kadi aw ki dije adi gəri tər lə Luwə al. E be ə Luwə ndigi ngay kadi n-aji dije ki adi-e mede. Dije ki adi-e mede ki go rəbi kilə mbe Poy Ta ki Maji ki dāw oo ə to tə ta mbə yo. ²² *Jipi je daji kadi n-ooi ne kōji, Girəki je sangi tər tō. ²³ Ki sōbi dōje ningə, j-ilə mbe Kirisi ki 6ai-e dō kagi-dəsi ti. MBē kin təl jigi tigə Jipi je, ə e ta mbə ki rō dije ti ki əi Jipi je al tō. ²⁴ Nə ki rō dije ti əi Jipi je ki dije ki əi Jipi je al, ki Luwə 6ar-de ningə, mbe lə Kirisi kin e tōgi ki tər lə Luwə mbata ti lade. ²⁵ Tadō ta mbə lə Luwə kin e tər ki itə tər lə dije, ə tōgi goto lə Luwə kin e tōgi ki itə tōgi lə dije.

²⁶ NGakom je, indəi kəmsi maji oi. Dansi ti ki Luwə 6ar sasi kin, njē tər je ki go darō ti əi ngay al, njē tōgi je əi ngay al, njē tō6a je əi ngay al tō. ²⁷ Ningə kadi igəri tēki Luwə kotī ne je ki njē tōgi al ki dōnangi ti ne mba kadi ilə-n rōsol dō ne je ti ki njē tōgi. ²⁸ Luwə kotī ne je ki kəme goto, ne ki dije kidi-e dōnangi, ne je ki əi ne madi al, mba ro-n ta ne je ki dije ooi ndade. ²⁹ Be mba kadi dāw madi ində gune noq Luwə ti al. ³⁰ E Luwə ə ilə sasi naa ti ki Kirisi. Kirisi ki 6one e tər laje ki j rō Luwə ti. E ə, ki go rəbi lie, Luwə ər-n ta dōje ti, adi j-ayi njay, ugə dōje ji majal ti. ³¹ E be tēki makitibi lə Luwə əl-n ə nā: «Dāw ki ge kində gune ningə, maji kadi un Babe ə ində-n gune».»

2

Kilə mbe Poy Ta ki Maji lə Pol

¹ NGakom je, loki m-aw dansi ti, m-ilə sasi mbe poy ta ki rōjeti lə Luwə, ki to lo 6oyō ti, e ki ne gər ki al dōsi ə se ki tər ta ə m-ilə-n sasi mbe kin al. ² MBata loki mi dansi ti, ne ki rangi ki m-sangi goto. M-sangi kadi igəri Kirisi par kare ba. Adi e Kirisi ki 6ai-e kagi-dəsi ti. ³ Loki mi dansi ti, mi me tōgi goto ti. M-əl sasi ta me

dadı ti ki 6al. ⁴ Ne ki m-ndo säsi ki mbe Poy Ta ki Maji ki m-ilä säsi kin, e ki ta ne gar lä däw al. E ki go köji tögı ti lä NDil Luwä. ⁵ Be mba kadi kadi-me läsi ilä ngiräne dö ne gar ti lä däw al, nä dö tögı ti lä Luwä yo ta. ⁶ Ningä, je ka ji ndo njé kadi-me je ki tögı gangı me ndil ti ki me tär tō. Nä ke ə e tär lä dije ki dānangi ti ne al. Ta e tär lä njé tögı je ki dānangi ti ne ki ndō madi ə a tuji kin al tō. ⁷ J-ilä mbe tär lä Luwä. Tär ki kuti gide ki to lo 6ayō ti. E tär ki Luwä indä döe dana käte nō kindä duniya ti mbata tōba läje. ⁸ Tär ki däw kare ki dan njé tögı je ti ki dānangi ti ne ki gar goto. Re kāmde tee dö tär ti kin ə re a 6ay Babe ki nje tōba kagi-däsi ti al. ⁹ Ningä, tākı makitibi lä Luwä əl-n, e ne ki kām däw oo al, e ne ki mbi däw oo al, e ne ki däw ga mene ti al tō. E ne ki Luwä indä döe dana mbata ti lä dije ki ndigi-e[✧]. ¹⁰ NGa ningä, Luwä tee ki döe adi-je ki go rəbi lä NDil. MBata NDil oo gin ne je pəti. NDigi ra je lä Luwä ki to lo 6ayō ti ka NDil oo. ¹¹ Ki öji dö däw, däw madi ki gar ne je ki to rō madine ti goto. E ndil ki to rō däw ti kin par ə gar ne je ki to rəe ti. E be ə, ya Luwä ka to be tō. NDil Luwä ki karne ba par ə gar ne je ki to rō Luwä ti. ¹² NGa ningä, ndil ki e meje ti je kin e NDil ki dānangi ti ne al, nä e NDil ki j taa rō Luwä ti nu, mba kadi ji gar-n ne je ki Luwä adi-je ki go me-maji ti lie. ¹³ Ningä, j-əl tae ki rəbi ne gar lä däw al, nä ki rəbi lä NDil. E be ə, j-isi j-or gin ne ki röjeti lä NDil, j-adi dije ki go NDil ti. ¹⁴ Dəw ki aw ki NDil Luwä me ne ti al, asi kadi a ingä ne ki röjeti ki j rō Luwä ti al. MBata e NDil Luwä par kare ba ə adi däw gar ne je ki röjeti kin. ¹⁵ Dəw ki aw ki NDil Luwä mene ti asi gangı ta dö ne je ti pəti, ningä däw ki rangı asi gangı ta döe ti al. ¹⁶ Makitibi əl ə nā: «Nä ə gar ta ga lä Babe wa? Se nā ə asi köje ta wa[✧]?» Dəwe goto, nə je, j-aw ki taga lä Kirisi.

3

Gangı-naa ki to dan njé kaw-naa je ti ki Koreti

¹ NGakom je, ki röjeti 6a, ta ki m-əl säsi kate kin m-əl säsi tə dije ki go darō ti, tə dije ki əi ngan je ki du me kadi-me Kirisi ti. M-əl säsi ta tə dije ki go ndil ti al. ² E mbata kin ə, m-adi-n säsi ne kuso ki ngä al, m-adi säsi mba yo. Tadō tögısi asi kadi usoi ne ki ngä al. Biti 6one wa kin ka asi kadi usoi ne ki ngä al. ³ Asi al, tadō säi dije ki go darō ti 6ay. Säi dije ki go darō ti, isi njiya ki go darō ti. M-əl be mbata isi rai-naa ni je, isi gaki-naa je. ⁴ Loki däw madi ə nä ne däw lä Pol, ningä ki nungi ə nä ne däw lä Apolosi kin se e njiya ki go darō ti al ə se e ri wa? ⁵ Apolosi ki Pol əi nā je ə? Apolosi ki Pol əi 6əə kilä je lä Luwä. Əi 6əə kilä je ki go rəbi läde ə adi mesi Babe. Dəw ki ra danje ti ra kilä läne tākı Luwä ade-n. ⁶ Mi m-dibi ko, Apolosi e nje ra man dö ti, ningä Luwä ə e nje ra kadi ibä. ⁷ Nje mä ko ki nje ra man dö ti əi ne madi al. Dəw ki kadi tae 6a dö ti e Luwä ki nje ra kadi tögı. ⁸ Nje dibe ki nje ra man dö ti asi-naa. Ningä däw ki ra dande ti a ingä ne kigə go ji ki asi ta kilä lie ki ra. ⁹ MBata je madi-kilä je länaa me kilä ti lä Luwä. Ningä säi, säi ndō lä Luwä, säi kəy kindä je lie. ¹⁰ Ki go me-maji ti lä Luwä ki ilä-n kilä läne jim ti, m-indä ngirä kilä dansi ti tə nje kindä ngirä kilä ki maji. Ningä ki 6asine kin däw ki rangı indä ta jim. Ke ə, kadi däw ki indä ta kilä kin 6a, indä kāmne go kinde ti ki a indä maji. ¹¹ Dəw a indä ngirä kilä kin rangı al ngata. NGirä kilä ka ə to ne ə e Jəju Kirisi par. ¹² NGa ningä re däw indä ta kilä kin ki or, ə se arjā, ə se ki mbal ki ndole, indä ki kagi, ə se burim wale, ə se ki kadi ne ka, a to ki taga. ¹³ MBata ndō gangı ta ti ə, ne je pəti ginde a tee, ningä por a naa tögı kilä je pəti kadi dije a oy maje ki maje al. ¹⁴ Re kilä ki däw indä dö

ngire ti kin, nga a taa ningə, ɓae a ingə ne kigə go jine. ¹⁵ A kin ə, kilə kin por o-e tɔ ningə, ɓae a ingə ne kigə go jine al. Dəw kin a ingə kaji, nə e kaji ki a tee-n ta por ti jati jati. ¹⁶ Sai ɓa sai kəy kisi Luwə, nə igəri se igəri al wa? ¹⁷ Re dəw tuji kəy kisi Luwə ningə, Luwə a tuje dəwe kin tɔ. MBata kəy lə Luwə ay njay, ningə sai ə, sai kəy kisi Luwə. ¹⁸ Maji kadi dəw ndam ki rone al. Kin ə re dansi ti, dəw madi oo rone tə nje tər ki go taga ti ki dɔnangi ti ne ningə, maji kadi dəwe kin təl rone mbə ti. Təl rone mbəti kadi tə ingə-n tər ki rɔjeti. ¹⁹ Tadɔ tər ki dɔnangi ti ne Luwə oo kadi e dɔ majal. Be ə makitibi lə Luwə ə nə: «Luwə uwə njé tər je ki ta me ta ngom je ti ləde.» ²⁰ Taa təl əl ɓay tə ə nə: «Luwə gər taga lə njé tər je, ningə oo kadi e ne madi al.» ²¹ Sɔbi kadi dəw madi un dije ində-n gune al, mbata ne je pəti e yaši. ²² E-n Pol, ə se Apolosi, ə se Piyər, ə se dɔnangi, ə se kisi ki dɔ taa, ə se koy, ə se ne je ki bone ə se ki lo ti ti, ne je kin pəti e yaši. ²³ Ningə sai, sai ya Kirisi, ə Kirisi e ya Luwə tɔ.

4

Kilə ra njé kaw kilə je

¹ Ningə, maji kadi oi-je tə ɓəə kilə je lə Kirisi. Oi-je tə njé ngəm ne je lə Luwə, ne ki rɔjeti ki to lo ɓɔyɔ ti. ² NGa ningə, ne ki ɓa nje ne a ge rɔ nje ngəm ne ti, e ka dana par. ³ Ki ɔji dɔm, ta kadi sai, ə se njé gangi ta dɔ dije ti, igangi ta dɔm ti ra-m ɓəl al. Ta mi wa ki dɔm, m-gangi ta dɔ rɔm ti al tɔ. Tadɔ m-ra ne ki majal al. ⁴ Ningə, e kin ə a ra kadi mi dəw ki dana al. ɓaɓe wa ə a gangi ta dɔm ti. ⁵ MBata kin ə, maji kadi igangi ta dɔ dəw ti kate nɔ dɔkagiloe ti al. Ingami dɔkagilo ki ɓaɓe a re ə, ne je ki toi lo ɓɔyɔ ti me til ti, a ilə kunjɔ dɔde ti kadi a toi taga wakisa ta kəm dije ti. Ningə a tee ki gin ndigi ra lə dəw ki ra ki to me ti. Lo kin ti,

Luwə a ilə tɔji dɔ dəw ti ki ra, ki go kilə rae ti. ⁶ NGakom je, m-əl səsi ta ki go kuje je ki dangi dangi ɔji dɔ Apolosi nim, ɔji dɔm mi wa nim, mba kadi indoi ne roje ti. M-ra be mba kadi dəw ra yaɓe adi al dɔ ndu ki makitibi lə Luwə əl kin al. MBa kadi uni dəw indəi gusi, indori-naa al. ⁷ Se nə ə e nje ra kadi ito dangi dan dije ti wa? Se e Luwə ə e nje kadi ne je pəti ki aw-n kin al wa? NGa ə re e Luwə ə adi ne je pəti ki aw-n kin ningə, ra ban be ə isi ində-n guɔ tə ne ki e j wa ə ingə ki dɔrɔi be ə? ⁸ Ki ɓasine kin, ingəi ne asi səsi ngata, sai njé ne kingə je. Kin isi ɔi be ki kanji kadi je səsi dɔ ti. M-ndigi kadi e ɓeɔ ki rɔjeti wa ə ɔi be, adi j-o-n səsi. ⁹ Ningə, to təkɔ je ki madi je ki njé kaw kilə je kin, Luwə ində-je go dije ti gogi be. Ji to tə dije ki gangi ta koy dɔde ti be. MBata Luwə iyə-je ji dije ti adi ji təl ne koo ta kəm dije ti pəti. Ta kəm malayka je ti ki ta kəm dije ti. ¹⁰ Je, ji təl mbə je mbata ti lə Kirisi, ningə sai, sai njé kəm-kaa je me Kirisi ti. Je njé tɔgi al, nə sai, sai njé tɔgi je. Je, dije isi kidi-je, ningə sai, dije isi ɓuki səsi ti. ¹¹ Biti bone ka j-isi j-ingə kɔ. Ne kusoje goto, man kayje goto, kibi kɔje goto. Dije isi adi-je kɔ, j-ilə mbir mbir ki lo. ¹² Darɔje je wa, ji ra kilə j-ɔ rɔgɔgɔ taa j-ingə ne kusoje me ti*. Dije taji-je ka, ji njangi dɔde, rai-je kɔ ka j-uwə tɔgi je ba. ¹³ Əli ta je ki majal dɔje ti ka, j-ilə dingəm me naa ti. Biti bone ka dije ooi-je tə sɔ ki kɔsi kilə kɔ. OOi-je tə tɔ dije ki ndade goto.

¹⁴ M-əl səsi ta tə nganm je ki njé ndigi ləm. E ki mba kulə-n rɔsəl dɔsi ti ɓa m-ndangi-n ta kin m-adi səsi al, nə e ki mba kadi m-tee-n kamsi maji dɔ ne je ti. ¹⁵ Ningə, re njé kɔr nɔsi je ki me kadi-me Kirisi ti əi dibi kuti ka, bawsi ki go ndil ti e kare ɓa. MBata mi ə mi bawsi ki nje kilə səsi mbɛ Poy Ta ki Maji lə Kirisi. ¹⁶ E be ə, m-dəji səsi kadi oi

go njam maji. ¹⁷ M-ilə Timote* ki rōsi ti ki mbata ta kin. Timote ki e ngonm ki nje ndigi ləm, ngonm ki dana me ta ti lə Bəbe. Timote a ole mesi dō ne ndo ti ləm me kisi ki dō taa ti ki Kirisi. Kuje ki m-isi m-ndon njé kaw-naa je ki lo je pəti. ¹⁸ Dije madi sii gidide, ooi təkī m-a m-təl tə m-teḡ rōsi gogi al ngata. ¹⁹ Nə re Luwə ndigi ə dəkagilo ngay al par ə m-a m-teḡ rōsi ti nḡḡ. Ningə dijeje ki njé si gidide kin, m-a m-o-n ta kəlde par al, nə m-o-n kilə ki tōgide asi ra tō. ²⁰ Tadō kōḡe lə Luwə e me ta ki kəl ti al, nə e me tōgi ti. ²¹ E ri ə indigi dana? Indigi kadi m-aw rōsi ti ki gəl jim ti ə se kadi m-aw ki ngame ki rōsi ki ndigi-naa, ki e ngame ki sol ləm ləm ə.

5

Kaya ki to dan njé kaw-naa je ti ki Koreti

¹ Dije əli ki lo lo adi m-o təkī kaya ki to kəl tae al to dansi ti. Dije ki gəri Luwə al ka, dəw ingə ko kaya ki be kin dande ti al. J-o kadi dəw kare dansi ti isi sangi ne bawne*. ² Ə səi, isi sii gidisi. Ne kin, e ne ki kadi a adi səsi ndingə rō. Ningə dəw ki be kin e dəw ki kadi a tuwəi-e dansi ti kō. ³ Ki oji dəm, mi say səsi, nə təkī mi səsi naa ti me ndil ti, m-gangi ta dō dəwe ti kin me to Jəju Kirisi ti. M-gangi ta dōe ti təkī mi səsi naa ti be. ⁴ Ningə loki a kawī-naa ə mi səsi naa ti me ndil ti, tōgi Bəbe ləje Jəju a e naa ti səje dō ta ki gangi ti kin. ⁵ Dəw ki be kin, sōbi kadi iyəi-e ji Satə ti kadi tuji darəe kō. *Satə tuji darəe kō kadi ndile ingə kaji ndō təl Bəbe Jəju ti. ⁶ Ne ki kadi isii gidisi, mi m-o al jagi. Se igəri al wa? Əm ki ndəy be ki dəw ləy-n nduji, a ra adi nduji j. ⁷ Sōbi kadi ərī əm ki kōke dansi ti kō, mba kadi səi nduji ki ləy ki sigi. Səi nduji ki ləy ki sigi mbata əm goto dansi ti. Əm ki kōke goto dansi ti, tadō ngon bati ra nay taa kilə taa ləje e ki kijə mīnde. ⁸ Adi ji rai nay

taa kilə taa kin ki əm ki kōke al. Adi ji rai ki əm majal al, adi ji rai ki əm me ndul al. Nə adi ji rai ki nduji ki ləy ki əm goto me ti, ki e nduji ki ay njay, ki rōjeti. ⁹ Me makitibi ti ki m-ndangi kəte madi səsi kin, m-əl səsi kadi indoləi-naa ki dije ki njé ra kaya je al. ¹⁰ Ningə, m-əl be mbata lə dije pəti ki dōnangi ti ne ki njé ra kaya je, ə se njé ra majal je, ə se njé ḡogi je, ə se njé kōsi dōde nangi nḡ kagi yo je ti, al. Re e be ningə, a teḡi kō dande ti. ¹¹ Ne ki m-əl səsi, sōbi dō dəw ki ə nə ne nje kadi-me, ningə isi ta ra kaya ti, isi ta ra mal la ti, isi ta kōsi dōne nangi nḡ kagi yo je ti, isi ta ne taji ti, isi ta ra ḡo kasi ti, ki ta ḡogi ti. Dəw ki be kin ə kadi indəi rōsi naa ti sie al. ¹² E ta ləm mi ə kadi m-gangi ta dō dije ti ki əi njé kadi-me je al, al. Ningə, e njé ki əi dan njé kaw-naa je ti ə kadi a gangi ta dōde ti. ¹³ Njé ki əi njé kadi-me je al, e Luwə ə a gangi ta dōde ti. Ituwəi dəw ki nje me ndul dansi ti kō*.

6

Ta ki gangi ki dan njé kadi-me je ti

¹ Loki ta to dansi ti, səi ki adi mesi Jəju ningə, itəli uni awi nḡ njé kōḡe je ti ki gəri Luwə al ḡəy tō. Irai be ki mba ri wa ka dəw ḡər al? Uni ta awi nḡde ti, ə iyəi dije lə Luwə. ² Se igəri kadi dije ki kay njay lə Luwə ə a gangi ta dō dije ki dōnangi ti ne al wa? Kin ə igəri kadi e səi je ə a igangi ta dō dije ti ki dōnangi ti ne ningə, ra ban be ə asi kadi igangi ngan ta je ki majal be ki to dansi ti al ə? ³ Se igəri kadi e j-əi je ə j-a ji gangi ta dō malayka je ti al wa? Ə kin ə e be ningə, ra ban be ə j-asi kadi ji gangi ngan ta je ki toi danje ti ḡone kin al ə? ⁴ Gine e ri ə, loki ngan ta je ki be kin toi dansi ti ningə, uni awi rō dije ti ki əi ne madi al dan njé kaw-naa je ti ə? ⁵ M-əl səsi ta kin be kadi rōsi sol səsi. Ningə, se dəw madi kare be ki nje kəm-kədi, ki kadi gangi ta

dan ngakone je ti ki njé kadi-me je goto bití wa? ⁶ Ə kadi ngakonaa je ki me Kirisi ti uni-naa awi nŋ dije ti ki gəri Luwə al! ⁷ Ki rŋjeti ɓa, kaw ə wa ki awi ki naa lo gangi ta ti kin, toji kasi al ləsi ki taga ngata. Se ra ban ə indigi kadi isi dŋ ti ki njé ki rai səsi ne ki go rəbe ti al kin al wa? Se ra ban ə iyəi adi tuji ne ləsi par al wa? ⁸ Ə, səi yo ta itəli isi rai ne ki go rəbe ti al, isi ɓogi ngakosi je ki me Kirisi ti. ⁹ Igəri kadi njé ra ne je ki go rəbe ti al, a oy koɓe lə Luwə al, ə se igəri al wa? Maji kadi ədi rəsi al, tadŋ njé ra kaya je, ki njé ra yo je, ki njé kuwə marim je, ¹⁰ ki dingəm je ki njé sangi-naa je, ki njé ɓogi je, ki njé kəm-nda je, ki njé kasi ra je, ki njé taji ne je, ki njé taa ne lə dije dŋ gu ti je, dije kin pəti a ooi koɓe lə Luwə al. ¹¹ Ne je kin ə e kilə ra dije madi dansi ti kəte. Nə ɓasine, səi dije ki Luwə togi səsi adi ayi njay, Luwə ində səsi ta dangi mbata ti lie, Luwə ɔr ta dəsi ti ki tŋ Babe laje Jəju Kirisi, taa ki takul NDil ki kay njay to.

Darəje e Kəy kisi NDil Luwə

¹² Dije madi əli əi nə: «Ta rəbi to kadi m-ra ne je pəti ki mem ndigi kare.» E ki rŋjeti, «ta rəbi to kadi m-ra ne je pəti ki mem ndigi kare,» nə ne je pəti maji səm dŋrŋ al. «Ta rəbi to kadi m-ra ne je pəti ki mem ndigi kare.» Nə m-ndigi kadi ne madi aw ki togi dŋm ti al. ¹³ Ne kuso e ki mbata me dəw, ə me dəw to mbata ne kuso tŋ, nə Luwə a tuji-de joo pu kŋ. Nə darŋ dəw e mbata kaya al. Darŋ dəw e mbata Babe, ningə Babe ka isi mbata dəw tŋ. ¹⁴ Təki Luwə adi Babe ɟi-n taa lo koy ti ka kin ə, a adi je ka j-a j-i taa lo koy ti tŋ. A adi j-i taa lo koy ti ki takul toge.

¹⁵ Se igəri kadi darəsi je əi ngan rŋ Kirisi al wa? Se m-a m-un ngan rŋ Kirisi kadi m-təl-e ngan rŋ kaya dəne ti wa? Jagi m-a m-ra be al. ¹⁶ Se igəri kadi dəw ki ilə rŋne naa ti

ki kaya dəne, təli darŋ ki kare ba sie al wa? Tadŋ makitibi lə Luwə ə nə: «Dije ki joo kin a təli darŋ ki kare^ə.»

¹⁷ Nə, dəw ki ilə rŋne naa ti ki Babe, e naa ti sie kare ba me ndil ti tŋ. ¹⁸ E mbata kin ə, kadi imbati kaya sangi dəne je. Tadŋ, ndəgi majal je ki dəw rade, əi gidi rŋe ti tagane, nə dəw ki isi sangi dəne kaya ti, isi ra majal əsin ta rŋne e wa. ¹⁹ Se igəri kadi darəsi je e kəy kisi NDil Luwə al wa? NDil ki e mesi ti kin j rŋ Luwə ti, Luwə ə adi səsi. Darəsi e yə Luwə, ɓi e yəsi al. ²⁰ Maji kadi iləi toji dŋ Luwə ti me darəsi ti, tadŋ Luwə igə dəsi ki gati ki ngay.

7

Ta ki dŋ taa-naa ti

¹ Ta ki ɔji dŋ ta je madi ki əli-mi me makitibi ti ki indangi adi-mi. M-o maji ngay kadi dingəm teɛ kadi dəne ti al. ² Nə mba kadi dəw osi me kaya ki ra ti al, maji kadi dingəm ki ra ka aw ki dəne ləne ki ɔji dŋne, ə dəne ki ra ka kadi aw ki dingəm ləne ki ɔji dŋne tŋ. ³ Maji kadi dingəm ki ra ka adi nene ne ki sɓbi kadi ade, ningə kadi dəne ka adi ngawne ne ki sɓbi kadi ade tŋ. ⁴ MBata dəne aw ki togi dŋ rŋne ti al, nə e ngawe ə aw ki togi dŋ ti. Be tŋ ə, dingəm ka aw ki togi dŋ rŋne ti al, nə e nee ə aw ki togi dŋ ti. ⁵ Maji kadi ɔgi-naa rəsi al. Re ɔgi-naa rəsi ningə, kadi e ki go mindisi ki osi naa ti mba kadi uni rəsi əli ta ki Luwə. Ningə go ti ə, itəli awi naa ti gogi. Be mba kadi *Satə ingə rəbi na-n səsi al. Ingə rəbi na səsi loki asi kuwə rəsi ngə al. ⁶ Ta ki m-əl səsi kin, e ndu ɓa m-adi səsi al, nə e go rəbi madi ə m-ɔji səsi. ⁷ M-ndigi ngay kadi dingəm je pəti toi tŋ mi be, nə ke ə, nə nə ka aw ki kadi-kare ləne ki Luwə ade. *Kadi kare je əi dangi dangi: dəw kare aw ki kadi-kare ne madi, ə e ki nungi aw ki kadi-kare ne ki rangi tŋ.

⁸ M-əl buwə je ki njé ngaw koy je, təkí to maji ngay kadi isi dŋrŋde tŋ

✦ 6:16 Kilə ngirə ne je 2.24

mi be. ⁹ Nə ke ə re, asi kadi uwai rōde ngā al 6a, maji kadi taai dāne, ə se taai dingəm ki rangi. Tado, taanaa e soti kadi dāw ində gu dō ngur daro ti.

¹⁰ Ki oji dō dije ki taai-naa ki bəlme, maji kadi dāne teē ji ngawne ti al. Ningə, ndu kin e mi ə m-un al, nə e Babe ə un. ¹¹ A re dāne teē ji ngawne ti 6a, a taa dingəm ki rangi al. Re e be al tō ningə, kadi təl aw ji ngawne ti gogi. Ə kadi dingəm ka tuwə nene al tō[☆].

¹² Ki oji dō ndəgi dije ningə, e mi ə m-əl-de ta, 6i e Babe al. M-əl kadi re, dingəm ki un mene adi Kirisi, aw ki dāne ki gər Kirisi al, ə dāne ka kin ndigi kadi n-isi sie 6a, maji kadi tuwe al. ¹³ Ə re dāne ki un mene adi Kirisi, aw ki dingəm ki gər Luwə al, ə dingəm ka kin ndigi kadi n-isi sie ka, maji kadi mbate al tō. ¹⁴ Tado, dingəm ki gər Luwə al a e ki kay njay ki takul nene. Ningə dāne ki gər Luwə al ka, a e ki kay njay ki takul ngawne tō. Re e be al ningə, ngande je a əi ki kay njay al. Nə ki rojeti, əi ki kay njay. ¹⁵ A kin ə re, e ki gər Luwə al, ndigi mbati-naa ningə, ta rəbi to mbata ti lie. Tado goe ti kin, ne madi ki dō nje kun mene kadi Kirisi naa ti ki nje gər Luwə al goto. Luwə 6ar səsi kadi isi ki naa ki lapiya. ¹⁶ Dəw gər al, ki go rəbi kisi naa ti kin, dō maji ə, j dāne a aji ngawi, ə se j dingəm a aji nei.

Ka dō nja ti me 6ar ti ki Luwə 6ar dāw

¹⁷ Kadi ne ra dāw ki ra e ki go kadi-kare ti lie. Kadi kare ki Babe ade ki go kise ti ki dōe taa, kəte taa kadi Luwə 6ar-e-n. E kin e ta ki m-ndangi madi njé kaw-naa je pəti. ¹⁸ Kin ə re dāw madi ijə mətine kəte taa kadi Luwə 6ar-e ningə, kadi təl ra rone tə nje kijə mōti al 6əy be al. A kin ə re dāw madi ijə mətine al 6əy, ə Luwə 6ar-e ningə, kadi təl aw ijə mətine al ngata. ¹⁹ M-adi igəri təkijə mōti e ne madi kare al. Taa kijə

mōti al ka e ne madi al tō. Ne ki sobi kində kəm go ti, e ngəm go ndu-kun je lə Luwə. ²⁰ Maji kadi, nā nā ka isi me ji kisi ti ləne ki isi-n kəte taa kadi Luwə 6ar-e-n. ²¹ Kin ə j 6əə kəte taa kadi Luwə 6ari ə, kadi iga ta dō kei 6əə ti kin al. Re ta rəbi to mba kadi ər kulə 6əə mindi ti mindi ka, maji kadi a me 6əə ti wa kin ira-n kilə ki maji. ²² Tado 6əə ki Babe 6ar-e, e dāw ki kulə 6əə ər minde ti ngata, e dāw lə Babe. Be tō ə, dāw ki e 6a rone ki Luwə 6ar-e, təl 6əə lə Kirisi. ²³ Kadi igəri təkijə igəi dōsi ki gati ki ngay, 6i kadi itəli 6əə je lə dije al. ²⁴ NGakom je, kadi nā nā ka, isi ki go ji kise ti ki isi-n kəte taa kadi Luwə 6ar-e-n.

Ta ki dō dije ti ki taai-naa al 6əy, ki njé ngaw koy je

²⁵ Ki oji dō dije ki taai-naa al 6əy, m-ingə ndu madi rō Babe ti kadi m-adi-de al. Ningə, m-a m-əl-de ta ki go koe ti ləm ki m-o. Mi ki Luwə o kəm-to-ndoo ləm, ə təl-m dāw ti ki asi kadi itaa mee.

²⁶ Ne ki mi m-o maji ngay kadi dāw ra ə to kin: dəkagilo ki j-isi ti ne kin ə dingəm isi ki karne par ə, m-o kadi a e so-e ti, tado e dəkagilo ki ngā ngay. ²⁷ Be ə, re itaa dāne ngata 6a maji kadi isi sie par. A kin ə re itaa dāne al 6əy ə, isi par 6i isangi rəbi taa dāne al. ²⁸ Ningə, kin ə itaa dāne ə, e majal ə ira al. Taa re ngon ki mandī taa dingəm ka, e majal ə ra al tō. Nə dije ki njé taa-naa a ingəi kō ki ndo je pəti me kisi ki dō taa ti ləde. E be ə, m-ndigi kadi uri me kō ti kin al.

²⁹ NGakom je, ne ki kadi m-əl səsi ə to kin: dəkagilo ki noje ti nay ngay al ngata. Ə kadi kaw ki kəte noo kam, njé taa dāne je toi tə dije ki taai dāne al be. ³⁰ Kadi njé ki isi noi-naa toi tə dije ki noi-naa al be, kadi njé ki isi rai rōnəl toi tə dije ki rai rōnəl al be, kadi njé ki ndogi ne je toi tə dije ki awi ki ne madi al be, ³¹ kadi njé ki isi maji ki ne kingə ki dōnangi ne ti toi tə dije ki isi maji al be. Tado

☆ 7:11 10-11: Mt 5.32; Mk 10.11-12; Lk 16.18

dɔnangi ki ne maji ki me ti ba pəti a gotoi.

³² Ningə, m-ndigi kadi isi ki kanji ta ki ga. Tado daw ki taa dane al bay isi sol do kilə ti la Baḅe. Isi sangi kadi n-ra ne ki nəl Baḅe. ³³ Nə daw ki taa dane, isi sol mbata ne je ki dɔnangi ti ne. Isi sangi kadi n-ra ne ki nəl nene yo to. Adi e daw ki ta gae to joo. ³⁴ Be to ə, dane ki taa dingəm al, ə se ngon ki mandı ka toi be to. Isi soli mbata kilə la Baḅe, kadi n-əi dije ki maji me darode ti nim, me ndilde ti nim. Nə dane ki taa dingəm, isi sol mbata ne je ki dɔnangi ti ne. Isi sangi kadi n-ra ne ki nəl ngawne yo to. ³⁵ E ki mbata maji ləsi ə m-əl-n səsi ta kin bi e ki mba kadi m-əgi-n səsi do ne madi al. Ningə, m-ndigi kadi irai e ki go rəbe ti ki maji, mba kadi itı rəsi kati me kində rə naa ti ki Baḅe, bi ki me ki joo al. ³⁶ Kin ə re, dingəm uwə do ngon ki mandı ngata, ə oo kadi re n-taa-e al ə n-ra sie ne ki majal ba, maji kadi taai-naa par bi e majal al. ³⁷ Nə kin ə re, go nongi ti, daw un ndune kadi n-taa dane al, kanji gu ki kində do ti, dawə ra maji. Ra maji, loki uwə rone ngə sangi dane kin al. ³⁸ E be ə, re dingəm uwə do ngon ki mandı ə taai-naa sie par ka maji. A kin ə re, təl iyə goe adi taai-naa al ə maji ngay bay to.

³⁹ Dokagilo ki dingəm isi ki dane taa bay ba, kadi dane iyə ngawne al. Nə re ngawe oy ningə, kulə goto minde ti. Ta rəbi to kadi taa dingəm ki me ndigi. Nə ke ə kadi e dingəm ki me Kirisi ti taa. ⁴⁰ Ningə, ki go koe ti ləm, m-o kadi re nje ngaw koy kin isi dane ti par ə maji ngay. M-əl be mbata, mi ka m-gər kadi m-aw ki NDil Luwə mem ti to.

8

Ta do da ti ki gugi yo

¹ Ki oji do da ki gugi yo ningə, m-o kadi j-əi pəti, j-əi njé ne gər təkı

rəjeti. Nə ne gər e nje re ki kəji rə. NDigi-naa ə yə e nje ra ki daw kade təgi me kadi-me ti lie. ² Re daw madi oo rone ta nje ne gər ningə, dawə kin gər ne ki rəjeti al bay. ³ Nə re daw ndigi Luwə ningə, Luwə gər dawə kin.

⁴ Ə se kadi daw uso da ki poli yo ə se kadi uso al wa? Ta ki kadi j-əl ən: Ji gər kadi yo madi kare goto dɔnangi ti ne. Taa, Luwə ki rangi goto, Luwə e karne ba par ə isi noo. ⁵ Dije isi bari ne je madi dorə ti, ə se dɔnangi ti ne luwə je. Ə re, isi bari-de luwə je, ə adi luwə je ki baḅe je bayi-naa ka[☆], ⁶ ki rəje ti je ba, Luwə e karne ba ə isi noo. Luwə ki Bawje, ki nje kində ne je pəti, ki j-isi ki doje taa ki takule. Taa Baḅe e kare ba to. E ki go rəbi lie ə Luwə ində-n ne je pəti. Taa, j-isi ki doje taa, ki go rəbi lie to.

⁷ Nə dije ki na je gəri ki be kin al. Ki madi je, rai yo je ki ndəe ndəe, adi ki bone wa kin ka, loki isi usoi da ki poli yo ningə, usoi təkı e da la yo je ki rəjeti ka kin to. Taga ləde, tage goto, adi ooi rəde tə dije ki to nje. ⁸ E ne kuso ə e nje kaw səje rə Luwə ti al. Re j-usoi al ə, ne kare ki du-je goto; a re j-usoi ə, ne kare ki j-ingəi do made ti goto to. ⁹ Re e be ka, kadi oi go rəsi maji. Oi go rəsi maji, kadi taa ki Kirisi taa səsi ilə səsi taa kin, təl rəbi ki kadi adii njé ki əi to je, tosii me majal ti al. ¹⁰ Təkı daw ki to, oo-i, j ki igər ne maji, isi uso ne kəy ra yo ti. Loki oo-i kin, se a ra kadi a aw ki kəte kəte me kuso da je ti ki Pəli yo al wa? ¹¹ E be ə, ngokoje ki to, ki Kirisi oy mbata lie kin, a tuji ki go rəbi ne gər la. ¹² Majal ki isi irai əsi ta ngakəsi je, isi irai adi do taga je ləde ki tage goto kin, e majal ki isi irai indori Kirisi to. ¹³ E be ə, re e ki mbata ne kuso ə kadi ngokom osi-n me majal ti ba, m-a m-uso da al, mba kadi m-adi ngokom osi-n me majal ti al.

9

Nę ki sɔbi kadi dɔw ra ki nę ki sɔbi kadi dɔw ingɔ

¹ M-ndɔji sɔsi m-o se mi dɔw dɔrɔm al wa? Se mi nje kaw kilɔ al wa? Se m-o Jɔju ki Bɔbe lɔje ki kɔm al wa? Se sɔi kandi kilɔ lɔm me tɔ Bɔbe ti al wa? ² Re ndɔgi dije ə ooi mi tɔ nje kaw kilɔ al ka, ki rɔsi ti mi nje kaw kilɔ. Tado nę ki tɔji kadi mi nje kaw kilɔ, e kindɔ rɔ naa ti ləsi ki Kirisi kin.

³ Ta ki kadi m-rɔ-n ki njɛ kindɔ ta dɔm ti ə to kin: ⁴ Se sɔbi kadi kilɔ ki j-isi ra kin, j-ingɔ nę loe ti j-uso al wa? ⁵ Se sɔbi kadi j-aw ki dɔne madi tɔ neje tɔki ndɔgi njɛ kaw kilɔ je, ki ngakɔ Bɔbe je, ki Piyɔr je isi rai al wa? ⁶ Se sɔbi doje je ki Barnabasi* par kadi tɔ ji ra kilɔ taa j-ingɔ nę j-uso wa? ⁷ Əli-mi adi m-o, se ndɔ kare oi asigar ki ra kilɔ asigar lane ki nę kingɔ lie e wa e nɔɔ wa? Ə se nɔ ə ndɔr nju ningɔ uso kandi nę ndɔr ka kin al wa? Ə se nɔ ə ul bati je ningɔ ɔy mbade al wa?

⁸ Ta kin m-əl ki go ta kɔl dije ti par wa? *NDu-kun lɔ *Moji ka əl ta kin be tɔ ə nɔ: ⁹ «Dɔw a dɔ ndugidu ta mangi ti al, dɔkagilo ti ki a njiyɔ dɔ ko ti mba kadi kande tɛɛ*» E mbata lɔ mangi je ki da wa kin ə Luwɔ aw-n ki ta ki ga kin wa? ¹⁰ Se e mbata ti lɔje je wa kin ə Luwɔ əl-n ta kin al wa? Tɔki rɔjeti, e mbata ti lɔje ə əl-n ta kin. Tado sɔbi kadi dɔw ki nje ndɔr, indɔ mene dɔ ti tɔki ndɔr kin n-a n-ingɔ nę loe ti. Taa kadi dɔw ki nje kindɔ kɔ gɔr tɔki n-a ningɔ nę dɔ jine. ¹¹ Tɔki ji dibi nę lɔ ndil dansi ti kin, e go ti al kadi ji tɔti kande ki kadi maji ki daroje rɔsi ti wa? ¹² Re dije madi ingɔi nę kin ningɔ, ra ban be ə je kin bɔy taa kadi j-a j-ingɔ al ə?

Re e be ka, j-indɔ tɔgi kin dɔsi ti al. J-ore meje dɔ nę je ti pɔti mba kadi j-ilɔ kagi nɔ poy ta ti ki maji kin al.

¹³ Igəri maji kadi dije ki njɛ ra kilɔ me kɔy ti lɔ Luwɔ, usoi nę ki me kɔy ti lɔ Luwɔ. Igəri maji kadi njɛ kijɔ nę mɔsi kadi-kare je, usoi nę kadi-kare kin*. ¹⁴ Be tɔ ə, dije ki njɛ kilɔ mbe Poy Ta ki Maji, Bɔbe un ndune kadi ingɔi nę kusode me kilɔ kilɔ mbe Poy Ta ti ki Maji kin*.

¹⁵ Nɔ mi, m-indɔ tɔgi kin dɔ dɔw ti al. M-ndangi ta kin mba kadi m-dɔji-n go nę madi al tɔ. Re e koy ka, m-ndigi koy par. E nę rɔnɔl lɔm, Dɔw madi ki kadi a taa jim ti goto. ¹⁶ Ningɔ, Poy Ta ki Maji ki m-ilɔ mbeɛ kin e nę ki kadi m-a m-indɔ-n gum al. E kilɔ ki isi dɔm ti, sɔbi kadi m-ra. Ningɔ kɔm-to-ndoo e lɔm, loki m-ilɔ mbe Poy Ta ki Maji kin al. ¹⁷ Re e kilɔ ki m-ra ki dɔm mi wa bɔ, sɔbi kadi m-a m-ingɔ nę kigɔ go jim. Nɔ tɔki e kilɔ ki isi dɔm ti kadi m-ra, m-ra tɔki isi-n dɔm ti kadi m-ra-n ka kin. ¹⁸ Nę kigɔ go ji lɔm e ri ə? Nę kigɔ go ji lɔm e Poy Ta ki Maji ki m-ilɔ mbe. M-ilɔ mbe ki kanji kadi m-ingɔ nę ki sɔbi kadi m-ingɔ loe ti.

¹⁹ Mi dɔw dɔrɔm, mi bɔə al. Nɔ be ka, m-ra rɔm bɔə ti lɔ dije pɔti mba kadi m-ingɔ-n dije ngay m-adi Kirisi. ²⁰ Loki mi dan *Jipi je ə, m-tɔl rɔm Jipi ti mba kadi m-ingɔ-n Jipi je. Mi gin ndu-kun ti lɔ Moji al, nɔ loki mi dan dije ti ki əi gin ndu-kun ti lɔ Moji ə, m-ra rɔm tɔ dɔw ki e gin ndu-kun ti sɔde mba kadi m-ingɔ-n-de. ²¹ Re mi dan dije ti ki gəri ndu-kun lɔ Moji al ə, m-ra rɔm tɔ dɔw ki gɔr ndu-kun lɔ Moji al be mba kadi tɔ m-ingɔ-n-de. Nɔ ki rɔjeti bɔ, mi gin ndu-kun ti lɔ Luwɔ, tado m-tɔl rɔm go ndu-kun ti lɔ Kirisi. ²² Re mi dan tɔ je ti ə, m-ra rɔm tɔ je mba kadi m-ingɔ-n tɔ je m-adi Kirisi. M-tɔl rɔm nę je ti pɔti rɔ dije ti pɔti mba kadi tɔ dije madi ingɔi kaji. ²³ M-ra nę je kin pɔti mbata ti lɔ Poy Ta ki Maji. M-ra mba kadi m-ingɔ-n nę maji ki əl tae tɔ.

²⁴ Igəri kadi dije ki njɛ kɔy ngɔdi,

* 9:6 Knjic 9.27; 11.22-25, 30 * 9:9 Dɔtɔrɔnom 25.4; 1Tim 5.18 * 9:13 Lɔbɔtiki 6.9, 19; Dɔtɔrɔnom 18.1-3 * 9:14 Mt 10.10; Lk 10.7

pəti ayi-naa ngədi dɔ bangi ti, nə kare ba dande ti par ə ingə ne kigə go njae, ə se igəri al? Maji kadi ayi-naa ngədi ki kuje ki kadi ingəi ne ngədi lasi. ²⁵ Njé kay ngədi je, lo na rɔ ti ləde, dəw ki ra ka ində dɔ rɔne ti kadi tə n-ingə-n jɔgi kɔsi-gon. Ningə e jɔgi kɔsi-gon ki ndɔ madi ə a tuji, nə je, jɔgi kɔsi-gon ləje a tuji al ratata. ²⁶ E be ə, mi m-isi m-ay ngədi, ningə, m-ay ngədi lə njé kəm tɔ je ki noo be al. Taa m-isi m-rɔ tɔ, ningə rɔ ki m-isi m-rɔ, m-6ir jim m-ində-n nəl al tɔ. ²⁷ M-isi m-ində dɔ darəm ti, kadi m-ule gin tɔgim ti. M-ule gin tɔgim ti mba kadi, mbe Poy Ta ki Maji ki m-isi m-ilə kin, lo ti ə ɔri-mi kɔ al.

10

Nə kəji dɔ Isirayəl ti dilə lo ti

¹ NGakom je, m-ndigi kadi igəri təkɔ kaje je pəti njiyəi gin kil ndi ti[⊕], taa gangi dan ba bo tɔ[⊕]. ² Luwə ra-de batəm me kil ndi ti nīm, me ba bo ti nīm, tadɔ indəi rɔde naa ti ki *Moji. ³ Pəti, usoi ne kuso ki j dɔrə ti[⊕]. ⁴ Taa əi pəti, ayi-naa man ki j dɔrə ti tɔ. Ayi-naa man ki tɔ tɔ me mbal ti ki j dɔrə ti, ki isi dan gode[⊕]. MBal ka kin e Kirisi. ⁵ Be ka, ngay je dande ti, kilə rade nəl Luwə al, adi oyi, ninde a dɔ-naa ti dilə lo ti. ⁶ Nə je kin pəti rai ne be, mba kadi e ne ndo ləje. E ne ndo mbata ti ləje, mba kadi, ɔne ki majal ra-je təkɔ ra-n-de kəte kin be al ngata[⊕]. ⁷ Irai yo təkɔ dije madi dande ti rai kin al. Makitibi lə Luwə əl ə nə: «Dije isi nangi usoi je ayi-naa je, ningə go ti, j j taai ndami-naa[⊕].» ⁸ Iɔuki rɔsi me kaya ti ki ra təkɔ dije madi dande rai kin be al. Kaya ki ra kin ə adi dije dibi kuti joo gade e mitə oyi ndo kare ba be[⊕]. ⁹ Oti kadi ji nai Kirisi təkɔ njé ki madi dan kaje je ti nai-e-n, ə adi li je tɔi-de tɔli-de kin be al[⊕].

¹⁰ Oti kadi ji ɔai ta təkɔ njé ki madi je dande ti rai, adi malayka ki nje tuji dije, tɔ-n kode kin be al[⊕]. ¹¹ Nə je kin tɔ tɔ kaje je ti be, mba kadi e ne ndo mbata ti ləje. Ningə, ndangi me makitibi ti be, mba kadi ɔji-je, je ki je ɔasi ki dɔkagilo ki dɔbəy ti. ¹² E be, dəw ki oo kadi n-a dɔ njane ti maji ningə, kadi ində kəm-kədi dɔ rɔne ti. Ində kəm-kədi mba kadi osi me majal ti al.

¹³ Nə na ki a tɔ tɔ dɔsi ti ki kadi a e ne na ki dəw asi kuwə tɔgine ba me ti al goto. Ningə, Luwə ki nje ra ne ki dana, a iyə ta rəbi kadi ne na ki al dɔsi tɔ tɔ dɔsi ti al tɔ. Dɔkagilo ki ne na tɔ tɔ dɔsi ti ningə, a adi səsi tɔgi kadi uwəi rɔsi ba me ti. A ilə rəbi kadi itɔgi me ti kɔ.

Kadi njé kadi-me je rai madi-naa ki yo ki ra al

¹⁴ E be ə, njé ndigi ləm, maji kadi ayi-naa say kadi yo ti ki ra. ¹⁵ M-əl səsi ta tɔ njé tər je. Kadi sai je wa indəi manji ta ki m-əl səsi kin oi. ¹⁶ Loki j-isi j-ayi-naa man nju, ji rai oyo dɔ ti taa j-ayi-naa. Ə se e kin, e ra madi-naa dɔ məsi Kirisi ti al wa? Ə se mapa ki j-isi ji ləbi-naa danje ti j-usoi kin e madi-naa dɔ darɔ Kirisi ti al wa[⊕]? ¹⁷ Be ə, mapa e kare ba, ningə re ji bay ka, ji tɔli darɔ ki kare me mapa ti ki ji ra madi-naa dɔ ti. ¹⁸ Oi ta lə ngan *Isirayəl je ki go darɔ ti: Njé ki usoi da je ki kijə mɔndide kadi-kare ti kin, se rai me kasi-naa ki Luwə nɔ dingiri ti ki adi kadi-kare titi kin al wa[⊕]? ¹⁹ Ta ki m-ndigi kadi m-əl dɔ lo kin ti ə to kin: da ki pole-n yo ə se yo wa ki dɔne, se e ne madi wa? ²⁰ E ne madi al. Ningə, təkɔ dije adi kadi-kare kin ndil je ki majal[⊕], ɔi adi Luwə al[⊕], m-ndigi kadi irai me kasi-naa ki ndil

⊕ **10:1** Tɔ tɔ ki taga 13.21-22; 14.19-20 ⊕ **10:1** Tɔ tɔ ki taga 14.22-29 ⊕ **10:3** Tɔ tɔ ki taga 16.35
 ⊕ **10:4** Kor Isirayəl je 20.8-11 ⊕ **10:6** Kor Isirayəl je 11.4 ⊕ **10:7** Tɔ tɔ ki taga 32.6 ⊕ **10:8** Kor Isirayəl je 25.1-18 ⊕ **10:9** Kor Isirayəl je 21.5-6 ⊕ **10:10** Kor Isirayəl je 17.6-14 ⊕ **10:16** Mt 26.26-28; Mk 14.22-24; Lk 22.19-20 ⊕ **10:18** Ləbətiki 7.6, 15-16 ⊕ **10:20** 1Tim 4.1 ⊕ **10:20** Dətarənom 32.17

je ki majal al. ²¹ E go ti al kadi ayi-naa me kɔpi ti lə Bəbe, ningə itəli ayi-naa me kɔpi ti lə ndil je ki majal bəy tɔ. Taa e go ti al kadi usoi naa ti ki Bəbe, ə itəli usoi ki ndil je ki majal bəy tɔ. ²² Se ji ndigi sangi ta Bəbe kadi jangi ra-e dɔje ti wa? Ə se tɔgije itə yə Bəbe wa?

Kadi Luwə ingə kɔsi-gon me ne je ti pəti

²³ Dije madi əli əi nə: «Ta rəbi to mba kadi dəw ra ne je pəti ki mee ndigi kare.» E ki rɔjeti, «ta rəbi to mba kadi dəw ra ne je pəti ki mee ndigi kare,» nə ne je pəti maji ki dəw dɔɔ al. «Ta rəbi to mba kadi dəw ra ne je pəti ki mee ndigi kare.» Nə ne je pəti a ra maji ki njé kaw-naa je al. ²⁴ Kadi dəw madi dansi ti sangi maji lə rɔne par al, nə kadi sangi maji lə ndəge je tɔ taa.

²⁵ Ne je pəti ki dije isi gatii suki ti, kadi usoi ki kanji kadi mesi uwə səsi ki ta. ²⁶ Tadɔ, dɔnangi ki ne je ki me ti pəti e yə Bəbe*. ²⁷ Re dəw ki nje kadi-me al, bər səsi ki ne kuso, ə awi loe ti ningə, kadi usoi ne je pəti ki adi səsi ki kanji dɔji gine, nə tə mesi i uwə səsi ki ta dɔ ti. ²⁸ A re dəw madi əl səsi ə nə e da ki gugiyə ningə, kadi usoi al. Usoi al mbata ti lə dəw ki əl səsi, taa mbata lə me kuwə ki ta tɔ. ²⁹ Me kuwə ki ta ki m-əl tae kin, e səi je al, nə e me kuwə ki ta lə dəwe ki nje kəl ta kin. Ra ban be ə, me kuwə ki ta lə dəw kin rangi par a ilə kagi nɔ ne ti ki ta rəbi to kadi m-ra ə? ³⁰ Re ne kuso to, ə m-ra oyo dɔ ti taa m-uso ə, ra ban be ə dəw a əl-m ta ki majal dɔ ti ə?

³¹ E be ə, re e ne kuso ə usoi, re e ne kay ə ayi, ə se ne ri ki irai, maji kadi irai adi Luwə ingə kɔsi-gon me ti. ³² Maji kadi ne madi kare me kilə rasi ti, təl jigi tigə *Jipi je al nim, tigə dije ki əi Jipi je al, al nim, taa tigə njé kaw-naa je lə Luwə al nim tɔ. ³³ E mbata kin ə, mi wa ki dɔm, m-ində

tɔgi dɔ rɔm ti, kadi m-nəl dije pəti me ne ram je ti pəti.

11

¹ Indaji-mi təkɪ mi ka m-ndaji-n Kirisi be tɔ.

Maji kadi dəne dɔɔ dəne dɔkagilo kaw-naa ti.

² M-ilə tɔji dɔsi ti, tadɔ taa taa, mesi isi ole dɔm ti. M-ilə tɔji dɔsi ti bəy tɔ, tadɔ ingəmi go ne je ki m-ndo səsi maji təkɪ m-əl-n səsi. ³ Ningə ne ki m-ndigi kadi igəri ə to kin: Kirisi e dɔ dingəm ti, dingəm e dɔ dəne ti, ningə Luwə e dɔ Kirisi ti tɔ. ⁴ Ə re dingəm ki ra, ki isi əl ta ki Luwə, ə se isi əl ta ki ta Luwə ti ki dəne ki dɔɔ ningə, ilə rɔsəl dɔ dəw ti ki isi dɔe ti.

⁵ A kin ə re e dəne ki ra ki isi əl ta ki Luwə, ə se əl ta ki ta Luwə ki kanji dɔ dəne ningə, ilə rɔsəl dɔ ngawne ti tɔ. Tadɔ to təkɪ ngisə dəne be. ⁶ Re dəne dɔɔ dəne al ningə, kadi ijə dəne. A re e ne ki to rɔsəl kadi dəne ijə dəne ningə, maji kadi dɔɔ dəne. ⁷ E go ti al kadi dingəm dɔɔ dəne, tadɔ e bana kəm Luwə, taa e ne kɔsi-gon lie tɔ*. Ningə dəne e ne kɔsi-gon lə dingəm tɔ. ⁸ E be, tadɔ e dingəm ə Luwə ɔr dam rɔe ra-n dəne bi e dəne ba Luwə ɔr dam rɔe ra-n dingəm al. ⁹ Ningə, Luwə ra dingəm mbata ti lə dəne al, nə e dəne ə Luwə ra-e mbata ti lə dingəm*. ¹⁰ E ki mbata kin ə, kadi dəne dɔɔ dəne mbata *Malayka je. Dɔ ki dɔɔ, tɔji kadi dəne e gin tɔgi ti.

¹¹ Ningə, ki ta kəm Bəbe ti, dəne a isi ki kanji dingəm al, taa dingəm a isi ki kanji dəne al nim tɔ. ¹² Tadɔ Luwə ɔr dəne rɔ dingəm ti, ningə dəne ə oji dingəm tɔ. Ba ne je pəti i rɔ Luwə ti.

¹³ Ningə, səi je wa iməri ta dɔ ti oi se e go rəbe ti kadi dəne əl ta ki Luwə ki kanji dɔɔ dəne wa? ¹⁴ Se ji gəri kadi e ne ki go rəbe ti al kadi dingəm aw ki bɪ dɔ ki ngal al wa? ¹⁵ Nə ki rɔ dəne ti ba, yingə dɔ ki ngal e ne kɔsi-gon mbata ti lie, tadɔ Luwə ade yingə dɔ ki ngal mba kadi e ne kuti

dəe. ¹⁶ A kin ə re, dəw madi naji ta ta kin ningə, kadi dəwe gər təkɪ j-aw ki jibəl rae ki rangi al. Je wa al nim, njé kaw-naa je lə Luwə al nim tɔ.

Nə kuso lə Babe

¹⁷ M-aw tə m-ilə jim dɔ nə ti kare ki to kin. Ningə e nə ki m-a m-ilə-n tɔji dɔsi ti al. M-ilə tɔji dɔsi ti al, tado loki ikawi-naa ningə, nə je ki to ra al yo ə isi ta ti isi rai, ɸi irai nə ki kadi to səsi soti al. ¹⁸ Nə kare, m-o kadi loki ikawi-naa ɸa, gangi-naa to dansi ti. Ningə, m-gər kadi ta je ki m-o kin, e ki rɔjeti a to dan ti nɔɔ. ¹⁹ Maji kadi gangi-naa to dansi ti wa tɔ taa. Tado gangi-naa kin ə, a ra kadi dije gəri, njé je ki əi dije lə Luwə təkɪ rɔjeti dansi ti. ²⁰ Ningə, loki ikawi-naa, e nə kuso lə Babe ɸa isi usoi al. ²¹ E nə kuso lə Babe al tado, dəkagilo kuso nə ti ɸa, nā nā bətirə ki ta nə kuso ti ləne ki ji-n ɸe kadi uso. Ra adi njé ki nā je isi ki ɸo, ə njé ki nungi, kasi rade tɔ. ²² Ə se ta kəy je ləsi ki kadi isi ti usoi je ayi-naa je goto wa? Se e koo ɸa oi nda njé kaw-naa je lə Luwə al wa? Se irai be mba kadi iləi rɔsɔl dɔ njé je ti ki nə ləde goto wa? Ta ri ə kadi tə m-əl səsi me lo kin ti ə? Kadi m-ilə tɔji dɔsi ti a? Jagi, ki ɔji dɔ lo kin ningə, m-a m-ilə tɔji dɔsi ti al.

²³ Tado nə ndo ki m-ingə rɔ Babe ti ə m-ndo səsi ə to kin: Me kondɔ ti ki kadi iləi Babe Jəju ji njé təl-e je ti, Jəju un mapa, ra oyo Luwə dɔ ti, ²⁴ uwə təti naa ti, təl-n adi njé ndo je, ningə əl-de ə nə: «E kin e darəm ki to mbata ti ləsi. Itaa usoi kadi mesi ole-n dəm ti.» ²⁵ Go nə kuso ti, Jəju un kɔpi kasi kandi nju, ra təkɪ ra-n kəte ka kin be ɸəy, ningə əl-de ə nə: «Kɔpi kin e kun mindi ki sigi me məsim ti. Dəkagilo je pəti ki a ayi-naa ningə, kadi mesi ole-n dəm ti.» ²⁶ Ningə, dəkagilo je pəti ki a usoi mapa kin, ə se a ayi-naa kɔpi kin ɸa, iləi mbə koy Babe biti kadi re-n. ²⁷ E mbata kin ə, dəw ki uso mapa ə se ay kɔpi lə Babe ki kanji ndər gin rəne ningə, aw ki ta dɔne ti dɔ darɔ Babe

ti ki dɔ məse ti. ²⁸ Be ə, maji kadi dəw ki ra ndər gin rəne kəte ɸəy taa uso darɔ Babe nim ay məse nim. ²⁹ Tado dəw ki uso nim ay nim ki kanji gir ta mene ti kadi e darɔ Babe ningə, e wa ə isi ɔr ta ki gangi re-n dɔne ti. ³⁰ Nə kin ə ra adi njé mɔy je ki njé tɔgi goto je əi ngay dansi ti. Ningə ki ngay je dansi ti oyi tɔ. ³¹ Re j-əi je wa ji gangi ta dɔ rɔjeti ningə, j-a j-osi me ta ki gangi ti lə Luwə al. ³² Ningə, ki go rəbi lə ta ki gangi kin, Luwə ind-je ɔji-je mba kadi ta ki gangi osi dɔje ti naa ti ki dije ki gəri Luwə al, al.

³³ E be ə, ngakom je, loki ikawi-naa kadi usoi nə ningə, ingəmi-naa. ³⁴ Re dəw madi ɸo ra-e ə, maji kadi uso nə me kəy ti ləne. Be mba kadi kaw-naa ləsi ɔr ta ki gangi re-n dɔsi ti al. Ki ɔji dɔ ndəgi ta je, ndɔ ki m-tɛɛ dansi ti ə m-a m-ində dɔe naa ti ɸəy.

12

Kadi kare lə NDil

¹ Ki ngəsine kin ngakom je, m-ge kadi igəri kadi-kare je ki dangi dangi lə NDil, ɸi kadi isi day dɔ ti al. ² Dəkagilo ti ki igəri Luwə al ɸəy, injiyəi tə njé kəm tɔ je go yo je ti ki mbi ɸəy. ³ E be ə, m-əl səsi kadi ay njay. Dəw kare ki NDil lə Luwə ɔr nɔe ki a ə nə: «NDɔl e dɔ Jəju ti» goto. Ta dəw madi ki a ə nə: «Jəju e Babe» ki kanji kadi NDil ɔr nɔe ka goto tɔ. ⁴ *Kadi-kare je e dangi dangi nə NDil ki nje kadi-de e kare ba. ⁵ Kilə ɸəe je to dangi dangi, nə Babe e kare ba. ⁶ Kilə ra je to ta dangi dangi, nə Babe ki kare ba ə ində me njé ra-e ti pəti. ⁷ Luwə adi kadi-kare ki go NDil ti dəw ki ra mba kadi ra maji ki kosi dije pəti. ⁸ E be ə, ki go rəbi lə NDil ki kare wa kin, Luwə adi dəw madi kuji kəl ta ki kəm-kadi, ə adi ki nungi kuji kəl ta ki nə gər. ⁹ Ki madi, Luwə ade kadi-me, ningə ki nungi ade kadi-kare nga njé mɔy je ki go rəbi lə NDil ki kare wa kin. ¹⁰ Adi ki madi, kadi-kare ra nə je ki əti ɸəl ɸəl;

adi ki nungi, kadi-kare kæl ta ki ta Luwə ti; ki nungi, kadi-kare kør nin NDil Luwə ki ndil je ki ngom naa ti; adi ki nungi, kadi-kare kæl ndon ta je ki dangi dangi; ningə adi ki nungi 6əy, kadi-kare kør gin ta je ki dangi dangi tɔ. ¹¹ Kadi-kare je wa pəti kin, e ki go rəbi lə NDil ki kare wa kin ə Luwə adi-n dəw ki ra ki go me ndigi ti ləne.

¹² Təki darɔ dəw e kare ba, nə aw ki ngan rɔje je ngay, ngan rɔje je ki ngay kin, re bayi-naa tə ri ka, əi darɔ ki kare. Dije pəti ki indəi rɔde naa ti ki Kirisi ka toi be tɔ. ¹³ Tadɔ j-əi pəti, *jipi je ki gin dije ki dangi dangi; 6əə je ki dije ki əi 6a rɔde je; j-ingəi batəm me NDil ti ki kare ba. Taa j-ay-i-naa man me NDil ti ki kare wa kin tɔ. ¹⁴ Darɔ dəw e ngon rɔje ki kare ba al, nə e ngan rɔje je ki dangi dangi. ¹⁵ Kin ə re nja ə nə: «Mi ji al, adi mi ki kare dan ngan rɔ je ti al», ningə kæl-e ki be kin par ə ɔr nja kɔ dan ngan rɔje je ti al. ¹⁶ Kin ə re mbi ə nə: «Mi kəm al, adi mi ki kare dan ngan rɔje ti al», ningə kæl-e ki be kin par ə ɔr mbi kɔ dan ngan rɔje je ti al. ¹⁷ Kin ə re darɔ pəti e kəm ə, dəw a oo ta ban ə? Kin ə re darɔ pəti e mbi ə, dəw a əti bay ne ban ə? ¹⁸ Ki rɔjeti, Luwə ində ngan rɔje je kare kare ki kilə ki sɔbi dɔde ki go ndigi ti ləne. ¹⁹ Kin ə re ngan rɔje je pəti əi ngon rɔ ki kare ba ningə, dəw a əl ta lə darɔje al. ²⁰ NGan rɔje je əi ngay nə darɔje e kare ba. ²¹ Ningə lo kadi kam əl ji ə nə: «M-gər-i al», goto; taa lo kadi dɔ əl nja ə nə: «M-gər-i al», goto tɔ. ²² NGan rɔje je madi ki toi tə ne ki təgide goto be kin, awi ki ndade ngay. ²³ Ningə, ngan rɔje je ki j-oi-de tə ne madi al me rɔje ti kin ə, j-oi gode ngay. Ə njé ki j-oi-de tə ne ki maji kæl tae al kin ə ji ngəmi-de maji tɔ. ²⁴ NGan rɔje je ki ingəi kəsi-gon, awi ki ndoo kəsi-gon al nga. Luwə ində-je ki ngan rɔje je ki dangi dangi, ningə ngan rɔje je ki kəsi-gon du-de, Luwə ɔsi gonde ngay. ²⁵ Luwə ra be mba kadi gangi-

naa goto me darɔ ti. Ningə kadi ngan rɔje je ki dangi dangi indəi kəmde go-naa ti pəti. ²⁶ Adi re ngon rɔ kare ingə kɔ ningə, ndəgi rɔje je pəti ingəi kɔ sie naa ti. A re ngon rɔ kare ingə kəsi-gon ningə, ndəgi rɔje je pəti ingəi kəsi-gon sie naa ti tɔ.

²⁷ NGəsi ne səi nga rɔ Kirisi, ningə səi kare kare pəti, səi nga rɔ ki sɔbi dɔsi. ²⁸ E be ə, dan njé kaw-naa je ti, Luwə ində njé kaw kilə je tə dije ki dɔsəy dɔ njé kaw-naa je ti; ki kɔ joo, ində njé kæl ta je ki tae ti; ki kɔ mitə, ində njé ndo ne je. Ningə go ti, Luwə adi kadi-kare je ki dangi dangi, adi e kadi-kare ra ne kɔji je ki əti 6əl 6əl, ki kadi-kare nga njé moy je, ki kadi-kare ra ki njé kaw-naa je, ki kadi-kare kør nɔ dije, ki kadi-kare kæl ndon ta je ki dangi dangi. ²⁹ Pəti əi njé kaw kilə je al, pəti əi njé kæl ta ki ta Luwə ti al, pəti əi njé ndo ne je al, pəti əi njé ra ne kɔji je ki əti 6əl 6əl al. ³⁰ Pəti awi ki kadi-kare nga njé moy je al, pəti awi ki kadi-kare kæl ndon ta je ki dangi dangi al, pəti əi njé kør gin ta je ki dangi dangi al. ³¹ Indəi təgi dɔ rɔsi ti kadi ingəi kadi-kare je ki ndade e ngay itə ndəge je, ningə m-a m-ɔji səsi rəbi ki maji ngay itə ne je pəti.

13

NDigi-naa

¹ Kin ə m-əl ndon ta lə dije ki dangi dangi, ə se ndon ta lə malayka je mindi ka, re ndigi-naa goto rəm ti ə m-to tə ningə-kasi ki 6a kəy kəy, ə se gal ki siyə saki saki kam be par. ² Re m-aw ki kadi-kare kæl ta ki ta Luwə ti, ə se kadi-kare gør gin ne je ki to lo 6əyɔ ti pəti tigə, ə se m-aw ki ne gər je pəti, ə se m-aw ki kadi-me ki tɔge e ngay asi kadi m-ɔr-n mbal lo kae ti kəte ka, re m-aw ki ndigi-naa al ə mi ne madi al. ³ Re m-adi ne kingə je ləm pəti njé ndoo je, re m-ilə rəm por mbata kingə-n tɔ6a ka, re ndigi-naa goto rəm ti ə, ne kare ki m-a m-ingə me ti goto.

⁴ Dəw ki nje ndigi-naa aw ki kore me, e nje ra maji, e nje ra ta ne al, e nje toji rone al, e nje kində guṇe al to. ⁵ Nje ndigi-naa a ra ne ki to rəsəl al, a sa ne mbata maji lə rone par al, a ra wongɪ kalangi al, taa a uwə dəw mene ti al to. ⁶ Nje ndigi-naa a ra rənəl də ne ki go rəbe ti al, al, nə a ra rənəl də ne ki rəjeti yo. ⁷ Nje ndigi-naa e nje kiyə go majal kə, e nje ngəm go kadi-me, e nje kində me də ti, e nje kore mene də ne je ti pəti.

⁸ Kəl ta ki ta Luwə ti a goto ndə madi, kəl ta ki ndon ta je ki dangi dangi a goto ndə madi, gər gin ne je ki dangi dangi a goto ndə madi to, nə ndigi-naa a to ratata. ⁹ Ningə, ne gər ləje asi-naa bərərə al, taa ta ki ta Luwə ti ki j-isi j-əl ka asi-naa bərərə al to. ¹⁰ Loki nje kasi-naa pəti a tɛɛ hɔy ningə, ne je pəti ki asi-naa al a gotoi.

¹¹ Loki mi ngon bəy, ta kəlm e ta kəl ngon ki du, gir ta ləm e gir ta lə ngon ki du, ə se kəji ta ləm e kəji ta lə ngon ki du. Nə loki m-təl dəw ki togi, m-iyə ne ra lə ngon ki du kə. ¹² Ki bəne kin, j-isi j-oi ne je tə ne ki koo me kətirongɪ ti be, adi j-oi piti piti ba bəy, nə ndə madi a re nɔɔ kadi j-a j-oi-e ki kəmje ja ja. Dəkagilo ti ki bəne m-gər ne je pəti al bəy, nə ndə madi a re nɔɔ kadi m-a m-gər ay njay njay təkɪ Luwə gər-m jeje kin be to. ¹³ Ki bəne kin ne je ki mitə kin toi lo tode ti, adi e: kadi-me nim, kində me də ti nim, ndigi-naa nim to, nə e ki bo ngay dande ti e ndigi-naa.

14

Kadi kare je ki dangi dangi ki Luwə adi njə kadi-me je

¹ Kəte nɔ ne je ti pəti, isai rəbi ndigi-naa ki rə ki tɪ kati. Ningə, kadi isai rəbi kadi-kare je ki go NDil ti to. Ki bo toi, e kadi-kare kəl ta ki ta Luwə ti. ² Dəw ki isi əl ta ki ndon ta je ki rangi ki dije gəri al, isi əl ta ki dije al, nə isi əl ta ki Luwə, tado dəw ki gər do ta lie ki isi əl goto. E ki takul

NDil Luwə ə isi əl-n ta ki to lo bəyɔ ti kin. ³ Ningə, dəw ki isi əl ta ki ta Luwə ti, isi əl ta ki dije mba kadi awi ki kəte kəte me kadi-me ti ləde. Isi ilə dingəm mede ti taa isi səl mede to. ⁴ Dəw ki nje kəl ta je ki dangi ki dəw gər dəe al, isi mbusi rone e wa me kadi-me ti ləne, nə dəw ki nje kəl ta ki ta Luwə ti isi mbusi nja kosi njə kaw-naa je də kadi-me ti ləde.

⁵ M-ndigi kadi sai pəti əli ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər dəe al, nə ndigi ləm ki ngay e ki mba kadi əli ta ki ta Luwə ti. Tado dəw ki nje kəl ta ki ta Luwə ti, e də dəw ti ki nje kəl ndon ta je ki rangi ki dəw gər dəe al. A re dəw madi ər me ta lə nje kəl ndon ta je ki dangi dangi ka kin adi kosi njə kaw-naa je kadi mbusi-n njade wa taa. ⁶ NGakom je, kin ə bəne m-re rəsi ti ə m-əl ta ki ndon ta je ki igəri al ningə, maje e ri mbata ti ləsi ə? Kin ə re ta ləm ki m-əl, tɛɛ ki də ne ki to lo bəyɔ ti adi səsi al nim, adi səsi ne gər al nim, oji səsi ne ki a ra ne lo ti ti al nim, ta adi səsi ne ndo al nim to ningə, ne kare ki maji ki m-ra mbata ti ləsi goto.

⁷ E kae ti lə ne kosi pa je tə nal je ki kənde je ka kin be to. Kin ə ndude ba dangi dangi maji al ə, ra ban ə dəw a gər-n ndu nal ki ndu kənde ə? ⁸ Kin ə nje kəl təbi kəl adi ay njay al ə, nɔ ə a ində də rone dana kadi a aw rə ə? ⁹ Be to ə, səi njə kəl ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər dəe al ka itoi be to. Kin ə ta ki əli, dəw gər dəe al ə, ra ban be ə a gər me ə? A gər me al tado isi əli ta ləsi me nal ti kə kare. ¹⁰ Kadi igəri təkɪ ndon ta je əi ngay dənangɪ ti ne. Ningə ta je ki dangi dangi kin pəti, kər mede to nɔɔ. ¹¹ Kin ə re m-gər me ta ki dəw a əl-m al ningə, dəwe kin a oo-m tə mba rone ti, ə mi ka m-a m-o-e ti mba rəm ti to. ¹² Be to ə, təkɪ isi sangɪ kadi-kare je ki go NDil ti, isangi ki rə ki tɪ kati, nə ke ə kadi e kadi-kare ki a mbusi nja kosi njə kaw-naa je taa.

¹³ Ningə dəw ki nje kəl ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər dəe al kin,

maji kadi daji Luwə kəm-kədi kər gine kadi dije gəri. ¹⁴ MBata re m-əl ta ki Luwə ki ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər me al ɓa, me NDil ti mi ki Luwə, nə ne gər ləm ra kilə al. ¹⁵ Ningə ne ki kadi m-ra ə to kin: M-a m-əl ta ki Luwə me ndil ti, nə m-a m-əl ta ki ne gər tɔ. M-a m-osi pa me ndil ti, nə m-a m-osi pa ki ne gər tɔ. ¹⁶ Kin ə ira oyo Luwə me ndil ti par, ki kanji kadi dəw ki isi mbɔ njé kaw-naa je ti oo dɔ oyo ki isi ra Luwə kin ningə, ban be ə a ra «Amen» dɔ ti ə? ¹⁷ Re ira oyo Luwə lai maji ngay ka, lo kadi ra maji ki dəw ki isi mbɔ njé kaw-naa je ti goto.

¹⁸ Ki takul Luwə ə yə m-gər-n kəl ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər dɔe al mitə səsi pəti. ¹⁹ Nə nɔ njé kaw-naa je ti ə, m-ndigi kəl ku ta je mi ki dije gəri dɔe kadi m-ndo-n ne njé kaw-naa je, maji tɔy kadi m-əl ta ngay ki ndon ta je ki dəw gər dɔe al.

²⁰ NGakom je, oti kadi ta kəlsi to tə ta kəl ngan je ki du be. Re oji dɔ majal ningə, itoi tə ngan je ki du, nə re oji dɔ ta ki kəl ɓa, maji kadi ta kəlsi e ta kəl dije ki tɔgi gangi. ²¹ NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «M-a m-əl ta gin dije kin ki ndon ta ki mba, m-a m-ndumə ta mba je kadi m-əl-n-de ta. Be ka, a ooi dɔ ta ləm al*»

²² E be ə kadi-kare kəl ta ndon ta je ki dangi dangi ki dəw oo dɔe al e ne kɔji mbata dije ki gəri Luwə al, ɓi e mbata njé kadi-me je al. Ningə, kadi-kare kəl ta ki ta Luwə ti e ne kɔji mbata njé kadi-me je ɓi e ki mbata dije ki gəri Luwə al, al. ²³ Kin ə təkɪ njé kaw-naa je pəti kawinaa, ningə əli ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər dɔe al, ə dije madi ki gəri ta lə Luwə maji al ɓəy, ə se njé ki adi mede Luwə al, rəi lo kaw-naa ti kin ə a ɓari səsi mbə je al a? ²⁴ Kin ə re njé kadi-me je pəti əli ta ki ta Luwə ti, ə nje kadi-me al, ə se dəw ki gər ta lə Luwə maji al ɓəy ur kəy ka, ta je ki ta Luwə ti ki dije pəti əli kin a uwe ki ta, taa a ra kadi a gar təkɪ n-e nje ra

majal tɔ. ²⁵ Gir ta je ki mee ti a kujəi ki taga. Ningə a osi nangi nɔ Luwə ti ə nə: «Ki rɔjeti, m-gər kadi Luwə e dansi ti ne.»

Maji kadi njé kadi-me je rai ne je ki rəbe rəbe lo kaw-naa je ti ləde

²⁶ NGakom je, ri je ri je ə sɔbi ra lo kaw-naa je ti ləsi ə? Loki ikawi-naa, dəw madi osi pa, dəw madi ndo ne, dəw madi ɔr gin ne ki to lo ɓəyɔ ti, dəw madi əl ndon ta je ki dəw gər dɔe al, ningə dəw madi ki rangi isi nɔɔ tə nje mbəl ta ka kin tɔ. Kadi ne je kin pəti mbisi nja njé kaw-naa je. ²⁷ Re dije madi gei kəl ndon ta je ki dəw gər dɔe al ningə, sɔbi kadi əi joo al ə mitə be par taa. Ningə kadi əli ta ki go naa go naa, ə kadi nje kər gin ta ka kin to tɔ taa. ²⁸ Re dəw ki kadi ɔr gin ta ləde kin goto dan njé kaw-naa je ti ningə, maji kadi isi tade mbə. Əli ta ki darɔde wa nim ki Luwə nim mede ti par. ²⁹ Ki oji dɔ nje kəl ta ki ta Luwə ti, sɔbi kadi dije joo ə se mitə wa əli ta dande ti, ningə ndəge je indəi manji ta ləde ooi. ³⁰ Re Luwə əl ta ki dəw madi ki rangi dan njé kaw-naa je ti ningə, sɔbi kadi nje kəl ta ki ta Luwə ti ki kəte taa kəɔ ta kəl ta ti. ³¹ MBata səi pəti, asi kadi əli ta ki ta Luwə ti ki go naa go naa kadi indoinaa ne, iləi dɪngəm me naa ti. ³² Njé kəl ta je ki ta Luwə ti awi ki tɔgi dɔ kadi-kare ti ki Luwə adi-de. ³³ Tado Luwə e Luwə ki nje ra ne ki tae ale mbə al, nə e Luwə ki nje kadi dije isi ki naa ki lapiya.

³⁴ Təkɪ njé kaw-naa je isi rai dande ti lo je ti ki dangi dangi, maji kadi dəne je isi ki tade ki mbə dan njé kaw-naa je ti. Dəw adi-de ta rəbi kadi əli ta al. Ningə, kadi iləi dɔde gin tɔgi ti təkɪ ndu-kun əl-n. ³⁵ Re ne madi ki gəri gine ay njay al to ningə, kadi daji ngawde je me kəy ti. Tado e ne ki go rəbe ti al kadi dəne əl ta dan njé kaw-naa je ti. ³⁶ E səi ə ta lə Luwə ilə ngirəne rəsi kəte a? Ə se e səi par ə re tɔɔ dansi ti ə? ³⁷ Re

dəw madi gir mene ti kadi n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti, ə se n-e nje kaw ki kadi-kare lə NDil ningə, maji kadi dəwe gər təkɪ ne je ki m-ndangi m-adi səsi kin i rə Baḅe ti. ³⁸ Re dəw madi mbati kadi gər ne je kin ningə, to taga kadi Luwə gər dəwe kin al tə.

³⁹ Be ə, ngakom je, isangi rəbi kadi əli ta ki ta Luwə ti, ningə oti kadi ɔgi də kəl ndon ta je ki dəw gər dɔe al. ⁴⁰ Nə ke ə kadi ne je pəti rai ne go rəbi ki dana.

15

Ta ki Jəju Kirisi lo koy ti

¹ NGakom je, m-ole mesi də Poy Ta ti ki Maji ki ndo ki m-ilə səsi mbɛe kəte ka kin. E ta ki itaai ə uwəi goe səm biti ɓone. ² E Poy Ta ki Maji kin ə adi səsi kaji, loki uwəi goe səm təkɪ ndo ki m-ilə-n səsi mbɛe. Re e be al ningə, kadi-me ləsi e ne ki ndangi kare.

³ Tado ne ndo ki dɔsəy ki madi səsi e ne ndo ki mi wa ə m-taa. Adi e Kirisi ki oy mbata majal je ləje təkɪ makitibi lə Luwə əl-n*. ⁴ Dibie ra ndo mitə ningə tɛɛ lo koy ti təkɪ ndangi me makitibi ti lə Luwə*. ⁵ Tɛɛ hɔy ki rə Piyər ti taa ki rə njé ndo je ti ki dɔgi gide e joo tɔ*. ⁶ Go ti gogi ningə, tɛɛ hɔy ki rə ngako je ti ki asi ɓu mi ki gide ki kawinaa. Dije ngay dan dije ti kin isi ki dɔde taa ɓəy. Ki madi je dande ti ə oyi. ⁷ Go ti ɓəy, tɛɛ hɔy ki rə Jaki ti taa ki rə njé kaw kilə je ti pəti tɔ. ⁸ Gode ti pəti ningə, tɛɛ ki rəm ti hɔy, mi ki mi ngon ki kor*. ⁹ Mi ki du dan njé kaw kilə je ti pəti, tado m-asi kadi dəw ɓar-m nje kaw kilə al. M-asi al, tado mi nje kadi kɔ njé kawinaa je lə Luwə*. ¹⁰ Nə e ki takul me-maji lə Luwə ə m-təl-n dəw ki be kin ɓone. Ningə me-maji lie ki mbata ləm e ki ndangi al tɔ. Tado m-ra kilə m-itə ndəgi njé kaw kilə je pəti. Ke ə e mi

ki dəm ə m-ra kilə kin al, nə e me-maji lə Luwə ə e səm. ¹¹ E be ə, re e mi ə se ndəgi njé kaw kilə je ka, e Poy Ta ki Maji ki kare wa kin ə j-isi j-ilə səsi mbɛe.

Ta ki njé koy je lo koy ti

¹² Je j-isi j-ilə mbɛe ki Kirisi lo koy ti, ə dije madi dansi ti əi nə: «Njé koy je a ii lo koy ti al,» tɔ kin e ta ki ban dana? ¹³ Re njé koy je a ii lo koy ti al ningə, Kirisi ka i lo koy ti al tɔ. ¹⁴ Ə re Kirisi i lo koy ti al ningə, j-ilə mbɛe ki ndangi, taa kadi-me ləsi ka e ki ndangi tɔ. ¹⁵ Re e ki rɔjeti, kadi njé koy je a ii lo koy ti al, ə je j-əl j-ə nə: «Luwə tɛɛ ki Kirisi lo koy ti» ningə, lo kin ti, ji təl njé ma naji je ki ngom də Luwə ti. Tado Luwə tɛɛ ki Kirisi lo koy ti al. ¹⁶ Re njé koy je a ii lo koy ti al ningə, Kirisi ka i lo koy ti al tɔ. ¹⁷ Ə re Kirisi i lo koy ti al ningə, kadi-me ləsi e ne ki ndangi kare, isi me majal ti ləsi ba ɓəy. ¹⁸ Ningə njé je ki oyi me Kirisi ti ka tade tɔ. ¹⁹ Re ne kində me də ti ləje ki j-adi-n meje Kirisi e mbata ne je ki ɓone par ningə, je njé kəm-to-ndoo ki itə ndəgi dije pəti.

²⁰ Nə ke ə, Kirisi i taa dan njé koy je ti təkɪ rɔjeti. E kandi ki dɔsəy lə njé je ki oyi. ²¹ Ningə, təkɪ e ki go rəbi lə dəw ki kare ə yo re-n də dije ti dɔnangi ti ka kin ə, ki go rəbi lə dəw ki kare, njé koy je a i taa lo koy ti tɔ. ²² Təkɪ koy ɔr-n go dije ti pəti ki go rəbi lə Adam ka kin ə, dije pəti a təlɪ kadi isi ki dɔde taa ki go rəbi lə Kirisi tɔ*. ²³ Ke ə, ki lo koy ti kin a e ki go loe go loe. Kirisi a i kəte tə kandi ki dɔsəy, ningə dəkagilo təl-e ti, njé je ki adi-e mede a ii taai lo koy ti tɔ. ²⁴ Go ne je ti kin pəti ningə dɔbəy ne je a re. Kirisi a tuji kɔɓe je, ki tɔgi kɔɓe je, ki tɔgi ndil je ki majal, ɓəy taa a təl ki kɔɓe adi Luwə ki Bawje. ²⁵ Tado, sɔbi kadi Kirisi a ɔ ɓe biti kadi Luwə ilə njé ɓəe je gin njəe ti*. ²⁶ Ningə, nje ɓa ki dɔbəy ti

* 15:3 Ejay 53.5-12 * 15:4 Pa je 16.10; Oje 6.2 * 15:5 Lk 24.34, 36; Mt 28.16-17; Mk 16.14; Ja 20.19 * 15:8 Knjk 9.3-6 * 15:9 Knjk 8.3 * 15:22 Kilə ngirə ne je 3.17-19; Rm 5.12-21 * 15:25 Pa je 110.1 * 15:27 Pa je 8.7

ki a tuje e koy. ²⁷ Tado makitibi lə Luwə ə nə: «Luwə ilə ne je pəti gin tɔge ti[☆].» Ningə kəl kə nə «ne je pəti əi gin tɔge ti» kin oji kadi Luwə e gin tɔgi ti lə Kirisi tɔ al. E Luwə ə ilə ne je pəti gin tɔgi ti lə Kirisi. ²⁸ Dəkaḡilo ki ne je pəti əi gin tɔgi ti lə Kirisi ningə, NGon wa ki dɔne a ilə dɔne gin tɔgi ti lə Luwə ki nje kulə ne je pəti gin tɔge ti, mba kadi Luwə e ne je pəti me ne je ti pəti tɔ.

²⁹ Re e be al ningə, njé je ki adi isi rai-de batəm to njé koy je ti kin, rai be mbata kingə ri me ti ə? A ingəi ri me ti loki njé koy je a ii taa lo koy ti al? ³⁰ Taa je wa ka, ki mba ri ə ki ndɔ je pəti j-ilə-n rɔje ji koy ti ə? ³¹ Ki rɔjeti, ngakom je, ki ndɔ je kare kare pəti m-a ta koy ti. Ningə m-ingə rənəl ki takulsi ki mbata kində rɔ naa ti ləje dɔ kilə ti ki Jəju Kirisi, ki e Bəbe ləje. ³² Me ɓe bo ti ki Epəji, m-rɔ ki da je ki wale. Ningə re e ki go rəbi ne ra lə darɔ par ə, e ri ə m-a m-ingə me ti ə? Re njé koy je a ii lo koy ti al ningə, adi «j-usoi je j-ayi-naa je nə lo ti ə j-a j-oyi[☆].» ³³ Ədi rəsi al, «ɪndole-naa ki nje ra majal ə a təl nje ra majal tɔ.» ³⁴ Maji kadi itəli iməri ta ki maji, ə itaai kəə ta ra majal ti. MBata dije madi ngay dansi ti gəri Luwə al. M-əl ta kin be mba kadi adi səsi rəsəl.

Darɔ ki j lo koy ti

³⁵ Dije madi a daji ta əi nə se ki go rəbi ki ban ɓa dije a ii lo koy ti wa? Ə se a ii ki darɔ ki ban wa? ³⁶ I mbə dəw, kə ko ki idibi kin, re oy al ə, a ibə al tɔ. ³⁷ Ningə e darɔ ne wa ki idibi kin ə a bə al, nə e kande ki me ti. Dəmajə ə e kandi təy, ə se kandi ne madi ki rangi. ³⁸ Luwə wa ade kadi rɔ ki go me ndigi ti ləne. Ningə kandi ne ki ra ra ka, Luwə ade kadi rɔ ki sɔbi dɔe.

³⁹ Ne je ki njé kədi rɔde pəti, darɔde to dangi dangi ɓi titi-naa al. Darɔ dije to ta dangi, darɔ da je to ta dangi, darɔ yəl je to ta dangi, taa

darɔ kanji je to ta dangi tɔ. ⁴⁰ Ne kində je ki dərɔ ti, ndolede e dangi taa ne kində je ki dɔnangi ti ne ndolede e ta dangi tɔ. ⁴¹ Kadi ɔsi ta dangi, nay nda ta dangi, taa mee je ndoyde to ta dangi tɔ. Ningə darɔ mee je wa kin ka ndoyde to dangi dangi ɓəy tɔ.

⁴² Be ə, ki lo koy ti lə njé koy je ka to be tɔ. Darɔ dəw ki dibi e darɔ ki a ndum, nə darɔ ki a j lo koy ti e darɔ ki a ndum al. ⁴³ Dibi-e tə darɔ ki dangi ti, nə a tɛɛ lo koy ti ki darɔ ki kəsi-gon. Dibi-e tə darɔ ki tɔge goto, nə a tɛɛ ki darɔ ki tɔgi. ⁴⁴ Dibi-e tə darɔ dəw, nə a tɛɛ lo koy ti ki darɔ ki go NDil ti. Təki darɔ ki go lo dəw ti to ka kin ə, darɔ ki go ndil ti ka to noɔ tɔ. ⁴⁵ E be ə, makitibi lə Luwə ə nə: «Adam ki dɔsəy e dəw ki nje kisi ki dɔne taa[☆],» ningə Adam ki dɔbəy ti e NDil ki nje kadi dije kaji. ⁴⁶ E Adam ki go NDil ti ə re kəte al, nə e e ki go darɔ ti ə re kəte, ningə e ki go NDil ti uti goe. ⁴⁷ Adam ki dɔsəy, e dəw ki dɔnangi ti ne, tado e bu dɔnangi ə Luwə ibə. Nə Adam ki kɔ joo j dərɔ ti taa ə re. ⁴⁸ Be ə, dəw ki Luwə ra-e ki bu dɔnangi titi-naa ki ne kində je ki dɔnangi ti ne, ə dəw ki j dərɔ ti taa, titi-naa ki ne kində je ki dərɔ ti taa tɔ. ⁴⁹ Ningə, təki ji titi-naa ki dəw ki rai-e ki bu dɔnangi ka kin ə, j-a titi-naa ki e ki j dərɔ ti taa tɔ.

⁵⁰ NGakom je, m-əl səsi madi oi təki darɔ ki məsi asi kadi a oo kɔbe lə Luwə al, taa darɔ ki ndum asi kadi tɛɛ lo ti ki dum ndum, al tɔ. ⁵¹ M-ge kadi igəri ne ki to lo ɓəyɔ ti kin: J-əi pəti j-a j-oyi al, nə j-əi pəti j-a mbəli rɔje. ⁵² Təbi ki dɔbəy ti a ɓa ningə, tə bəl kəm ki kində sipi be par ə dije pəti a mbəli. Loki təbi a ɓa ningə, njé koy je a ii ki rɔ ki a dum ndum, ningə je, j-a mbəl rɔje. ⁵³ Tado sɔbi kadi rɔ ki ndum un rɔ ki dum ndum, taa rɔ ki koy kadi un rɔ ki dum koy nim tɔ. ⁵⁴ Loki rɔ ki ndum a un rɔ ki dum ndum, ə rɔ ki koy a un rɔ ki

dum koy kin ningə, ta ki makitibi lə Luwə ə nə:

«Rə tətə yo ratata» kin a təl tane.

⁵⁵ «I yo, tətə rə lai e ra?

I yo, kəngi e ra?»

⁵⁶ Kəngi yo e majal, ningə təgi majal e ndu-kun tə. ⁵⁷ Adi ji rai oyo Luwə ki adi ji tətə rə ki takul Bəbe ləje Jəju Kirisi.

⁵⁸ Lo kin ti, ngakom je ki njé ndigi ləm, uwəi təgisi ba, ai də njasi ti me kilə ti lə Bəbe ki kanji kə. Tado kə ki isi ingəi me kilə ti lə Luwə kin e kare ki ndangi al.

16

Nə kaw mbata njé kaw-naa je ki Jorijaləm

¹ Ki oji də nə kaw ki mbata lə dije lə Luwə ki isi Jorijaləm ti, m-dəji səsi kadi irai təkə m-oji-n njé kaw-naa je ki dənangi Galasi ti kin be tə. ² M-əl səsi kadi ndə ki də kəte lə ndə je ki siri pəti pəti, kadi dəw ki ra dansi ti, ər nə me nə ti ləne ndəy ngəm dangi mbata kilə kin. Kadi ər ki go təge ti ki Luwə ade-n. Irai be mba kadi m-re bəy taa ikawī nə, al. ³ Ningə, dəkagilo ki m-a m-tee dansi ti bə, m-a m-ilə ki dije ki səi je wa imbəti-de, Jorijaləm ti. M-a m-adi-de makitibi jide ti kadi awi ki kadi-kare je ləsi. ⁴ A kin ə re to kadi mi wa m-aw ki rəm ningə, a awi səm naa ti tə.

Kəji kaw mba lə Pol

⁵ M-a m-tee rəsi ti noq ki ta rəbi ki Masəduwan ti. Tado, m-a m-ində dənangi ki Masəduwan gangi. ⁶ Dəmajə ə, m-a m-ra ndə je rəsi ti. Maji ə bə ka a gangi dəm ti rəsi ti, kadi tə indəi-mi ta rəbi ti adi m-aw lo ki səbi kadi m-aw ti. ⁷ Kawm kin, m-ge kadi re Luwə ndigi səm də ti ningə, m-ra səsi ngan ndə je ki asi tati. Kadi m-o səsi ki njam taa par al. ⁸ Ningə, m-a m-isi me bə bo ti ki Epəji ratata dəkagilo Pətəkoti ti. ⁹ Njé bə je ləm əi ngay Epəji ti, nə ta

rəbi to tagira nəm ti wətəngi kadi m-ra-n kilə ləm.

¹⁰ Re Timote re tee dansi ti ningə, irai-e adi e ki rənəl dansi ti, tado e ka isi ra kilə lə Bəbe tə mi be tə. ¹¹ Kadi dəw madi kare dansi ti kide al. Ningə kadi indəi-e ta rəbi ti kadi re tee rəm ti ki maje. Tado m-isi m-ngəm-e ki ndəgi ngako je ki a əi sie. ¹² Ki oji də ngokoje Apolosi, m-ilə dīgəm me ti ngay kadi aw rəsi ti, ində rəne naa ti ki ngakoje je ki isi awi ki rəsi ti, nə mee ndigi kaw ki bəsi ne ti kin al bəy. NDə ki ingə rəbi ə a aw bəy.

Ta ki kəji ki dəbəy ti ki kuwə ji-naa

¹³ Isi dəgi ti, ai də njasi ti me kadi-me ti ləsi, ai dīgəm ə uwəi təgisi ba. ¹⁴ Maji kadi irai kilə je pəti me ndigi-naa ti.

¹⁵ NGakom je, m-gər kadi igəri İsitəpanasi ki dije ki me kəy ti lie maji. Əi dije ki dəsəy ki adi mede dənangi ti ki Akay. Ningə, ki go me ndigi ti ləde, uni rəde kadi rai ki dije lə Luwə. Be ə, m-dəji səsi nə kare bəy. ¹⁶ Maji kadi, itəli rəsi go ta ti lə dije ki be kin, ə itəli rəsi go ta ti lə dije ki indəi rəde ta kilə ti isi rai səde tə.

¹⁷ Rəm nəl-m ngay də re ti lə İsitəpanasi, ki Pörtunatusi, ki Akaykusi. Tado, rai nə je ngay adi-mi tosi ti. ¹⁸ Uwəi angalm indəi nangi təkə rai səsi ka kin be tə.

¹⁹ *NJé kaw-naa je ki dənangi Aji ti uwəi jisi. Akila əi ki Pirisil, naa ti ki njé kaw-naa je ki isi me kəy ti ləde uwəi jisi ngay tə. ²⁰ NGakoje je pəti uwəi jisi. Maji kadi uwəi ji-naa mbəsi ti ki rənəl.

²¹ Ningə, e mi Pol ə wa ə m-dangi ta kuwə ji kin ki jim. ²² Re dəw madi dansi ti ndigi Luwə al ningə, kadi Luwə man-e. «Marana ta», Bəbe re. ²³ Kadi me-maji lə Bəbe Jəju e naa ti səsi. ²⁴ M-ndigi səsi kare kare pəti me kində rə naa ti ki Jəju Kirisi.

Makitibi ki kọ joo ki Pol ndangi adi Koreṭi je

Ta ki dọ makitibi ti ki kọ joo ki Pol ndangi adi Koreṭi je

Makitibi ti ki kọ joo ki Pol ndangi adi Koreṭi je kin, ta ki me ti tọji kadi dan Pol ai ki njé kaw-naa je ki Koreṭi ti maji boy al. Dije madi tuji me Pol ngay ki ta kælde je ki kilá rade je. Awi b̄iti ̄ali t̄aki Pol aw ki t̄ogi ki kadi e-n nje kaw kilá lə Jəju Kiris̄i al. Lo kin ti, Pol əl ta ngay. Nə re Pol əl ta ngay mindi ka, t̄oji njé kadi-me je ki Koreṭi ti t̄aki n-ndigi-de wa kin nim, n-sangi r̄əbi kulá noji naa ti s̄əde nim. E be ə, əl-n ta lə r̄one ki n̄al-ne ngay loki poyde ki maji re t̄e r̄one ti (7.5-15).

Go ta je ti ki ọji dọ n̄e je ki nḡa nḡa ki t̄e d̄e ti d̄onangi Ep̄aji ti (1.1-11), Pol ole me njé kadi-me je ki Koreṭi ti dọ n̄e je ti ki to ki n-inḡə r̄ode ti me kulá noji ti ki to dande ti n-ai s̄əde je, ninḡə t̄oji nda kilá lə nje kaw kilá lə Jəju Kiris̄i adi-de ḡari t̄o. Pol ər-de gin n̄e ki n-əl-n-de ta je ki nḡa nḡa me makitibi ti l̄ane ki d̄os̄ay ki n-adi-de, ninḡə əl-de t̄aki n-inḡə r̄on̄al go ti, mbata ta ki nḡa ki n-əl-de, kandidate ki maji t̄e go ti (1.12-7.16).

NGa ninḡə, ki ọji dọ n̄e kaw ki mba ra-n ki njé kadi-me je ki d̄onangi Jude ti (8-9), Pol d̄aji Koreṭi je kadi ai njé ra maji, ninḡə əl-de ə n̄ə: «iḡari ra maji lə B̄aḄe l̄aje Jəju Kiris̄i maji. Kiris̄i ki e nje n̄e kinḡə, nə ra r̄one nje ndoo ti mbata l̄asi, kadi me ndoo ti lie, s̄ai, it̄ali njé n̄e kinḡə je» (8.9).

Me nd̄agi ta je ti ki re go ti (10-13), Pol t̄al il̄a jine k̄am dije ti ki njé k̄al k̄ə n̄ə e asi kadi e nje kaw kilá al kin. B̄a t̄al ta makitibi l̄ane ki ngon ta ki nd̄ay be ki əl ki mindi ki maji (13.11-13).

NDu Pol ki j-inḡə me makitibi ti lie ne kin, isi sangi maji lə dar̄one wa al, nə isi sangi kadi ḡari t̄aki e t̄ogi ki Luw̄ə wa ə ade ə isi ra-n kilá lie, ninḡə kadi taai Poy Ta ki Maji kin t̄ə ta ki r̄ojeti nim, kadi ḡari Kiris̄i t̄ə B̄aḄe l̄ade nim t̄o.

Kuw̄ə ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilá lə Jəju Kiris̄i ki go ndigi ti lə Luw̄ə, naa ti ki ngok̄o je Timote, j-uw̄ə jisi s̄ai njé kaw-naa je lə Luw̄ə ki isi Koreṭi ti, taa j-uw̄ə ji dije lə Luw̄ə ki isi d̄onangi ti ki Akay ti tae ba p̄ati t̄o[☆].
² Kadi me-maji ki kisi-maje lə Bawje Luw̄ə ai ki B̄aḄe Jəju Kiris̄i e naa ti s̄əsi.

Pol ra oyo Luw̄ə

³ J-il̄ə t̄oji dọ Luw̄ə ti ki Baw B̄aḄe l̄aje Jəju Kiris̄i. Bawje ki me-maji lie to mbar mbar, ki e Luw̄ə ki nje s̄ol me me n̄e je ti p̄ati. ⁴ E ə e nje s̄ol me je d̄o k̄o je ti ki dangi dangi, mba kadi je ka ji s̄ol me dije ki k̄o je ki dangi dangi t̄e d̄ode ti t̄o. Kadi ji s̄ol mede ki me-s̄ol ki j-inḡə r̄əe ti. ⁵ Be t̄ə ə, t̄aki j-inḡə-n k̄o lə Kiris̄i ngay, Kiris̄i s̄ol meje ngay t̄o. ⁶ Re j-isi j-inḡə k̄o ɓa, e ki mba kadi mesi s̄ol-n, taa e mbata kaji l̄asi t̄o. Re me je s̄ol ɓa, e ki mba kadi adi s̄əsi me-s̄ol t̄o. NGa ninḡə, me-s̄ol kin a ra kadi t̄ə uw̄ai t̄oḡisi ba me k̄o ti t̄aki j-isi j-inḡə k̄o kin be t̄o. ⁷ Lo kin ti, j-ind̄ə meje d̄osi ti njiriri, tad̄o ji ḡər kadi loki isi ind̄ai r̄osi naa ti s̄aje d̄o k̄o ti, isi ind̄ai r̄osi naa ti s̄aje d̄o me-s̄ol ti ki j-isi j-inḡə t̄o.

⁸ NGakom je, ji ndigi kadi iḡari go k̄o ki t̄e d̄oje ti d̄onangi Aji ti kin. Dije adi-je k̄o kadi ki dum k̄al tae, e k̄o ki al d̄o sinḡaje. D̄əw ki ind̄ə mene d̄o ti kadi n-a n-isi ki d̄one taa goto. ⁹ Je j-ind̄ə meje ti kadi je dije ki gangi ta koy d̄oje ti ngata. Ninḡə e be mba kadi j-uw̄ə-n kul r̄oje je wa al, nə kadi j-uw̄ə kul Luw̄ə ki nje kadi njé koy je j̄i lo koy ti. ¹⁰ E e ə taa-je ta ko koy ti kin, ninḡə a nay ki lo taa-je tae

ti. E ə j-ində meje dəe ti, kadi a taa-je ta ko koy ti kin 6əy. ¹¹ Ningə, səi wa ka isi indəi rəsi ta ti tə, me kəl ta ti ki Luwə mbata ti ləje. Luwə a ra səje maji ki rəbi ne ki dije ngay dəji mbata ti ləje. Lo kin ti, maji kin a təl ne ra oyo lə dije ngay mbata ti ləje tə.

Polyəti ndune oji də kaw mba ləne

¹² Ne ki adi-je rənəl, meje uwə-je ki ta al, ji gər kadi njiyəje dan dije ti ki gəri Luwə al, e ki hal ki səl ləm ləm, ki ne ra ki rəjeti ki j rə Luwə ti. Ningə e njiyə ki ji njiyə ki gosi lə dəw al, nə ki ra maji lə Luwə. Ki bo ngay, e ki pa njiyə kin ə ji njiyə-n ki rəsi ti. ¹³ Ta ki ji ndangi j-adi səsi kin, e ta madi ki rangi al, nə e ne ki itidəi ə igəri me wa kin par. NGA ningə, m-gər kadi a gəri me ay njay 6əy. ¹⁴ Təki igəri ndəy ngata kin, a igəri ay njay, ndə təl Babe Jəju ti ki j-a je ne rənəl ləsi təkə a səi ne rənəl ləje kin be tə. ¹⁵ Ki me ki ti kati kin ə, m-ndigi kadi səi ə m-teə dəsi ti kəte, kadi m-adi səsi ingəi ra maji ki kə joo. ¹⁶ NGA ningə kadi m-ı dəsi ti taa m-aw dənangi Masəduwan ti, ə m-ı Masəduwan ti 6a[☆], m-təl m-re dəsi ti gogi 6əy kadi tə irai səm me ne ge je ti ləm kadi m-aw Jude ti. ¹⁷ NDum ki m-un kin, m-un ki nōj be par al, taa ndigi ra je ləm e ki go mər ta ti lə dəw kadi tə m-əl m-ə nə «oyo» ə m-təl m-ə nə «jagi» al. ¹⁸ Luwə asi kadi ma naji ləm: ta je ki j-əl səsi e «oyo» nim «jagi» nim al. ¹⁹ Tadə Jəju Kirisi, NGon lə Luwə ki je ki Silasi je ki Timote je[☆] j-ilə səsi mbə ta lie kin e «oyo» nim «jagi» nim al. E dəw ki ta ki a ingə rəe ti e «oyo» par. ²⁰ Ningə kun mändi je lə Luwə pəti, Kirisi ə e nje tōji-de kə nə «oyo» e ki rəjeti, taa e ki go rəbi lie tə ə j-isi j-əl-n j-ə nə «Amen», mba kulə-n tōji də Luwə ti tə. ²¹ Ningə e Luwə ə e nje kadi-je nim, səi je nim, tōgi me kində rə naa ti ki Kirisi. E ə mbəti-je ində-je ta dangi mbata ləne. ²² E e tə ə

ində ndaji ləne rəje ti tə ne ləne, taa ində NDilne meje ti tə ne ki adi-je də kəte dan ne maji je ti ki ində ta dangi mbata ləje, kadi a adi-je.

²³ Mi m-dəji Luwə kadi gangi ta ndəm, re m-ngom: ningə e mba kadi m-tuji mesi al, ə m-təl m-re-n Koreṭi ti gogi al. ²⁴ Ningə ji sangi rəbi kadi j-ində tōgi dəsi ti kadi adi mesi al jagi, tadə isi uwəi tōgisi ba me kadi-me ti ne ngata. Ne ki j-isi ji sangi, e kində rə naa ti səsi də kilə ti mba kadi ingəi rənəl.

2

¹ Ki oji dəm, m-o maji ngay kadi m-təl m-aw rəsi ti gogi al, nə tə m-tuji mesi. ² Tadə re m-tuji mesi ə, dəw ki a adi-m rənəl goto. Dəw ki a adi-m rənəl 6a, e səi ka ki m-a m-tuji mesi ka kin par. ³ Ningə, e gine kin ə, m-ndangi-n makitibi tə ndangi m-adi[☆] səsi kadi tə m-aw ki rəm al. M-aw ki rəm al nə tə dije ki kadi adi-mi rənəl, təli tuji mem tə tuji yo. M-gər maji ngay, ki oji dəsi, kadi rənəl ləm e rənəl ləsi pəti. ⁴ E ki me-kə ki ngay, ki me ki ur made, ki man nō ki tə kəm ə m-ndangi-n makitibi m-adi səsi. Ningə e ki mba kadi m-tuji-n mesi al, nə kadi igəri ndigi ki m-ndigi səsi.

Me Pol səl də dəw ti ki nje tuji mee

⁵ Re dəw madi e nje gin me ki tuji 6a, e mi ə tuji mem al, nə e səi pəti ə tuji mesi. Ki kadi j-əl j-adi al də maji al 6a, tuji me dije madi dansi ti. ⁶ Ningə ko dəw ki be kin, ta kosi je ki kaw-naa ki dəe ti wa kin ase naki. ⁷ E be ə, ki 6asine kin, kadi adi mesi səl dəe ti, ə iləi dīgəm me ti, nə tə me tuji ki al də maji j tōy dəe. ⁸ Lo kin ti, m-dəji səsi kadi oji-e ndigi ki indigi-e adi gər. ⁹ NGA ningə, gin ndangi ki m-ndangi makitibi m-adi səsi e kadi m-na mesi m-o se itəli rəsi go ta ti me ne je ti pəti wa. ¹⁰ Loki mesi səl də dəw ti ki ra ne ki majal, mi ka mem a səl dəe ti tə. NGA ningə, re

mem sɔl, loki ne madi to kadi mem sɔl dɔ ti 6a, e mbata ti ləsi ə mem sɔl-n ta kəm Kirisi ti. ¹¹ MBA kadi *Satə ingə ta rəbi dɔje ti al, tado ji gəri ndigi ra je lie 6əti.

Me Pol a sururu

¹² Loki m-aw m-teɛ Tirowasi ti kadi m-ilə mbɛ Poy Ta ki Maji lə Kirisi, m-o kadi Babe teɛ ta rəbi pay adi-m, ¹³ nə mem a sururu, tado m-ingə ngokom Titi al. E be ə, m-iyə njé kadi-me je, ə m-un ta rəbi kaw Masəduwan ti[☆].

Təti rɔ me kində rɔ naa ti ki Kirisi

¹⁴ J-ilə toji dɔ Luwə ki ɔy-je ki dɔkagilo je pəti adi-je me rɔ ti ki Kirisi təti kin. Luwə un-je ilə-n mbɛ lə Kirisi ki lo je pəti adi dije gəri-e tə nom kagi ki bayə əti maji ki sane ki lo lo be. ¹⁵ Lo kin ti, ji to tə nom kagi ki bayə əti maji, ki Kirisi un adi Luwə be. J-əti maji, mbata ti lə dije ki isi sangi kaji nim, mbata ti lə dije ki isi awi tuji ti nim tɔ. ¹⁶ Ki rɔ dije madi ti, e bay yo ki isi aw səde koy ti, nə ki rɔ njé ki nungi ti, e bay kaji ki isi aw səde kaji ti tɔ. Ə se nə ə asi kadi ra kilə kin wa? ¹⁷ Je ji to tə ndəgi dije ngay ki isi uni ta lə Luwə tə ne ra gati kin al. J-əl ta ki rɔjeti, ki j rɔ Luwə ti, ta kəm Luwə ti me kində rɔ naa ti ki Kirisi.

3

Bəə kilə je ki me kilə mindi ti ki sigi

¹ Kadi m-dəji m-o se j-isi ji sangi kadi ji toji rɔje je wa ka 6əy wa? Se kadi ji ra təkidi dije madi isi rai, ə isi taai makitibi lo ki rangi ti kadi ma naji dade ti ki rasi ti je taai jisi ti awi ki lo ki rangi ti je kin be wa? ² Makitibi ki kadi ma naji dɔje ti 6a, e darəsi səi je wa. Səi makitibi ki ndangi ngame je ti, ki dije pəti gəri nim isi tidəi nim. ³ To ki taga kadi səi makitibi ki Kirisi ndangi adi-je jije ti, ilə-n-je. Kirisi ndangi ki man ndangi ne makitibi ti al, nə ndangi ki NDil

Luwə ki nje kisi kəm ba; e makitibi ki ndangi dɔ mbal ti al, nə ndangi ngame dəw ti[☆].

⁴ E kin ə e me je ki j-adi ta kəm Luwə ki takul Kirisi. ⁵ Ningə j-a j-əl j-ə nə e ki tɔgije je wa ə ji ra-n ne madi al, nə e ki tɔgi ki j rɔ Luwə ti. ⁶ E Luwə wa tɔ ə adi-je tɔgi, adi ji təl-n njé ra kilə 6əə je me kun mindi ti ki sigi. E kun mindi ki e gin *NDu-kun ti al, nə e gin NDil Luwə ti. Tado NDU-kun ki ndangi e nje re ki koy, nə NDil Luwə e nje re ki kaji.

⁷ Kəte ndu-kun e ki ndangi ki ku ta je kare kare go-naa ti dɔ ba mbal ti, 6a kunji Luwə unji dɔ ti. *Moji ki nje re ki ndu-kun ka kin, ta kəme ɔ por wor wor, ki lo kadi ngan *Isirayəl je ɔgi ta kəme goto[☆]. Ningə ta kəme ki ɔ por kin, unji dɔkagilo ndəy be par ə gine a gangi. Ə re ra kilə ki NDU-kun ki nje re ki koy adi tɔba be ningə, ⁸ ra kilə ki NDil Luwə a əti 6əl ki dum 6əy. ⁹ Re kilə lə NDU-kun ki a aw ki dije me ta ki gangi ti adi tɔba ningə, kilə ki kadi Luwə tidə-n dije dije ti ləne a adi tɔba ki əti 6əl ngay 6əy. ¹⁰ J-asi kadi j-əl j-ə nə, tɔba ki dɔ kəte, tɔge goto nɔ tɔba ti ki 6one kin, ki e tɔba ki itə e ki kəte say. ¹¹ Kin ə ne ki lo ti ə a ində də ə ingə tɔba ningə, ne ki a to biti ki nɔ ti tɔba lie a əti 6əl ki dum. ¹² Ne ki j-isi ngəm tae kin ə ra adi j-aw ki me ki tji kati. ¹³ Je ji ra təkidi Moji ra-n kin al. Moji ki ilə kibi ta kəmne ti kadi ngan Isirayəl je ooi ta təl ta kunji ki lo ti ə a goto kin al[☆]. ¹⁴ Ne gər lə ngan Isirayəl je goto, dɔde bay bay. Ningə biti 6one kin ka, loki isi tidəi Kun mindi ki kəke 6a, kibi kin to ba wa 6əy. To ba, dəw un kəmde ti al, tado e ki kində rɔ naa ti ki Kirisi ə kibi kin a goto-n kɔ ta kəmde ti. ¹⁵ Biti 6one kin ka, loki isi tidəi makitibi je ki Moji ndangi kin ə, kibi madi uti kəmde dɔ ne gər ti wa 6əy. ¹⁶ E ki go rəbi kadi-me Kirisi par ə kibi kin a goto-n ta kəm dəw ti[☆].

☆ 2:13 12-13: Knjk 20.1 ☆ 3:3 Teɛ ki taga 24.12; Jərəmi 31.33; Ejakal 11.19; 36.26 ☆ 3:7 Teɛ ki taga 34.29 ☆ 3:13 Teɛ ki taga 34.33 ☆ 3:16 Teɛ ki taga 34.34

17 Tado Babe e NDil, ningə loki NDil Babe e titi, loe ti kin ə taa kiyə taa e titi to. ¹⁸ Ningə j-əi pəti, kibi e ki goto kəmje ti kə, adi ji tōji tōba lə Babe roje ti təkı kotirongi a tōji-n ndil dəw be. Lo kin ti, ji mbəl ji to tə Babe wa be. Babe ki e NDil adi tōba lie unji doje ti unji kunji ki əti bəl ki də made ti, də made ti.

4

Kirisi e naa ti ki njé kaw kilə je

¹ Təki e kilə ki Luwə ə adi-je ki go me-maji ti lie, tagije goto ta ti al. ² Je ji mbati ne ra ki lo bəyo ti, ki ne ki to rəsəl ki dije isi rai. Pa njiyəje e ki lo kədi kəm-naa ti al, taa ji mbir ta lə Luwə dam kare al to. Lōki ji tōji ne ki rōjeti ki taga ba, ji sangi kadi ji taa me dije ta kəm Luwə ti tə taa yo. ³ Nga ningə, re Poy Ta ki Maji ki j-isi j-ilə mbəe kin, to lo bəyo ti ba, to lo bəyo ti mbata lə dije ki isi awi tuji ti, ⁴ mbata lə njé me ngə je. Su ki nje kōbe də dənangi ti ne, bəy angalde bəy, ne gər ləde goto, adi lo kadi ooi kunji Poy Ta ki Maji ki nje tōji tōba lə Kirisi kin goto. Kirisi ki e bana kəm Luwə wa. ⁵ Təki rōjeti, j-isi j-ilə mbə roje je wa al, nə e Jəju Kirisi ki Babe ə j-isi j-ilə mbəe. Nga ningə je wa je bəə ləsi mbata ti lə Jəju. ⁶ Tado Luwə ki nje kəl ə nə: «Kadi kunji unji dan til ti» kin ə adi kunje unji ngameje ti, mba kadi ji gər-n kəti bəl lie ki unji pal kəm Kirisi ti kin.

⁷ Ningə ne maji lə NDil kin, j-oti daroje ti ki tō ki to tə ngoo ki kibə ki nangi be kin. E be kadi to ay njay təkı tōgi ki əti bəl kin j rə Luwə ti bi j roje ti je al. ⁸ Kō je ki dangi dangi kawı-naa ki doje ti, nə budi singə je al; meje gangi man, nə j-ore meje ngə wa kin. ⁹ Dije indəi kəmje ndoo, nə Luwə iyə-je kə al; tōti-je nangi, nə tōli-je al. ¹⁰ Daroje isi oy ko koy lə Kirisi ki dəkagilo je pəti, mba kadi dije ooi təkı Kirisi isi kəm ba daroje ti. ¹¹ Tado je ki j-isi ki doje taa, j-isi

ta koy ti ki dəkagilo je pəti mbata ti lə Kirisi. E be kadi dije ooi təkı Kirisi isi kəm ba daroje ti ki ndə madi ə a oy kin. ¹² Lo kin ti, je j-a je ta koy ti kadi tə səi isi kəm ba to.

¹³ Təkı e ndil kadi-me ki kare ba ə isi ra kilə meje ti, makitibi lə Luwə ə lə nə: «E mbata kadi ki m-adi mem Luwə ə m-əl ta lie».¹⁴ Ningə je ka e mbata kadi ki j-adi meje Luwə ə j-əl ta lie to. ¹⁴ Tado ji gər kadi, Luwə ki tēē ki Babe Jəju lo koy ti kin, a tēē səje lo koy ti ki Kirisi to. A tēē səje kadi ində je nim, səi je nim kadine ti. ¹⁵ Ne je pəti ki tēē doje ti e mbata maji ləsi. Ningə, lo kin ti, ra maji lə Luwə a to mbar mbar kadi aw ki də dije ti ki kəte kəte. Aw ki kəte kəte kadi tə dije ki njé kəl ta ki Luwə, rai-e-n oyo je, piti-e-n je, toi mbar mbar ki də ti.

¹⁶ E mbata kin ə, j-ingə-n tōgi par par. Re daroje ki koo ki kəm ne kin ə tōge isi təl ki gogi ka, ndilje isi ingə tōgi ki rangi ki ndə je ndə je. ¹⁷ Tado kō je ki j-isi j-ingə-de bone kin, e kō ki dəkagilo lie e ndəy be par, taa əle kəl kare to, loki j-un j-ində kadi tōba ti ki əti bəl, ki dəbəye goto ki a re go kō je ti kin. ¹⁸ Ne ki j-isi j-ay ngode, e ne ki dəw oo ki kəmne kin al, nə e ne ki dəw oo ki kəmne al yo. Ne ki dəw oo ki kəmne, ndəe e ngay al, nə ne ki dəw oo ki kəmne al, a to biti ki nō ti.

5

Darə ki sigi

¹ Ji gər maji kadi re daroje ki je me ti dənangi ti ne, ə ra rəne təkəy-lo be kin tuji ə, j-aw ki darə ki sigi ki e kəy ki Luwə ra adi-je me dərə ti nō, ki e kəy ki dəw ra ki jine al. E Kəy ki a to biti ki nō ti. ² Ningə ki basine kin, j-isi ji timə rusi rusi, ji ndigi ngay kadi j-aw j-ur me kəy ti ləje ki dərə ti kin. ³ Nga ningə, re j-ur me kəy ti ki dərə ti ki sigi kin ə, dəw a oo-je ki roje kare al. ⁴ Tado kisije me darə ti, ki e kəy-lo kin, ji timə rusi rusi, ne al

də singəje. Ningə ji ndigi kadi j-ər rəje kə me darə ti kin al, nə ji ndigi kadi j-ilə darə ki dərə ti də ti, kadi darə ki kəm dəbi jine də darə ti ki koy. ⁵ Ningə e Luwə wa ə ində kadi ne je kin a rai ne be doje ti. E e ə ində NDilne meje ti tə ne ki adi-je də kəte dan ne maji je ti ki ində ta dangi mbata ləje, kadi a adi-je.

⁶ Lo kin ti, j-uwə təgije ba ki dəkagilo je pəti. Ningə ji gər kadi loki je me darə ti ki dənangi ti ne kin bəy 6a, je gidi kəy ti ləje, say ki Bəbe. ⁷ Təki rəjeti, e kadi-me Kirisi ə j-isi j-aw-n, 6i e kəmje 6a oo lo ə j-isi j-aw-n al. ⁸ J-uwə təgi je ba ə j-isi j-aw-n, ningə ji ndigi ngay kadi j-iyə darə kin, ə j-aw j-ində be kadi Bəbe ti. ⁹ NGA ningə, re j-isi-n me darə ti kin, ə se ji tuse j-iyə, ne ki uwə meje, e ta kadi ji nəl Bəbe. ¹⁰ Tadə səbi kadi j-a ji tē kare kare kadi j-a nō Kirisi ti, lo gangi ta ti lie. Dəw ki ra ka a ingə ne ki səbi dəne, ki go kilə rae ti ki un darəne ra-n: ki re e-n kilə ki maji ə se kilə ki majal.

¹¹ Gin ne ki kadi ji 6əl-n Bəbe, ji gər maji, e ə j-isi sangi rəbi kadi ji buki-n dije goje ti. Luwə gər-je ay njay, ningə m-gər kadi səi je ka, ki kadi əli ta ki ngom al 6a, igəri-mi ay njay tə. ¹² Ji ndigi kadi ji təl j-əl ta də rəje ti rangi bəy taa kadi igəri-je, al, nə j-adi səsi ta rəbi kadi rəsi nəl səsi dəje ti. Lo kin ti, a ingəi ta ki kadi a turi dije ti ki isi indəi gude ki ne ra ki gidide ti ne kare, 6i ne ra ki ngamede ti al kam. ¹³ Re e rəjeti kadi je dije ki dəje goto 6a, e mbata ti lə Luwə ə dəje goto-n, a re je njé kəm-kaa je tə 6a, e mbata ti ləsi ə je-n njé kəm-kaa je tə. ¹⁴ Təki rəjeti, ndigi-naa lə Kirisi o be dəje ti, je ki ji gər təki dəw kare ba oy mbata ti lə dije pəti, adi dije pəti oyi kin. ¹⁵ Oy mbata ti lə dije pəti, mba kadi dije ki isi ki dəde taa, isi ki mbata ləde əi je wa al ngata, nə mbata ti lə dəw ki oy ə j lo koy ti mbata ləde kin.

¹⁶ NGA ningə, j-a j-o dəw ki go koo-e ti lə dəw al bitə ngata. Re kəte je, j-o Kirisi ki go koe ti lə dəw ka, ki 6asine kin, j-a j-o-e be al ratata ngata. ¹⁷ Re dəw ində rəne naa ti ki Kirisi 6a, e ne kində ki sigi. Ne je ki kəke dəi kə, ne je ki rəe ti pəti, təli ne ki sigi. ¹⁸ Ningə ne je kin pəti j rə Luwə ti, ki nje təl kulə-je noji naa ti səne, ki rəbi lə Kirisi. Luwə ki adi-je kilə kulə dije noji naa ti sie e wa. ¹⁹ Tadə e Luwə ə, ki rəbi lə Kirisi, ilə-n dije ki duniya ti, noji naa ti səne, ki kanji tidə majal je ləde ki rai. NGA ningə, ində ta kulə noji naa ti taje ti kadi j-ilə mbeə.

²⁰ Je dije ki Luwə ilə-je tə nje ra kilə to Kirisi ti. NGA ningə, Luwə un-je 6ar-n səsi ki rəne ti. Me tə Kirisi ti, j-uwə njasi ba, iləi noji naa ti ki Luwə. ²¹ Kirisi ki ra majal al, nə Luwə əy majal je ləje ki dəe ti. Jy ki dəe ti, mba kadi ki rəbi lie, Luwə tidə-n-je dije ti lane.

6

¹ Təki je j-ində rəje naa ti ki Luwə də kilə ti, ji dəji səsi kadi ikidi ra maji lə Luwə ki ingəi kin al. ² Tadə Luwə wa əl ə nə: «Dəkagilo ti ki maji, m-o də ndui, NDə ki e ndə kaji dije, m-re m-əsi sili.»

NGA ningə, dəkagilo ki maji nga ə to kin, ndə kaji dije nga ə re kin^ə.

³ Kadi tə kilə ki j-isi ra kin ta goto də ti, ji sangi rəbi kadi ji tigə dəw madi jigə ti al. ⁴ Ne ki j-isi sangi, ji sangi kadi ji toji me ne je ti pəti, təki rəjeti, je 6əə kilə je lə Luwə. J-uwə təgije ba ə ji təl j-uwə bəy, me kə je ti, me kəm-to-ndoo ti, me 6əl ti, ⁵ gin kində ti lə dije, me dangay ti, ki me sulə ti ki dije suləi kosi je dəje ti. Me kilə ti ki al də singəje, lo to 6i goto, lo kuso ne goto, ka j-uwə təgije ba^ə. ⁶ Ji toji kadi je 6əə kilə lə Luwə me kay njay ti, me gər Luwə ti, me kore me ti, me ra maji ti. NDil Luwə e səje naa ti, ji ndigi dije ndigi ki rəjeti. ⁷ Ji toji kadi je 6əə kilə lə Luwə me

kilə mbe ta ti ki rəjeti, ki j-ilə ki təgi lə Luwə. Ne kati ləje, ki də rə ləje, e ne ra ki dana ta kəm Luwə ti. ⁸ Dije əsi gonje je, iləi rəsəl dəje ti je, əli ta ki majal dəje ti je, əli ta ki maji je. J-isi j-əl ta ki rəjeti kin ka ooi-je tə njé ngom je, ⁹ gəri-je bəti, nə ooi-je tə dije ki gəri-de al be, j-a ji njiyə ki dəje taa, nə ooi-je tə njé koy je. Uwəi-je dangay ti ki kanji təl-je, ¹⁰ tuji meje ka rəje nəl-je par par. Je njé ndoo je, nə ji təl dije ngay njé ne kingə ti, to tə ne ki ne ləje goto be, nə ki rəjeti ba, ne kingə je pəti e yaje.

¹¹ Səi dije ki Koreti ti, j-əl səsi ka kəm ta, ji tēē meje ki rəsi ti. ¹² Ji təji səsi ndigi ki ji ndigi səsi ki taga, nə e səi je ə itēēi mesi adi-je al. ¹³ Lo kin ti, m-əl səsi ta təki baw ngan je a əl-n ngane je ta kin be. Ningə ji dəji səsi kadi səi ka, itēēi mesi adi-je təki je ji tēē-n meje j-adi səsi ka kin be tə.

Gangi naa ki majal

¹⁴ Maji kadi iləi dəsi ki noo be par gin jugi ti ki kare ba ki njé ki gəri Luwə al kam al. Ne ki rəjeti ki ne ki majal a indəi rəde naa ti al; kunji əi ki til əsi kadi a indəi rəde naa ti al. ¹⁵ Lo kadi Kirisi əi ki Su tade əsi naa goto; dəw ki gər Luwə əi ki dəw ki gər Luwə al, ne ki a uwəi-naa də ti goto. ¹⁶ Ne ki a ore kəy lə Luwə ki kagi yo je naa ti goto. Tado j-əl ba, j-əl kəy lə Luwə ki nje kisi kəm ba təki Luwə wa əl-n ə nə:

«M-a m-ra be dande ti, ə m-a m-njiyə səde naa ti,
M-a mi Luwə ləde, ə əi a əi dije ləm tə[☆].»

¹⁷ E mbata kin ə, Baəe əl-n ə nə:

«İgangi-naa ki dije ki gəri-mi al,
Ədi ne ki to nje al,
Ba mi m-a m-uwə səsi ki rəm ti[☆].»

¹⁸ Baəe ki nje təgi pəti əl bəy ə nə:

«M-a mi Bawsi, ə səi, a səi ngan ləm ki dingəm ki ki dəne[☆].»

7

¹ NJé ndigi je ləm, təki j-ingəi ndu-kun je ki Luwə un adi-je be kin, maji kadi j-əi je wa, j-ayi rəje njay də ne ti ki a tuji darəje ki ndilje. Ningə adi j-indəi rəje ta dangi me bəl Luwə ti.

Rənəl lə Pol

² İndəi-je dan ursi ti! Dəw madi ki ji ra sie majal goto, dəw ki ji tə ko ne lie goto, taa dəw ki j-əde ji taa ne lie ka goto tə. ³ Ningə m-əl ta kin be kadi m-gangi-n ta dəsi ti al, tado m-əl kəte ngata təki j-ində səsi dan urje ti kadi re e koy ə koy, kaji ə kaji. ⁴ M-ti mem kati ki rəsi ti, rəm nəl-m ngay dəsi ti. M-ingə təgi ngay, rənəl təi dəm, me-kə je ti ki j-ingə-de.

⁵ Loki ji re ji tēē dənangi Masəduwan ti nu kin, lo kər kəə goto, j-ingə kə je ki dangi dangi, rə gə gidije, bəl rəsi meje. ⁶ Nə Luwə ki nje kilə dingəm me dije ti ki njé səl dade, adi-je təgi ki rəbi re lə Titi.

⁷ NGA ningə, e re lə Titi par ə adi-je təgi al, nə e təgi ki adi-e kin tə ə adi-je təgi. Titi əl-je təki indigi ngay kadi oi-mi, taa man no re kəmsi ti nim, ta o mesi nim mbata ti ləm. Lo kin ti, m-ingə rənəl ngay də made ti bəy.

⁸ Re makitibi ki m-ndangi m-adi səsi kəte kin tuji mesi ka, m-ndingə rəm də ti al. Re m-ndingə rəm də ti bə, e mba koo ki m-o kadi tuji mesi dəkagilo madi ti[☆]. ⁹ Ningə ki basine kin, rəm nəl-m mbata mesi ki tuji kin al, nə mba ke ki me tuji ləsi aw səsi adi iyəi rəbi ne ra ki majal kə. Mesi ki tuji kin ə e ne ki Luwə ndigi, adi-je j-əl təki ne madi ki majal kare ki ji ra səsi goto. ¹⁰ Tado me tuji ki nəl Luwə, re ki kiyə rəbi ne ra ki majal kə, mba kadi tēē ki dəw kaji ti, ki kanji kadi dəw ndingə rəne də mee ti ki tuji kin. Nə me tuji ki dəw iyə-n rəbi ne rane ki majal kə al, a re ki koy. ¹¹ Ki basine kin, səi je wa oi kandi me tuji ki nəl Luwə kin ki kəmsi. Ra adi itoi bi də rəsi ti al! İdəji me-səl ki rə tisi nim,

☆ 6:16 Ləbətiki 26.12; Ejəkəl 37.27 ☆ 6:17 Ejay 52.11; Ejəkəl 20.34 ☆ 6:18 2 Samiyəl 7.14; Ejay 43.6 ☆ 7:8 2.3

indingai rasi ngay nim, bal tol sasi nim, indigi ngay kadi oi-mi nim, ta o mesi mbata lam nim, taa tasi e do daw ti ki ra ne ki go rabe ti al ka kin nim to. Itoji me ne je ti pati taki ta kin sai, igotoi me ti. ¹² NGA ninga, m-ndangi makitibi kin m-adi sasi mbata la daw ki ra ne ki go rabe ti al kin al nim, taa mbata la daw ki ne ki go rabe ti al kin tuji me al nim to. Na e mba kadi sai je wa, oi tinga ki itingai bil mbata ti laje kin ki kamsi, ta kam Luwa ti. ¹³ E kin a e ne ki adi-je togi. Ninga j-inga togi par al, na j-inga ronal ki bo ngay a wa bay to, loki j-o nal ki ro Titi nal-e mbata kuwa ki sai pati uwai angale indai nangi me kalsi ti ki itoji. ¹⁴ Kinda ki m-un sasi m-inda-n gum ki rae ti kin, rom sal-m al. Ta ka ki j-al-n sasi ta ki rojeti ki ndo je, piti ki ji piti sasi no Titi ti toji rone ki taga kadi e ta ki rojeti. ¹⁵ Lo kin ti, rae nal-e ngay bay dasi ti, loki me ole do tal ro go ta ti lasi pati, ki kuwa ki uwai-e ki rasi ti ki buki-naa ti ki bal. ¹⁶ Rom nal-m ngay adi m-inda mem dasi ti me ne je ti pati.

8

Kaw ne mba ra-n ki nje kadi-me je ki Jorijalam

¹ NGakom je, ji ndigi kadi igari maji ki Luwa ra ki nje kaw-naa je ki donangi Masaduwan ti kin. ² Ko je ki dangi dangi tee dode ti, na be ka rade nal-de ki al do maji, adi me ndoo ti lađe ki ngay wa kin ka, adi ne maji je lađe ngay ki me ki kare. ³ M-ma naji lađe do ti taki adi ki go togide ti, ki madi je adi ki al do togide wa bay. Ninga e ki me ndigi lađe wa a adii. ⁴ Daji-je a tal daji bay, kadi j-adi-de ta rabi kadi n-ai ka n-ilai jide me ne kaw ti ki mbata la dije la Luwa ki isi Jorijalam ti kin to*. ⁵ Rai ne ki al do e ki j-inda meje do ti kadi a rai. Uni rade wa adi Bađe kate, ninga go ti, uni adi-je to, ki go ndigi ti la Luwa.

⁶ E mbata kin a, j-ilā-n dingam me Titi ti kadi tal aw tol ta kilā ne kaw ki mba ra maji kin, taki ilā-n ngire dansi ti ngata kin. ⁷ NGA ninga, taki sai nje ne ki to mbar me ne je ti pati, adi e me kadi-me ti, me kuji kal ta ti, me ne gar ti, me tinga bil ti ki kanji to bi do ro ti, ki me ndigi-naa ti ki ji toji sasi rabe, maji kadi itoji taki kilā ra maji kin e ne kinga lasi ki awi mbar mbar to. ⁸ Ninga e ne ki m-inda dasi ti ki togi al; re m-al sasi ta tinga bil la madisi je ba, e mba kadi sai, oji ndigi-naa lasi ki rojeti adi dije gari, me ne kaw ti kin. ⁹ Tado igari ra maji la Bađe laje Jaju Kirisi maji. Kirisi ki e nje ne kinga, na ra rone nje ndoo ti mbata lasi, kadi me ndoo ti lie, sai, itali nje ne je. ¹⁰ E ta ki go koe ti lam ki m-o a m-al do ti. Ninga e ta ki sabi dasi wa maji, mbata sai, a sai dije ki dasay ki irai kilā kin. Sai dije ki dasay me ra-e ti par al, na sai dije ki dasay me kun-ndu ti ki mba ra-e. ¹¹ A ki basine kin, maji kadi itali ta kilā kin, mba kadi, ki go togisi ti, kilā ki irai ngata nim, ndigi ra-e nim, isi naa ti lay. ¹² MBata, loki daw adi ne ki me ki kare, Luwa taa ne lie ki adi kin ki go toge ti ki me kay ti, bi ne ki aw-n al par a, Luwa a inda mene do ti al. ¹³ Ninga e ta kadi ji ra sasi kadi osi me ndoo ti al. Osi me ndoo ti kadi e so madisi je ti al, na e ta kadi asi-naa yo. ¹⁴ Ki basine kin, ki ne lasi ki to mbar kin, asi kadi a rai ki nje ki ne isi to rade, ninga ndo ki ne lađe a to mbar a ne to rasi ba, a rai sasi to. Lo kin ti a a asi-naa, ¹⁵ taki makitibi la Luwa al-n a na:
«Daw ki ay ngay, daw oo pa ne lie al,
ninga daw ki ay ngay al, ne ki du-e goto*.»

Titi ki madine je madi awi Koreti ti

¹⁶ J-ilā toji do Luwa ti ki ra adi ta lasi to ro Titi taki to-n rom kin be to. ¹⁷ Titi ndigi ta ki j-inda noje ti kadi tal aw rasi ti. Ninga kate bay taa ka, e wa ki done to rae ngay mbata lasi,

adi e ki me ndigi lie e wa ə isi aw-n rəsi ti. ¹⁸ J-ilə ngokoje kare j-adi aw sie. E ngokoje ki njé kaw-naa je ki dangi dangi əli ta lie maji oji-n də kadi rə lie mbata Poy Ta ki Maji. ¹⁹ Bəy tə, e dəw ki njé kaw-naa je ki dangi dangi iləi jide dəe ti kadi aw səje mba ki mba kilə ne kaw ki mbata ra maji kin. E kilə ki j-adi roje ki mbae mba kadi tə Baḃe ingə-n kosi-gon, taa kadi ji toji-n ndigi ra maji ki rosi meje kin tə. ²⁰ Ki oji də la ki dije adi-je ngay kadi je ə j-ində kəmje go kilə ti ki kadi ra, j-ində kəm-kədi də ti kadi dije ooi-je tə dije ki rojeti al, al. ²¹ Ji sangi kadi ji ra ne ki nəl Luwə par al, nə ji sangi kadi ji ra ne ki nəl dije tə. ²² Njé kaw ki rəsi ti kin, j-ilə ngokoje kare səde nə bəy. E dəw ki nja ngay, ji na-e, adi j-o tingə bil lie. Ningə ki basine kin, to rəe ngay kadi n-e me kilə ti kin tə, mbata taa ki taa mesi. ²³ Ningə ki oji də Titi, e madi njiyə ləm, taa e madi-kiləm ki rəsi ti tə. Ba, ndəge je ki dani-e, əi ngan njé kilə je lə njé kaw-naa je ki dangi dangi ki mba kadi Kirisi ingə-n kosi-gon tə. ²⁴ Itəji dije kin adi gəri tək i indigi-de ndigi ki rojeti. Lo kin ti, njé kaw-naa je ki dangi dangi a gəri tək i indigi-de ndigi ki rojeti, taa toji ki j-isi j-ilə dəsi ti ta kəmde ti kin ka e ki rojeti tə.

9

Luwə ndigi dəw ki adi ne ki rənəl

¹ Ki oji də ne kaw ki kadi ji ra-n ki dije lə Luwə ki isi Jorijaləm ti, kəm kadi m-ndangi ta də ti m-adi səsi, m-o al. ² M-gər ndigi ra maji ki rosi mesi kin, adi m-piti səsi ki taga ta kəm dije ti ki dənangi Masəduwan ti*. M-əl-de m-ə nə: «NGakoje je ki dənangi Akay ti isi də njade ti kal ne kal.» Ningə tingə bil ləsi kin ra adi njé kaw-naa je ngay ndəli. ³ Lo kin ti, m-ilə ngakoje je ki rəsi ti kadi piti ki ji piti səsi oji-n də lo kin, təl

ne ki kare al. Ningə tək i m-əl-n, m-ndigi ngay kadi isi də njasi ti tək i rojeti wa tə. ⁴ Tado kin ə re dije ki dənangi Masəduwan ti awi səm rəsi ti, ə isi də njasi ti al ningə, je ki ji taa mesi kin, j-a təl dije ki rəde səl-de, nga ningə, rəsəl ki bo ngay a e dəsi ti səi je wa. ⁵ E mbata kin ə, m-o maji ngay kadi m-dəji ngakoje je madi kin kadi awi kate nəm ti, rəsi ti, kadi kaw i nja kadi-kare me ndigi ki uni ndusi də ti kin. Lok i e ki kəsi njae naa ti pəti ə dəw oo ba, a e ne kadi ki me ndigi, bi e ne ki dəw ində togi də madine ti ə adi-n al. ⁶ Ningə kadi igəri tək i:

«Dəw ki dibi ne ndəy be,
A tət i ndəy be to;
Ə dəw ki dibi ne ngay,
Ə tət i ngay tə.»

⁷ Kadi dəw ki ra adi ki go kəje ti ki oji mene ti, bi ki ndinga rə ə se ki togi madi ki kində də ti al. Tado Luwə ndigi dəw ki adi ki rənəl. ⁸ Luwə aw ki togi kadi adi maji je ki dangi dangi ndogi səsi man ti. Lo kin ti, a awi ki ne je pəti ki kadi ra səsi ki dəkagilo je pəti. A to səsi mbar mbar kadi uni irai kilə je ki maji. ⁹ Tək i makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Kəy ne kingə ləne ki me ndigi adi njé ndoo je,

Ra maji lie to ki ndə je ndə je*.»

¹⁰ Luwə ki nje kadi ko ne nje dibi ne ki nje kadi ne kuso dəw uso, a adi səsi ko ne ki to mbar mbar, taa a ra kadi togi tə. Lo kin ti, ra maji ləsi a teḃ ki dəne ki taga wangi. ¹¹ NGA ningə a səi njé ne kingə je me ne je ti pəti, kadi irai maji ki me ndigi ləsi ki kate kate. Ningə a ra kadi dije ki a iləi jisi adi j-adi-de kin, a təl i ki oyo adi Luwə tə. ¹² Kadi kare ləsi kin, a ra ki njé kadi-me je par al, nə a ra kadi dije təl i ki oyo ngay adi Luwə tə. ¹³ Lok i əi oi maji lə kilə kin ba, a iləi toji də Luwə ti mbata təl ki itəl i rəsi go Poy ta ti ki Maji lə Kirisi, imai naje ki taga kin, ki maji ki irai səde ə ikəy i ne maji je ləsi adi-de nim adi

ndəgi dije pəti nīm kin tɔ. ¹⁴ A əli ta ka Luwə mbata ti ləsi, tɔji ndigi-naa ləde ki rəsi ti, ɔji-n dɔ maji lə Luwə ki ində nangi ripi ripi ki dəsi ti kin. ¹⁵ Tɔji e ki dɔ Luwə ti mbata kadi-kare lie ki dəw oo gəe al kin.

10

Pol rɔ dɔ kilə ti ki to me jie ti

¹ Dije əi nə mi Pol, loki m-o kəmsi 6a m-ilə dəm nangi, a re mi say tɔ ningə, m-un dəm taa, m-ra madi ngə səsi. Nə m-dəji səsi ki takul səl ləm ləm ki me-maji lə Kirisi, ² kadi irai-mi adi m-ra m-adi ngə səsi al, dəkagilo ti ki m-a m-re-n dansi ti. Tado m-ində dəm ti kadi m-a m-ra m-adi ngə ki dije madi ki isi əli əi nə j-isi ji ra kilə lə dije kare kin. ³ E ki rɔjeti kadi je dije, nə j-isi rɔ ko rɔ ki dije isi rɔi-naa kin al. ⁴ Nə rɔ je ki j-isi rɔ-n, e nɛ rɔ ki j rɔ dəw ti al, nə e nɛ rɔ ki tɔge j rɔ Luwə ti, kadi tuji tɔgi je ki ngə ngə. Ji tuji-n taga je lə dije ki e taga je ki go rəbe ti al, ⁵ ji budi nɛ je pəti ki re ki kun dɔ taa ɔgi gər Luwə kɔ. J-a ji ra kadi mər ta je lə dije e mər ta ki kadi təl re səde go ndu ti lə Kirisi. ⁶ NGa ningə, je 6asi kadi j-ində ba kal dije madi ki a təli rɔde go ta ti al j-ɔji-de, ndɔ ti ki səi pəti a təli rəsi maji go ta ti.

⁷ Igoi nɛ je ki to ta kəmsi ti ne kin! Re dəw madi gər tijəne ti kadi ne dəw lə Kirisi 6a, səbi kadi ində nɛ kare kin dənɛ ti tɔ: re e dəw lə Kirisi 6a, je ka je dije lə Kirisi tɔ. ⁸ A re m-ra rənəl ki al dɔ lo ndəy, ɔji-n dɔ tɔgi ki Babe adi-je mba kadi j-ɔsi-n ginsi ki kəte, 6i kadi ji tuji-n səsi al kin ka, rəm səl-m al. ⁹ M-ndigi kadi dəw oo-m m-to tə dəw ki nje kadi səsi 6əl me makitibi je ti ləm ki m-ndangi m-adi səsi kin al. ¹⁰ Tado dije madi əli əi nə: «Pol, re o makitibi je ki ndangi 6a, e ta je ki ngə ngə, tɔgide to, nə lo ki re ki rone 6a, dəw oo tɔge al, taa ta kəle ka ndae goto tɔ.» ¹¹ Ningə kadi dəw ki əl ta kin gər dənɛ ti maji təki, kae

ti wa ki oo-n-je me makitibi ti ki j-isi say ji ndangi ka kin ə, re ji re ki rɔje ka, kilə ki j-a ji ra a to be tɔ.

¹² Təki rɔjeti 6a, je j-asi-naa ki dije madi ki njé kun ta rɔde kin al, ə se j-a j-un rɔje j-ɔji kadide ti al. Nɛ kare, kun ki isi uni ndude əi je wa par ə rai kilə, isi goi lo ki rɔde wa par kin, ra adi nɛ gər ləde goto. ¹³ NGa ningə, ki ɔji dɔje, j-a j-ɔji rɔje ki al dɔ loe al, nə j-a j-ɔji rɔje ki go gangi kilə ti ki Luwə adi-je ə adi j-aw bitɔ ji tɛɛ-n rəsi ti kin. ¹⁴ Tə kin ə re j-ə nə j-aw bitɔ ji tɛɛ rəsi ti ə, ji tɔji rɔje ki al dɔ gangi loe al. Tado j-aw bitɔ ji tɛɛ rəsi ti dəsəy ki Poy Ta ki Maji lə Kirisi, təki rɔjeti. ¹⁵ Lo kin ti, ji tɔji rɔje ki al dɔ gangi kilə ləje al, j-ində guje ki kilə lə dije ki rangi al. Nə j-ində meje ti kadi kadi-me ləsi a aw ki dɔ made ti, kadi j-ingə rəbi ji ra-n kilə je ki əti 6əl ngay dansi ti. J-a ra ki go gange ti ki Luwə ɔji-je kadi ji ra. ¹⁶ J-a j-ilə mbɛ Poy Ta ki Maji go nangɔ je ti ki say gidisi ti, ki kanji kadi ji tɔji rɔje ki kilə lə dije ki rangi ki rai gangi lo ti ləde ki səbi dɔde. ¹⁷ Dəw ki ge kində gune ningə, maji kadi un Babe ə ində-n gune*. ¹⁸ E dəw ki Babe pite ə ndae to ti 6i e dəw ki nje kun ta rone 6a ndae to ti al.

11

Pol əi ki njé kaw kilə je ki njé ngom

¹ Re asi kadi ɔsi ginm ndəy me dɔ majal ti ləm ningə, m-ə nə oyo ɔsi ginm 6e! ² Jangi ra-m mbata ti ləsi, ningə e jangi ki j rɔ Luwə ti. M-uwə dəsi mbata ti lə dingəm kare ba be, ki e Kirisi, kadi tə m-tɛɛ səsi nɔe ti tə ngon ki mandi ki ay njay, ki gər ngaw al 6əy. ³ Nə m-6əl kadi nɛ gər ləsi, təl nɛ gər ki majal, kadi gangi dɔɔ ki idɔɔi-naa naa ti ki Kirisi maji, ə ai dana kin, naa ti. Gangi səsi naa ti, ɔsi səsi ngərangi, təki Su ədi-n Awa ki ta ngom ləne kin be*. ⁴ Dəw madi ki rangi a j nɔɔ kadi re ilə səsi mbɛ Jəju ki rangi ki e ki j-ilə səsi mbɛ

kæte, a adi sæsi ndil ki rangi ki e ki ingæi kæte kin, æ se a adi sæsi Poy Ta ki Maji ki rangi ki e ki itaai kæte kin ka, a ii kadi ɔsi gine ki tɔgisi par. ⁵ Ne kare, mi m-o ne ki njé kaw kilæ je ki ooi rɔde tæki ngay kin itæi-mi al. ⁶ Dɔmajɪ æ m-aw ki kuji kæl ta ngay al, næ ki ɔji dɔ ne gær ɔa, mi me ti noo. E ne ki j-ɔji sæsi taga wangɪ me ne je ti pæti ki ræbi je ki dangɪ dangɪ.

⁷ Ningæ kadi m-dæji sæsi m-o se Poy Ta ki Maji læ Luwæ ki mi wa m-ilæ sæsi mbeæ ki dɔ ki kilæ nangɪ kadi m-un dɔsi taa, taa m-ilæ sæsi mbeæ kare ki kanji kingæ ne loe kin, e ne ki loe ti al æ m-ra wa? ⁸ M-taa ne ji njé kaw-naa je ti ki rangi, ki æi je æ rai sæm ɔa m-ra-n kilæ dansi ti. ⁹ Dɔkagilo ti ki m-ii-n dansi ti, æ ne to-n rɔm kin, dæw madi ki m-ɔy-e goto. E ngakoje je ki ii dɔnangɪ Masæduwan ti æ rai sæm me ne je ti ki to rɔm. Me ne je ti pæti, m-uwæ tɔgim ba kadi m-ɔy dæw madi al, ningæ, m-a m-nay ki lo kuwæ tɔgim ba ti wa kin. ¹⁰ M-əl wangɪ tæki dæw madi ki kadi a ɔgi-m kindæ gum ki ta kin dɔnangɪ Akay ti goto. Ningæ m-əl ki ræbi læ ta ki rɔjeti ki j rɔ Kirisi ti æ isi mem ti kin. ¹¹ MBarɪ æ m-əl ta kin be æ? M-əl be mbata e ndigi ɔa m-ndigi sæsi al, al. Luwæ gær maji kadi m-ndigi sæsi!

¹² Ne ki m-ra kin, m-a m-nay ki lo ra ti ki noḡm ti, kadi m-ɔgi-n dije madi kin ræbi. Dije ki isi sangɪ ræbi kadi indæi gude tæki n-asi-naa sɔje. ¹³ Ko dije kin æi njé kaw kilæ je, ki njé ngom je, æi njé ra kilæ je ki rɔjeti al, ki tæli rɔde njé kaw kilæ je ti læ Kirisi. ¹⁴ Ningæ e ne ki æti dæw ɔæl al, tado *Satæ wa ki dɔne ka isi tæl rɔne malayka ti ki aw ki kunji. ¹⁵ E ne ki mba al, kadi njé ra kilæ je læ Su tæli rɔde njé ra kilæ je ti læ Luwæ ki rɔjeti. Næ a tæli tade ki go kilæ rade ti ki majal.

¹⁶ M-tæl m-əl ɔæy, kadi dæw oo-m tæ dæw ki dæe goto al. A re be al ningæ, indigi kadi mi dæw ki dɔm goto, kadi mi ka m-indæ-n gum ndæy tɔ, tæki isi rai ki dije madi ki isi indæi gude, æ indigi sæde kin be tɔ. ¹⁷ Ta ki m-aw tæ m-əl kin, m-əl ki go ndigi ti læ ʔaæe al, næ m-əl ki go dɔ majal ti læm. Ningæ m-gær kadi e ne ki asi kindæ gu. ¹⁸ MBata dije ngay isi indæi gude ki go koe ti læ dæw, adi mi ka m-a m-indæ gum tɔ. ¹⁹ Sæi ki sæi dije ki kæmsi ay njay, æ ki me ndigi læsi wa, itæli isi ɔsi gin dije ki dɔde majal. ²⁰ ɔsi ginde adi isi rai sæsi ɔæe ti, adi isi usoi sæsi, adi isi taaɪ ne jisi ti, ooi tosi al, ɔuki jide kæmsi ti indæi sæsi. ²¹ M-əl ta kin ki rɔsæl, ningæ e ne ki tɔji kadi je dije ki tɔgije goto. Lo kin ti, m-əl ta tæ dæw ki dæe majal be: ne ki dije madi ooi tæ ne kindæ gude, mi ka m-indæ-n gum tɔ. ²² Re æi næ n-æi Ebiræ je æ? Mi ka mi Ebiræ tɔ. Re æi næ n-æi ngan *Isirayæl je æ? Mi ka mi koji Isirayæl tɔ. Re æi næ n-æi ngan ka *Abirakam æ? Mi ka mi ngon ka Abirakam tɔ. ²³ Re æi næ n-æi njé kilæ je læ Kirisi æ? M-a m-əl ta tæ dæw ki dæe goto be m-æ næ m-itæ-de me ti say. Tado m-ra kilæ m-itæ-de nim, m-ra dangay m-itæ-de nim, m-ingæ kindæ m-itæ-de nim, mi ta yo ti ɔasi ɔasi ki dɔkagilo je pæti nim tɔ. ²⁴ Asi nja mi, *Jipi je indæi-mi ta ndæy kuti mitæ gide jikare[✧], ²⁵ asi nja mitæ, Rom je tindæi-mi ki gɔl, dije tilæi-mi ki mbal nja kare kadi n-tæli-mi, man uwæ-m nja mitæ, m-ra kondɔ kare ki kada kare gin man ti[✧]. ²⁶ Me kaw mba je ti læm ki ngay, asi kadi man mbo a uwæ-m, asi kadi kaya je ki njé gangɪ ræbi rai-mi, asi kadi ngakom Jipi je tææi tam ti æ rai-mi, asi kadi njé gær Luwæ al tææi tam ti æ rai-mi, asi kadi me ɔe bo ti, ne ki majal tææ dɔm ti, asi kadi ne ra-m dilæ lo ti, asi kadi ba uwæ-m, asi kadi ngakom je, ki æi ngakom ki rɔjeti al rai-mi[✧]. ²⁷ M-ra kilæ je madi ki m-

Ko je ki ingæ Pol

o bəgəgə me ti, ne je ki nga ingə-m; dəkagilo je ngay bi ɔdi kəm al, bo ra-m nim, kində ra-m nim, taa taa m-ingə ne kuso al, kul o-m, m-a ki rəm kare. ²⁸ Ki kanji kəl ne je madi, ne ki uwə mem ki ndo je, m-mər ta do njé kaw-naa je ti ki dangi dangi pəti. ²⁹ Kin ə təgi dəw madi goto ə, mi ka təgim goto to, kin ə dəw madi iyə rəbi lə Kirisi ə, uso-m singəm ti mur mur. ³⁰ Kin ə re e ta kində gu 6a, m-ində gum ki təgi goto ləm. ³¹ Ningə Luwə ki Baw Bəbe Jaju, Luwə ki kəsi-gon e dəe ti biṭi ki no ti, gər kadi m-əl ta ngom al. ³² Loki m-ṭeṭ Damasi ti, nje kəbe ki gin ngar Arətasi ti adi dije toi ta rəbi je ti ki be bo ti kadi uwəi-mi. ³³ Nə uni-mi me kare ti, tuyi-mi ki bole bər adi m-ṭi taa ki ngal ndogi bər ki gəi gidi be bo m-osi nangi. E be ə m-ṭeṭ-n jie ti[☆].

12

Ne je ki Bəbe adi Pol oo me ndil ti

¹ Kində gu e ne ki ndae goto, nə m-a m-nay ki lo kində gum ti bəy. Ningə m-a m-əl ta do ne je ti ki Bəbe adi m-o me ndil ti ki ne je ki ṭeṭ ki dəe adi m-gər. ² M-gər dingəm kare ki nje kadi mene Kirisi, ki asi 6al dəgi gide so bone, Luwə un-e awi sie biṭi me dərə ti ki kə mitə. Ningə dingəm kin, Luwə un-e ki darəe wa kin be ə se e me ndil ti wa ka m-gər al, nə Luwə gər[☆]. ³ M-gər kadi dingəm kin Luwə un-e, nə un-e ki darəe wa kin be ə se e me ndil ti wa ka m-gər al, nə Luwə gər bəti. ⁴ Luwə un-e aw sie biṭi kəbe ti ləne, adi oo ta je ki dum kadi dəw əl ki tane. E ta je ki adi dəw madi ta rəbi kadi təl əl rangi al[☆]. ⁵ M-a m-ində gum ki oji do dəwe kin, nə ki oji dəm, m-a m-ində gum 6a, m-ində me təgi goto ti ləm kin par. ⁶ A re kadi m-ində gum ka, dəw a oo-m tə dəw ki dəe goto al, tado e ta ki rəjeti ə m-a m-əl. Nə m-mbat i kində gum, nə pane taa dəw

oo-m tə dəw ki ngay ki al do ne ki oo-m m-isi m-ra ə se oo tam ti. ⁷ Ningə mba kadi m-ində gum ki ne koo me ndil ti ki əti 6əl kin al, m-ingə məti madi rəm ti. Nje kaw kilə lə *Sata kare ə ingə kilə kadi tə ində-m kadi m-ində gum al. ⁸ Asi nja mitə, m-no do Bəbe ti kadi ɔr kə kin rəm ti kə. ⁹ Nə Bəbe əl-m ə nə: «Me-maji ləm asi naki, tado m-isi m-oji təgim me təgi goto ti lai.» Adi m-a m-ində gum ki təgi goto ləm, kadi təgi Kirisi e dəm ti. ¹⁰ E mbata kin ə, təgim goto ka m-ra rənəl nim, dije taji-mi je, adi-mi me-kə je, indəi kəmm ndoo je, adi-mi kə je mbata ti lə Kirisi ka, m-ra rənəl par, tado loki təgim goto kin 6a, e ə m-ingə təgi ti.

Me Pol osi nangi al mbata ti lə Koreṭi je

¹¹ Basine m-təl dəw ki dəe majal, ningə e səi ə indəi təgi dəm ti adi m-təl nje do majal. Səi ə re a mai naji dəm ti, tado re mi ne madi al ka, ne ki njé kaw kile je ki ngai ngay kam itəai-mi goto. ¹² Ne je ki toji kadi mi nje kaw kilə rai ne dansi ti adi oi. M-uwə təgim ba me ne je ti ki nga, m-ra ne kəji je, ki ne je ki əti 6əl, ki təgi je ta kəmsi ti. ¹³ E ri ə ndəgi njé kaw-naa je ki rangi ingəi itəi səsi ə? Ne kare ki m-gər 6a, e kəy ki mi ne ki kəy dəsi ti al kin par. NGA ningə, kadi mesi səl dəm ti ki oji do ne ki go ti al kin!

¹⁴ Ki basine kin, njam e ta rəbi ti kadi m-aw m-o səsi ki kə mitə[☆]. Ningə kawm ki m-a m-aw kam, m-a mi ne ki kəy dəsi ti al, tado e darəsi wa ə m-isi m-sangi, bi m-sangi ne kingə ləsi al. Təki rəjeti, e baw ngan je ə a ngəmi ne kingə mbata ti lə ngande je, bi e ngan je 6a a ngəmi ne kingə mbata ti lə bawde je al. ¹⁵ Ningə ki oji dəm, mi basi ngay kadi m-ra ne kə dəsi ti. Darəm ə wa ba pəti, mi basi ngay kadi m-ra kə mbata ti ləsi. M-gər kadi re m-ndigi

☆ 11:33 32-33: Knjk 9.23-25 ☆ 12:2 Knjk 9.30; 11.25; Gal 1.21 ☆ 12:4 3-4: Lk 23.43 ☆ 12:14 Kawe ki dosay to e ki kə joo to Knjk 18; 2Kor 13.2

səsi ngay be kin ə, səi a indigi-mi ngon ndigi al.

¹⁶ Dije madi a əli əi nə e ki rəjeti kadi mi ne kəy ki dəsi ti al, nə a əli təkə mi nje kədi kəm dije, m-tə səsi ki ta ngom m-taa-n ne ləsi. ¹⁷ Ə se dan dije ti ki m-ilə-de ki rəsi ti kin, dəw madi ki m-un girə dəe ti m-taa-n ne jisi ti e noq wa? ¹⁸ M-dəji Titi m-ade aw dansi ti, ningə m-ilə ngokəje kare m-adi aw sie tə*. Ə se Titi un girə taa-n ne madi jisi ti wa? Titi a un girə taa-n ne jisi ti al, tado je səde je kin, je dije ki ndil ki kare ba ə isə ər-je ta rəbi, taa j-isi j-un go rəbi ki kare ba tə.

¹⁹ Mari nu ba, isə oi ə nə j-isi ji sangi kadi j-ər ta dəje ti ki nəsi ti, nə jagi, e nq Luwə ti, me kində rə naa ti ki Kirisi ə j-isi j-əl-n ta. Ningə ne je kin pəti, e mba kadi əsi ginsi ki kəte me kadi-me ti ləsi. ²⁰ Təkə rəjeti, m-bəl kadi loki m-aw m-tee dansi ti ba, m-ingə səsi ta ne ra ti ki nəl-m al. Ə re m-ingə səsi ta ne ra ti ki nəl-m al ba, ne ki m-a m-ra a nəl səsi al tə. M-bəl kadi m-aw ba, m-tər ta kəl-naa ti, ki ta jangi ki ra ti, ki ta wongi ti, ki ta ni ti, ki ne taji ti, ki ta kəl-naa ta ti, ki ta kəji rə ti, ki ta ne ra ki biriri ti. ²¹ M-bəl kadi kirem dansi ti me ndə je ti ki a re kin, Luwə ilə rəsəl dəm ti ta kəmsi ti. M-bəl kadi m-aw m-a ta nq ti mbata dije madi ngay ki kəte rai majal, nə iyəi rəbe kə al, ə isə ta ne kəbi ti, ki ta sangi-naa kaya ti, ki ta ne ki to ra al ti ba.

13

Ta kəji ki dəbəy ti ki kuwə ji-naa

¹ E kaw ki kə mitə* ngata ə m-a m-aw dansi ti am. NGa ningə, j-a j-o go ta lə dije ki rai majal təkə makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «Ta je pəti a e ki kun-ndu də ti ki naji ki ma lə dije joo ə se mitə*» ka kin. ² Lo kin ti, m-əl dije ki ndə ki rai majal kəte ki njə je ki rangi pəti, təkə re m-təl m-aw dansi ti gəgi ə, dəw ki m-a m-isi sie də majal ti lie goto. Ningə ta kin e

ta ki ndə ki m-əl kəte, kawm dansi ti ki kə joo kin ngata, nə ki bəne mi say səsi kin ka, m-təl m-re də ti bəy. ³ M-a m-isi səsi də ti al, tado isə sangi kadi oi ne ki təji kadi Kirisi əl ta ki rəbi ki rəm ti. Kirisi ki, ki rəsi ti aw ki təgi, isə oji təgine dansi ti. ⁴ E ki rəjeti kadi dije bəi Kirisi kəgi-dəsi ti mbata təge ki goto, nə isə ki dənə taa ki təgi lə Luwə. Be tə ə, je ka, təgi je goto me kində rə naa ti ki Kirisi, nə j-a j-isi ki dəje taa, naa ti sie ki təgi lə Luwə, ta kəm-naa ti.

⁵ İndəi manji rəsi səi je wa oi se isə njiyəi tə njə kadi-me je wa wa? A igəri kadi Kirisi e dansi ti noq. A re be al ningə, əsi kadi oi lo wa ki ai ti dana me kində manji rə ti ləsi kin al tə ən. ⁶ M-gər maji kadi a igəri təkə je ji gər lo ki j-a titi. ⁷ J-əl ta ki Luwə kadi irai ne madi kare ki majal al. Ji sangi kadi j-oji təkə je ə j-ingə me ti al, nə ji sangi kadi j-o səsi irai ne ki maji. Təkə re to tə ne ki je j-osi ti be ka, kadi j-o səsi irai ne ki maji. ⁸ Tado je j-aw ki təgi madi ki kadi j-əsi-n ta ta ki rəjeti al. J-aw ki təgi ki kadi ji ra-n kilə ki rəjeti par. ⁹ Loki təgije goto, nə səi təgisi e ngay ba, j-ingə rənəl. Ningə ne ki j-isi dəji Luwə, e ta kadi itəgi ki kəte. ¹⁰ E mbata kin ə, mi say səsi ka, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi kadi tə re ndə ki m-tee dansi ti ba, m-ra madi ngə səsi ki təgi ki Bəbe adim kin al. Təgi ki Luwə adim kadi m-əsi-n ginsi kadi awi ki kəte yo, bəi kadi m-tuji-n səsi al.

¹¹ Ki ne kin, ngakom je, maji kadi isə ki rənəl, awi ki kəte kəte, kadi iləi dingəm me-naa ti, adi ndusi əsi gonaa ti, ə isə ki lapiya, ningə Luwə ki nje ndigi dije ki nje kadi lapiya a e naa ti səsi.

¹² Uwəi ji-naa kare kare pəti ki kuwə-naa rə ti. Njə kadi-me je pəti uwəi jisi.

¹³ Kadi me-maji lə Bəbe Jəju Kirisi, lə Luwə ki nje ndigi dije, ki lə NDil

Luwə ki nje kuwə dije naa ti, e naa
ti səsi pəti. Amen!

Makitibi ki Pol ndangi adi Galati je

*Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi
adi Galati je*

Bal bu mita kate no koji Jaju, dije ki bari-de Salti Gol je awi biti teei Aji ti ki du (bone bari-e Turki ki Aji ti), ba uwai lo kisi isi ti noo. Nga ninga dije madi ki gin koji ti lađe a bari-de Galati je. Galati je isi donangi ti ki e basi kadi be bo ti ki bone bari-e Akara.

Loki Pol aw mba lane ki ko joo mba kilā mbē Poy Ta ki Maji a teē rōde ti (Knjk 16.6), ki madi je adi mede Jaju Kirisi. Mba ki ko mita ka Pol aw teē rōde ti bəy to (Knjk 18.23).

Ne kare, go Pol ti, dije madi ki rangi awi teei rōde ti, ndoi-de kadi ai ki ai Jipi je al, a uni go Kirisi kin, maji kadi tali rōde go ndu-kun ti la Jipi je, ki bo ngay, maji kadi ijai motide. Na Pol oo kadi e kin e ne ndo ki go rabe ti al. Re e be ba, ki go ndil ti, a ra kadi Galati je ki njé kun go Kirisi kin a tali bəə la ndu-kun ki sobi do Jipi je. E be a, loki Pol, domaji a a isi Epaji ti, a oo kadi Galati je isi sangi kadi tali rōde go ne ndo ti ki go rabe ti al kin ba, to rae ngay adi ndangi makitibi kin adi-de.

Nga ninga, kadi ta Pol tal-n ki Galati je, re sade do rabi ti ki rojeti, ila jine do ne je ti mita kadi gari:

Əl-de ta ki do rone ti e wa, adi e kadi ki tal adi mene Jaju Kirisi nim; ndu ki njé kaw-naa je ki Jorijalam adi-e tiki e go rabe ti al kadi daw inda togi do njé kun go Kirisi ti ki ai Jipi je al kadi tali rōde go ndu-kun ti la Jipi je nim; ndu kasi-naa al lađe ai ki Piyar do tal ti ki Piyar ge tal rone go ndu ti lađe ki adi kin nim. Pol al Galati je adi gari taki n-aw ki togi mba kilā-n mbē Poy Ta ki

Maji, ninga a do ti noo əl-de tiki e Babe Jaju Kirisi wa a adi-ne togi kin, adi n-e nje kaw kilā la Jaju Kirisi to (1-2).

A do ndu Luwa ti me Kilā-mindi ti ki kake, əl-n-de tiki e ki rabi tal ro go ndu-kun ti ba daw a inga-n kaji al, na e ki go rabi kadi-me Jaju Kirisi a daw a inga-n kaji (3-4).

Pol tal ta ta lane ki daji ki daji-de kadi njiyai ki me ndigi lađe gin togi ti la NDil Luwa, tado e NDil Luwa a inda ne je ki sigi ki kadi daw ra adi nal Luwa (5-6).

Sobi kadi njé kaw-naa je ki ra, a se nje kun go Kirisi ki ra, oo do ndu kin, a un ra-n kilā ki ngame ki kare, kadi teē gin bəə ti la ndu-kun je pəti.

Kuwəji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilā la Jaju Kirisi, ki nje kaw kilā la Luwa ki Bawje ki adi Jaju Kirisi i taa dan njé koy je ti a m-ndangi makitibi kin. Ki rojeti, mi nje kaw kilā ki go ndigi ti la dije al, taa ki takul daw madi al to. ² Je ki ngakom je pəti ki ai sam naa ti ne, j-uwə jisi sai njé kaw-naa je ki isi donangi Galasi ti*. ³ Ji daji kadi Bawje Luwa ai ki Babe laje Jaju Kirisi adi me-maji ki kisi-maje lađe e naa ti səsi. ⁴ Jaju ki, e wa ila rone ko gangi-n daje mba kadi Luwa iyə-n go majal je laje ko, kadi ta ta-n-je gin togi ti la majal ki donangi ti ne. Jaju Kirisi ra be mbata e go ndigi ti la Bawje Luwa. ⁵ Kadi j-ilai toji do Luwa ti ki dokagilo je ki dokagilo je. *Amen!

Poy Ta ki Maji e kare ba

⁶ E Luwa a bar səsi ki takul Kirisi ki ra səsi maji, nga ban be a, itali gidisi kalangi ba adi-e, a itali rəsi go poy ta ti ki rangi yo ə*? E ne ki əti-m bal ngay. ⁷ A oi tiki Poy Ta ki Maji ki rangi to noo bəy, na Poy Ta ki Maji ki rangi goto. E dije par a isi yəti dəsi ki ne ndo je lađe ki rangi, mba kadi n-yətii gin Poy Ta ki Maji la Jaju Kirisi.

⁸ Kin ə re dəw madi ki rangi, ə se e-n je wa, ə se malayka ki dərā ti, re ilə səsi mbə poy ta ki to ta dangi ki e ki j-ilə səsi mbəe kin ningə, kadi dəwe kin Luwə man-e. ⁹ Ta kin j-əl səsi ngata, nə m-təl m-re dō ti ngəsine kadi m-əl səsi bəy: re dəw madi ilə səsi mbə poy ta ki to ta dangi ki e ki ingəi kin ningə, kadi dəwe kin Luwə man-e.

¹⁰ Ningə ki ngəsine kin, m-isi m-sangi kadi m-ingə maji rō Luwə ti bi m-isi m-sangi kingə maji rō dije ti al. M-isi m-sangi kadi m-nəl dije al. Re m-isi m-sangi kadi m-nəl dije bəy ningə, m-a mi nje ra kilə bəə lə Kirisi al.

Poy Ta ki Maji ki j rō Kirisi ti

¹¹ M-əl səsi madi igəri ngakom je, tək i Poy Ta ki Maji ki m-ilə səsi mbəe kin e ta lə dəw al. ¹² Ningə e Jəju Kirisi ə tēē ki dōe adi-m m-igər, bi e dəw madi bā adi-m al, taa e dəw madi bā ndo-m al tō.

¹³ M-gər kadi oi poy kilə ram je ki m-ra dəkagilo ti ki kəte mi-n me kuji ra ne ti lə Luwə, ki *Jipi je isi rai kin bəti. M-ində kəm njé kaw-naa je ndoo kində ki al dō maji, taa m-sangi kadi m-tuji-de kō tō. ¹⁴ Me kuji ra Luwə ti, ki Jipi je isi rai, m-ra yam madi əti bəl, itə yā madim Jipi je ki bəl koji-de e naa ti səm. M-ra m-itə-de tadō m-tingə bil mbata ne jibəl bə lə kam je[☆]. ¹⁵ Nə Luwə ki ər-m ində-m ta dangi loki mi-n me kom ti bəy, bər-m ki go me-maji ti lie. ¹⁶ Ningə, loki Luwə oo maji, ə tēē ki dō NGonne adi-m, mba kadi m-ilə mbəe gin dije ki əi Jipi je al, m-aw m-taa ta kōji rō dəw madi ti al[☆], ¹⁷ taa, m-aw Jorijaləm ti m-ingə njé je ki əi njé kaw kilə je ki kəte nōm ti al nim tō. Kalangi ba, m-j taa m-aw dənangi Arabi ti, taa m-təl m-re Damasi ti. ¹⁸ Bal mitə go ti bəy taa, m-aw Jorijaləm ti kadi m-gər Piyər, m-isi rōe ti ndō dōgi gide

e mi[☆]. ¹⁹ Ningə lo kin ti, m-o nje kaw kilə madi ki rangi al. Dəw ki m-o-e e Jaki[☆] ki ngokō Bəbe. ²⁰ Ki nō Luwə ti, ta ki m-ndangi m-adi səsi kin e ta ki rōjeti bi m-əl ta ngom al. ²¹ Go ti m-əti m-aw dənangi Siri ti ki dənangi Silisi ti. ²² Nə dəkagiloe ti kin, njé kaw-naa je lə Kirisi ki dənangi Jude ti ooi darəm ki kəmde al. ²³ Poy ta ləm par ə ooi ki ndu mbə əi nā: «Dəw ki kəte isi ində kəmje ndo ka, bəsine kin e wa nga ə a ilə mbə Poy Ta ki Maji ki kadi dije adi mede Kirisi, ki ndō ki ndigi kadi n-tuji kō ka.» ²⁴ Lo kin ti, iləi tōji dō Luwə ti mbata ləm.

2

Kingə-naa lə njé kaw kilə je Jorijaləm ti

¹ Bal dōgi gide e sō go ti, m-təl m-aw Jorijaləm ti gogi bəy. J-aw naa ti ki Barnabasi. Madi Titi aw səje naa ti tō[☆]. ² M-təl m-aw Jorijaləm ti gogi tadō Luwə tēē ki dō adi-m kadi m-aw gogi. M-aw m-bər njé kər nō njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti, ki dije ooi ta ləde, dam kare, m-ər-de gin Poy Ta ki Maji ki m-isi m-ilə mbəe dan dije ti ki əi *Jipi je al. M-ər-de gine be mba kadi kilə je ki m-ra kəte ki e ki nay kadi m-ra bəy kin e ki ndangi kare al. ³ Madi kiləm Titi ki e səm e Girəki, nə dəw madi ki ində gu dōe ti kadi ijə mətine goto. ⁴ Ta lə kijə mət i, e ta lə ngakō je je ki ngom[☆], ki rəi uri danje ti ki go ngəy ə gei kadi tə Titi ijə mətine. Dəwe je kin rəi uri danje ti kadi n-gəri gin taa kiyə taa laje ki Jəju Kirisi taa-je iyə-je taa. NDigi kadi je bəə je gin ndukun ti. ⁵ Nə ngon dəkagilo ki ndəy be ka j-iyə j-adi-de kadi dumi dəje al. Be mba kadi ta ki rōjeti lə Poy Ta ki Maji kin to-n lo tone ti mbata ləsi. ⁶ Ningə dije ki əi njé kər nō njé kaw-naa je, ki əi je ə əi dije ki ndəge je isi ooi ta ləde, usi-m dō ke ki boy

☆ 1:14 13-14: Knjk 8.3; 22.3-5; 26.9-11 ☆ 1:16 15-16: Knjk 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18 ☆ 1:18 Knjk 9.26-30 ☆ 1:19 2.9; Knjk 15.13 ☆ 2:1 Knjk 11.30; 15.2 ☆ 2:4 1.7

ti lǎde al. Tado Luwə oo dǎw madi tǎki e ki ngay itǎ made al. Ningə dije ka kin indǎl gu dǎm ti kadi m-ra nǎ madi ki rangi al tǎ. ⁷ Nǎ kare ki gǎri, gǎri kadi Luwə ə adi-m kilǎ kilǎ mbǎ Poy Ta ki Maji dan dije ti ki əi Jipi je al. Adi-m tǎki adi-n Piyər e nje kilǎ mbǎ Poy Ta ki Maji dan Jipi je ti ka kin be tǎ. ⁸ Luwə indǎ Piyər adi e nje kaw kilǎ rǎ Jipi je ti, ə indǎ-m adi mi nje kaw kilǎ rǎ dije ti ki əi Jipi je al tǎ. ⁹ Jaki nim, Piyər nim, Jǎ nim ə əi dije ki ndǎge je ooi-de kadi əi tǎgi njǎ kaw-naa je. Ningə əi je wa kin ka gǎri kadi ki rǎjeti, Luwə ə ilǎ kilǎ kin jim ti, ki go me-maji ti lie. E be ə, adi-je ji kǎde adi j-uwǎ tǎki ndude e naa ti sǎje kadi je j-aw rǎ dije ti ki əi Jipi je al ə əi je awi rǎ Jipi je ti tǎ. ¹⁰ Nǎ ki dǎji-je, e kindǎ kǎm go njǎ ndoo je ti. Ningə e kin e nǎ ki m-indǎ kǎm go ti maji m-isi m-ra tǎ✧.

Pol ndangi Piyər me be bo ti ki Atiyosi

¹¹ Loki Piyər re Atiyosi ti✧, ra nǎ ki go rǎbe ti al, adi m-ndange ta kǎm dije ti. ¹² M-ndange, tado, kǎte nǎ kadi dije madi ki Jaki ilǎ-de rǎi tǎji rǎde ti, Piyər uso nǎ naa ti ki dije ki əi *Jipi je al. Nǎ loki dije kin rǎi tǎji rǎde ti, Piyər ǎ rǎne gogi, mbati kuso nǎ ki dije ki uso sǎde nǎ kǎte ka kin. MBati kuso sǎde nǎ, tado bǎl njǎ kijǎ mǎtide ki oo-de. ¹³ Ra adi njǎ kaw-naa je ki nǎ je ki əi Jipi je, ndaji Piyər me tulǎ rǎ naa ti kin tǎ. Biti kadi Barnabasi wa ki dǎne osi me hal kǎdi kǎm-naa ti lǎde ka kin tǎ. ¹⁴ Loki m-o kadi nǎ rade un go rǎbi ki rǎjeti lǎ Poy Ta ki Maji al, m-ǎl Piyər ta kǎm dije pǎti m-ǎ nǎ: «Re j ki j Jipi, iyǎ nǎ ra Jipi je, ə ira nǎ lǎ Jipi je al, e go ti al kadi indǎ gu dǎ dije ti ki əi Jipi je al kadi rai nǎ lǎ Jipi je.» ¹⁵ J-ǎi ningə, j-ǎi Jipi koji bǎe je, bǎi j-ǎi ndǎgi dije ki njǎ ra majal je kam al. ¹⁶ Ji gǎr kadi Luwə tidǎ dǎw dǎw ti lǎne ki takul kadi-me Jǎju Kirisi par, bǎi ki go rǎbi ra go ndu-kun ti lǎ

*Moji al. E be ə, je wa ka, j-un meje j-adi Jǎju Kirisi mba kadi Luwə ǎr-n ta dǎje ti. ǎr ta dǎje ti ki go rǎbi kadi-me Kirisi bǎi ki go rǎbi tǎl rǎ go ndu-kun ti lǎ Moji al. Tado dǎw kare ki Luwə ǎ ǎr ta dǎe ti ki go rǎbi tǎl rǎ go ndu-kun ti lǎ Moji goto✧. ¹⁷ Kin ə re, je Jipi je, ji sangi rǎbi kadi Luwə ǎr-n ta dǎje ti ki go rǎbi kadi-me Kirisi ningə, toji kadi je njǎ ra majal je tǎ ndǎgi dije ki əi Jipi je al be tǎ. Ə se e kin toji kadi Kirisi e nje ra kilǎ lǎ majal wa? Jagi e be al. ¹⁸ Ningə, re m-tǎl m-aw go ndu-kun je ti ki m-iyǎ-de kǎ kǎte kin bǎy ə, mi wa m-toji kadi mi nje kal dǎ ndu-kun. ¹⁹ Ki ǎji dǎ ndu-kun, m-oy koy ki e ndigi lǎ ndu-kun, mba kadi m-isi ki dǎm taa mbata lǎ Luwə. Mi ki bǎ kagi-dǎsi ti naa ti ki Kirisi. ²⁰ Ningə kisi-m ki dǎm taa, e mi ə m-isi ki dǎm taa al, nǎ e Kirisi ə isi me darǎm ti. Kisi-m ki dǎm taa dǎw ti, m-isi me kadi-me NGon Luwə ti. NGon Luwə ki ndigi-m ə adi rǎne mbata lǎm. ²¹ Ningə, m-ndigi kadi ra maji lǎ Luwə kin e nǎ ki kǎ kare al. Tado re e ki go rǎbi tǎl rǎ go ndu-kun ti lǎ Moji ə Luwə ǎr-n ta dǎ dǎw ti ningə, koy lǎ Kirisi e nǎ ki ndangi kare ba.

3

NDu-kun ki kadi-me

¹ Sǎi dije ki Galati, ti dǎsi a dana al! Dǎsi a dana al, tado j-ǎr sǎsi gin koy lǎ Kirisi dǎ kagi-dǎsi ti ay njay ta kǎmsi ti adi oi, ə itǎli adi dǎw madi ki rangi re yǎl sǎsi. ² M-ǎl sǎsi nǎ kare madi igǎri: E mbata Poy Ta ki Maji ki itaai, ə adi mesi kin, ə Luwə adi-n sǎsi NDil Luwə bǎi e mbata ra go ndu-kun ti lǎ *Moji al. ³ Dǎsi a dana al! Lo kilǎ ngire ti, uwǎi kul NDil Luwə, ningə ki basine kin igǎi kadi uwǎi kul rǎsi ngata. ⁴ NGa kǎ ki ingǎi bore be kin kadi e kare ki dangi a? A e go ti al kadi e kare ki ndangi. ⁵ Luwə adi sǎsi NDil nǎ ki ay njay taa ra nǎ koji je ki ǎti bǎl dansi ti

✧ 2:10 Knjk 11.29-30 ✧ 2:11 Knjk 11.19-26

✧ 2:16 Rm 1.17; 3.20, 22; Pa je 143.2

tə. Ə se ra be mbata təl ki itəli rəsi go ndu-kun ti lə Moji wa? Jagi e be al, ra mbata taa ki itaai Poy Ta ki Maji ki kadi-me.

Kadi-me lə Abirakam

⁶ E be ə, Luwə tidə-n *Abirakam dəw ti ləne, ɓar-e-n dəw ki dana, mbata adi mene Luwə[☆]. ⁷ Səbi kadi igəri maji təkɪ dije ki uni mede adi Kirisi ə əi nğan lə Abirakam ki rəjeti[☆]. ⁸ Makitibi lə Luwə əl ta ɓal ngay kəte təkɪ dije ki əi *Jipi je al, Luwə a tidə-de dije ti ləne ki takul kadi-me ləde. Poy Ta ki Maji kin e ki kəl Abirakam təkɪ Luwə a njangi dɔ dije pəti ki dɔnangi ti ne ki takule[☆]. ⁹ E be ə, njɛ ki adi mede, Luwə a njangi dɔde təkɪ njangi-n dɔ Abirakam ki adi mene be.

¹⁰ Dije pəti ki gai kadi Luwə a ɔr ta dɔde ti ki takul təl rɔ go ndu-kun ti lə *Moji, ndəl e dɔde ti. NDəl e dɔde ti, tadɔ makitibi lə Luwə ə nə: «Dəw ki ra ki ində kəmne go ndu-kun je ti pəti, ki e ki ndangi me makitibi ti lə Luwə kin ki dɔkagilo je pəti al ningə, ndəl e dɔe ti[☆].» ¹¹ Ji gər maji kadi dəw ki Luwə a təl-e dəw ti ləne ki takul təl rɔ go ndu-kun ti goto. Tadɔ makitibi lə Luwə ə nə: «Dəw ki adi mene Luwə ə e dəw ki dana, ningə ki takul kadi-me lie ə a isi-n ki dɔne taa[☆].» ¹² Ki rəjeti, ngirə ndu-kun e dɔ kadi-me ti al, əi nɛ je ki dangi dangi. Makitibi lə Luwə ə nə: «Dəw ki ra go ndu-kun je ti ɓa a ingə kaji ki go rəbi təl rɔ go ti[☆].» ¹³ Kirisi taa-je ilə-je taa ta ndəl ti lə ndu-kun. Kirisi ɔr to je, un ndəl ki dɔje ti ki dɔne ti. MBata makitibi lə Luwə ə nə: «Dəw ki ɓai-e dɔ kagi-dəsi ti e dəw ki Luwə ndələ[☆].» ¹⁴ E be mba kadi njangi dɔ ki Luwə un mindine kadi n-adi Abirakam kin, dije ki əi Jipi je al ka ingəi ki takul Jəju Kirisi, ə kadi ki go rəbi lə kadi-me, j-ingə NDil Luwə ki Luwə un ndune kadi n-adi-je.

NDu-kun əi ki kun mindi

¹⁵ NGakom je, m-a m-un nɛ kare ki j-isi j-oi ki ndɔ je pəti dɔnangi ti ne mba kadi m-ɔji-n səsi nɛ kin: loki dəw un mindine, ndangi me makitibi ti, dəw made ki rangi ki asi kadi tuji kilə mindi lie kin, ə se kadi ilə nɛ ki rangi dɔ ti goto. ¹⁶ Ningə kun mindi ki Luwə un adi *Abirakam, ki dəw ki gin koji ti lie ka e be tɔ. Makitibi lə Luwə ə nə: «Luwə un mindine adi dəw ki gin koji ti lə Abirakam[☆],» adi e dəw kare ba, ki e Jəju Kirisi, ɓi makitibi ə nə: «Luwə un mindine adi dije ki gin koji ti lə Abirakam,» tə dije ki ɓayɪ-naa, al. ¹⁷ Nɛ ki m-ge kadi m-əl ə to kin: Luwə un mindine adi Abirakam maji. Ningə asi ɓal ɓu sɔ ki kuti mitə go ti ɓəy taa, ndu-kun re. *NDu-kun ki re go gogi kin ra tɔgi kadi tuji kun mindi ki Luwə un adi Abirakam kəte kin al. Re ndu-kun tuji kun mindi kin ningə, kun mindi lə Luwə a təl nɛ ki kɔ kare. ¹⁸ Re Luwə adi nɛ dije ki go rəbi təl rɔ go ndu-kun ti ningə, tɔji kadi e ki go kun mindi ti ə Luwə adi-n nɛ dije al. NGA je j-o kadi e ki go rəbi kun mindi ə Luwə adi maji-kur re-n dɔ Abirakam ti tɔ.

Kilə lə ndu-kun

¹⁹ Re e be ningə, se kilə ra ndu-kun ki Luwə adi *Jipi je e ri wa? Luwə adi ndu-kun mba kadi gəri majal rade je ki isi rai ta kəm Luwə ti. *NDu-kun to be ki naa ti, bitɪ kadi nginə-n dəw ki gin koji ti lə *Abirakam ki a re. Adi e dəw ki Luwə un ndune ade. Loki Luwə ndigi kadi ndu-kun, e malayka je ə Luwə ilə-n-de ki go rəbi lə dəw ki kare ki a mɓɔ Luwə ti ki dije kadi ilə-de noji naa ti[☆]. ²⁰ Ningə nje ka mɓɔ dije ti kadi ilə-de noji naa ti, a a mɓɔ dije ti ki ɓayɪ-naa, nə Luwə e kare ba ɓi ɓay al. ²¹ Ə se e kin ɔji kadi ndu-kun ɔsi ta kun mindi lə Luwə wa? Jagi ɔse ta al. Re ndu-kun madi to nɔɔ, asi kadi adi dije kaji ningə,

☆ **3:6** Kilə ngirə nɛ je 15.6; Rm 4.3 ☆ **3:7** Rm 4.16 ☆ **3:8** Kilə ngirə nɛ je 12.3 ☆ **3:10** Dətarənom 27.26 ☆ **3:11** Abakuki 2.4 ☆ **3:12** Ləbətiki 18.5; Rm 10.5 ☆ **3:13** Dətarənom 21.23 ☆ **3:16** Kilə ngirə nɛ je 12.7 ☆ **3:19** Knjk 7.53

m-gər kadi re ndu-kun a ɔr ta dɔ dije ti nɔ Luwə ti. Ke ə ndu-kun ki be kin goto. ²² Makitibi lə Luwə əl təkɪ dije pəti ki dɔnangi ti əi gin tɔgi ti lə majal. To be mba kadi kun mindi ki Luwə un adi dije ki adi-e mede, təl tane me kadi-me Kirisi ti.

²³ Kəte taa kadi dəkagilo kadi-me Jəju Kirisi re, j-isi tə dangay je gin tɔgi ti lə ndu-kun. J-isi gin ti biti kadi Luwə tɛɛ ki dɔ kadi-me Jəju Kirisi adi-je. ²⁴ Dəkagiloe ti kin ndu-kun to tə nje kində kəmne goje ti biti kadi Kirisi re-n. Lo kin ti nga ə Luwə ɔr-n ta dɔje ti ki takul kadi-me Kirisi. ²⁵ Ningə loki dəkagilo kadi-me Kirisi re kin, je gin tɔgi ti lə ndu-kun ki kəte isi ində kəmne goje ti ka kin al ngata. ²⁶ MBata səi pəti, səi ngan lə Luwə ki takul kadi-me Jəju Kirisi. ²⁷ Səi pəti, rai səsi batəm lə Kirisi, adi itoi tə Kirisi wa be. ²⁸ NGə sine, dangi dangi goto mbɔ dije ti. Jipi ə se Girəki goto; bəə ə se dəw ki e ba rone goto; dənə ə se dingəm goto. Pəti, səi kare ba me kində rɔ naa ti ki Jəju Kirisi. ²⁹ Re səi dije lə Jəju Kirisi ningə, səi gin koji lə Abirakam tɔ. A ingəi nɛ je pəti ki Luwə un ndune kadi n-adi Abirakam ki dije ki gin koji ti lie tɔ.

4

Njé kadi-me je əi bəə je al ngata

¹ Nɛ ki kadi m-adi igəri ə to kin: Ngon ki bawe iyə nɛ nduwə ade, e ə e ba nɛ kingə je pəti ki bawe iyə, nə loki nay ngon bəy, to ta dangi ki bəə al. ² To ta dangi al, tadɔ e gin tɔgi ti lə njé kote je ki njé ngəm nɛ maji lie, biti kadi dəkagilo ki bawe ɔji asi bəy taa, a adi-e nɛ nduwə lie. ³ J-əi ka to be tɔ. Loki ji gəri Jəju Kirisi al, j-əi bəə je gin tɔgi ti lə majal je ki dangi dangi ki dɔnangi ti ne*. ⁴ Nə loki dəkagilo ki Luwə ɔji asi, Luwə ilə NGone adi re. Ngon ki dənə oje gin ndu-kun ti lə *Jipi je. ⁵ Re mba kadi taa dɔ dije ki isi gin tɔgi ti lə ndu-kun, taa kadi

tə təl-je ngan lə Luwə ti tɔ. ⁶ Səi ngan lə Luwə ki rɔjeti, be ə Luwə ilə-n NDil ngonne me je ti. NDil ki adi j-isi bəri Luwə Abal ki kar me nə Bai*. ⁷ E be ə, j bəə al ngata, nə j ngon lə Luwə. Ə re j ngon lə Luwə ningə, Luwə a adi nɛ nduwə je pəti ki ngəm mbata lə nganne je ki go me-maji ti lie.

Pol bəl kadi Galati je təli awi gin ndu-kun ti gogi

⁸ Kəte, loki igəri Luwə al bəy, isi irai bəə lə luwə je ki dangi dangi, nə ki rɔjeti 6a, əi luwə je al. ⁹ NGA ki basine igəri Luwə, taa Luwə gər səsi tə yəne je tɔ, ə igei təl kaw gin nɛ je ti ki tɔgide goto, taa ndade ka goto ka kin bəy. Igei təl kaw ra bəə ləde bəy. ¹⁰ Isi indəi kəmsi go ndɔ je madi ti, go nay je ti, go dəkagilo je ti, ki go bəl je ti madi bəy! ¹¹ M-bəl kadi kilə ki m-ra dansi ti be kin to kare rəm ti ki ndangi.

¹² NGakom je, m-uwə njasi ki ngangɪ ti ba, itoi tə mi be, tadɔ mi ka m-to tə səi be tɔ. Igəri maji, nɛ madi ki majal kare ki irai səm goto. ¹³ Kadi mesi ole dɔ ti, təkɪ e ki go rəbi lə moy ə m-ilə-n səsi mbɛ Poy Ta ki Maji ki m-ilə səsi dəsəy. ¹⁴ Me rɔ to ti ləm, rəm maji kadi dəw oo ki kəmne al, adi re a kidi-mi je, injei-mi je, nə irai nɛ kin səm al. Uwəi-mi rəsi ti tə kuwə yo. Ningə Oi-mi tə malayka lə Luwə ə se Jəju Kirisi wa ki dənə be yo. ¹⁵ Dəkagiloe ti kin rəsi nəl səsi ngay, nga basine rənəl ka kin goto ngata. M-gər maji kadi dəkagiloe ti kin re ingəi rəbi kadi ɔri kə kəmsi adi-mi ka re a ɔri adi-mi. ¹⁶ Ningə ɔne m-təl nje bə lasi mbata kəl ki m-əl səsi ta ki rɔjeti. ¹⁷ Dije ki isi adi səsi kin, rai nɛ tə nɛ ki ta ləsi to rɔde ngay be, nə ki rɔjeti, gir ta ləde e gir ta ki majal. Isi ndigi kadi n-gangi səsi naa ti səm, kadi n-awi səsi gode ti yo. ¹⁸ Nɛ ki m-o maji ngay, e ta kadi itingəi bil me nɛ ra je ti ki maji ki dəkagilo je pəti. Dəkagilo ki m-goto səsi ka maji kadi uwəi nɛ ra ki

maji ba 6i iyəi tae al. ¹⁹ N Ganm je, m-ingə kə ki rangi 6əy ki mbata ləsi tə dāne ki nje ndoo be, biti kadi itəli dije ki tōgi gangi me ta ti lə Kirisi. ²⁰ M-ndigi ngay kadi mi səsi naa ti ki 6asine wa kin, kadi m-əl səsi ta ki ndu ki sōbi kəl-n səsi ta. Tado m-gər ne wa ki kadi m-ra dana ki mbata ləsi, al.

Kun mindi je ki joo, Agar əi ki Sara

²¹ Səi ki indigi kadi isi gin tōgi ti lə ndu-kun, təkri rōjeti, igəri me ta ki ndu-kun əl kin al. ²² Makitibi lə Luwə əl ə nə: «Abirakam oji ngan je ki dīgəm joo: ki kare, kəe e 6əə ə ki nung i kəe e 6əə al. Dāne ki 6əə təe nə Agar, ə e ki e dəw dərone təe nə Sara tə☆.» ²³ NGon lə dāne ki 6əə, oje təkri oji ndəgi ngan je pəti ki dənangi ti, nə ngon lə dāne ki e dəw dərone, koje to ta dangi. Luwə un mindine adi kəte də koje ti☆. ²⁴ Me ta je ti kin Luwə oji-je ne kare kadi ji gər. Dāne je ki joo kin oji də kun mindi je joo ki Luwə un: Kun mindi ki də mbal Sinay ti e Agar ki a oji 6əə je. ²⁵ Agar e mbal Sinay ki Arabi ti, to tə 6e bo ki Jorijaləm ki dəkagilo ti ki 6one kin be. To be, mbata Jorijaləm ki dije ki me ti pəti əi 6əə je gin tōgi ti lə ndu-kun. ²⁶ Nə Jorijaləm ki dərə ti, e 6əə al. E ə e koje tə. ²⁷ Makitibi lə Luwə ə nə: «I kuji dāne, ira rənəl, j ki igər to ndoo ngon al, ur kəl rənəl. MBata dāne ki ngawe mbate a aw ki ngan je ngay itə e ki isi ki ngawne☆.» ²⁸ NGakom je, səi, itoi tə *Isaki ki *Abirakam oje ki go kun mindi ti ki Luwə un ade kin be. ²⁹ Dəkagiloe ti kin, ngon ki oji-e tə ndəgi ngan je pəti ki dənangi ti adi kə e ki oji-e ki tōgi lə NDil Luwə. Ko ne wa ki ra ne kin ə isi ra ne 6one 6əy. ³⁰ Ə se ta ri ə makitibi lə Luwə əl wa? Makitibi lə Luwə əl ə nə: «Ituwa dāne ki 6əə ki ngone kə, tado ngon lə dāne ki 6əə a j tə kingə ne nduwə naa ti ki ngon lə dāne ki e dəw dərone☆.» ³¹ NGakom

je, ki oji dəje, j-əi ngan lə dāne ki 6əə al, nə j-əi ngan lə dāne ki e dəw dərone yo taa.

5

Kirisi taa je iyə-je taa

¹ Kirisi taa-je iyə-je taa mba kadi j-əi ki taa kiyə taa ki də gangi. Ai də njasi ti, iyəi rəsi kadi dəw madi təl səsi 6əə ti 6əy al ngata. ² Oi maji, mi Pol m-əl səsi ta taga wangi. Re adi ijəi mətisi 6əy ningə, Kirisi a təl ne ki kare ki rəsi ti. ³ M-ndər mbisi ki kə joo 6əy, dəw ki ra ki adi ijəi mətə ningə, sōbi kadi ində tane dəm go ndu-kun je ti. ⁴ Səi dije pəti ki isi sangi kadi Luwə or ta dəsi ti ki go rəbi lə ndu-kun, səi ki gangi naa ti ki Kirisi. A asi kingə ra maji lə Luwə al ratata. ⁵ Ki sōbi dəje, j-ində meje ti kadi Luwə a or ta dəje ti tado j-adi meje Jəju Kirisi. E kin ə j-isi ji nginə kadi NDil Luwə a adi-je me tōge ti. ⁶ Re dəw madi ində rone naa ti ki Jəju Kirisi, ə ijə mətine, ə se ijə mətine al ka, e ne ki ndae goto. Ne ki bo ngay e ta kadi dəwe kin adi mene, ningə kadi kadi-me kin aw sie adi ndigi dije. ⁷ Lo kilə ngire ti, irai kilə maji ki dum, ningə ki 6asine kin, dəw madi ilə kagi nqsi ti, ogi səsi kadi itəli rəsi go ta ki rōjeti ka kin ngata. ⁸ Dəw ki ogi səsi rəbi kin e dəw ki Luwə ki 6ar səsi ile al. ⁹ Dije əli əi nə: «NGon əm ki ndəy be ra nduji ki ləy ba pəti adi j.» ¹⁰ Ki rəm ti, m-taa mesi me kində rə naa ti ki Babe. Ningə m-gər maji kadi səi ka iməri ta tə mi be tə. Nə dəw ki yəti dəsi kin, re dəwe e-n nə nə ka Luwə a gangi ta dəe ti. ¹¹ NGakom je, ki sōbi dəm, re m-isi m-ilə mbə kadi, gər, dəw ijə mətine 6əy taa Luwə or ta dəe ti ningə, *Jipi je a indəi kəmm ndoo al ngata. A indəi kəmm ndoo al, taa re koy lə Kirisi də kagi-dəsi ti a e ne kəbi mbata ti lə dəw al tə. ¹² Ki

☆ 4:22 Kilə ngirə ne je 16.15; 21.2 ☆ 4:23 Kilə ngirə ne je 17.16; Rm 9.7-9 ☆ 4:27 Ejay 54.1

☆ 4:30 29-30: Kilə ngirə ne je 21.9-10

rɔ njé yəti dəsi ti, sɔbi kadi re a ɔri gəmde wa par.

Kilə lə darɔ ki kilə lə NDil Luwə

¹³ Səi ngakom je, Luwə ɓar səsi mba kadi səi ki taa kiyə taa. Ke ə, kadi taa ki Luwə taa səsi iyə səsi taa kin, uni girə dɔ ti irai ne lə darɔ təkɪ mesɪ ndigɪ al. Nə kadi irai kilə ɓəə adi-naa ki yo ki ne ki ndigɪ-naa. ¹⁴ MBata ndu-kun je pəti ɔsi dɔde naa ti me ndu-kun ti ki kare ki ə nə: «A indigɪ dəw madi tə darɔi j wa be» kin[☆]. ¹⁵ Re idɔi-naa je, iribəi-naa je tə da je ki wale be ə, igoi rɔsi maji, ta tɔl tae ə a tuji-naa. ¹⁶ E be ə, m-əl səsi m-ə nə: Iyɪ NDil Luwə adi ɔr nɔsi ningə a rai ndigɪ lə darɔ al. ¹⁷ NDigɪ ra je lə darɔ ka kin isi rɔi ki NDil Luwə, ningə NDil Luwə isi rɔ ki ndigɪ ra je lə darɔ tɔ. Tɔgi je ki joo kin isi rɔi-naa dande ti, adi lo kadi irai ne ki mesɪ ndigɪ goto. ¹⁸ Nə re NDil Luwə ɔr səsi ta rəbi ɓa, ndu-kun aw ki tɔgi dəsi ti al. ¹⁹ Kilə ra je ki majal lə darɔ toi taga wangi: Adi e sangi-naa ki go rəbe ti al, ki ne ki to nje, ki sangi-naa ki lo kaya ti, ²⁰ ki kəsi məkəsi nangɪ nɔ yo je ti, ki ra mbəli, ki kuwə-naa me ti, ki koo ta-naa al, ki jangi, ki wongi, ki ni, ki gangi-naa, ki kɔr kəm-naa, ²¹ ki kəm-nda, ki go kasi, ki kuso ne kadi, ki ndəgi koo kilə ra je ki be kin. M-ndəji səsi təkɪ m-əl-n kəte: njé ra ne je ki be kin a ooi kɔbe lə Luwə al.

²² Ningə, kilə ra lə NDil Luwə e: ndigɪ-naa, ki rənəl, ki kisi-maje, ki kisi dɔ ti ki naa, ki me-maji, ki ra maji, ki ka dana, ²³ ki səl ləm ləm, ki kulə darɔ gin tɔgi ti. *NDu-kun ɔsi ta kilə ra je kin al. ²⁴ Dije pəti ki əl yə Kirisi, təti rɔ darɔ ki ndigɪ ra je lie pəti dɔ kagi-dəsi ti. ²⁵ E NDil Luwə ə adi-je kisi ki dɔ taa, ə maji kadi j-adi NDil ɔr-je ta rəbi. ²⁶ Maji kadi j-əi njé kun dɔ taa al. Sɔbi kadi j-adi-naa wongi al, taa kadi jangi-ra-je dɔ-naa ti al tɔ.

☆ 5:14 Labatiki 19.18

6

Kira ki naa yo ki ne

¹ NGakom je, re uwəi dəw madi dɔ ne ra ti ki go ti al, maji kadi səi ki awi ki NDil Luwə mesɪ ti, irai sie kadi təl re dɔ rəbi ti ki maji. Nə ke ə kadi ɔji-e ki mɪndi ki səl ləm taa. Ningə kadi dəw ki ra dansi ti oo rɔne maji, kadi osi me ko ne na ti kin al. ² Irai kadi itaaɪ ne ki kɔy dɔ-naa ti. Re irai be ningə, a səi njé təl rɔ go ta ti lə Kirisi. ³ Re dəw madi ki ndae goto, oo rɔne kadi ne dəw ki nga ningə, dəwe kin isi ədi rɔne. ⁴ Kadi nɔ nɔ ka ində maji kilə rane oo. Re ingə ne madi ki maji me ti ningə, kadi ra rənəl dɔ kilə ti ki e wa ra ki kanji kadi un rɔne ində kadi ndəgi dije ti. ⁵ Tadɔ nɔ nɔ ka a a ta kilə je ləne ki ra.

⁶ Sɔbi kadi dəw ki nje taa ne ndo ki j rɔ Luwə ti, kay ne kingə je ləne pəti ki dəw ki nje ndo-e ne. ⁷ Dəw a mbə ki Luwə al, ə ədi rɔsi al. Ne ki dəw dibi a təti kande. ⁸ Kin ə re dəw dibi ne ki go darɔ ti ningə, kande ki a təti e koy. A kin ə re dəw dibi ne ki go NDil Luwə ti tɔ ningə, kande ki a təti e kaji ki to ratata ki nɔ ti. ⁹ Lo kin ti, maji kadi ne madi ɔr tɔgije ta ra maji ti al. Loki j-uwəi rɔje ba ta ra-e ti ningə, j-a ji təti kandi ki maji dɔkagiloe ti. ¹⁰ E be ə, loki j-ingəi dɔkagilo ra maji ningə, maji kadi ji rai maji ki dije pəti. Ki bo ngay e njé ki adi mede Jəju Kirisi.

Ta ki dɔbɔy ti ki kuwə ji-naa

¹¹ Oi ne ki m-ndangi m-adi səsi kin. E mi wa ə m-ndangi boy guri guri ki jim. ¹² Əi *Jipi je ki ndigɪ kadi n-nali ndəge je ə yə isi indəi gu dəsi ti kadi ijəi mətisi. Rai be mba kadi dije adi-de kɔ mbata ta koy lə Kirisi dɔ kagi-dəsi ti al. ¹³ Əi je wa ki njé kijə mətide kin, uni go ndu-kun je lə Jipi je ba pəti al. NDigɪ kadi səi je ə ijəi mətisi kadi kijə mətɪ ləsi e ne kində gu ləde. ¹⁴ Ningə mi, m-ində gum ki

kagi-dəsi lə Bəbe ləje Jəju Kirisi, bi mində gum ki ne ki rangi al. MBata ki takul koy lə Jəju Kirisi də kagi-dəsi ti, ne je ki dənangi ti ne təli ne ki koy ki rəm ti, ə mi m-təl ne ki koy ki rə ne je ti ki dənangi ti ne tə. ¹⁵ Nینگə re dəw ijə mətine, ə se ijə mətine al ka, e ne ki ndae goto. Ne ki bo ngay e ta kadi dəw təl ne kində ki sigi. ¹⁶ Kadi kisi-maje ki me-maji lə Luwə e də dije ti pəti ki uni go rəbi ki sigi, ki dije pəti ki əi dije lə Luwə.

¹⁷ Kaw ki kəte noo kin, kadi dəw ra səm ne ki kə al ngata. Tadə maw ki ndunə do je ki oji go kə lə Jəju rəm ti. ¹⁸ NGakom je, kadi me-maji lə Bəbe ləje Jəju Kirisi e naa ti səsi. *Amen.

Makitibi ki Pol ndangi adi Epəji je

*Ta ki dō makitibi ti ki Pol ndangi
adi Epəji je*

Asi 6al kuti mi go koji Kirisi ti, kalangi ba, njé kaw-naa je indai ngirəde ki lo lo dōnangi Aji ti ki du (bone 6ari-e Turki ki Aji ti). Njé kaw-naa je ki dangi dangi kin, kulə noji to dande ti ki yo je ki ne je. Ningə njé ki Epəji ti, ji kiside to soti itə madide je. Loki Pol aw mba ləne ki kō mitə mba kilə mbe Poy Ta ki Maji, tē rōde ti, 6a ra 6al ki asi mitə me 6e bo ti ki Epəji ti (Knjk 19.1-20.1). Kin ə ji tidə Ep 3.1 əi ki 4.1 6a, j-a j-o kadi Pol to dangay ti ə ndangi makitibi kin. Ningə e mbata kin ə 6ari-e-n «makitibi ki ndange e dangay ti», ora i kadi e ki Pol ndangi adi Pilipi je nim, Piləmo nim, Kolosi je nim tō.

Nə ndo ki me makitibi ti ki Pol ndangi adi Epəji je kin tōji kadi e makitibi ki un dije ki ta tate ba, 6i e makitibi ki sōbi dō njé kaw-naa je gin kare par al. Kō ta ki boy ki to me ti, e ta lə kōji ra lə Luwə ki kadi kaw dije pəti ki dōrə ti nim, dōnangi ti ne nim gin tōgi ti lə NGar kare ba be ki e Jəju Kirisi (1.10).

Kadi j-ində manji makitibi ki Pol ndangi kin maji 6a, j-ingə kadi ngon ta ki ilə-n ngirə ta e ndəy be nim (1.1-2), ta ki təl-n tae e ndəy be nim tō (6.21-24). Ba darə ngadan ta wa dəw a kəki gin joo:

Me kəy kəme ti ki dōsəy (1.3-3.21),

Pol əl ta ki dō nə ti ki əti 6əl ki Luwə ra adi-je ki rəbi lə Kirisi, 6a go ti, təl əl ta ki dō kində rō naa ti adi goe ngal. Ningə ki əji dō kində rō naa ti, Pol tōji nə ki Luwə ra taa kadi Jipi je ki dije ki əi Jipi je al, təl i dije ki kare ba, tə dije lie.

Me kəy kəme ti ki kō joo (4.1-6.20), Pol dəji Epəji je kadi pa njiyəde me kində rō naa ti kin tōji tək i əi dije ki kōji sigi me kində rō naa ti ki Kirisi. NGA ningə sōbi kadi pa njiyə ki maji re ki kilə ra ki maji dande ti, me kəy je ti ləde, ki rō njé kaw-naa je ti ki rangi, ki ki rō ndəgi dije ti pəti.

Kadi tə tōji-n kində rō naa ti lə dije lə Luwə, Pol un nə asi gin mitə əl-n ta: un darə, adi e njé kaw-naa je ki Jəju Kirisi e jam dōde; un kəy ki Jəju Kirisi e mbal ki dō kume ti; un dəne əi ki dingəm, adi e njé kaw-naa je ki əi dəne lə Kirisi. Nə kare, j-o kadi ki kanji kində rō naa ti ki rōjeti ki Bəbe, lo kadi kində rō naa ti ki rōjeti lə njé kun go Kirisi a to goto. E be ə, maji kadi kində rō naa ti ki rōjeti e naa ti ki Bəbe Jəju Kirisi ki dəkagilo je pəti.

Kuwəji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ki go ndigi ti lə Luwə. M-ndangi makitibi kin m-ilə-n madi dije lə Luwə ki adi mede Jəju Kirisi, ki isi me 6e ti ki Epəji ti. ² M-kəy kadi Luwə ki Baw je ki Bəbe ləje Jəju Kirisi adi me maji ki kisi-maje ləde nay səsi.

Ra maji je ki Luwə isi adi-je ki takul Kirisi

³ Piti ki dō Luwə ti ki Baw Bəbe ləje Jəju Kirisi, ki adi-je maji-kur je, adi e nə maji je pəti ki adi-je ki go NDil ti, ki j dōrə ti, ki takul kində rō naa ti ləje ki Kirisi. ⁴ Be ə, loki Luwə ra dōrə ki dōnangi ki nə je ki me ti al 6əy ə, kəti je ki takul Kirisi ti tə dije ləne mba kadi j-ayi njay ki kanji ta madi dōje ti ta kəme ti. Nə je kin tōji kadi Luwə ndigi je. ⁵ Təki Luwə ndigi-n-je ka kin ə, ində-n je kəte nō dəkagilo je ti, mba kadi ji təl i ngane je ki takul Jəju Kirisi. Luwə ge kin be ki go me-maji ti lie. ⁶ Adi ji piti Luwə, mbata me-maji lie ki əti 6əl. Me-maji kin, adi-je kare ki takul NGone, ndigi ngone kin ngay. ⁷ Me

Kirisi ti, ki takul mase ki ay do kagi-dasi ti go koye ti, je ki taa kilə taa, ningə majal je laje e ki kiyə go ko to. Be ə, Luwə əji-n je me maji lane ki ngay. ⁸ Oyo, Luwə əji-je me-maji lane koji ki əti bəl. Be ə, adi-n-je tər ki ne gər ki ngay. ⁹ Ningə ki go ra maji ti lə Luwə ki ngay, adi j-ingəi koji ta ra lie ki to lo bəyo ti. Koji ta ra kin, ində dəe naa ti kəte kadi n-a ra ki takul Kirisi. ¹⁰ Koji ta ra lə Luwə kin, e mba kadi kaw ne je ki dərə ti ki ne je ki dənangi ti ne pəti, gin tōgi ti lə nje kōbe ki kare ba ki e Kirisi. Ne kin, a ra ne dəkagilo ti ki Luwə wa əji.

¹¹ Luwə adi ne je pəti rai ne tək i e wa əji-n ə se ndigi-n kəte. Be ə, kəti-n-je kəte ki go koji ta ra ti lie, adi ji təli dije lie ki go kində rə naa ti laje ki Kirisi. Ningə adi-je ne ki un-n mindine mba kadi n-adi-je to. ¹² Luwə ra be mba kadi j-osi pa j-iləi tōji do kəti bəl ti lie, Je je ki j-indəi me je do kirisi ti dəsəy.

¹³ E me Kirisi ti to ə, səi ka, oi do ta ki rojeti, ki e Poy Ta ki Maji ki aji səi. Ningə go ti, adi mesi Kirisi, ba Luwə ində ndunə ki səbi dənə rəsi ti. NDunə ka kin e NDil ki ay njay ki un-n mindine adi kəte do ti. ¹⁴ NDil ki ay njay ki Luwə adi-je kin, tōji kadi ja j-ingəi ndəgi ne maji je pəti ki Luwə a adi-je. Ne maji je kin ja j-ingəi pəti ndo ki Luwə a taa-je ilə-je taa ji majal ti ratata. Adi ji piti ndole lə Luwə ki əti bəl.

Pol əl ta ki Luwə ki mbata lə njé kadi-me je ki Epaji ti.

¹⁵ E ki mbata kin ə, mi ka loki m-o poy kadi me ləsi ki adi Bəbe Jəju, ki poy ndigi ləsi ki isi ndigi dije lə Luwə pəti, ¹⁶ ndo ki m-o-n ta wa kin nu, m-iyə ta ra oyo Luwə ki mbata ləsi al me kəl ta ti je ləm ki m-isi m-əl si-e. M-isi m-ə təsi taa taa. ¹⁷ M-dəji kadi Luwə lə Bəbe lə je Jəju Kirisi, Bawje ki nje tōji, adi səi ki takul NDil ki ay njay, tər, ki gər gin ne ki to lo bəyo ti, mba kadi igəri-e-n ay njay. ¹⁸ M-dəje kadi tē angalsi, mba kadi asi

gər ne kində me do ti ki adi səsi ki aw naa ti ki bar ki bar səsi. Taa a igəri ne je ki maji maji ki Luwə əl ta-e kadi n-a n-adi dije lane. ¹⁹ Ningə a igəri tōgi ki əti bəl itə tōgi je pəti ki Luwə əji mbata laje j-əi ki j-adi-e meje. Ningə tōgi ka kin, Luwə əji ki taga me tōgi ti ki əti bəl. ²⁰ Tōgi ki əti bəl kin, Luwə tōji taga, dəkagilo ti ki adi Jəju ji taa dan je koy je ti, ə ade isi do ji kōe ti me dərə ti. ²¹ Loe ti kin, Jəju e ki kində do njé kōbe je ti ba pəti, do tōgi kōbe je ti ba pəti, a e do tōgi je ti ba pəti, taa tōe e do to je ti pəti to. E do ne kində je ti pəti mbata dəkagilo ki ngosine kin par al, nə biti dəkagilo ti ki a re. ²² Oyo, Luwə ilə ne je pəti gin tōgi ti lə Kirisi. Loki inde do ne je ti pəti ningə, kəte ade e ki boy do njé kaw-naa je ti. ²³ *NJé kaw-naa je toi tə ngan rəe je be. Kasi-naa bərərə lə Kirisi rosi njé kaw-naa je ki dəkagilo je pəti. Ningə Kirisi ka, kasi-naa bərərə lə Luwə rose to.

2

Kaji e ki takul me-maji

¹ Səi ki kəte, səi toi tə dije ki koy ki mbata majal je ləsi. ² Majal je ləsi kin ra adi mari go rəbi ne rasi je e go hal ne ra lə dije ki duniya ti, uni go ki bo lə tōgi je lə ndil je ki majal ki me nəl ti. NDil ki majal kin ə, isi ra kilə ngosine me dije ti ki njé kəsi ta Luwə. ³ J-əi je ka, ndo ki mari j-əi mbō dije ti kin to. Adi ji njiyəi ki go ndigi ti lə ngur darəje, j-isi ta ne ra ti ki kadi ji təli kon ndigi ra lə darəje, ki mər ta je laje ki majal yo. Be ə ki go jibəl kisije ki dəje taa ti, ji toi tə ndəgi dije kin be, adi wongi lə Luwə e dəje ti to.

⁴ Nə Luwə e nje koo kəm-to-ndoo ki əti bəl, adi ndigi-je ngay. ⁵ Be ə, j-əi je ki ndo ki j-əi dije ki koy ki takul majal je laje kin, təl-je adi j-əi njé kisi ki dəje taa ki Kirisi. Oyo e ki takul me-maji lə Luwə ə ingəi kaji. ⁶ Ki takul kində rə naa ti laje ki Jəju Kirisi, Luwə adi j-ji taa sie naa ti dan njé koy je ti, ə adi j-oi be naa ti sie

me dora ti to. ⁷ Luwə ra be kadi oji-n kadi dije pəti gəri mbata ndə je ki a rəi, me-maji lie ki dəbəye goto, ki oji ki takul Jəju Kirisi ki go rəbi ra maji lie ki mbata laje. ⁸ E takul me-maji ki go rəbi lə kadi-me ə, ingəi kaji bi e ki go təgisi ti al. Nə e Luwə ə adi səsi kaji kin kare. ⁹ Kaji kin e ki takul kilə rasi madi ki maji al. E be al, mba kadi dəw madi ində-n gunə al. ¹⁰ Oyo, j-əi kilə ra ji Luwə. Ində-je ki go kində rə naa ti laje ki Kirisi mbata kadi ji rai kilə je ki maji me kisi ki dəje taa ti. Ningə kilə je ka kin, e wa ində dəe naa ti kəte mba kadi ji rai-de.

Ke kare me Kirisi ti

¹¹ Adi mesī ole də ti, təkī ndə ki kəte, səi Jipi koji je al, adi *Jipi je ki njé 6a rəde njé kijə mətide, ki e ne ki dije rai ki jide adi awi ki ndune rəde ti, bari səsi njé kijə mətide je al. ¹² Kadi mesī ole də ti təkī dəkagiloe ti kin, səi ki gangi-naa ti ki Kirisi. Səi mbə *Isirayəl je ti ki əi dije lə Luwə kin al. Səi gotoi me kilə mindi je ti ki Luwə ilə ki dije ləne kin. Isi me duniya ti ki kanji ne kində me də ti ə se ki kanji Luwə. ¹³ Nə ngosine, ki takul kində rə naa ti ləsi ki Jəju Kirisi ti, səi ki ndə ki mari səi say, itəli dije ki basi ki takul məsi kadi-kare lə Kirisi. ¹⁴ Tado e Kirisi wa ə re ki kisi ki naa ki lapiya mbə je ti. E ə ra adi Jipi je ki dije ki əi Jipi je al təli dije ki kare ba. Koye də kagi-dəsi ti or bə ki to dande ti kəte kə. ¹⁵ Jəju Kirisi təl ndu-kun je lə *Moji ki rəbi ra kilə je, ne je ki kare ti. Ningə, un gin dije ki joo kin tal ində-n gin dije ki kare ki sigi ki go rəbi kində rə ləde naa ti sie. Be ə, adi lapiya to-n mbəde ti. ¹⁶ Ki takul koye də kagi-dəsi ti, Jəju ində gin dije ki joo kin naa ti adi təli darə ki kare. Ilə-de noji naa ti ki Luwə. Ningə ki takul koye də kagi-dəsi ti, tuji-n ne ki ra adi əi njé bə je lə naa kin kə. ¹⁷ Re ilə mbə Poy Ta ki Maji ki oji də lapiya adi səi ki səi say, ta mbata lə njé je ki əi basi to. ¹⁸ E ki takul Jəju ə j-əi pəti

ki j-əi, Jipi je ə se Jipi je al, j-asi kadi ji rəi ta kəm Luwə ti ki takul NDil ki ay njay ki kare ba wa kin.

¹⁹ Be ə, səi ki səi Jipi je al ka, səi mba je al, ə se njé dirə ki njade taa al ngata. Nə ngosine, səi ngan njé 6e ki mbə dije ti lə Luwə. Səi ngan je ki me kəy ti lə Luwə. ²⁰ Səi toi tə mbal je ki Luwə ində-n kəy be. Ningə ngirə kəy ka kin e ki kində də njé kaw kilə je ti ki əi njé kəl ta ki ta Luwə ti. Bə Kirisi wa ə e mbal ki e təgi kəy. ²¹ E me kində rə naa ti laje ki Kirisi ti ə, mbal ra kəy je kare kare uwəi-naa maji. Ningə kəy ka kin bo ki ta made ti ki kəte kəte mba kadi təl kəy ki ay njay me Bəbe ti. ²² E me kində rə naa ti ki Jəju Kirisi ə, səi ki səi Jipi je al ka, indəi rəsi naa ti ki ndəgi dije lə Luwə kadi təli kəy ki Luwə isi me ti ki takul NDile.

3

Pol nje kilə mbə Poy Ta ki Maji rə dije ti ki əi Jipi je al

¹ E ki mbata kin ə, mi Pol, m-isi m-əl ta ki Luwə. Mi dangay mbata Poy Ta ki Maji lə Jəju Kirisi, mbata ləsi səi dije ki səi Jipi je al... ² M-gər maji kadi oi poy kilə 6əə, ki go me-maji ti lə Luwə ilə jim ti, ki mbata maji ləsi. ³ Luwə tēē ki də ne je ki to lo 6əyɔ ti adi-m gər. E ne je kin ə m-ndangi ndəy m-ilə-n madi səsi. ⁴ Loki itidəi makitibi ki m-ndangi m-ilə-n madi səsi kin ningə, səi wa a oi ne gər ki oji də Kirisi ki to lo 6əyɔ ti, ki Luwə tēē ki dəe adi m-gər ay njay kin. ⁵ Təkī rəjeti, ne je ki Luwə tēē ki dəe adi njé kaw kilə je, ki njé kəl ta ki tae ki takul NDil ki ay njay ki ində-de ta dangi tə njé ra kilə ləne, tēē ki dəe be adi kaje je ki kəte al. ⁶ Ningə ne ki to lo 6əyɔ ti ka kin, ki takul kində rə naa ti ləde ki Jəju Kirisi ə, dije ki əi Jipi je al, a ingəi ne maji je ki Luwə un-n mindine kadi n-a n-adi-de naa ti səje j-əi ki j-əi Jipi je. Taa, əi səje naa ti me darə ti ki kare, ningə kun mindi ki kare wa kin to ki mbata

ləde tə me Kirisi ti, ki takul Poy Ta ki Maji.

⁷ M-təl nje ra kilə bəə lə Poy Ta ki Maji kin. E kin e kadi kare ki Luwə adi-m ki go me-maji lie ki takul kilə ra təge. ⁸ Mi ki ndam goto tətə njé kadi mede Kirisi pəti tigə. Ningə re e be ka, Luwə oo maji ngay kadi mi ə, ilə kilə kilə mbe ne gər ki əti bəl lə Kirisi jim ti mbata dije ki əi Jipi je al. E ne gər lə Kirisi ki bo ki tətə ne gər lə dije pəti tigə. ⁹ Ningə m-ingə me-maji ki kadi m-təji-n dije pəti ay njay, se go rəbi ki ban ə, Luwə a təl-n ta ne ki un ndune dətə ti, ki to lo bəyətə ti kin wa. Luwə ki nje ra ne je pəti, bəyətə dətə ne kin ki dije ki dəkagilo ti ki kəte. ¹⁰ Ningə ngəšine ki takul njé-kaw-naa je, njé kəbe je ki njé tətə je ki me nəl ti taa, asi kadi gəri ne gər lə Luwə. Ne gər kin, Luwə tətə ki rəbi je ki dangi dangi. ¹¹ Ne kin təl tane ki go kəji ta ti lə Luwə ki to ki nənə ti. Kəji ta ra ka kin, təl tae ki takul Bəbe ləje Jəju Kirisi. ¹² Me kində rə naa ti ləje ki Kirisi me kadi me ti ə, j-ingəi ta rəbi kadi ji ndətii ki rə Luwə ti ki me ki tətə kati. ¹³ E be ə, m-dəji səsi mba kadi tətə si ər mbata lə kə je ki m-isi m-ingə ki mbata ləsi kin al. Nə kadi e gin kəsi-gon ləsi yo taa.

NDigə ki Kirisi ndigə je

¹⁴ MBata kin ə, m-isi m-əsi məkəsim nangi nətə Bawje ti ki dərətə ti, ¹⁵ ki takule ki karne ba ə, gin kəji je pəti ki dərətə ti ə se ki dənangi ti ne isi ki dətə taa. ¹⁶ M-dəji Luwə kadi ki go maji-kur ti lie ki to mbar mbar ki go NDil ti ki ay njay, kadi adi səi njé kadi-me je itətə gangi me ndilsi ti. ¹⁷ Kadi Kirisi ra lo kisi ləne ngəmesi ti ki takul kadi-me. Ne dəji ləm e mba kadi ndigə-naa ra səsi adi ngangi, ningə kadi gin si uwə nangi ngə me ndigə ti tətə. ¹⁸ Be ə, a asi kadi igəri ki ndəgi dije lə Luwə pəti, kadi ndigə lə Kirisi e ndigə ki əti bəl, ki dətə asi kadi a mbəji ngale je tate je kəbe je ki ngale ki taa je al ratata. ¹⁹ Oyo, a asi kadi igəri ndigə lə Kirisi ki itə ne

gər je pəti, ningə kadi Luwə wa rosi səsi ki rosi ki bətətə ləne.

²⁰ Luwə aw ki tətə ki asi naki. Adi, loki ji dəji-e ne madi bə, ra tətə ne ki ji dəji-e, ə se, e ki j-isi giri tətə gir bəy. ²¹ Kadi tətə e dətə ti mbətə njé kaw-naa je ti ki takul Jəju Kirisi, mbata dəkagilo je pəti ki a rəi, ki dətə bəl je ki dətə bəl je. *Amen!

4

Ke darə ki kare me Kirisi ti

¹ M-ilə dīgəm mesi ti, mi ki mi dangay ki mbata lə Bəbe, kadi go rəbi kisi ki dətə taa ləsi asi ta bər ki Luwə bər səsi. ² Kadi awi ki səl dətə, ki hal ki səl ləm ləm, ki kore me, ə kadi isi dətə ti ki naa me ndigə-naa ti. ³ Uwəi rosi ngə kadi ingəmi go kesi kare me NDil ti, ki go rəbi lapiya ki dətə səsi naa ti. ⁴ Darə e kare ba, taa NDil ki ay njay ka, e kare ba tətə. E be ə, Luwə bər səsi kadi awi ki ne kində me dətə ti ki kare ba tətə. ⁵ Bəbe e kare ba, kadi-me e kare ba, taa bətəm ka e kare ba tətə. ⁶ Luwə e kare ba, ningə e ə, e Baw je pəti, taa e dətə ne je ti pəti, ra kilə ki takul dije pəti, ningə isi me ne je ti pəti tətə.

⁷ Nə, dətə ki ra ra danje ti, ingə kadi-kare ra kilə ki sobi dətə, ki go kadi ti ki Jəju Kirisi ndingə kadi-nje. ⁸ E be ə, ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nətə:

«Loki j aw me lo je ti ki taa nu, uwə dangay je,

Adi aw sətə kəmne ti,
Ningə adi kadi-kare dije.»

⁹ Ningə kəl kətə nətə: «j aw me lo je ti ki taa», kin, to ay njay kadi kətə bəy taa kadi aw taa, Kirisi ur aw gin nangi ti, me lo je ti ki boo nu tətə. ¹⁰ Nje kaw nangi wa kin ə, e nje kaw lo je ti ki taa gidi dərətə je ti tətə. Ne kin ra ne be mba kadi ne je pəti asi-naa bərərə me ti. ¹¹ E ə adi kadi-kare dije, njé ki nətə je adi əi njé kaw kilə je, njé ki nətə je kadi əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, njé ki nətə je kadi əi njé kilə mbe Poy Ta ki Maji, njé nətə je kadi əi njé kul njé kaw-naa je, ningə kadi njé ki nətə je əi njé ndo dije tətə. ¹² Ki

go rəbi kin ə, ra adi dije lə Luwə a asi kadi rai kilə lie, mba daro Kirisi ki togi ki kəte kate. Daro Kirisi e njé kaw-naa je. ¹³ Ki rəbi kin ə, j-əi pəti, j-a tēgi ke kare me kadi-me ti, ki gər NGon Luwə ti. Ningə j-a təli dije ki togi gangi ə j-asi-naa bərərə tə Kirisi be. ¹⁴ Be ə, j-a to tə ngan je ki nəl nē ndo je ki ngom isi aw səde ki yo je ki ne je be, tə bato ə pugi man ba isi ra-e be al ngata. Ningə dije ki njé kədi dije ki ta je ki ngom je ləde kin, a asi kadi toi-je pe pe taa ədi-je ki takul nē ndo je ləde ki ngom kin al tə. ¹⁵ Nə me kəl ta ki rəjeti me ndiginaa ti, j-a togi me nē je ti pəti, biti kadi ji toi tə Kirisi wa be, e ki e ki boy ki dō njé kaw-naa je ti. ¹⁶ Me Kirisi ti ə daro ba pəti e ki rəti naa ti ki takul togi lə ngirə ki ra. Loki ngon rə ki ra, ra kilə ləne maji ningə, a ra kadi daro ba pəti a togi taa taa me ndigi naa ti.

Kisi ki dō taa me Kirisi ti

¹⁷ E be ə, m-əl səsi ta kin, ə m-təl m-re dō ti bəy me tə Bəbe ti. Oti kadi rəbi nē rasi to tə ya dije ki gari Luwə al kam be, tadə kilə rade e ki go gir ta je ti ləde ki ndae goto. ¹⁸ Loki ndul o be dō gir ta ti ləde. Əi say kadi kisi ki dō taa ti ki sigi ki Luwə adi. Təki rəjeti, gari al ki mbata me ngə ləde. ¹⁹ Əi dije ki rai kaya ka, rəde a səl-de dō ti al. Dəgakilo je ləde pəti e kadi rai nē je ki majal. Be ə, nē rade ki dangi dangi ki to nje kin, dəwe je kin, nayii ki lo ra ti ki ndo ti kanji kadi mede uwə-de ki ta dō ti.

²⁰ Nə səi je, e ki go rəbi je ki be kin ə, indoyi kadi igəri Kirisi al. ²¹ Təki rəjeti, səi ki səi njé kadi-me je, oi ta ki səbi dəe. Ningə, ndoi səsi nē je ki awi naa ti ki ta ki rəjeti ki dəw a ingə rə Jəju ti. ²² Re e be ningə, səbi kadi imbati nē rasi je ki mari ki go lo kon dəw ti, ki ndigi ra je lie ki majal ki a aw ki dəw tuji ti. ²³ Maji kadi iyəi adi NDil Luwə yəti mər ta ləsi. ²⁴ Səbi kadi itəli dije ki sigi me ji kisisi ti. Dije ki Luwə ində-de ki go ndigi ti ləne, mba kadi kisi ki dō taa ləsi e me

nē ra ti ki dana, ki me nē ra ti ki ay njay ki e kandi ta ki rəjeti.

²⁵ MBata kin ə, kadi imbati kəl ta ki ngom, ə kadi dəw ki ra, əl ta ki rəjeti madine, tadə j-əi pəti j-əi ngan rə ki kare. ²⁶ Re wongi ra səsi ə, kadi wongi kin aw səsi adi irai majal al. Oti kadi isi me wongi ti ba biti kadi kadi ur dəsi ti. ²⁷ Adi ta rəbi Su kadi na səsi al. ²⁸ Kadi dəw ki e nje bōgi kəte ə iyə ta bōgi ləne, ningə kadi ra kilə ki jine mba kadi ingə-n nē ə ra-n ki dəw ki nē to rəe ²⁹ Kadi ta ki majal tēgi tasi ti al. Nə kadi ta ki maji (ki a ra ki njé kadi-me je ki rangi) ə tēgi ta si ti. Ta ki a ra maji ə se a ilə dīgəm me njé ki rangi ti ki go nē ge je ti ləde. Ta ki be kin ə a ra maji ki dije ki njé koo dō ta ləsi. ³⁰ Oti kadi tuji me NDil Luwə ki Luwə adi səsi. NDil ki Luwə adi səsi kin ə a toji kadi ndo madi a re nō ki Luwə a taa səsi ilə səsi taa dō majal ti ratata.

³¹ Ori hal je ki kati bangi pəti mesi ti kə, (İngəmi majal madi mesi ti al), ki kəl-naa, ki wongi, ki taji-naa, ki kəl-naa ki ndu ki taa, ki kuso ndil-naa. Ningə kadi hal ra majal madi goto mesi ti tə goto. ³² Kadi səi irai maji ə indigi-naa ngay ki yo ki ne. Ningə kadi iyəi go majal ki madisi je rai səsi kə təkə Luwə iyə-n go majal je ləsi kə, me Kirisi ti be.

5

Kisi ki dō taa me kunji ti

¹ Səi ngan je ki Luwə ndigi səsi ə, maji kadi indaji-e. ² Maji kadi isi ki dəsi taa me ndigi-naa ti, təkə Kirisi ndigi-je ə adi rəne Luwə koy ti mbata ləje, tə kadi kare ə se nē məsi ki əti Luwə maji be. ³ Səi ngan lə Luwə, be ə, e go ti al, kadi ta kaya ki ra madi ki nē ki to nje ə se kəmnda e ki kəl tae dansi ti al tə kəl al. ⁴ E go ti al kadi ta je ki to nje ki ta ki to kəl al ki ta məne ki to nje madi je tēgi tasi ti. Nə kadi ta ki a tēgi tasi ti, e ta ra oyo Luwə yo taa. ⁵ Maji kadi igəri nē je kin maji: njé ra kaya je nim, njé ra nē je ki to nje nim,

njé ra kəm-nda ne je ki asi-naa ki yo ki ra nim kin, a əi mbə dije ti ki Kirisi əi ki Luwə a oji be dəde ti kin al ratata. ⁶Kadi adi dəw madi əl səsi ta je ki ndade goto adi indəmi ta rəbi al. Tado e ki takul ne je ki be kin ə, wongilə Luwə isi re-n də dije ti ki njé təl rəde go ta ti lie al. ⁷Indəi rəsi naa ti səde də ne madi ti al. ⁸Təki rəjeti, ndə ki mari isi me lo ki ndul ti, nə ngəsine, ki takul kində rə naa ti ləsi ki 'Baə, səi dije ki lo kunji ti ə maji kadi ne rasi e ne ra lə ngan je ki lo kunji ti. ⁹Tado kandi lo kunji e: ne ra je ki maji, ki ne ra je ki dana, ki ne ra je ki rəjeti. ¹⁰Təki səi ngan je ki lo kunji ti, maji kadi indəi togi də rəsi ti mba kadi əri mbə ne ki nəl 'Baə ki ne ki nəl Luwə al naa ti. ¹¹Kadi ne madi ki ore səsi naa ti də ne ra je ki majal ki lo ndul ti ki ndae goto kin al. Nə iteəi ki ginde taga tə tēē yo taa. ¹²Tado ne je ki ko dije kin isi rai lo bəyə ti, e ne je ki to rəsəl ngay kadi dəw əl tae. ¹³Ningə loki e ki kər gin ne je ki isi rai ba, kilə radeje ki majal to taga ay njay njay. ¹⁴Tado ne je pəti ki ginde tēē lo kunji ti təli lo kunji. E be ə, makitibi lə Luwə əl ə nə:

«İndəl də bi ti, i nje to bi,

i taa dan nje koy je ti,

Ə Kirisi a adi kunji ləne a unji dəi ti.»

¹⁵Kadi indəi kəm-kədi də rəsi ti me ji kisi ki də taa ti ləsi. Kadi ne rasi e ne ra lə dije ki njé tər je bi ne ra lə mbə je al. ¹⁶Dəkagilo ki j-isi ti kin e dəkagilo ki majal, ə kadi dəkagilo je pəti ki Luwə adi səsi ba, irai ne je ki maji taa taa bi adi dəkagilo kin man kare al. ¹⁷MBata kin ə, kadi itoi tə dije ki ku dəde goto be al, nə kadi igəri ne ki 'Baə isi ngəm rəsi ti.

¹⁸Adi kasi ra səsi al, kəy kasi nju ki al də maji a aw ki dəw kaya ki ra ti. Nə kadi irosi ki NDil ki ay njay yo ta. ¹⁹Maji kadi əli naa ta me pa je ti, osi pa je lə Luwə ki ndəgi pa je ki NDil adi səsi. Osi pa je kin iləi təji də 'Baə ti ki ngamesi ba pəti. ²⁰Maji kadi rai oyo Luwə ki Bawje

ki dəkagilo je pəti, me ne je pəti me to 'Baə ti ləje Jəju Kirisi.

Kulə noji ki to mbə dəne je ti ki dingəm je

²¹İləi dəsi gin togi ti lə nə ki yo ki ne, mbata koji ki kilə də Kirisi ti ki awi. ²²Səi dəne je, kadi nə nə ilə dəne gin togi ti lə ngawne təki isi iləi dəsi gin togi ti lə 'Baə be. ²³Tado ngaw e ki boy də dəne ti, təki Kirisi e ki boy də njé kaw-naa je ti kin be to. Kirisi e nje kaji njé kaw-naa je ki əi darə je. ²⁴Be ə, təki njé kaw-naa je iləi dəde gin togi ti lə Kirisi ka kin ə, dəne je ka, kadi iləi dəde gin togi ti lə ngawde je me ne je ti pəti to.

²⁵Ningə səi ngaw dəne je, maji kadi nə nə ndigi nene təki Kirisi ndigi-n njé kaw-naa je ə adi rəne koy ti ki mbata ləde kin be. ²⁶Adi rəne koy ti mba kadi təl njé kaw-naa je dije ki asi ta kede dije ti lə Luwə, go togi ti ki togi-de ki man nim ki ta ləne nim to. ²⁷Jəju ge kadi n-tēē ki njé kaw-naa je ta kəmne ti ki kəsi-gon ki əti bəl, ki kanji yoro nim, kadi ngirə rəde je tur ju ju al nim, kadi ne madi ki asi-naa al goto rəde ti nim to. Ge kadi njé kaw-naa je ayi njay ki kanji ta madi dəde ti. ²⁸Be to ə, maji kadi ngaw dəne je ndigi nede je təki isi ndigi darəde əi je wa be. Dəw ki nje ndigi nene, ndigi darəne wa. ²⁹Təki rəjeti, dəw ki əsi rəne ta nja kare goto. Nə j-əi pəti j-uli-de ki ne kuso, ə j-indəi kəm je gode ti tə kində yo taa. E be ə, Kirisi isi ra-n ki njé kaw-naa je, ³⁰tado j-əi ngan darə je. ³¹MBata kin ə, dingəm a iyə-n me kəy lə bawne əi ki kəne, ningə tiyəi-naa ki nene, ba əi joo pu təli darə ki kare. ³²Ta ki rəjeti ki bo e ki bəyə me ta ti kin, nə m-əl səsi kadi e ta ki oji də Kirisi ki njé kaw-naa je. ³³Nə ta kin oji dəsi to, kadi ngaw dəne ki ra ndigi nene tə darəne wa be, ba kadi dəne ilə koji də ngawne ti to.

6

Ta la ngan je ki bawde je

¹ Ngan je, ki mbata kesi dije la Babe, maji kadi itali rasi go ta ti la njé koji si je, tado e kilə ra ki maji. ² Ōsi ngon bawi ai ki koji, tado e kin e ndukun ki kate ki Luwə adi ki kun mindi do ti. ³ «Be kadi isi maji me duniyā ti ningə ndoi a e ngay to.»

⁴ Ningə səi baw je, kadi adi wongi ngansi je ki takul kilə rasi je al to, nə kadi ingəmi-de me ne ndo ti ki maji, ki me kində koji ti ki go ta ti la Babe.

Ta la bəə je ki bade je

⁵ Səi bəə je, maji kadi itali rasi go ta ti la basi je ki donangi ti ne ki sol do, ki kilə koji do ti ki ngame ki ay njay taki e Kirisi wa ə, isi tali rasi go ta ti lie be. ⁶ Ōti kadi irai kilə ləsi dokagilo ti ki dije indəi kəmdə gosi ti par, taki isi irai kilə mba kadi ingəi maji ta kəm dije ti yo be. Nə maji kadi irai kilə tə bəə je la Kirisi ki isi rai ndigi la Luwə ki mede ki kare ba be. ⁷ Maji kadi irai kilə ki me ndigi, tə ne ki e kilə la Babe wa ə isi rai be, bi e kilə la dije al. ⁸ Tado igəri bəti taki na na a ingə ne kingə go ji ləne rə Babe ti ki go maji ti ki ra, re e-n bəə ə se e dəw dərone.

⁹ Səi ba bəə je, səi ka, kadi irai be to ki bəə je ləsi. Maji kadi iyəi ta kində-de bəl ti ko, ə kadi igəri taki bade nim, basi nim e kare ba, ə isi me dərā ti taa nu, ba kər kəm dije dana goto rəe ti.

Rə do kadi-me ti

¹⁰ Kadi ji təl-n ta ta je, maji kadi itali dije ki njé tōgi je ki takul kində rə naa ti ləsi ki Babe me tōge ti ki ngay. ¹¹ Maji kadi oyi ne kati je ki Luwə adi-je ba pəti jisi ti, mba kadi ai dingəm nō kadi-naa je ti la su. ¹² Tado e dije ki awi ki daro ki məsi ə j-a ji rəi səde al, nə j-isi rəi ki ndil je ki majal ki njé tōgi me lo je ti ki taa dərā ti, ki njé kōbe je, ki tōgi kōbe je, ə se j-isi rəi ki nje kōbe donangi ti ki e me lo ki ndul ti. ¹³ MBata kin ə,

maji kadi oyi ne kati je ki Luwə adi-je ba pəti jisi ti, mba kadi lo ki ndo je majal rəi ningə, ai gərərə ba. Ningə kadi go rə ti ba, ai taa ba. ¹⁴ Maji kadi ai taa ba! Ningə kadi ta ki rōjeti ə idəi bədisi ti tə nda be, ə kadi ne ra ki dana to tə gindi ki kadi idəi gusi ti be. ¹⁵ Maji kadi ki langisi kaw kilə mbə Poy Ta ki Maji ki nje kadi lapiya, to tə sa kilə nja ti ləsi be. ¹⁶ Me ne je ti pəti, maji kadi uni kadi-me adi to tə də ləsi be, e ki takule ə a indəi ningə je la nje ba ki tae isi tēē por iləi ko. ¹⁷ Maji kadi itaai kaji ki Luwə adi-je iləi dəsi ti tə jōgi rə be, ba kadi uni ta la Luwə ki NDil adi-je tə kiyə kasigar be. ¹⁸ Ne je kin pəti, idəi Luwə me kəl si-e ta ti. Əli si-e ta ki dokagilo je pəti ki takul NDil ki ay njay. Irai ki kisi do nja ti, ə kadi inayi ki lo ra-e ti par par. Əli ta ki Luwə ki mbata la dije la dije lie pəti. ¹⁹ Əli ta ki Luwə ki mbata ləm to, mba kadi Luwə wa ində ta tam ti, mbata kadi m-ilə-n mbə do ne je ti ki kate toi lo bəyo ti ə Poy Ta ki Maji tēē ki dəe kin, ki me ki tji kati. ²⁰ E ki mbata Poy Ta ki Maji kin ə, m-taa-n to Kirisi m-ton ki kulə gindi jim ti kəy dangay ti. Be ə, əli ta ki Luwə mba kadi m-əl ta ki me ki tji kati, taki səbi kadi m-əli-n.

Kuwə ji-naa ki dəbəy ti

²¹ M-ndigi kadi igəri ne ki səbi dəm, ki ne m-isi m-ra. E be ə, Tisiki ki e ngokom ki nje ndigi ləm, ki nje ra kilə ki rōjeti me Babe ti, a əl səsi ne je pəti ki oji dəm. ²² E mbata kin ə, m-ile rasi ti mba kadi igəri ji kisi je, ningə kadi ilə dingəm mesi ti to. ²³ Kadi Luwə ki Bawje ki Babe ləje Jəju kirisi adi ngakoje je pəti, lapiya, ki ndigi-naa, naa ti ki kadi-me. ²⁴ Kadi me-maji la Luwə e naa ti ki dije pəti ki njé ndigi Babe ləje Jəju Kirisi ki ndigi ki a yəti al. Amen!

Makitibi ki Pol ndangi adi Pilipi je

*Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi
adi Pilipi je*

Pilipi e be bo ki dosay ki Eropi ti ki Pol ila mbe Poy Ta ki Maji titi. Pilipi e koki be madi kare ki Rom je isi titi, donangi Masaduwan ti. Ninga e kaw mba ti lie ki ko joo a Pol inda-n gin nje kaw-naa je ki Pilipi ti (Knjk 16.12-40). NGan bal je go ti ba Pol ndangi makitibi ki mindi ki sol lom lom adi-de. Dokagiloe ti kin, Pol e dangay ti. Nje kin a je ai na e dangay ti Epaji ti, a nje ki nungi ai na e Sejare ti a se e Rom ti wa be to (Pilipi 1.7). Pol ra oyo Pilipi je mbata kadi-kare ki ilai Epapiroditi adi-e, dokagilo ti ki ne je to rae. Bay to, ila dingam mede ti kadi ai do njade ti ki ro Kirisi ti, taa kadi iyai rade adi nje ki a njiyai ki ne ndo ki ngom dan nje kaw-naa je kin adi-de al to.

Lo kilā ngirā ta ti (1.1-11), Pol toji ronāl ki oyo ki ra lāne loki mee ole do nje kun go Kirisi ti ki isi Pilipi ti. Go ti, adi-de ngan poy ta je ki done ti adi-de ooi. Pol gar ta ki done ti ki lo ti ti al, na kindā ki indā rone naa ti ki Kirisi ra adi ti mene kati (1.12-26). Hla dingam me Pilipi je ti kadi ai do njade ti me kadi-me ti, taa kadi sangi rabi lapiya ki ro naa ti, ki rabi do sol, ki kilā ra ki maji ki j ro Jaju Kirisi ti (1.27-2.28). Bay taa kadi ndo madi a Pol ai ki Pilipi je a ooi-naa, Epapiroditi ki ngon nje kilā la Pilipi je ai ki Timote ki madi-kilā la Pol a rai kadi kulā noji ki dan Pol ti ki nje kaw-naa je ki Pilipi ti kin to lo tone ti (2.19-30).

Pol ndaji-de ki togine kadi indai kam-kadi do rade ti ki ro dije ti ki nje mbati rabi go Poy ta ti ki Maji ki rojeti. Daji nje kaw-naa je ki Pilipi

ti kadi ndaji pa njiyane, kadi kamde e do njiyā naa ti ki Kirisi, kadi toi ta Kirisi be (3). Pol tal ta makitibi lāne ki ta kilā dingam me naa ti je ki dangi dangi, ki oyo ki ra to kuwā jinaa to (4).

Makitibi ki Pol ndangi adi Pilipi je kin bari-e «makitibi ronāl», tado e ko ta kin a j taa nu ila nangi rapi. Ronāl kin e ta la ka do nja ti ki Kirisi. E Kirisi kin a pa kilā toji do kilā rae ti e me 2.6-11 ti. E ne ki sai je wa a teji do ti lo tidā makitibi ti kin to.

Kuwā jinaa

¹ E mi Pol, naa ti ki Timote, je ki je baa kilā je la Jaju Kirisi a j ndangi makitibi kin j-adi sai dije la Luwā ki me kindā ro naa ti ki Kirisi, ki isi Pilipi ti*. Makitibi kin sobi sasi, naa ti ki nje kor nōsi je, ki diyakir je. ² Ninga kadi me-maji ki kisi-maje la Bawje Luwā ai ki Babe laje Jaju Kirisi e naa ti sasi.

Pol al ta ki Luwā mbata ti la nje kadi-me je ki Pilipi ti

³ Dokagilo je pāti ki mem ole dōsi ti ba, m-ra oyo Luwā. ⁴ Taa dokagilo je pāti ki kadi m-al-n ta ki Luwā mbata ti lasi pāti ba, m-al sie ki ronāl to. ⁵ Ronāl lam e ki mbata ra ki irai sam me kilā kilā mbe Poy Ta ki Maji ti, lo kulā ngire ti nu biti bone*. ⁶ Mgār maji kadi Luwā ki indā ngirā kilā ki maji mesi ti kin, a aw-n biti ta tal tae ti, ndo tal Jaju Kirisi ti. ⁷ E go rabe ti kadi m-aw ki mār ta ki be kin ki mbata lasi pāti, tado m-indā sai dan urm ti. Sai, indai rōsi naa ti sam do maji ti ki Luwā ra sam. Indai rōsi naa ti sam pāti me keem dangay ti, ki me ro ti ki m-ro ki togim mbata Poy Ta ki Maji*. ⁸ Luwā asi kadi ma naji lom tēki, sai pāti m-ndigi sasi ndigi la Jaju Kirisi, m-ar man do ti soti.

⁹ Nga ninga, ne ki m-daji Luwā, e kadi ndigi-naa lasi j ki do made ti do made ti, naa ti ki ne gar ki rojeti ki me kor kam ne ki maji ki ne ki majal naa ti kadi ay njay. ¹⁰ Lo kin ti, a gari

* 1:1 4.15; Knjk 16.12 * 1:5 Knjk 16.13-15

* 1:7 1.13

go ne ki maji ki sobi ra. Ba a sai dije ki kay njay, ki ndo tal Kirisi ti, daw asi kadi a aw ki ta madi dosi ti al. ¹¹ Ninga a sai dije ki ne ra ki dana, ki ro Kirisi ti a to mbar mbar rasi ti, mbata toba ki toji la Luwa.

Poy Ta ki Maji aw ki kate kate

¹² NGakom je, m-ndigi kadi igari taki ne ki tee dom ti kin ra adi Poy Ta ki Maji aw ki kate ta kaw yo. ¹³ E be a, dije pati ki nje ra kilal ki nje kobe ki boy, ki ndagi dije, gari kadi e mbata kilal la Kirisi a m-to-n dangay ti. ¹⁴ NGA ninga, tom dangay ti, ra adi ngakom je ngay, adi mede Babe, a ingal togi do made ti kadi ali ta la Luwa ki kanji bal. ¹⁵ E ki rojeti kadi dije madi ilai mbe to Kirisi ki hal ta ki ra, ki angal ni, na dije ki na je, ilai mbee ki angal ki maji to. ¹⁶ Dije ki awi ki angal ki maji kin, rai kilal kin ki ndigi-naa. Ninga gari kadi mi lo kin ti ne, m-isi m-ro mbata Poy Ta ki Maji. ¹⁷ Nje ki awi ki hal ta ki ra, isi ilai mbe to Kirisi ki ndigi ra ki sobi dade. Ninga ne ki mede ti ki asi-de adi isi ilai mbe to Kirisi kin e ne ki dana al. Sangi kadi n-adi-mi ko do made ti, me dangay ti ki mi ti. ¹⁸ Ninga re e ki me ki maji a se e ki majal a isi ilai mbe to Kirisi a, e kin daw aw go ti al. M-gar kadi isi ilai mbe to Kirisi, ninga m-ra ronol do ti, a m-nay ki lo ra ronol do ti. ¹⁹ Tado m-gar kadi e ne ki isi ra ne kadi ta tol tae a m-inga-n kaji. M-inga-n kaji ki takul kal ki isi ali ta ki Luwa mbata ti lom nim, ki takul togi ki NDil Jaju Kirisi adi-m nim. ²⁰ Ki oji go ne ki m-isi m-ngam tae perere, ki m-isi m-inda mem do ti, ne ki rom a sol-m goto. M-ti mem kati kadi re e-n bone a se ndo je pati, m-a m-toji ke ki bo la Kirisi kadi dije ooi rom ti. Re e-n me ka ki dom taa ti a se me koym ti. ²¹ Ki rom ti, kisi-m ki dom taa e mbata la Kirisi, a koym e maji lom to. ²² Ninga, re kisi-m ki dom taa bay, a adi-m ta rabi kadi m-ra kilal

madi ki to soti ba, lo kin ti, m-gar ne ki kadi m-koti al, se e kisi ki do taa a se e koy wa ka m-gar al. ²³ Ne je joo isi ndori-mi yana: m-ndigi kadi m-tusi duniya kin m-iyal, a m-aw m-isi kadi Kirisi ti. E kin a e ne ki to soti ngay. ²⁴ Ninga kisi-m donangi ti ne, ndae to ti ngay mbata ti lasi. ²⁵ NGA ninga, m-gar maji, tij-m ti kadi m-a m-isi donangi ti ne bay, m-a mi kadisi ti ne pati bay mbata kaw kate lasi, mbata ronol lasi me kadime ti. ²⁶ Lo kin ti, loki m-tal m-tee dansi ti a, ki ta kulm, a gari kam toji ki isi ilai do Kirisi ti kin ay njay.

²⁷ Na ke a, kadi pa njyasi e ki go Poy ta ti ki Maji la Kirisi, mba kadi re m-re dansi ti, a se mi say sasi ka, m-o ta ki dosi ti maji. Kadi m-o poysi taki uwai togisi ba me ndil ti ki kare, indai rasi naa ti, irai ki me ki kare ki go meso ti ki adi do Poy ta ti ki Maji. ²⁸ Ninga iyai ta rabi adi nje ta je lasi ilai bal kare meso ti al. Loka iyai ta rabi adi ilai bal meso ti al, a to taga kadi ai dije ki uni rabi ki kaw tuji ti, a sai, uni rabi kaji to. Ninga pati, e ndigi la Luwa kadi ta to be. ²⁹ Tado ki oji do Kirisi, Luwa ra sasi maji adi adi-e meso par al, na adi ingal ko mbata ti lie to. ³⁰ Ninga ki basine kin, sai ilai rasi me ro ti ki kate m-isi m-ro ka kin to. Ro kin, bone je kin ka m-isi ta ti ne m-isi m-ro taki igari*.

2

Kirisi tal rone ba kilal ti

¹ Ta ka ki Kirisi ila-n dingam meso ti, taki ingal togi me ndigi-naa ti, taki NDil doo-n sasi naa ti, taki meso ton do-naa ti, isi oji maji lasi ki ro naa ti, ² m-daji sasi kadi adi-mi ronol me kuwa-naa maso ti lasi kin. Adi ndigi-naa ki kare wa kin a uwal meso, adi meso e kare, indai rasi naa ti. ³ Irai ne madi kare ki hal ni ki ra al, taa hal kaji ro al to. Na ki do ki sol lom, kadi daw ki nungi oo madine taki bo done ti. ⁴ Kadi daw madi sangi maji la rone wa par al, na kadi sangi maji

læ ndæge je tɔ taa. ⁵ Kadi pa njiyæsi ki rɔ naa ti e pa njiyæ dije ki njé kindæ rɔde naa ti ki Kirisi.

⁶ Kirisi ki, lo kilæ ngire ti nu, re o ne je ki ræ ti pæti æ, e Luwæ wa par, næ sangi kadi n-uwæ maji rone ki ji kasi ki n-asi-naa ki Luwæ kin al.

⁷ Ɔr tɔba kin dæne ti kɔ tæ kɔr yo,

Ra rone bææ kilæ ti,

Tæl rone tæ dæw ti,

Adi dije gæri-e me ne je ti pæti tæki e dæw.

⁸ Hlæ dæne nangi,

Tæl rone go ta ti biti oy-n,

Koy ki dɔ kagi-dæsi ti.

⁹ E mbata kin æ, Luwæ un-n dæe taa ade a ngaw,

Ade tɔ ki e dɔ toje ti pæti.

¹⁰ MBa kadi me tɔ Jæju ti,

Ne kindæ je pæti ki dɔrɔ ti,

Dɔnangi ti, ki gin dɔnangi ti,

Ɔsi mækæside nangi nɔe ti,

¹¹ Ɖ kadi ta tæe ta dije ti pæti tæki Jæju Kirisi e Bæbe,

Kadi tɔ Luwæ ki Bawje ɔa-n[✧].

Kilæ læ njé kadi-me je me duniya ti

¹² NGakom je ki maji, tæ ka ki irai go ndum ti ki ndɔ je ndɔ je, dɔkagilo ki mi-n dansi ti, kadi irai ki dɔkagilo ki oi-mi dansi ti par al, næ dɔkagilo ki m-goto-n dansi ti ne wa kin ka, kadi irai kilæ dɔ kaji ti læsi ki ɔal Luwæ, ki dɔ ki sɔl. ¹³ Tado Luwæ wa æ indæ ndigi ra mesi ti nim, ɔsi sæsi adi irai nim, ki go kɔji ra ti lie.

¹⁴ Irai ne je pæti ki kanji ɔa ta, ki kanji kɔl, ¹⁵ mba kadi dæw aw ki ta madi dæsi ti al, kadi sæi dije ki kay njay, kadi sæi ngan læ Luwæ ki ne ki majal ɔdi kadisi al, æ isi dan dije ti ki rɔjeti al, dije ki kilæ rade majal ki me duniya ti ne. Kadi unji tæ por ki unji dɔ duniya ti[✧], ¹⁶ loki a ilæi-de mbe ta kaji. Lo kin ti, m-a m-un sæsi kadi m-indæ-n gum, ndɔ tæl Kirisi ti. MBata m-ay ngædi ki rɔm to-m ki ndangi kare al. ¹⁷ Re kadi mæsım osi nangi dɔ kilæ ti ki m-ra, kadi

ki m-un-n kadi-me læsi tæ kadi-kare m-adi Luwæ ɔa, m-ra rɔnæl, ningæ kadi rɔnæl læm kin e rɔnæl læsi pæti.

¹⁸ Ningæ sæi ka, kadi irai rɔnæl tɔ, ɔa adi rɔnæl læsi e rɔnæl læm tɔ.

Pol sangi kadi Timote æi ki Epapiroditɔ awi Pilipi ti

¹⁹ M-gær dɔm ti maji kadi me tɔ Bæbe Jæju ti, nay ngay al kadi m-a m-ilæ ki Timote rɔsi ti nɔɔ kadi re ki poysi adi-m kadi mi ka m-ingæ-n tɔgi tɔ. ²⁰ Timote ki karne ba par æ e dæw ki aw ki mær ta læm, ta læsi uwæ mee adi isi ga ta dæsi ti. ²¹ NDæge je pæti, ngædi ki mbata maji læ rɔde wa par æ uwæ mede, ɔi ngædi læ Jæju Kirisi al. ²² Næ e, tɔji ki taga adi dije gæri-e tæ ngon ki nje njiyæ nja bawne ti. Indæ rone ta kilæ kilæ mbe Poy Ta ki Maji ti sæm. ²³ M-gær kadi e æ m-a ile ki rɔsi ti loki m-a m-o ta ki dɔm ti ay njay. ²⁴ Taa m-gær dɔm ti maji, kadi-me tɔ Bæbe ti, dɔkagilo ngay al æ, darɔm mi wa, m-a m-re kadi m-o sæsi.

²⁵ Ningæ ki basine kin, m-o maji ngay kadi m-tæl m-ilæ ngokɔje Epapiroditɔ, ki e madi-kilæm ki madi rɔ læm rɔsi ti gogi. E ki ilæi-e kadi re ki ne je ki m-aw ki ndooe, kadi ra sæm[✧]. ²⁶ Epapiroditɔ ndigi ngay kadi n-oo sæsi pæti, ningæ sangi ki rɔ tɔne, mbata moy ra-e, adi oi tæe. ²⁷ Moy ra-e, ki koye e ɔasi, næ Luwæ oo kæm-to-ndoo lie. Ningæ e kæm-to-ndoo lie par al, næ e kæm-to-ndoo læm tɔ æ Luwæ oo, mba kadi m-ingæ me-kɔ ki rangi dɔ made ti ɔay al. ²⁸ M-sangi kadi m-ile rɔsi ti gogi law, kadi re oi-e ɔa, ingæi rɔnæl, æ kadi mi ka mem osi-n ki nangi tɔ. ²⁹ Lo kin ti, maji kadi uwæi-e ki rɔsi ti ki rɔnæl ngay, me tɔ Bæbe ti. Ko dije ki tæ e be kin, sɔbi kadi ɔsi gonde. ³⁰ Tado nay ndæy ba kadi ingæ yo mbata kilæ læ Kirisi. Un rone ilæ kɔ, kadi re ra sæm tosi ti, me ne ti ki sæi je wa asi kadi irai adi-mi al.

3

Rəbi ka dana ki rəjeti nq Luwə ti

¹ Ki ɓasine kin ngakom je, maji kadi irai rənəl me kində rə naa ti ki Babe. Ne ki a ɔgi-m kadi m-təl m-əl səsi ko ta ki kare ki m-əl səsi kəte ngata kin goto. Ningə ki rəsi ti ɓa, e ne ki maji səsi tə maji. ² Maji kadi indai kəm-kədi dɔ rəsi ti ki rə dije ti ki rai rəde tə bisi je be kam, ki rə dije ti ki əi njé ra kilə ki mede ki majal, ki rə dije ti ki njé koo məti ki kijə tə ne ki ngay. ³ Njé kijə məti je ki rəjeti e j-əl je, tado j-isi ji rai kilə ɓəə lə Luwə ki rəbi lə NDile, rəje nəl-je ngay kadi j-ində rəje naa ti ki Jəju Kirisi, ningə j-uwə kul rəje al tɔ. ⁴ Nə ki rəjeti, m-aw ki ta ki asi kadi m-uwə-n kul rəm. Kin ə dəw madi oo kadi n-asi kuwə kul rəne ɓa, mi m-asi kuwə kul rəm m-itə dəwe kin. ⁵ Həi mətim ndɔ ki kə jijoo lə ndɔ koji-m, mi ngon *Isirayəl, gin koji ti lə Bənjame, mi Ebirə ki me məsi ti, ningə ki ɔji dɔ ndu-kun, mi me ɓuti ti lə *Parisi je. ⁶ Ki ɔji dɔ tingə bil, mi nje kində kəm njé kaw-naa je ndoo, ki ɔji dɔ təl rə go ndu-kun ti, ta ki kadi dəw ində dəm ti goto[◊]. ⁷ NGA ningə, ne je kin ki kəte m-o-de tə ne ki ngay, ɓasine m-o-de tə ne ki kə kare mbata ti lə Kirisi. ⁸ M-o-de tə ne ki kə kare, lokɪ m-un-de m-ɔji kadi ne maji ti ki əti ɓəl ki e gər ki m-gər Jəju Kirisi ki Babe ləm. MBata ti lə Kirisi, m-iyə ne je pəti kə, m-o-de tə ne ki dɔ yibi kare. M-ra be mba kadi mi-n naa ti ki Kirisi, ⁹ kadi mi me jie ti. Ningə kadi e ki takul ka ɓa m-a dana me *NDU-kun ti al, nə kadi e ki takul kilə ra Kirisi. Kadi e ki takul tidə ki Luwə tidə-m dəw ti ləne ki go rəbi kadi-me Kirisi. ¹⁰ Ne ki uwə mem, e ta kadi m-gər Kirisi, taa kadi m-gər tɔgi ki j lo koy ti. Ningə kadi m-ingə ko kə lie kin, ə kadi m-oy ko koy lie kin tɔ. ¹¹ Be kadi tə re to ban ə, m-j-n taa lo koy ti, dan njé koy je ti.

Kay ngədi sɔbi dɔ ne ki j-isi j-ay ngəde

¹² Təki rəjeti, ne ki m-isi m-ay ngədi ki mbae kin, m-ində jim dɔ ti al ɓəy, taa mi dəw ki mbuji girim al ɓəy tɔ. M-nay ki lo kay ngədi ti mba kadi m-ində jim dɔ ti, tado mi wa ki dəm, Jəju Kirisi ində jine dəm ti. ¹³ NGakom je, m-gər kadi m-ində jim dɔ ne ti ki m-isi m-ay ngəde ka kin al ɓəy, ningə ne kare ki m-ra, mem oy dɔ ne je ti ki gom ti, m-ində tɔgi dɔ rəm ti kadi jim ədi ne ki e nɔm ti kin yo. ¹⁴ M-ay ngədi sɔbi dɔ ne ki e nɔm ti, kadi m-ingə ne baji ki Luwə ɓar-je kadi adi-je dɔrə ti ki go rəbi lə Kirisi. ¹⁵ J-əl ki ji tɔgi gangi me NDil ti, sɔbi kadi mər ta ləje a nangi dɔ lo ki m-əl ta ti kin. NGA ningə, kin ə re ne madi to, ə ndusi asi-naa dɔ ti al ɓa, Luwə a tɛɛ kəmsi dɔ ti. ¹⁶ Re e ri ə ra ne ka, adi ji njiyəi naa ti takɪ j-ji nu bitɪ ji tɛɛi ne kin. ¹⁷ NGakom je, maji kadi indaji-mi, ə kadi indai kəmsi go nja dije ti ki isi njiyəi ki go lo njiyəje ti təki igəri. ¹⁸ Tado ngay je, njiyəde ɔsi ta koy Kirisi dɔ kagi-dəsi ti. Ningə e ta ki m-əl səsi ki dɔkagilo je pəti, nə m-təl m-əl səsi ɓone ɓəy, ki man nɔ kam ti. ¹⁹ Əi dije ki ta təl tade e tuji, tado luwə ləde e kandade, taa tɔɓa ləde e me ne ti ki to rɔsəl ti tɔ. Ningə ne ki uwə mede, e ne ki dɔnangi ti ne par. ²⁰ Nə je ɓa, je ngan njé ɓe je ki dɔrə ti. Dɔrə ki e lo ki j-isi ji nginə nje kaji-je, Babe ləje Jəju Kirisi kadi a j ti tə re ingə-je. ²¹ Jəju a mbəl darəje ki tɔge goto, ki a oy kin, kadi təl to tə darəe ki əti ɓəl kin be. A ra kilə kin ki tɔgi ki aw-n kadi uwə-n ne je pəti gin tɔgine ti.

4

¹ NGakom je ki njé ndigi ləm, m-ndigi ngay kadi m-təl m-o səsi. Səi, səi ne rənəl ləm, səi jɔgi kəsi-gon ki isi dəm ti. Lo kin ti, njé ndigi ləm, maji kadi uwai tɔgisi ba tə kin be, injiyəi naa ti ki Babe.

◊ 3:6 Knjk 8.3; 22.4; 26.9-11

Ta kaji mba kisi ki naa ki lapiya

² M-uwə nja Ebodi əi ki Setisi, m-dəji-de kadi adi mede e kare me kində rə naa ti ki Baḅe. ³ NGa ningə j̄ ki madi-kiləm ki maji, m-dəji kadi ira səde adi ndude asi go-naa ti, tadə əi dāne je ki indəi rəde naa ti səm, rəi mbata Poy Ta ki Maji. Rəi, naa ti ki Kiləma je ki ndəgi madi-kiləm je ki rangi pəti ki Luwə ində təde me makitibi kaji ti.

⁴ Irai rənəl ki dəkagilo je pəti me njiyə naa ti ki Baḅe. M-təl m-əl səsi ḅəy, irai rənəl! ⁵ Maji kadi dije pəti gəri ra maji ləsi. Baḅe a re ḅasine. ⁶ Ningə, kadi adi mesi a sururu də ne madi ti al. Me ne je ti pəti ki to rəsi, maji kadi indəi nə Luwə ti, əli sie ta, inqi dəe ti, ə irai-e oyo tə. ⁷ NGa ningə, lapiya lə Luwə ki itə ne gər lə dəw, a ngəm ngəmesi ki taga je ləsi me kində rə naa ti ki Jaju Kirisi.

⁸ Ki ḅasine kin ngakom je, maji kadi ne je pəti ki e ne ki rojeti, ne ki dije pəti, ne ki e ne ki dana, ne ki ay njay, ne ki nəl dije, ne ki dije əsi-gone, ne ki təe ḅa, ne ki dije iləi təji də ti, ə kadi uwə mesi. ⁹ Ne ki m-ndo səsi, ne ki ingəi rəm ti, ne ki oi tam ti, ki ne ki oi rəm ti, maji kadi uni irai kilə. Ningə Luwə ki nje kadi lapiya a e naa ti səsi.

Pol ra oyo Pilipi je mbata ne ki iləi adi-e

¹⁰ Rəm nəl-m ngay me kində rə naa ti ki Baḅe, loki m-o itəji ki taga ḅone tək̄i mesi to dəm ti. Mesi kin to dəm ti be mari nu, nə ta rəbi ki kadi itəji-mi adi m-gər ə ingəi al. ¹¹ NGa ningə, m-əl ta kin be mbata ne ki to rəm, al jagi. Tadə mi dəw ki m-gər lo ra rənəl də ne ti ki to jim ti. ¹² M-gər kisi me ndoo ti, taa m-gər kisi me ne kingə ti tə. Me ne je ti pəti, ki lo je pəti, m-gər kisi me ndan ti ki me ḅo ti, me ne to mbar ti ki me ne to rə ti. ¹³ M-asi kadi m-dəḅ urm me ne je ti pəti ki takul Kirisi ki nje kadi-m təgi.

¹⁴ NGa ningə, e ne ki maji ə irai kadi indəi rəsi naa ti səm də kə ti ləm. ¹⁵ Səi Pilipi je, səi wa igəri maji tək̄i, lo kilə ngirə kilə mḅe Poy Ta ki Maji ti, loki m-aw kadi m-iyə donanḡi ki Masəduwan ti*, dəw madi ki rangi ki kadi un ne adi-m to ne ti ki mi m-un m-adi kin goto. Dəw ḅa, e səi je par. ¹⁶ Loki mi Təsaloniki ti, iləi ki ne ki m-aw ki ndooe asi nja joo kare, irai səm*. ¹⁷ Ningə e kadi-kare ḅa m-isi m-sanḡi jisi ti al, nə m-isi m-sanḡi kadi kər ra maji ləsi aw ki də made ti də made ti. ¹⁸ Ki ḅasine kin, ne je ki m-aw ki ndooe ka m-ingə pəti tə ngata. M-ingə ki to mbar mbar rəm ti, ne ki du-m goto loki Epapirodit̄i adi-m ne ki adi-e kadi adi-m kin. Ne ki adi-mi kin to tə kadi-kare ki ḅəy əti maji, ki Luwə taa, kadi-kare ki nəl-e. ¹⁹ Lo kin ti, Luwə a adi səsi ne je pəti ki awi ki ndooe, ki go ne kingə ti lie ki əti ḅəl ki go rəbi lə Jaju Kirisi. ²⁰ Ningə kadi kəsi-gon e ki də tə Luwə ti ki Bawje ki dəkagilo je ki dəkagilo je. *Amen!

Kuwə ji-naa ki dəḅəy ti

²¹ Uwəi ji njé kadi-me je pəti me tə Jaju ti adi-mi. NGakom je ki əi səm ne uwəi jisi. ²² Taa njé kadi-me je pəti uwəi jisi tə. Ki bo ngay e njé ki isi rai kilə me kəy ti lə nje kəḅe ki boy Səjar.

²³ Kadi me-maji lə Baḅe Jaju Kirisi e naa ti səsi pəti. Amen!

Makitibi ki Pol ndangi adi Kolosi je

*Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi
adi Kolosi je*

Kate mari nu, Kolosi e be bo kare ki donangi Aji ti, ki a asi kulə mətər 200, kaw ki lo kibi kadi ti lə be ki Epəji ti be. Basine kin bari-e Turki ngata. Re ə nə o maji ba, a e be ki Pol ində njane ti nja kare al. E madi-kilə Pol kare ki təe nə Epapirasi, ki e dəw ki Kolosi ti wa nqə ə e dəw ki dəsəy ki aw ki Poy Ta ki Maji me ti (Kol 1.7; 4.12).

Dəkagiloe ti kin Pol e dangay ti (4.3; 10, 18), dəmaji ə a e Rom ti. Ə Epapirasi re rə Pol ti ər-e poy njé kaw-naa je ki Kolosi ti təkı ne ndo ki go rəbe ti al isi njiyə dande ti nqə ki təgine ngay. Əl təkı njé ndo nee je ka kin əli kadi dəw gər Luwə ə ingə kaji ba, səbi kadi aw nqə təgi je ti ki go ndil ti nim, kadi ilə done gin ne jibəl be je ti madi tə kijə mətı je, kində kəm go kuji kuso ne je ti ki kuji kay ne je ti. NGay al go poy ta ti kin ba, nje kaw kilə Pol ndangi makitibi adi njé kadi-me je ki Kolosi ti, ole mede təkı kaji ki Luwə adi-je ki takul Jəju Kirisi kin asi naki ngata. Makitibi kin, dəmaji ə a ilə-n adi-de ki rəbi lə Tisiki əi ki Onəjim (4.7, 9). J-a j-ingə kəy kəm ta joo me ti:

Go ta kuwə ji-naa ti, ki oyo ki ra Luwə (1.1-14) me kay kəm ta ti ki dəsəy, Pol təji Kirisi tə nje kisi do ne je ti pəti. Əl təkı Kirisi aw ki təgi do təgi je ki go ndil ti pəti, e ki karne ba ə e NGar do njé kaw-naa je ti (1.15-2.3). Go ti ba, Pol ndəji Kolosi je do ne ndo ti ki loe al ki dije madi isi njiyəi dande ti (2.4-25).

Me kəy kəm ta ti ki dəbəy ti, Pol ole me Kolosi je do ne ti ki e njiyə me kisi ki do taa ki sigi, naa ti ki Kirisi, dan njé kun go Kirisi je ti wa nim, dan dije ti ki me kəy je ti ləje ə se

dan dije ti ki me be ti ba pəti (3.1-4.6). Nje kaw kilə Pol təl ta ta ləne ki ta je ki done ti wa, əl-n ta ndəy be do Tisiki ti nim do Onəjim ti nim, taa ta kuwə ji-naa ki e wa ndangi ki jine kin to (4.7-18).

Ne ndo je ki go rəbi ti al, toi dangi dangi ki dəkagiloe, dəkagiloe, nə ne kare ki njé ndo nee je kin pəti isi sangi, e ta kadi njé kun go Kirisi je səli me kadi mede Kirisi ti ki e ki karne ba par ə aw ki təgi kin. E mbata kin ə, makitibi ki Pol ndangi adi Kolosi je kin, re isi tidə ba, a o kadi ta ki me ti səbi do dəkagilo ki je ti done wa kin to. Makitibi kin a do Kirisi ti, təje kadi aw ki təgi do təgi je ki go ndil ti pəti, kadi taa-n dije ki isi gin təgide ti ilə-de taa.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ki go ndigi ti lə Luwə, naa ti ki ngokoje Timote ə ji ndangi makitibi kin, ² j-adi səi dije lə Luwə ki isi me be ti ki Kolosi, səi ngakoje je ki adi mesi Kirisi. Kadi Luwə ki Bawje ra səsi maji ə kadi adi səsi lapiya to.

Pol ra oyo Luwə mbata lə Kolosi je

³ Ji ra oyo Luwə ki Baw Bəbe ləje Jəju Kirisi, dəkagilo je pəti ki j-isi j-əl sie ta ki mbata ləsi. ⁴ Ji ra-e oyo tado j-o poy kadi-me ləsi ki adi Jəju Kirisi, ki ndigi ki indigi dije pəti ki əi dije lə Luwə. ⁵ Kadi-me əi ki ndigi-naa kin, ginde e do ne kində me do ti ləsi ki Luwə isi ngam me dərə ti adi səsi. Igəri ne kində me do ti kin ki takul kilə mbə Poy Ta ki Maji ki e ta ki rəjeti. ⁶ Poy Ta ki Maji kin aw biti tē rəsi ti. Ningə asi donangi ba pəti ki kandine, ə aw ki kate kate təkı ton dansi ti kin be to, ilə ngire me ndo ti wa ki oi poy ta ki oji do me-maji lə Luwə, taa igəri me-maji kin tə ne ki rəjeti. ⁷ E Epapirasi, ki e madije ki ngay me kilə ti ə ndo səsi ne je kin. E dəw ki dana ki nje ra kilə bəə lə Kirisi

dansi ti. ⁸ Ningə e ə əl-je ta dō ndigi-naa ti ki NDil Luwə adi səsi.

Kal ta ki Luwə mbata ti lə Kolosi je

⁹ Be ə, je ka, ndō ti wa ki j-o-n poy ta ləsi kin, j-iyə ta kəl ta ki Luwə ki mbata ləsi al. Ji dəje kadi adi səsi igəri ndigi lie maji ki takul gosi ki ne gər ki NDile adi səsi. ¹⁰ Lo kin ti, pa njiyəsi a e pa njiyə dije lə Bəbe ki nəl-e me ne je ti pəti, a e pa njiyə ki aw ki kəte kəte me kilə ra ki maji ti, ə a itōgi me gər Luwə ti par par tō. ¹¹ Ji dəji Luwə kadi adi səsi tōgi me ne je ti pəti ki takul tōge ki əti bəl, mba kadi uwəi tōgisi ba me ne je ti pəti, ki kisi dō ti ki kore me tō. ¹² İrai oyo Luwə ki Bawje ki ronal təkı adi səsi asi kingə ne nduwə ki isi ngəm me bəkō ti lie ki ndole, mbata dije ki əi yəe je. ¹³ E ə, ər-je gin tōgi ti lə til, re saje me bəkō ti lə NGone ki nje ndigi lie. ¹⁴ Ki takul NGone kin ə, je-n ki taa kiyə taa, ningə majal je ləje e ki kiyə go kō tō. ¹⁵ NGon kin, e bana kəm Luwə ki dəw asi kō-e al. E NGon dər ne kində je pəti. ¹⁶ Təkı rōjeti, e ki takule ə Luwə ra-n ne je pəti ki me dōrə ti nim, ki dənangi ti ne nim tō. Ne je ki dəw oo-de ki kəmne, ki ne je ki dəw oo-de ki kəmne al, re ən kōbe je, ki tōgi je, ə se njé kōbe je ba pəti ka, e ki takule ə Luwə ra-n ne je kin pəti nim, ta e ki mbata lie nim tō. ¹⁷ Kirisi e nō ne kində je ti pəti. Ningə e ki takule ə, ne je pəti ki Luwə rade, ai ki dōde taa tō. ¹⁸ Kirisi ə wa e ki bo dō njé kaw-naa je ti, ki əi darəe. E wa ə e kilə ngirə ne, e dəw ki dō kəte ki tēg dan njé koy je ti. Be mba kadi-me ne je ti pəti, e ki dō kəte. ¹⁹ Tadō Luwə ge kadi ne je pəti ki rone ti asinaa bərərə rō Kirisi ti. ²⁰ Ningə e ki takul Kirisi ə Luwə ndigi kadi dije pəti ki dənangi ti ne iləi noji naa ti səne. E ki takul məsi NGone ki ay dō kagi-dəsi ti kin ə, Luwə adi lapıya ren dənangi ti ne ə se dōrə ti. ²¹ Ningə səi je ki kəte ərı kagisi kō ta kəm Luwə ti, səi njé bə je lie ki mbata

mər ta je ləsi, ki ne rasi je ki majal. ²² Nə ngəsine Luwə ilə noji naa ti səsi ki takul darō Kirisi ki go rəbi koye, mba kadi ra adi tēgi ta kəm Bəbe ti tə dije ki ayi njay nim, ki kanji yoro nim, taa ki kanji ta madi dəsi ti nim tō. ²³ Ningə, maji kadi ai dō njasi ti me kadi-me ti. Kadi-me kin ə e gin kəy ki ngə ki ai dō ti, ki kanji kadi ne madi ər səsi aw səsi say ki ne kində me dō ti ləsi ki Poy Ta ki Maji adi səsi kin. Poy Ta ki Maji ki e ki kilə mbe kadi dije pəti ki dənangi ti ne kin. Ningə e ə mi Pol mi nje ra kile.

Kō lə Pol mba njé kaw-naa je

²⁴ NGosine, rəm nəl-m mbata kō je ki m-isi m-ingə mbata ləsi. Təkı rōjeti, me rəm ti, ki mbata maji lə njé kaw-naa je ki əi darō Kirisi, m-təl ta kō je ki nay kadi Kirisi ingə. ²⁵ Ki mbata njé kaw-naa je ə m-təl-n nje ra kilə bəə ləde. E Luwə ə ilə kilə kin jim ti mba kadi m-ra-n səsi. Kilə kin e kadi m-ilə mbe Poy Ta ki Maji lə Luwə kin ba pəti madi səsi. ²⁶ E ne ki to lo bōyo ti ki rō gin dije ti pəti ki dōkagilo je pəti, nə ngəsine tēg ki dōe adi dije ləne gəri. ²⁷ Tadō Luwə ndigi kadi gəri ne ki əji kadi ra ə e ne ki maji ki əti bəl kin. E ne ki kində dōe dana mbata maji lə dije pəti. Ne ki to lo bōyo ti ki Luwə tēg ki dōe e Kirisi ki isi mesi ti, ə adi igəri ay njay təkı a səi me tōba ti lə Luwə kin. ²⁸ E Kirisi kin ə, j-isi j-ilə mbe Poy Ta ki Maji lie ki rəbi ndər mbi dije pəti, ki rəbi ndo-de ne ki takul kəm-kədi ki Luwə adi-je. MBa kadi əi pəti təlı dije ki tōgi gangı me Kirisi ti. ²⁹ MBata kin ə, m-isi m-ra-n kilə nim, m-isi rō-n nim, ki tōgi Kirisi ki isi ədi rone rəm ti.

2

¹ Təkı rōjeti m-ndigi ngay kadi igəri rō ki ngə ngay ki m-isi m-rō mbata ti ləsi, ki mbata lə Lawodise je, taa ki mbata ti lə ndəge je pəti ki ooi mi ki kəmde al kin tō^o. ² Rō kin, m-rō kadi m-ilə-n dingəm mede ti,

ə kadi indai rəde naa ti kare ba me ndigi-naa ti, taa kadi ingəi ne gər ki a adi-de me ki ti kati, kadi gəri ne la Luwə ki to lo ɓɔyɔ ti, ki e Kirisi kin nim tɔ. ³ E rɔ Kirisi ti kin ə dəw a ingə gosi je ki ne gər je ti. ⁴ M-əl ta kin be mba kadi dəw madi ədi səsi ki ɓal ta ki tane ti al. ⁵ E ki rɔjeti, kadi darom e say səsi, nə ndilm e naa ti səsi. Ningə rom nal-m ngay kadi m-o səsi, ai dɔ njasi ti, taa uwai tɔgisi ngə me kadi-me Kirisi ti tɔ.

Ne je pəti e rɔ Kirisi ti

⁶ NGa ningə, təkɪ itaaɪ Jajɔ Kirisi, ki ʔabe mesi ti, maji kadi injiyəi sie naa ti. ⁷ Hlɪ ngirəsi rɔe ti, ə adi kisi ki dɔ taa ləsi e kəy ki indai dɔe ti tɔ. Ningə kadi ai dɔ njasi ti me kadi-me ti ki go ne ndo ti ki ingəi, ə kadi irai oyo Luwə ki dɔ-naa ti dɔ-naa ti tɔ. ⁸ Indai kəm-kədi dɔ rəsi ti, kadi dəw madi ədi səsi ki ne gər ki ngom, ki ndae goto ki e ne gər la dije ki dɔnangi ti ne kin al. E ne gər ki ngire e dɔ ne jibəl ɓe ti la dije ki dɔ tɔgi ndil je ti ki majal ki dɔnangi ti ne, ɓi e dɔ Kirisi ti al. ⁹ Tado ne je pəti ki rɔ Luwə ti, tade asi-naa bərərə rɔ Kirisi ti. ¹⁰ NGa ningə səi ingəi ne je pəti asi-naa rɔ Kirisi ti, ne ki du səsi goto. Kirisi ki e ki bo dɔ tɔgi je ti, ki dɔ njé kɔbe je ti pəti.

¹¹ E me kində rɔ naa ti ki Kirisi kin ə itali dije ki njé kijə mətide. Ningə e kijə mətɪ ki dəw ɓa ijə ki jine al, nə e kijə mətɪ ki Kirisi wa ə ijə, mba kadi ɔr-n ngur darɔ ki isi aw səsi ki majal ti kin kɔ. ¹² Ki rəbi la batəm ki irai, dibi səsi naa ti ki Kirisi, ningə uni səsi naa ti sie lo koy ti tɔ tado adi mesi dɔ tɔgi ti la Luwə ki tɛɛ sie dan njé koy je ti. ¹³ Səi ki kate, səi dije ki koy mbata majal je ləsi, səi dije ki səi *jipi je al, ijəi mətisi al tɔ, nə ɓasine, Luwə təl adi isi kəm ba naa ti Kirisi. Luwə iyə go majal je ləje pəti kɔ. ¹⁴ Luwə buji ne raje je ki to me makitibi, ki isi səki doje, taa ɔsi-je ta ki go rəbi la ndu-kun je kin kɔ;

Luwə tuji-de kɔ ki go rəbi ɓə-de dɔ kagi-dəsi ti. ¹⁵ E be ə, Luwə ɔr-n tɔgi ndil je ki majal ki tɔgi ki isi ɔi ɓe kɔ, ilə rɔsəl dɔde ti ta kəm dije ti, adi me njiyə tətɪ rɔ ti la NGone, ki e Kirisi, əi je njiyəi tə dangay je. ¹⁶ Lo kin ti, adi dəw madi gangi ta dəsi ti mbata ne kuso ə se ne kəy al, taa ɔji dɔ ndɔ kə nay ə se ndɔ taa kəɔ la Jipi je al. ¹⁷ Ne je kin pəti əi ndil ne je ki a rəi, nə ne ki rɔjeti, e darɔ Kirisi. ¹⁸ Oti kadi adi dəw madi təl rɔ ki tətɪ ləsi kin yane ti. Adi e dije ki njé ra rəde njé dɔ səl ti, isi ɔsi dɔde nangɪ nɔ malayka je ti, əi dije ki njé koo ne ki koo me ni ti tə ne ki ngay. Əi dije ki tagade e taga ki a dɔ dəw ti wa par, adi isi indai gude. ¹⁹ Dijee kin, mbati kuwə ki Kirisi ki e ə e dɔ kin. Nə təkɪ rɔjeti, e ki takul Kirisi ki e dɔ kin ə ngan rɔ je pəti ingəi ne ki kadi a ra sɔde. E ki takule ə tal je ki singə je isii ta naa ti isi rai kilə. Ningə e Luwə ə e nje ra kadi darɔ kin tɔgi. ²⁰ Səi ki koy naa ti ki Kirisi, adi səi ki taa kiyə taa ji tɔgi ndil je ti ki majal ki me duniya ti. NGa ra ban ə, to təkɪ ji kisisi ki dəsi taa, isi gin tɔgi ti la ne je kin ɓəy be ə? MBA ri ə itali rəsi gin ndu je ti ki ə nə: ²¹ «Un ne kin al! Ɔdi ne kin tai ti al! adi ji ɔdi ne kin al!» ²² Ne je kin pəti əi ne je ki a tuji kɔ go kilə ti ki dəw ra-n. Ningə əi ndu-kun je ki ne ndo je ki go ne gər ti la dije. ²³ Təkɪ rɔjeti, kun-ndu je kin, təkɪ o ɓa, e ne ki tɔji gosi, mbata tɔji rəbi ra Luwə la dəw ki ra, rəbi səl dɔ ki rəbi kində tɔgi dɔ darɔ rɔ ti, nə ke ə e ndu-kun je ki ndade goto, toi mbata təl ngur darɔ par.

3

Kisi ki dɔ taa ki sigi ki Kirisi

¹ Təkɪ uni səsi lo koy ti naa ti ki Kirisi, maji kadi isangi ne je ki taa dɔrə ti, ki e lo ki Kirisi isi ti, dɔ ji kɔ Luwə ti kin. ² Iməri ta dɔ ne je ti ki dɔrə ti, ɓi dɔ ne je ti ki dɔnangi ti ne al. ³ Tado səi dije ki oyi, ningə kaji

läsi e ki ɓɔyɔ naa ti ki Kirisi rɔ Luwə ti. ⁴ Dɔkagilo ki Kirisi ki e kisi ki dɔ taa läsi a tɛɛ ningə, səi je ka a tɛɛi sie me tɔba ti ki taa lo.

Kisi ki dɔ taa ki kate ki e ki ɓone

⁵ Maji kadi idibi ne je pəti ki dɔnangi ti ne, ki to rɔsi ti: adi ə sangi-naa ki lo kaya ti, ki ne ra ki to nje, ki ngur darɔ ki əti ɓəl, ki ɓo ne je ki majal, ki ra ta ne kingə, ki e yo ki ra. ⁶ E ne je kin ə isi re ki wongi lə Luwə dɔ dije ti ki njé tɔ-e rɔ. ⁷ E kin ə, e pa njiyəsi je ki kate, loki isi me majal ti ɓəy. ⁸ Nə ngɔsine, maji kadi imbati ne je kin pəti, adi e wongi ki ra, ki ne ra ki dɔ gu ti, ki me ndul, ki ne taji, ki ta je ki go rəbe ti al ki isi tɛɛ tasi ti. ⁹ Oti kadi əli-naa ta ngom. Tado səi dije ki ɔri kɔki dɔw rɔsi ti kɔ, ki kilə rae je ngata. ¹⁰ Ningə ngɔsine iləi dɔw ki sigi rɔsi ti, dɔw ki Luwə ki nje kində ne je isi təl-e ki sigi ti taa taa, kadi titi-naa sie, kadi tɛɛ gər-e ti ki rɔjeti. ¹¹ Me kisi ki dɔ ta ti ki sigi kin, kər kəm-naa goto, mbɔ dije ti ki əi *Jipi je ə se njé je ki əi Jipi je al, mbɔ njé kijə mətide ki njé kijə mətide al. Kəl kə nə mba ə se dɔw ki kəm tɛɛ al, goto, kəl kə nə ɓəə ə se dɔw darɔne, goto. E Kirisi par ə e ne je pəti me ne je ti pəti.

¹² Səi dije ki Luwə mbəti səsi, səi dije lie ki ndigi səsi. E mbata kin ə, maji kadi awi ki koo kəm-to-ndoo lənaa rɔsi ti, kadi səi njé ra maji, njé kilə dɔ nangi, kadi səi dije ki səl ləm ləm, dije ki njé kore me. ¹³ Maji kadi isi dɔ ti ki naa. A re dɔw madi aw ki ta ki to rəe dɔ ngokɔe ti ə, maji kadi iyəi go kɔ yo ki ne adi-naa, təkɔ Kirisi iyə-n go majal je läsi kɔ kin be tɔ. ¹⁴ Ne ki e dɔ ne je ti pəti, e kadi ndigi-naa e kibi rɔsi. E ə a ra kadi kində rɔ naa ti läsi a e ki rɔjeti. ¹⁵ Kadi lapiya lə Kirisi ɔ ɓe ngamesi ti. E ki mbata lapiya kin ə Luwə ɓar-n səsi, kadi itəli darɔ ki kare. Ningə kadi səi njé ra oyo Luwə. ¹⁶ Maji kadi ta lə Kirisi rɔsi mesi. Ningə kadi indoi-naa ne je, indəji-naa je ki yo ki ne ki gosi ki ngay. NGa ningə, kadi osi pa, iləi tɔji

dɔ Luwə ti ki oyo ki ra me Pa je ti ki me makitibi ti lə Luwə, ki me pa kilə dingəm me naa ti, ki me pa je ti ki NDil Luwə adi səsi. ¹⁷ Ne je pəti ki isi irai, ki ta je pəti ki isi əli, maji kadi e me tɔ ɓəbe Jəju ti, nga ningə kadi irai oyo Luwə ki takule.

Kisi njé kadi-me je me kəy ti

¹⁸ Səi dāne je ki njé ngaw, maji kadi iləi dəsi gin tɔgi ti lə ngawsi je təkɔ sɔbi kadi irai ta kəm ɓəbe ti. ¹⁹ Səi ngaw dāne je, maji kadi indigi nesi je. Adi rɔsi ati səsi dɔde ti al. ²⁰ Səi ngan je, maji kadi itəli rɔsi go ta ti lə njé kojisi je me ne je ti pəti, tado e ne ki nəl ɓəbe. ²¹ Ningə səi baw ngan je, oti kadi irai adi wongi ra ngansi je, tado re e be ə, mede a tuji. ²² Səi ɓəə je, maji kadi itəli rɔsi go ta ti lə basi je ki dɔnangi ti ne kin. Ningə, oti kadi irai tə kilə kadi kəm-naa taga ne par kadi nəl dɔw, nə kadi irai ki me ki kare, ki ɓəl NDil ɓəbe. ²³ Kilə ki to ban ki isi irai ɓa, kadi irai ki me ki maji tə kilə lə ɓəbe ə isi irai, ɓi tə kilə lə dɔw, al. ²⁴ Ningə kadi igəri təkɔ ɓəbe a adi səsi ne maji ki ngam mbata lə dije ləne kin, tə ne kigə go jisi. Tado ɓəbe ki rɔjeti e Jəju Kirisi. ²⁵ Ki rɔjeti, dɔw ki ra ne ki go rəbe ti al, a tətɔi kandi ne ra ki go ti al ləne kin, tado kər dɔw dana goto rɔ Luwə ti.

4

¹ Səi ki awi ki ɓəə je, maji kadi irai-de maji, ki go rəbi ki dana. Ningə kadi səi ka igəri təkɔ, awi ki Basi dərə ti nɔɔ tɔ.

Ta kɔji ki dɔ kaw kilə ti

² Maji kadi uwəi tɔgisi ba me kəl ta ti ki Luwə, kadi kəl ta ki Luwə ra adi isi dɔgi ti, irai oyo Luwə ki dɔ-naa ti dɔ-naa ti. ³ NGa ningə, əli ta ki Luwə ki mbata ləje tɔ, kadi Luwə tɛɛ ta rəbi nɔje ti kadi j-əl ta lie, kadi j-ilə-n mbɛ ne ki to lo ɓɔyɔ ti ɔji dɔ Kirisi, ki m-to-n dangay ti kin. ⁴ Əli ta ki Luwə kadi m-al ta lə Kirisi kin ay njay, təkɔ sɔbi kadi m-əl-n. ⁵ Maji kadi kəmsi

ædi dɔ pa nɔjyæsi ti ki rɔ dije ti ki adi mede Kirisi, al. Ningə kadi dɔkagilo ki Luwə adi səsi kin, irai kilə, 6i adi man kɔ kare al. ⁶ Maji kadi ta kəlsi e ta kəl ki maji ki dɔkagilo je pəti, ki kadi dəw ingə ne ki to sie soti me ti. Kadi igəri lo kuji tur ta dije ti ki adi mede Kirisi, al.

⁷ NGokom ki nje ndigi ləm, Tisiki a əl səsi ta je pəti ki dəm ti adi oi. Tisiki* e nje kilə bəə ki a dɔ njane ti, taa e madi-kiləm me kilə ti lə Bəbe nim tɔ. ⁸ NGa ningə, m-ilə sie be mba kadi adi səsi poyje adi oi nim, taa ki mba kadi ilə dɔngəm mesi ti nim tɔ. ⁹ Onəjim* ki e ngokoje ki dana, ki ji ndige ngay kin, a uwə sie rəbi. Onəjim e dəw rəsi. Əi ki Tisiki a əli səsi ne je pəti ki isi rai ne rəje ti ne adi oi.

Kuwə ji-naa ki dəbəy ti

¹⁰ Madi dangay ləm Arisitarki* uwə jisi, taa Marki* ki ngonan Barnabasi*, ki ingəi ta kəji je ki ɔji dɔe kin ka uwə jisi tɔ. Re aw tɛ rəsi ti 6a, kadi uwəi-e ki rəsi ti maji. ¹¹ Jəju, ki isi 6ari-e Jusitusi uwə jisi tɔ. MBo *Jipi je ti ki adi mede Kirisi kin, əi je kin par ə isi rai səm kilə ki ɔji kɔbe lə Luwə ne. Əi je kin ə əi tɔgim ki ngay. ¹² Epapirasi* ki e dəw ləsi uwə jisi tɔ. Epapirasi e bəə kilə lə Jəju Kirisi, ki iyə ta rɔ al ki mbata ləsi, me kəl ta ti ki Luwə. Əl ta ki Luwə mba kadi ai dɔ njasi ti, kadi səi dije ki tɔgi gangi me NDil ti, taa kadi səi 6asi kadi irai ndigi ra je lə Luwə pəti tɔ. ¹³ M-ma naji lə Epapirasi təkɔ adi rone kɔ ngay mbata ti ləsi, ki mbata lə njé kaw-naa je ki Lawodise ti nim, taa njé ki Iyerapolisi ti nim tɔ. ¹⁴ Madije ki ngay, Luki, ki e dɔkitur əi ki Dəmasi uwəi jisi tɔ*. ¹⁵ Uwəi ji ngakoje je ki Lawodise ti, naa ti ki Nimpa əi ki njé kaw-naa je me kəy ti lie adi-je tɔ. ¹⁶ Loki itidəi makitibi kin ningə, iləi adi njé kaw-naa je ki Lawodise

ti ka tidəi tɔ. NGa ningə e ki njé ki Lawodise ti a iləi adi səsi kin, səi ka itidəi tɔ. ¹⁷ Ningə kadi əli Arsipi* adi ində kəmne go kilə ti lə Bəbe ki ingə kin, kadi ra kile maji. ¹⁸ Ta kuwə ji kin e mi Pol ə wa ə m-ndangi. Kadi mesi oy dəm ti al, təkɔ m-to dangay ti ne. Kadi me-maji lə Luwə e naa ti səsi. Amen!

* 4:7 Knjk 20.4; Ep 6.21-22 * 4:9 Plm 10-15 * 4:10 Knjk 19.29; 27.2 * 4:10 Knjk 12.12, 25; 13.13; 15.37-39 * 4:10 Knjk 9.27; 11.22, 30 * 4:12 1.7 * 4:14 2Tim 4.10, 11; Plm 24 * 4:17 Plm 2

Makitibi ki dəsəy ki Pol ndangi adi Təsaloniki je

Ta ki də makitibi ti ki dəsəy ki Pol ndangi adi Təsaloniki je

Təsaloniki e 6e ki kəte e 6e bo ki isi də made je ti, go nangi ti ki Masəduwan ki dije ki Rom isi də ti. Masəduwan ki a ki jam də 6e ti ki Girəsi, kaw ki lo kibə kadi ti be.

NGa ningə, e kaw mba ti lə Pol ki kə joo ki aw mba kilə mbe Poy Ta ki Maji kin ə, ətə Pilipi ti aw Təsaloniki, ində gin njé kaw-naa je ki Təsaloniki ti. Nə lo kadi Pol isi Təsaloniki ti ndə ngay goto, tado Jipi je madi ki əsi-e ta. E be ə, ra adi Pol əi ki Silasi, tusi Təsaloniki iyəi, ə ətə law ba awi Bəre ti (Knjk 17.1-10). Dəkagilo ki rangi go ti nga 6a, Timote ki təl re Təsaloniki, aw ingə Pol Koreti ti, ade poy njé kaw-naa je ade oo (1Təsa 1.6). Lo kin ti ə, Pol a ndangi-n makitibi ki dəsəy kin, kaw ki 6al ti ki 51 je be go Jəju Kirisi ti. Njé sangi gin makitibi je əli təkə makitibi ti ki dəsəy ki Pol ndangi adi Təsaloniki je kin e makitibi ki ndange a e nə makitibi je ti ngay ki me Kilə-mindi ti ki Sigi.

Poy njé kaw-naa je ki Pol oo, ade rənəl ngay. Be ə, me makitibi ti ki Pol ndangi adi-de kin, ra oyo Luwə mbata njé kaw-naa je ki Təsaloniki ki təli nə ndaji ki maji mbata lə ndəgi njé kaw-naa je ki dənangi Masəduwan ti. Pol ole mede də kilə ti ki e wa ra dande ti, ningə əl-de təkə n-ndigi ngay kadi n-təl n-oo-de tə (1.1-3.13). Pol ilə dīgəm mede ti kadi uwəi təgide ba nim, kadi təgi ki kəte me njiyə naa ti ki Kirisi nim (4.1-12).

Ta ki rangi, Pol əl-de ta ki də ta ti ki isi dəji-naa əji-n də ki lo koy ti lə njé koy je, ki təl ki Kirisi a təl tə re me

təba ti (4.13-5.11). Pol təl ta makitibi ləne ki ndu je ki kadi njé kaw-naa je ai də ti tə, ta kuwə ji-naa tə (5.12-28).

Makitibi ki Pol ndangi adi njé kaw-naa je ki Təsaloniki ti kin, re ki me kosi nangi adi dije pəti ki isi dəji rəde ta də dəkagilo ti ki dəbəy ti. Dije ki njé kun go Kirisi ingəi me makitibi ti kin təkə əi dije ki əi me kunji ti ngata, ningə kilə ləde e ta kadi tji mede kati, mai naji lə Kirisi dəkagilo ti ki əi dənangi ti ne 6əy kin. NGa ningə, ki əji də ndə ki Kirisi a ren, dəw ki gər goto. Nə ta ləde e kadi indəi mede ti təkə Kirisi a re nə, ə ndə ki tēə pati 6a, a indəi 6e naa ti sie (4.17).

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol, naa ti ki Silasi əi ki Timote*, ə ji ndangi makitibi kin j-adi səi njé kaw-naa je lə Luwə ki Bawje əi ki Bəbe lə Jəju Kirisi, ki isi Təsaloniki ti*. Kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə e naa ti səsi.

Pol ra oyo Luwə mbata kadi-me lə Təsaloniki je

² Ji ra oyo Luwə ki ndə je ndə je mbata ti ləsi pəti, loki j-isi j-əl ta ləsi Luwə taa taa, me kəl ta ti sie. ³ Ta kəm Luwə ti ki Bawje, meje isi ole də kadi-me ti ləsi ki isi kəm, ki ndigi-naa ləsi ti tingə bil, ki kuwə təgi ba me kində me də Bəbe ti ləje Jəju Kirisi*. ⁴ Tado ji gər maji kadi Luwə kəti səsi, səi ngakoje je ki ndigi səsi. ⁵ Təkə rəjeti, Poy Ta ki Maji ki j-ilə mbeə dansi ti, e me ta ki kəl ti par al, nə e ki təgi, ki me ki kare ki NDil Luwə adi-je. Səi, igəri pa njiyəje ki ji njiyə-n dansi ti mbata maji ləsi kin 6əti. ⁶ Ningə səi je, indaji-je nim, indaji Bəbe nim, tado itaai ta lə Luwə me kə je ti ki ngay. Itaai ki rənəl ki NDil Luwə adi səsi*. ⁷ Lo kin ti, itəli nə ndaji mbata ti lə njé kadi-me je ki dənangi Masəduwan ti* ki dənangi Akay ti*. ⁸ Ka ta lə Bəbe 6a j rəsi ti, tēə dənangi Masəduwan ti ki

* 1:1 Knjk 15.22; 16.1 * 1:1 Knjk 17.1-9; 1Təsa 2.1-2 * 1:3 1Kər 13.13 * 1:6 Knjk 17.5-9
* 1:7 2Kər 1.16 * 1:7 2Kər 1.1

dənanği Akay ti par al, nə poy kadi ki adi mesilə Luwə kin sane ki lo je pəti. Sane sane ki j-aw ki ndoo kadi j-əl tae bəy taa al. ⁹ Dije kare kare əli ta ki dəje ti oji-n də kuwə ki uwəi-je ki rəsi ti, ki təl ki itəli gidi si adi kagi yo je ləsi, ə itui kəmsi də Luwə ti ki rəjeti, ki nje kisi kəm ba, kadi irai bəə lie kin. ¹⁰ İrai bəə lie, inginəi ngone ki j dərə ti, ki un-e dan njé koy je ti taa. NGone Jəju ki nje taa je ta wongı ti ki a re.

2

Kilə ki Pol ra Təsaloniki ti

¹ NGakom je, səi je wa igəri maji kadi e kare ki ndangi ə j-aw-n rəsi ti al. ² Taa igəri maji bəy tə kadi kəte nə kawje ki rəsi ti, dije adi-je kə je taji-je je Pilipi ti, nə be ka Luwə adi-je təgi adi j-ilə-n səsi mbə Poy Ta ki Maji me rə je ti ki ngay*. ³ Təki rəjeti, ta lə Luwə ki j-isi j-ilə səsi mbəe, ngire e də nə ki go ti al ti al nim, e də rəbi nə ki ay njay al ti al nim, taa ji sangi rəbi kadi ji tə dəw madi al nim tə. ⁴ Ningə, e Luwə ə oo-je kadi j-asi, ə ilə Poy Ta ki Maji jije ti kadi j-ilə mbəe. NGA ningə, j-ilə mbəe kilə ki kadi ji nəl-n dəw al, nə kadi nəl Luwə ki nje koo ngəme dəw kərə kərə. ⁵ Səi je wa igəri maji kadi ndə kare j-əl səsi ta ki ji to-n səsi pe pe al jagi, taa ji tə səsi ki taje kadi j-ingə-n nə madi jisi ti al nim tə. Lo kin ti, Luwə asi kadi ma naji ləje. ⁶ Ji sangi kadi dəw piti je al, ji sangi piti ləsi al nim, ji sangi piti lə dije madi ki rangi al nim tə. ⁷ Ningə ki rəjeti, ke je njé kaw kilə je lə Kirisi kin, asi kadi j-a j-ində-n təgi dəsi ti, nə loki je dansi ti, ji təl ji səl ləm ləm. Ji ra rəje tə kə ngan je ki isi ində kəmne go ngane je ti, isi ngəm-de be. ⁸ Ji ndigi səsi ndigi ki je-n bəsi kadi j-adi səsi Poy Ta ki Maji lə Luwə par al, nə je bəsi kadi j-un rəje wa j-adi səsi. Səi, itəli nə ki gate e ngay ki rəje ti.

⁹ M-gər kadi mesilə a ole də kə ti ki j-ingə me kilə ki ra ti ki də kə rəgəgə ti ləje. Ji ra kilə kondə je, kadi je kadi ji təl nə ki əy də dəw madi ti dansi ti al. Ji ra be ə j-ilə-n səsi mbə Poy Ta ki Maji lə Luwə. ¹⁰ Asi kadi imai naji ləje, taa Luwə ka asi kadi ma naji ləje tə təki, pa njiyəje ki rəsi ti səi ki adi mesilə Kirisi, e pa njiyə ki ay njay, e pa njiyə ki dana, nə ki kadi dəw a ində-n ta dəje ti goto. ¹¹ İgəri kadi, kare, kare pəti, ji ra səsi təki baw ngan je a ra-n ngane je be. ¹² J-ilə dıngəm mesilə ti, j-adi səsi təgi, taa ji dəji səsi ki nja naa ti ki nja naa ti kadi pa njiyəsi e pa njiyə ki təji kadi səi dije lə Luwə. Luwə ki bə rəsi kadi indəi rəsi naa ti sənə də kəbe ti ki də təba ti ləne.

Kadi-me ki kə ki ingə dije ki Təsaloniki ti

¹³ Gin nə ki j-isi ji ra-n oyo Luwə ki ndə je ndə je ə to kin: loki j-ilə səsi mbə ta lə Luwə ə osi mbisi ti, itaai ta kin tə ta lə dəw par kare al, nə itaai təki e-n ta lə Luwə təki rəjeti. Ningə ta kin isi ra kilə mesilə ti səi ki adi mesilə Kirisi. ¹⁴ NGakom je, səi uni də nja njé kaw-naa je lə Luwə, ki adi mede Jəju Kirisi, ki isi Jude ti. İngəi kə ji ngakösi je ti ki bə koji-si ti, kə kə ki əi je ingəi ji *Jipi je ti*. ¹⁵ Jipi je ki təli Bəbe Jəju ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti, taa je ka adi-je kə tə. Kilə rade nəl Luwə al, ningə əi njé bə je lə dije pəti*. ¹⁶ J-ilə mbə Poy Ta ki Maji dije ki əi Jipi je al, kadi ingəi kaji, nə əgi-je. Ta təl tae ti, wongı lə Luwə osi dəde ti.

Pol ndigi kadi n-təl n-aw Təsaloniki ti bəy

¹⁷ NGakom je, ki oji dəje, j-iyə səsi dəkagilo ki ndəy be, ningə je say səsi, kəmje ə oo naa al, nə meje e naa ti. Ji sangi ki rətije kadi ji təl j-o səsi, tadə j-aw ki bəsi ngay. ¹⁸ E mbata kin ə, ji sangi kadi j-aw rəsi ti, ningə mi Pol wa ki dəm, m-sangi

* 2:2 Knjk 16.19-24; 17.1-9 * 2:14 Knjk 17.5-6 * 2:15 Knjk 9.23-29; 13.45, 50; 14.2, 5, 19; 17.5, 13; 18.12

rəbi nja ngay, nə *Satə ilə kagi noje ti. ¹⁹ Ne ki e ne kində me də ti ləje, ne rənəl ləje, jəgi kəsi-gon ki j-a j-ində-n guje nə 'Babe Jəju ti ndə re ti e səi kin. ²⁰ Təki rəjeti, səi ə səi ne təba ləje ki ne rənəl ləje.

3

Timote aw kilə Tsaloniki ti

¹ J-asi kadi j-ore meje, ji nginə biti al, adi j-un nduje kadi j-isi ki karje ba Atən ti[☆], ² ə j-ilə ki ngokoje Timote, ki e madi-kiləje me kilə ti lə Luwə, əji-n də kilə mbə Poy Ta ki Maji lə Kirisi, kadi adi səsi təgi, ə ilə dingəm mesi ti me kadi-me ti ləsi. ³ E be mba kadi dəw madi dansi ti iyə rone adi kə ki basine isi ingəi kin dum dəe al. Tadə səi je wa igəri maji kadi e ne ki səbi dəje kadi a ra-je. ⁴ Dəkagilo ki ndə ki je-n səsi bəy, j-əl səsi j-ə nə dije a indəi kəmje ndoo, ningə e nee ka kin ə isi ra ne kin, adi e ne ki igəri maji. ⁵ E mbata kin ə, tə ka ki m-asi kadi m-ore mem, m-ningə biti al, m-ilə Timote ki rəsi ti kadi dəji ta də kadi-me ti ləsi oo. M-bəl kadi su ədi səsi, adi kə ləje təl ne ki kare rəje ti.

⁶ Ningə ki basine kin, Timote təl rəsi ti re tē rəje ti ne[☆], ə adi-je Poy Ta ki Maji ngay əji də kadi-me ləsi ki ndigi-naa ki to dansi ti adi j-o. Timote əl-je təki mesi to dəje ti maji ngay ki ndə je pəti, taa əl-je bəy kadi indigi ngay kadi oi-je təki je ka j-isi sangi ngay kadi j-o-n səsi ka kin be tə. ⁷ Lo kin ti ngakom je, me ndingə rə je ti, ki me kə je ti ləje pəti, j-ingə təgi rəsi ti ki takul kadi-me ləsi. ⁸ Ki basine kin, ji təl j-ingə təgi kisi kəm, tadə uwəi təgisi ba me kində rə naa ti ki Bəbe. ⁹ Ji gər ne wa ki kadi ji ra taa kadi ji ra-n oyo Luwə ngay mbata ti ləsi, əji də rənəl ki adi j-ingə ta kəm Luwə ti kin, al. ¹⁰ Kondə ki kada, j-isi ji dəji Luwə ki rətjje kadi adi-je ta rəbi adi ji təl j-o-n səsi, ə

kadi ji təl-n ta ne ki du səsi me kadi-me ti ləsi tə.

¹¹ Kadi Luwə ki Bawje ə wa, əi ki Bəbe ləje Jəju Kirisi, tēgi ta rəbi ki kaw rəsi adi-je. ¹² Ningə kadi Bəbe ra adi ndigi-naa ki to dansi ti, ki ndigi ki isi indigi dije pəti kin aw ki kəte kəte, to tə ndigi ki je j-isi ji ndigi səsi kin be tə. ¹³ Taa kadi Luwə adi səsi təgi ngamesi ti, kadi ndə ki Bəbe Jəju a re ki dije ləne bə, kadi ayi njay, ta goto dəsi ti nqə Luwə ti ki Bawje.

4

Pa njiyə ki nəl Luwə

¹ NGakom je, də ndəgi ta je ti, ji ndo səsi pa njiyə ki kadi injiyəi kadi nəl Luwə, ningə e pa njiyə ka kin to ə isi injiyəi, nə ji təl ji dəji səsi bəy, taa j-ilə dingəm mesi ti me to 'Babe Jəju, kadi irai adi maji ki də made ti bəy. ² Səi, igəri ne ndo ki j rə Bəbe Jəju ti ki j-adi səsi kin maji. ³ Ne ki Luwə ndigi rəsi ti, e ta kadi ayi rəsi njay, əgi rəsi sangi-naa kaya ti. ⁴ Kadi dəw ki ra dansi ti, gər lo kisi ki dəne ki go rəbi ki ay njay, ki adi kəsi-gon, ⁵ ki kanji kadi ngur darə aw sie adi ra ko ne ki dije ki gəri Luwə al isi rai kin. ⁶ Ki əji də lo kin, kadi dəw madi ra majal ki ngokone ə se kadi əde al, tadə dije ki njə ra ne ki be kin, bəe a uwə-də ki rə Bəbe ti, adi j-əl səsi kəte, ə ji təl j-əl bəy ngata. ⁷ Tadə Luwə bar-je kadi j-ayi njay, bi bar-je mba kadi ji sangi-naa kaya ti al. ⁸ E be ə, dəw ki əsi ne ndo kin ngərangi, e dəw ə əse ngərangi al, nə e Luwə ə əse ngərangi. Luwə wa ki nje kadi səsi NDilne kin.

⁹ Ki əji də ndigi ki kadi ngakonaa je ndigi-naa, awi ki ndoo kadi ji ndangi makitibi də ti j-adi səsi al, tadə səi je wa, Luwə əji səsi rəbi ndigi-naa dansi ti yo ki ne adi igəri. ¹⁰ Ningə e ka tə ə isi əji ki rə ngakoje je ti pəti ki dənangi Masəduwan ti ki tae ba kin[☆], nə ngakom je, j-ilə

dĩngəm mesi ti kadi irai adi maji ki dɔ made ti wa ɓəy. ¹¹ Kadi ne ki uwə mesi ngay, e kisi ki naa ki lapiya, kadi dɔw ki ra dansi ti ore kəmne dɔ kilə je ti ləne, ningə kadi irai kilə ki jisi səi je wa ə ingəi ne. ¹² Lo kin ti, dije ki əi njé kadi-me je al, a piti səsi me kilə rasi ti, ningə a awi ki ndoo ne madi ki to rəsi ji dɔw madi ti al to.

Njé koy je ki njé kisi kəm je ndɔ təl Babe ti

¹³ NGakom je, ji ndigi kadi isi day dɔ ta ti ki dɔ njé koy je ti al. Kadi isi day, indingəi rəsi tɔ ndəgi dije ki awi ki ne kində me dɔ ti al kin al. ¹⁴ Tə ka ki j-adi-n meje kadi Jəju oy, ə j lo koy ti ka kin ə, j-adi meje kadi njé ki oyi me kində rɔ naa ti ki Jəju, Luwə a un-de lo koy ti ki Jəju. ¹⁵ Ningə ta ki kadi j-əl səsi ə to kin, e ta lə Babe. J-əi ki j-a j-isi kəm ba ndɔ təl Babe ti, j-a j-aw dərɔ ti nɔɔ njé ki oyi ti al. ¹⁶ Tadɔ loki ndu nje kun dɔ malayka je, ki ndu təbi lə Luwə a ɓa ɓa, Babe wa a j dərɔ ti taa re, ningə dije ki adi mede Kirisi ki oyi, a j lo koy ti kəte, ¹⁷ nga ningə go ti ɓa, j-əi ki j-isi ki dɔje taa ɓəy, Luwə a ɔy-je naa ti sɔde me kil ndi ti, kadi j-ingə Babe me nəl ti, ngadan lo ti. Lo kin ti, j-a j-isi naa ti ki Babe ki ndɔ je ndɔ je*. ¹⁸ Maji kadi ilai dīngəm me-naa ti yo je ki ne je ki ta je kin.

5

Kisi dɔ nja ti nginə-n ndɔ təl Babe

¹ NGakom je, ki oji dɔ dɔ kadi ki dɔkagilo ki kadi ne je kin a rai ne, awi ki ndoo kadi ji ndangi makitibi dɔ ti j-adi səsi al. ² Səi je wa igəri maji ngay kadi ndɔ lə Babe a re tɔ nje ɓogi ki a re ɓogi ti kondɔ kin be. ³ Loko dije a əli əi nɔ: «Lapiya to ngata, j-isi maji ngata!» kin ɓa, e ə tuji a tɛɛ ibə-de nangi busi, təkɪ ndoo ki a ran dāne ki nje səm kin be. Ningə dɔw ki a asi kadi tɛɛ ay ta ne ti kin goto. ⁴ Nə səi ki səi ngakom je, isi me til ti

ɓa ne kin a ibə-n səsi nangi busi tɔ nje ɓogi ki a re be al. ⁵ Tadɔ pəti, səi ngan je ki me kunji ti, səi ngan je ki kada. J-əi dije lə lo ki kondɔ al nim, j-əi dije lə til al nim tɔ. ⁶ Ə adi ji toi ɓi tɔ ndəgi dije be al, adi j-isi kəm, j-adi kəmje aa. ⁷ NJé to ɓi je, toi ɓi kondɔ, ə njé kəy kasi je, kasi ra-de kondɔ tɔ. ⁸ Nə j-əi ki j-əi dije lə lo ki kada, səbi kadi j-əi njé kəm-kaa je. Adi j-uni kadi-me əi ki ndigi-naa tɔ nda dɔ ɓədi je, ə kində me dɔ kaji ti tɔ jɔgi taa ne kati dɔje ti tɔ. ⁹ Tadɔ Luwə ɓar-je mba kadi wongi lie ində-je al, nə mba kadi j-ingəi kaji ki go rəbi lə Babe ləje Jəju Kirisi. ¹⁰ Kirisi ki oy mbata ti ləje, mba kadi re j-isi kəm ba, ə se j-oy ka, ji təl j-ində ɓe naa ti sie. ¹¹ E mbata kin ə, maji kadi ilai dīngəm me-naa ti je, irai ki naa je kadi itɔgi me kadi-me ti ləsi, ki yo je ki ne je, təkɪ isi irai ngata kin be.

Ta kəji ki dɔɓəy ti ki kuwə ji-naa

¹² NGakom je, ji dɔji səsi kadi oi to dije ki isi rai kilə dansi ti, adi e njé ki isi indəi kəmde gosi ti ki go ndu Babe ti, isi ndəji səsi kin. ¹³ Maji kadi itɔji-de ge ki igei ta ləde ki taga wangi ki ndigi-naa adi-de gəri, mbata kilə ki isi rai. Maji kadi isi ki naa ki lapiya dansi ti.

¹⁴ NGakom je, ji dɔji səsi kadi indəri mbi dije ki isi njiyəi biriri, ilai dīngəm me njé ki mede tuji ti, əsi gin njé ki tɔgide goto, ə isi dɔ ti ki dije pəti. ¹⁵ Kadi oi maji, kadi dɔw madi igə kirə majal ki made ra sie ki majal al, nə kadi adi kəmsi e go maji ki ra ti ki ndɔ je pəti. Irai maji ki naa dansi ti səi je wa nim, ki rɔ dije ti pəti nim tɔ.

¹⁶ Adi rəsi nəl səsi ki ndɔ je pəti, ¹⁷ əli ta ki Luwə ki kanji kiyə tae, ¹⁸ irai-e oyo me ne je ti pəti. E kin ə e ne ki Luwə ge rəsi ti, səi ki indəi rəsi naa ti ki Jəju Kirisi.

¹⁹ Ningə maji kadi, NDil Luwə ki isi mesi ti kin, əgi-e al, kadi ɔr səsi ta rəbi, ²⁰ taa ta ki njé kəl ta je ki ta

Luwə ti əli ka, kadi ikidi al tɔ. ²¹ Nə kadi indəi manji ne je pəti, 6a uni ki maji dan ti. ²² Ŋgi rəsi ra majal je ki dangi dangi.

²³ Maji kadi Luwə wa ki nje kadi dije lapiya, ɔr səsi ki tae ba, ində səsi ta dangi mbata ti lie. Ningə kadi ngəm ndilsı, ki rəsi, ki darəsi, kadi ndɔ təl Babe Jəju Kırısı ti ə, awi ki ta dɔsi ti al. ²⁴ Luwə ki 6ar səsi a dɔ njane ti, adi e e wa 6əy ə a ra ne je kin.

²⁵ NGakom je, əli ta ki Luwə mbata ti ləje. ²⁶ Uwəi ji ngakoje je pəti ki kuwə-naa ki rɔ ti rututu.

²⁷ M-dəji səsi me tɔ Babe Jəju Kırısı ti, kadi itidəi makitibi kin mbi ngakoje je ti pəti.

²⁸ Ningə kadi me-maji lə Babe Jəju Kırısı e naa ti səsi pəti tɔ. Amen!

Makitibi ki kə joo ki Pol ndangi adi Təsaloniki je

Ta ki də makitibi ti ki kə joo ki Pol ndangi adi Təsaloniki je

Me makitibi ti ki kə joo ki Pol ndangi adi njé kaw-naa ki Təsaloniki ti kin, təl re də ta ti kare ki e təl ki Kirisi a təl ta re me təba ti ka kin 6əy. Tadə ta kin nay ki lo tilə njé kaw-naa je naa ti 6əy. Dije madi əli əi nə Kirisi re ngata (2.2), ningə njé ki nungi əli əi nə dəbəy ndə e 6asi, adi kawi jide isi be par, mbati ra kilə (3.6-9). E be ə, Pol ndangi makitibi ki kə joo kin adi-de kadi ər-n ne ki go rəbe ti al ki isi njiyə dəde ti, isi tilə-de naa ti kin, kə.

Nje kaw kilə Pol ilə ngirə makitibi ki ndangi kin ki oyo ki ra Luwə ɔji-n də kadi-me, ki ndigi-naa lə njé ndole go Kirisi ki to ki taga, taa dəji Luwə kadi adi-de kuwə təgi ba me kilə ti ki adi rəde ki mbae kin tə (1.1-12). Go ta ti kin 6a, Pol re də kə ta ti wa ki ndangi-n makitibi ki e təl Kirisi ki a təl re me təba ti. Pol əl təkə Kirisi a təl re kəte nə dəw madi ti ki ndəji ta ki e «nje majal» kin, al. E ki a ɔy dije kadi ilə-n rə dije lə Luwə, taa a ində gune ya Kirisi ti tə (2.1-12). ɔji-n də rə ki a re kin, maji ngay kadi njé kaw-naa lə Kirisi ai də njade ti me kadi-me ti, ningə kadi iyəi ta kəl ta ki Luwə al tə (2.13-3.5). Wongi ra Pol də dije ti ki njé daw, ki uni girə də dəbəy ndə ti ki e 6asi, mbatii ra kilə kin. Pol təji-de maji lə kilə ki ra ki a ra kadi dəw təl ne ki kəy də dəw madine ti al (3.6-15), 6a təl ta makitibi ləne ki njangi də tə, ta kuwə ji-naa tə (3.16-18).

Ta ki bo ngay ki Pol əl ə nə: «Re dəw madi ge ra kilə al 6a, kadi uso ne al tə» kin, ilə jine kəm dije ti ki njé kər nun ne je naa ti al, adi əi nə dəbəy ndə e 6asi, ningə mbati ra kilə

ki e ne ki Luwə adi dəw kadi ra ki ndə je pəti ki isi-n ki dəne taa kin.

Kuwəji-naa

¹ Mi Pol, naa ti ki Silasi əi ki Timote, ə ji ndangi makitibi kin j-adi səi njé kaw-naa je lə Luwə ki Bawje, əi ki Bəbe ləje Jəju Kirisi, ki isi Təsaloniki ti^ə. ² Kadi me-maji ki lapiya lə Luwə ki Bawje əi ki Bəbe ləje Jəju Kirisi e naa ti səsi.

Ta ki gangi ki a re ndə təl Jəju ti

³ NGakom je, səbi kadi ji ra oyo Luwə ki dəkagilo je pəti ki mbata ləsi. Ningə e go rəbe ti kadi ji ra be mbata kadi-me ləsi aw kate ki təgine ngay, taa səi pəti, ndigi-naa ki dansi ti ka j ki də made ti də made ti tə. ⁴ Ningə, e mbata kin ə, j-un səsi j-isi j-ində-n guje ki rə ndəgi njé kaw-naa je ti lə Luwə, ɔji-n də kuwə təgi ba ki kadi-me ləsi me kində kəmdoo ti ki me kə ti ki tēj dasi ti.

⁵ Kə je kin təji kadi Luwə e nje gangi ta ki dana, ningə a təji kadi səi dije ki asi ta kadi oi 6ekə lə Luwə ki isi ingəi kəe kin tə. ⁶ Təkə rəjeti, Luwə e dəw ki dana, adi a adi kə dije ki njé kadi səsi kə kin tə, ⁷ ningə səi ki adi səsi kə, a ingəi lo kər kəə səje, loki Bəbe Jəju a tēj dərə hay ta re ki malayka je ləne ki njé təgi. ⁸ A re me por ti ki ɔ bilingi bilingi mba kadi adi kə dije ki gəri Luwə al, ki dije ki njé mbati Poy Ta ki Maji lie, e ki e Bəbe ləje Jəju. ⁹ Kə ki a ingə-de, e tuji ki dəbəye goto. A əi say ngay ta kəm Bəbe ti, ki gidi təgi təba ti lie, ¹⁰ loki a re ndəe ti kin kadi dije lie iləi təji dəe ti, kadi dije pəti ki a adi-e mede piti-e. NGA ningə, səi ka a səi dande ti nəq tə, mbata səi itaai naji ki ma ki ji ma dansi ti.

¹¹ E mbata kin ə, j-isi j-əl ta ki Luwə ki ndə je pəti mbata ti ləsi, kadi Luwə 00 səsi tə dije ki asi ta kilə ki 6ar səsi ki mbae. Kadi Luwə ra səsi ki təgine kadi ndigi ra maji ki to

mesi ti kin tɔl tane maji ə kadi kadi-me ləsi isi kəm ba tɔ. ¹² Lo kin ti, a iləi tɔji dɔ 'Babe Jəju ti, ningə e a ilə tɔji dəsi ti tɔ, ki go me-maji ti lə Luwə ləje əi sie, e 'Babe Jəju Kirisi.

2

Nə ki a ra nə kate nɔ re Babe ti

¹ NGakom je, ki ɔji dɔ re lə 'Babe Jəju Kirisi, ki dɔje ki a ɔsi-naa rɔe ti, nə ki ji dɔji səsi ə to kin: ² loki dəw madi a əl səsi ta ə nə e ta ki j rɔ Luwə ti, ə se a əl səsi ə nə e ta ə se makitibi ki j rɔje ti ə nə: ndɔ lə 'Babe re ngata ə, adi ta kin yəti dəsi al nim, adi ra səsi bəl al nim tɔ. ³ Adi dəw madi ədi səsi ki go rəbi madi al. Səbi kadi tɔ rɔ Luwə, ki e tɔ rɔ ki dɔbɔy ti kin dɔe tɔe, taa dəw ki nje tɔ rɔ Luwə ki e dəw ki tuji səbi dɔe kin ka, dɔe tɔe taga bəy tɔ taa ndɔ kin a re. ⁴ Dəw ki nje tɔ rɔ kin a j kadi rɔ ki nə je pəti ki tɔ Luwə ɔa dɔ ti, ə se nə ki dije isi ɔsi məkəsidi nangi nɔe ti. Dəw kin a aw biti kadi isi me kəy ti lə Luwə, a ə nə ne wa ə ne Luwə. ⁵ M-gər kadi mesi a ole dɔ ti təkɔ ndɔ ki mi-n səsi naa ti bəy kin, m-əl səsi ta kin ngata. ⁶ NGA ningə, ki ɔasine kin, igəri nə ki uwə dəw ki nje tɔ rɔ Luwə ka kin nangi kadi tɔ dɔkagiloe bəy taa a tɔe ki dɔne taga. ⁷ Tado tɔgi ki majal ki nje tɔ rɔ Luwə isi ra kilə ne lo bɔyɔ ti, nə nay kadi dəw ki uwə nje tɔ rɔ kin nangi iyə rəbi ade bəy taa, ⁸ nje tɔ rɔ a tɔe ki dɔne taga. Ningə lo kin ti, 'Babe Jəju a to kəə ki tane ti tuje-n kɔ, a təl-e nə ki kɔ kare ti ki tɔgi ki a re-n. ⁹ Ki ɔji dɔ nje tɔ rɔ Luwə, e a re ki tɔgi lə *Satə, a tɔe ki tɔgi je ki dangi dangi, a ra nə kɔji je, ki nə mbəli je ki ngom. ¹⁰ A ra nə je ki go rəbe ti al ki dangi dangi mba kədi-n kəm dije ki kadi a awi tuji ti. Dije ki kadi a awi tuji ti mbata mbati taa nə ki rojeti, mbati ndigi nə ki rojeti ki kadi a aji-de. ¹¹ E mbata kin ə, Luwə ilə ki tɔgi ki kadi ur səde wale, kadi adi mede nə ra ki ngom. ¹² Lo kin ti, ta ki gangi a ɔsi dɔ dije ti pəti ki

mbati taa ta ki rojeti, ə ooi maji rɔde me nə ra ki dana al ti yo kin.

Kuwə tɔgi ba me kadi-me ti

¹³ NGakom je ki njé ndigi lə 'Babe, ki ɔji dɔje, səbi kadi ji nay ki lo ra oyo Luwə ti ki mbata ləsi, mbata Luwə mbəti səsi lo kilə ngire ti nu mba kadi ingəi kaji ki rəbi lə NDil ki təl-je dije ti lə Luwə nim, ki rəbi lə kadi-me ta ki rojeti nim tɔ. ¹⁴ E mbata nə kin ə Luwə ɔar-n səsi ki rəbi lə Poy Ta ki Maji ki j-ilə səsi mbee, kadi ingəi kəsi-gon lə 'Babe ləje Jəju Kirisi. ¹⁵ E be ə, ngakom je, maji kadi ai dɔ njasi ti, ə kadi ingəmi nə ndo ki ji ndo səsi ki taje ə se ki makitibi ki ji ndangi j-adi səsi kin dəsi ti maji. ¹⁶ Maji kadi 'Babe ləje Jəju Kirisi ə wa əi ki Luwə ki Bawje, ki ndigi-je, ə adije me-səl ki dɔbəye goto, ki kində me dɔ ti ki maji, ki go rəbi me-maji lie kin, ¹⁷ səl mesi, ə kadi adi səsi tɔgi kadi irai maji me nə je ti pəti ki isi irai ki me ta je ti pəti ki isi əli.

3

Əli ta ki Luwə mbata ti ləje

¹ NGakom je, ki kadi ji təl-n tae, ji dɔji səsi kadi əli ta ki Luwə mbata ti ləje, kadi ta lə 'Babe sane aw law law ki lo je pəti, ə kadi ingə kəsi-gon təkɔ ingə-n rəsi ti kin be tɔ. ² Əli ta ki Luwə bəy tɔ kadi taa-je ilə-je taa ji dije ti ki majal ki njé me ndul. Tado e dije pəti ɔa awi ki kadi-me, al. ³ Ningə 'Babe e dəw ki a dɔ ndune ti, adi a adi səsi tɔgi nim, a ngəm nje majal dəsi ti nim. ⁴ Je ji taa mesi, me tɔ 'Babe ti kadi isi rai nə ki ji dɔji səsi kadi irai, ningə isi ta ti isi irai ki kəte bəy tɔ. ⁵ Maji kadi 'Babe adi mesi e ki dɔ ndigi Luwə ti nim ki dɔ kuwə tɔgi ba ti ki Kirisi adi səsi kin nim tɔ.

Səbi kadi dəw ki ra ra kilə

⁶ NGakom je, ji dɔji səsi me tɔ 'Babe ti kadi ɔsi rəsi ngərəngi, kadi ngakoje je ti pəti ki isi njiyəi galala, təlɔ rɔde go nə ndo ti ki ji ndo səsi kin, al. ⁷ Səi igəri rəbi ki kadi indajije maji. Ji njiyə dansi ti tə njé dabi je

al. ⁸ Dəw madi ki ji dəje kadi adi-je ne kusoje goto. Kondə ki kada, ji ra kilə me kə ti ki me kə rəgəgə ti, kadi je ne ki əy də dəw madi ti dansi ti al. ⁹ Təki rəjeti, e ne ki səbi kadi j-ingə rəsi ti ə wa, 6i səbi 6a səbi dəje al, al. Nə ji ra be mba kadi je ne ndaji ki rəsi ti. ¹⁰ Ji gər kadi loki je dansi ti, j-adi səsi ndu kin, j-ə nə: re dəw madi ge ra kilə al 6a, kadi uso ne al tə. ¹¹ NGa ningə j-o kadi dije madi dansi ti isi njiyəi galala, mbati ra kilə, ə ai ka kində rəde me ne je ti lə madide je yo. ¹² Ko dije kin, ji dəjide, ə j-adi-de ta kəji me tə Bəbe Jəju Kirisiti kadi ti rəde, rai kilə təki dije isi rai, kadi ingəi ne kuso me ti, usoi. ¹³ Ningə ki əji dəsi, ngakom je, kadi əi al ta ra maji ti. ¹⁴ Re dəw madi mbati təl rəne go ndu je ti ki j-adi səsi me makitibi ti kin 6a, maji kadi oi dəwe kin maji, ə kadi dəw madi tēg kade ti al, adi rəe səl-e. ¹⁵ NGa ningə, kadi oi-e tə nje bə ləsi al, nə kadi indəji-e tə ngokəsi.

Ta je ki dəbəy ti

¹⁶ M-dəji kadi Bəbe ki nje lapiya, e wa adi səsi lapiya ki dəkagilo je pəti, ki go rəbi je ki dangi dangi. Ningə kadi Bəbe e naa ti səsi pəti. ¹⁷ Ta kuwə ji-naa kin, e mi Pol ə wa ə m-dangi ki jim. E be ə m-isi m-ində-n jim gin makitibi je ti ləm pəti; e ne ndangi ləm mi wa. ¹⁸ Kadi me-maji lə Bəbe Jəju Kirisiti e naa ti səsi pəti. Amen!

Makitibi ki dɔsɔy ki Pol ndangi adi Timote

Ta ki dɔ makitibi ti ki dɔsɔy ki Pol ndangi adi Timote

Makitibi kin e makitibi ki dɔsɔy ki Pol ndangi adi Timote, loki Timote e-n dɔ njé kaw-naa je ti ki Epəji. A ndangi makitibi kin go dangay ti ki dɔsɔy ki ra me ɓe ti ki Rom. Timote e ngon ki kɔe e Jipi ə bawe e Girəki tɔ. Kɔ Timote təl nje kun go Kirisi, adi Timote ka təl nje kun go Kirisi tɔ. NGa ningə, e kaw mba ti lə Pol ki kɔ joo ki aw mba kilə mbɛ Poy Ta ki Maji lə Kirisi kin ə ingəi-naa ki Timote dɔsɔy me ɓe ti ki Lisitiɾ, dɔnangi Aji ti ki du (ɓone kin ɓari-e Turki) (Knjk 16.1-3). Go kingə-naa ti lade wa ki ingəi-naa kin ɓa, Timote təl ki kare dan madi-kilə Pol je ti ki njé njiyə sie. Lo je ngay ki Pol aw ti, Timote e sie naa ti naa ti. Ki madi je, Pol iyə ngɔdi ki ɔji dɔ njé kaw-naa je ki lo je ti ki dangi dangi jie ti. E be ə, tɔe re-n nja ngay me makitibi ti lə Njé kaw kilə je (17.14-15; 18.5; 19.22) ə se me makitibi je ti ki Pol ndangi (1Kor 4.17; 16.10-11; Plp 2.19-24; 1Təsə 3.2-6). Makitibi je ki joo ki Pol ndangi adi Timote tɔ, e ki ndangi adi Titi tɔ kin, ɓaride «makitibi lə ɓəə kilə je», mbata əi makitibi je ki ɔji rəbi ra kilə ɓəə lə Luwə, ə se rəbi kɔr nɔ njé kaw-naa je maji ngay.

Makitibi ki dɔsɔy kin əl ta dɔ nɛ je ti mitə:

Nɛ ki dɔsɔy, me makitibi ti kin, Pol ndɔr mbi njé kaw-naa je dɔ nɛ ndo ti ki ngom nim, dɔ pole nɛ ndo lə Jipi je ki yə njé gər Luwə al, naa ti ki nɛ ndo lə Kirisi.

Nɛ ki kɔ joo, makitibi kin tɔji rəbi ra kaw-naa nim, kində kəm go njé kaw-naa je ti kadi njiyəi

maji nim, njiyə lə njé kɔr nɔ njé kaw-naa je nim tɔ.

Ta təl ta ti, Pol adi ta kɔji Timote ɔji dɔ kilə ɓəə ki Luwə ilə jie ti, taa ade gosi ki kadi gər-n lo kində kəmne go ɓuti je ti ki dangi dangi ki toi dan njé kaw-naa je ti. Nɛ ki bo ngay, ɓəbi kadi Timote e ɓəə kilə ki maji lə Jəju Kirisi (4.6).

Makitibi ki Pol ndangi adi Timote kin, daji njé kaw-naa je ki njé kɔr nɔde je kadi rɔi rɔ ki rɔjeti ki ngire e dɔ kilə tɔji ti, ki kɔsi məkəsi nangi nɔ Jəju Kirisi ti ki e nje taa dɔje ji majal ti (2.3-6).

Kuwəji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ki go ndigi ti lə Luwə ki Nje kaji-je, taa ki go ndigi ti lə Jəju Kirisi ki e nɛ kində me dɔ ti ləje. ² Ə mndangi makitibi kin m-ilə-n m-adi j Timote* ki j ngonm ki rɔjeti. I ngonm ki rɔjeti ki go rəbi kadi-me ki adi mei Jəju Kirisi. M-uwə ji, ningə kadi me-maji ki koo kəm-to-ndoo ki kisi-maje lə Bawje Luwə əi ki Babe ləje Jəju Kirisi e səi naa ti.

Ta dɔ nɛ ndo ti ki ngom

³ Təki ndɔ ki m-əli, loki m-un ta rəbi ki dɔnangi Masəduwan ti*, isi ɓe bo Epəji ti nɔɔ*. Isi ti nɔɔ mba kadi indɔr mbi dije madi ki njé ndo nɛ je ki ngom, kadi tai kəə ta ti. ⁴ Kadi ko dije ka kin tai kəə ta su je ti ki kidə ki kɔr gin noji* ki gine gangi al, tado lo təl ta nɛ je kin pəti e gaki-naa par. A ra sɔje maji dɔ kilə ti ki Luwə ilə jije ti, ki go rəbi kadi-me kin al. ⁵ NDɔr mbi kin a re ki ndigi-naa ki ngame ti ki ay njay njay, ki me ki maji ki uwə dəw ki ta al, ki kadi-me ki rɔjeti tɔ. ⁶ Dije madi mbati go rəbi ta kɔji ki maji kin ə təli nayi-naa ta ta ki maji ti ki ndae goto. ⁷ Rai rɔde njé ndo dije ndu-kun ti lə Luwə, nə təki rɔjeti, əi je wa ka gəri me ta ki

isi əli al nım, taa gəri gin ne ndo ki isi ndoi ki tğide kin al nım tə.

⁸ Ji gər kadi ndu-kun lə Luwə e ndu-kun ki maji loki dəw gər lo ra-n kilə ki go rəbe ti. ⁹ Maji kadi ji gəri ta kin maji: E dije ki njé ra ne ki dana ə ndu-kun re mbata ləde al, nə re mbata lə njé kadi dije kə, ki njé tə rə je, ki njé mbati Luwə, ki njé ra majal je, ki dije ki njé ra ne ki nəl Luwə al, ki njé ki ooi tə Luwə tə ne ki ay njay al, ki njé təl bawde je ki kəde je. Re mba njé təl dije, ¹⁰ njé ra kaya je, ki dıngəm je ki njé sangi-naa, ki njé gati ki dije 6əə ti, ki njé ngom je, ki dije ki njé tətı ta je. Re ki mbata lə dije pəti ki njé ra ne ki əsi ta ne ndo ki rəjeti lə Luwə. ¹¹ Ne ndo kin e ki go poy ta ti ki maji ki Luwə ilə jim ti. E Poy Ta ki Maji ki təji təba lə Luwə ki nje maji.

Me-maji lə Luwə mbata lə Pol

¹² M-ra oyo Baəe Jəju Kırısı ki adi-m təgi kadi m-ra-n kilə lie. M-ra-e oyo mbata koo ki oo adi masi naki ə ilə kilə kin jim ti. ¹³ Mi ki kəte mi nje kəl ta ki mal də tə Luwə ti, mi nje kadi kə dije lie, ki nje taje. Nə Luwə, oo kəm-to-ndoo ləm, tadə m-ra ne je kin pəti ki go gər-e ti al. M-ra-de tadə m-adi mem al[☆]. ¹⁴ Baəe ləje, ki go me-maji ti lie ki to mbar mbar ki mbata ləm adi-m kadi-me ki ndigi-naa ki go rəbi kində rə naa ti ki Jəju Kırısı. ¹⁵ Ta kin e ta ki rəjeti ki maji kadi dije pəti taai ki me ki kare ba. Jəju Kırısı re dənangi ti mba kaji njé ra majal je. Njé ra majal je kin, mi majal ləm itə-de pəti. ¹⁶ Nə Luwə oo kəm-to-ndoo ləm. Ra be kadi Jəju Kırısı təji kisi də ti lie səm, mi ki majal ləm itə dije pəti. MBata kadi e ne ndaji lə dije ki a adi-e mede kadi ingəi kaji ki to biti ki nə ti.

¹⁷ Kadi təji ki təba e

Lə NGar ki nje kisi ki dəkagilo ki dəkagilo,

Lə Luwə ki nje koy al,

Lə Luwə ki dum koo ki kəm,
Lə Luwə ki e karne ba e Luwə.
Amen.*

Pol ilə dıngəm me Timote ti

¹⁸ N Gonm Timote, ta kəji ki m-adi ə to kin: Ki go ta je ti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti əli dəi ti kəte, m-ndigi kadi uwə ta je kin səm, irə-n rə ki maji. ¹⁹ Irə rə ki maji, ki kadi-me ki maji ki uwə dəw ki ta al. Dije madi mbati kadi mede uwə-de ki ta, adi kadi-me ləde tuji. ²⁰ Dan dije ti kin, Iməne əi ki Aləgijandır əi ti nəə. M-ilə Iməne[☆] əi ki Aləgijandır[☆] ji Saṭa ti, kadi ndoi kəl ta ki mal də Luwə ti al ngata.

2

Ne ndo ki də kəl ta ti ki Luwə

¹ Kəte nə ne je ti pəti, m-ndəji kadi dije kəyi ne Luwə, kadi əli sie ta, kadi nəi dəe ti, kadi rai-e oyo ki mbata lə dije pəti. ² Maji kadi əli ta ki Luwə ki mbata lə ngar je, ki njé kəbe je pəti, kadi j-isi maji jəke me 6e ti, me 6əl Luwə ti, ki 6uki-naa ti. ³ E kin ə e ne ki maji ki nəl Luwə ləje ki Nje kaji-je. ⁴ Tadə Luwə ləje ge kadi dije pəti ingəi kaji ə tēēi me gər ta ti ki rəjeti. ⁵ Təki rəjeti Luwə e kare ba, taa Nje ka mbə dije ti ki Luwə e kare ba tə. E dəw ki 6ari-e Jəju Kırısı. ⁶ E ki re adi rəne koy ti mba kadi gangin də dije pəti. E kin ə e naji ki ma ki Jəju ma də gangi lo ti ki Luwə əji. ⁷ E ki mbata kin ə, Luwə ində-m nje kilə mbə ki nje kaw kilə. Ta ki m-əl kin e ta ki rəjeti 6i e ta ngom al. Luwə ində-m mba kadi mi nje ndo ta ki əji də kadi-me ki ta ki rəjeti gin dije ki dangi dangi ki əi *Jipi je al.

Ta ki əji də dıngəm je ki dəne je me kəy kaw-naa ti

⁸ E be ə, m-ndigi kadi dıngəm je əli ta ki Luwə ki lo je pəti ki ji ki kəy taa[☆] ki me ki ay njay, ki kanji ra wongi ki kanji gaki.

☆ **1:13** Knjk 8.3; 9.4-5 * **1:17** Amen e ta Ebirə ki kər me nə e rəjeti, kadi e be! ☆ **1:20** 2Tim 2.17 ☆ **1:20** 2Tim 4.14 ☆ **2:8** Tēēi ki taga 9.29; 1 NGar je 8.22

⁹ Be tə ə, maji kadi dāne je ka kibi kōde e ki go rəbi ti ki dana, kadi tuji me dāw al, ki ki ndōji ta al. Ningə kadi dō ki ra ki ndōji ta, ɔr ki gate e ngay, madi ki gate e ngay, ki kibi ki gate e ngay, e ne su rō lade al. ¹⁰ Nə kadi sui rōde ki kilə ra je ki maji ki tōji kadi əi dāne je ki njé ra kilə bəə lə Luwə yo taa. ¹¹ Dəkagilo ne ndo ti lə Luwə, maji kadi dāne isi jake oo dō ne ndo ki kanji kəl ta, ki kilə dō gin tōgi ti. ¹² Bəi taa, madi ta rəbi dāne kadi ndo ne dīngəm al nīm, kadi aw ki tōgi dōe al nīm, nə kadi isi jake ki kanji kəl ta. ¹³ MBata Adam ə Luwə ra-e kate bəy taa ra Ebi. ¹⁴ E Adam ə su əde al, nə e dāne ə su əde adi al do ndu Luwə*. ¹⁵ Be ka, dāne a aji ki go rəbi lə ngon ki koji, təki re uwə tōgine ba me kadi-me ti, me ndiginaa ti, ki me kay njay ti, ki hal ki ndōji ta al.

3

Njé kər nō njé kaw-naa je

¹ Ta ki m-aw tə m-əl kam e ta ki rōjeti: Re dāw madi sangi kadi n-ɔr nō njé kaw-naa je ningə, e kilə ki maji ə ndigi ra. ² Ningə sōbi kadi dāw ki nje kər nō njé kaw-naa je e dāw ki ta goto dōe ti, e ngaw dāne ki kare ba, e dāw ki nje kuwə rōne gin tōgine ti, e dāw ki nje gosi ta, e nje ra ne ki go rəbe ti, e dāw ki nje ra mba, ta sōbi kadi e dāw ki asi ndo ne dije tō. ³ Sōbi kadi e go kasi al nīm, e dāw ki nje tō rō al nīm, nə e dāw ki səl ləm ləm, dāw ki nje ge kəl al. Taa kadi e nje ra ta la al tō. ⁴ Sōbi kadi e dāw ki asi kində kəmne go me kəy ti ləne, ningə kadi ra adi nganne je əi njé təl rōde go ta ti ki njé buki-naa ti. ⁵ Tado re dāw asi kində kəmne go me kəy ti ləne al ə, ra ban ə a ində kəmne maji go njé kaw-naa je ti ə?. ⁶ Sōbi kadi e nje kadi-me ki sigi al, nə təkōji rō aw sie adi osi me ta ki gangi ti təkī su osi-n me ti be. ⁷ Sōbi kadi dije ki njé kadi-me je al ka, əli ta ki

maji dōe ti, mba kadi təl ne kidi al, ta kadi osi me gum ti lə su al tō.

Diyakir je

⁸ *Diyakir je ka, sōbi kadi əi dije ki njé ra ne ki rōjeti, sōbi kadi əi dije ki njé kəl ta mindide joo al. A əi go kasi je al, taa a əi njé ra ta ne kingə ki go rəbe ti al, al tō. ⁹ Sōbi kadi ngəmi ta lə Luwə ki tēe ki dōe me kadi-me ti kin ki ngame ki ay njay kanji kuwə-de ki ta. ¹⁰ Kəte nō kilə ti, sōbi kadi naidə oi taa. Go na koo ti, re ne ki ilə bəngirə nōde ti goto ningə, asi kadi rai kilə diyakir kare.

¹¹ Dāne je ki njé ra kilə diyakir ka, sōbi kadi əi njé ra ne ki rōjeti tō. Sōbi kadi əi njé kəl dije ta ndilde ti al, taa kadi əi dije ki asi kuwəi rōde gin tōgide ti tō. A əi dije ki dana me kilə ra je ti pəti.

¹² Sōbi kadi diyakir je əi njé dāne ki kare, kadi əi dije ki indəi kəmde go ngande je ti, ki go me kəy ti ləde maji. ¹³ MBata njé ki rai kilə diyakir maji, ingəi kōsi-gon, taa asi kadi əli ta ki tōgide dō kadi ti ki, adi mede Jəju Kirisi tō.

Ne ki Luwə tēe ki dōe

¹⁴ M-ində mem dō ti kadi me ndo je ti ki ngay al, m-a m-aw m-ingə-i. Nə m-ndangi makitibi kin m-ilə-n m-adi, ¹⁵ mba kadi re njam nay bəy ka, igər-n rəbi ra kilə ləi me kəy ti lə Luwə. Adi əi njé kaw-naa je lə Luwə ki nje kisi kəm ba. Təki kagi ngadan kəy əi ki ngirə kəy əi tōgi kəy, be tō ə, njé kaw-naa je əi tōgi ne ndo ki rōjeti lə Luwə.

¹⁶ Ne ki Luwə tēe ki dōe e ne ki bo ngay ki dum maji, Adi e Jəju Kirisi ki j-ade meje. Oji rōne tə dāw ki go daro ti, Ningə, NDil Luwə bəar-e dāw ki dana, Malayka je ooi-e, Dije ləi mbəe ki oji dōe dan gin dije ti ki dangi dangi, Dije adi-e mede ki lo je pəti dānangi ti.

* 2:14 Kilə ngirə ne je 2.7-22; 3.1-6

Luwə un-e aw sie dərə ti me kəsi-
gon ti.

4

Ta dō njé ndo ne je ti ki ngom

¹ NDil Luwə əl ta ay njay təkɪ dəkagilo ki dɔbəy ti, dije madi a iyəi go kadi-me ləde kɔ, kadi oi ta lə ndil je ki ngom. Taa a taai ngirə ne ndo ki j rɔ ndil je ti ki majal tɔ. ² NJé ndo ne je ki ngom ki njé kədi kəm dije ki ta ki nda tade ne, ki mede uwə-de ki ta dō majal ti al, a ədi-de kadi buki-de wale. NJé ndo ne je ki ngom ka kin əi dije ki mər ta ləde e ki tuji. ³ Ko dije ka kin əgi kadi dije taai-naa, ta əgi kadi dije usoi ne je madi. Nə Luwə ində ne kuso je pəti mba kadi dije ki adi-e mede ki gəri ta ki rɔjeti, usoi ne je kin ki oyo ki ra. ⁴ Ki rɔjeti, ne je pəti ki Luwə rade əi ne je ki maji. Ne je kadi dəw mbati goto. Ke ə kadi kuso-e e ki oyo ki ra Luwə. ⁵ Tado ta lə Luwə, ki kəl ta ki Luwə tali ne je kin pəti ki kay njay ti.

⁶ Loki re ər gin ne je kin ki taga adi ngakɔi je ooi ningə, a j nje ra kilə bəə ki maji lə Jəju Kirisi. A əji kadi j dəw ki ul rɔi ki ta je ki go ndil ti, ki ne ndo ki rɔjeti ki ingə.

Pol ila dingəm me Timote ti

⁷ Maji kadi əsi su je ki kidə ki kəme goto ngərangi. Əi su je ki əsi ta ta lə Luwə. Ində dɔ rɔi ti kadi isi me bəl Luwə ti. ⁸ Kində dɔ rɔ ti mbata kingə ne me ti, tə ngədi ki kay je be kin maje e noo, nə ke ə, e ngay al. Ne je ki go ndu Luwə ti a ra maji ki dəw me ne je ti pəti. Tado a adi-je kaji ki dɔnangi ti ne ki e ki dərə ti. ⁹ Ta kin e ta ki rɔjeti ki maji kadi dije pəti taai ki me ki kare. ¹⁰ Roje ki j-isi j-adi kɔ, ki rɔ ki j-isi ji rɔi, e ki mbata me je ki j-ində dɔ Luwə ti ki nje kisi kəm ba. E ə e nje kaji dije pəti ki dɔnangi ti ne, ki bo tɔi, e njé ki adi mede Jəju Kirisi.

¹¹ E kin ə e ne je kadi indəji dije ə indo-de tɔ.

Ne ndaji mbata njé kadi-me je

¹² Adi dəw madi kidi mba ke ki j basa al. Nə kadi j ne ndaji mbata njé kadi-me je, me ta kəli ti, me pa njiyəi ti, me ndigi-naa ti, me kadi-me ti, ki me kay njay ti.

¹³ Kəte no kadi m-re m-ingə-i ti, m-ndəji kadi ində rɔi ta tidə makitibi ti lə Luwə no kosi je ti, ki ta kɔji ta ti, ki ta ndo dije ndu Luwə ti. ¹⁴ Oti kadi ikidi kadi-kare ki Luwə adi ki go me-maji ti lie kin. Adi ki go rəbi lə njé kəl ta je ki tae ti, ki əli ta dɔi ti, ki go rəbi lə ngatəgi je ki njé kər no njé kaw-naa je, ki indəi jide dɔi ti. ¹⁵ Maji kadi ində rɔi ta kilə ti kin ira ki me ki kare ba. Ira be kadi dije ooi kaw ki kəte ləi taga ta kəmde ti. ¹⁶ M-ndəji kadi kəmi ədi dɔ rɔi ti j wa, taa dɔ ne ndo ti ləi nim tɔ. Uwə təgi ba me ti. Re ira be ningə, a əji rɔi j wa taa a əji dije ki njé koo dɔ ne ndo ləi nim tɔ.

5

Kal Timote ki rɔ njé kaw-naa je ti

¹ Oti kadi indangi dəw ki təgi ki təgi ngay, nə kadi əl-e ta ki ndui ki səl tə bawi ə isi əl sie ta be. Ningə ngan basa je ka, sɔbi kadi ira-de tə ngakɔi je ki me darɔ ti be tɔ. ² Ira ki dəne je ki təgi tə kɔi je taa ngan mandi je tə konani je be tɔ. Ira ne je kin pəti ki mər ta ki ay njay no de ti.

Njé ngaw koy je

³ Maji kadi ində kəmi maji go njé ngaw koy je ti ki rɔjeti, ki dəw ki nje ra səde goto. ⁴ Re nje ngaw koy aw ki ngane je ə se ngan kane je noo ningə, sɔbi kadi, ngane je ə se ngan kae je ndoi ne je ra ki go rəbi ti lə Luwə dɔ nojide je ti. Səbide kadi ooi go njé kɔji-de je təkɪ njé kɔji-de je ooi gode kəte kin be tɔ. Tado ne je ra ki be kin ə nəl Luwə. ⁵ Nje ngaw koy ki rɔjeti, e e ki dəw ki nje ra sie goto, ki isi ki karne ba, ində mene dɔ Luwə ti par. Dəkagilo je pəti, kondɔ ki kada, isi əl ta ki Luwə, dəje kadi ra səne. ⁶ Nə nje ngaw koy ki isi ta koo maji rəne ti me kaya ti ki ra, re a-n ki dəne

ta noo ka, e daw ki koy me ndil ti. ⁷ Indo-de ne je kin be, mba kadi isi ki dode taa ki ta dode ti al. ⁸ Re daw madi oo go nojine je al, ki bo toy, oo go dije ki me kay ti lane al, e daw ki ila kadi-me lane ko. Daw ki gar Luwa al ka e soti ite bay.

⁹ Onoi ndangi to nje ngaw koy ki bale asi kuti mehɛ al nim, taa ki taa ngaw kare ba al nim, mbo nje je ti ki nje kaw-naa je isi ooi gode. ¹⁰ Maji kadi dije gari-e oji go kilɛ rae ki maji. Maji kadi e daw ki kate e nje koti ngan je nim, nje ra mba je nim, nje togɛ nja dije ki kay njay la Luwa nim[☆], e nje ra ki dije ki ne ki to tee dode ti nim. Taa e nje ra kilɛ je ki maji ki go rabi je ki dangi dangi nim to. ¹¹ Onoi kadi indangi to nje ngaw koy je ki rɔde to mbal bay me makitibi ti. Indangi tɔde al tadɔ loki bo taa dingam ra-de ninga, a iyɛi kadi rɔ lade mba kun go Kirisi ko, a taai ngaw. ¹² Ra-e ki be kin a re ki ta ki gangi dode ti, tadɔ naji ta kadi-me lade ki kate ko. ¹³ Ne ki rangi bay a tɛli nje dabi je. Ninga kilɛ rade ki bo ngay e kilɛ lo mba ki ta kay la dije par. Ɖi nje dabi je par al, na indai ta ba go dabi ti, taa ai nje kindɔ gangi do ta ti la dije to. Ne ki lagide al ka, ilai tade me ti. Ninga ta kalde ka to biriri to. ¹⁴ E mbata kilɛ ra je ki be kin a, sobi kadi nje ngaw koy je ki rɔde to mbal bay taai dingam ki rangi. Kadi oji ngan je a indai kamde go me kay ti lade to mba kadi nje ba inga rabi al-n ta ki mal dɛje ti al. ¹⁵ M-al ta kin be mbata nje ngaw koy je ngay ki rɔde to mbal bay ilai kadi-me lade ko a uni go *Sata. ¹⁶ Re nje kadi-me ki dane madi aw ki nje ngaw koy je me kay ti lane noo ninga, sobi kadi e wa ngam-de. Loki ra be ninga e ne koti ki ay a un do nje kaw-naa je ti, kadi nje kaw-naa je rai ki nje ngaw koy je ki rojeti ki daw ki nje ra sɔde goto.

Nje kor no nje kaw-naa je

¹⁷ Maji kadi ngatɔgi je ki nje ra kilɛ maji dan nje kaw-naa je ti, ingai kosi-gon ki ne kiga go ji ki asi ta kilɛ lade gidɛ joo. Ki bo toy, e nje je ki isi adi rɔde ko mba kaji ta, ki ndo dije ta la Luwa. ¹⁸ Tadɔ ndangi me makitibi ti la Luwa ai na: «Daw a do ndugidu ta mangi ti al, dokagilo ti ki a njiya do ko ti mba kadi kande tee.» Taa makitibi la Luwa al bay to a na: «Maji kadi daw ki nje ra kilɛ inga ne kiga go ji ki asi ta kilɛ ki ra[☆].» ¹⁹ Re daw madi al ta ki majal do ngatɔgi ti, a dije joo a se mita mai naje al ninga, oti kadi indigi sie do ti. ²⁰ Nje je ki rai majal, sobi kadi indangi-de ta kam kosi je ti mba kadi ndage je bali.

²¹ M-ndaji ta kam Luwa ti ki ta kam Jaju Kirisi ti, taa ta kam malayka je ti ki Luwa mbati-de, kadi ital rai go ta je ti ki m-ali. Ital rai go ti ki kanji kun ki madi je a kiyɛ nje ki nungi, ki kanji kor kam dije dana. ²² Ne ki sobi kadi igar a to kin: Oti kadi indaji do daw ti kalangi ba mba kadi tal nje ra kilɛ dan nje kaw-naa je ti. Maji kadi inda rai-naa ti ki daw do majal ti lie al. Ninga, i wa ay rai njay do majal ti.

²³ Nga ninga, maji kadi ay man ki ndul wa kare ba par al, na kadi ay kasi kandi nju nday nday mba kadi ra maji ki moy ki mei ti ki ra adi rai ta kati al ki dokagilo je pati kin. ²⁴ Dije madi je gin majal lade to taga kate bay taa kadi ta ki gangi re dode ti. Na nje ki nungi, majal lade to lo bayo ti biti kadi ta ki gangi taa a or ginde ndo ki gogi ti. ²⁵ Kilɛ ra je ki maji ka to be to. Ya nje ki madi to taga pay pay. Ninga nje ki nungi, re yade to taga pay pay al ka, a toi lo bayo ti ratata al.

6

Ta do bay je ti

¹ Dije pati ki adi mede ki ai bay je, sobi kadi ilai dode gin togɛ ti la bade je. Ilai dode gin togɛ ti la bade

je mba kadi dæw əl ta ki mal dɔ tɔ Luwə ti al, taa dɔ ne ndo ti ki ji ndo səsi kin al tɔ. ² E go ti al kadi bəə je ki bade je adi mede Luwə, uni girə dɔ ke ngakonaa me ta ti lə Luwə ə mbati kadi ilai dɔde gin tɔgi ti lə bade je. Kede ngakonaa me ta ti lə Luwə ka kin ə sɔbi kadi rai kilə adi-de ki kate noo bəy, tadɔ e ngakode je ki njé kadi-me je ə isi rai kilə adi-de.

Njé ne ndo je ki ngom ki ra ta ne kingə

³ Ta ki m-aw tə m-əli kam, e ta ki sɔbi kadi indo dije ə indəji-de kadi rai kile. Re dæw madi ndo dije ne ki rangi, ə iyə go rəbi ta ki rɔjeti lə Bəbe ləje Jəju Kirisi, ki go rəbi ne ndo ki go kadi-me ti ləje kin ningə, ⁴ e dæw ki kun dɔ ta təl-e, taa e dæw ki isi day tɔ. Ne ki gar e ta ki naji ki to rəe ti tə moy. E nje sangi ta me ta ki naji ti dɔ ta je ki ndade goto. Ningə lo kin ə, jangi je, ki gaki-naa je, ki taji-naa je, ki ta ki təti dɔ-naa ti je tɔje ti. ⁵ Ta ki naji ki gine gangi al, mbɔ dije ti ki ku dɔde goto, ki ngon gir ta ki ndəy ki oji dɔ ta ki rɔjeti goto dɔde ti, tɔje lo kin ti noo. Ningə məri kadi, kadi-me Luwə e rəbi kingə ne. ⁶ Təki rɔjeti, kadi-me Luwə e ne kingə ki bo ngay, re dæw ra rənəl dɔ ne ti ki to me jie ti. ⁷ Təki ji re-n me duniya ti ki jije kare, be tɔ ə j-a ji təl-n ki jije kare. ⁸ E be ə, re j-ingəi ne kusoje ki kibi rɔje ningə, kadi ji ra rənəl dɔ ti. ⁹ Dije ki sangi kadi n-təli njé ne kingə ki ngay ki rəbi je ki dangi dangi, osi me gum ne na ti. Osi me gum ti ki go rəbi ra ta ne ki to mba, ki ki majal, ki aw ki dije me ne ti ki majal, ki me tuji ti. ¹⁰ Tadɔ ra ta la e ngirə majal je pəti. Njé ki madi uni rɔde ba pəti indəi ta sangi la ti, adi ndəmi say go rəbi kadi-me ti. Ningə əi je wa adi kɔ ndilde.

Rɔ rɔ ki maji

¹¹ Nə j ki j dæw lə Luwə, ay gədi ne je ti kin ki rangi, sɔbi kadi isa rəbi

ne ra ki dana, ki bəl Luwə, ki kadi-me, ki ndigi-naa, ki kore me, ki səl ləm. ¹² Irɔ rɔ ki maji ki oji dɔ kadi-me, uwə kaji ki to ratata kin səm, tadɔ Luwə bari mba kadi igər ta kaji kin, dəkagilo ti ki un ndui taa ima-n naji ki maji dɔ ti nɔ kosi dije ti. ¹³ M-ndəji ta kəm Luwə ti ki nje kində ne je pəti, taa ki nɔ Jəju Kirisi ki un ndune ki taa man naji ki rɔjeti nɔ Pəsi *Pilati ti*, ¹⁴ kadi ingəm go ndukun ki ingə kin maji, me kay njay ti ki kanji ta madi dɔi ti biti kadi Bəbe Jəju Kirisi təl re-n. ¹⁵ Bəbe Jəju Kirisi a re dəkagilo ti ki Luwə oji, Luwə ki nje maji-kur, ki e ki karne ba e ba rəne, E NGar lə ngar je ki Bəbe lə bəbe je, ¹⁶ E ki karne ba e nje koy al, Isi me kunji ti ki dæw asi kadi tɔje kadi ti al. Dæw kare ki dɔnangi ti ne ki oo-e ki kəmne goto. Dæw ki asi koo-e goto. Tɔbɔ ki tɔgi ki to biti ki nɔ ti e yəe! Amen!

Ta ki oji dɔ njé ne kingə je

¹⁷ Əl njé ne kingə je ki dɔnangi ti ne kadi indəi gude al. Əl-de kadi uwəi kul ne kingə je ki a tuji kin al, nə kadi uwəi kul Luwə ki nje kadi-je ne je pəti ki to mbar mbar, jie əy al, mba kadi j-isi-n me rənəl ti. ¹⁸ Əl-de kadi rai maji, kadi ne kingəde e kilə ra ki maji. Ningə kadi əi dije ki jide əy al, kadi kəki ne kingə je ləde ki dije ki rangi. ¹⁹ Re rai be ningə, isi kawi ne maji je ləde indəi lo ngəm ne ti ki maji ki nga mba ndɔ ki lo ti ti, kadi ingəi kaji ki rɔjeti.

Ta ki dɔbəy ti ki kuwə ji-naa

²⁰ J Timote, sɔbi kadi uwə go ndu Luwə kin səm. Osi rɔi kɔ kadi ta je ti ki kəl ki ndae goto, ki osi ta ta lə Luwə, osi rɔi kɔ kadi ta je ki naji ti ki go ne gər ti ki ngom ki dɔnangi ti ne. ²¹ Dije madi uwəi kul ne gər kin, adi ndəmi go rəbi kadi-me ləde.

Kadi me-maji lə Luwə e naa ti səsi.
Amen!

Makitibi ki koo joo ki Pol ndangi adi Timote

Ta ki do makitibi ti ki koo joo ki Pol ndangi adi Timote

Makitibi ki koo joo ki Pol ndangi adi Timote kin, ndange Rom ti, loki to-n ta ko ti me kay dangay ti (1.17; 2.9). E dokagilo ki madi-kila je la Pol tusi-e iyel-e (4.10, 16). Pol e ta tol ta kilal ti lane (4.6), a ndangi makitibi adi madi-kilane ki ngay Timote, ade-n ngan ndu je ki dabay ti (1.2). Makitibi ki koo joo ki Pol ndangi adi Timote kin a e dabay makitibi la Pol ki ndangi.

Kilal ngira ta ti, nje kaw kilal Pol, ra oyo Luwa mbata kadi-me ki ndiginaa ki to me Timote ti. Nga ninga, oji-n do ko ki a inga baal kilal je la Luwa lo ti ti, ki ro ki a inga-de me kilal kilal mbe Poy Ta ki Maji ti la Kirisi, Pol ila dingam me Timote ti kadi uwal tagine ba, ro ta asigar la Jaju Kirisi ki a do njane ti (1.3-2.13). Daje kadi asi rone ngarangi kadi dije ti ki njega ta ki maji ki ndae goto, ki njel tidal ta je ki galala ki asi ta Poy Ta ki Maji. Pol ndaji Timote kadi oo do njane n-e Pol, ninga kadi inda kame go ne ndo ti ki rojeti ki n-ade (2.14-4.5). Ta tol ta ta ti, Pol al ta ki do rone ti oji-n do dokagilo ki nga ki e me ti, ninga iyel ta ra oyo Babe Luwa ki isi inda kame gone ti me ko je ti kin, al (4.6-22).

Nje kaw kilal Pol ro ro ki maji mba ta la Luwa, biti tol tae (4.7). Nga ninga, sobi kadi njel kadi mede Kirisi, roi ko ro la Pol kin, ki kanji bal. Kadi roi ki kadi-me, ki kore me, ki ndiginaa, taa ki kuwal tagi ba to.

Kuwalji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilal la Jaju Kirisi ki go ndigi ti la Luwa. Kilal ram e mba kadi m-ilal mbe ta kaji

ki Luwa un ndune adi do ti ki takul kindal ro naa ti ki Jaju Kirisi. ² M-ilal ki makitibi kin madi j Timote* ki j ngon ndigi lam. M-uwal jii a m-daji kadi me-maji ki koo kam-to-ndoo ki kisi-maje la Luwa ki Bawje al ki Babe laje Jaju Kirisi e sai naa ti.

Pol ra oyo Luwa

³ M-ra oyo Luwa ki m-isi m-ra kilal made ki ngame ki ay njay taki kam je* rai kate be to. Kondal ki kada loki m-isi m-al ta ki Luwa ninga, mem ole dai ti. ⁴ Loki mem ole do no ti lai*, bo koo-i ra-m ngay mba kadi ronol lam rosi. ⁵ Mem ole do kadi-me ti lai ki rojeti. Kadi-me kin j ro kai Loyisi ti ki balme bay taa to ro koj Enisi ti to. M-badi al kadi kadi-me kin e ngamei ti to.

Pol daji Timote kadi inga ko sane mbata Poy Ta ki Maji

⁶ MBata kin a, m-ole mei do ta ti kin kadi inda kami maji go kadi-kare ti la Luwa ki inga ki go me-maji ti lie, loki m-inda jim dai ti. ⁷ Taki rojeti, NDil ki kay njay ki Luwa adije, e NDil bal al, na e NDil ki rosi ki tagi ki ndiginaa. Taa e NDil kindal do ro ti to. ⁸ Adi roi soli mba ma naji do Babe ti laje al. Taa adi roi soli dom ti, mi ki mi kay dangay ti mbata lie kin al to. Na kadi inga ko sam mbata Poy Ta ki Maji ki go tagi ti ki Luwa adi. ⁹ Luwa ki aji-je a bar-je, mba kadi kisi ki do taa laje e kisi ki do taa ki ay njay. Ra ne kin be mba kilal raje je al, na e ki go ndigi ti ki go ki me-maji ti lie. Me-maji kin Luwa adije me Jaju Kirisi ti kate bay taa kadi inda dunya. ¹⁰ Me-maji ka kin j-oi ki kamje ngosine ki takul re la Nje kaji-je Jaju Kirisi. E a tol koy ne ki kare ti. Ninga ki takul Poy Ta ki Maji, ra adi ji gari kaji ki kisi kam ba ay njay njay to. ¹¹ E ki mbata Poy Ta ki Maji kin a Luwa inda-m ta nje kilal mbe nim, nje kaw kilal nim, taa ki nje ndo ne dije nim to. ¹² E kin a, e gin kinga ko lam ki ngosine kin.

Nə rəm səl-m də ti al. Təki rəjeti, m-gər Luwə ki m-ində mem dəe ti kin bəti. M-gər maji kadi təgi Luwə asi naki kadi ində kəmne go ne ti ki adi-m biti dəbəy ndo ti. ¹³ Ne ndo ki ingə rəm ti, un tə ne ndaji me kadi-me ti ki me ndigi-naa ti ki Jəju Kirisi adije me kində rə naa ti sie. ¹⁴ Ingəm go ne ndo ki adi-ni ki takul NDil Luwə ki isi meje ti kin maji.

Kuwə rə ba lə Onəsipər

¹⁵ İgər kadi njé ki dənangi Aji ti mbati mi. Pijəl əi ki Ermojən əi mbəde ti tə. ¹⁶ Ki əji də Onəsipər, kadi ra maji lə Bəbe e də me kəy ti lie. Təki rəjeti, ilə dingəm mem ti taa taa. Taa rəe səl-e dəm ti me keem kəy dangay ti kin al tə. ¹⁷ Dəkagilo ki tēg Rom ti taa ə, sangi-m ki rə ki tı kati kadi ingə-m. ¹⁸ M-kəy Bəbe Jəju kadi adi Bəbe Luwə oo kəm-to-ndoo lə Onəsipər ndə gangi ta ti. Taa j wa ki dəi, igər itə ndəgi dije pəti, kilə je pəti ki Onəsipər ra adi-m dənangi Epəji ti.

2

Nje rə lə Kirisi ki maji

¹ İ ngonm Timote, maji kadi uwə təgi ba me me-maji ti ki j-ingəi ki takul kində rə naa ti ki Kirisi kin. ² Ningə ne ndo ki ingə rəm ti ta kəm kosi dije ti, maji kadi indo dije ki dana ki asi naki kadi əi je ka, uni ndoi dije ki rangi kəte tə. ³ Ingə kə səm tə nje rə ki maji lə Jəju Kirisi. ⁴ Nje rə madi dan njé rə je ti ki ge kadi n-nəl ki bo ki dəne ti, ki ində rəne ta ne je ti ki rangi yo goto. ⁵ Nje kəy ngədi ki a ingə ne kingə go jine re əy ngədi ki go ndu-kun ti al goto. ⁶ Nje ndər ki nje ra kilə ki təgine ə a rənəl də kandi ko ti kəte. ⁷ Maji kadi imər ta də ta ti ki m-əli kin maji ningə, Bəbe a adi tər kadi igər-n ndəgi ne je pəti tigə.

Adi mei ole də Jəju Kirisi ti

⁸ Adi mei ole də Jəju Kirisi ti ki e gin ka ti lə *Dabidi, Jəju Kirisi ki j

taa dan njé koy je ti ki go Poy Ta ti ki Maji ki m-isi m-ilə mbe. ⁹ E ki mbata Poy Ta ki Maji wa kin ə, m-isi m-ingə-n kə. Dəoi-mi ki kulə gindi tə dəw ki nje təl dəw be. Nə ta lə Luwə dəw ki asi də-e goto. ¹⁰ Be ə, m-tigə tam njaki də ne je ti pəti mbata njé je ki Luwə mbəti-de, mba kadi əi je ka, ingəi kaji ki e me Jəju Kirisi ti, naa ti ki kəsi-gon ki ratata tə. ¹¹ Ta ki m-a m-əl kam e ta ki rəjeti:

Re j-oyi naa ti ki Kirisi ə,
J-a j-isi kəm ba naa ti sie tə.

¹² Re j-uwəi təgije ba sie ə,
J-a j-qi be naa ti sie tə.

Re j-ə nə ji gəri-e al ə,
E ka a ə nə n-gər-je al tə.

¹³ Re je j-a də njaje ti al ə,
E a də njane ti.

Tadə a naji ta gər rəne al ratata.

Nje ra kilə ki rəe səl-e al

¹⁴ Maji kadi inay ki lo kole mede də ta je ti kin taa taa. Ki nə Luwə ti, əl-de ki təgi mba kadi gaki-naa də ku ta je ti ki ndade goto kin al. E kin a ra ne madi al, nə a tuji dije ki njé ko dəe tə tuji yo. ¹⁵ İndə də rəi ti kadi itēg nə Luwə ti tə dəw ki asi, nje ra kilə ki rəe səl-e də kilə ti lie al, ki ilə mbe Poy Ta ki Maji ki rəjeti lə Luwə ki go rəbe ti. ¹⁶ İmbati ta ki naji je ki ndade goto ki əsi ta kadi-me. Təki rəjeti, njé je ki ta je ki be kin nəl-de, ndəde ngal ki Luwə par par. ¹⁷ Ne ndo ləde to tə do bay ki aw ki kəte kəte kin be. İməne* əi ki Piləti əi mbə dije ti kin tə. ¹⁸ Əi say kadi ta ti ki rəjeti. Ningə əli əi nə, njé koy je jı taa lo koy ti ngata. E be ə, tuji ki kadi-me lə njé ki nə je. ¹⁹ Be ka, ngirə kəy ki ngə ki Luwə ində isi lo kise ti. Luwə ndangi ta je kin də ti ə nə: «Bəbe gər dije ki əi yəe je bəti, ningə maji kadi dəw ki ra ki ə nə n-e yə Bəbe, kadi əy say kadi majal ti.» ²⁰ Me kəy ki bo ti, dəw a ingə ne ra kilə je ki ra ki ə se ki ningə kasi par al, nə a ingə njé ki madi je ki rai-de ki kagi ə se wanji tə. NJé je ki

nā je, e ki mba ra kilā ndō madi je par. Njé je ki nungi, e ki mba ra kilā ki ndō je pəti tō. ²¹ Re dāw madi ay rōne njay dō majal je ti kin ə, a to tə nē ra kilā kōsi-gon, ki kində ta dangi, ki ndae to ti mbata bae, ki kində dō dana mbata kilā je pəti ki maji.

Nje ra kilā lə Babe

²² Maji kadi ər rōi kō me ngur darō ti ki dōkagilo basa ti. Isangi rəbi ra nē ki dana, ki kadi-me, ki ndigi-naa, ki kisi ki naa maje, ki njé je ki isi əli ta ki Babe ki me ki ay njay. ²³ Imbati ta ki naji je ki to mbə ki ndae goto. Ta ki naji je ki be kin a re ki gaki-naa. ²⁴ Təki rōjeti, dāw ki nje ra kilā bəə kadi Babe, e dāw ki a gaki dije al, nə e dāw ki a oji ndigi-naa ləne ki rō dije ti pəti nim, dāw ki asi ndo nē dije nim. A e dāw ki a isi dō ta ti tō. ²⁵ Ki mindi ki səl ləm ə a tur-n ta dije ki njé kōse ta. Dəmaji ə Luwə a ra adi tui kalde mba kadi tēji me gər ta ki rōjeti ti, 6a a təli uni angal ki maji gogi. ²⁶ A tēji me gum je ti lə su ki uwə-n-de dangay ti, gin tōgine ti mba kadi rai ndigi lie.

3

Nə je ki a rai nē dəbəy ndō je ti

¹ Maji kadi igər təki me ndō je ki dəbəy ti, kagi lo je ki ngə a rəi. ² Dije a təli njé ra ta nē, njé ndigi la. A əi njé kində gude, njé kun dōde taa, ki njé kəl ta ki mal dō tō Luwə ti. A əi njé təl rōde go ta ti lə njé koji-de je al. Nīngə, a asi kadi rai oyo Luwə al tō. Taa a iləi koji dō nē je ti lə Luwə al tō. ³ Koo to dāw a goto rōde ti, koo kəm-to-ndoo a goto rōde ti, a əli ta ki rōjeti al dō-naa ti, pa njiyəde a ale mbə. A əi njé təl nē ki kanji koo kəm-to-ndoo, taa a əi njé kōsi ta nē ra ki maji tō. ⁴ A əi njé kun dō-naa, njé ra nē ki dō gu ti, kun dō taa a təl-de njé kəm tō je ti. A ndigi rənəl ki duniyə ti itə Luwə. ⁵ A oji gidī rōde ti təki n-əi njé bəl Luwə, nə təki rōjeti,

naji ta gər tōgi kadi-me. Ɔr rōi kō kadi ko dije ti ki be kin. ⁶ MBō ko dije ti kin, a ingə njé je ki isi uri me kəy ti lə dāne je ki njé tōgi goto, uwəide me gum je ti ləde. Əi dāne je ki majal dum dōde, adi iyəi rōde adi ngur darō je ki dangi dangi. ⁷ Isi ta ndo nē je ti ki dōkagilo je pəti, nə lo kadi asi tēji me gər ta ti ki rōjeti goto ratata. ⁸ Təki dōkagilo ti ki kəte, Janasi əi ki Jambirəsi əsi ta *Moji ka kin ə*, njé je kin ka əsi ta, ta ki rōjeti tō. Əi dije ki nē gər ləde aw səde me nē ra ki majal ti yo, taa kadi-me ləde ka, ndae goto tō. ⁹ Lo kaw kəte ləde ki ngay a goto, tadō dije a gəri nē rade je ki majal təki ndō je ti ki kəte, dije gərii nē ra je ki majal lə Janəsi əi ki Jambirəsi ka kin be tō.

Pol ndəji Timote kadi ngəm go nē ndo ki ingə rone ti

¹⁰ Nə j, ində kəmi o-m me nē je ti pəti: me nē ndo ti ləm, me pa njiyəm ti, me kōji ta ra je ti ləm, me kadi-me ti ləm, me kisi dō ti ləm, me ndigi-naa ti ləm, taa me kuwə tōgi ba ti ləm tō. ¹¹ Igər rəbi ki dije indəi kəm-ndoo ki mbata Poy Ta ki Maji, ki kō je ki ngay ki m-ingə me 6e bo ti ki Atiyosi, ki Ikoniyom, taa me 6e ti ki Lisitir tō*. Təki rōjeti m-ingə kō ngay wa, nə taa taa, Babe isi ər-m me nē je ti kin kō. ¹² Tə ki rōjeti, dije pəti ki gei njiyə me bəl Luwə ti ki takul kində rō naa ti ləde ki Jəju Kirisi a ingəi kō. ¹³ Nə dije ki njé me ndul, ki njé ndō te je a awi kəte kəte me majal ki ra ti par par. Me kilā rade je ti, a ədi ndəgi dije təki əi je wa ka dije ki rangi ədi-de be tō. ¹⁴ Nə ki oji dəi, maji kadi uwə go nē je pəti ki indo ə itaa tə nē je ki rōjeti kin səm. Tadō igər dije ki ingə nē ndo kin rōde ti bəti*. ¹⁵ Dōkagilo ki ito ki dui ba bəy ə igər ta je ki ndangi ki ay njay lə Luwə kin. Ta je kin a asi kadi-ni nē gər ki rōjeti, ki a tēj səi kaji ti ki takul kadi-me Jəju Kirisi.

✧ 3:8 Tēj ki taga 7.11, 22 ✧ 3:11 Knjk 13-14

✧ 3:14 1.5; 2.2

16 Tado makitibi ki ndangi la Luwə pəti, Luwə to NDilne ki ay njay səm ti. Ningə ndae to ti mba ndo ne dəw, mba kadi oji dəw adi mbati ne ra ki majal, mba kər dəw ta rəbi, taa mba ndo ne dəw mba kadi pa njiye e go ndigi ti la Luwə tə. 17 E be mba kadi dəw la Luwə e ki kasi naa bərəre me ne je ti, mba kadi ra-n kilə je pəti ki maji.

4

Kilə mbe Poy Ta ki Maji

1 E be ə, ta kəm Luwə ti ki ta kəm Jəju Kirisi ti ki a gangi ta də dije ti ki isi ki dəde taa ə se njé koy je, ki mbata təl re lie ə se kəbe lie, 2 m-dəji kadi ilə mbe Poy Ta ki Maji kin par par, dəkagilo ti ki maji ə se ki majal. Ɔr dije ta rəbi, ikəl də hal ti ki majal, ilə dingəm me dije ti ki takul ne ndo lai, ki kisi də ti ki kanji kiyə tae. 3 Tado dəkagilo a re nɔ kadi dije a mbati ne ndo ki rəjeti, ə a rai ne je ki go me ge je ti ləde. A sangi njé ndo ne je ngay ki a gugi dəde wuki mba kadi ndoi-de ne je ki mbide ndigi koo. 4 A uti mbide də ta ti ki rəjeti, ə təli rəde go su ki kidə ti yo. 5 Nə j, maji kadi ində də rəi ti me ne je ti pəti. Uwə rəi ba me kə je ti. Maji kadi ira kilə kilə mbe Poy Ta ki Maji lai kin maji. Ində kəmi go ra kilə bəə ti la Luwə maji tə.

Pol təl ta ngədi

6 Ki oji dəm, dəkagilo re kadi m-ilə rəm kadi-kare ti m-adi Luwə ngata. Dəkagilo koy ləm re nga. 7 M-rə rə ki maji, m-təl ta ngədi ləm, m-ngəm go kadi-me ləm. 8 NGəsine, ne kigə go ji njé təti rə je, adi e ne ra ki dana ki a to ratata isi ngəm-m. Bəbe ki e nje gangi ta ki dana, a adi-m ndə dangi ta ti. A adi-m mi par al, nə dije pəti ki ndigi təl-e, ə isi ngəmi ndəe kərəngi.

Poy ta je ki dəbəy ti

9 M-dəji kadi ində də rəi ti, ə re kalangi ingə-m. 10 Tado Dəmasi iyə-m kə, ə aw Təsaloniki ti, mbata ne maji je ki dənangi ti, ki dəkagilo ti ki bəne uwə me. Kirəsəsi aw dənangi Galasi ti. Ningə Titi aw Dalmasi ti tə*. 11 Luki ki karne ba par ə e səm ne. Ire ki Marki kəmi ti adi-m tado a ra səm maji ngay me kilə bəə ti ki e jim ti*. 12 M-ilə Tisiki me be bo ti ki Epəji*. 13 Dəkagilo ki a re ə, un kibi kul ləm ki m-iyə me kəy ti la Karpusi, me be ti ki Tirowasi* kin jii ti iren adi-m. Ɔy makitibi je ləm jii ti tə. Ki bo ngay, e makitibi nda je kin. 14 Aləgijandir* ki kadi ko ne je adi-m kə ngay, nə Bəbe a ige ki go kilə rae ti. 15 Ika, maji kadi ində kəm-kadi də rəi ti rəe ti tə, tado mbati ta je ləje ki təgine ngay. 16 NDə gangi ta ti ləm ki dəsəy, dəw kare ki re a gom ti goto, dije pəti iyəi mi kə. Ningə kadi Luwə tidə majal kin dəde ti al. 17 Nə Bəbe e səm naa ti. E ə adi-m təgi mba kadi m-ilə-n mbe Poy Ta ki Maji lie m-təl tae, mba kadi dije pəti ki əi *Jipi je al ooi dəe. Luwə ə ər-m kə ta bəl ti. 18 Bəbe a ər-m kə ta ne je ti ki majal pəti. Ningə a aji-m mbata kəbe lie ki dərə ti tə. Təji e lie ki dəkagilo je ki dəkagilo je! *Amen.

Kuwə ji-naa ki dəbəy ti

19 Uwə ji Pirisika nim, Akila nim adi-m. Taa uwə ji dije ki me kəy ti la Onəsipər tə*. 20 Erasi nay be bo Koreti ti. Tiropim e ki moy adi m-iyə Mile ti*. 21 Isangi rəbi kadi ire kate nɔ nay kul ti. Ebulu, ki Pudəsi, ki Linusi, taa Kilodiya ki ndəgi ngako je je pəti uwə jii.

22 Kadi Bəbe e səi, ningə kadi me-maji lie nay səsi pəti tə.

* 4:10 Kol 4.14; Plm 24; 2Kər 8.23; Gal 2.3; Tt 1.4 Knjk 20.4; Ep 6.21-22; Kol 4.7-8 * 4:13 Knjk 20.6 1.16-17 * 4:20 Knjk 19.22; 20.4; 21.29; Rm 16.23

* 4:11 Knjk 12.12, 25; Kol 4.10 * 4:12 * 4:14 1Tim 1.20 * 4:19 Knjk 18.2; 2Tim

Makitibi ki Pol ndangi adi Titi

*Ta ki dɔ makitibi ti ki Pol ndangi
adi Titi*

Titi ki Pol ndangi makitibi ade kin e Jipi (Gal 2.1-3). Titi e ki kare dan madi-kilə Pol je ti. E e ə ilə rəne nangi ra adi Pol əi ki njé kaw-naa je ki Korəti ti tɔli iləi noji naa ti (2Kor 7.6-16). Pol ndangi makitibi kin adi Titi loki Titi e dɔ dər ti ki Kirəti. Pol ade kilə kadi ində kəmne go njiyə maji ti lə njé kaw-naa je ki Kirəti ti (1.5).

Lo kilə ngirə ta ti, Pol əl Titi nɛ ki uwə mee ə ndangi-n makitibi kin ade (1.1-4). Go ti, əl-e nɛ je ki sɔbi kadi dəw oo rɔ njé kər nɔ njé kaw-naa je ti (1.5-16). Ta ki re go ti, Pol adi Titi ta kɔji ɔji-n dɔ buti dije je ki dangi dangi ki toi dan njé kaw-naa je ti, kadi ində kəmne gode ti. Adi e dingəm je ki tɔgi, ki dəne je ki tɔgi, ki ngan basa je, ki ngan mandi je ki sɔbi kadi dəne je ki tɔgi a indəi kəmde gode ti, ki ɓəə je (2.1-15). Go ta kɔji ti, Pol ɔji Titi rəbi kilə lə njé kun go Kirisi ki sɔbi kadi ɔji-de adi rai, kadi isi ki naa ki lapiya ki kanji gangi-naa (3.1-11). Pol tɔl ta ta ləne ki ngan ndu je ki kadi ra ki Titi me kilə ti nim, ki ta kuwə ji-naa nim tɔ (3.12-15).

Ta ki to me makitibi ti ki Pol ndangi adi Titi kin, e ta ki un njé kaw-naa je pəti, ɓi e ta ki dəkagilo ti lə Titi par al. Ta dɔ kində-naa dɔ kilə ti ki goe goe dɔ njé kaw-naa je ti, ə se kində kəm go njé kaw-naa je ti kadi njiyəi maji, ki ta ki dɔ pa njiyə njé kər nɔ njé kaw-naa je ti, ki kilə ki sɔbi kadi njé kaw-naa je wa rai kin, e ta ki sɔbi dɔ njé kaw-naa je pəti ki lo je ti ki dangi dangi.

Kuwə ji-naa

✦ 1:4 2Kor 8.23; Gal 2.3; 2Tim 4.10

¹ Mi Pol ki ɓəə kilə lə Luwə, mi ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ə m-ndangi makitibi kin. Mi nje kaw kilə mba kadi dije ki Luwə mbəti-de adi mede. Taa kadi m-ɔji-de kadi gəri nɛ ki rɔjeti ki go ndu Luwə ti tɔ. ² Be mba kadi indəi mede dɔ kaji ti ki biti ki nɔ ti, ki Luwə ki nje ngom al, un mindine adi-je dɔ ti kəte nɔ nɛ je ti pəti. ³ Luwə ɔji ta lə nɛ adi dije gəri ki takul kiyə ki iyə jim ti kadi m-ilə mbəe dəkagilo ti ki e wa ɔji. M-ilə mbəe ki go ndigi ti lie e ki Nje kaji-je.

⁴ M-ndangi makitibi kin m-adi j Titi* ki j ngonm ki rɔjeti. I ngonm ki rɔjeti me kadi-me ti, ki je kare ba dɔ ti. Kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə ki Bawje əi ki Jəju Kirisi ki Nje kaji-je e səi naa ti.

Kilə ki kadi Titi ra me be ti ki Kirəti.

⁵ M-iyəi gogi dɔnangi ti ki Kirəti mba kadi tə itɔl ta kilə je ki nay. Nɛngə kadi ində ngatɔgi je dɔ njé kaw-naa je ti me ɓe bo je ti kare kare pəti. Ində-de ki go kɔji ti ki ndɔ ki m-ɔjii. ⁶ Nɛngə sɔbi kadi dəw ki ngatɔgi e dəw ki ta goto dɔe ti, e ngaw dəne ki kare ba, kadi e dəw ki ngane je əi njé kadi-me je, ki kadi dəw ində ta dɔde ti ɔji dɔ hal ki majal ə se dɔ ngə al. ⁷ Sɔbi kadi nje kər nɔ njé kaw-naa je e dəw ki ta goto dɔe ti, mbata e nje ngəm nɛ lə Luwə. Kadi e nje tɔ rɔ al, e nje wongi al, e gɔ kasi al, e nje rɔ al, taa kadi e nje ge nɛ ki go rəbi ti ki dana al, al tɔ. ⁸ Sɔbi kadi e nje ra mba, kadi e nje ge nɛ ra ki maji, e nje kəl ta ki go rəbe ti, e dəw ki dana, e dəw ki ay njay, e nje kuwə rəne gin tɔgine ti. ⁹ Maji kadi uwə rəne ngame ta ti ki rɔjeti, ki aw naa ti ki nɛ ndo ki ingə. Lo kin ti, a asi kadi ilə dingəm me ndəgi dije ti ki nɛ ndo ki rɔjeti. Taa a asi kadi ɔji njé je ki isi ndoi nɛ je ki rangi kadi gəri təkɔ ndəmi rəbi tɔ.

¹⁰ Dije ngay dan *Jipi je ti əi njé mbati tɔl rɔde go ta ti ki rɔjeti, isi

tidai ta je ki biriri, isi adi dije ki ta ki ndae goto. ¹¹ Adi uti tade do ta je ti lađe. MBata tui do dije me kay je ti ngay ki ne ndo ki kadi daw ndo al. Rai be mba kadi ingai ne kinga ki go rabe ti al ji dije ti. ¹² Daw kare dande ti, adi e nje kal ta ki tade ti ai je wa ana: «Dije ki Kirati ti ai nje kal ta ki ngom ki ndo je pati, ai da je ki mande majal, ai nje ra ta mede, ki nje dabi je.» ¹³ Ninga ta ki al kin e ta ki rojeti, a maji kadi indangi-de ki ro tui, kadi ai nje kadi-me je ki rojeti. ¹⁴ Bi kadi tali rade go su je ki kida ti la jipi je ki go ndu-kun ti la dije ki nje mbati ta ki rojeti kam al. ¹⁵ Ki ro dije ti ki ayi njay, ne je pati ayi njay to, na ki ro dije ti ki ayi njay al, ki dije ki nje kadi mede al, ne ki ayi njay goto rade ti. Ne ki ayi njay goto rade ti, tado ne gar lađe, ki mede ki kadi uwade ki ta tuji. ¹⁶ Dije kin, ali tade ti taki n-gari Luwa, na kilade rade naji ta gar-e. Ai nje ra ne ki to nje, ai nje ta ro je, asi kadi rai ne madi kare ki maji, al.

2

Ta do dije ti ki togi, ki ngan basa je ki mandije, ki ba je

¹ Ninga ki sobi doi, maji kadi indo ne ki aw naa ti ki ne ndo ki rojeti. ² Al baw dingam je kadi ai dije ki nje kuwa rade gin togi de ti, dije ki asi ta kosi-gon, dije ki nje ra ne ki go rabe ti, dije ki awi ki kadi-me ki toge to, kadi ai dije ki awi ki ndigi-naa mede ti, dije ki nje kore mede.

³ Al ko dane je kae ti wa kin be to. Al-de kadi pa njiyade e pa njiya dije ki ayi njay, kadi ai nje kal ta ki majal do dije ti al, taa kadi ai go kasi je al to. Ninga, kadi ai nje ndo ne ki maji. ⁴ Maji kadi ndoi dane je ki du kadi ndigi ngawde je ki ngande je. ⁵ Kadi ai nje ra ne ki go rabe ti, ai nje ngam rade, ai nje kinda kamde go me kay je ti lađe maji, ai dije ki maji, ai nje kilade dade gin ngawde je ti. Re rai be

ninga, dije a ali ta ki mal do ta ti la Luwa al.

⁶ Al ngan basa je ki ngan mandije to, kadi awi ki hal ki maji me ne je ti pati. ⁷ Ninga i wa ki doi, sobi kadi i ne ndaji me ne ra je ti ki maji mbata ti lađe. Kadi ne ndo lai e ne ndo ki togi gangi ki ndam goto me ti. ⁸ Kadi ta kali e ta kal ki ay njay, ki daw asi kadi a al yane asi-n kade al. Re ira be ninga, nje kosi-je ta a gari ne ki kadi rai al, kadi awi ki ta ki majal kare kadi ali doje ti al.

⁹ Al ba je kadi ilai dade gin togi ti la bade je me ne je ti pati. Kadi bade je ingai maji rade ti. Kadi naji ta bade je ti al, ¹⁰ taa kadi bogi-de al to. Kadi nayi-naa ki lo ka dana ti ki asi-naa barere, kadi bade je adi-de mede. Be a, me ne je ti pati, a adi-de kosi-gon do ne ndo ti la Luwa ki nje kaji-je.

Me-maji la Luwa

¹¹ Luwa toji me-maji lane, ki e gin kaji la dije pati ki taga wangi. ¹² Me-maji la Luwa kin ndo-je kadi ji tusi ne ra ki go bal Luwa ti al, ki ngur ne la duniya j-iyə ko. J-iyə ko mba kadi j-isi ki doje taa dokagilo ti ki bone kin me njiya ti ki go rabi ti ki dana, ki tal ro go ndu Luwa ti. ¹³ Ji rai be taa kadi ji nginai maji ki j-indai meje do ti, kadi ji nginai ndo ki Luwa laje ki bo, ki nje kaji-je Jaju Kirisi a tee-n me toba ti lane. ¹⁴ Kirisi ki un rone adi ki mbata laje, mba kadi gangi-n doje ta ne ra ti ki majal pati. Gangi doje kadi ji tali dije lie ki kay njay. Dije ki kay njay, ki tingai bil me ne ra je ti ki maji. ¹⁵ E kin a, e ne ki kadi indo dije, kadi ila-n dingam mede ti. Togi kor no dije ki aw-n kin, kadi indangi-n-de ki ro ki ti kati. Ira adi daw madi kidi al.

3

Pa njiya nje kadi-me je

¹ Ole me nje kadi-me je kadi ilai dade gin togi ti la ngar je ki nje kobe je. Kadi tali rade go ta ti lađe, ninga

kadi əi ɓasi ta ra ne je ti ki maji maji pəti. ² Əl-de kadi əli ta ki majal dɔ dəw madi ti al, kadi əi njé ge kəl al, kadi əi njé kilə noji naa ti, kadi dije pəti gəri səl ləm ləm ləde tɔ. ³ MBata je wa ka, kəte dɔje goto, je njé təl rɔ go ta ti al, ji ndəm rəbi, je gin tɔgi ti lə ngur darɔ je, ki koo maji rɔ je ki dangi dangi. J-isi ta ra me ndul ti ki ta ndingə ne ti, dije mbati je, taa je wa ka ji mbati-naa tɔ. ⁴ Nəloki Luwə ki nje kaji-je tɔji maji ki ndigi ləne ki taga mbata ti lə dije kin ə j-ingə-n kaji. ⁵ Luwə aji-je ki go rəbi kilə raje je ki dana al, nə e ki go koo kəm-to-ndoo lie e wa. Aji-je ki ta rəbi lə man batəm koji ki sigi, ki ta rəbi lə NDile ki təl-je dije ki sigi ti[☆]. ⁶ Luwə buki NDil ki kay njay kin dɔje ti ki tae ba, ki takul Jəju Kirisi ki nje kaji-je. ⁷ Luwə buki NDil ki kay njay dɔje ti ki go me-maji lie, mba kadi ɔr-n ta dɔje ti. ɔr ta dɔje ti kadi ji nginə-n kaji ki to biti ki nɔ ti ki j-ində meje dɔ ti.

⁸ Ta kin ə e ta ki rɔjeti. Ningə m-ndigi kadi a dɔ ti nga, mba kadi dije pəti ki adi mede Luwə, indəi rɔde ta ne ra je ti ki maji maji. E kin ə e ne ki maji ki ndae to ti mbata lə dije pəti. ⁹ Ningə, ta ki naji-naa ti ki to mbə, ki kər gin noji je, ki gangi-naa, ki kəl-naa dɔ ndu-kun je ti kin, əi ne ki ndade goto, ə maji kadi ɔsi rɔi ngərangi kɔ kadide ti[☆]. ¹⁰ Dəw ki nje re ki gangi-naa dan njé kaw-naa je ti, maji kadi indɔr mbie nja kare, indɔr ki kɔ joo, ə re oo ta ləi al ningə, sɔbi kadi ɔse ngərangi. ¹¹ Igər maji kadi dəw ki be kin, e dəw ki ndəm rəbi. Ə re nay ki lo ra majal ti ningə, isi gangi ta dɔ rəne ti e wa.

Ta je ki dɔbəy ti

¹² NDɔ ki m-a m-ilə Artəmasi ə se Tisiki[☆] wa, ə tɛɛ rɔi ti ɓa, kadi j kalangi ire ingəm Nikopolisi ti. Tadɔ m-ndigi kadi nay kul ɔsi dɔm ti Nikopolisi. ¹³ Maji kadi ində kəmi go Jənasi ti, ki nje gər rəbi gangi ta je

əi ki Apolosi[☆] maji. Ira səde dɔ rəbi mba ti ləde. Ira səde kadi ne madi du-de al. ¹⁴ Maji kadi dije ki əi dije ləje, ndoi kaw kəte me ne ra je ti ki maji. Be ə, a gəri lo ra ki dije ki ne to rɔde. Ningə, kisi ki dɔ taa ləde a e kare ki ndangi al tɔ.

¹⁵ Dije pəti ki əi səm naa ti ne uwəi jii. Uwə ji madije je, ki əi njé kadi-me je.

Kadi me-maji lə Luwə e naa ti səsi pəti. Amen!

Makitibi ki Pol ndangi adi Piləmq

*Ta ki də makitibi ti ki Pol ndangi
adi Piləmq*

Piləmq e dəw kare ki təe 6a ki adi mene Jəju Kirisi. Ningə a e ki kare dan njé kaw-naa je ti ki Kolosi. Piləmq e madi Pol (1). Aw ki bəə kare ki təe nə Onəjim, ki tēē me kəy ti lie ay. Ningə dəw gər nē ki ra nē ə Onəjim ay-n al nim, taa dəw gər rəbi ki ingəi-naa ki Pol ki dəkagiloe ti noq kin to dangay ti kin al nim tə. Nē kare 6a, j-ingə kadi Onəjim təl nje kun go Kirisi. NGa ningə, Pol un ndune kadi n-ilə ki Onəjim rə Piləmq ti gogi. E be ə, ndangi-n makitibi kin ade kadi uwə Onəjim ki rəne ti. Kadi oo-e tə bəə al ngata, nə kadi oo-e tə ngokəe ki me kadi-me Kirisi ti.

Pol ilə ngirə makitibi ləne ki ta kuwə ji Piləmq nim, kuwə ji njé ki isi me kəy ti lə Piləmq nim (1-3). Ba go ti, ra oyo Luwə mbata tingə bil lə Piləmq (4-7). Go oyo ki ra ti nga 6a Pol ində nē dəji ləne ki mbata lə Onəjim ki nō Piləmq ti, tadə Pol ndigi kadi Onəjim təl aw rə bane ti gogi (8-22). Me ta kuwə ji-naa ti ki Pol təl-n ta makitibi ləne kin, tidə tə dije ngay ki tədə to me makitibi ti ki ndangi adi Kolosi je (Kol 4.10, 12, 14). J-a j-ingə tə dəw tə Arsipi ki j-o təe Plm 2 tə Kol 4.17 tə kin. Dəmajj ə e darə Onəjim ə wa ə aw ki makitibi lə Kolosi je tə e ki ya Piləmq tə.

J-ingə me makitibi ti ki Pol ndangi adi Piləmq kin kadi əl-e ta ki mindi ki səl ləm ləm 6i ində təgi dəe ti al nim, taa majj təgi ki Piləmq aw-n də Onəjim ti al nim tə. Nē kare 6a, ole me Piləmq tə, me dije pəti ki a tidəi makitibi kin to də ndigi-naa ti lə Kirisi ki a ra kadi ta ri ə to dan dije ti ka, a təli iləi noji naa ti me Kirisi ti.

Kuwəji-naa

¹ Mi Pol ki mi dangay ti mbata Poy Ta ki Majj lə Jəju Kirisi, naa ti ki ngokəe Timote, j-ilə ki makitibi kin j-uwə-n jii j Piləmq ki j madije ki ngay taa j madi-kilə je tə[☆]. ² J-uwə ji konanje Apiya, taa Arsipi ki e madi rə ləje ki mbata lə Kirisi kin tə[☆]. Ningə j-uwə ji njé kaw-naa je ki isi me kəy ti ləi j Piləmq tə. ³ Kadi me-majj ki kisi-maje lə Bawje Luwə əi ki Bəbe ləje Jəju Kirisi e naa ti səsi.

NDigi-naa ki kadi-me lə Piləmq

⁴ M-ra oyo Luwə ləm mbata dəkagilo je pəti ki m-isi m-əl sie ta ningə, mem ole dəi ti j Piləmq. ⁵ Tadə m-o poyi kadi indigi ngan lə Luwə pəti. Ki əji də kadi-me ningə, adi me Bəbe Jəju Kirisi tə. ⁶ M-dəji Luwə kadi kində rə naa ti ləi saje də kadi-me ti tēē ki kandi nē ngay. Kadi-me kin a təji kadi dije gəri kilə je pəti ki majj ki j-asi ra ki takul kində rə naa ti ləje ki Jəju Kirisi. ⁷ NGokom, m-ingə rənəl ki me-səl ngay ki mbata ndigi ləi, tadə ngan lə Luwə ingəi me-səl ki go rəbi ndigi ləi kin.

Nē dəji lə Pol mbata Onəjim

⁸ E be ə, re m-ingə təgi ji Kirisi ti mba kadi m-əjii nē ki səbi kadi ira ka, ⁹ m-ge kadi, ki takul ndigi-naa ki to danje ti kin, m-dəji nē tə dəji yo. Təki o-n, mi Pol mi ngatəgi, taa dəkagilo ti kin mi me kəy dangay ti mbata lə Jəju Kirisi, ¹⁰ m-dəji nē kare ki mbata ngonm ki me Kirisi ti Onəjim. NGəsine, m-təl bawə ki go ta ti lə Jəju me kəy dangay ti ne[☆]. ¹¹ Kəte e dəw ki ndae goto ta kəmi ti, nə ngəsine, təl dəw ki ndae to ti mbata ləje joo pu.

¹² M-təl m-ile ki rəi ti gogi, e ki e dəw rəm. ¹³ M-ge ngay kadi m-ngəm-e rəm ti ne mba kadi ra kilə adi-m toi ti, dəkagilo ti ki mi-n dangay ti ki mbata Poy Ta ki Majj lə Jəju kin. ¹⁴ Nə m-ndigi ra nē madi ki

kanji koo yai, al. Mər ta ləm e ki mba kadi ra maji lai e ki go me ndigi ti lai j wa, bi e ki tigi ti ki kində dɔ ti al.

¹⁵ Dəmajɪ ə, Onəjim gangi-naa səi dəkagilo ki ndəy be, mba kadi re inge gogi ningə, isi səi ratata. ¹⁶ A inge gogi tə bəə al ngata. A o-e tə dəw ki gate e ngay itə bəə. A e ngokoi ki nje ndigi lai me Kirisi ti. M-ndige ngay, nə m-gər kadi ndigi ki a indige a itə yam bəy, ki go darɔ ti, ə se ki go rəbi ti lə Luwə.

¹⁷ E be ə, re o-m tə madi-kiləi ningə, uwe rɔi ti təkɪ e mi wa ə uwə-m rɔi ti be. ¹⁸ Re ra səi nə madi ki nəl-i al, ə se re aw ki bəngi lai dəe ti ka, ində dəm ti. ¹⁹ Mi Pol wa ə m-ndangi ta kin ki jim. M-a m-igə-i bəngi kin. Maji kadi igər təkɪ m-aw ki bəngi dɔi ti, adi e darɔi j wa. ²⁰ Oyo NGokom, m-dəji mba kadi ira kilə kin adi-m me tɔ Bəbe ti. Ira adi mem səl me tɔ Kirisi ti.

²¹ Məm ole dɔ təl rɔ go ta ti lai dəkagilo ti ki m-isi m-ndangi-n makitibi kin m-adi. Ningə m-gər kadi a ira təkɪ m-dəji. Dəmajɪ ə, a ira itə e ki m-dəji kin bəy. ²² Ningə m-dəji mba kadi ində dɔ kəy madi dana adi-m. Tədɔ m-ində mem dɔ ti kadi, kəl ki isi əli ta ki Luwə ki mbata ləm kin, a ra adi njé kɔbe je a iyəi mi taa adi səsi.

Kuwəji-naa ki dəbəy ti

²³ Epapirasi uwə jisi. E səm naa ti kəy dangay ti ne ki mbata lə Jəju Kirisi[☆]. ²⁴ Madi kiləm je, Marki[☆] əi ki Arisitarki[☆], taa Dəmasi[☆] əi ki Luki[☆] uwəi jisi tɔ.

²⁵ Kadi me-maji lə Bəbe Jəju Kirisi e naa ti səsi.

☆ 1:23 Kol 1.7; 4.12 ☆ 1:24 2Tim 4.11 ☆ 1:24 Knjk 19.29; 27.2; Kol 4.10 ☆ 1:24 Kol 4.14; 2Tim 4.10 ☆ 1:24 Kol 4.14

Makitibi ki ndangi adi Ebirə je

*Ta ki dɔ makitibi ti ki ndangi adi
Ebirə je*

Dəw ki ilə rone səl ləm ə tidə makitibi ki ndangi adi Ebirə je kin ɔa, a oo kadi e makitibi ki dəw ndangi sɔbi dɔ dəw ə se dije madi al, nə to tə mbe Poy Ta ki Maji ki kilə kam be par. E ta kuwə ji-naa ki ta təl ta ta ti kin par ə ra kadi dəw gər-n təkɪ e makitibi ki ndangi kadi dəw ə se dije madi. NGa ningə, e makitibi ki dəw gər nje ndange al nim, dəw gər dije wa bangi ki dəw ndangi adi-de kin al nim tɔ. Ne kare ɔa, to tə ne ki nje ndangi makitibi ka kin isi Itali ti ə ndangi be (13.24). Ningə ndangi adi njé kun go Kirisi ki rɔ je ki dangi dangi isi re dɔde ti. Rɔ je ka kin ra adi dije madi isi sangi kadi iyəi ta kun go Kirisi. E be ə, nje ndangi makitibi, ndangi adi-de, ilə-n dingəm mede ti kadi ai dɔ njade ti, ningə tɔji-de kadi gəri təkɪ Kirisi ki isi uni goe kin e ki bo dɔ dije pəti, ki dɔ ne je ti pəti.

Lo kilə ngirə makitibi ti wa ɔay ɔa, nje ndangi makitibi əl təkɪ Luwə oji rone ki taga kadi dije gəri-e ki rəbi lə NGone Jəju Kirisi (1.1-3). To kadi dəw a gangi kəy kəm makitibi kin asi joo kare:

Kəy kəme ki dəsəy (1.4-10.18) ilə kagi dɔ ke ki bo ti lə Kirisi. Kirisi e ki bo dɔ njé kəl ta je ki ta Luwə ti par al (1.1-3), nə e ki bo dɔ malayka je ti nim (1.4-2.18), dɔ Moji əi ki Jojuwe ti nim (3.1-4.13). Kirisi e ki karne ba ə e Nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ngay me kun mindi ti ki sigi. Ningə e ki bo dɔ ki bo je ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare je pəti ki me kun mindi ti ki kəke (4.14-7.28). Məse ki ilə nja kare par ə təl-n ta ne pəti adi asi-naa kin, itə məsi je pəti ki njé kijə ne məsi kadi-kare je pəti iləi (8.1-10.18).

Kəy kəme ki kɔ joo (10.19-13.19) ilə dingəm me dije ti ki makitibi kin sɔbi dɔde, kadi uwəi tɔgide ba me njiyə go Kirisi ti (10.19-39). Lo kin ti noo, j-ingə ta lə njé kadi-me je ki me kun mindi ti ki kəke, ki to kadi njé kadi-me je ki ɔone ndaji-de (11). NGa ningə nje ndangi makitibi dɔji dije ki ndangi makitibi adi-de kadi adi kəmde e dɔ Jəju Kirisi ti, kadi tətɪ rɔ təkɪ Kirisi tətɪ-n be tɔ (12.1-11). Go ngan ta je madi ti, ki ndəji-naa (12.12-13.19), nje ndangi makitibi təl ta makitibi ləne ki njangi dɔ nim, ki kuwə ji-naa nim (13.20-25).

Kadi tə dije ki a tidəi makitibi kin ingəi tɔgi me ne je ti ki ngə ki a tɔtɔ dɔde ti, nje ndangi makitibi kin a dɔ ta je ti ki kadi adi tɔgi par al, nə əl tɔ təkɪ kisi nje ndole go Kirisi dan dije ti ki gəri Kirisi al e ne ki ngə ngay. Nə re e be ka, sɔbi kadi njé kadi-me je goi Kirisi dɔ kagi-dəsi ti, ə ai dɔ njade ti, mai naji lie mbata kaji ki bitɪ ki nɔ ti ki to isi nginə dije ki njé təl rɔde go ta ti lie kin.

Luwə əl ta dije ki takul NGonne

¹ Dɔkagilo ti ki kəte, Luwə əl ta ki kaje je nja bay bay, taa ki rəbi je ki dangi dangi tɔ ki takul njé kəl ta je ki tae ti. ² Ningə ki ngəsine kin, dɔkagilo ki dɔbəy ti, Luwə əl-je ta ki takul NGonne. E ki takule ə Luwə ra-n dɔrə ki dɔnangi ki ne je pəti ki me ti, taa ade e ɔa ne je pəti tɔ. ³ Kunji ki əti ɔəl lə Luwə oji rone ki taga rɔ NGone ti. Ningə titi-naa ki darɔ Bawne wa ay njay njay. Ki takul ta lie ki aw ki tɔgi, ra adi ne je toi lo tode ti me dɔnangi ti ne. Loki ay dije njay dɔ majal je ti ləde ngata ningə, aw isi dɔ ji kɔ Luwə ti ki nje tɔgi ki əti ɔəl, me dɔrə ti[☆]. ⁴ Be ə, NGon Luwə e ki bo itə malayka je sɔy. Taa Luwə ade tɔ ki e dɔde ti pəti tɔ.

NGon Luwə e dɔ malayka je ti

⁵ Malayka madi kare ki Luwə əl-e ta dan made je ti ə nə:

☆ 1:3 Pa je 110.1

«I ə j ngonm,
M-təl bawi me ndo ti ki bone» goto.

Taa, ta ki ə nə:
«M-a mi bawe,
Ə e, a e ngonm» kin ka, teḡ ta-e ti ki
rɔ malayka ti madi al ratata
tɔ*.

⁶ Nə dəkagilo ti ki Luwə aw kadi
ilə ngonne ki kare ba me dɔnangi ti
ningə, əl ə nə:

«Kadi malayka je ləm pəti əsi
məkəside nangi nḡe ti.»

⁷ Luwə əl ta ki əji dɔ malayka je ə
nə:

«Malayka je rai kilə adi-mi tə nəl je
be,

Taa tə ndon por je be tɔ*.»

⁸ Ningə ki əji dɔ ngonne, Luwə ə
nə:

«I Luwə, a ɔ be ratata.
Nḡe ra ki dana e gəl kɔbe ki a ɔ-n be
dɔ dije ti ləl.

⁹ I nje ndigi nḡe ra ki dana, ə nje
mbati nḡe ra ki go ti al tɔ.

Be ə, j ki j Luwə, Luwə ləl, kəti dan
ngar madi je ti,

Ur yibi rənəl dɔi ti*.»

¹⁰ Ningə təl əl bəy tɔ ə nə:

«E j Baḡe ə, lo kilə ngirə nḡe je ti, ira
dɔnangi,

Ningə dɔrə e nḡe ra ji tɔ.

¹¹ Nḡe je kin pəti a gotoi, nə j, a isi lo
kisi ti ratata.

Dɔrə ki dɔnangi a ngisi tə kibɪ be.

¹² A dolə-de təkɪ dəw a dolə-n tuwə
kam be,

Oyo, a mbəlɪ-de təkɪ dəw a mbəl-n
kibɪ kam be.

Nə j, a mbəl al ratata.

Ningə a isi ki dɔi taa, ki dɔ bəl je, ki
dɔ bəl je*.»

¹³ Malayka madi kare dan
malayka je ti lie ki Luwə əl-e ə nə:

«tḡe isi dɔ ji kɔm ti,
Biti kadi m-ilə njé bə je ləl gin tɔgi ti,
goto.»

¹⁴ Ki əji dɔ malayka je, əi ndil je ki
njé ra kilə kadi Luwə par. Luwə ilə-
de mba kadi rai ki dije ki a əji-de.

2

Adi ji kidi ta ki Luwə əl je al

¹ Be ə, maji kadi nḡe ndo je ki j-
ingəi kin, adi ji rai ji ndami al, re ji
rai ji ndamii ə, j-a ndəmi rəbi. ² Ji
gər kadi ta ki ndo ki malayka je rai
əlɪ kaje je e ta ki rɔjeti*. Ningə dije
pəti ki njé kal dɔ ndu kin nim, njé təl
rɔde go ti al nim, Luwə adi-de kində
kɔji ki sɔbi kadi ingəi. ³ Təkɪ rɔjeti, j-
əi wa ka j-a nali kində kɔji lə Luwə
kin al, re j-oi ta kaji ki əti bəl be kin
tə nḡe ki kare. Ta kaji kin, Baḡe Jaju
wa ə ilə mbee dɔsəy. Ningə njé je ki
ooi ta-e ti, rai mai naje adi-je, təkɪ e
ta ki rɔjeti. ⁴ Luwə wa ki dəne ma
naji dɔ ta kəl-de ti kadi e ta ki rɔjeti
ki takul nḡe kɔji je ki əti bəl nim, nḡe
ra je ki dəw əsi ra al nim, ki mbəlɪ
je ki ra ki rəbi je ki dangi dangi nim
tɔ. Taa Luwə tɔji nḡe ki rangi bəy, adi
njé ma naji je ka kin, kadi-kare je ki
dangi dangi ki go NDile ti, ki go ndigi
ti lie.

Jaju oi mbata lə dije ki dɔnangi ti ne pəti

⁵ J-isi j-əl ta dɔ kisi ki dɔ taa ti ki sigi
ki a re. Ningə kisi ki dɔ taa ki sigi ka
kin, e malayka je ə, Luwə a adi tɔgi
dɔ ti al. ⁶ Makitibi lə Luwə ə nə:
«I Luwə, nda dəw e ri ə kadi to rai ki
mbata lie be ə?

Ə se, ngon dəw e ri ə kadi ində kəmi
goe ti be ə?

⁷ Ra-e adi malayka je əi dɔe ti mbata
ngon dəkagilo ki ndəy be,

Ningə ilə jɔgi piti ki kəsi-gon dɔe ti.

⁸ Əsi gone mba kadi ɔ be dɔ nḡe kində
je ti pəti*.»

Loki Luwə ilə nḡe je pəti gin tɔgi
ti lə dəw, nḡe madi kare ki iyə taga
goto. Ningə ki ngəsine kin, j-ɔ kadi
ɔ be dɔ nḡe je ti pəti al bəy. ⁹ Nə j-ɔ
Jaju ki kəte, malayka je itəi-e ki mba
dəkagilo ndəy, ki mba kadi ki takul
me-maji lə Luwə, ki ade oy mbata lə
dije pəti. Ningə e ki tadɔ kɔ ki koy ki

* 1:5 Pa je 2:7; 2 Samiyəl 7.14

* 1:7 6-7: Dətərənəm 32.43; Pa je 104.4

* 1:9 8-9: Pa je 45.7-8

* 1:12 10-12: Pa je 102.26-28

* 2:2 Knjk 7.53

* 2:8 6-8: Pa je 8.5-7

Jəju ingə kin ə, Luwə ilə-n jəgi piti ki kəsi-gon dəe ti.

¹⁰ Təki rəjeti, Luwə e nje ra ne je pəti, taa ne je pəti əi yəe je tə. Luwə təl Jəju dəw ki asi naa bərare ti go rəbi kə je ki ingə, mba kadi dije ngay ki təli ngane je, indəi rəde naa ti sie də piti ti lie tə. Tadə Jəju e njé kər nəde kaw səde kaji ti. ¹¹ Ningə Jəju ki nje təl dije ki kasi-naa bərare ti də majal je ti ləde, taa njé je ki təli-de ki kay njay ti ba pəti, Bawde e kare ba, adi e Luwə. Be ə, rə Jəju səl-e al kadi bar-de ngakone je. ¹² Jəju əl Luwə ə nə:

«Ma m-əl ta ki əji doi ngakom je, Ta kəm kosi dije ti ləi, M-a m-osi pa m-ilə-n təji doi ti*.»

¹³ Ningə əl bəy:

«M-a m-adi mem Luwə ba pəti, Bəy taa, m-a ne ki dije pəti ki Luwə adi-m-de, Ki toi tə nganm je be*.»

¹⁴ Təki dije ka kin awi ki darə ki məsi ka kin ə, Jəju wa ka, təl rəne dəw ti ki rəjeti tə əi be tə. Ra be mba kadi ki takul koye, su ki aw ki təgi lə koy jine ti, təl ne ki kare. ¹⁵ Jəju oy mba kadi taa dije ilə-de taa tə. Dije ki dəkagilo kisi ki də taa ləde pəti, isi tə bəə je me bəl koy ti. ¹⁶ Təki rəjeti, Jəju re mba kadi ra ki malayka je al, nə re ki mba kadi ra ki dije ki gin koji ti lə *Abirakam. ¹⁷ E be ə, me ne je ti pəti, kadi to tə ngakone je be, mba kadi təl nje kijə ne məsi kadi-kare ləde ki bo ki nje ndigi dije ki əti bəl, taa ki nje ka də njane ti njururu də kilə ti ki Luwə ade tə. E ə, a bər majal lə dije nim, taa a ilə-de noji naa ti ki Luwə nim tə. ¹⁸ Oyo, Jəju wa ki dəne ingə ne na nim, ingə kə nim tə. Be ə, ngəsi ne kin, asi kadi a ra ki njé je ki ne na je tətəi dəde ti.

3

Jəju e ki bo də Moji ti

¹ NGakom je ki njé kadi-me je, səi ki Luwə bər səsi, maji kadi uri kəmsi

ki də Jəju ti. E ə, Luwə ilə sie adije, mba kadi e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo. E ki takule ə, j-adi-n me je, ə j-isi j-əl ta də ti taga ta kəm dije ti. ² Təki rəjeti, Luwə kəti Jəju mba kadi e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo. A də njane ti ki rə Luwə ti ki nje mbəte, kadi ra kilə kin, təkəi ndə ki *Moji a-n də njane ti me kilə je ti pəti ki ra me kəy ti lə Luwə kin be tə*. ³ Təki rəjeti, Jəju asi ta piti ki itə yə Moji say təkəi jə gəri kadi nje kində kəy aw ki kəsi-gon itə kəy kin be. ⁴ Kəy ki aw ki nje kində ne al goto. NGA ningə nje ra ne je pəti e Luwə. ⁵ Moji a də njane ti me kilə je ti pəti ki ndə ki ra me kəy ti lə Luwə. Nə ke ə e ngon nje kilə kare. Kilə lie e ki mba kadi əl dije ta əji də ne je ki Luwə a əl me ndə ti ki lo ti ti. ⁶ Nə Kirisi a də njane ti tə NGon lə Luwə, ki Luwə un-e inde də kəy ti ləne. J-əi ə, j-əi kəy je lie, re j-uwai təgi je ba, taa jə rai rənəl də ne kində me də ti ləje tə.

Kər kəə lə dije lə Luwə

⁷ Maji kadi uri mbisi oi də ta ki NDil Luwə əl kin:

«Dəkagilo ki bəne kin, re oi ndu Luwə ningə,

⁸ Oti kadi adi mesi ngə təkəi ndə ki kasi je təi-mi rə kin be, Dəkagilo ti ki nai mi me dilə lo ti.

⁹ Oyo e dəkagilo ti ki kasi je indəi kadide səm ə nai mi,

Go bəl ti ki kuti sə ti ki m-ra ne je m-adi oi ki kəmde kin.

¹⁰ E be ə, wongi ra-m ngay ki gin koji kin,

Adi m-əl m-ə nə, mede nay ki lo ndəm ta rəbi ti.

Lo kadi gəri ne ki m-isi m-ngəm rəde ti goto.

¹¹ Be ə, me wongi ti ləm, m-un-n mindim m-ə nə:

A uri me be kər kəə ti ki m-isi m-ra ki mbata ləde kam al ratata*.»

¹² Be ə, ngakom je, maji kadi indəi kəm-kadi də rəsi ti, mba kadi dəw madi kare dansi ti aw ki me ki majal

ə se me nga ki kadi aw sie adi təl gidine adi Luwə ki nje kisi kəm ba al. ¹³ Təki ɓone Luwə nay ki lo kəl səsi ta ti ɓəy kin, maji kadi iləi dingam me na ti ki ndo je kare kare pəti, dəkagilo ti ki isi oi dɔ ɓar lie ɓəy kin. Irai be mba kadi majal ədi dəw kare dansi ti adi təl nje me nga al.

¹⁴ Təki rɔjeti, je ki kində rɔ naa ti ki Jəju Kirisi. Nə ke ə, kadi-me ki ndo ki j-adi-e, ə ji təli njé kadi-me je kin, kadi j-uwai ba bitɪ ta təl ta ne je ti.

¹⁵ Makitibi lə Luwə ə nə:

«Dəkagilo ti ki ɓone kin, re oi ndu Luwə ə,

Oti kadi adi mesi nga təki ndo ki kasi je tɔi-n rɔ dilə lo ti kin be.»

¹⁶ Se nɔ je ə, ooi ndu Luwə ə təli tɔi rɔ dilə lo ti wa? Əi njé je ki *Moji ɔr nɔde ə tɛɛ səde me ɓe ti ki Ejipi ti wa kin. ¹⁷ Ə se njé je ki ra to ə, wongi ra Luwə səde ɓal kuti sɔ wa? Wongi ra Luwə ki njé je ki rai majal ə ninde a dɔ-naa ti ɓisiri dilə lo kin. ¹⁸ Ə se njé ki ra to ə, Luwə ibi rone kadi a uri ɓe kər kəɛ ti al ratata wa? E njé ki mbati kadi təli rɔde goe ti kin*. ¹⁹ J-o kadi asi kur me ɓe kər kəɛ ti lə Luwə al, tadɔ mbati kadi adi-e mede.

4

¹ Be ə, təki dəkagilo kun mindi kur me ɓe kər kəɛ ti lə Luwə nay ɓəy kin ɓa, maji kadi j-indəi kəm-kədi dɔ rɔje ti mba kadi dəw madi kare njae nay gogi al. ² Tadɔ je ka, təki iləi mbe Poy Ta ki Maji adi kaje je wa kin to ə, iləi mbe kin adi je to. Nə ke ə, Poy Ta ki Maji ki kaje je ooi kin, to tə ne ki kare rɔde ti, mbata taai ki kadi-me al. ³ Ningə je ki j-adi me je, j-a j-asi kadi j-ur me ɓe kər kəɛ ti kin, təki makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Me wongi ti ləm, m-ibi rəm m-ə nə: A uri me ɓe kər kəɛ ti ləm al ratata*.»

NGa ningə, təki rɔjeti, Luwə təl ta kilə ləne mari nu lo kilə ngirə

dɔnangi ti. ⁴ Təki rɔjeti, makitibi lə Luwə əl ta ɔji-n dɔ ndo ki kɔ siri ə nə: «Luwə ɔr kəɛ me ndo ti ki ko siri dɔ kilə je ti pəti ki ra*.» ⁵ Makitibi lə Luwə əl ɓəy ə nə: «A uri me ɓe kər kəɛ ti ləm ki m-isi m-ra ki mbata ləde kin al ratata*.»

⁶ NJé je ki iləi mbe Poy Ta ki Maji adi-de kəte, adi mede dɔ ta ti ki Luwə əl-de al. Adi lo kadi a uri me ɓe kər kəɛ ti lə Luwə kin goto. Re to be ka, ta rəbi to tagira ɓəy kadi njé ki rangi a uri ti. ⁷ E be ə, Luwə ində dɔ ndo ki rangi dana, ɓar-e ə nə: «NDɔ ki ɓone.» Luwə əl ta je kin ɓal ngay kəte go ta je ti ki kaje je mbati tae ti. Əl ta je ka kin ki ta *Dabidi, me makitibi pa je ti lie ki ndangi kəte ə nə:

«Bone kin ə, oi ndu Luwə ə,

Oti kadi adi mesi nga,» təki m-əl-n səsi kəte.

⁸ Təki rɔjeti, re Jojuwe ɔr nɔ *Isirayəl je aw səde me ɓe kər kəɛ ti lə Luwə ə, Luwə a əl ta lə ndo kər kəɛ ki rangi gogi al ngata*. ⁹ Be ə, ndo kər kəɛ ki rangi lə dije lə Luwə to nɔɔ ɓəy. A e ndo kər kəɛ ki titi-naa ki ndo ki kɔ siri ki Luwə ɔr-n kəɛ kin be. ¹⁰ Tadɔ dəw ki ur lo kər kəɛ ti lə Luwə ə, a ɔr kəɛ dɔ kilə ti ləne, təki Luwə ɔr-n kəɛ dɔ kilə ti ləne kin be to. ¹¹ Be ə, maji kadi j-indəi tɔgi dɔ rɔje ti mba kadi j-uri me ɓe kər kəɛ ti kin. Adi j-indəi kəm-kədi dɔ rɔjeti mba kadi dəw madi kare dan je ti təl nje mbati ta ki ta Luwə ti adi osi təki kaje je osi kəte kin be al ngata.

¹² Ta lə Luwə e ta ki isi kəm, aw ki tɔgi ngay to. Tae ati itə kiyə kasigar ki ta kate e dam joo. Ta lə Luwə a ur rɔjeti maki maki. A aw ɔdi dan ɓəngirə je nu. Ningə ta rɔje je ki rɔti-naa, ki wuy dɔje je ka aw ɔdi to. Kɔji ta ra je ləje ki maji, ki ki majal ki mər ta je ki dɔ ɓəngirə je ti ka, ta lə Luwə tɛɛ ki gine. ¹³ Ne kare ki mbo ne kində je ti lə Luwə ki ɓəy rone ta kəme ti goto. Ne je pəti naji rɔde

* 3:18 16-18: Kər Isirayəl je 14.1-35; Pa je 95.11

* 4:3 Pa je 95.11

* 4:4 Kilə ngirə ne je 2.2

* 4:5 Pa je 95.7-8

* 4:8 Dətarənom 31.7; Jojuwe 22.4

ta kəme ti ay njay njay. Ningə e nō Luwə ti tō ə nā nā a ɔr gɪn kilə rane je.

Jəju e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo

¹⁴Adi j-uwəi kadi-me ləje ki j-əli ta dō ti nō dije ti taga kin ba, tadō, təkɪ rɔjeti, j-awi ki nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo, ki nje tɔgi ki aw biti tɛɛ lo kisi Luwə ti. Adi e Jəju Kirisi ki NGon lə Luwə. ¹⁵Nje kijə ne məsi kadi-kare ləje ka kin, asi nakɪ kadi ingə kɔ səje dō tɔgi kasi al je ti ləje. Təkɪ rɔjeti, e wa ka, nai-e me ne je ti pəti tə je be tō. Nə ke ə, e osi me majal ti nja kare al. ¹⁶Adi j-ɔti bəsi ki nō kimbər kɔɔe ti lə Luwə ki nje me-maji, ki me ki tɪ kati. Lo kin ti ə, Luwə a iyə-n go majal je ləje kō nim, taa me-maji lie ka a nay səje nim, mba kadi tə ra səje dəkagilo ti ki me je ge.

5

¹Təkɪ rɔjeti, njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo, kare kare pəti, Luwə ə mbəti-de dan dije ti. Ningə Luwə ində-de mba kadi rai kilə ləne mbata maji lə dije ka kin. Kilə ləde e mba kadi adi kadi-kare nim, taa ijəi ne məsi kadi-kare adi Luwə mbata majal je lə dije ki rai nim tō. ²Nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo wa ki dōne ka, aw ki kasi al je ləne ngay tō. Be tō ə, a asi kadi gər ə ra ki dije ki njé ra ne ki majal ki go me ndigi ti ləde al, adi ndəmi ta rəbi. ³E mba kasi al je lie ka kin ə, a ilə məsi kadi-kare adi Luwə mbata majal je ləne wa nim, taa ki mbata majal je lə dije nim tō*. ⁴Ra kilə kijə ne məsi kadi-kare e kəsi-gon, nə ke ə dəw a ində rone ki dō rane mba kingə-n kəsi-gon kin al. Dəw a ingə kəsi-gon kin ki takul bər ki Luwə bər-e taa. Ne kin ə ra, dəkagilo ti ki bəri-n *Aro.

⁵E be ə, yə Kirisi ka to be tō. E e wa ə adi rone tōɔa mba kadi n-təli-n nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki itə

ndəge je al. Nə ingə ji Luwə ti ki əl-e ə nə:

«¹ə, j ngonm,
ilə ngire bōne, mi m-təl Bawi.»

⁶Me Makitibi ti lə Luwə, loki rangi ti, Luwə əl bəy ə nə:

«¹nje kijə ne məsi kadi-kare ki a isi ratata,

Tə Məlsisədəki be*.»

⁷Dəkagilo ti ki Jəju e dənangi ti ne bəy, əl ta ki Luwə ki rəbi je ki dangi dangi, taa əl sie ta ki go kare ki səl dō, ki ndune ki bo taa ki man nō kəmne ti, Luwə ki asi kadi taa-e ta koy ti*. Ningə Luwə oo dō ndue mbata kilə ki ilə dōne gɪn tɔge ti. ⁸Təkɪ rɔjeti, E NGon Luwə wa, nə ki go rəbi kɔ je ti kin pəti, ndo kadi təl rone go Luwə ti. ⁹Loki Jəju təl ta kilə je pəti ki ra mba kadi ra ngata ningə, Jəju təl rəbi kaji ki a to ratata mbata dije pəti ki njé təl rōde goe ti. ¹⁰Təkɪ rɔjeti, Luwə inde nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo tə Məlsisədəki be.

NDər mbi dō kijə go rəbi ki maji ti

¹¹Ne je toi ngay kadi j-əl dō ta ti kin, nə ke ə, lo kadi j-ɔr mee kadi ay njay dəsi ti goto, tadō ngə səsi ngay kadi igəri me ne je kalangi. ¹²Təkɪ rɔjeti, dəkagilo ki rai me ta ti lə Luwə kin e ngay nga, adi maji kadi itəli nje ndo dije ndu Luwə ngata. Nə biti bōne ka, igei kadi dije ki rangi ə ndoi səsi ne ɔji dō ta lə Luwə ki indoi lo kilə ngire ti nu wa kin bəy. Igei mba tə ngan je ki kasi be bəy bi ne kuso lə ngatɔgi je ki tɔge to ti al. ¹³Dəw ki nay ki lo kay mba kone ti e ngon ki kasi. Gər kəl ta dō ne ti ki rɔjeti al. ¹⁴NGata ningə, ne kuso ki tɔge to ti e ki mbata ngatɔgi je. Tadō ki go kilə je ti ki isi rai ki ndo je kare kare pəti me kisi ki dō ta ti ləde, asi kadi ɔri mbɔ ne ki maji ki ne majal naa ti.

6

¹E be ə, maji kadi j-ai dō ne ndo ti ki ɔji dō ta lə Kirisi ki j-ingai lo kilə

* 5:3 Ləbətiki 9.7 * 5:6 5-6: Pa je 2.7; 110.4

* 5:7 Mt 26.36-46; Mk 14.32-42; Lk 22.39-46

ngirə kadi-me ti ləje nu kin par par al. Adi j-awi ki kəte kəte me ne ndo je ti lə dije ki tōgi gangi me kadi-me ti. Adi ji təli ji rəi dō ne ndo je ti ki lo kilə ngire ti nu, tə ra ne je ki majal ki a awi ki dəw koy ti, ə se kiyə ta kadi-me kō kin al, ² taa kadi ji təli ji rəi dō ne ndo je ti ki oji dō ra dəw batəm je ki dangi dangi, ə se kində ji dō dəw ti, ə se ki njé koy je lo koy ti, ə se ta ki gangi ki dəbəy ti kin al ngata tō. ³ J-a ji ndoi-naa ne lə dije ki tōgi gangi ngata, re Luwə adi-je ta rəbi.

⁴ Adi j-uni tə ne ndo, ta lə njé je ki təli osi me pa njiyəde ti ki kəte: kəmde e ki tēē ki takul kunjə lə Luwə. Nai kadi-kare ki dərə ti ooi nim, taa ingəi NDil ki ay njay nim tō. ⁵ NDigi Poy Ta ki Maji lə Luwə kadi e ta ki maji ngay, taa gəri ne ki oji dō tōgi je ki a rəi naa ti ki dəkagilo ki Luwə a ilə-n ngirə kōbe ki a re nim tō. ⁶ Nə re e be ka, təli osi me pa njiyəde ti ki majal ki kəte kin gogi. Ko dije ka kin, lo kadi dəw a təl re səde ki nja joo bəy kadi yəti pa njiyəde goto. Təki rōjeti, bəi NGon lə Luwə dō kagi-dəsi ti təkəi rangi bəy. Ningə iləi rəsəl dəe ti ta kəm dije ti.

⁷ Adi j-uni ne ndo ki dō lo ndər ti, loki dənangi ay man ndi ki isi ədi ki dəkagilo je pəti, ə tēē ki kandi ki maji adi njé je ki ndəri ki mbata ləde tō ningə, toji ki taga kadi Luwə njangi dō lo ndər ka kin. ⁸ Nə re dənangi ibə tone je ki kon je yo ningə, e dənangi ki ndae goto. Luwə a ndəle ə təl ta dənangi kin e kadi iləi por dəe ti par.

⁹ NGakoje je ki njé ndigi je ləje, re j-əl ta kin be mindi ka, ji gər me je ti maji kadi səi, səi dō rəbi ki maji ti. Dō rəbi ki a tēē səsi kajə ti. ¹⁰ Təkəi rōjeti, Luwə e nje ra ne ki dana ki dəkagilo je pəti. Adi mee a oy dō ne ki maji ti ki irai al. Irai ki njé kadi-me madi je, ningə isi ta ra ti ne bəy. Ne ra je ki maji ki isi rai kin toji kadi indigi Luwə. ¹¹ Nə ndigi ləje e mba kadi dəw ki ra dansi ti uwə

təgine ba, ə nayi ki lo ra maji ti təkəi isi rai kin bitəi ndō ki dəbəy ti. Ningə a ingəi ne je pəti ki indəi mesi dō ti. ¹² Ji ndigi kadi itali njé dabi je al. Nə kadi indaji pa njiyə njé je ki adi mede Luwə ə awi ki kore me. NJé je kin ə, ingəi ne maji je ki Luwə un-n mindine kadi n-adi-de.

Ne kində me dō ti ki rōjeti

¹³ Loki Luwə un mindine adi *Abirakam, dan go kun mindi ka kin ki kibi rō me tōne ti wa. Təkəi rōjeti, dəw ki rangi ki ite kadi ibi rōne ki tōe goto. ¹⁴ Luwə ə nə: «M-a m-jangi dəi təkəi rōjeti, ə m-a m-adi gin kai je bayi-naa[☆].» ¹⁵ Abirakam ngəm go kun mindi lə Luwə ki kore me. Be ə, ingə-n ne ki Luwə un-n mindine ade. ¹⁶ Loki dije ibi rōde ningə, ibi rōde ki tō dəw ki boy itəde. Kibi rō ka kin a toji kadi ta je ki n-əli əi ta je ki rōjeti. Adi a ində gangi ta je ki tade asi-naa dō ti al. ¹⁷ Ningə Luwə ge toji njé je ki a ingəi ne maji je ki un-n mindine ka kin ki taga ay njay bəy, kadi ndu-kun je ləne a yəti al. Be ə, dan go kun mindi ləne ki kibi rō bəy. ¹⁸ Kun mindi əi ki kibi rō əi ne je ki joo ki dəw a yəti-de al. Be ə me kun mindi ti ə se me kibi rō je ti lə Luwə kin, a əi taje ki ngom al ratata, adi ta je kin ilə dīgəm me je ti ngay, j-əi je ki j-iyəi ne je pəti mba kadi j-uwə ne kində me dō ti, ki e ki kadi-je kin ba. ¹⁹ Ne kində me dō ti kin ra adi kisi ki dō taa ləje to təkəy ki kində dō mbal ti be. E ne ki dəw a badi dō ti al nim, taa e ne ki ngə nim tō, ningə ində kibi gangi lo ki me kəy ti lə Luwə ki to dərə ti gangi, ə ur me lo ti ki ay njay njay itə made je. ²⁰ E lo kin ə, Jəju ur ti kəte noje ti tə nje tēē ta rəbi noje ti. Jəju təl nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki ratata tə Məlsisədəki be.

7

Məlsisədəki nje kijə ne məsi kadi-kare

☆ 6:14 Kilə ngirə ne je 22.16-17

¹ Məlsisədəki ka kin e ngar ki be bo Salem ti, taa e nje kijə ne məsi kadi-kare la Luwə ki e do ne je ti pəti to. E ə ingə *Abirakam lo ki təl lo təti rə ti ki təti ngar je, ə njangi dəe to. ² E ə, Abirakam ade ki kare me ne ki dəgi ti, me ne je ti pəti ki təl-n ta rə ti. Ki do kəte, kər me to ki nə Məlsisədəki e «ngar ki nje ra ne ki dana». Bəy taa, Məlsisədəki e ngar ki be bo Salem ti to, kər me to ka kin nə: «NGar ki nje lapıya^ə.» ³ Makitibi la Luwə əl ta la baw Məlsisədəki ə se ta la kəe al, nim taa əl ta la gin kae je al nim to. Bəy taa, əl ta do koje ti ə se do koye ti al ratata nim to. Titi-naa ki NGon la Luwə, ningə e nje kijə ne məsi kadi-kare ki a isi ki dəkagilo je pəti.

⁴ İgəri maji kadi Məlsisədəki e dəw ki ndae e ngay. Be ə, kaje Abirakam wa ka, ade ki kare me ki dəgi ti, me ne je ti pəti ki təl-n lo rə ti^ə. ⁵ NGan *Isirayəl je, ki go ndu-kun ti la *Moji, e gu dode ti kadi adi ki kare me ki dəgi ti me ne je ti pəti ki ingəi, dije ki əi gin koji ti la *Ləbi ki əi njə kijə ne məsi kadi-kare je, ki əi ngakode je wa, tadə əi je ka, əi gin ka ti la Abirakam to. ⁶ Məlsisədəki e gin koji ti la Ləbi al, nə Abirakam ade ne kare me ki dəgi ti me ne je pəti ki ingə. Adi Məlsisədəki njangi do Abirakam ki Luwə un mindine ade. ⁷ Ningə təkı rəjeti, ngatəgi ə a njangi do ngon ki du. ⁸ Gin ka je la Ləbi ki njə taa ki kare me ki dəgi ti, me ne maji je ti ji ndəgi Isirayəl je ti, əi dije ki a oyi. Nə ki oji do Məlsisədəki, Makitibi la Luwə əl kadi e, isi kəm ba. ⁹ Ki dəbəy ti, ta ki kadi j-əl ən: dəkagilo ti ki Abirakam adi ki kare me ki dəgi ti me ne kینگəne je ti pəti kin, Ləbi ki gin kae je əi njə taa ki kare me ki dəgi ti me ne je ti pəti kin ka, adi to. ¹⁰ Təkı rəjeti, dəkagilo ti ki Məlsisədəki ingə-n Abirakam kin, oji Ləbi al bəy, nə ke ə, e məsi kane Abirakam ti ngata.

¹¹ Me ndu-kun ti la ngan Isirayəl

je, e dije ki gin koji ti la Ləbi ə sobi kadi dije kəti-de tə njə kijə ne məsi kadi-kare je. Əi njə kijə ne məsi kadi-kare je tə *Arə be. Nə rəbi ra kilə kijə ne məsi kadi-kare ləde to asi-naa bərəre al. Re e be al ə, dəw a sangi nje kijə ne məsi kadi-kare ki rangi tə Məlsisədəki be bəy al ngata. ¹² NGa ningə, re rəbi ra kilə la njə kijə ne məsi kadi-kare ki gin ka ti la Ləbi yəti ningə, e go ti kadi ndu-kun ka yəti to. ¹³ Ningə Bəbe ləje ki ta je kin oji dəe, e gin ka ti la Ləbi al, nə e gin ka ti ki rangi. Ningə gin ka ti kin, dəw madi ki ra kilə tə nje kijə ne məsi kadi-kare do dingiri lo ti goto. ¹⁴ Dije pəti gəri kadi oji Bəbe ləje gin koji ti la Juda. Ningə ki oji do gin koji kin, Moji əl ta madi do ti al, loki əl ta ki oji do njə kijə ne məsi kadi-kare je.

Nje kijə ne məsi kadi-kare ki rangi ki titi-naa ki Məlsisədəki

¹⁵ NGə sine ne je toi ay njay nga. Nje kijə ne məsi kadi-kare ki rangi ki e gin koji ti la *Ləbi al, ki to tə Məlsisədəki be re. ¹⁶ E təl nje kijə ne məsi kadi-kare ki go rəbi koji ki darə ti al, nə ki go təgi kisi ki do taa ti ki a to ratata. ¹⁷ Təkı rəjeti, makitibi la Luwə əl ə nə:

«İ nje kijə ne məsi kadi-kare ki ratata,

Təkı ndə ki Məlsisədəki isi-n be.»

¹⁸ Be ə, kun-ndu je ki kəte, e ki buji kə mbata təge goto, taa ndae ka goto to. ¹⁹ *NDu-kun je la *Moji asi kadi rai adi dije asi-naa bərəre ta kəm Luwə ti al. NGa ningə ne kində me do ti ki maji toi ndu-kun je la Moji e ki kadi-je. Ningə ki takule j-asi kadi ji re ki rə Luwə ti. ²⁰ Ne ki rangi bəy, ne je kin pəti rai ne ki takul kibi rə la Luwə. Nə ndəge je tēgi njə kijə ne məsi kadi-kare ki kanji kun mindi la Luwə. ²¹ Nə ki oji do Jəju, Luwə un mindine, loki əl ə nə:

«Mi Bəbe ma m-yəti ndum al,

M-un mindim m-ə nə:

I nje kijə ne məsi kadi-kare ki ratata.»

²² Be ə, ki rəbi kibi rə lə Luwə kin, ji ti meje kati kadi j-ingə kilə mindi ki sigi ki maji itə e ki kəte kin say ki takul Jəju.

²³ Ne ki rangi bəy, njé kijə ne məsi kadi-kare ki gin koji ti lə Ləbi bayinaa. Nə ke ə, yo təl-de taa taa adi lo kadi rai kilə kijə ne məsi kadi-kare kin ratata goto. ²⁴ Nə Jəju e nje kisi ratata, ningə kilə kijə ne məsi kadi-kare lie a to ki nəne ti tə. ²⁵ E be ə, Jəju asi kadi kaji ki ratata dije ki njé re ki rə Luwə ti ki takule. Təki rəjeti, e nje koy al adi a əl ta ki Luwə ki dəkagilo je pəti ki mbata ləde.

²⁶ Jəju e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki səbi kadi j-inge. E ay njay nim, ra ne ki majal nja kare al nim, taa Luwə ɔse ngərangi kadi njé ra majal je ti nim tə. Ningə, un-e inde adi isi ngərangi dərə ti nu, də ne je ti pəti. ²⁷ Jəju to tə ndəgi njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo kam al, adi e ne ki ndae goto rəe ti kadi ijə ne məsi ki ndə je kare kare pəti ki mba kadi Luwə iyə-n go majal je ləne wa nim, taa mba kadi iyə-n go majal je lə kosi dije pəti kə tə. Jəju ijə ne məsi kadi-kare nja kare ba par ə asi naki. Adi e kadi-kare darəe wa ki adi də kagi-dəsi ti kin. ²⁸ Tadə ndu-kun lə Moji ində jine də dije ti madi ki kilə rade asi-naa al, tə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo. NGA ningə kun mindi lə Luwə ki re go ndu-kun ti, ində jine də NGone ti tə nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo, e ki asi-naa bərərə ki nəne ti.

8

Jəju e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo

¹ Ta ki bo ki kadi j-əl də ta ti kin ə to kin: J-aw ki nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo, ki isi me dərə ti, də ji kə lo kisi kəbe ti lə Luwə, ki təge e də təgi je ti pəti[⊕]. ² İsi ra kilə kijə ne məsi kadi-kare ki bo ləne me kəy ki ay njay ti,

adi e me kəy kaw-naa ti ki rəjeti ki e dərə ti nu. E kəy ki Luwə wa ə ra bi e dije ə rai ki jide al.

³ *NJé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo, kare kare pəti, kilə ləde e mba kadi adi ne je Luwə nim, rai ki kadi-kare məsi je nim tə. Be tə ə, e go rəbe ti kadi Jəju ka, aw ki ne kadi adi kadi-kare ti tə. ⁴ Təki rəjeti, re Jəju e dənangi ti ne ningə, a e nje kijə ne məsi kadi-kare al, tadə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki isi rai kilə kin ki go ndu-kun ti lə *Moji, isi dənangi ti ne ə bəlme ngata. ⁵ NJé kijə ne məsi kadi-kare je ka kin, isi rai kilə me kəy kaw-naa ti. Nə kəy kin e ndil kəy ki rəjeti ki to dərə ti. Təki rəjeti, loki Moji ilə ngirə kadi ra kəy kibi, Luwə əl-e ə nə: «Ur mbi maji o-n də ta ki m-a m-əli kam: maji kadi ira kəy kibi kin təki ndə ki m-əjii də mbal ti[⊕].» ⁶ Nə ngəsine, Jəju aw ki kilə ki ndae e ngay itə kilə lə njé kijə ne məsi kadi-kare je. Adi e ə, e nje ka mbə lo ti ki mbata kilə mindi ki maji, ki ngire e ki kində də kun mindi ti ki maji tə.

Luwə adi mindi ne mbata kilə mindi ki sigi

⁷ Təki rəjeti, re ne ki majal goto me kilə mindi ti ki kəte ə[⊕], Luwə a re ki e ki rangi ki kə joo al. ⁸ Nə, Luwə kəl ki dije ləne mbata majal je ki rai, ə nə:

«Oi ndə je a rai nqə,

Ki m-a m-ilə mindim kilə ki sigi,

Ki dije ki İsirayəl ti nim,

Ki dije ki Juda ti nim tə.

⁹ Kilə-mindi kin, a to tə kilə mindi,

Ki ndə ki m-ilə ki kade je,

NDə ki m-uwə-n jide,

MBa kadi m-təe-n səde dənangi

Ejipi ti kin al.

Lo kadi ay də njade ti səm me kilə mindi ti kin goto.

Be ə, mi Bəbe, m-a m-təl gidim madide tə.

¹⁰ Bəbe ə nə:

Kilə-mindi ki m-a m-ilə

Ki dije ki İsirayəl ti go ndə je ti kin ə to kin:

M-a m-adi-de ne gər
 MBa kadi gəri ndu-kun je ləm,
 M-a m-ndangi ndu-kun je ka kin dō
 bəngirəde ti.

M-a mi Luwə ləde,
 Ə a əi dije ləm tō.

¹¹ Dəw madi kare ki a aw
 NDoo dəw ki me be ti ləne,
 Ə se ngokone kadi gər-m goto,
 Tadō dije pəti,

Hə ngire dō dije ki tōgi ti biti tēē-n dō
 ngan je ki du ti,

A gəri mi.

¹² M-a m-iyə go ra go ti al je ləde kō,
 Mem a oy dō majal je ti ləde
 ratata[☆].

¹³ Lōki Luwə əl ta dō kilə mindi ki
 sigi ti ningə, e kin oji kadi təl e ki kəte
 tə ne ki kəke ti. Ningə j-əi pəti ji gəri
 kadi re ne to kəki ningə nay ngay al
 kadi a goto.

9

*Rəbi kəsi məkəsi nangi nō Luwə ti
 ki kəte*

¹ Kilə-mindi ki kəte ka, aw ki ndu-
 kun je ki tōji dije go rəbi kəsi məkəsi
 nangi nō Luwə ti, ə se aw ki lo kaw-
 naa ki dənangi ti ne tō. ² Kəy kibi
 ki gangi mee joo e ki ra. Me kəy ti
 ki dəsəy, ki bəri-e lo ki ay njay, lo
 kində lambi ki bajie e siri isi me ti.
 Taa tabilə ki mapa kadi-kare ki dije
 adi Luwə e dō ti, isi ti nōō tō. ³ Ningə
 kəy ki kō joo ki kibi gangi lo e ta ti, e
 lo ki bəri-e lo ki ay njay itə ndəgi lo
 je. ⁴ Lo kin ti ə dingiri lo ki ra ki ər
 e ti. Ningə dō dingiri ti ka kin ə, yibi
 ki bayə əti mbi e ki kilə por dō ti. Me
 lo ti ki kō joo ti ka kin tō ə, sanduki
 kilə mindi ki gide e ki ra ki ər e ti. Me
 sanduki ti ka kin ə, ku madi ki man
 rosi mee e səm ti. Ku ka kin gide e ki
 ra ki ər tō. Bəy taa, me sanduki ti ka
 kin ka, kagi tōsi lə Arō ki ibə mbine
 e me ti tō. Bəy taa, me sanduki ti
 wa ki kare kin ə, mbal je ki ndangi
 ta je ki oji dō kilə mindi ti e me ti tō.

⁵ Dō sanduki ti ka kin ə, tōli kagi je
 joo ki toi tə *Malayka je ki bəri-de

nə serube je, ki awi ki kəsi-gon ngay
 indəi-de dō ti. Malayka je ka kin naji
 bagide dō lo kadi-kare məsi ti ki oji
 go kiyə go majal je lə dije kō. Nə ke
 ə, e dəkagilo ki kadi dəw ər-n gin ta
 je kin pəti al bəy.

⁶ Kəy kibi ka kin e ki gangi lo joo.
 *NJé kijə ne məsi kadi-kare je uri
 me kəy ti ki dəsəy ki ndō je kare kare
 pəti mba ra kilə ləde[☆]. ⁷ Nə me kəy
 ti ki kō joo, nje kijə ne məsi kadi-
 kare ki bo ki karne ba par ə, a ur ti
 nja kare me bal ti kare. Lo kin ti ə
 a re ki məsi da mba kadi adi Luwə
 kadi-kare ti kadi iyə-n go majal je lə
 nje kijə ne məsi kare ki bo wa kin kō
 nim, taa yə ndəgi kəsi dije ki rai ki
 go me ndigi ti ləde al nim tō[☆]. ⁸ NDil
 ki ay njay ndo-je ki takul ne je kin
 kadi dəkagilo je pəti ki me kəy ki
 dəsəy kin to ningə, ta rəbi kur me lo
 ti ki ay njay njay itə made je kin e
 ki tēē al bəy. ⁹ Ne kōji je kin əi ndil
 ne je ki dəkagilo ti ki bone. Kər me
 nə: kadi-kare je ki ne məsi je ki j-isi
 j-adi Luwə kin asi kadi rai adi me
 dəw ki nje ra kilə kadi Luwə kin asi-
 naa bərare al. ¹⁰ Təki rəjeti, ne je kin
 əi ndu-kun je ki oji dō ne kuso ə se
 ne kəy ki kuji ne ra je ki oji dō kay rō
 ki man par. Ne je kin əi kuji ne ra
 lə dije ki dənangi ti ne. NDade to ki
 mbata dəkagilo ki ndəy be par, bit
 dəkagilo ti ki Luwə a ində-n gin ndu-
 kun je ki sigi.

Kirisi adi rəne kadi-kare ti

¹¹ Nə Kirisi re tə nje kijə ne məsi
 kadi-kare ki bo mba kadi adi-je ne
 maji je ki toi ne ngata. Kirisi ur me
 kəy kibi ti ki bo ngay nim, asi-naa
 bərare nim tō. E kəy kibi ki dije ə
 rai ki jide al nim, taa e kəy ki goto
 dənangi ti ne nim tō. ¹² Kirisi ur me
 kəy ti ki ay njay njay itə made je ka
 kin nja kare ba par. Ur me kəy ti
 ka kin ki məsi bal biyə ə se ki məsi
 ngan mangi je al, nə ki məsine wa.
 E ki rəbi kin ə, Kirisi gangi-n dəje
 nja kare ba par ratata dō majal je

ti. ¹³ Təki rəjeti, ki go ne jibəl 6e ti, dije a təli bal biyə je ki ngan mangi je, ə a sikəi məside je ki bu ngon kə mangi ki kilə por də ti də dije ti ki rai majal*. Rai ne je kin be mba kadi dije ka kin təli ki kay njay gogi ki go ne jibəl 6e ti. ¹⁴ Re ne kin e ki rəjeti kadi məsi da je awi ki təgi ningə, məsi Kirisi, təge a itə məsi da je say ngay bəy. Nə Kirisi wa un rəne adi Luwə tə ne kadi-kare ki ay njay ki təgi lə NDil ki nje kisi ratata. Məse ka kin a təgi ngəmeje adi ay njay mba kadi ji ra ne je ki majal ki a aw səje koy ti al. NGata ningə, j-a j-asi kadi j-a ra kilə j-adi Luwə ki nje kisi kəm ba.

Kilə-mindi ki sigi me məsi ti

¹⁵ Be ə, Kirisi e nje ka mbo dije ti ki Luwə ki rəbi kilə mindi ki sigi. Mba kadi njə je ki Luwə 6ar-de ingəi ne nduwə ki a to ratata ki Luwə un mindine adi-de. Ne kin a ra ne, tadə Kirisi oy ningə məse taa dije ilə-de taa ta ne je ti ki majal ki isi rai ne dəkagilo ti ki əi gin təgi ti lə kilə mindi ki kəte.

¹⁶ J-ingə kadi re dəw ra makitibi kilə mindi ki oji də ləbi ne nduwə tone ti ningə, maji kadi dəwe ka kin a oy bəy taa, noje je a ləbi-naa ne nduwə. ¹⁷ Təki rəjeti, re dəw e ki də ne taa bəy 6a, nda makitibi kilə mindi ki oji də ne nduwə goto. Loki dəwe ka kin oy ngata ningə ndae to. ¹⁸ Be tə ə, kilə mindi ki kəte ka, lo kadi aw ki təgi ra kilə kəte goto nə məsi ti ki ay. ¹⁹ Loki *Moji or me ndu-kun je pəti təki ndangi-n me makitibi je ti ki mi nə kosi *Isirayəl je ti pəti ningə, un məsi ngan mangi je ki məsi bal bati je ki pote-de ki man jine ti. Ningə un baji kagi madi ki ul njuki ki əti maji ngay ki 6ari-e nə ijopi. Baji kagi ka kin e ki 6ir gine ki kibi ki rai ki bəl bati je adi səl ləm ləm ə kər njir njir tə. Ningə kagi ka kin ə, ilə me məsi ti 6a sikə də makitibi je ti ki ndangi ndu-kun

je me ti nim taa də kosi dije ti nim tə. ²⁰ Dəkagilo sikə məsi ti, Moji ə nə: «E kin e məsi kilə mindi ki Luwə un ndune də ti adi səsi, kadi itəli rəsi go ti*» ²¹ Be tə ə, sikə-n məsi ka kin də kəy kibi ti ki də ne ra kilə je ti pəti ki me ti tə. ²² Təki rəjeti, ki go ndu-kun ti, ne je ngay a təli ki kay njay ki takul məsi par. Ningə ki kanji məsi ki sikə, kiyə go majal je a goto tə.

Kun rə kadi lə Kirisi or majal je kə

²³ Ne je ki titi-naa ki ne je ki rəjeti ki dərə ti pəti səbi kadi e ki təl-de ki kay njay ti ki rəbi kin. Ningə ki oji də ne je ki rəjeti ki me dərə ti wa ka, gei ne kadi-kare məsi ki maji itə məsi da je say. ²⁴ Təki rəjeti, Kirisi ur me kəy kibi ti ki dije rai ki jide ki e ndil e ki rəjeti ki me dərə ti kin al. Nə e aw me dərə ti, oji rəne ta kəm Luwə ti, isi əl sie ta ki mbata ləje. ²⁵ Jəju aw me dərə ti mba kadi adi rəne kadi-kare ti Luwə nja bay bay al. Nə nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ur me kəy ti ki ay njay itə made je ka kin ki 6al je kare kare pəti, ki məsi da je. ²⁶ Re e be al ə, Kirisi a ingə kə nja bay bay lo kilə ngirə dərə ki dənangi ti nu. Nə təki rəjeti, Kirisi re nja kare ba dəkagilo ki dəbəy ti, mba kadi bər majal kə, ki takul darəe ki un adi Luwə ne məsi ti. ²⁷ Ningə e ki kində də dana kəte, kadi dəw ki ra ra a oy nja kare par, ningə go koye ti, Luwə a gangi ta dəe ti. ²⁸ Be tə ə, Kirisi adi rəne nja kare ba par, mba kadi bər majal lə kosi dije. Ningə a oji rəne ki kə joo bəy, nə ke ə, e ki mba bər majal al ngata, nə ki mba kadi aji njə je ki isi nginəi ndə təl-e.

10

Kirisi adi rəne kadi-kare ti nja kare ba par

¹ *NDu-kun je lə *Moji əi ndil ne je ki rəjeti ki a rəi, 6i əi darə ne je wa al. Be ə, lo kadi ayi dije ki isi rəi rə Luwə ti njay goto. Re ijəi ne məsi

* 9:13 Ləbatiki 16.14-16; Kər Isirayəl je 19.9-17

* 9:20 19-20: Təje ki taga 24.3-8

kadi-kare ki ɓal je kare kare pəti ka loe goto. ² Re e be al ə, njé je ki isi ijəi ne məsi kadi-kare adi Luwə kin, Luwə a iyə go majal je ləde kə pəti nja kare ba par. Lo kadi mede a ole dɔ majal je ti ləde gogɔ ɓəy a goto. Ningə gin kijə ne məsi kadi-kare ka, a gangi tɔ. ³ Nə təkɔ rɔjeti, ki rəbi kijə ne məsi wa kin ə, me dije ole-n dɔ majal je ti ləde ɓal je kare kare pəti. ⁴ Tadɔ məsi ngan mangi je ki məsi bal biyə je asi kadi bər majal je kə al.

⁵ E be ə, loki Kirisi isi re me dɔnangi ti, əl Luwə ə nə:

«Ige ne məsi al nim, kadi-kare al nim tɔ,

Nə ibə darəm.

⁶ Fra rɔnəl dɔ da je ti ki kilə por dɔ ti dɔ dingiri ti al nim,

Taa ne məsi mbata bər majal je ka nəl-i al nim tɔ.

⁷ Ningə m-əli m-ə nə:

Mi ne, m-re dɔnangi ti kadi m-ra ndigi ləi,

Təkɔ ndangi me makitibi ti ki kay njay ɔji-n dəm*»

⁸ Ta ki dɔsɔy ki Kirisi əl ə to kin: «Ige ne məsi al nim, kadi-kare al nim, da je ki kilə por dɔ ti dɔ dingiri lo ti al nim, taa ne məsi mbata bər majal je al nim tɔ». NGA ke ə, ne məsi je kin pəti, e ki rade ki go ta je ti ki e ki ndangi ki go ndu-kun ti. ⁹ Kirisi təl əl ɓəy ə nə: «O, m-re dɔnangi ti mba kadi m-ra go ndigi ləi». Kirisi buji ne məsi je ki kəte, ə un rɔne tə ne məsi ki sigi ində to ti. ¹⁰ Jəju Kirisi ra ne ki Luwə ndigi. Be ə, adi rɔne kadi-kare ti, nja kare ba par, mba kadi taa-je ilə-je taa dɔ majal ti.

¹¹ Ningə njé kijə ne məsi kadi-kare je kare kare pəti, awi ki njade taa, ndɔ je kare kare pəti mba ra kilə ləde nɔ Luwə ti. Adi kadi-kare ne məsi ki kare wa kin ki dɔkagilo je pəti. Nə ne məsi kin asi bər majal je lə dije al ratata*. ¹² Nə Kirisi, adi rɔne kadi-kare ti nja kare ba par

mbata bər majal je, ə aw isi dɔ ji kɔ Luwə ti ki nɔne ti. ¹³ NGɔsine ki isi dɔ ji kɔ Luwə ti, isi ngəm kadi Luwə ilə njé ɓə je lie gin njae ti tə kimbər kində nja be. ¹⁴ Be ə, ki kul ne məsi ki kare wa kin, təl-n dije ki ay-de dɔ majal ti ki kasi-naa bərere ti ratata.

¹⁵ NDil ki ay njay ka ma naje ay njay tɔ, ningə ta ki dɔsɔy ki əl ə to kin:

¹⁶ «Babe ə nə:
Kilə-mindi ki ma m-ilə səde,
Go ndɔ je ti kin ə to kin:

M-a m-ində ndu-kun je ləm dɔ ɓəngirəde ti,

M-a m-ndangi-de mede ti, me mər ta je ti ləde.»

¹⁷ Ningə təl əl ɓəy ə nə:

«M-a m-adi mem ole dɔ majal je ti ləde al nim, taa dɔ kilə rade je ti ki go rəbe ti al al nim tɔ*» ¹⁸ NGA ningə loki majal je e ki kijə go kə, nda ne məsi ki kadi dəw a ra ɓəy taa a bər-n majal goto.

Ji rəi basi ki rɔ Luwə ti

¹⁹ Be ə, ngakom je, ji gər kadi ta rəbi e ki tɛɛ noje ti kadi j-ur lo ki ay njay njay itə made je ki takul məsi Jəju Kirisi ki ay. ²⁰ Tɛɛ ta rəbi ki sigi ki a to ratata ki takul kibɔ gangi lo ki ində gangi, adi e darəe wa ki adi ne məsi ti dɔ kagi-dəsi ti. ²¹ J-aw ki nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki e ki kinde dɔ kəy ti lə Luwə. ²² Adi ji rəi basi ki rɔ Luwə ti ki me ki rɔjeti, ki kadi-me, ki ɓadi al, ki me ki ay ki uwə-je ki ta al, ki rɔ ki togi ki man ki ay njay. ²³ Adi j-ai dɔ ne kində me dɔ ti ki j-isi j-iləi mbe kin nga, tadɔ ne je ki Luwə un mindine kadi n-a ra n-adi-je, a ra təkɔ rɔjeti. ²⁴ Adi j-indəi kəm je go-naa ti yo je ki ne je, ki go rəbi kilə dingam me naa ti mba kadi ji ndigi-naa nim, ji rai ne je ki maji nim tɔ. ²⁵ Adi j-iyəi ta re lo kaw-naa je ti ləje təkɔ njé ki nɔ je isi rai be kin al. Nə adi j-iləi dingam me naa ti yo je ki ne je, tadɔ təkɔ oy, ndɔ re lə Babe e basi.

26 Ji gər ta ki rəjeti ə bəlme. Ningə, go gər ta ki rəjeti kin ə, ji ra majal ki go me ndigi ti ləje ə, kadi-kare məsi ki rangi ki a bər majal je ləje goto ngata. 27 Ne kare ba ki nay ki mbata ləje, e ngəm ki rə dadi par par ta ki gangi lə Luwə ki por ki əti bəl ki a o njé mbate je. 28 Re dəw madi mbati kadi təl rone go ndu-kun je ti ki *Mojj ndangi ə, a ingə yo ki kanji koo kəm-to-ndoo, re dije joo ə se mitə mai naji də mbati təl rə go ndu-kun je ti lie kin. 29 Təki rəjeti, dəw ki kidi NGon lə Luwə ə, a ingə kində kəji ki ngə ngay bəy. Ne ki ra kin əji kadi ilə kəji də məsi kilə mindi ki ta-e ile taa də majal ti kin al. Taji NDil ki ay njay ki ra-je adi ji gər me-maji lə Luwə. 30 Təki rəjeti, ji gər Luwə ki ə nə:

«Mi ə, mi nje dal bə nim, taa nje kadi ne dəw ki ra ra ki go kilə rae ti nim təl!

«Taa ilə də ti bəy ə nə:

Bəbe a gangi ta də dije ti ləne*»

31 E ne ki əti bəl ngay kadi dəw osi me ta ki gangi ti ki ngə lə Luwə ki nje koy al.

32 Adi mesi ole də ne ti ki ra ne kəte, dəkagilo ti ki ingəi lo kunji lə Luwə. Kalangi ba go ti par ə, ingəi kə ngay, nə ke ə uwəi təgisi ba ta rə ti ki bo kin. 33 Njé ki nə je dansi ti, dije taji-de je adi-de kə je ta kəm kosi dije ti. Ningə njé ki nungi əi bəsi mba kadi osi gin njé je ki isi ingəi ko kə je kin. 34 Təki rəjeti, ingəi kə ki njé je ki əi kəy dangay ti. Taa ndigi ki rənəl mba kadi dije taai ne maji je ləsi də gu ti, tadə igəri kadi awi ki ne je ki Luwə un mindine kadi n-a n-adi səsi, ki ne je ki ndade itə ne maji je ləsi, taa a toi ratata tə. 35 Oti kadi iyəi ta kadi-me ləsi, tadə ki go rəbi kadi-me kin, a ingəi ne kigə go ji ki bo ngay. 36 Maji kadi inayj ki lo kuwə təgi ba ti, mba kadi irai ne ki Luwə ndigi ə ingəi ne ki un-mindine mba kadi n-a ra.

37 Təki rəjeti, makitibi lə Luwə əl ə nə:

«Me dəkagilo ki gəji ngay ti, nay ngay al nga,

Nje re a re təki rəjeti, a or ndə aw-n kəte al.

38 Ningə, Luwə ə nə, dəw ki nje ra ne ki dana ta kəmne ti,

A isi ki dəne taa ki takul kadi-me.

Nə re təl gogi me majal ti ə, rəm a nəl-m sie al*»

39 Nə je, je dan dije ti ki njé təl gogi ki mba ti ta rəde al. Nə je mbo njé je ti ki adi mede, ə əi də rəbi kaji ti kin.

11

Ta də kadi-me ti lə kaje Isirayal je

1 Tadə kadi-me Luwə, e kaw ki badi al də ne kində me də ti, taa e tji me kati də ne ki rəjeti ki dəw oo ki kəmne al tə. 2 E ki takul kadi-me ləde ə, ngatəgi je ki kəte, me Luwə nəl-e dəde ti.

3 Ki takul kadi-me ə, ji gər-n kadi dərə ki dənangi ki ne je ki me ti, Luwə rade ki ta ki tane ti. Be ə, Luwə ra ne je ki j-o-de, ki takul ne je ki j-o-de al. 4 Ki takul kadi-me ə, Abəl adi-n kadi-kare Luwə. Kadi kare lie maji itə yə Kəy. Ki takul kadi-me lə Abəl ə, Luwə ndigini kadi-kare je lie, ə ma naji lie kadi e dəw ki nje ra ne ki dana. Təki rəjeti Abəl oy wa, nə ki takul kadi-me lie, ne je ki ra isi əli-je ta biti bəne*»

5 Ki takul kadi-me ə Luwə un-n Enoki ki rone ti ki kanji kadi oy. Lo kadi dəw inge goto, tadə Luwə un-e aw sie rone ti dərə ti nu. Makitibi lə Luwə ə nə: «Kəte bəy taa kadi Luwə un-e aw sie dərə ti, Enoki nəl Luwə*» 6 Dəw ki a nəl Luwə ki kanji kadi-me goto. Ningə dəw ki isi re bəsi ki rə Luwə ti, kadi gər mene ti maji təki Luwə isi nə təki rəjeti nim, taa isi igə go ji njé je ki isi sangi-e nim tə.

7 Ki takul kadi-me lə Nuwe ə, Luwə ndr-n mbie də ne je ti ki a rai ne, ki dije ooi ki kəmde al bəy. Nuwe mbati ta kəji lə Luwə al, adi ra bato

* 10:30 Dətarənom 32.35 * 10:38 Abakuki 2.3-4 * 11:4 Kilə ngirə ne je 4.3-10 * 11:5

Kilə ngirə ne je 5.24

mba kadi aji-n rone nim, aji-n gin dije ki me kəy ti ləne nim. Ki go rəbi təl rə go ta ti lə Nuwe kin ə, ndəl re-n də dije ti ki dənangi ti. Ningə ki takul kadi-me lie ə, Luwə tide-n dəw ti ki nje ra ne ki dana[☆].

8 Ki takul kadi-me lə *Abirakam ə, loki Luwə bar-e ningə, ndigi tae ti. Abirakam ndigi ta bar ti lə Luwə ə j taa osi də rəbi ti ə aw me be ti ki gər nja kare al, ki un ndune kadi n-a n-ade ne nduwə ti. 9 Ki takul kadi-me ə, j aw isi-n tə be dənangi ti ki Luwə un ndune kadi n-a n-ade. Abirakam aw isi gin kəy kibi ti naa ti ki *Isaki əi ki *Jakobi. Əi je ka, əi njé kingə ne nduwə wa ki kare ki Luwə un-n ndune adi Abirakam kin tə[☆]. 10 Abirakam ngəm kadi n-isi me be bo ti ki ngire ngə maji, ki Luwə wa mar ta də rəbi ra-e ti kəte bəy taa, ində be bo ka kin ki darone wa tə.

11 Ki takul kadi-me lə Sara ki e kuji dāne tə ə, dəkagilo ti ki bigə yipi ə bəlme ka, Luwə ade təgi ade oji ngon, tadə badi al kadi Luwə a ra ne ki un-n mindine kadi na ra. 12 E be ə, ki takul dəw ki kare wa ki bigə yipi adi ndəe nay ngay al dənangi ti wa kin ə, gin koji ki bəyi-naa tə mee je ki dərə ti ə se yangira ki ta ba ti ki dum tidə kərde, tēji ti.

13 Dije pəti ki adi mede Luwə ka kin oyi ki kanji kadi ingəi ne maji je ki Luwə un-n ndune kadi n-a n-adi-de ka kin. Nə ke ə, ooi ne je ki ndə ki a rai ne nim, rai rənəl də ti ngay nim tə. Ningə gəri maji kadi n-əi mba je ki njé njiyə mba dənangi ti ne. 14 Njé bar rəde mba je ki njé njiyə mba je dənangi ti kin, oji ki taga ay njay kadi isi sangi be ki sobi dəde təkəi rəjeti. 15 Giri ta də be ti ki tēji me ti kin al, tadə re giri də ti ə, ne ki a ogi-de kadi təli awi me ti gogi goto. 16 Təkəi rəjeti, isi sangi be ki sobi dəde ki maji itə be ki tēji me ti, adi e be ki dərə ti. E be ə, rə Luwə səl-e al

kadi bari-e Luwə ləde, be ə, ində də be bo madi dana ki mbata ləde.

17 Ki takul kadi-me lə Abirakam ə, Luwə ge kadi n-a n-oo ne ki Abirakam a ra, adi dəje kadi adi Isaki ne məsi ti. Be ə, Abirakam e bəsi kadi adi ngonne ki kare ba wa kin. Ne je kin rai ne go kun ti ki Luwə un-n mindine ade-n kin[☆]. 18 Təkəi rəjeti Luwə əl-e ə nə:

«E ki takul Isaki ə, a ingə-n gin koji ləi ki m-un mindim madi[☆].»

19 Abirakam əl təkəi Luwə asi naki kadi a ndəl Isaki lo koy ti. E be ə, Luwə təl ki ngone ade, tə ne ki Isaki oy ə ndəl lo koy ti be.

20 Ki takul kadi-me ə, Isaki təri-n ndune də Jakobi ti əi ki Esuwa oji də ji kiside ki lo ti ti. 21 Ki takul kadi-me ə, Jakobi, loki e bəsi kadi oy, tər ndune də ngan je ti lə Jisəpi kare kare pəti. Ində təgine də kagi təsi ti ləne, əsi-n məkəsine nangi nə Luwə ti. 22 Ki takul kadi-me ə, loki Jisəpi e bəsi kadi oy, əl ta də tēj ti ki ngan *Isirayəl je a tēji dənangi Ejipi ti kə. Ningə adi ngan Isirayəl je ndu je ki oji də singə ninne[☆].

23 Ki takul kadi-me lə nje koji *Moji je ə, bəyoi-e-n nay mitə go ndə koje ti. Nje koje je ooi kadi ngon ka kin kurə ngay. Be ə, bəli mbati ra go ndu-kun ti lə ngar al. 24 Ki takul kadi-me lə Moji ə, loki təgi gangi nga ningə, mbati kadi dije gəri-e tə ngon koji Parawo ki dāne. 25 Moji oo maji ngay ta kəmne ti kadi n-ingə kə naa ti ki dije lə Luwə, itə kadi n-isi me-maji ti dan majal ki ra ti, mbata ngon dəkagilo ki ndəy be. 26 Moji oo kadi dije kidi-e tə Kirisi be, e ne ki ndae to ti ngay itə ne maji je ki Ejipi ti, tadə ur kəmne də ne kigə go ji je ti ki a ingə me ndə je ti ki a re. 27 Ki takul kadi-me ə, Moji əti-n me be ti ki Ejipi ti kə, ki kanji kadi bəl wongi lə ngar. Ningə kəme e kəte də rəbi ti ləne tə ne ki oo Luwə ki dum koo ki kəm kin, ki kəmne be. 28 Ki

☆ 11:7 Kilə ngirə ne je 6.13-22 ☆ 11:9 8-9: Kilə ngirə ne je 12.1-5; 23.4; 35.12, 27 ☆ 11:17 Kilə ngirə ne je 22.1-14 ☆ 11:18 Kilə ngirə ne je 21.12 ☆ 11:22 Kilə ngirə ne je 50.24-25; Tēj ki taga 13.19

takul kadi-me Luwə ə, Moji ində-n ndə ki a ɓari-e nə Paki, ə adi Isirayəl je sikəi məsi ta kəy je ti ləde, mba kadi malayka ki nje tuji ngan dər je ki Ejipi ti, tuji ngan dər je lə Isirayəl je al.

²⁹ Ki takul kadi-me lə Isirayəl je ə, gangi ba kasi tə dənangi ki tuti kurim be. Ba, loki dije ki Ejipi ti nai kadi n-irai tə Isirayəl je be ningə, man ba ka kin, tibi dode pinim. ³⁰ Ki takul kadi-me lə Isirayəl je ə, loki njiyəi gugi də ndogi bər ki də ɓe bo Jəriko ti ndə siri ningə, ndogi bər ka kin budi nangi mur mur. ³¹ Ki takul kadi-me ə, Rakabi ki e kaya dāne ingə yo təkɪ njé kəsi ta Luwə ingəi kin, al, tadə uwə njé kində manji ɓe je ki rone ti maje.

³² Ningə ta ki kadi m-əl nay ngay ɓəy, nə dəkagilo asi-m al kadi m-əl kidi ta je ki ɔji də Jədiyɔ je, ki Baraki je, ki Jəpite je, ki *Dabidi je, ki Samiyəl je, ki njé kəl ta ki ta Luwə ti je. ³³ Ki takul kadi ki dije kin adi mede Luwə ə, tati rə gin dije ki rangi je, gangi ta ki dana je, ingəi ne je ki Luwə un-n mindine adi-de je, taa adi ɓəl je təlɪ da je ki tɔgide goto ti nim tɔ. ³⁴ Təlɪ por je ki kɔde ətɪ ɓəl adi oyi bəm bəm nim, tɛɛi ta koy ti lə kiyə kasigar ki dije gei təlɪi-de nim tɔ. Taa me tɔgi goto ti je ləde ki ngay, ingəi tɔgi ki al də maji. Dəkagilo rə je ti, təlɪ gɔ rə je ki ətɪ ɓəl, adi indəl ngɔdi nja njé rə je ti ki mba. ³⁵ Ki takul kadi ki dāne je madi adi mede Luwə kin ə, ingəi dije je ləde ki oyi ə ndəlɪ.

Ningə njé ki nā je mbati kiyə tae, adi dije adi-de kɔ bitɪ tɛɛ-n koy dode ti. Rai be mba kadi ingəi tɛɛ lo koy ti ki dāɓəy ti ki maji itə e ki taji-naa ti ne kin. ³⁶ Njé ki madi je təlɪ ne kogi je, tindəi-de ki ndəy je. Təi njé ki nungɪ ki kulə gindi, ə ɓuki-de kəy dangay ti. ³⁷ Tiləi-de ki gajɪ mbal je təlɪ-de je, tijəi-de ki si gangi-de dana joo je, təlɪ-de ki kiyə kasigar je. Njé ki nā je iləi lo ta gəngi gəngi, ningə

kibi kɔde je e ngirə biyə je ə se ngirə bati je. Ne je pəti nal-de. Adi-de kɔ ngay nim, taa rai-de majal ki ətɪ ɓəl nim tɔ. ³⁸ Dije ka kin əi dije ki maji ngay, nə ke ə dije ki dənangi ti ne ooi-de tə dije ki ndade goto be. Adi toi tə dije ki rə tuwə-de ɓe ləde be adi njiyəi ki dilə lo je, ki də mbal je, awi ki bole mbal ti je, ki bole ɓe ti je.

³⁹ Əi je pəti Luwə ma naji ləde maji ki takul kadi-me ləde, nə ke ə, ingəi ne je ki Luwə un-n mindine adi-de kin al ɓəy. ⁴⁰ Təkɪ rɔjeti, Luwə ində də ne madi ki maji tɔi dana ki mbata ləje. E be ə, lo kadi Luwə təl-de ki kasi-naa bərərə ti ki kanji je kəte goto.

12

Kuwə tɔgi ba me ngɔdi ti

¹ J-əi je ka, təkɪ njé ma naji də kadi-me ti ləje gəi gidije wuki ka kin ə, adi ji mbati ne je pəti ki a ɔgi-je kəti kəte. Ki bo tɔi adi ji mbati majal ki isi ɓindi je ɓindi ɓindi kin. Adi j-ayɪ-naa ngɔdi ki kuwə tɔgi ba me na-naa kəy ngɔdi ti ki to nɔ je ti kin. ² Adi j-uri kəmje də Jəju ti, ki e nje kində gin kadi-me ləje, taa e nje ra-e kadi asi-naa bərərə tɔ kin. NDigi kadi oy də kagi-dəsi ti ki kanji kadi tur go rəsəl ki ko koy je ki be kin a re-n. Təkɪ rɔjeti, oo rənəl ki a ingə kəte. Be ə, ngɔsine kin isi də ji kɔ Luwə ti ki isi də kimbər ngar ti ləne.

³ Oyo, adi mesi ole də Jəju ti, ki dije ki njé ra majal je adi-e kɔ ki ətɪ ɓəl, nə oo tə ne ki kare. Jəju ra be mba kadi iyəi rəsi adi me tuji je taai tɔgisi al. ⁴ Me rə ti ləsi ki isi rəi ki majal ki ra, uwəi tɔgisi ba me rə ti bitɪ adi tɛɛ koy dəsi ti al ɓəy. ⁵ Mesi oi də ta kɔji ti ki Luwə adi səsi ki to me makitibi je ti ki ay njay, tə ta kɔji ki baw ngon adi ngonne ki ə nə:

«NGonm, oti kadi ikidi kində kɔji ki Luwə isi ində-i ɔji,
Ningə, loki kəl səi ə, adi ɔr tɔgi al.
⁶ Dəw ki Luwə ndige, a ɔje ne je ki ra majal ade oo ki kində kɔji,

Ningə dije pəti ki Luwə gər-de tə ngane je,

İndə-de ki ndəy tə❖.»

⁷E ki mba kadi kəmsi tēē dō nē ra je ti ki majal ki isi rai, ə isi ingəi kō. Luwə ra səsi tə ngane je be. Tadə e nē ki go rəbe ti kadi baw ngon oji ngonne nē je ki majal ki isi ra. ⁸Luwə isi ində nganne je pəti oji-de, re ində səsi oji səsi al ningə, oji kadi səi nganne je ki rəjeti al, nə səi ngan lə dəw ki rangi yo. ⁹Adi meje ole dō bawje je ki go darə ti ki dənangi ti ne, ki indəi-je oji-je, ə j-isi təli rəje go ta ti je ləde mbata kində ki indəi-je oji-je. Be ə, maji kadi ji təli rəje go Bawje ki dərə ti ki itə bawje je ki dənangi ti bəy, mba kadi j-ingəi kaji. ¹⁰Bawje je indəi-je oji-je ki mbata ngon dəkagilo ki ndəkiri ba par, ki go koo ti ki oi maji ta kəmde ti. Nə Luwə ində-je oji-je ki mbata maji ləje ki rəjeti. Ge kadi ji təli dije ki ayi njay tə e be tō. ¹¹Təki rəjeti, taji-naa ti ne, kində kōji a adi dəw rənəl al, a re ki me tuji yo. Nə me ndō je ki rangi ti, njé je ki njé təl rəde go ti, a təli dije ki nje ra nē ki dana nim, dije ki nje kisi ki lapiya nim tō.

¹²E be ə, maji kadi imbatı kadi səi dije ki njé tōgi goto je, ə kadi təli dije ki nje tōgi je. ¹³Maji kadi uni go rəbi ki a njururu, mba kadi njé məti je tōi dō rəbi ti al, nə kadi ingəi rō nga.

Kisi ki dō ta ki maji lə nje kadi-me

¹⁴Maji kadi indəi tōgi dō rəsi ti mba kadi isi ki lapiya ki dije pəti. Ningə kadi kisi ki dō ta ləsi e me nē ra ti ki ay njay. Re injiyəi me nē ra ti ki ay njay al ə, dəw madi ki a oo Luwə goto. ¹⁵İndəi kəm-kədi dō rəsi ti, kadi dəw madi dansi ti tu gidine adi me-maji lə Luwə kin al. Kadi dəw madi kare dansi ti təl to tə kagi ki ati ki mane majal, ki a tōgi ningə, a tuji dije ngay ki manne ki majal kin be al. ¹⁶Kadi dəw madi kare dansi ti e nje ra kaya al. Taa kadi

dəw madi kare dansi ti e nje kidi nē je ki kər kində ta dangi mbata Luwə al. Oti kadi irai tə Esuwa ki, un ke ngon ki ngatōgi ləne ndogi-n nē kuso ki nja kare par kin al. ¹⁷İgəri bəti kadi-me ndō je ti ki rangi go nē ti ki ra kin, ge kadi n-ingə njangi dō ji bawne ti, nə loe goto. Esuwa sa rəbi ki man nō kəmne ti mba kadi n-aw ki bawne kadi yəti kōji ta ra ləne, nə loe goto.

¹⁸İrəi bəsi kadi nē madi ti ki dəw asi kadi, tə mbal Sinay ki tinge to tə por ki o bilim bilim, ə se kil ndi ki ndul kururu, ə se lo ki ndul, ə se nəl ki ilə ki tōgine, ¹⁹ə se ndu təbi, ə se ndu ta madi, al. Lōki *İsirayəl je ooi dō ndu kin ningə, dəji kadi n-ooi ta ki rangi kare dō made ti gōgi al ngata. ²⁰Təki rəjeti, tōgi İsirayəl je asi kadi rai go ndu-kun ti ki Luwə adi-de ə nə: «Dəw ki ra ra, dəw ə se da, ki ədi mbal ə, a tiləi-e ki gəji mbal təli-e❖,» kin al. ²¹Nē ki oi əti bəl ngay adi *Moji ə nə: «Bəl ra-m ngay adi m-dadi❖.»

²²Nə səi irəi bə, irəi bəsi ki rō mbal *Siyo ti, taa ki rō bə bo ti lə Luwə ki nje kisi kəm ba ti. E Jorijaləm ki dərə ti, lōki malayka je dibi bay bay isi rai rənəl ti. ²³Səi irəi bəsi ki lō kaw-naa ti lə njé je ki toi tə ngan je ki ngatōgi je lə Luwə, ki tōde e ki ndangi me dərə ti. Səi irəi bəsi ki rō Luwə ti ki nje gangi ta dō dije ti pəti. Taa irəi ki rō dije ti ki njé ra nē ki dana ki ndō ki kəte oyi, ki təli asi-naa bərəre təki Luwə ge. ²⁴Səi irəi bəsi ki rō Jəju ti ki buki məsine mba kadi təl-n je ki kay njay ti. E nje ka mbō dije ti ki Luwə ki mbata kilə mindi ki sigi ki Luwə ilə səje. Ningə məse ki buki ka kin əl ta ki tōgine itə yə Abəl.

²⁵İndəi kəm-kədi dō rəsi ti, Oti kadi imbatı koo dō ta lə nje kəl səsi ta! İsirayəl je ki dəkagilo ti ki kəte, mbati koo dō ta lə Moji ki nje kəl-de ta dənangi ti ne, kində kōji nal-

de al. Ningə j-əi je, Luwə ki isi me dərə ti nu ə isi əl-je ta. Re ji təli gidi je ta ta ti lie ə, kində kəji a ədi-je kədi ki rəjeti! ²⁶ Luwə ki dəkagilo ti ki kəte ndue yəki dənangi ka kin ə, un ndune dəkagilo ti ki bəne bəy ə nə: «Nja kare bəy ma yəki dənangi bəy, nə ke ə, a e dənangi par al, dərə ka ma yəke tə». ²⁷ Ku ta ki ə nə: «Nja kare bəy» kin əji kadi ne je ki Luwə ində-de kin a tuji-de pəti kə mba kadi gotoi. Ningə ne je ki dum tuji par ə a nayi.

²⁸ Ningə j-əi je, kəbe ki j-ingəi e kəbe ki dəw ki a asi tuwə-je me ti goto, ə adi ji rai oyo Luwə, ə ji rai kilə j-adi-e ki go rəbi ti ki nəl-e, ki təji ki kilə dəe ti ki bəl. ²⁹ Təki rəjeti, Luwə laje e por ki nje ro ne je.

13

Kilə dingəm me naa ti ki dangi dangi

¹ Maji kadi inayi ki lo ndigi-naa ti ki yo je ki ne je tə ngakonaa je be. ² Adi mesi oy də kuwə mba je ki rəsi ti al. Tadə njé ki madi je, lo kuwə mba je ti kin ə, uwai malayka je ki rəde ti kanji kadi gəri go. ³ Adi mesi ole də dije ti ki toi kəy dangay ti, tə ne ki səi je wa ka, səi dangay je naa ti səde be tə. Adi mesi ole də njé je ti ki dije adi-de kə, tə ne ki səi je wa ə dije isi rai səsi majal be.

⁴ Maji kadi taa-naa ingə koji ki kilə də ti rə dije pəti. Ningə kadi njé taa-naa je, dingəm ki dəne ngəmi rəde mbata lə naa. Tadə Luwə a gangi ta də njé ra kaya je ti ki njé kuwə marim ti. ⁵ Me kisi ki də ta ti ləsi, oti kadi irai ta la ki al də maji. frai rənəl də ne ti ki awi jisi ti. Tadə Luwə wa, ə nə:

«Jagi, m-a m-iyə-i kə al ratata.»

⁶ E be ə, j-a j-asi kadi j-əi ta ki me ki ti kati j-əi nə:

«Bəbe e nje ra səm,

Ne ki a ra-m bəl goto,

Ne ki dəw a ra səm goto!»

⁷ Adi mesi ole də njé kər nəsi ti je ki əli səsi ta lə Luwə kəte. Inayi ki lo mar ta də ji kiside ki dəde taa ti biti koyde ti, ə indaji kadi-me ləde.

⁸ Jəju Kirisi a yəti al ratata, isi lo kisine ti, dəkagilo ti ki kəte ti nu nim, dəkagilo ti ki bəne ti nim, taa dəkagilo je ti ki a re nim tə. ⁹ Oti kadi ne ndo je ki mba ki dangi dangi ədi səsi adi itəi də rəbi ti ki maji. Ne ki a maji, e kadi me-maji lə Luwə ə ilə dingəm mesi ti bi e ndu-kun je ki əji də ne kuso, ki a ilə dingəm mesi ti al kin al. Tadə ndu-kun je kin, njé je ki isi njiyəi go ti, ne ki ra səde maji me ti noq goto.

¹⁰ *Njé kijə ne məsi kadi-kare je ki rai kilə me kəy ti lə Luwə ki rai ki kibi, awi ki təgi kadi usoi ne ki e ki kilə də dingiri lo kadi-kare ti laje kin al. ¹¹ Təki rəjeti, ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, re ki məsi da je lo ti ki ay njay itə ndəge je, mba kadi adi kadi-kare kiyə go majal lə dije kə. Nə darə nin da je e ki kilə por də ti gidi be ti. ¹² Be ə, Jəju ka, oy gidi be bo Jorijaləm ti, mba kadi bər-n majal lə dije kə ki məsine.

¹³ Adi j-awi j-ingəi-e gidi be ti, ə adi ji ndigi kadi dije kidi-je tə e be. ¹⁴ Tadə dənangi ti ne j-awi ki be laje ki kadi j-isi ti ratata al. Be ə, j-isi sangi kadi j-ingə e ki a re lo ti ti. ¹⁵ Ki rəbi lə Jəju Kirisi, adi j-iləi təji də Luwə ti ki dəkagilo je pəti, tə ne məsi be, adi e kadi-kare pa je ki tēēi taje ti, ə gəri-e kadi e Bəbe. ¹⁶ Adi mesi ole də ra ne je ki maji ti taa taa, ə maji kadi ikəyi ne maji je lasi ki madisi je tə. Tadə kadi-kare je ki be kin ə, maji ta kəm Luwə ti.

¹⁷ Maji kadi itəli rəsi go njé kər nəsi je ti, ə iləi dəsi gin təgi ti ləde. İsi indəi kəmde gosi ti ki dəkagilo je pəti, tadə Luwə a dəji-de kadi əji-e go kində ki isi indəi kəmde gosi ti kin kade oo. Be ə, re itəli rəsi gode ti ningə, a rai kilə ləde ki rənəl. Re e

☆ 12:26 Aje 2.6

☆ 13:2 Kilə ngirə ne je 18.1-8; 19.1-3

☆ 13:5 Dətərənəm 31.6, 8; Jojuwe 1.5

☆ 13:6 Pa je 118.6

☆ 13:12 Jə 19.17, 20

be al ə, a rai kilə ləde ki ɓa ta, adi ne
ki a ra səsi maji me ti noo goto.

¹⁸ Əli ta ki Luwə ki mbata ləje. Ji
gər ay njay kadi meje uwə-je ki ta do
ne madi ti al. Təki rəjeti, ndigi ləje
e kadi pa njiyəje maji ki dəkagilo je
pəti. ¹⁹ M-dəji səsi ki ngamem ba
pəti kadi əli ta ki Luwə ki mba kadi
m-təl m-re dansi ti gogi kalangi ba.

Kuwə ji-naa

²⁰ Luwə ki nje kadi lapiya, adi Jəju
Kirisiki i taa dan njé koy je ti ki go
rəbi məsi kilə mindi ki a to ratata.
Kirisiki e Babe ləje, e ki e nje kul ba
ti je ki bo. ²¹ Kadi Luwə ka kin ra
adi asi rai kilə ki maji par par, mba
kadi irai ndigi lie. Kadi ində kilə ra
ki nəl-e meje ti ki takul Jəju Kirisiki.
Ningə kadi dije piti-e ki dəkagilo je,
ki dəkagilo je! *Amen!

²² NGakom je, m-dəji səsi kadi
itaai ta kilə dingəm me naa ti kin ki
kisi do ti. Təki rəjeti, makitibi ləm ki
m-ndangi m-ilə-n m-adi səsi wa ka,
ngal ngay al to. ²³ M-ge kadi m-əl
səsi madi igəri təki ngokə je ki me
kadi-me ti Timote tē kəy dangay
ti[☆]. Re re kalangi ingə-m ə, m-a m-
aw sie naa ti kadi m-o səsi.

²⁴ Irai lapiya njé kor nosi je, ki njé
kaw-naa je pəti. *NJé kaw-naa je ki
dɔnangi Itali ti ka uwəi jisi to.

²⁵ Kadi me-maji lə Luwə e səsi naa
ti pəti.

Makitibi ki Jaki ndangi

Ta ki dɔ makitibi ti ki Jaki ndangi

Makitibi ki Jaki ndangi kin, ta je ki ɔsi go-naa go-naa me ti e ta je ki kadi ɔr ta rabi dije la Luwə ki sanai-naa ki lo je pəti ki dɔnangi ti ne (1.1). E ta ki tɔge e ngay, ningə Jaki un ne je ki dije ooi ki kəmde ne ki kadi re əl-n-de ta ə a ra kilə rɔde ti maji kin ə ndangi-n makitibi adi njé kun go Kirisi ki sanai-naa ki lo je ki dangi dangi. NDangi makitibi adi-de, ilə-n jine dɔ pa njiyəde ti ki majal ki rɔ-naa ti əi je wa ə se ki rɔ dije ti ki gəri Kirisi al.

Nə ki dɔsəy, Jaki əl ta la gosi ki e ne ki j rɔ Luwə ti ə sobi kadi e ki dɔje ki kadi-me (1.2-8). Go ti, əl ta ki dɔ ndoo ti əi ki ne kingə, ta ki dɔ ne ki ngə ti əi ki ne na la su, ta ki dɔ njiyə ki rɔjeti go Luwə ti, ki kadi dəw a oo kande me kilə ki ra ti (1.9-27). Go ta je ti kin, Jaki əl ta ki tɔgine ngay dɔ gangi-naa ti ki to dan njé kaw-naa je ti (2.1-13), ɔəy taa kadi təl re dɔ ta ti ki ra rone tə kɔ ta ki me makitibi ti lie kin be, adi e ta la kadi-me ki kadi njiyə naa ti ki ra kile (2.14-26). Go ti, Jaki un ne je ngay tɔji-n ndonje ki isi ra majal je ki əti ɔəl (3.1-12). Ningə təl re əl ta ki dɔ gosi ti ki rɔjeti (3.13-18). Jaki ndər mbi dije ki njé re ki gangi-naa, dije ki ne ra ki dɔnangi ti ne nəl-de ngay, dije ki isi jii dɔ rɔde ba gangi ta dɔ madide je ti, taa ilə jine kəm njé ne kingə ti ki isi rai njé ra kilə je ləde ɔəə ti tɔ (4.1-5.6). Ta təl ta ta ti, Jaki dɔji dije ki ndangi makitibi adi-de kin kadi əi dije ki njé kore mede, kadi əi njé kuwə tɔgide ba me kəl ta ti ki Luwə, kadi əi njé ra ki naa me kilə ti la NDil (5.7-20).

Ta ki makitibi la Jaki əl njé kun go Kirisi ne kin, e ta ki ay njay, tado kun go Kirisi e ta kadi dəw əl ə nə:

«Oyo m-adi mem Poy Ta ki Maji la Jəju» tane ti ne be par al, nə kadi tɔji me pa njiyəne ti ki taga adi dije ooi. Re tɔji ki taga adi dije ooi ningə, e kin e go rəbe ti, tado «kadi-me ki kile goto e kadi-me ki koy» (2.26).

Kuwə ji-naa

¹ Mi Jaki, ki nje kilə ɔəə la Luwə əi ki Babe Jəju Kirisi, ə m-ndangi makitibi kin madi səi gin ka la *Isirayəl ki dɔgi gide e joo ki isanai-naa dɔnangi ti ki tae ba. Ne ki dɔsəy m-uwə jisi.

Kuwə tɔgi ba me ne na je ti

² NGakom je, loki ne na je ki dangi dangi tɔgi dɔsi ti ningə, maji kadi irai rɔnəl ngay dɔ ti. ³ Tado səi je wa igəri ɔəti, loki kadi-me Luwə ləsi, tɔge itə tɔgi ne na je kin ningə, a ra kadi uwəi tɔgisi ba. ⁴ Ningə maji kadi kuwə tɔgi ba ləsi, təl tane maji, mba kadi səi dije ki kasi-naa bərəre, kadi ne ki majal ilə ɔəl rɔsi ti al, taa kadi ne kare ka du səsi al tɔ.

⁵ Re dəw kare dansi ti, kəm-kadi du-e ningə, kadi kɔy Luwə, ə Luwə a ade. Tado Luwə e nje kadi dije pəti ne kare ki noɔ, ki me-nda, ki kanji ndər mbi dəw. ⁶ Ningə kadi dəwe kin kɔy ki me joo al, nə ki kadi-me taa. Tado dəw ki nje me joo, to tə pulum man, ki nəl un-e, isi aw sie ki yo je ki ne je be. ⁷ Kadi dəw ki be kin gər mene ti, tək a ingə ne madi kare rɔ Luwə ti al. ⁸ Tado e nje me joo, gər rəbi ne rane al.

Nje ndoo ki nje ne kingə

⁹ Maji kadi j ngokom ki nje kadi-me ki j nje ndoo, ira rɔnəl dɔ kun ti ki Luwə un dɔi taa. ¹⁰ Be tɔ ə, kadi j nje kadi-me ki j nje ne kingə, ira rɔnəl dɔ səl ti ki Luwə səl dɔi tɔ. Tado nje ne kingə a jɔre tə puti kam be. ¹¹ Loki kadi ɔsi ki tɔgine ningə, kam ndole, pute jɔre adi maji lie goto, be tɔ ə nje ne kingə a goto-n ta ne je ti lie ki isi ra[☆].

☆ 1:11 Tɔje ki taga 40.6-7

Nę naje

¹² Dəw ki uwə təgine ba me nę na ti, e nje rənəl. Tado loki dum dō nę na je pəti ningə, a ingə jəgi kaji ki Luwə un mindine kadi n-adi dije ki ndigi-e. ¹³ Loki nę na tēē dō dəw ti ningə, kadi ə nə: «E Luwə ə na-m al, tado majal asi na Luwə al, taa Luwə wa a na dəw al tō.» ¹⁴ Təki nę na tēē dō dəw ti ningə, e kəm-nda lie e wa ə ade, ər-e aw sie me ti. ¹⁵ NGata ningə kəm-nda i səm təki dāne i səm be, 6a oji majal, nga ningə loki majal təgi gangi 6a tēē koy. ¹⁶ NGakom je ki njé ndigi ləm, kadi ədi rəsi ki ta je ki ngom, al. ¹⁷ Nę kadi ki maji ki kadi-kare ki asinaa, i rō Luwə ti ki nje ra kunji je ki dərā ti. Luwə mbəl rōne al, taa kəm ndile a yəti rōne, təki kəm ndil a yəti-n rōne ki go kadi be kin al tō. ¹⁸ E ki go me ndigi lie wa, ə oji-n-je koji ki sigi ki ta ki rōjeti. Oji-je koji ki sigi mba kadi j-əi nę kində je ki dəsəy dan nę kində je ti lie.

Koo dō ta ə ra go ti

¹⁹ NGakom je ki njé ndigi ləm, kadi oi ta ki m-a m-əl səsi kam maji: kadi dəw i langisi oo dō ta, nə kadi əl ta kalangi al, taa ra wongi kalangi al tō. ²⁰ Tado wongi lə dəw a ra nę ki dana nō Luwə ti al. ²¹ Gin nę kin ə, kadi imbati nę ra je ki to nje, ki kilə ra je ki majal al dō, ki re ki go me ndul. Ningə itaai ta lə Luwə ki dibi mesi ti, ki dō ki səl ləm, tado e ta ki asi kaji səsi.

²² Ta lə Luwə kin kadi oy mbisi ti par al, nə kadi oy 6a itəli rəsi go ti taa. Loki isi ta koo dō ti tə koo par ningə, e kədi ə isi ədi rəsi sai wa. ²³ Tado re dəw oo dō ta, ə ra go ti al ningə, to tə dəw ki gō ta kəmne me kətirongi ti be. ²⁴ Loki gō rōne ə əti aw ningə, ta naa ti nōq par ə me oy dō rəe ti ki kəte oo. ²⁵ Nə dəw ki ndər gin ndu-kun lə Luwə ki asi naa bərərə ki taa-je ilə-je taa, ki isi uwə rōne ba me ti, 6i ra rənəl dō ko dəe ti par, adi me oy dō ti al, nə ra go ti,

dəwe kin a ingə maji-kur me kilə ti pəti ki a ra.

²⁶ Loki dəw madi oo rōne tə nje kun go Luwə, nə asi kuwə ndonne gin təgine ti al ningə, isi ədi rōne tə kədi, kun go Luwə lie e nę ki kəme goto. ²⁷ M-əl səsi kadi igəri təki kun go Luwə ki maji ki ki rōjeti ki Luwə ki Bawje ndigi, e koo go ngan kal je ki njé ngaw koy je me kō je ti, ki isi tēē dāde ti, ki kəsi rō ngərangi kadi nę je ti ki to nje ki dənangi ti ne.

2

Kər kəm naa dana e majal

¹ NGakom je, səi ki adi mesi Bəbe Jəju Kirisi ki tōji e lie, sōbi kadi kər kəm-naa goto dansi ti, tado e nę ki uwə-naa ki kadi-me al. ² Tə kin ə 6one, dəw ki nje nę kingə kare, ilə kibi ki ndole maji rōne ti, ki ningə ki ra ki ər jine ti, re lo kaw-naa ti ləsi. Ningə dəw ki nje ndoo, ki ilə ngisi kibi rōne ti, re lo kaw-naa ti ka kin tō. ³ Loki iləi kəmsi oi nje kilə kibi ki ndole ningə, i buki-e ti ə əli-e əi nə: «İre, isi nangi lo ki maji ti kin.» Ningə əli nje ndoo əi nə: «I a ki taa nōq» ə se «isi njam ti nanga ne be.» ⁴ Təki isi rai be ningə, se oi kadi e kər ə isi əri kəm-naa dana dansi ti, ə isi təli njé gangi ta dō dije ti ki kōji ta je ləsi ki majal al wa?

⁵ NGakom je ki njé ndigi ləm, uri mbisi oi ta kin: Se oi kadi Luwə mbəti njé ndoo je ki dənangi ti ne mba kadi təli njé nę kingə je, ki go kadi ki adi mede Jəju Kirisi, al wa? MBəti-de kadi ingəi kō6e ki Luwə un mindine adi dije ki ndigi-e. ⁶ Ningə səi je isi kidi-de. Se njé nę kingə je ka kin ə isi adi səsi kō al wa? Taa isi awi səsi nō njé gangi ta je ti tō al wa? ⁷ E əi je wa kin ə isi əli ta ki majal dō tō ti ki maji ki Luwə ində dəsi ti kin.

⁸ Təki rōjeti, re itəli ta ndu-kun lə Luwə ki itə ndəge je ki ndangi me makitibi ti ə nə: «A indigi dəw madi tə darəi i wa be,» kin ningə, irai go rəbe ti. ⁹ Nə re irai ki go kər kəm-naa dana ti ningə, e majal ə isi rai,

ndu-kun lə Luwə uwə səsi ki ta tə njé kal dɔ ta je. ¹⁰ MBata re dəw təl rɔne go ndu-kun je ti lə Luwə pəti, nə al dɔ ndu-kun ki kare ningə, təl nje kal dɔ ndu-kun je pəti. ¹¹ Tado nje kəl kə nə: «A uwə marim al,» ka kin ə əl ə nə: «A təl dəw al tɔ.» Ə re uwə marim al, nə itəl dəw ningə itəl nje kal dɔ ta[☆]. ¹² Gine kin ə, kadi ta kəlsi je, ki ne rasi je, tɔji kadi səi dije ki sɔbi kadi a gangi ta dɔsi ti ki ndu-kun ki nje taa kilə taa. ¹³ Tado dəw ki nje koo kəm-to-ndoo lə dije al, Luwə a oo kəm-to-ndoo lie ndɔ gangi ta ti al tɔ. Ningə koo kəm-to-ndoo e ne ki uti dɔ ta ki gangi.

Kadi-me Luwə ki kanji ra kilə e ki koy

¹⁴ NGakom je, loki dəw madi ə nə n-e n-aw ki kadi-me, ningə tɔji kadi-me Luwə ləne, ki kilə ki ra, al, se maje e ri wa? Maje goto. Kadi-me Luwə ki be kin asi kaje al. ¹⁵ Tə kin ə ɔne, ngokoje ki dɔngəm ə se ki dəne awi ki rɔde kare, taa asi kingə ne kusode ki ndɔ je pəti al tɔ. ¹⁶ Ningə dəw madi dansi ti əl-de ə nə: «Awi ki maje, kadi rɔsi tingə rututu, ə usoi ne mesi dan.» Ki kanji kadi adi-de ne ki kadi ra sɔde, se maje e ri wa? ¹⁷ Kadi-me Luwə ka to be tɔ, re tɔji rɔne me kilə ki ra ti al ningə, e ne ki koy.

¹⁸ Dəw madi ə nə: «I aw ki kadi-me Luwə, ə mi m-aw ki kilə je ki ra tɔ.» Ba m-a m-əl-e m-ə nə: «Maji kadi ɔji-m kadi-me Luwə ləi ki kanji kilə je ki ra adi-m m-o, ə mi m-a m-ɔji kadi-me Luwə ləm ki kilə je ki m-ra m-adi oo tɔ.» ¹⁹ I adi mei təkɪ Luwə e kare ba al wa? E ne ki maji, ningə kadi igər təkɪ ndil je ki majal ka gəri-e be tɔ. Bəl rade adi dadi noe ti. ²⁰ I dəw ki dɔi goto, indigi kadi igər se e ki mba ri ə kadi-me ki kile goto a ra ne kare al wa? ²¹ Se oo kaje *Abirakam ki Luwə ɔr ta dɔe ti ki takul kilə rae je, mbata ndigi kadi

n-təl ngonne *Isaki dɔ dɔngiri kadi-kare ti lə Luwə, n-ade kadi-kare ti kin al wa? ²² OO, kadi-me Luwə lie awi naa ti ki kilə rae je. Kilə rae je tɔli ta kadi-me Luwə lie adi asi naa bərare. ²³ E be ə tɔl-n ta ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Abirakam adi mene Luwə, loki Luwə oo kadi-me lie ningə tide tɔ dəw ki dana.» Adi ɔar-e madine[☆]. ²⁴ Oi ne maji, təkɪ Luwə ɔr ta dɔ dəw ti ki takul kilə rae je, ɔi e ki takul kadi-me lie par kare ba al.

²⁵ Adi mesi ole dɔ Rakabi ti ki e kaya dəne kin. Rakabi uwə njé kilə je lə *Isirayəl rɔne ti, ningə ra sɔde adi tɔeji uni rəbi ki rangi ayi-naa awi. E ki mbata kilə rae kin ə Luwə ɔr-n ta dɔe ti[☆].

²⁶ Be ə, təkɪ j-o-n kadi darɔ ki kəə goto ti e ki koy ka kin ə, kadi-me Luwə ki kile goto ka e ki koy tɔ.

3

Kadi njé ndo ne dije ooi go ndonde

¹ NGakom je, kadi dije ngay dansi ti, ɔuki-naa me ndo ne dije ti al, tado igəri maji kadi Luwə a gangi ta ki ngə ngay dɔje ti itə ndəge je, j-əi ki j-əi njé ndo ne dije. ² J-əi pəti ji rai majal ki go rəbi je ki dangi dangi. Re dəw madi ra majal me ta kəlne ti al bitɪ ningə, e dəw ki tɔgi gangi me ta kəlne ti, asi kuwə rɔne ba pəti gin tɔgine ti. ³ Re j-iləi jam ta sində je ti mba kadi tɔli rɔde go ndigi ti ləje ningə, j-awi ki tɔgi dɔ rɔde ti ba pəti tɔ. ⁴ Oi ne kare to ne ki ɔji dɔ bato je: re bato bo-n tə ri, ə nəl ki bo ɔse-n ki tɔgine tə ri ka, ki ngon ngande ki ndəy wa kin ə nje kuwə ngandi bato, a aw-n ki bato lo ti ki mee ndigi kaw sie ti. ⁵ E be ə, ndon dəw ka to be tɔ. E ngon rɔ ki ndəy ba, nə ɔji rɔne kadi n-asi ra ne je ki to ɔəl. Təkɪ oi, ngon por ki ndəy be par asi kadi ɔ ku ki bo inde nangi rapɪ be. ⁶ E be tɔə, ndon dəw ka to tɔ por be tɔ. E ə e lo ki majal isi ti dan

☆ 2:11 Tɔeji ki taga 20.13, 14; Dətarənom 5.17, 18
Jojuwe 2.1-21

☆ 2:23 Kilə ngira ne je 15.6; Ejay 41.8 ☆ 2:25

ngan røje je ti, ningə un majal ində-n ngan røje ba pəti. Isi ində por ki j lo kingə kə ti də ndə kisi ki də taa ti lə dəw.

⁷ Dəw asi kuwə gin da je ki dangi dangi pəti ki me mu ti, ki gin yəl je, ki gin da je ki njé kagi nangi, ki gin da je ki isi me ba ti, gin təgine ti. ⁸ Nə ndon je, dəw kare ki asi kuwe gin təgine ti goto. E ne ki nje tuji lo ki dum kuwe nangi gin təgi ti. NDonje rosi ki kəngi ne ki nje təl dəw bətəte. ⁹ Ki ndonje ə j-isi j-ilə-n təji də Bəbe ti ki Bawje, ningə ki ndonje ki kare wa ka kin ə ji təl j-isi ji man-n dije ki Luwə ində-de adi titi-naa sie kin tə^φ. ¹⁰ Taje ki kare wa kin ə isi ilə təji də Luwə ti, ningə taje ki kare wa ka kin ə isi man dije tə. NGakom je, səbi kadi irai be al. ¹¹ Se man ki nəl əi ki man ki ati a tēēi naa ti ta bole ti ki kare wa? Jagi a tēēi ta bole ti ki kare al. ¹² NGakom je, kagi mbay-kote asi kadi andi siyə əl, taa kagi mati asi kadi andi mbay-kote al tə. Re e be al ningə, e be tə ə ta bole ki man ki kati isi tēē ti, man ki nəl asi kadi a tēē ti al.

Kəm kədi ki dənangi ti ki kəm-kədi ki dərə ti

¹³ Dəw ki ə nə ne nje kəm-kədi ki nje ne gər dansi ti ningə, maji kadi təji kəm-kədi ki ne gər ləne me pa njiyə ti ki maji, ki də ki səl ləm. ¹⁴ Nə kin ə re, ni ki ati bangi ki hal jangi e mesi ti ningə, indəi gusi əi nə səi njé kəm-kədi, kare al, taa kadi əli ta ki ngom əsi ta, ta ki røjeti al tə. ¹⁵ Tadə ko kəm-kədi ki be kin, e kəm-kədi ki dənangi ti ne, e kəm-kədi lə dəw, e lə su, bi e kəm-kədi ki j rə Luwə ti al. ¹⁶ Ningə loki ni ki jangi əi ti, ne ra ki go rəbe ti al, ki ko ne ra je ki majal pəti əi ti nqə tə. ¹⁷ Nə dəw ki aw ki kəm-kədi ki j rə Luwə ti, də kəte, e dəw ki ay njay, e nje re ki lapiya, e dəw ki səl ləm, e nje kilə dije noji naa ti, e nje koo kəm-to-ndoo, isi tēē ki kandi ki maji maji, gangi-naa goto

rəe ti, ta kədi kəm-naa ka goto rəe ti tə. ¹⁸ Dije ki njé sangi rəbi lapiya, isi rai kile tə ko ne ə isi dibi gəi gidide be, ningə kande ki a təti e ne ra ki dana.

4

Dəw ki ne je ki dənangi ti ne uwə me ngay e nje kəsi ta Luwə

¹ NGakom je, rə-naa je, ki kəl-naa je ki dansi ti kin tēēi ki ra? Loki tēēi səm ti, e me ngur darə je ti ki rəsi ti, ki isi rəi-naa. ² Isi rai kəm-nda ne je, nə asi kingəi al, ningə isi təli dije, isi ndingəi ne, nə lo kadi ingəi goto, lo kin ti, itəli njé kəl-naa ki njé rə-naa. Həyi ne, ə ingəi al, tadə igəri kəy Luwə al. ³ Ə re ikəyi ne Luwə ka, adi səi al, tadə ne kəy ləsi e ne kəy ki majal, isi kəyi ne Luwə kadi re ingəi ningə, itindəi tji kə də koo maji rə ti lə darə. ⁴ Səi njé kuwə marim! Maji kadi igəri təki dəw ki ne je ki dənangi ti ne uwə me ngay, e nje kəsi ta Luwə. Re dəw madi, ne je ki dənangi ti ne uwə me ngay ningə, isi ra rəne nje bə ti lə Luwə. ⁵ M-əl kadi igəri təki, ta lə Luwə ki to me makitibi ti e kare ki ndangi al. Makitibi lə Luwə əl ə nə: «Jangi ra Luwə ngay də NDil ti ki inde meje ti.» ⁶ Nə me-maji ki adi-je, e ne ki bo ngay itə ne je pəti. Tadə makitibi lə Luwə əl ə nə: «Luwə tə rə dije ki nje kun dəde taa, ə adi me-maji ləne e ki dije ki njé səl dəde tə^φ.» ⁷ E be ə, kadi isəli dəsi gin təgi ti lə Luwə, itəi rə su, ə su a ay kə say kadisi ti. ⁸ İrai ngəsi rə Luwə ti, ə Luwə a re ngəsi rəsi ti tə. Səi njé ra majal je, itogi jisi adi ay njay; səi njé me joo, əri majal mesi ti kə. ⁹ Maji kadi igəri təki səi njé kəm-to-ndoo, uwəi ndo rəsi, ə inqi ki man kəmsi; kadi kogi ləsi təl nq, kadi rənəl ləsi təl ndoo ki kuwə. ¹⁰ Səbi kadi isəli dəsi nq Luwə ti ə Luwə a un dəsi taa.

Kadi dəw gangi ta də ngokone ti al

¹¹ NGakom je, sɔbi kadi ɛli ta ki majal dɔ-naa ti al, dɔw ki isi ɛl ta ki majal dɔ ngokone ti, ɛ se isi gangi ta dɔe ti ningɔ, e ndu-kun lɛ Luwɛ ɛ isi ɛl ta ki majal dɔ ti nim, isi gangi ta dɔ ti nim. Ningɔ re isi igangi ta dɔ ndu-kun ti lɛ Luwɛ ɛa, i nje tɛl roi go ndu-kun ti al, nɛ i nje gangi ta dɔ ti yo. ¹² Ji gɛr tɛki Luwɛ ki karne ba par ɛ e nje kadi ndu-kun ki nje gangi ta. E ki karne ba ɛ aw ki tɔgi kadi aji-n dɔw nim tuji-n dɔw nim tɔ. NGA i, i nɛ ɛ kadi igangi ta dɔ ngokɔi ti ɛ?

Kɔji ta ra

¹³ Oi dɔ ta lɛm maji, sɛi ki njɛ kɛl kɛ nɛ: «Bone ɛ se lo ti ɛ j-a j-aw me ɛe bo ti ki be, j-a ji ra ɛal kare me ti, j-a ji ra gati, j-ingɔ-n la.» ¹⁴ Ɖli yasi be, ɛ igɛri nɛ kare ki a ra nɛ me ndɔ ti ki lo ti ti dɔ kisi ki dɔ taa ti lɛsi al tɔ. Ɖtoi tɛ sa ki su luy luy adi o-e, ningɔ njaba par ɛ goto kin be^ɔ. ¹⁵ Ta ki re a ɛli ɛ to kin: «Tɛki re Baɛe ndigi, ɛ j-isi ki doje taa ɛ, j-a ji ra nɛ ki yo, j-a ji ra nɛ ki nɛ.» ¹⁶ Nɛ ngɔsine, isi ɔji rɔsi me ndigi ra ti lɛsi ki dɔsi. Kɔji rɔ ki be kin e kɔji rɔ ki majal. ¹⁷ Re dɔw gɛr rɛbi ra maji ɛti, nɛ mbati ra ningɔ, dɔwe kin e nje ra majal.

5

Kɔ ki a re dɔ njɛ nɛ kingɔ je ti

¹ Sɛi ki sɛi njɛ nɛ kingɔ! Maji kadi inɔi ki ndusi ki bo, mbata kɔ je ki a rɛi dɔsi ti. ² Nɛ kingɔ je lɛsi ndumi kɔ, yɔ je ɔi kibi je lɛsi. ³ Ɖr je ki la je lɛsi nɔi mikiri mikiri, ningɔ nɔde ki mikiri a ma naji ɔsi-n sɛsi ta. A ɔ darɔsi tɛ por be. Imbɔi nɛ kingɔ je ki naa ti naa ti, dɔkagilo ki je ti, ki e dɔkagilo ki dɔbɛy ti. ⁴ Di je ki njɛ ra kilɛ me ndɔr ti lɛsi, ɔgi-de nɛ kigɛ go ji lɛde, adi nɔi, ndu nɔde aw ratata tɛɛ mbi Luwɛ ti ki Nje tɔgi pɛti. ⁵ Kisisi dɔnangi ti ne, isi lo ki ndole ti, isi usoi je ayi-naa je me maji ti. Ɖboi mbul mbul, itoi tɛ da je ki uli-de adi a ngɛmi ndɔ tɛl-de

be. ⁶ Di je ki rai nɛ madi al, igangi ta dɔde ti, itɔli-de, nɛ tɔi sɛsi rɔ al.

Kore me nginɔ-n kire Baɛe

⁷ NGakom je, sɔbi kadi orɛi mesi biti, kadi Baɛe re-n. Oi nje ndɔr, a nginɔ kandi nɛ ki maji ngay ki a tɛɛ dɔnangi ti, ki kore me dɔ ti ngɛ. A ore mene biti kadi ndi binɛ ɛdi, ndi ki dɔbɛy ti ɛdi, ɛɔy taa kadi ijɛ ko lɛne. ⁸ Be tɔ ɛ, sɛi je ka, kadi orɛi mesi, uwɛi tɔgisi ba, tadɔ Baɛe e ɛasi.

⁹ NGakom je, iɛai ta dɔ-naa ti al, mba kadi Luwɛ gangi-n ta dɔsi ti al. Nje gangi ta a ta rɛbi ti. ¹⁰ Sɔbi kadi oi go nja njɛ kɛl ta je ki ta Luwɛ ki kɛte nu kin maji. Oi go njade tɛ nɛ ndaji lɛsi, go rɛbi kɔ ti ki go rɛbi kore me ti. ¹¹ J-ɛl ta dɔ njɛ kuwɛ tɔgide ba me kɔ je ti j-ɛ nɛ ɛi njɛ rɔnɛl. Adi mesi ole dɔ kuwɛ tɔgi ba ti lɛ Jobi dan kɔ je ti pɛti ki tɛɛ dɔe ti. Igɛri kadi go ti gogi, Luwɛ ade ingɔ maji, tadɔ Luwɛ e nje me-maji ki ngay, ki nje koo kɛm-to-ndoo^ɔ.

¹² NGakom je, nɛ ki bo ngay ki kadi igɛri ɛ to kin: sɔbi kadi ibi rɔsi al, se e ki ndi, se e gɔji ki kuso, se e kibi rɔ madi ki rangi. Re e oyo ɛ ɛi nɛ oyo, re e jagi ɛ ɛi nɛ jagi tɔ par, mba kadi osi me ta ki gangi ti lɛ Luwɛ al.

¹³ Re, dɔw madi dansi ti, ingɔ kɔ ɛ, kadi nɔ dɔ Luwɛ ti. A re rɛ nɛl-e ɛ, kadi osi pa ilɛn tɔji dɔ Luwɛ ti. ¹⁴ Re, dɔw madi dansi ti, rɛe to-e ɛ, kadi ɛar ngatɔgi je lɛ njɛ kaw-naa je, kadi nɔi dɔ Luwɛ mbata ti lie ki yibi ki kɔy-n rɛe me tɔ Baɛe ti. ¹⁵ Kɛl ta ki Luwɛ ki kadi-me a aji dɔw ki nje rɔ to, Baɛe a un-e taa, ningɔ re ra majal madi ka, Luwɛ a iyɛ go majal je lie kɔ. ¹⁶ Be ɛ, kadi itɔri ndusi dɔ majal je ti lɛsi ki rɔ-naa ti. Ningɔ ɛli ta ki Luwɛ mbata lɛnaa, kadi ingɔi rɔ nga dɔ rɔ to je ti lɛsi. Kɛl ta ki Luwɛ lɛ dɔw ki dana, tɔge e ngay. ¹⁷ Oi Eli ki nje kɛl ta ki ta Luwɛ ti e dɔw tɛ je be tɔ, nɛ kɔy Luwɛ ki rɔ tɔine kadi ndi ɛdi al, ningɔ ndi ɛdi

dɔnangi ti al ɓal miɗə ki nay mehe tɔ.
¹⁸ Ba, təl kɔy Luwə gogi təkɪ sɪgi, ə yə
 Luwə adi ndi təl ədi dɔnangi ti gogi,
 adi dɔnangi tɛɛ ki kandi nɛ je[☆].

Dɔbɔy ta

¹⁹ NGakom je, təkɪ re dəw madi
 dansi ti ndəm go rəbi ki rɔjeti, ur
 wale, ə dəw madi ki rangi ɔr-e təl
 re sie go rəbi ti ki dana gogi ningə,
²⁰ kadi igəri təkɪ dəw ki təl ki nje ra
 majal dɔ rəbi ti ki ndəm re sie go rəbi
 ti ki dana kin, a aji nje ra majal ta
 koy ti. Ningə Luwə a iyə go majal
 je lə nje ra majal ka kin pəti kɔ tɔ.
 Amen!

☆ 5:18 1 NGar je 17.1; 18.1; 18.42-45

Makitibi ki dəsəy ki Piyər ndangi

*Ta ki də makitibi ti ki dəsəy ki
Piyər ndangi*

Makitibi ki dəsəy kin Piyər ndangi adi njé kun go Kırısı ki sanəi-naa ki lo je ki dangi dangi dənangi Aji ti ki du (6one 6ari-e Turki). Njé kaw-naa je ki dije kin əi dande ti, əi njé kaw-naa je ki Pol əi ki madi-kiləne je indəi ginde. Dəməji ə Piyər a isi Rom ti ə ndangi-n makitibi kin. Rom ki Piyər ində təe nə Babilon (5.13). Ta ki Piyər əl əji də dije ki ndangi makitibi adi-de kin təji kadi dije ki əi njé kun go Kırısı al ki gəi gidide, isi kidi-de nim, isi indəi ta je ki majal dədə ti nim, taa isi sangi kadi n-adi kə darode nim tə. Ningə e mbata kin ə nje kaw kilə Piyər ndangi makitibi, ilə-n dingəm mede ti kadi adi kəmde e də Bədə Jəju Kırısı ti ki isi ingəi kə lie kin.

Me kəl ta ti ki Luwə ki re go ta kuwə ji-naa ti, Piyər ole mede də rəbi ti ki Luwə aji-n-de, taa adi-de ne kində me də ti ki bo ngay ki takul koy Kırısı ki kje lo koy ti tə (1.3-12). Piyər ilə dingəm mede ti nim, kadi isi də njade ti nim, dəji-de kadi pa njiyəde ay njay me kində rə naa ti ki Kırısı nim (1.13-2.10). Dəji-de tə kadi ooi ne je ki tē də Kırısı ti, ningə əi je kadi təji təkai ai də njade ti me ta ti lie ki rəbi kilə rade je nim, ki rəbi kuwə təgi ba me ne je ti ki ngə ki a tē dədə ti nim. Piyər adi-de ta kəji je ngay də kilə je ti ki səbi dədə kadi rai dan dije ti me 6e ti ləde, də kulə noji ti ki kadi to dan 6əə je ti ki 6ade je, də 6uki-naa ti ki kadi to dan ne-naa je ti ki ngaw-naa je, də ji kisi ki naa ti lə kosi njé kaw-naa je, ki də pa njiyəde ti ki rə njé kun go Kırısı al je ti (2.11-4.19). Lo kəye ti ki 5,

Piyər adi-de ngan ndu je madi ki əji də ngatəgi je (njé kər nə njé kaw-naa je) nim, basa je ki mandi je nim, taa njé kadi-me je pəti nim tə, kadi pəti, ai də njade ti me kə ti ki isi tē dədə ti. Piyər təl ta makitibi ləne ki ta kuwə ji-naa.

Kin ə Piyər dəji dije ki ndangi makitibi adi-de kin kadi re e kə ki ban ə tē dədə ti ka kadi uwəi rəde ba me kadi-me ti 6a, e mbata naji ki ma ki səbi kadi mai dənangi ti ne. Səbi kadi ji kiside ki dədə taa, ki pa njiyəde, ki kilə rade pəti ilə mbə kilə je ki əti 6əl ki Luwə ra-de (2.9), kadi tə dije ki njé kun go Kırısı al, gəri kilə rade ki maji ngay ki isi rai, ə kadi iləi təji də Luwə ti ndə ti ki a re-n tə (2.12).

Kuwəji-naa

¹ Mi Piyər ki nje kaw kilə lə Jəju Kırısı, m-ndangi makitibi kin madi səi je ki Luwə mbəti səsi, ki isanəi-naa, adi isi tə mba je dənangi je ti ki Pə, ki Galasi, ki Kapadosi, ki Aji, ki Bitini. ² Luwə ki Bawje mbəti səsi kəte, ki go ndigi ra ti ləne, kadi səi dije lie ki takul NDile, kadi itəli rəsi go Jəju ti, ə kadi məse togi səsi adi ayi njay². Kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə to mbar mbar ki dəsi ti.

*Ra oyo Luwə tadə kaji ki tē dəe ki
takul Jəju Kırısı*

³ Təji ki də Luwə ti ki Baw Bə6e ləje Jəju Kırısı, tadə me-maji lie ki ngay ki oji-n-je kəji ki sigi, ki go rəbi kə Jəju Kırısı dan njé koy je ti. Lo kin ti, j-aw ki ne kində me də ti ki to ratata, ⁴ tadə j-aw ki ne maji je ki Luwə ngəm dərə ti mbata ləje. E ne ki a ndum al nim, a uwə yoro al nim, taa ndolee a goto al nim tə. ⁵ Ne je kin Luwə ngəm-de dərə ti mbata ləsi səi je ki təge isi ngəm səi ki takul kadi-me, mbata kaji, adi e kaji ki e basi kadi dəe a tē ndə ki dəbəy ti. ⁶ E kin ə isi adi səsi rənəl, loki ne na je ki dangi dangi ki dəkagilo ndəy be

✧ 1:2 Tē ki taga 24.3-8; Ləbətiki 16.14-15

adi me-ko ra sasi. ⁷ Or ki e ne ki a tuji ka, nai-e me por ti kadi ooi-e. Be to ə, ne na je ka kin isi nai kadi-me Luwə ləsi ki gate itə or, kadi ooi se e ki rojeti wa. Re e ki rojeti ningə, a ingəi piti, ki təba, ki kəsi-gon loki Jəju Kirisi a tee həy. ⁸ Jəju ki oi-e ki kəmsi al, nə indigi-e, oi-e al bəy, nə adi-e mesi. Ningə isi rai rənəl, adi e rənəl ki bo ngay, dum kəl tae. ⁹ Tadə ingəi ne ki adi mesi ki dəe, adi e kaji rəsi. ¹⁰ Ki oji do kaji kin, njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ndəri gine, taa dəji ta do ti ngay to. Adi e njé kəl ta je ki ta Luwə ti do kadi-kare ti ki Luwə ində dəe dana kəte adi səsi. ¹¹ *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti sangi kadi n-gəri se dəkagilo ki ra ə ne je kin a rai ne, ə ne je ki ban ə a rai ne dəkagiloe ti ki NDil Kirisi oji-de wa? Tadə NDil Kirisi ki mede ti toji-de dəkagilo kin kəte, loki əl ta do ko je ki Kirisi a ingə ki toji ki a re go ko ti*. ¹² Luwə adi nje kəl ta ki tae ti gəri tək, mbe ki n-ində tade ti kin e ki mba maji ləde əi je wa al, nə e ki mba maji ləsi ə iləi mbe kin. NGəsine njé kilə mbe Poy Ta ki Maji iləi səsi mbe kin ki takul təgi lə NDil Luwə ki Luwə ilə sie adi j dərə ti re. Mbe kin, malayka je ki dode ka sangi kadi n-gəri gine to.

Kində me do ti ki a ge ne ra ki ay njay

¹³ Tadə kin ə, kadi adi tagasi isi kəm, adi kəmsi ay njay kadi əri mbo ne ki maji ki ne ki majal naa ti. Kadi kində me do ti ləsi ba pəti e do kadi-kare ti ki Luwə a adi səsi, loki Jəju Kirisi a tee həy. ¹⁴ Səbi kadi səi njé təl rə go ta ti lə Luwə, bi uni go ngur darə ki kəte isi ndər səsi, loki isi day do rəsi ti bəy kin al. ¹⁵ Ningə, tək Luwə ki bar səsi e nje Kay NJay ka kin ə, səi je ka, kadi ayi njay me pa njiyəsi je ti pəti to. ¹⁶ MBata makitibi lə Luwə əl ə nə: «A səi dije ki kay njay, tadə mi ki Kay NJay*.» ¹⁷ Re me kəl ta je ti ləsi ki Luwə, isi bəri-e

Bawsi, e ki e Luwə ki nje gangi ta do dəw ti ki ra ki go kilə rae ti bi, or kəm dəw dana al ningə, maji kadi ne rasi e ki go bəl Luwə ti, dəkagilo ti ki isi ta mba je dənangi ti ne kin. ¹⁸ Ningə igəri maji tək e ki la ə se or ki əi ne je ki a tuji kin ə Luwə igə-n dəsi me ne ra je ti ki majal, ki kasi je iyəi adi səsi kin al. ¹⁹ Nə e ki məsi Kirisi ki gate dum ndogi, ə Luwə igə-n dəsi. Kirisi ki e tə ngon bati ki ne madi rae al, ta ne ki majal əde al to. ²⁰ Luwə mbəte, ində dəe dana kəte nō kilə ngirə duniya ti nu ki mbata kadi-kare kin, ningə tee ki dəe dəkagilo ti ki dəbəy ti, mbata maji ləsi. ²¹ E ki takul Kirisi ə, uni mesi adi Luwə, ki tee sie dan njé koy je ti, ə ade təba, mba kadi kadi-me, ki kində me do ti ləsi e ki do Luwə ti.

Njiyə lə ngan lə Luwə me ndigi-naa ti

²² Tək ayi rəsi njay, ki go rəbi təl rə go ta ti ki rojeti, mba kadi indigi ngakəsi je ki me Kirisi ti, ki kanji kadi kəm-naa, səbi kadi indigi-naa dansi ti, ki yo ki ne, ki me ki kay njay. ²³ Koji ki oji səsi sigi, e ki ta rəbi lə bawsi je ki njé koy kin al, nə e ki takul ne dibi ki a oy al, ki takul ta koy al ki a to ratata. ²⁴ MBata makitibi lə Luwə əl ə nə: «Dije pəti toi tə mbi kam be, Ningə majide pəti, to tə puti kam be to.

Kam ndole, pute jore,

²⁵ Nə ta lə Bəbe to lo tone ti ratata ki nō ti*.» Ta kin e Poy Ta ki Maji ki iləi səsi mbe.

2

MBal koy al ki dije ki kay njay

¹ Səbi kadi imbati ne ra je ki majal pəti, ki ta je ki ngom, ki kadi kəm-naa, ki jangi, ki kəl-naa ta ndil-naa ti. ² Adi bo ta lə Luwə ra səsi, tək bo mba a ra-n ngan je ki kasi be. E mba ki go ndil ti, e mba ki ay njay kadi ra səsi adi itəgi, iteei kaji ti. ³ Tək makitibi lə Luwə əl-n: «Inai Bəbe ki

rɔsi adi oi maje ki ngay[☆].» 4 Irɔi ki rɔ Bɔbe ti ki e mbal ki isi kɔm ba ki dije mbati-e tɔ nɛ ki majal, nɔ Luwɔ mbɔte tado gate e ngay ki rɔe ti. 5 Sɔi je ka, sɔi mbal je ki isi kɔm ba. Kadi ɔsi rɔsi ki naa ti kadi itɔli kɔy lɔ Luwɔ ki go ndil ti, kadi sɔi buti njɛ kijɔ mɔsi mba kijɔ nɛ mɔsi kadi-kare ki go ndil ti nɔl Luwɔ ki takul Jɔju Kirisi. 6 Tado ndangi me makitibi ti lɔ Luwɔ ɔi nɔ: «Oi m-mbɔti mbal ki gate e ngay, m-inde ɔe bo *Siyɔ ti. E mbal ki dɔ kum lo ti. Dɔw ki un mene ade ɔ nɛ ki rɔsɔl e tɛɛ dɔe ti al[☆].» 7 MBal kin e mbal ki gate e ngay rɔsi ti sɔi je ki uni mesi adi-e. Nɔ ki rɔ dije ti ki uni mede adi-e al, e mbal ki njɛ ra kɔy je mbati, ki tɔl mbal ki dɔ kum kɔy ti. E mbal ki nje tigɔ dɔw jigi ti ki nje kadi dɔw ɔsi[☆]. 8 Tigɔi-e jigi ti ɔsi tado mbati kun mede kadi ta ki rɔjeti. Ningɔ e nɛ ki sɔbi kadi a re dɔde be[☆]. 9 Nɔ sɔi je, sɔi gin dije ki mbɔti, sɔi njɛ kijɔ nɛ mɔsi je lɔ NGar, sɔi gin dije ki kay njay, sɔi dije ki Luwɔ indɔ sɔsi dɔ jine mba kadi ilɔi mbɛ kilɔ je ki ɔti bɔl ki ra. E ki ɔar sɔsi lo ki ndul tɛɛ sɔsi lo kunjɔ ti lɔne ki ay njay njay[☆]. 10 Sɔi ki kɔte sɔi dije lɔ Luwɔ al, nɔ ngɔsine sɔi dije lie, sɔi ki kɔte ingɔi koo kɔm-to-ndoo lɔ Luwɔ al, nɔ ngɔsine ingɔi koo kɔm-to-ndoo lie[☆].

Kisi nje kadi-me dan dije ti ki gari Luwɔ al

11 NGakom je ki njɛ ndigi lɔm, tɔki sɔi mba je ki isi dɔnangi ti tɔ ɔe lɔsi al, m-ilɔ dɔngɔm mesi ti kadi imbati ngur nɛ ra lɔ darɔ ki to rɔsi ti, isi rɔ ki rɔsi ki me ti. 12 Sɔbi kadi awi ki hal ki maji dan dije ti ki uni mede al, mba kadi re isi tɔti ta dɔsi ti tɔ njɛ ra majal je ka, ɔoi kilɔ rasi je ki maji ningɔ ilɔi tɔji dɔ Luwɔ ti ndɔ ti ki a re. 13 Ki mbata lɔ Luwɔ, sɔbi kadi ilɔi dɔsi gin tɔgi ti lɔ dije pɔti ki isi dɔ kɔɔe ti, adi e ngar ki bo ki isi dɔ kɔɔe ti pɔti, 14 ki njɛ kɔɔe je ki gine ti, ki

indɔ-de mba kadi indɔi njɛ ra nɛ je ki majal ɔji-de, ɔ ɔsi gon njɛ ra nɛ je ki maji. 15 Tado e ndigi lɔ Luwɔ kadi irai nɛ ki maji uti ta ta ki kɔl ki dɔ day ti lɔ dije ki mbɔ. 16 Kadi kilɔ rasi e kilɔ ra dije ki taa kiyɔ taa, ningɔ kadi taa kiyɔ taa lɔsi tɔl nɛ kuti dɔ majal al, nɔ kadi kilɔ rasi e kilɔ ra ɔɔ kilɔ je lɔ Luwɔ. 17 Kadi ɔsi gon dije pɔti, indigi ngakɔsi je ki njɛ kadi-me je, awi ki bɔl Luwɔ mesi ti, ɔsi gon ngar.

Bɔa je ki njɛ kadi-me

18 Sɔi ɔɔ kilɔ je, kadi ilɔi dɔsi gin tɔgi ti lɔ ɔasi je ki bɔl ki rɔjeti. Kadi ilɔi dɔsi gin tɔgi ti lɔ njɛ ki kalde maji ki sɔli lɔm lɔm par al, nɔ kadi ilɔi dɔsi gin tɔgi ti lɔ njɛ ki kalde ngɔ tɔ. 19 Tado e nɛ ki maji kadi, ki takul bɔl Luwɔ, dɔw uwɔ mene ngɔ me kɔ je ti ki ingɔ ki kanji kadi ra nɛ madi ki majal. 20 Loki indɔi sɔsi kindɔ nɛ ra ki majal, ɔ uwɔi mesi nga ɔ, se tɔɔa ri ɔ to ti noɔ wa? Nɔ kin ɔ re e nɛ ra ki maji ki isi rai ɔ re ki kɔ dɔsi ti, ɔ uwɔi mesi ngame ti ningɔ, e nɛ ki maji ki ta kɔm Luwɔ ti. 21 E ki mbata kin ɔ Luwɔ ɔar-n sɔsi, tado Kirisi e wa ki dɔne ingɔ kɔ mbata lɔsi. Ningɔ iyɔ nɛ kɔji kin adi sɔsi mba kadi tɔ uni dɔ njae. 22 Kirisi ki ra majal al, taa ta ki ngom tɛɛ tae ti nja kare al tɔ. 23 Loki dije taji-e, tɔl taji-de gogi al; loki dije adi-e kɔ, tɔl tɔ-de rɔ al. Nɔ iyɔ rɔne ji Luwɔ ti ki nje gangi ta ki dana. 24 Kirisi ki ɔy majal je lɔje dɔne ti dɔ kagi-dɔsi ti mba kadi j-oy dɔ majal ti ɔ j-isi ki dɔje taa mbata nɛ ra ki dana. E ki takul ndunɔ dɔ je lie ɔ ingɔi rɔ nga. 25 Tado kɔte itoi tɔ bati je ki ndɔmi rɔbi be[☆], nɔ ngɔsine, itɔli ki rɔ nje kul-si ti ki nje ngɔm darɔsi ti gogi.

3

Ta ki ɔji dɔ dɔne je ki ngawde je me kɔy ti

☆ 2:6 Ejay 34.9 ☆ 2:7 Pa je 118.22 ☆ 2:8 Ejay 8.14 ☆ 2:9 Tɛɛ ki taga 19.5-6; Ejay 43.20-21; Dɔtɔrɔnom 4.20; 7.6 ☆ 2:10 Oje 1.6, 9; 2.1, 23, 25 ☆ 2:25 Ejay 53.4-6

¹ Be tɔ ə, səi dәне je, sɔbi kadi iləi dəsi gin tɔgi ti lə ngawsi je, mba kadi re njé ki nà je dande ti mbati taa ta lə Luwə ka, ingəi-de adi Luwə ki takul pa njiyəsi, ki kanji kadi əli-de ta. ² Tado isi ooi ne rasi je ki to ay njay ki buki ki isi buki-de ti. ³ Sɔbi kadi mandɔ ki ra ləsi e ki gidi rɔ ti taga ne al. Adi e dɔ ki kuwə ki ndɔji ta, ki ningə je ki ra ki ɔr, ki kibi je ki gatide e ngay. ⁴ Sɔbi kadi mandɔ ki ra ləsi e ki ngame ti kəy, ki e mandɔ ki a tuji al ki hal ki səl ləm ləm, ki kisi-maje ki e ne ki gate e ngay ta kəm Luwə ti. ⁵ E be ə, dәне je ki kay njay ki kəte nu, ki indəi mede dɔ Luwə ti rai mandɔ, iləi dode gin tɔgi ti lə ngawde je. ⁶ J-o dәне kare tə Sara ki təl rəne go ta ti lə *Abirakam adi ɓar-e ɓane. NGəsine itəli ngane je, təki re irai ne ra ki maji, ki kanji kadi ne madi kare ra səsi ɓəl. ⁷ Be ə, səi ngaw dәне je ka sɔbi kadi isi ki nesi je, indəi kəmsi gode ti maji, tado əi dije ki tɔgide goto. Ɔsi gonde tado a ingəi kadi-kare kisi ki dɔ taa lə Luwə naa ti səsi. irai be mba kadi ne madi kare ɔgi səsi ta rəbi kəl ta ki Luwə al.

Rəbi ndigi-naa lə ngakonaaje

⁸ Ta təl ta ti, sɔbi kadi səi pəti, mər ta ləsi e kare, ta ki ga ləsi e kare, kadi indigi-naa tə ngakonaaje, kadi səi njé koo kəm-to-ndoo lənaa, ki njé dɔ səl. ⁹ Sɔbi kadi ugəi kirə majal ki majal al, ta kirə ne taji ki ne taji al tɔ. Sɔbi kadi səi njé njangi dɔ yo taa, tado e kin ə e ne ki Luwə ɓar səsi ki mbae. Luwə ɓar səsi mba kadi ingəi njangi dɔ ki un mindine kadi n-adi səsi.

¹⁰ Ningə ne ki makitibi lə Luwə əl ə to kin:

«Dəw ki ge kadi n-isi ki dәне taa maji,

Ən-oo maji ndәне je ki dɔnangi ti ne ɓa,

Sɔbi kadi ngəm ndonne dɔ kəl ta ti ki majal,

Ə ngəm tane dɔ kəl ta ngom ti tɔ.

¹¹ Kadi ɔsi rəne ngərangi kadi majal ti ə ra ne ki maji,

Kadi sangi kisi-maje ə uwə rəne ba me ti.

¹² Tado kəm Ɔaɓe e dɔ dije ti ki dana, Taa mbie to tagira kadi oo-n dɔ ta ki isi əli sie tɔ,

Nə isi ɔsi ta njé ra ne je ki majal*.»

Kuwə tɔgi ba me kɔ ti

¹³ Nə ə a ra səsi majal, loki itɔ rəsi kati me ra maji ti ə? ¹⁴ Re dije adi səsi kɔ mbata ne ra ki dana ki irai ningə, səi njé rənəl, ə kadi iɓəli-de al, ta kadi mər ta ləsi aw ki yo je ne je al. ¹⁵ Nə kadi ɔsi gon Kirisi ki e Ɔaɓe mesi ti. Kadi səi ɓasi ki dəkagilo je pəti kadi dəw ki ra ki dəji səsi gin kində me dɔ ti ləsi ɓa əli-e.

¹⁶ Ningə kadi əli-de ki mindi ki səl ləm, ki buki-naa ti. Kadi awi ki me kuwə ki ta ki ay njay, mba kadi re isi təti ta dəsi ti tə njé ra majal je be ka, njé kəl ta je ki majal dɔ ne ra ti ki maji ki isi rai kin, rəde səl-de. ¹⁷ Re e kin ə e ndigi lə Luwə ningə, kingə kɔ mbata ne ra ki maji e soti itə ne ra ki majal.

Jəju Kirisi ingə kɔ mbata lə dije pəti

¹⁸ Tado Kirisi e wa ingə kɔ nja kare ba ki nɔ ti mbata majal je lə dije. E ki e dəw ki dana, nə ingə kɔ mbata lə njé ra ne ki dana al, mba kadi re səsi rɔ Luwə ti. Təli-e me darəe ti, nə NDil ki kay njay təl tɔse ndəl adi isi ki dәне taa. ¹⁹ E ki tɔgi NDil ka kin ə aw-n biti ilə-n mbe Poy Ta ki Maji ndil dije ki isi dangay ti koo. ²⁰ Adi e ndil dije ki ndɔ ki kəte taji rɔ Luwə, loki isi-n səde dɔ ti dəkagilo ti ki Nuwe isi ra-n bato. Me batoe ti kin, kər dije ndəy ba, adi dije joo par ə awi ti ə aji ki takul man ki un-de ki taa*. ²¹ Man kin ɔji dɔ batəm ki isi aji səsi ngəsine. E mbata kər yoro je ki rɔ dəw ti kɔ al, nə e kun rɔ kadi Luwə ki me kuwə ki ta ki ay njay. Aji səsi ki takul ki Jəju Kirisi lo koy ti. ²² I lo koy ti aw

dɔrɔ ti, isi dɔ ji kɔ Luwɛ ti, ɔ be dɔ malayka je, ki ndɛgi nɛ kindɛ je ki go ndil ti ki awi ki kɔbe, ki tɔgi.

4

Gangi-naa ki majal

¹ Tɛki Kirisi ingɛ-n kɔ me darɔne ti, sɛi je ka kadi awi ki mɛr ta kin mesi ti tɛ nɛ kati lɛsi. Tado dɛw ki ingɛ kɔ me darɔne ti e dɛw ki goto me majal ti ki ra ngata. ² Goto me ti mba kadi ndɛgi ndɔ je ki nay nɔe ti, kisi ki dɔ taa lie e ki go ndigi ti lɛ Luwɛ bi ki ndigi ti lɛ darɔ al. ³ Adi asi be, dɔkagilo ngay isi ta nɛ ra ti ki majal tɛ dije ki gari Luwɛ al be. Irai majal me kaya ti, me ngur darɔ ti, me kasi ra ti, me kuso ki kay kadi ti, ki me yo ki ra ti ki to ra al. ⁴ Njɛ kun mede kadi Luwɛ al, ooi kadi e nɛ ki go ti al kadi imbati buki rɔsi me nɛ ra ti ki majal ki al dɔ lo kin sɛde, ɔ yɛ isi taji sɛsi. ⁵ Nɛ ɔ ri gin nɛ rade ki majal nɔ Luwɛ ti ki e basi kadi a gangi ta dɔ njɛ kisi ki dɔde taa ki njɛ koy je ba pɛti. ⁶ E mbata kin ɔ njɛ koy je ka ilɛi-de mbɛ Poy Ta ki Maji lɛ Luwɛ mba kadi go ta ki gangi ti ki Luwɛ gangi dɔde ti tɛ dije pɛti, kadi isi ki dɔde taa ki takul NDil tɛki Luwɛ wa isi-n ki dɔne taa be.

Maji kadi njɛ kaw-naa je isi kɛm

⁷ Dɔbɔy nɛ je pɛti e basi, ɔ kadi isi ki kɛm-kadi ki kɛm ki ay njay mba kadi ɛli ta ki Luwɛ. ⁸ Ningɛ kɛte nɔ nɛ je ti pɛti, kadi indigi-naa ndigi ki tingɛ bil dansi ti yo ki ne. Tado ndigi-naa uti dɔ kosi majal je[✧]. ⁹ Sɔbi kadi uwɛl-naa ki rɔ-naa ti me kɔy ti je lɛnaa ki yo ki ne, ki kanji ba ta. ¹⁰ Tɛki dɛw ki ra dansi ti taa-n kadi-kare ki Luwɛ ade, sɔbi kadi uni irai kilɛ mbata maji lɛ ndɛge je, tɛ dije ki njɛ ngɛm nɛ ki maji, adi e njɛ ngɛm kadi-kare je ki dangi dangi lɛ Luwɛ. ¹¹ Re dɛw isi ɛl ta ningɛ, kadi ɛl ta ki ta Luwɛ ti, re dɛw isi ra kilɛ bɛɛ ningɛ, kadi ra ki tɔgi ki Luwɛ ade, mba kadi Luwɛ ingɛ tɔba me nɛ

je ti pɛti ki takul Jɔju Kirisi ki tɔba ki tɔgi e lie ki dɔkagilo je ki dɔkagilo je. *Amen. ¹² NGakom je ki njɛ ndigi lam, re nɛ na ki ngɛ ngay tɛɛ dɔsi ti ka, kadi ɛti sɛsi bɛl adi oy tɛ nɛ ki mba al. ¹³ Nɛ kadi irai rɔnal yo tado kɔ ki ingɛ Kirisi, ɔ isi ingɛi sie, mba kadi tɛ sɛi me rɔnal ti ki bo ngay, ndɔ ti ki a re me tɔba ti lɛne. ¹⁴ Re dije taji sɛsi mbata lɛ Kirisi ningɛ, sɛi njɛ rɔnal, tado NDil tɔba, ki e NDil Luwɛ isi dɔsi ti. ¹⁵ Sɔbi kadi dɛw madi dansi ti ingɛ kɔ ki be kin al, adi e kɔ tɔl dɛw, ɔ se kɔ bogi, ɔ se kɔ nɛ ra ki majal, ɔ se kɔ kindɛ rɔ ta ti lɛ dije. ¹⁶ Nɛ re ingɛ kɔ mba kee nje kun go Kirisi ningɛ, kadi rɔe sɔl-e al, kadi ilɛ tɔji dɔ Luwɛ ti tɛ kilɛ mbata tɔ Kirisi ki ba dɛe ti. ¹⁷ Tado e dɔkagilo kadi ta ki gangi ilɛ ngirɔne, ningɛ a ilɛ ngirɔ dɔ dije ti lɛ Luwɛ. NGA kin ɔ re a ilɛ ngirɔne dɔje ti ningɛ, dije ki njɛ mbati tɛl rɔde go Poy ta ti ki Maji lɛ Luwɛ kam dɔbɔyde a to ban ɔ? ¹⁸ Makitibi lɛ Luwɛ ɔ nɛ: «Re ngɛ ki dɛw ki dana ngay bɔy taa kadi ingɛ kaji ningɛ, dɛw ki nje me ndul ki nje ra majal, se yɛe a to ban wa[✧]?» ¹⁹ Be ɔ, kadi njɛ ki isi ingɛi kɔ ki go ndigi ti lɛ Luwɛ, iyɛi rɔde ji Nje kindɛ nɛ je ti, ki e nje ka dana, ɔ nayi-naa ki lo me-maji ki ra ti.

5

Kilɛ lɛ nje kɔr nɔ njɛ kaw-naa je

¹ Ki ngɔsine kin, m-ilɛ dingɛm me ngatɔgi je ti ki isi dansi ti. Mi ki mi ngatɔgi madide, ki m-o lo kɔ je ki ingɛ Kirisi ki kɛm, mi, m-a mi lo tɔba ti ki dɛe a tɛɛ tɔ. ² Kadi uli njɛ kaw-naa je tɛ bati je ki Luwɛ ilɛ-de jisi ti. Kadi uli-de ki go kindɛ dɔ ti al, nɛ ki go me ndigi ti tɛki Luwɛ ndigi-n. Uli-de mba kingɛ-n la al, nɛ kadi e ki kadi rɔ ki tingɛ bil. ³ Kadi irai ngar dɔ njɛ ti ki Luwɛ ilɛ-de gin jisi ti kin al, nɛ kadi sɛi nɛ ndaji mbata ti lɛde yo taa. ⁴ Ningɛ loki Nje kul bati je ki bo a indɛ lo tɛɛ hɔy ba, a

ingəi jəgi təba ki ndolee a goto al.
⁵ Be tə ə, səi ngan je, səbi kadi iləi dəsi gin təgi ti lə ngatəgi je. Ningə səi je pəti, kadi də səl to dansi ti ki rə-naa ti. Tadə makitibi lə Luwə əl ə nə: «Luwə tə rə dije ki njé kun dəde taa, ə adi me-maji ləne e ki dije ki njé səl də*».
⁶ Səbi kadi isəli dəsi gin təgi ji Luwə ti ki NJe təgi, kadi tə un dəsi taa dəkagiloe ti ki əji.
⁷ Ōri taga je ləsi iβuki də Luwə ti, tadə e ə isi ində kəmne gosi ti.
⁸ Səbi kadi isi də njasi ti ki kəm ki kay njay, tadə nje bə ləsi, nje majal a njiyə ki lo, nq tə bəl ki a sangi dəw kadi tə n-ribe be.
⁹ Ai də njasi ti ngame kadi-me Luwə ti ləsi, itai-e rə. Tadə igəri bəti, ngakəsi je ki njé kadi-me je pəti ki dənangi ti, isi ingəi ko kə ki isi ingəi kin tə.
¹⁰ A ingəi kə dəkagilo ndəy be, nə Luwə ki me-maji pəti e lie, ki bar səsi ki me təba ti ləne ki dəbəye goto, ki takul Kirisi, a təl ində səsi maji gogi, a adi ngirəsi nga, a adi səsi təgi, ta a adi ai də njasi ti ba tə.
¹¹ Kadi təgi e lie ki dəkagilo je ki dəkagilo je. *Amen!

Dəbəy ta ki kuwə ji-naa

¹² NGon makitibi ki m-ndangi m-adi səsi kin, nje ra səm kadi m-ndangi e Silbə (Silasi)*, ki m-o-e tə ngokoje ki a dana. M-ndangi m-adi səsi kadi m-ilə-n dingəm mesi ti, ə m-əji səsi m-adi igəri təki e me-maji ki rəjeti lə Luwə ə uni rəsi adi ki mbae.
¹³ *NJé kaw-naa je ki *Babilon ti, ki əi njé ki Luwə mbəti-de, uwəi jisi, taa ngonm Marki* ka uwə jisi tə.
¹⁴ M-dəji səsi kadi uwəi ji-naa kuwə ji ki təji ndigi lə ngakonaa je. Ningə kadi kisi-maje lə Luwə e səsi naa ti, səi pəti ki səi lə Kirisi.

Makitibi ki kɔ̄ joo ki Piyar ndangi

*Ta ki dɔ makitibi ti ki kɔ̄ joo ki
Piyar ndangi*

Dije ki Piyar ndangi makitibi kin adi-de, ɔi njé kun go Kirisi wa ba pəti (1.1). NGa ningə, ne ki bo ngay ki uwə me Piyar, e rɔ ki dije ki njé kilə lo ki ne ndo ki ɔsi ta Poy Ta ki Maji ki rojeti. Dijee kin turi dan njé kaw-naa je ti, ra adi pa njiyə njé kaw-naa je to biriri. Ne kare ba ki a ra kadi dəw a dum-n-de, e ta kadi dəw gər Luwə ɔi ki Jəju Kirisi gər ki rojeti, təkɔ̄ njé ki ooi Kirisi ki kəmde nim, ooi ne ndo lie ki mbide nim, əlii tae.

Go ta kuwə ji-naa ti (1.1-2), Piyar a dɔ hal ti ki kadi nje kun go Kirisi aw-n me pa njiyəne ti nim, a dɔ təl rɔ go ndu Luwə ti nim, təkɔ̄ njé ki ooi Kirisi ki kəmde əlii tae (1.3-21). Ningə go ti, Piyar əl ta ki tɔgine ngay, ɔr-n gin njé kilə lo ki ne ndo ki ngom (2.1-22). Əl ta dɔ ne kare ti ki to ta dangi me ne ndo ti ləde lo kaye ti ki 3, ɔji-n dɔ mbə ki isi mbəi ki dije ki njé nginə təl Kirisi. MBəi səde ɔi nə dəw oo Kirisi ki a təl re al. Ningə dɔ ta ti ləde kin, Piyar əl ə nə kin ə re Kirisi təl law al 6a, ɔji dɔ kore me lə Luwə ki iyə dəkagilo adi dije ngay kadi əli ta dɔ rɔde ti ingəai kaji.

Njé kilə lo ki ne ndo je ki ngom kin toi ki dəkagilo je pəti, adi ta ki Piyar ndangi me makitibi ti ləne ki kɔ̄ joo kin, e ta ki tɔge to ki dəkagilo je pəti. Piyar ilə dingəm me njé kadi-me je ti kadi awi ki kəte kəte me gər Bəbe ti, 6i kadi iyəi rɔde adi dəw buki-de wale ki ne ndo je ki kəme goto kin al.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Simo Piyar ki nje ra kilə 6əə, ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ə m-ndangi makitibi kin. M-ndangi makitibi kin m-ilə-n madi səi njé je ki, ki go rəbi

ne ra ki dana lə Luwə, ə se Nje kaji-je Kirisi, ingəi kadi-me ki maji ngay tə yaje be. ² Kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə to mbar mbar ki dɔsi ti, ki go rəbi gər ki igəri Luwə ɔi ki Bəbe ləje Jəju Kirisi təkɔ̄ rojeti kin.

Bar ki Luwə bar-je ki kəti ki kəti-je

³ Me tɔgi Luwə ti kin ə, Bəbe adi-n-je ne je pəti ki j-awi ki ndooe mbata kisi ki dɔ taa ləje me 6əl Luwə ti. Təkɔ̄ rojeti, ra adi ji gər-e e ki 6ar-je mba kadi je naa ti sie dɔ kəsi-gon ti lie ki kilə rae ki maji. ⁴ E be ə, adi-je ne maji je ki ndoləi ngay taa ki ndade e ngay tɔ ki un-n mindine, mba kadi loki ingəi-de 6a, a asi kadi aji rəsi ta ngur ne je ti ki njé tuji dije ki dɔnangi ti ne. Ningə a indəi rəsi naa ti ki Luwə dɔ ji kise ti ki go kee Luwə ti. ⁵ Ki mbata kin ə, irai ki tɔgisi ba pəti kadi dɔ kadi-me ti ləsi, iləi pa njiyə ki maji dɔ ti, ningə dɔ pa njiyə ki maji ti, iləi gər Luwə ki rojeti dɔ ti. ⁶ Dɔ gər Luwə ki rojeti, maji kadi iləi kində dɔ rəsi ti dɔ ti, dɔ kində dɔ rəsi ti, iləi kuwə tɔgi ba me ne na je ti dɔ ti, ningə dɔ kuwə tɔgi ba me ne na ti, iləi ne ra ki go lo 6əl Luwə ti dɔ ti. ⁷ Dɔ ne ra ki go 6əl Luwə ti, maji kadi iləi ndigi ngakoje je dɔ ti, ningə iləi ndigi-naa dɔ ndigi dije pəti dɔ ti. ⁸ Re awi ki hal je kin mesɔ̄ ti ngay, ə re tɔgi ki kəte kəte ningə, Luwə a adi səsi tɔgi me kilə ki ra ti. Ba a asi kadi awi ki kəte kəte me gər Bəbe ti ləje Jəju Kirisi. ⁹ Nə re dəw madi aw ki hal je kin rone ti al ə, lo kadi a oo lo ay njay goto. Ba a to tə dəw ki nje kəm tə be. Mee oy dɔ ti kadi Luwə tɔgi majal je lie ki isi me ti kəte kin kɔ̄. ¹⁰ E be ə ngakom je, uwəi tɔgisi ba mba kadi irai adi 6ar ki Luwə 6ar səsi ki kəti ki kəti səsi kin to tə ne ndam al. Re irai be ningə, ne ki a ra ne kadi a osi me majal ti a goto. ¹¹ Be ə, ta rəbi kɔ̄be ki a to ratata, a tɔtə tati pay pay nosi ti, adi e kɔ̄be lə Bəbe ləje ə se Nje kaji-je Jəju Kirisi. ¹² MBata kin ə, m-a m-ole mesɔ̄ dɔ ne je ti kin taa taa. Təkɔ̄ rojeti igəri-

de adi ingangi me ta ki rɔjeti ki itaai kin ki bɛlme ngata. ¹³ Nə m-o kadi e ne ki go rabe ti kadi m-ole mesi dɔ ne je ti kin taa taa kadi isi kəm ba ki dɔkagilo je pəti, ki mi-n ki dɔm taa dɔnangi ti ne bəy. ¹⁴ M-gər kadi dɔkagilo koym nay basi. Bəbe ləje Jəju Kirisi wa ə tɛɛ ki dɔe adi-m gər. ¹⁵ M-a m-ində tɔgi dɔ rəm ti ki rəbi je ki dangi dangi mba kadi re go koym ti ka, asi kadi olai mesi dɔ ne je ti kin par par.

Ta lə dije ki njé koo tɔji lə Kirisi

¹⁶ Təki rɔjeti, loki j-adi igəri ta lə re me tɔgi ti lə Bəbe ləje Jəju Kirisi, j-ində ngirəje dɔ su je ti ki kidə ki maji maji lə dije kam ə, j-əl-n səsi ta je kin al. Nə j-o ndole ki əti bəl ki kəm je. ¹⁷ Oyo, Luwə ki Bawje ade kəs-gon nim, taa ilə tɔji dɔe ti nim ta, dɔkagilo ti ki Luwə ki aw ki piti kə əti bəl ade oo ndu ta ə nə: «E kam e NGonm, nje ndigi ləm, ki rəm nəl-m dɔe ti ngay.» ¹⁸ Ningə je wa j-o dɔ ndu ki j dɔra ti kin ki mbije, loki je naa ti ki Jəju dɔ mbal ki ay njay ti[☆].

¹⁹ Bəy taa, j-aw ki ta je lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti ki asi kadi j-ində ngirə je dɔ ti ngə. Maji kadi uri mbisi go ta ti kin maji. Təki rɔjeti, ta kin to tə por lambi ki unji lo ki ndul kururu ti be. Unji ratata kadi kunji lə kadi re. Ningə kadi kunji lə Kirisi unji ngamesi, təki me ki ta gin lo ti, adi lo unji-n dɔ dɔnangi ti kin be.

²⁰ Kəte nɔ ne je ti pəti, maji kadi igəri ta kin ay njay: dəw madi kare ki asi kadi ɔr me ta ki e ki ndangi me makitibi ti lə Luwə kin ki ne gər ləne ki sɔbi dɔne goto. ²¹ Təki rɔjeti, njé kəl ta je ki Luwə ti ki əli, əli ki go ndigi ti lə dəw al. Nə e NDil ki ay njay ə sɔsi dije adi əli ta ki ta Luwə ti.

2

Njé ndo ne je ki ngom

¹ Dɔkagilo ti ki kəte ka, njé ngom je ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta je

ki ta Luwə ti əi dan ngan *Isirayəl je ti nɔɔ; be tɔ ə, njé ndo ne je ki ngom a tɛɛi dansi ti tɔ. A rəi ki ne ndo je ki ngom dan dije ti ki kanji kadi gəri, kadi a buki-de kə, ningə a mbati Bəde ki nje taa dɔde ji majal ti. Lo kin ti, a ndəri tuji ki a re ta ji naa ti ne ki dɔde ti. ² Dije ngay a uni gode me kaya je ti ləde, ningə kilə rade a ra adi dije a indai njade dɔ ne ki rɔjeti, ibəi nangi. ³ Ki mbata ra ta la ləde ki ngay, a adi səsi ki taje ki tade ti kadi taai ne maji je ləsi jisi ti. Ningə dɔkagilo ti ki mari nu bəy ə, Luwə ində dɔ ta ki gangi ləde naa ti taa tuji a ibə-de nangi busi tɔ. ⁴ Təki rɔjeti, malayka je ki rai majal kəte, Luwə iyə-de kare ki kanji gangi ta dɔde ti al, nə buki-de lo kingə kɔ ti ki əti bəl. Dɔɔ-de ki kulə gindi me lo ki ndul kururu ti. Ningə lo kin ti ə, isi ngəm-de ti mba ngəm-n ndo gangi ta. ⁵ Taa Luwə iyə dije ki kate ki kanji gangi ta dɔde ti al tɔ. Be ə adi man kɔ ki əti bəl re tuji dije ki majal ki rosi dɔnangi. Nə ke ə, aji Nuwe ki ilə mbɛ ne ra ki dana, taa aji dije ki rangi ki me kəy ti lie siri tɔ[☆]. ⁶ Luwə gangi ta koy dɔ bɛ bo je ti ki Sodom ki Gomər, ningə tuji-de ki por ki ro-de raki raki adi təli bu por. Ne kin to tə ne ndo ki a re dɔ dije ti ki njé bəl Luwə al[☆]. ⁷ Nə aji Loti ki nje ra ne ki dana, ki to rəe ngay ki mbata hal njé sangi-naa kaya ti ki osi dɔ ta ti je ki njé təl dije ki me bɛ bo je ti kin[☆]. ⁸ Dɔkagilo ti ki Loti ki nje ra ne ki dana ka kin isi-n dande ti, oo ne je ki isi rai ki ta je ki isi əli, kada je ki kondɔ je, adi me tuji mbata hal kilə rade ki to lo ra ti al. ⁹ Be ə, Bəbe asi kadi taa dije ki njé bəl-e ilə-de taa dɔkagilo kɔ je ti. Ningə asi kadi ngəm dije ki njé ra ne ki majal mba kadi ində əji-de ndo gangi ta ti tɔ. ¹⁰ Ki bo ngay, a gangi ta dɔ njé je ti ki njé təl rade go ngur darode ti ki go ji kiside ti yo, ə kidi

☆ 1:18 17-18: Mt 17.1-5; Mk 9.2-7; Lk 9.28-35 ne je 19.24 ☆ 2:7 Kilə ngirə ne je 19.1-16

☆ 2:5 Kilə ngirə ne je 6.1-7.24 ☆ 2:6 Kilə ngirə

togi kobe ki dana la Luwa. Əi dije ki njé kuwə kul rəde, ningə ne ində ta ki ngə tade ti, adi bəli al kadi əli ta je ki mal də ne kində je ti la Luwa ki isi dərə tə ne pəti je lie. ¹¹ Nə malayka je wa ki togide itə togi njé ndo ne je ki ngom say kin ka gangi ta dode al nim, taa taji-de nō Bəbe ti al nim tō. ¹² NGa ningə dije ka kin rai tə da je ki wale, ki ku dode goto be, ki oji-de mba kadi e ki kuwə-de ə kaw təl-de par. Əli ta ki mal də ne je ti ki gəri-de al. Luwə a tuji-de təkə dije isi təl da je kam be. ¹³ Kılə rade je ki majal ki isi rai wa kin ə a təl ne kigə go jide. Əi dije ki nəl-de ngay kadi ooi maji rəde dan kadi nda ti. Kiside ta ne kuso je ti səsi, loki isi ədi səsi ki ngan ta je ki tade ti kin e ne ki to njé, e ne ki to rəsəl.

¹⁴ Re ə nə igō kəmde 6a, 6o sanginaa kaya ti ə rosi mede. Bə ra majal to mede ti par par, isi buki dije ki togide ki go ndil ti goto, wale. Mər ta je ləde e də rəbi kingə la ti ki go rəbe ti al ki dəkagilo je pəti. Əi dije ki ndəl la Luwə e dode ti. ¹⁵ Loki tusi rəbi ki rəjeti iyəi ka kin 6a, uri wale, uni rəbi ki go Balam ti ki ngon la Bewor. Balam ki nəl-e ngay kadi taa la ran majal, ¹⁶ nə Luwə kəl sie ki mbata majal lie ki ra. Be ə ngon kō koro ki e da, əl ta al, nə əl ta gangi-n nje kəl ta ki ta Luwə ti Balam, dō kilə ra ti ki mbə lie. ¹⁷ Dijee kin toi tə man ki ij kam be, toi tə kil ndi ki nəl ndr-e aw sie kam be. Luwə ində dō lo ki ndul kururu dana mbata ti ləde. ¹⁸ Əli ta je ngay ki kəme goto ki də-naa ti. Uni kilə rade je ki go koo ngur darə ti, ədi dije ki ta ji naa ti ne bəy, tēji pati pati ta kuwə madi ti ki dije ki njé njiyə njiyə ki go rəbe ti al. ¹⁹ Əli-de təkə e rəbi kingə də, nga ningə əi je wa əi bəə je lə ngur darə ki isi tuji-de kō yo. Tado dəw ki ra ka e bəə lə ne ki uwe gin təgine ti. ²⁰ Ki oji dō dije ki tēji kō gin ne ra je ti ki to njé ki dənangi ti ne ki go rəbi gər Bəbe ləje ki e Nje kaji-je Jəju

Kirisi kin, re təl awi iləi dode gin ne je ti kin gogi bəy, adi oī be dode ti 6a, ji kiside ki gogi ne kin a majal ngay itə e ki kəte bəy. ²¹ Tado e soti ngay mbata ti ləde kadi gəri rəbi ne ra ki rəjeti al, kadi gəri bəy taa təl tusi ndu-kun ki ay njay ki ingəi kin iyəi. ²² Ningə ne ki tēj dode ti kin e ta ki rəjeti ki to me tər ta ti ki ə nə: «Bisi təl aw ta təmō ti ləne gogi», ə se «Kosongi, tēj ki lo ndogi man ti be par ə təl aw rogi bər ti gogi.»

3

Bəbe Jəju Kirisi a təl re

¹ NJé ndigi je ləm ki ngay, e kin e makitibi ki kō joo ngata ə m-ndangi m-adi səsi kin. Ningə me makitibi ti ki joo ki m-ndangi m-adi səsi kin, m-sangi kadi m-ole mesi də mər ta ti ki maji ki ne ndo je. ² M-dəji səsi kadi adi mesi ole dō ta je ti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki əi dije ki dana əli kəte kin nim, taa dō ndu-kun ti la Bəbe ləje, Nje kaji-je, ki njé kaw kilə je adi səsi kin nim tō. ³ Ne ki dəsəy, maji kadi indəi dəsi ti maji təkə me ndo je ti ki dəbəy ti ə, a oī dije ki kilə rade e kilə mbə ki naa par ki a tēji kadi mbəi səsi. A rai ne je ki go ndigi ti lə darəde, ⁴ ningə ə əli əi nə: «E al ə əl ə nə n-a n-re ə? NGA a ra ban tōy ə j-o-e al ə? Ka je oyi mari nu ba, nə ne je pəti toi təkə toi lo kilə ngirəde ti nu wa kin ba ə toi kin!» ⁵ Lo kin ti, gəri bəti, nə mbati kadi gəri təkə e Luwə ə ində dərə əi ki dənangi ki ta ki tane ti mari nu ba. Luwə gangi dənangi naa ti ki man, ningə adi dənangi tēj a dangi dan man ti. ⁶ Ba e be tō ə, ndo ki Luwə tuji-n dije ki kəte kō ki man kō ki bo ngay. ⁷ NGA ningə ki oji dō dərə əi ki dənangi ki bəne kin, ta lə Luwə ki kare wa kin əl təkə Luwə ində-de adi isi nginəi por ki kadi a o-de. Toi isi nginəi ndo gangi ta ki kadi Luwə a tuji-n dije ki njé mbati təl rəde go ndue ti. ⁸ NGA ningə ne kare

✧ 2:16 Kor Isirayal je 22.4-35

✧ 2:22 Tər ta je 26.11

✧ 3:6 5-6: Kilə ngirə ne je 1.6-9; 7.11

ki kadi səi nje ndigi je ləm indəi dəsi ti maji, e kadi igəri təkı ki rə Bəbe ti, ndə kare to tə ɓal ki dibi, ə ɓal ki dibi to tə ndə ki kare be to. ⁹ Bəbe ɔy lo kəji ndigi ra ti ləne, təkı dije madi gai kin al. E kisi ə isi də ti səsi, tado ndigi kadi dəw madi tuji al, nə kadi dije pəti ingəi dəkagilo kadi iyəi rəbi njiyəde je ki majal kə. ¹⁰ NDə lə Bəbe a re təkı nje ɓogi a re-n kam be. Ningə ndəe ti kin, dərā a goto kə ki təgi ki to ɓəl ngay. Nə kində je ki dərā ti por a ro-de kə, ningə dənangi ki nə je ki dije rai-de me ti kin, Luwə a gangi ta dəde ti to. ¹¹ E be ə, təkı nə je kin pəti a gotoi, səbi kadi səi a səi dije ki toi ban ə? A səi dije ki pa njiyəsi e dana, dije ki njé ɓəl Luwə. ¹² Səbi kadi a ingəmi ndə lə Luwə, ningə kadi isangi rəbi kadi re kalangi. NDəe ti kin, e ndə ki por a ɔ dərā ro-e raki, ningə nə kində je ki dərā ti a lej me por ti jipi to. ¹³ J-əi je ɓa, təkı Luwə un-n ndune adi-je, j-a ji nginəi ta dərā ki sigi əi ki dənangi ki sigi[☆] ki kadi nə ra ki rəjeti a ɔ ɓe me ti.

¹⁴ E mbata kin ə, njé ndigi je ləm, me nginə ta ndə re Bəbe ti kin, maji kadi indəi təgi də rəsi ti kadi səi dije ki kay njay, dije ki ta goto dəde ti nɔ Luwə ti, kadi lapiya e dansi ti sie. ¹⁵ Maji kadi igəri təkı kisi də ti lə Bəbe kin adi səsi dəkagilo kadi ingəi kaji. Ningə e ko ta wa kin to ə ngokəje, nje ndigi ləje Pol ndangi-n makitibi adi səsi ki gosi ki Luwə ade. ¹⁶ Ningə e wa kin to ə e ta ki ndangi me makitibi je ti lie pəti, loki əl ta ki də ta je ti ki m-əl kin. Ta je lie ki madi, lo gər mee nga ngay, adi dije ki isi day, dije ki ai də njade ti me kadi-me ti al, mbiri me ta lie təkı mbirii ndəgi ta je ki me makitibi ti lə Luwə ka kin be to. Ra-e ki be kin a re ki tuji də darəde ti əi je wa.

Ta kəji ki dəbəy ti

¹⁷ Ki ɔji dəsi, səi njé ndigi je ləm ki ngay, m-ndəji səsi ngata. Ningə maji kadi adi kəmsi ədi də rəsi ti, ɓi

adi dije ki njé mbati təl rəde go ndu Luwə ti, ki uri wale kam, ndəri səsi gode ti, ki ta ngom je ləde, adi iyəi də rəbi ki maji ki ai ti kin kə al. ¹⁸ Nə ki kadi irai, e ta kadi awi ki kəte kəte me nə ra ti ki nəl Bəbe ləje Jəju Kirisi ki e nje kaji-je, ki me gər-e ti. Ningə kadi dije iləi təji dəe ti, ɓone ki lo ti, biti ki nɔ ti! *Amen!

☆ 3:13 Ejay 65.17; 66.22

Makitibi ki dɔsay ki Ja ndangi

Ta ki dɔ makitibi ti ki dɔsay ki Ja ndangi

Dəw ində tɔ Ja dɔ makitibi ti kin al, nə njé ki kəte gəri maji kadi makitibi je mıtə e Ja ə ndangi-de. E ki dɔsay kin əji-je ne madi kare dɔ dije ti ki nje ndangi makitibi ndangi adi-de al. Ne kare ki 6a, nje ndangi makitibi tɔji ndaji ne je madi ki rɔ njé kaw-naa je ti ki makitibi kin sɔbi dɔde adi j-o. Njé kaw-naae je kin, njé ki əli əi nə n-əi njé ra kilə lə Luwə, ki ndəmi rəbi kadi-me Kirisí rai-de majal ki ne ndo je ki ngom. Rai-de majal təkí j-o-n rɔ njé kaw-naa je ti lə Kirisí ngay go koy Kirisí ti. E mbata kin ə, nje ndangi makitibi ilə jine dɔ ne je ti joo me makitibi ti ləne:

Kilə dingəm me dije ti ki ndangi makitibi adi-de kadi njiyəi me kində rɔ naa ti ki rɔjeti ki Luwə nim ki NGone Jəju Kirisí nim. Ningə e ne ki sɔbi kadi a tɔji me ndigi-naa ti dande ti.

Rɔ ki ne ndo ki go rəbe ti al ki ə nə dɔnangi ki je me ti kin e dɔnangi ki rosi ki majal bi Kirisí ki e NGon lə Luwə asi kadi a təl rɔne dəw ti re me ti al. Njé ndo ne je ki ngom kin əli təkí Jəju ki dɔnangi ti ne e dangi ki Kirisí ki e dəw ki Luwə mbəte. Əli əi nə Kirisí e dəw ki me ndil ti par bi dəw a oo-e al. Taa təli əli bəy tɔ təkí re dəw gər Luwə ki rəbi ne gər ləne, 6a ingə kaji par ngata, bi e ta kadi go ti ə dije ndigi-naa je, rai ne ki go rəbe ti wa taa al ngata. Ningə əi je kin əi ne ndo je ki go rəbe ti al ki ilə kagi nɔ Poy ta ti ki Maji, ə kadi e ki rɔ səde.

Nje ndangi makitibi ilə ngirə ta ləne ki ne ki uwə mee ki e kadi tɔgi njé kadi-me je me kində rɔ naa ti ki sɔbi kadi indəi-naa ti ki Luwə nim ki Jəju Kirisí nim kin, taa me kində rɔ naa ti dande ti nim tɔ (1.1-4). Lo kin ti, sɔbi kadi ai dana me naji ki ma ti ki njé ki ooi Kirisí ki kəmde nim, ooi ta lie ki mbide nim mai kin. Nje ndangi makitibi dəji njé ki dangi makitibi kin adi-de kadi njiyəi me kunji ti, tadɔ Luwə e kunji. Ningə e mbata kin ə, sɔbi kadi rai kilə ki ndu-kun ki dɔ ndigi-naa ti (1.5-2.17). Go ti, nje ndangi makitibi əl təkí njé tɔ rɔ Kirisí ki tɔgide ngay a jii taa, ningə əi njé ngom je ki a naji təkí Jəju e Kirisí ki Luwə mbəte kin al (2.18-29). Ba a nɔɔ ole mede dɔ ti təkí njiyə me ne ra je ti ki rɔjeti, me ndigi-naa ti yo je ki ne je, ki me ka dɔ nja ti ki Jəju Kirisí kin ə e ne je ki tɔji kadi je ngan lə Luwə təkí rɔjeti (3.1-24). Go ti, nje ndangi makitibi tɔji-de rəbi kər kəm ne ki rɔjeti al ki ne ki rɔjeti naa ti, 6a təl re dɔ kɔ ta ti ki dɔ ndigi-naa ti ka kin bəy. Əl-de təkí ke dəw lə Luwə e ndigi-naa, tadɔ Luwə e nje ndigi dije (4.7-21). Ja təl ta makitibi ləne ki kilə ji dɔ ne ti ki bari-e kadi-me ki nje tətí rɔ, taa təl re dɔ ngongi ta je ti madi tɔ (5.1-21).

Makitibi kin e makitibi ki ilə jine dɔ rəbi njiyə ki Kirisí ti adi ay njay. Adi tɔgi njé kun go Kirisí me mər ta je ti ləde, taa ra səde kadi əsi ne ndo ki go rəbe ti al ki a ur ki dəw wale kin ngərangi nim, ilə dingəm mede ti kadi gəri lo dɔ rɔde naa ti ki Jəju nim, ki ndigi-naa nim tɔ.

Ta Kaji

¹ Ne ki e lo kilə ngirə ne je ti[☆], ne ki j-o ki mbije, ne ki j-o ki kəmje, ne ki ji gɔ kəri kəri, ne ki jije ədi, e ta kaji ki biti ki nɔ ti. ² Kaji kin ədi rɔne adi j-o-e ki kəmje; ji ma naji lie. Ningə e mbata kin ə, j-isi j-ilə səsi mbə kaji ki kəte e kadi Bawje Luwə ti, 6a go

ti, e ki tēē ki dōe kadi-je. ³ Nē ki j-o ki kāmje nim, j-o ki mbije nim, ə səi ka j-ilə səsi mbēe tō. Lo kin ti, a indəi rōsi naa ti səje dō me kasi-naa ti ki j-aw-n ki Bawje Luwə nim, ki NGone Jəju Kirisi nim kin. ⁴ Ningə ji ndangi makitibi kin j-adi səsi kadi rōnəl ləje asi-naa tapi.

Njɪyə me kunjɪ ti

⁵ Luwə e kunjɪ, ngon til ki ndəy be ka goto rōe ti, ningə e kin ə e ta kilə mbē ki j-ingə ta Jəju Kirisi ti ə je j-ilə səsi mbēe. ⁶ Kin ə re j-əli j-əi nə meje e naa ti ki Luwə, ningə j-ai nōō ji njiyəi me til ti bəy ə, j-əi njé ngom je, nē ki rōjeti goto rōje ti. ⁷ A re ji njiyəi me kunjɪ ti təkɪ Luwə wa e-n me kunjɪ kin be ba, me je e naa ti ki naa nim, taa məsi Jəju ki NGone togi majal je ləje pəti kō tō.

⁸ Kin ə re j-əli j-əi nə ji rai majal al ə, j-isi j-ədi rōje j-əi je wa, taa nē ki rōjeti goto rōje ti tō. ⁹ Nə re ji tēē taje dō majal je ti ləje ə, Luwə ki e dəw ki yəti ndune al nim, e dəw ki dana nim kin a iyə go majal je ləje kō, taa a bər ra go ti al je ləje pəti kō tō. ¹⁰ A kin ə re j-əli j-əi nə j-əi njé ra majal je al ə, ji bari Luwə nje ngom, ningə ta lie ka goto meje ti tō.

2

Kirisi, nje ra səje

¹ NGanm je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi mba kadi osi me majal ti al. A kin ə re dəw madi osi me majal ti ə, j-awi ki nje naji ta dōje ti ki isi kadi Bawje ti nō, adi e Jəju Kirisi, ki e dəw ki dana. ² Tadō e e ə un rōne ilə kō adi koy mbata majal je ləje. Ningə e mbata majal je ləje par al, nə mbata majal je lə dije pəti ki dōnangi ti ne.

Təl rō go ndu-kun ti ki bo ngay, ki e ndigɪ-naa

³ Re ji təl rōje go ndu-kun je ti ba, j-asi kadi j-əli ki me ki tɪ kati təkɪ ji gəri Luwə. ⁴ Dəw ki əl ə nə: «M-gər Luwə», nə təl rōne go ndu-kun je ti

lie al, dəwe kin e nje ngom, ta ki rōjeti goto rōe ti. ⁵ Nə re dəw təl rōne go ndu Luwə ti ba, ndigɪ Luwə adi asi-naa tapi. Lo kin ti, j-a ji gəri ki me ki tɪ kati kadi meje e naa ti ki Luwə. ⁶ Dəw ki əl ə nə mene e naa ti ki Luwə ba, səbi kadi dəwe kin njiyə təkɪ ndō ki Jəju njiyə-n kin be.

⁷ Madim je, njé ndigɪ je ləm ki ngay, e ndu-kun ki sigi ba m-ndangi m-adi səsi al, nə e ndu-kun ki to mari nu, ki ingəi lo kilə ngirə kində nē je ti nu wa kin*. NDU kune ki to mari nu kin, e ta wa ki osi mbisi ti kəte nu kin. ⁸ Nə m-təl m-əl bəy tō m-ə nə e ndu-kun ki sigi ə m-ndangi m-adi səsi. Ningə kee ki rōjeti, dəw oo ki rō Kirisi ti nim ki rōsi ti nim, tadō til də kō, adi kunjɪ ki rōjeti ngata ə isi unji.

⁹ Dəw ki ə nə n-isi n-njɪyə me kunjɪ ti, nə a dō ti nōō isi osi ngokone ta ba, dəwe kin e me til ti wa bəy. ¹⁰ Dəw ki ndigɪ ngokone, e me kunjɪ ti, nē madi kare ki to rōe ti ki kadi a ra adi osi goto. ¹¹ Nə dəw ki isi osi ta ngokone, e me til ti; isi njiyə me til ti, gər lo ki isi aw ti al, tadō til dibi kəme ti.

Kəsi rō ngərangi ki nē ra je ki dōnangi ti ne

¹² NGanm je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tadō majal je ləsi e ki kiyə go kō ki takul Jəju Kirisi. ¹³ Njé koji-m je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tadō igəri dəw ki e kəte lo kilə ngirə nē je ti. NGan basa je ki ngan madi je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tadō itəti rō nje majal.

¹⁴ NGanm je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tadō igəri dəw ki e Bawje. Njé koji-m je, m-ndangi makitibi m-adi səsi tadō igəri dəw ki e kəte lo kilə ngirə nē je ti. NGan basa je ki ngan madi je, m-ndangi makitibi m-adi səsi tadō tōgɪsi e ngay, ta lə Luwə uwə lo kisi mesi adi itəti rō nje majal. ¹⁵ Adi nē ra je ki majal ki dōnangi ti ne kin uwə mesi al, taa adi mər ta je ki dōnangi ti ne

* 2:7 Ja 13.34

uwə mesi al nım tɔ. Kın ə re ne ra je ki dɔnangi ti ne uwə me dəw ə, dəwe kin lo kadi a ndigi Luwə goto. ¹⁶ Tado, ne ra je ki majal ki dɔnangi ki ai: ngur ra ndigi lə darɔ, ki kəmənda, ki kində gu ki ne kingə je ki dɔnangi ti ne kin, ne je kin pəti ij rɔ Bawje Luwə ti al, nə ij dɔnangi ti ne. ¹⁷ NGa ningə dɔnangi ki ngur ne ra je ki majal ki me ti kin pəti a dəi, nə dəw ki nje ra go ndigi ti lə Luwə a isi ki dɔne taa biti ki nɔ ti.

¹⁸ NGanm je, j-əi dɔbəy ndɔ ti ngata. Ningə əli adi oi təkɪ nje tɔ rɔ Kirisi a re, nga ningə ki basine kin, dije ngay ki njé tɔ rɔ Kirisi a njiyəi ne. Lo kin ti, ji gər kadi je dɔbəy ndɔ ti ngata. ¹⁹ Əi dije ki tɛɛi danje ti ne ə awi, nə ke ə əi dije ləje ki rɔjeti al. Kın ə re əi dije ləje ki rɔjeti ə re a isi səje ne. Nə tusi-je iyəi-je be ə awi, kadi toji ki taga təkɪ dəw kare dande ti ki e dəw ləje ki rɔjeti goto.

²⁰ Səi 6a, ingəi NDil Luwə ki Kirisi adi səsi, ə ra adi igəri ne ki rɔjeti. ²¹ NGa ningə, kin ə m-ndangi makitibi m-adi səsi 6a, e mbata gər 6a igəri ne ki rɔjeti al al, nə e mbata gər ki igəri ne ki rɔjeti ka kin ə m-ndangi-n makitibi m-adi səsi. Ningə igəri maji kadi ne ki ngom a tɛɛ me ne ki rɔjeti al tɔ. ²² Nə ə e nje ngom ə? Nje ngom e dəw ki nje kəl kə nə: «Jəju e Kirisi al» kin. Nje tɔ rɔ Kirisi e dəw ki mbati Baw NGon əi ki NGon. ²³ NGa ningə, dəw ki mbati NGon, dəwe kin uwə Baw NGon ki rɔne ti al jagi tɔ.

²⁴ Səi je 6a, maji kadi ingəmi ta ki osi mbisi ti lo kilə ngirə ne je ti nu kin maji. Kın ə re ingəmi ta ki osi mbisi ti lo kilə ngirə ne je ti nu kin maji 6a, mesi a e naa ti kare ba ki NGon nım ki Bawe nım. ²⁵ Ningə kun mindi ki Kirisi un adi-je e kaji ki biti ki nɔ ti.

²⁶ Ne ki m-a dɔ ti ngay ə m-ndangi-n makitibi kin m-adi səsi e ta lə dije ki isi sangi kadi n-buki səsi wale kin. ²⁷ NGa ningə səi, NDil Luwə ki Kirisi adi səsi kin isi mesi ti, adi awi ki

ndoo kadi dəw ndo səsi ne al. Ki rɔjeti, NDil Luwə ndo səsi ne je pəti, ningə ndo səsi ne ki rɔjeti 6i ndo səsi ngom al. E mbata kin ə, kadi irai ne ki ndo səsi, adi mesi e naa ti ki Kirisi.

²⁸ Oyo, nganm je, adi mesi e naa ti ki Kirisi, mba kadi ji ti meje kati lo ki a tɛɛ hɔy, taa kadi j-ilə dɔje nangi ki rɔsɔl nɔe ti, ndɔ ree ti al tɔ.

²⁹ Təkɪ igəri kadi Kirisi e dəw ki dana, maji kadi indəi dɔsi ti tɔ təkɪ dəw ki nje ra ne ki dana e ngon lə Luwə.

3

¹ Oi ndigi ki əti bəl ki Bawje Luwə ndigi-je kin! NDigi-je ndigi ki ɔar-n-je ngane je. Ningə j-əi ngane je təkɪ rɔjeti wa ka tɔ! Kın ə re dije ki gei ne je ki dɔnangi ti ne ngay gəri-je al ə, toji kadi gəri Luwə. ² NJé ndigi je ləm ki ngay, ki basine kin j-əi ngan lə Luwə, nə ne ki j-a ji təl lo ti ti, to lo ɔəyɔ ti ɔəy. Ningə ne kare, ji gər kadi ndɔ ki Kirisi a tɛɛ hɔy 6a, j-a ji to titi-naa sie, tado j-a j-o darə wa təkɪ rɔjeti. ³ NGa ningə, dije pəti ki awi ki kində me ki be kin dɔ Kirisi ti 6a, a ɔgi rɔde ra majal təkɪ Kirisi wa tɛɛ kadi majal ti al kin be.

⁴ Dəw ki ra ki ra majal, ɔsi ta ndu-kun lə Luwə, tado majal ki ra e tɔ rɔ ndu-kun lə Luwə. ⁵ Igəri maji kadi Kirisi re mba kər majal je ləje, ningə e, dəw oo majal rɔe ti al. ⁶ Lo kin ti, dəw ki a dɔ Kirisi ti, e dəw ki a nay ki lo ra majal ti al, nə dəw ki nay ki lo ra majal ti, e dəw ki oo Kirisi al nım, gər-e al nım tɔ.

⁷ NGanm je, indəi kəm-kədi dɔ rɔsi ti, adi dəw ədi səsi al. Kın ə re dəw ra ne dana 6a, e dəw ki dana təkɪ Kirisi e-n dəw ki dana kin be tɔ. ⁸ Dəw ki nay ki lo ra majal ti, e dəw lə su, tado su e nje ra majal lo kilə ngirə ne je ti nu. Ningə kire NGon lə Luwə e ki mba kadi tujɪ kilə rae je.

⁹ Dəw ki təl rɔne ngon Luwə ti, e dəw ki a iyə ta majal ki ra, tado tɔgi ki j rɔ Luwə ti e rɔe ti. Asi kadi a nay ki lo ra majal ti al, tado Luwə

e Bawe. ¹⁰ Rəbi ki kadi dəw a gər-n ngan lə Luwə ay njay dan ngan lə su ti ə to kin: dəw ki mbati ra ne ki dana nim, mbati ndigi ngokone nim e dəw lə Luwə al.

NDigi-naa

¹¹ MBe ta ki osi mbisi ti lo kilə ngirə ne je ti, e ta kadi indigi-naa ki yo je ki ne je[☆]. ¹² Ningə kadi irai təkī Kay ra-n kin al. Kay e dəw lə nje majal ə təl ngokone. Ningə e mbata ri ə təl-n ngokone ə? Təl-e mbata kilə rae e Kay majal, nə kilə ra ngokəe e kilə ra ki dana[☆].

¹³ NGakom je, kin ə re dije ki ne ki dənangi ti ne nəl-de ngay ədi ta ləsi al ə, adi əti səsi 6əl al. ¹⁴ J-əi, ji gəri kadi ji teji me koy ti j-uri me kaji ti, tado ji ndigi ngokone je. E be tado dəw ki ndigi ngokone al, e dəw ki isi gin təgi ti lə koy. ¹⁵ Dəw ki me majal ki ngokəe e dəw ki nje təl dije. NGA ningə igəri maji kadi dəw ki nje təl dije, kaji ki bīti ki nq ti goto rəe ti. ¹⁶ Ne ki kadi ji gər-n ne ki bari-e ndigi-naa ə to kin: Jəju Kirisī un rəne ilə kə mbata ləje, e be ə, je ka maji kadi j-un rəje j-ilə kə mbata ti lə ngakoje je tə. ¹⁷ Ne kare, kin ə re dəw aw ki ne kingə je ki dənangi ti ne, ə oo ngokone me ndoo ti, nə uti kəme dəe ti ningə, ndigi Luwə to ra be rəe ti ə? ¹⁸ NGakom je, adi ji ndigi-naa ki 6al ta je ki taje ti ne par al, nə adi ji ndigi-naa ki kilə ji kadi-naa, me ne ra ti ki rəjeti. ¹⁹ Lo kin ti, j-a ji gəri kadi j-əi dije lə ta ki rəjeti, ngata ningə, ta kəm Luwə ti, j-a j-iləi meje nangi. ²⁰ Təkī rəjeti, re meje uwə-je ki ta ka, ji gər kadi Luwə itə meje taa, gər ne je pəti tə. ²¹ NJé ndigi je ləm ki ngay, kin ə re meje gangi ta dəje ti al ə, j-a j-əl ta ki Luwə ki me ki ti kati. ²² Ne je pəti ki ji dəje, j-a j-ingə rəe ti, tado ji təl rəje go ndu-kun je ti lie nim, ji ra ne je ki nəl-e nim.

²³ NGA ningə, ndu ki un adi-je ə to kin: e ta kadi j-ade meje ki tə NGone

Jəju Kirisī, taa kadi ji ndigi-naa ki yo je ki ne je təkī Kirisī adi-n-je ndune[☆]. ²⁴ Dəw ki ngəm ndu-kun je kin, e dəw ki a də Luwə ti nim, Luwə isi mee ti nim tə. Ne ki kadi ji gər-n təkī Luwə isi meje ti, e ki takul NDile ki adi-je.

4

Gər NDil Luwə ki ndil ki majal

¹ NJé ndigi je ləm, dije ki isi əli əi nə n-awi ki ndil mede ti kin itaai mede pəti al, nə kadi nai-de oi 6əy taa se NDil ki awi e NDil ki j rə Luwə ti wa. Tado njé ngom je ngay ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti, sanəi-naa dənangi ti ne. ² Dəw ki ra ki gər kadi Jəju Kirisī təl rəne dəw ti aw ki NDil Luwə mene ti, ningə e kin ə e rəbi ki kadi igərii NDil Luwə. ³ Ningə dəw ki mbati kadi gər təkī Jəju Kirisī təl rəne dəw ti, aw ki NDil Luwə mene ti al, nə e ndil nje bə lə Kirisī yo ə aw-n mene ti. Əli adi oi ki mbisi təkī nje bə lə Kirisī a re, ningə ki 6asine kin, re e dənangi ti ne ngata.

⁴ Səi nganm je, səi dije lə Luwə, ningə səi itəti rə dije ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti kin, tado NDil ki awi mesi ti itə ndil ki isi me dije ti ki njé kədi ta lə Luwə al. ⁵ NJé ngom je ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti ka kin əi me ne ra ti ki əsi ta Luwə, taa ta kəl-de ka e ta kəl ki əsi ta Luwə tə. E mbata kin ə dije ki njé kədi ta lə Luwə al ooi ta ləde maji ngay. ⁶ NGA ningə, j-əi, j-əi dije lə Luwə adi dəw ki gər Luwə 6a a oo ta ləje, nə dəw ki e dəw lə Luwə al, a oo ta ləje al. Lo kin ti, j-a ji gəri NDil ki rəjeti ki ndil ki ngom.

NDigi-naa j rə Luwə ti

⁷ NJé ndigi je ləm ki ngay, adi ji ndigi-naa ki yo je ki ne je, tado ndigi-naa j rə Luwə ti. Dəw ki nje ndigi madine e ngon lə Luwə, taa e dəw ki gər Luwə tə. ⁸ Nə dəw ki ndigi madine al, gər Luwə al, tado

☆ 3:11 Ja 13.34 ☆ 3:12 Kilə ngirə ne je 4.1-8

☆ 3:23 Ja 13.34; 15.12; 17

Luwə e dəw ki nje ndigi dije. ⁹ Oi toji ki Luwə toji-je ndigi ki ndigi-je kin: Luwə ilə NGonne ki kare ba be donangi ti ne kadi tə ki go rəbi lie 6a j-isi-n ki dje taa. ¹⁰ E je 6a ji ndigi Luwə al, nə e e ə ndigi-je, ə ilə NGonne ki un rone ile kə kadi-kare ti mbata kigə-n də majal je ləje*.

¹¹ NJe ndigi je ləm ki ngay, kin ə Luwə ndigi-je be ningə, səbi kadi j-əi ka ji ndigi-naa ki yo je ki ne je tə. ¹² Dəw ki oo Luwə ki kəmne goto, nə kin ə ji ndigi-naa ki yo je ki ne je 6a, Luwə isi meje ti, ningə ndigi dije lie toji rone ki taga roje ti tə.

¹³ Ne ki a ra kadi ji gəri-n tək j-isi me Luwə ti nim Luwə isi meje ti nim e NDile ki adi-je. ¹⁴ NGA ningə, je j-o ki kəmje nim, ji ma naje nim tək Bawje Luwə ilə ki NGone kadi aji dije ki donangi ti ne. ¹⁵ Kin ə re dəw gər kadi Jəju e ngon Luwə ə, Luwə isi mee ti nim, e isi me Luwə ti nim. ¹⁶ Ba j-əi, ji gəri maji nim, j-adi meje nim tək Luwə ndigi-je. Luwə e nje ndigi dije, adi dəw ki njiyə me ndigi-naa ti, Luwə e mee ti nim, e e me Luwə ti nim tə. ¹⁷ Kin ə re ji ndigi-naa j-adi osi rəbə pay 6a, j-a ji ti meje kati ndə gangi ta ti. J-a ji ti meje kati tadə ji kisi ki də taa ləje donangi ti ne to tə yə Kirisi be tə. ¹⁸ Bəl goto me ndigi-naa ti, ndigi-naa ki rojeti ər bəl kə. Bəl e ne ki toji kində kəji ki kadi a re, ningə dəw ki nje bəl e dəw ki ndigi-naa goto rəe ti.

¹⁹ J-əi 6a, ji ndigi-naa tadə e Luwə ə ndigi-je kəte. ²⁰ Kin ə re dəw madi əl ə nə: «M-ndigi Luwə», ningə təl əsi ta ngokone ə, e dəw ki nje ngom kare. Kin ə re ngokəi ki o-e ki kəmi ne kin indige al ə, Luwə ki o-e ki kəmi al kin asi kadi a indige al. ²¹ *NDu-kun ki j-ingə rə Luwə ti əl ə nə: «Dəw ki ndigi Luwə 6a, səbi kadi ndigi ngokone tə.»

5

Kadi-me NGon Luwə e ngirə ndigi-naa

☆ 4:10 2.2

¹ Dəw ki adi mene kadi Jəju e *Dəw ki Luwə mbəte e ngon lə Luwə. NGA ningə, dəw ki ndigi baw ngon, ndigi ngone ki oje tə. ² Kin ə re ji ndigi Luwə, ə ji rai kilə ki ndu-kun je lie ningə, lo kin ti ə j-a ji gəri-n tək ji ndigi ngane je. ³ Tadə ndigi Luwə e ta kadi ji ngəmi go ndu-kun lie. Ningə ndu-kun je lie əy al tə, ⁴ mbata ngan lə Luwə pəti təti rə ndigi ra ki donangi ti ne. Ningə ne ki ji təti-n rə ndigi ra ki donangi ti ne e kadi-me ləje. ⁵ Nə ə asi kadi təti rə ndigi ra ki donangi ti ne ə? Dəwe 6a e dəw ki adi mene kadi Jəju e ngon Luwə kin par.

Naji ki ma ki də Jəju ti

⁶ E Jəju Kirisi ə re donangi ti ne ki man batəm ləne nim ki məsi koyne nim. Re ki man par al, nə re ki man əi ki məsi. Ningə NDil ə e nje ma naji, mbata NDil e ta ki rojeti. ⁷ Ba ki ne kin, njə ma naji je əi mitə, ⁸ adi e NDil Luwə nim, man nim, taa məsi nim tə. Ningə ne je ki mitə kin ndude e naa ti. ⁹ Ji taa naji ki ma lə dije maji, nə naji ki ma lə Luwə təge e ngay wa bəy tə; ningə e naji ki ma ki ma də NGonne ti. ¹⁰ Dəw ki adi mene NGon Luwə aw ki naji ki ma kin mene ti, nə dəw ki taa ta lə Luwə al, ra-e nje ngom ti, tadə taa naji ki ma ki Luwə ma də NGonne ti kin al.

Kaji ki biti ki nə ti

¹¹ Naji ki ma ki kadi ji gəri maji e kaji ki biti ki nə ti ki Luwə adi-je kin. Ningə e kaji ki adi-je ki takul NGone. ¹² Dəw ki e me NGon ti ingə kaji, nə dəw ki e me NGon ti al, kaji lie goto. ¹³ NGA ningə, ki ne kin, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi, səi ki adi mesu NGon Luwə, kadi igəri tək ingəi kaji ki biti ki nə ti.

Kəl ta ki Luwə mbata lə njə ra majalje

¹⁴ Kin ə re ji dəji Luwə ne ki go ndigi ti lie ə, a oo də nduje, ningə lo kin ti, j-a ji ti meje kati. ¹⁵ Tək ji gər

kadi oo dɔ nduje, ji ti meje kati kadi
j-a j-ingə nɛ ki ji dɔje tɔ.

¹⁶ Kin ə dəw madi oo ngokone me
majal ti ki asi kadi tɛɛ koy ə, maji
kadi əl ta ki Luwə ə Luwə a aje. E
dije ki majal je ləde a tɛɛ koy al ə ta
kin sɔbi dɔde. Ta kare, majal madi
e noo a tɛɛ ki koy, ningə e ko majal
ki be kin ɓa m-dəji səsi kadi əli ta ki
Luwə dɔ ti al. ¹⁷ Nɛ ra ki go ti al pəti
e majal, nə majal pəti ɓa tɛɛ koy al.
¹⁸ Ji gər kadi dije ki əi ngan lə Luwə,
a nayi-naa ki lo ra majal ti al, tado
NGon lə Luwə ngəm dɔde, nje majal
asi ra sɔde nɛ madi al. ¹⁹ Ji gər kadi
je dije lə Luwə, nə dɔnangi ba pəti
e gin tɔgi ti lə nje majal. ²⁰ Ji gər
ɓəy tɔ kadi NGon lə Luwə re, adi-je
nɛ gər ki kadi ji gər-n Luwə ki rɔjeti.
Ningə je, j-ində rɔje naa ti ki Luwə ki
rɔjeti ki takul NGone Jəju Kirisi. E ə
e Luwə ki rɔjeti, e ə e kaji ki bitɔ ki nɔ
ti.

²¹ NGanm je, ɔgi rɔsi kun go kagi
yo je.

Makitibi ki kɔ̄ joo ki Ja ndangi

Ta ki dɔ makitibi ti ki kɔ̄ joo ki Ja ndangi

Nje ndangi makitibi kin 6a rɔne ə nɔ n-e «NGatɔgi». Ningə ta kɔle tɔji kadi e dɔw ki aw ki ngon tɔgi madi dɔ dije ti ki ndangi makitibi adi-de kin. NDangi ta adi «Dɔne ki Luwə mbɔte nim adi ngane je nim». Ningə Dɔne əi ki ngane je kin, ki rɔjeti 6a, əi njé kaw-naa je ki lo madi ti (1).

Ilə dɔngəm mede ti kadi njiyɔi me ta ki rɔjeti ki me ndigi-naa ti (1-6); taa ndəji-de kadi indəi kəm-kədi dɔ rɔde ti ki rɔ dije ti ki njé ndo ne ki go rəbe ti al təkɔ əl-n me makitibi ti ki dɔsɔy kin be tɔ (7-11). Nje ndangi makitibi tɔl ta makitibi ləne ki ta kaw mba ki ndigi kadi n-a n-aw ki dɔde ti, taa əl-de ta kuwə ji-naa lə njé kaw-naa je ki e sɔde indəi tae ti tɔ (12-13).

Təkɔ əl-n me makitibi ti ki dɔsɔy, dəji dije ki ndangi makitibi kin adide kadi indəi kəm-kədi dɔ rɔde ti nim, kadi uwəi tɔgide ba me kadi-me ti ki rɔjeti nim tɔ.

Kuwəji-naa

¹ Mi NGatɔgi lə njé kaw-naa je, m-ndangi makitibi kin madi i Dɔne ki Luwə mbɔti, taa madi ngani je ki sɔi sɔde je, m-ndigi sɔsi ndigi ki rɔjeti. Ningə e mi par 6a m-ndigi sɔsi al, nɔ e dije pəti ki gəri ne ki rɔjeti ə ndigi sɔsi. ² Ji ndigi sɔsi mbata ne ki rɔjeti uwə meje, ningə e ne ki a to meje ti ki ndo je ndo je. ³ Ba ji dəji kadi me-maji, ki koo kəm-to-ndoo, ki lapɔya lə Bawje Luwə əi ki NGone Jəju Kirisi e sɔsi naa kadi isɔ me ne ra ki rɔjeti ki me ndigi-naa ti.

Ne ra ki rɔjeti əi ki ndigi-naa

⁴ Rɔm nəl-m ki dum bɔti kadi m-o təkɔ ngani je madi isɔ njiyɔi dɔ rəbi

ti ki rɔjeti, təkɔ Bawje Luwə dəji-n-je. ⁵ Ningə ki 6asine kin, Dɔne ki nje ndigi ləm, ne ki m-dəji, e ta kadi ji ndigi-naa ki yo je ki ne je. E ndu-kun ki sigi 6a m-adi al, nɔ e ndu-kun ki j-ingəi lo kilə ngire ti nu wa kin*. ⁶ NDigi-naa e njiyɔ go ndu-kun ti lə Luwə. NGA ningə, ndu-kun ki osi mbisi ti lo kilə ngire ti nu, e ta kadi injiyɔi me ndigi-naa ti.

⁷ NJé kadi dije kilə-de kɔ ngay sanəi-naa ki lo pəti dɔnangi ti ne, ningə mbati kadi n-əli təkɔ Jəju Kirisi təl dɔw təkɔ rɔjeti. Lo kin ti a oi dɔw ki nje ngom, ki nje tɔ rɔ Kirisi. ⁸ Indəi kəm-kədi dɔ rɔsi ti sɔi je wa, mba kadi kandi kilə rasi nay kɔ kare al, nɔ kadi ingəi ne kigə go jisi ki asi loe ti bərərə. ⁹ Ningə dɔw ki a dɔ njane ti me ne ndo ti ki ɔji dɔ Kirisi al, nɔ tɔ a dam kare yo, e dɔw ki ne madi ki dɔɔ-e naa ti ki Luwə goto. Dɔw ki a dɔ njane ti me ne ndo ti ki ɔji dɔ Kirisi, e dɔw ki dɔɔi-naa naa ti ki Luwə nim ki NGone nim. ¹⁰ Kin ə re dɔw madi re rɔsi ti ki ne ki rangi bi ki ne ndo kin al 6a, uwəi-e ki rɔsi ti al nim, uwəi jie al nim. ¹¹ Tado re uwəi jie 6a, irai madi-naa sie dɔ kilə rae ti ki majal.

Ta ki dɔbɔy ti

¹² M-aw ki ne je ngay 6əy kadi m-əl sɔsi, nɔ m-ndigi kadi m-ndangi ki man ndangi ne me makitibi ti al. Tado m-ində mem ti kadi m-a m-aw rɔsi ti kadi m-əl sɔsi ta ki tam, kadi tɔ rɔnəl laje osi taga pɔy. ¹³ Dije ki dan njé kaw-naa je ti ki ne, ki əi dije ki Luwə mbɔte uwəi jii.

* 1:5 Ja 13.34; 15.12, 17

Makitibi ki kō mitə ki Ja ndangi

Ta ki dō makitibi ti ki kō mitə ki Ja ndangi

Makitibi kin ka e «NGatōgi» ə ndangi tō (3 Ja 1; 2 Ja 1), ningə ndangi adi Gayusi. Ji gər ne madi kare dō Gayusi ti kin al, nə ne kare 6a, nje ndangi makitibi tōje kadi e dəw ki a dō njane ti me ne ki rōjeti. Hale e dangi ki hal Diyotirəbi ki e dəw kare ki aw ki hal ki ngə dan njé kaw-naa je ti. Diyotirəbi əl ta lə «NGatōgi» majal nim, taa e dəw ki uwə mba je ki rone ti al nim tō.

Nje ndangi makitibi piti Gayusi maji ngay oji dō ka dō nja ti lie nim oji dō maji ki isi ra ki njé kadi-me je nim tō (1-8). NGatōgi nō rone oji dō hal Diyotirəbi (9-10), nə əl ta lə nje kun go Kirisi madi ki tōe nə Dəmetirusi maji ngay, təki e dəw ki kile rae maji (11-12). Go ti 6a, əl ta kaw mba ki ndigi kadi n-a n-aw ki dōde ti, taa əl-de ta kuwə ji-naa lə made je ki indai tae ti tō (13-15).

Təki j-o-n me makitibi ti ne, ji gəri kadi ra mba ki kuwə ngakoje je ki roje ti e ne madi ki tōji ndigi-naa nim, tōji ka dō nja ti me ne ki rōjeti nim tō.

Kuwə ji-naa

¹ Mi NGatōgi lə njé kaw-naa je, m-ndangi makitibi kin madi j nje ndigi ləm ki ngay Gayusi, ki m-ndigi ndigi ki rōjeti. ² Madim ki ngay, m-ndingə kadi ne je pəti ki rai ti awi maji ki kəte kəte. M-dəji kadi daroi e ki lapiya təki ndili e-n ki lapiya kin be tō.

Gayusi e nje ra ne ki maji

³ Təki rōjeti, rəm nəl-m ngay, tadō ngakoje je ki rai tēei ne, mai naji dō ne ki rōjeti ki ooi rai ti. Əli ta dō njiyə ti ki isi njiyə me ne ki rōjeti. ⁴ Ne ki adi-m rənəl ngay e ta kadi m-o təki

nganm je isi njiyəi dō rəbi ti ki rōjeti. ⁵ Madim ki ngay, isi tōji ka dō nja ti ləi me kində ti ki isi ində kəmi go ngakoje je ti, ki əi mba je wa 6əy. ⁶ NGakoje je kin, mai naji ndigi ki indigi-de kin ki ta kəm njé kaw naa je ti. Kadi inay ki lo ra ti səde ra ki asi ta tō Luwə kadi uni ta mba ləde ki kəte. ⁷ E ki mbata tō Kirisi ə osii dō rəbi ti ki kanji taa ne ji dije ti ki gəri Luwə əl. ⁸ J-əi 6a, səbi kadi j-osi gin dije ki be kin, mba kadi j-indai roje naa ti səde dō kilə kilə mbe ne ki rōjeti ki isi rai.

Hal Diyotirəbi

⁹ M-ndangi ngon makitibi m-adi njé kaw-naa je, nə Diyotirəbi ki e dəw ki ge kadi n-e taa n-isi dō dije ti ra kilə ki ta ləm əl. ¹⁰ E mbata kin ə, ndō ki m-a m-tēe rōsi ti ə, m-a m-əl kilə rae ki majal kin ki taga, e ki isi ində dōje lo ti ki ta je ki majal. Ningə ne kare ki to ngay, e wa mbati kuwə ngakoje je ki mba ki rone ti, taa dije ki ndigi kadi n-uwəi-de ki rōde ti ka ogi-de dōe tō. Dije ki uwəi ngakoje je ki rōde ti 6a, e tuwə-de kō dan njé kaw-naa je ti. ¹¹ Nje ndigi ləm ki ngay, indaji majal ki ra al, nə kadi indaji maji ki ra. Dəw ki nje ra maji e dəw lə Luwə, nə dəw ki nje ra majal e dəw ki gər Luwə əl.

¹² Re e Dəmetirusi 6a, e dije pəti ə mai naji ki maji dōe ti. Ne ra ki rōjeti ki j rō Luwə ti, ki isi təl rone go ti wa kin ka ma naji lie. Taa je wa ka ji ma naji lie tō. Ningə igər kadi naji ki ma ləje e naji ki ma ki rōjeti.

¹³ M-aw ki ne je ngay kadi tə m-əli, nə m-ndigi kadi m-ndangi ki man ndangi ne ki kagi ndangi ne əl. ¹⁴ Tadō m-ində məm ti kadi kagi lo ngay əl ə j-a j-o-naa, kadi j-əl-naa ta ki taje. ¹⁵ M-dəji kadi isi ki lapiya. Madije je ki ne uwəi jii. Ningə kadi uwə ji madije je ki nōq kare kare adi-je tō.

Makitibi ki Judi ndangi

Ta ki do makitibi ti ki Judi ndangi

Makitibi la Judi kin, ndangi adi njé kaw-naa je ki lo madi ti gin kare be par al, na ndangi adi dije pæti ki njé kun go Kirisi. Ta ki me makitibi ti kin aw naa ti basi ki makitibi ki ko joo ki Piyar ndangi (2Pi. 2). Makitibi la Judi ai ki Makitibi ki ko joo la Piyar joo pu roi ki dije ki njé ndo ne ki majal. Dije kin daw a gar-de ki ræbi kaya rade.

Go kilæ ngiræ ta ti (1-2), nje ndangi makitibi ilæ jine ki togine kæm njé njiyæ taa ki ne ndo ki ngom ti, ki turi dan njé kaw-naa je ti, ba æl-de adi gæri tæki ta ki gangi ki bo to isi ngæm-de noo (3-16). NGa ningæ, dam ti la njé kadi-me je ba, Judi dæji-de kadi ai do njade ti me kadi-me ti (17-23). Go ti, tal ta makitibi læne ki kilæ tæji do Luwæ ti ki e ki karne ba par æ e Luwæ. Luwæ ki e nje kaji dije ki go ræbi la Jæju Kirisi (24-25).

Kin æ re makitibi kin tæe ki gin tægi ta ki ngom ki e ne ki daw a maji al ba, ilæ jine maji ngay do tægi ti æi ki ne kindæ me do ti ki njé kun go Kirisi ingæi ki ro Luwæ ti, me to Jæju Kirisi ti ki ræbi la NDil Luwæ kin (20-21).

Kuwæji-naa

¹ Mi Judi, bææ kilæ la Jæju Kirisi, ki mi ngoko Jaki[✧], æ m-ndangi makitibi kin m-adi sæi ki Luwæ bar sæsi, ki Bawje Luwæ ndigi sæi, ki Jæju Kirisi ngæm sæsi tæ ne læne kin. ² Ningæ kadi koo kæm-to-ndoo, ki lapiya, ki ndigi-naa la Luwæ to mbar mbar ki dæsi ti.

Njé ndo ne je ki ngom

³ Njé ndigi je læm ki ngay, m-ndingæ ngay kæte kadi m-ndangi makitibi madi sæsi oji do kaji ki j-æi kare ba do ti kin. Ningæ ki basine kin, e tægi madi ki isi dæm ti kadi m-ndangi makitibi kin m-adi sæsi, m-ilæ-n dingæm mesi ti kadi iræi do kadi-me ti ki Luwæ adi dije læne nja kare ba par goe gangi kin. ⁴ M-æl be mbata dije madi ki ta ki gangi ki dæde ti e ki ndangi me makitibi ti la Luwæ kæte nu kin, turi dansi ti, isi mbiri ta me-maji la Luwæ kin, tæli-e ta ra kaya ti læde, taa mbati daw ki e karne ba æ e Nje kun dæje, ki e Bæbe læje Jæju Kirisi kin to.

⁵ M-gær kadi igæri ne je pæti maji, na m-ndigi kadi m-ole mesi do ti tæki, loki Bæbe tæe ki dije læne bæ bææ ti Ejipi ti, go ti, to ko njé je ki rai ræde tæ njé me ngæ je[✧]. ⁶ Ningæ m-ndigi kadi m-ole mesi do ti bæy tæki, malayka je ki ai do tægi ti ki Luwæ adi-de kin al, na mbati lo kiside, Luwæ uwæ-de dangay ti lo ti ki koo, dæ-de ki kulæ gindi ki kadi a toi biti ki no ti, mbata ta ki gangi ki boy ki a re. ⁷ E be to æ, Sodom ki Gomær[✧] ki bæ je ki gæi gidide, ki uni ræde ilæi me kaya ki ra ti, kae ti la malayka je wa ka kin to, adi sangi-naa ki lo sangi ti al kin, Luwæ uwæ-de dangay ti me por ti ki a to biti ki no ti. Ningæ e kin e ndæji-naa ki to mbata la dije pæti.

⁸ E be æ, njé ndo ne je ki ngom ka kin, me do majal ti læde, buri ki ræde, kidi tægi la Luwæ, tæji malayka je ki æi ne piti je. ⁹ Ne kare, Misæl ki nje kun do malayka je[✧], loki isi naji-naa ta ti ki su, isi kæli-naa do nin Moji ti kin ka[✧], sangi kadi n-gangi ta madi tæ ne tæji dæe ti al, na ta ki æl bæ, æl æ næ: «Kadi Bæbe indæi oji[✧].» ¹⁰ Næ dije ki njé ndo ne ki ngom kin, ne ki gæri-e al ka tæji-e, nga ningæ, ne gær ki ojii-de tæ yæ da je be par kin bæ, e ne ki kadi tuji-de tæ tuji

✧ 1:1 Mt 13.55; Mk 6.3 ✧ 1:5 Tæe ki taga 12.51; Kor Isirayal je 14.29-30 ✧ 1:7 Kilæ ngiræ ne je 19.1-25 ✧ 1:9 1Tæsa 4.16; Daniyæl 10.13, 21; 12.1; Ntd 12.7 ✧ 1:9 Dætarænom 34.6 ✧ 1:9 14-15 ✧ 1:11 Kilæ ngiræ ne je 4.3-8 ✧ 1:11 Kor Isirayal je 22.1-35 ✧ 1:11 Kor Isirayal je 16.1-35

yo. ¹¹ Tuji e dode ti, tado uni rabi la Kay[☆]; mbata la la a uri wale ta Balam[☆] be; tuji tado tai ro ta Kore[☆] ai ki dije lane be. ¹² Kiside sasi ta ne kuso ti la ngakonaa je, ra adi ne kuso lasi tal ne ki to nje. Usoi je aylnaa je adi asi-de ki kanji rɔsɔl, goi ta tide ai je wa. Toi ta kil ndi ki nal ar-e aw sie adi lo kadi adi goto kin be, toi ta kagi je ki nay kandidate ti ka andi al, adi loki daw ar-de ki ngirade ba ko ba, tali oyi koy ki ko joo kin be. ¹³ Naji kilade rade je ki to rɔsɔl ki taga ta pungu ba ki buki pulumne ngangu ba ti kin be. Taa toi ta mee je ki gari lo kawde al, ki lo ki ndul kururu to mbata lađe bitu ki no ti kin be.

¹⁴ E ai je a nje kal ta ki ta Luwa ti Enoki[☆] ki e kaje ki nje ko siri go Adam ti ndo ndil dode ti a na: «Oi, Babe a re ki malayka je dibi kuti bay bay, ¹⁵ kadi gangi ta ki bo do dije ti pati. A uwə njé ra majal je pati dangay ti oji-n do kilade rade je ki majal pati ki rai osii ta Luwa, taa oji-n do ta je ki to kal al pati ki ali do Luwa ti to.» ¹⁶ Ai dije ki ronol lađe goto, isi bai ta ki dokagilo je pati. Rai ne je ki mede ndigi, ta ki isi tee tade ti e ro ki kaji, ningə re o-de isi toi daw pe pe kin ba, e kadi ingai ne ki to soti ki darode ro dawə ti kin.

Ta kaji ki ro njé ndole go Kirisi ti

¹⁷ NGa ningə, ki oji dasi, sai njé ndigi je lam ki ngay, m-daji sasi kadi adi mesu ole do ta ti ki njé kaw kilade je la Babe laje Jaju Kirisi ali sasi kate nu kin. ¹⁸ Əli sasi ai na: «Dokagilo ki do bay ti a a ingai dije ki a ibai sasi kogii nim, a njiyai ki go ndigi ra ti ki majal ki mede ti nim to.» ¹⁹ Kadi igari, e ai je a ai njé re ki gangi-naa. Ningə mar ta je lađe e mar ki go daro ti, bi e mar ta ki i ro NDil Luwa ti al. ²⁰ Na sai, njé ndigi je lam ki ngay, m-daji sasi kadi adi ngirə kisi ki do taa lasi e do kadi-me ti ki rojeti lasi kin. Əli ta ki Luwa ki taji NDile. ²¹ Ningə kadi uwai togisi ba me ndigi ti ki

Luwa ndigi-je. Uwai togisi ba inginai ta Babe laje Jaju Kirisi ki me me-maji ti lie, a adi sasi kaji ki bitu ki no ti kin. ²² NJé ki mede isi tasi, maji kadi oi kam-to-ndoo lađe. ²³ Aji-de ki rabi nagi ta por ti taa. NJé ki rangi bay, maji kadi oi kam-to-ndoo lađe, nga ningə oi rasi maji kadi ilati rasi ki kilade rade je ki majal kin al, na kadi osi kilade rade je ki majal ngərangu. Osi ngərangu, bitu kadi kibi rade ki kilade ki go daro ti tal-e ne ki to nje ti kin ka kadi osi ngərangu bay.

Kilə taji do Luwa ti

²⁴⁻²⁵ Kadi kilə taji e ki do Luwa ti ki e ki karne ba a e Luwa, e ki asi kadi ngam sasi adi osi me majal ti al, e ki kadi a ra adi iteei rai me kunje ti ki ronol ki kanji yoro, e ki aji-je ki rabi la Babe laje Jaju Kirisi kin. Ningə kadi taba, ki kati bal, ki taji, ki kobe, e lie, dokagilo ti ki da, ki dokagilo ki bone, ki dokagilo ki a re bitu ki no ti!
*Amen.

☆ 1:14 Kilə ngirə ne je 5.18, 21-24

Makitibi Nę ki tęę ki dęe

Ta ki dę makitibi Nę ki tęę ki dęe ti

Tę ki «Apokalipisi» ki j-ingę me makitibi ti e ta Giręki ki kęr mee ki ta Nanginda nę «Nę ki tęę ki dęe». Ningę e Ję ki e ki kare dan nję kaw kilę je ti ki dęgi gide joo ę Babe Jęju Kirisi tęę ki dę nę je ki ręjeti ki to lo bęyę ti ade ndangi (1.1-2).

Ję ndangi Makitibi kin a e bası ki ęal ki ęu kare go koji Kirisi ti be. NGA ningę, e dękagilo ti ki nje kębe ko bo ki Rom ti ndigi kadi dije ęsi mękside nangi nęne ti tę yo madi be. Nję kun go Kirisi ki mbati kęsi mękside nangi nęe ti, adi-de kę ngay. Be ę, uwę Ję awi ilę-e dangay ti dę dar ti ki Patimosi, mbata lę Poy Ta ki Maji ki ilę mębe. NDangi makitibi kin adi nję kaw-naa je ki siri ki dęnangi Aji ti ki ęari-e Aji ji du (ęone ęari-e Turki).

Nję kun go Kirisi ingęi kę mbata gęr ki gęri kadi Babe lęde e kare ba ę e Jęju Kirisi. E be ę, me kę ti kin, Ję ndangi makitibi adi-de, ilę-n dingęm mede ti kadi ai dę njade ti. Me makitibi ti ki Ję ndangi kin, nę ki ęl tae ngay me ti e nę je ki oo me ndil ti, ki ndaji nę je ki tęji nę je ki to ki kęme kęme. E ndaji nę je ki to me makitibi kun mindi ti ki kęke nęę. Je dękagilo ti ki tęgi je ki majal isi ędi ręde, nę Jęju Kirisi ki e Babe a re kadi a budi-de mur mur.

Lo kilę ngirę ta ti, Ję ęl ta ki dę ręne ti tę nje kaw kilę lę Kirisi ki nje kę lo koy ti (1.1-8).

Nę ki dęsay, Ję tęji nę koo me ndil ti lie ki dęsay ki Jęju ęl-e ta me ti kadi ndangi adi nję kaw-naa je ki siri ki dęnangi Aji ti ki ęari-e Aji ki du (1.9-3.22).

Go ti, Ję ęl ta lę kun ki uni-e awi sie dęrę ti adi oo nę je ki dangi dangi ęsi go-naa me ndil ti. OO nę kindę je ki me dęrę ti ki isi

ęsi kurę Luwę ęi ki Jęju Kirisi (4-5); oo makitibi ki nę kuwe je ki siri (6.1-8.1); oo tębi je ki siri (8.2-11.19); oo diragę ęi ki da je ki joo (12.1-13.18); oo NGon bati ęi ki dije ki kigę dęde ki dibi ęu ki dibi kuti ki dibi sę dę ti (144.000), taa ta ki gangi ki a re ki malayka ęl ta dę ti tę (14.1-20); oo kępi je ki siri ki a rai ki wongi lę Luwę (15.1-16.21); oo tuji ki a osi dę Babilon ti, ki rę a tęti da, ki nje kęl ta ngom kę nę n-e nje kęl ta ki ta Luwę ti, ki rę ki a tęti su (17.1-20.10); taa oo dęrę ki sigi, ki dęnangi ki sigi, ki Jorijalęm ki sigi tę (21.1-22.5).

Makitibi Nę ki tęę ki dęe tęl tane ki ndu ki ndęji ki ngę ngay ki Kirisi, NJe kę lo koy ti ndęji, ki ndue ki un ę nę: «M-a m-re ęasine» (22.6-21). E makitibi ki ra ręne tę makitibi ki ngę ngay ę se to ęęl wa be. NGA ningę Ję ndangi mba kadi ilę-n ęęl me nję kadi-me je ti ęl, nę ndangi kadi ilę-n dingęm mede ti dękagilo je ti ki ngę. Nę je ki koo me ndil ti kin tęji kilę ki Kirisi ra mbata maji lę dije lie ki nję ndole goe.

¹ Makitibi kin e nę ki to lo bęyę ti ki Jęju Kirisi tęę ki dęe. Ningę e Luwę ę ade kadi tęji ęęę kilę je lęne, kadi gęri nę ki a ra nę bası. E be ę, Jęju Kirisi ilę ki malayka lęne kare adi aw tęę ki dęe adi ęęę kilę lie Ję gęr. ² Ję ma naji dę nę je ti pęti ki oo kin tęki e ta lę Luwę, tęki e ta ki ręjeti ki Jęju Kirisi tęę ki dęe.

³ Maji-kur e dę dęw ti ki tidę makitibi kin, ki dę dije ti ki nję koo dę ta je ki tęę ta Luwę ti kin, ę tęli ręde go ti. Tadı dękagilo ki nę je kin a rai nę e bası.

Ta ki sębi dę nję kaw naa je ki siri ki dęnangi Aji ti

⁴ Mi Ję, ę m-ndangi makitibi m-adi sęi nję kaw naa je ki siri ki isi dęnangi Aji ti^ę.

M-dɔji kadi Luwə ki isi nɔɔ ɔone, ki isi mari nu, ki e nje re nim, kadi ndil je ki siri ki ai nɔ kimbər ngar ti lie nim, ⁵ taa kadi Jəju Kirisi ki e nje ma naji ki rɔjeti, ki e dəw ki dəsəy ki j dan njé koy je ti, ki e NGar lə ngar je ki dɔnangi ti ne kin nim, pəti kadi me-maji ləde ki lapɔya ləde e səsɔi naa ti.

Jəju Kirisi ndigi-je, ə taa-je gin tɔgi ti lə majal ki məsine, ⁶ ɔr-je ində ta dangi tə ngar je, təl-je njé kijə nɛ məsi kadi-kare ti mba kadi ji ra kilə j-adi Luwə ki Bawne. M-dɔji kadi tɔji ki tɔgi e lie ki dɔ ɔal je ki dɔ ɔal je, *Amen!

⁷ Oi-e, isi re me kil ndi ti, Dije pəti a ooi-e ki kəmde[☆], NJé wa ki njé kɔsi kade ki ningə kin ka a ooi-e ki kəmde, Gin ka je ki dangi dangi ki dɔnangi ne a nɔi ndoo mbata lie.

Oyo, Amen!

⁸ Bəbe Luwə ə nə: «Mi Alpa ki Omega, nje kisi nɔɔ ɔone, nje kisi mari nu, ki nje re, mi nje kisi dɔ tɔgi je ti pəti.»

Jə oo Kirisi me ndil ti

⁹ Mi ngokosi Jə, ki mi səsɔi naa ti me kɔ ti, mi dansi ti səi ki Luwə ində səsɔi tə ngar je, mi m-uwə tɔgim ba səsɔi me kində rɔ-naa ti ki Kirisi. Dije iləi-mi dangay ti dɔ dər ti ki Patimosi ki mbata ta lə Luwə ki m-ilə mbee, taa ki mbata naji ki ma ki m-ma dɔ ta ki rɔjeti ki Jəju Kirisi tɛɛ ki dɔe. ¹⁰ NDɔe ti kin, e ndɔ lə Bəbe, ɔa NDil re ur dɔm ti, adi m-o ndu ta madi tɛɛ gom ti ki tɔgine tə ndu təbi be, ¹¹ əl-m ə nə: «Nɛ ki o kin, indangi me makitibi ti, ɔa go ti, ilə-n adi njé kaw naa je ki siri, adi e Epəji, ki Isimir, ki Pərgam, ki Tiyatir, ki Sardi, ki Piladəlpi, ki Lawodise.»

¹² Lo kin ti, m-yəti rɔm kadi m-o dəw ə wa ki a əl-m ta kin ɔa, m-o lambi je, ki rai-de ki ɔr əi siri. ¹³ Ningə dan lambi je ti ka kin, dəw madi ki to tə *NGon dəw be isi ti nɔɔ.

Ilə kibɔi ngal rɔne ti, ɔa dɔ kadine ki kulə ki rai ki ɔr. ¹⁴ Dɔe je, ki bisɔi dɔe je, ndai bal bal tə buy, ə se bu wa be. Ka kəme ndɔy tə por be. ¹⁵ NJae je tɔi tə andi ki ndole, ki kɔdi o kam be, ɔa ndue ɔa tə pungɔ ba kam be tɔ[☆]. ¹⁶ Uwə mee je siri ji kone ti, ningə kiyə kasigar ki tae ki taa ati soy soy, taa ta kate e dam joo nim, tɛɛ tae ti. Kəme unji tə kadi ki dan kada kam be. ¹⁷ Loki m-o-e ɔa, m-osi njae ti tə dəw ki oy, m-to. Nə ində ji kone dɔm ti ə nə: «tɔal al, mi ki dəsəy, ə mi ki dɔbəy ti tɔ[☆], ¹⁸ mi nje kisi kəm ba, m-oy, nə m-təl m-isi kəm ba, kadi m-isi biti ki dɔ ɔal je, dɔ ɔal je. M-aw ki lakəle lə koy ki lo ki koo jim ti. ¹⁹ Ningə, kadi indangi nɛ ki o, nɛ ki isi ra nɛ ɔasine, ki nɛ ki a ra nɛ go ti gogi. ²⁰ NGa ningə, ki ɔji dɔ mee je ki siri ki o ji kom ti, ki lambi je ki siri ki rai-de ki ɔr, kɔr mede ə to kin: mee je ki siri, əi malayka je lə njé kaw naa je ki siri, ningə lambi je ki siri, əi njé kaw naa je ki siri tɔ.»

2

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw-naa je ki Epəji ti

¹ Nje kuwə mee je ki siri ji kone ti, nje njiyə dan lambi je ti siri ki rai-de ki ɔr əl-m mi Jə ə nə: «ndangi makitibi kin adi malayka lə njé kaw naa je ki Epəji ti, əl-e təki nje kuwə mee je ki siri ji kone ti, nje njiyə dan lambi je ti siri ki rai-de ki ɔr əl ə nə: ² M-gər nɛ ra je ləi, m-gər kilə rai, ki kuwə tɔgi ba ləi. M-gər kadi j ilə bandi ta naa ti ki njé me majal je al. Dije madi ki isi ɔari rɔde njé kaw kilə je, nə əi njé kaw kilə je al kin, j ina-de adi igər-de tə njé ngom je. ³ J nje kuwə tɔgi ba, ingə kɔ mbata ləm, nə be ka, iyɔ tae al. ⁴ NGa ningə, nɛ kare ki m-aw-n səi ki ta, e ta lə kiyə ki iyə ta ndigi ki indigi-m kəte kin kɔ. ⁵ Ə adi mei ole dɔ lo ki osi ti, iyə pa njiyəi ki ɔasine kin kɔ, ə itəl ire dɔ

☆ 1:7 Daniyal 7.13; Jakari 12.10

☆ 1:15 13-15: Daniyal 7.9, 13; 10.5-6

☆ 1:17 16-17: Ejay

44.6; 48.12; 49.2; Eb 4.12

njai ti ki kate gogi. Re iyə pa njiyɛi ki basine kin kɔ al ə, m-a m-re kadi m-ɔr lambi lai lo kise ti kin kɔ. ⁶ Ningə ki basine kin, nɛ kare ki m-o maji, rɔi ti, imbati kilə ra Nikolayiti je, tɛki mi m-mbati-n kilə rade ka kin be tɔ. ⁷ Ngə ningə, dɔw ki aw ki mbine ɓa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!

«Dɔw ki nje tɛti rɔ, m-a m-ade uso kandi kadi koy al ki a me ɓe rɔnəl ti lə Luwə*.»

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Isimir ti

⁸ «Makitibi kin indangi adi malayka lə njé kaw naa je ki Isimir ti: Ta ki dɔw ki dɔsɔy, ki e dɔw ki dɔbɔy ti tɔ, dɔw ki oy nɛ təl isi kəm ba, əl me ti ə to kin: ⁹ M-gər kɔ lai ki ndoo lai, nɛ ki rɔjeti, j njé nɛ kingə. Taa m-gər ta je ki majal ki njé ki bari rɔde əi nɛ n-əi *Jipi je, nɛ ki rɔjeti, əi Jipi je al, isi əli dɔi ti: əi njé kaw-naa je lə *Sata. ¹⁰ A ingə kɔ, nɛ maji kadi iɓəl al. Su a ɓuki dije madi dansi ti dangay ti kadi na-n tɔgisi, a ingəi kɔ asi ndɔ dɔgi, nɛ ai dɔ njasi ti biti koy, ə m-a m-adi sasi jɔgi tɛti rɔ, ki e kaji ki biti ki nɔ ti.

¹¹ «Dɔw ki aw ki mbine ɓa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwə əl njé kaw-naa je kin maji!

«Dɔw ki nje tɛti rɔ, kɔy ki nje kɔ joo a tɛɛ kade ti al.»

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Pərgam ti

¹² «Makitibi kin indangi adi malayka lə njé kaw naa je ki Pərgam ti: Ta ki dɔw ki nje koti kiyə kasigar ki tae ki taa ati soy soy, taa ta kate e dam joo nim tɔ, əl me ti ə to kin: ¹³ M-gər lo ki isi ti kin; e lo ki *Sata ɔ ɓe titi, nɛ be ka, biti bone, j uwə rɔi rɔm ti adi ngə, inaji ndui al. Dɔkagilo wa ki ndɔ ki tɔli ɓəə kilə ləm ki rɔjeti, Atipasi, lo ti wa ki Sata isi ti kin ka, inaji ndui al. ¹⁴ Ningə, nɛ kare ki m-aw səi ki ta dɔ ti, e ta

lə dije lai madi ki uwai go nɛ ndo ki to tɔ ya Balam be ngə kin. Balam ki nje kɔji ngar Balaki kadi iyə gum uwə-n ngan *Isirayəl je ki rəbi kuso da ki pəli yo je nim, sangi-naa kaya ti nim*. ¹⁵ E be tɔ ə, j ka aw ki dije ki njé kuwə go nɛ ndo lə Nikolayiti je nɔɔ tɔ. ¹⁶ Ə kadi iyə pa njiyɛi kɔ. A re e be al ə, m-a m-re basine kadi m-rɔ ki dijee kin ki kiyə kasigar ki tɛɛ tam ti kin.

¹⁷ «Dɔw ki aw ki mbine ɓa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!

«Dɔw ki nje tɛti rɔ, m-a m-ade man ki e nɛ kuso ki ɓɔyɔ lɔki, m-a m-ade kəsi mbal ki nda, ki e ki ndangi tɔ ti ki sigi* ki e tɔ ki dɔw gər al titi. Dɔw ki mbal kin ɔdi jie par ə gər tɔ kin.»

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Tiyatir ti

¹⁸ «Makitibi kin indangi adi malayka lə njé kaw naa je ki Tiyatir ti: Ta ki dɔw ki kɔ kəme ndɔy tɔ por be, taa njae je toi tɔ andi ki ndole, ki kɔdi o kam be, əl me ti ə to kin: ¹⁹ M-gər nɛ rai je, ki ndigi-naa ki to rɔi ti, ki kadi-me lai, ki ra kilə kadi dije, ki kuwə tɔgi ba lai. Nɛ rai je ki gogi ne maji al dɔ ki kate je. ²⁰ Nə nɛ kare ki m-aw səi ki ta dɔ ti, e kiyə ki iyə Jəjabəl, ki ə nɛ n-e dɛne ki nje kəl ta ki ta Luwə ti kin, adi isi ɓuki ɓəə kilə je ləm wale: isi ɔsi-de ki me kaya ki ra ti, ki me kuso da ti ki pəli yo. ²¹ M-iyə dɔkagilo m-ade kadi iyə-n pa njiyəne kɔ, nɛ mbati kiyə rəbi kaya ki ra. ²² E be ə, m-a m-ile nangi dɔ tirə rɔ kɔ ti, naa ti ki njé sange kaya ti je. A re iyəi ta pa njiyəde je ki majal kin kɔ wa taa, tɔ m-iyə ta nɛ ki m-ɔji kadi m-ra sɔde kin. ²³ M-a m-adi ngane je oyi. Ba, lo kin ti, njé kaw naa je pəti a gəri kadi mi dɔw ki m-gər mar ta je, ki ndigi ra je lə dije. Dɔw ki ra dansi ti, m-a m-ra-e ki go kilə rae ti*. ²⁴ Ngə ningə, səi

* 2:7 Kilə ngirə nɛ je 2.8-9

* 2:14 Kɔr Isirayəl je 31.16; Kɔr Isirayəl je 22-24

* 2:17 Tɛɛ ki

taga 16.14-15, 33-34; Ejay 65.15

* 2:23 Pa je 7.10; 62.13; Jerəmi 17.10

ndəgi njé kaw-naa je ki Tiyatir ti, ki uwəi go nə ndo ki ngom kin, al, taa indoi nə ki əi je bari-e “nə bəyo kaki lə Sata” kin al tə, m-əl səsi kadi igəri təki m-a m-ində nə kəy madi ki rangi dəsi ti al ngata. ²⁵ NGa ningə, nə kare 6a, maji kadi, nə ki ai də ti kin, uwəi ba, biti kadi m-re.

²⁶ «Dəw ki nje tətəi rə, dəw ki uwə go kilə je ləm biti dəbəy ti, m-a m-ade təgi kəbe də gin dije ti ki dangi dangi. ²⁷ A ɔ-de be ki gəl gindi, a tə-n dəde təki dəw a tə-n ngoo wanji kin be. ²⁸ E be ə, mi wa ka m-ingə-n təgi ki rə Bai ti. Taa m-a m-ade mee ki nje kibə ta gin lo ti tə^ə».

²⁹ «Dəw ki aw ki mbine 6a, kadi oo-n də ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

3

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Sardi ti

¹ «Makitibi kin indangi adi malayka lə njé kaw naa je ki Sardi ti: Ta ki nje ndil je ki siri lə Luwə ki mee je ki siri əl me ti ə to kin: M-gər kilə rai je: ira rəi adi dije ooi-ni tə dəw ki isi kəm, nə ki rəjeti 6a, j dəw ki koy. ² Isi kəm də rəi ti, adi təgi ndəge je ki isi oyi, tadə m-o kilə rai kare ki asi naa ta kəm Luwə ti goto. ³ Adi mei ole də nə ndo ti ki ingə je, o dœ je kin, ningə kadi a də njai ti ə iyə pa njiyəi ki majal kə. Kin ə re indal də bi ti al ə, m-a m-re m-uwə-i nangi busi tə nje 6ogi be ki kanji kadi igər də kade. ⁴ NGa ningə, dije madi je dani ti Sardi noq wa, lati nə ki majal kibi je ti ləde al. A iləi kibi ki nda rəde ti kadi dani-mi, tadə əi dije ki asi. ⁵ Dije ki njé tətəi rə, a iləi kibi ki nda rəde ti, ningə m-a m-buji təde kə me makitibi kaji ti al. M-a m-gər-de tə dije ləm ta kəm Bai ti ki ta kəm malayka je ti lie. ⁶ Dəw ki aw ki mbine 6a, kadi oo-n də ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Piladəlpi ti

⁷ «Makitibi kin indangi adi malayka lə njé kaw naa je ki Piladəlpi: Ta ki nje kay njay, dəw ki rəjeti, e ki uwə lakəle lə *Dabidi jine ti, e ki uwə tēg ə dəw asi kuti al, e ki uwə uti ə dəw asi tēg al, əl me ti ə to kin: ⁸ M-gər kile rai; m-gər kadi təgi e ngay al, nə ingəm ta ləm maji, inaji ndui al. NGa ningə, ki ne kin, m-tēg ta kəy noj ti, ki dəw ki asi kadi uti goto. ⁹ Ningə nə ki m-a m-ra ki dije ki njé kaw-naa ki tə *Sata, ki əi njé ngom je, ki əi nə n-əi *Jipi je, nə əi Jipi je ki rəjeti al ə to kin. M-a m-ində təgi dəde ti kadi rəi əsi dəde nangi noj ti. Lo kin ti, a gəri kadi m-ndigi. ¹⁰ Təki ingəm-n ndu ki m-adi kadi uwə-n təgi ba, mi ka m-a m-ngəm-i dəkagilo kə ti ki a re də dije ti ki dənangi ti ne pəti kadi na-de kin tə. ¹¹ M-a m-re bəsi, ə uwə nə ki to ji ti kin ngə, kadi dəw madi taa nə kigə go ji ləi al.

¹² «Dəw ki nje tətəi rə, m-a m-ra-e tə kagi ngadan kəy me kəy ti lə Luwə ləm, ningə a tēg taga al ratata. M-a m-ində tə Luwə ləm nim tə be bo lie ki e Jorijaləm ki sigi kin nim dœ ti. Jorijaləm ki j dərə ti rə Luwə ti ləm, re ur nangi. Taa m-a m-ində təm ki sigi dœ ti tə.

¹³ «Dəw ki aw ki mbine 6a, kadi oo-n də ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Lawodise ti

¹⁴ «Makitibi kin indangi adi malayka lə njé kaw-naa je ki Lawodise: Ta ki dəw ki e *Amen, dəw ki nje ma naji ki a də ndune ti, dəw ki rəjeti ki e də nə kində je ti lə Luwə pəti, əl me ti ə to kin: ¹⁵ M-gər kile rai; m-gər kadi isəl al nim, itingə al nim. Kin ə re isəl al 6a, re a tingə! ¹⁶ Nə ki ne kin, isəl al nim, itingə al nim, ilala, adi m-a m-təmq-i kə. ¹⁷ J əl ə nə j nje nə kingə, ira gati

ingə-n nɛ ngay, aw ki ndoo nɛ madi al. NGa ningə, kei nje kəm-to-ndoo, kei dangiti, nɛ ləi goto, a ki rəi kare, kəmi oo lo al kin ə, o al. ¹⁸ E be ə, m-adi ta kəji kadi ire indogɪ səm ɔr ki por ndir-e maji kin kadi indu-n, kadi indogɪ səm kibi ki nda uti-n dɔ ka ki rɔ kare ləi kin kadi rəi səl-i al, ə kadi indogɪ nɛ kilə kəm ti ilə kəmi ti kadi kəmi oo lo maji gogi. ¹⁹ Dije pəti ki m-ndigɪ-de, m-ndangi-de ə m-inde-de m-ɔji-de. Maji kadi itingə bil, ə iyə rəbi njiyəi ki majal kə. ²⁰ O maji, mi m-a ta kəy ti, m-ində ta kəy. Re dəw oo dɔ ndum ə tɛɛ ta kəy ɓa, m-a m-ur kəy goe ti, m-a m-uso sie nim e a uso səm nim.

²¹ «Dəw ki nje tətɪ rɔ, m-a m-ade isi səm dɔ kimbər ngar ti ləm, təkɪ mi m-tətɪ rɔ ə m-aw m-isi ki Bai dɔ kimbər ngar ti lie kin be tɔ. ²² Dəw ki aw ki mbine ɓa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

4

Kilə tɔji dɔ Luwə ti me dɔrɔ ti

¹ Go nɛ je ti kin ɓa, m-o nɛ ki rangɪ me ndil ti ɓay: m-o ta rəbi tɛɛ dɔrɔ ti, ningə ndu dəw ki əl-m ta kəte ka kin, təl ɓa tə təbi be əl-m ə nə: «tɛ taa nɛ, ə m-a m-tɔji nɛ ki a ra nɛ lo ti ti m-adi o.» ² Ta naa ti nɔɔ, NDil Luwə tətɪ-m uwə-m aw səm dɔrɔ ti. Ningə yə, m-o kimbər ngar tɛɛ isi, ɓa dəw madi isi dɔ kimbər ngar ti ka kin. ³ Dəwe ndole tə mbal je ki ɓari-de jasipi ki sarduwan kin be. NGabirəndi ki kunje to tə mbal əmerodi be unji gə kidi kimbər ngar ka kin. ⁴ Ningə kimbər je kuti joo gide sɔ isi gəi gidi kimbər ngar ka kin, ɓa ngatɔgi je kuti joo gide sɔ ki ɔy kibi ki nda isi dɔ kimbər je ti ki kuti joo gide sɔ ka kin, iləi jɔgi kəsi-gon ki rai ki ɔr dɔde ti. ⁵ Kunji je, ki ndu dije, ki ndangi ndi je tɛɛi kimbər ngar ti. Lambi je siri ɔi ta kəm NGar ti, adi əi ndil je lə Luwə ki siri. ⁶ Nɔ kimbər ngar ti, nɛ madi ki titi-naa ki man ba ki ay njay njay tə bər be a titi.

Nɛ je ki njé kisi kəm əi sɔ, kəmdɛ rosi rɔde ki kəte je ki gogi je, isi dana nɔ kimbər ngar ti nim, gəi gide nim. ⁷ Nɛ ki nje kisi kəm ki dɔsɔy titi-naa ki ɓɔl, e ki kɔ joo titi-naa ki ngon baw mangi, e ki kɔ mitə, ta kəme to tə ta kəm dəw be, ningə e ki kɔ sɔ, to tə soro ki isi nal be tɔ. ⁸ Nɛ je ki njé kisi kəm kin, ki kare aw ki bagine mehe mehe, ɓa kəme rosi lo dɔ bage ti je gin bage ti je. Kondɔ je ki kada je isi ta kosi pa ti əi nə: NJe kay njay, nje kay njay, nje kay njay e Babe Luwə ki aw ki tɔgi dɔ nɛ je ti pəti. E ki isi mari nu, isi ɓone, e ki a re. ⁹ Dəkagilo je pəti ki nɛ je ki njé kisi kəm ki sɔ ka kin osi pa, iləi tɔji dɔ nje kisi dɔ kimbər ngar ti, nje kisi biti ki nɔ ti, ɔsi kure, rai-e oyo ɓa, ¹⁰ *NGatɔgi je ki kuti joo gide sɔ ɔsi məkəsɪde nangɪ nɔ nje kisi dɔ kimbər ngar ti, ɔsi gon nje kisi biti ki nɔ ti, buki jɔgi kəsi-gon je ləde nɔ NGar ti ningə əli-e əi nə: ¹¹ Babe Luwə ləje, j̄ asi kadi dije iləi tɔji dɔi ti, ɔsi kurəi, taa asi kingə tɔgi tɔ, tado j̄ ə ira nɛ je pəti, nɛ je ki koo ki kəm kin toi ki go ndigɪ ti ləi.

5

Makitibi lə NGon bati

¹ M-o makitibi ki kuu gidi-naa ti to da ji kɔ nje kisi dɔ kimbər ngar ti. E makitibi ki ndangi nɛ me ti je gidi ti je, ningə uwəi lo siri ki nɛ kuwə makitibi je. ² M-o malayka ki nje tɔgi kare un ndune ki taa ə nə: «Nɔ ə asi kadi rəy nɛ kuwə makitibi je ə tɛɛ makitibi kin ə?» ³ Nə ki me dɔrɔ ti, ki dɔnangi ti ə se gin dɔnangi ti, dəw ki asi kadi tɛɛ makitibi kin, ə se kadi ilə kəmnɛ me ti goto. ⁴ Lo kin ti, m-nɔ ngay, tado dəw asi kingə dəw ki asi kadi tɛɛ makitibi kin ə ilə kəmnɛ me ti al. ⁵ Ba dəw kare dan ngatɔgi je ti əl-m ə nə: «tɪnɔ al, o ɓɔl nda ki gin koji ti lə Juda, dəw ki tɛɛ gin *Dabidi ti, ki tətɪ rɔ, e asi kadi rəy nɛ kuwə makitibi je ki siri ə tɛɛ makitibi kin.»

⁶ Lo kin ti nōo, m-o NGon bati a taa dana nō kimbər ngar ti, ningə ne je ki njé kisi kəm ki sō ki ngatōgi je ki kuti joo gide sō gəi gide. NGon bati ka kin to tə ne ki dəw ijə mінде be. Gaje je əi siri, taa kəme je əi siri tō, tə ndil je ki siri lə Luwə ki iləde ki dənangi ba pəti. ⁷ NGon bati isi re bəsi ki rō nje kisi dō kimbər ngar ti kadi taa makitibi jie ti. ⁸ Tanaa ti nōo, ne je ki njé kisi kəm ba ki sō ki ngatōgi je ki kuti joo gide sō əsi məkəsəide nangi nō NGon bati ti. Dəw ki ra uwə kənde ki kəpi je ki rai ki ər ki nduji kagi ki əti maji jine ti. Ne je kin əi ta je ki dije lə Luwə isi əli ki Luwə. ⁹ Njé kisi kəm ba ki sō ki ngatōgi je ki kuti joo gide sō, osi pa ki sigi əli əi nə:

«J asi kadi un makitibi,
Ə irəy ne kuwe je.

Tadō dije tōli-ni, j igangi dō gin koji
je ki dangi dangi,

NDon ta je ki dangi dangi,

Dije ki dangi dangi,

Gin be je ki dangi dangi ki məsi, adi
Luwə.

¹⁰ Gin dije ki dangi dangi kin,

İndə-de ta dangi tə ngar je,

İtəl-de njé kijə ne məsi kadi-kare ti
mbata lə Luwə ləje,

Ningə əi je qi be dənangi ti ne*»

¹¹ Lo kin ti, m-gō lo ba, m-o ndu kosi malayka je ngay, ki əi dibi kutide dibi kutide*, gəi gidi kimbər ngar, ki ne je ki njé kisi kəm ba, ki ngatōgi je. ¹² Ningə uni ndude ki taa əli əi nə:

«NGon bati ki dije tōli-e,

Asi kadi ingə tōgi, ki ne kingə, ki gosi,
ki ngangi, ki kəsi-gon, ki tōba,
ki kilə tōji!»

¹³ Taa m-o ndu ne kində je pəti ki dōrə ti, ki dənangi ti, gin dənangi ti, ki me ba bo ti osi pa əi nə:

«Kilə tōji, ki kəsi kurə, ki tōba, ki tōgi,
E lə nje kisi dō kimbər ngar ti əi ki
NGon bati biti ki nō ti!»

¹⁴ Lo kin ti nōo be, ne je ki njé kisi kəm ba ki sō əli əi nə: «Amen!» Ba ngatōgi je əsi məkəsəide nangi nō nje kisi dō kimbər ngar ti əi ki ngon bati, əsi gonde.

6

NGon bati əi ki ne kuwə makitibi je mehe

¹ M-o NGon bati uwə ne kuwə makitibi ki dəsəy lə ne kuwə makitibi je ki siri ər, ningə m-o ndu ne je ki nje kisi kəm ba ki dəsəy dan ne je ki njé kisi kəm ba ti ki sō un ndune ki taa, ndue ba tə ndangi ndi be ə nə: «İre!» ² M-gō lo, ningə m-o sində kare ki nda. Nje kale uwə kagi kunduru jine ti, adi-e jōgi kəsi-gon. E dəw ki təti rō ngata, nə aw tə təti rō ki rangi bəy. ³ Loki NGon bati uwə ne kuwə makitibi ki kō joo ər ningə, m-o ndu ne je ki nje kisi kəm ba ki kō joo əl ə nə: «İre!» ⁴ Lo kin ti, sində ki rangi, ki kər tə por be tēg re. Nje kale aw ki tōgi kadi ər-n lapiya dənangi ti kō, kadi dije tōli-naa dande ti. Adi-e kiyə kasigar ki ngal.

⁵ Loki NGon bati uwə ne kuwə makitibi ki kō mitə ər ningə, m-o ndu ne je ki nje kisi kəm ba ki kō mitə əl ə nə: «İre!» Ə m-gō lo ningə, m-o sində kare ki ndul. Nje kale uwə ne mbōji ne jine ti. ⁶ Ningə m-o ndu ta madi j ki dan njé kisi kəm ti ki sō ə nə: «Gəme ngon ngo mbōji ne kare be par e lo kilə ti ki ndə kare, ə ərji ngon ngo mbōji ne mitə be par e lo kilə ti ki ndə kare tō; nə kadi ituji yibi əi ki kasi kandi nju al.» ⁷ Loki NGon bati uwə ne kuwə makitibi ki kō sō ər ningə, m-o ndu ne je ki nje isi kəm ba ki kō sō əl ə nə: «İre!» ⁸ Ə m-gō lo ningə, m-o sində kare ki bale to tə mbi kam be. Nje kale təe nə «Yo», ba lo ki koo isi njiyə goe ti. Adi-de tōgi dō dam dənangi ti ki kare me ki sō ti kadi tuji dije ki me ti ki rō je, ki bō je, ki moy tō ko dije ki da je ki

majal ki dōnangi ti ne. ⁹ Go ti, loki NGon bati uwə nē kuwə makitibi ki kō mi ər ningə yə, m-o ndil dije ki ndō ki tōli-de ə ai gin dingiri kadi-kare ti lə Luwə. Əi dije ki tōli-de mbata ta lə Luwə ki ai dō ti, mai naje. ¹⁰ Dije ka kin uni ndude ki taa, əli ta ki tōgide əi nə: «Bəbe, j ki j nje kay njay, j ki j dəw ki rōjeti, a ngəm biti dōkagilo ti ki ra taa a gangi ta dō dije ti ki dōnangi ti, əji-n dō məsije ki buki kō ə?» ¹¹ Ba lo kin ti nōo, adi dəw ki ra kibi ngal ki nda, ningə dəji-de kadi orəi mede ndəy bəy, biti kadi tə ndəgi ngakode je, ki madi-kiləde je, ki nayi-naa nōo, kadi tə a tōli-de tə əi je be kin, kərde re dō made ti, təl tae bəy taa. ¹² Ningə m-o NGon bati uwə nē kuwə makitibi ki kō mehe ər, bə dōnangi yəki yəki ki əti bəl ngay. Kadi təl ndul kururu tə kibi sirə be, ə nay ba pu təl to tə məsi be tō. ¹³ Mee je jji dōrə ti tosi ki nangi tə kandi mbay-kote ki mbuji al bəy, ə nəl gange ki nangi kin be. ¹⁴ Dōrə a goto kō tə tuwə ki dəw a kuu gidi-naa ti kin be; ningə mbal je, ki dō dər je a ndui rōde kō. ¹⁵ NGar je ki dōnangi ti ne, ki njé tōba je, ki bo je lə asigar je, ki njé nē kingə je, ki njé tōgi je, ki ndəgi dije pəti, bəə je ki dije ki kare, a əyi-naa kadi bəyoi rōde bole lo je ti ki gidi mbal je ti ki təti. ¹⁶ A əli mbal bo je ki mbal je ki təti əi nə: «Itosi dōje ti, i bəyoi-je say ta kəm nje kisi dō kimbər ngar ti, ki ta wongi ti lə NGon bati». ¹⁷ Tadō ndō wongi ki bo re ngata, dəw ki asi kadi ə nə mi ə m-a am goto». »

7

Dije ki 144.000 ki Luwə ində mbo ləne nōde ti

¹ Go nē je ti kin, m-o malayka je sō ai taa dō kum dōnangi ti ki sō. *Malayka je ka kin uwəi nəl je ki sō ki dōnangi ti ne kadi tə iləi dōnangi ti al nīm, dō ba ti al nīm, taa dō kagi je ti al nīm tō. ² M-təl m-o malayka

madi ki rangi bəy j ki lo kibə kadi ti be, uwə mbo lə Luwə ki nje kisi kəm ba jine ti. Ningə un ndune ki taa əl malayka je ki sō ki ingəi tōgi kadi adi kō nē kində je ki dōnangi ti ne ki me ba ti ə nə: ³ «Oti kadi adi kō nē kində je ki dōnangi ti, ə se me ba ti, ə se dō kagi je ti, biti kadi j-ində mbo nō bəə kilə je ti lə Luwə bəy taa.» ⁴ Adi-mi kər dije ki e ki kində mbo lə Luwə nōde ti əi dije dibi bu kare ki dibi kuti sō ki dibi sō dō ti, gin koji je ti lə ngan *Isirayəl je pəti. ⁵ Adi e: gin koji ti lə Juda, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Rubə, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Gadi, dije dibi kuti ki dibi joo; ⁶ gin koji ti lə Asər, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Nəpitali, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Manase, dije dibi kuti ki dibi joo; ⁷ gin koji ti lə Siməyo, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə *Ləbi, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Isakar, dije dibi kuti ki dibi joo; ⁸ gin koji ti lə Jabilo, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Jisəpi, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Bənjame, dije dibi kuti ki dibi joo.

Gin dije ki dangi dangi

⁹ Go ti, m-go lo bə, m-o kosi dije ki əti bəl ngay ki dəw asi kadi tidə kərde al. Əi dije ki gin bə je ti ki dangi dangi, gin koji je ti ki dangi dangi, gin dije ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi. Dije kin ai nō kimbər ngar ti, ki nō NGon bati ti, ai ki kibi ngal ki nda nda rōde ti, taa uwəi baji tan je jide ti tō. ¹⁰ Ningə uni ndude ki taa əli əi nə: «Kaji j rō Luwə ti ləje ki e nje kisi dō kimbər ngar ti əi ki NGon bati.» ¹¹ *Malayka je pəti ləi-naa gəi gidi kimbər ngar, ki ngatōgi je ki nē je ki njé kisi kəm ba je, osi ki ta kəmde nangi nō kimbər ngar ti, əsi kurə Luwə, ¹² əli əi nə: «Amen! Kilə toji, ki tōba, ki gosi, ki oyo ki ra, ki kəsi-gon, ki tōgi, ki ngangi e lə Luwə ləje

ki dɔkagilo ki dɔkagilo, biti ki nɔ ti!
 *Amen!»¹³ Lo kin ti nɔɔ, ki kare
 dan ngatɔgi je ti un ta əl-m ə nɔ:
 «Dije ki əi kibi ngal je ki nda nda kin
 əi nɔ je ə? Ə ɔj ra be ə rəi ə?»¹⁴ Ə m-
 ile ti m-ə nɔ: «Babe, j igər maji!» Ba
 əl-m ə nɔ: «əi dije ki tɛɛi me kində
 kəm-ndoo ti ki bo. Əi tɔgi kibi ngal
 je ləde, tɔgi adi nda me məsi NGon
 bati ti.¹⁵ E mbata kin ə, uwəi rəde ai
 nɔ kimbər ti lə Luwə, əsi kure kondɔ
 je kada je me kəy ti lie. Ba nje kisi
 dɔ kimbər ngar ti a dəbi bagine dɔde
 ti gin kəy kisine ti.¹⁶ Bo a ra-de al
 ratata, kində man a ra-de al ratata,
 taa por kadi ə se kunji nɛ madi a
 ndabi-de al ratata tɔ,¹⁷ tadɔ NGon
 bati ki nje ka dadan lo ti nɔ kimbər
 ngar ti a e nje kul-de, kadi a aw səde
 lo man ti ki maji kadi ayi-naa. Luwə
 a bər man nɔ lay lay kəmde ti*»

8

Nɛ kuwə makitibi ki kɔ siri

¹ Loki NGon bati ɔr nɛ kuwə
 makitibi ki kɔ siri, lo ki dɔrɔ ti təl to
 ndingi asi ngan kadi dɔ mitə. ² Ningə
 m-o malayka je ki siri ai ta kəm
 Luwə ti, adi adi-de təbi siri.

³ Malayka madi kare re ilə rɔne a
 kadi dingiri ti, uwə bay por ki nduji
 kagi ki əti maji e me ti jine ti. E bay
 ki rai-e ki ɔr, ningə adi-e nduji kagi
 je ngay ki əti maji, kadi aw-n ki ta je
 ki dije lə Luwə isi əli ki Luwə. Aw-n
 dɔ dingiri ɔr ti ki a nɔ kimbər ngar
 ti. ⁴ Ba sa nduji kagi ki əti maji su
 ji malayka ti ta kəm Luwə ti aw ki
 taa ki ta je ki dije lə Luwə isi əli ki
 Luwə. ⁵ Ningə go ti, malayka un bay
 por ki nduji kagi ki əti maji e me ti
 ka kin, ɔuki por dingiri rosi, ɔa igə
 ilə ki dɔnangi ti, par ə ta naa ti nɔɔ,
 ndangi ndi je, ki ndu dije, ki təl ndi
 je tɛɛi, taa dɔnangi yəki tɔ.

Təbi je ki sɔ ki dɔsɔy

* 7:17 Ejay 25.8; 49.10; Pa je 23.1-2; Ejəkəl 34.23
 taga 10.21-23

⁶ *Malayka je ki siri ki uwəi təbi je
 ki siri jide ti indəi dɔ rɔde dana kadi
 kəli-de.

⁷ Malayka ki dɔsɔy kəl təbi ləne
 ɔa, kəsi, ki por ki pole-naa ki məsi ə
 ədi ki dɔnangi ti. Ningə lo kin ti nɔɔ
 be, dam dɔnangi ki kare me ki mitə
 ti ɔ por, kagi kare me ki mitə ti ɔ por,
 taa mbi kam kare me ki mitə ti ɔ por
 tɔ.

⁸ Malayka ki kɔ joo kəl təbi ləne
 ɔa, nɛ madi ki boy tə mbal ki a taa
 be, ɔ por, ɔningə osi me ba ti, adi dam
 ba ki kare me ki mitə ti təl məsi. ⁹ Nɛ
 kində je ki kare me ki mitə ti me ba
 ti oyi, taa bato kare me ki mitə ti tuji
 tɔ.

¹⁰ Malayka ki kɔ mitə kəl təbi ləne
 ɔa, kəkirə mee kare ki ɔ tə por be,
 j dɔrɔ ti osi nangi dɔ ki kare me ki
 mitə ti lə mbo je ki wol man je. ¹¹ Tɔ
 mee ka kin nɔ «nɛ ki ati.» Ki kare me
 ki mitə ti lə man je təli ati kanana,
 ningə dije ngay ki ayi-naa man je
 kin oyi tɔ, tadɔ təl ki təli ati kanana.

¹² Malayka ki kɔ sɔ kəl təbi ləne
 ɔa, dam kadi ki kare me ki mitə nim,
 dam nay ki kare me ki mitə ti nim,
 taa mee je ki kare me ki mitə ti ingəi
 kində adi lo kadi damde ki kare me
 ki mitə ti unji goto. Dam lo ki kada
 kare me ki mitə ti nim, dam lo ki
 kondɔ kare me ki mitə ti nim, kunji
 goto dɔde ti*.

¹³ M-təl m-go lo ɔəy ningə, m-o
 soro kare ki nal taa sɔy dan nəl ti un
 ndune taa ki tɔgine ə nɔ: «Kəm-to-
 ndoo! kəm-to-ndoo! kəm-to-ndoo a
 e dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne, loki ndəgi
 malayka je ki nayi-naa mitə kin a
 kəli təbi ləde.»

9

Təbi ki kɔ mi ɔa

¹ Malayka ki kɔ mi kəl təbi ləne ɔa,
 m-o mee kare j dɔrɔ ti osi dɔnangi ti.
 Adi mee ka kin lakəle ta lo ki koo.
² Tɛɛ ta lo ki koo ningə, sa por su ti
 tɛɛ ki taga tə sa por ki me pur ti ki
 boy be. Sa ka kin uti kəm kadi əi ki

* 8:12 10-12: Ejay 14.12; Jərəmi 9.14; Tɛɛ ki

dɔrɔ. ³ Bɛti je tɛɛi me sa por ti ka kin, sanɛi-naa dɔnangɛ ti. Əi bɛti je ki adi-de tɔgi ki to tɔ ya ni be. ⁴ Ɔgi-de kadi adi kɔ wale je, ki kam je, ki kagi je, nɔ kadi adi kɔ dije ki awi ki mbɔ lɔ Luwɔ nɔde ti al kin par. ⁵ Adi-de ta rɛbi kadi tɔli dije kin al, nɔ kadi adi-de kɔ ngay tɔ kadi yo par asi nay mi. ⁶ Dɔkagiloe ti kin, dije a sangi koy, nɔ a ingɛi koy al. A ndigi kadi n-oyi, nɔ koy a ay say kɔ kadide ti.

⁷ Bɛte je kin, toi tɔ sindɔ je ki dɔw dɔɔ nɛ rɔ rɔde ti, adi əi bɛsi lo kaw rɔ ti kin be. Nɛ je ki dɔde ti toi tɔ jɔgi kɔsi-gon ki rai ki ɔr be, ningɔ ta kɛmde to tɔ ta kɛm dije be tɔ. ⁸ Bɛi dɔde to tɔ bɛi dɔ dɔne je be, bɛa ngangide to tɔ ngangɛi bɔl be tɔ. ⁹ Ningɔ toi tɔ nɛ ki dɔw ilɔ nɛ rɔ ki ki gindi nɔ gude ti be, bɛa ka bagide bɛa tɔ ka pusi rɔ je ki sindɔ je bay bay ndɔri-de ki ngɔdi dɔde sɔbi lo rɔ kin be*. ¹⁰ Ta mongide ati tɔ ta mongɛi ni be, ningɔ e mongide ti kin ə awi ki tɔgi ki kadi adii kɔ dije nay mi titi. ¹¹ Awi ki malayka ki dɔ lo ki koo ti tɔ ngar dɔde ti. Tɔ ngar lɔde ka kin nɔ «Abidɔ» ki ta ebirɔ, ə «Apoliyɔ» ki ta girɛki tɔ. Kɔr me tɔ kin nɔ «Nje tuji lo». ¹² Kɔ ki dɔsɔy dɔ ngata, ningɔ nay kɔ je ki rangɛi joo kadi rɛi go ti bɔy.

¹³ Malayka ki kɔ mehe kɔl tɔbi lɔne, ningɔ m-o ndu dɔw madi j dingiri ti ki rai ki ɔr ki isi nɔ Luwɔ ti, j dɔ kume je ti ki sɔ re. ¹⁴ Ba ndu ka kin əl malayka ki kɔ mehe ki uwɔ tɔbi jine ti ə nɔ: «iyɔ malayka je ki sɔ ki dɔɔi-de ki sɔn dɔ ba Epirati ti kin taa.» ¹⁵ Ningɔ iyɔ malayka je ki sɔ ka kin taa. Əi malayka je ki isi dɔ njade ti mbata dɔ kadi wa kin, me ndɔ ti wa kin, me nay ti wa kin, ki me bɔl ti wa kin tɔ, kadi tɔ tuji dije ki kare me ki mitɔ ti kɔ, dɔnangɛi ti ba pɛti. ¹⁶ Adi-mi kɔr asigar je lɔde ki awi ki sindɔ əi miliyɔ bu joo. ¹⁷ NGa ningɔ yɔ, m-o sindɔ je ki njɛ kal-de je me ndil ti: awi ki nɛ rɔ kuti dɔ nɔ

gude ki kɔr tɔ por be, to tɔ bɔl dɔrɔ be, taa to tɔ bɔl kadi-man sindɔ be tɔ. Dɔ sindɔ je ka kin to tɔ dɔ bɔl be, ningɔ por je, ki sa je, ki nɛ je ki njɛ taa por ki tɔgide je tɛɛ tade ti. ¹⁸ E ki nɛ tuji lo je ki mitɔ, ki əi por je, ki sa je, ki nɛ je ki njɛ taa por ki tɔgide je, ki tɛɛi tade ti kin ə kɔ dije ki kare me ki mitɔ ti dɔnangɛi ti ba pɛti a tɔn. ¹⁹ Tadɔ tɔgi sindɔ je e tade ti nim mongide ti nim tɔ. Mongide to tɔ li be, ningɔ ta mongide to tɔ dɔ nɛ be kadi adii kɔ dije. ²⁰ NGa ningɔ, ki ɔji dɔ ndagɛi dije pɛti ki tɛɛi ta yo ti lɔ nɛ je ki njɛ tuji lo kin bɛa, mbati kadi iyɔi ta kaw nɔ kagi yo je ti ki əi nɛ je ki rai-de ki jide. Nayi-naa ki lo kɔsi mɔkɛside nangɛi nɔ ndil je ti ki majal, ki nɔ kagi yo je ti ki rai-de ki ɔr je, ki la je, ki ningɔ-kasi je, ki gajɛi mbal je ə se ki kagi je ki asi koo lo al nim, asi koo dɔ ta al nim, taa asi njiyɔ al nim tɔ kin. ²¹ Taa iyɔi ta tɔl dije al nim, ta ra kimɔ al nim, ta kuwɔ marim al nim, ta bɔgi al nim tɔ.

10

Malayka əi ki ngon makitibi

¹ Go ti, m-o malayka ki rangɛi kare ki nje tɔgi j dɔrɔ ti risi ki dɔnangɛi ti. Kil ndi tibi dɔe, taa ngabirɛndi isi dɔe ti tɔ jɔgi ngar be, bɛa ta kɛme ɔsi tɔ kadi be tɔ, ningɔ njae je toi tɔ bar por be. ² Uwɔ ngon makitibi jine ti, indɔ nja kone dɔ ba ti, ə indɔ nja gɔlne dɔnangɛi ti tɔ. ³ Un ndune ki taa ki tɔgine, nɔ tɔ bɔl be, ningɔ go ndue ti, ndangɛi ndi siri bɛa. ⁴ Ə loki m-aw kadi m-ndangɛi ndude me makitibi ti bɛa, m-o ndu ta madi ki j dɔrɔ ti əl-m ə nɔ: «Ingɔm ndu ta lɔ ndangɛi ndi je kin mei ti, bɛi indangɛi me makitibi ti al.»

⁵ Lo kin ti, malayka ki m-o-e, njae kare e dɔ ba ti, ə e ki nungɛi e dɔnangɛi ti ka kin, un ji kone ilɔ ki dɔrɔ ti, ⁶ ningɔ un mindine ki tɔ Luwɔ ki nje kisi biti ki nɔ ti, ki nje kindɔ dɔrɔ, ki dɔnangɛi, ki ba bo, ki nɛ je ki mede

* 9:9 Juwɔl 2.4-5; 1.6

ti ə nə: «Dəkagilo ki rangi kadi dæw a iyə adi man goto ngata. ⁷ NDə ki malayka ki ko siri a ilə ngirə kadi kəl təbi ləne kin 6a, Luwə a təl ta ndigi ra ləne ki to lo 6əyə ti, təkı əl-n tae 6əə kilə je ləne ki əi njé kəl ta je ki tae ti*»

⁸ NDU dæw ki kəte m-o j ki dərə ti ka kin təl əl-m ta ki rangi 6əy ə nə: «Aw itaa ngon makitibi ki tēg mee kin ji malayka ti ki ində njane kare də ba ti ə ində ki nungi dənangi ti kin.» ⁹ M-aw bəsi ki rə malayka ti ka kin, m-dəje kadi adi-m ngon makitibi ningə, ilə-m ti ə nə: «Itaa uso, a ati kanana kandai ti, nə a nəl tai ti tə təji be.» ¹⁰ M-taa ngon makitibi ka kin ji malayka ti m-uso, ningə nəl tam ti tə təji be, nə loki m-tibi mem ti 6a, ati kandam ti kanana. ¹¹ Ningə go ti əli-mi əi nə: «Maji kadi əl ta ki ta Luwə ti ki əl oji-n də nē je ki a ra gin dije ki dangi dangi, ki gin 6e je ti dangi dangi, ki ndon ta je ti ki dangi dangi, ki ngar je ngay, kin 6əy.»

11

Njé ma naji je ki joo

¹ Dəw adi-m gakira ki to titi-naa ki kagi mbəji nē be, ningə əl-m ə nə: «I taa imbəji kəy lə Luwə nim, dingiri nim, taa itidə dije ki njé kəsi məkəsidi nangi nq Luwə ti me kəy ti kin tə. ² Nə ta mba lo ki taga ne 6a, kadi iyə dam kare, imbəji al, tadə e lo ki e ki kadi dije ki gəri Luwə al, ki a tuji ki 6e bo ki ay njay lə Luwə asi nay kuti sə gide joo. ³ Ningə mi m-a m-ilə ki njé ma naji je ləm ki joo ki kibi kuwə ndoo rəde ti kadi əli dije ta ki ta Luwə ti ndə dibi ki 6u joo ki kuti mehə (1260).»

⁴ NJé ma naji je ki joo əi kagi bini ki joo, ki lambi je ki joo ki ai ta kəm Ba dənangi ti. ⁵ Kin ə re dæw madi ge kadi n-ra səde nē ki majal ə, por a tēg tade ti kadi tuji njé bə je ləde kin kə. E be ə, dæw ki ge kadi n-ra

səde majal a ingə-n yo oy. ⁶ NJé ma naji je kin awi ki təgi kadi uti ta dərə kadi ndi ədi al, dəkagilo ti ki a əli dije ta ki ta Luwə ti kin. Awi ki təgi kadi təlji man ki ndul məsi ti, taa kadi adi kə je ki dangi dangi dije ki dənangi ti ne, ki dəkagilo ki ra ki mede ndigi tə.

⁷ Nə loki a mai naji ləde gine gangi ningə, da ki a tēg koo a ilə-de rə, a tətə-de rə, a təl-de. ⁸ Ninde a a ta mba lo ti, lo ti ki ndə ki 6əi Bade kagi-dəsi ti titi, me 6e bo ti. E 6e bo ki a 6ari-e ki tə ki ndəi ndil dæ ti əi nə Sodom ki Ejipi. ⁹ Dije ki dangi dangi, ki gin koji ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi, ki gin 6e je ki dangi dangi a rəi kadi gəi ninde ndə mitə ki nusi, ningə a əgi kadi dæw dibi-de. ¹⁰ Rə dije ki dənangi ti ne a nəl-de ngay mbata koy ki oyii kin. A rai rənəl ngay, a mbəli-naa kadi-kare je, tadə njé kəl ta ki ta Luwə ti ki joo kin adi-de kə ki al də maji.

¹¹ Nə go ndə je ti ki mitə ki nusi kin 6a, kəə ki j rə Luwə ti re ur mede ti, adi jji isi taa. Lo kin ti, dije ki kəte a gəi-de ka kin, 6əl təl-de. ¹² Ningə ooi ndu dæw madi ki 6a ki təgine ngay j dərə ti ə nə: «I rəi taa ne!» Ba jji, awi ki dərə ti me kil ndi ti, ta kəm njé bə je ti ləde ki isi gəi gode. ¹³ Taa naa ti nqə, dənangi yəki yəki ki əti 6əl, adi dam 6e bo ki kare me ki dəgi ti budi nangi mur mur. Ko dije dibi siri tə me ti. NDəgi dije ki isi ki dəde taa, mede gangi man adi iləi təji də Luwə ti ki nje kisi dərə ti.

¹⁴ Tuji ki kə joo də, ningə e ki kə mitə a re nqə bəsi.

Təbi ki kə siri

¹⁵ Malayka ki kə siri kəl təbi ləne ningə, ndu dije 6a ki təgi ngay dərə ti ə nə: «Kəbe ki də dənangi ti e yə Bəbe ləje əi ki Kirisi ki e wa mbəte kin ngata. A q 6e ki də 6əl je ki də 6əl je.» ¹⁶ Ningə ngatəgi je ki kuti joo gide sə ki isi də kimbər ti, osi ki ta

* 10:7 Tēg ki taga 20.11; Dəterənom 32.40; Daniyal 12.7; Amosi 3.7

kámde nangi nọ Luwə ti, ilai tọji dọe ti ¹⁷ ai nọ:

«Babe Luwə ki nje tọgi pəti,
I ki isi nọọ 6one, i ki isi nọọ mari nu,
J-ilə tọji dọi ti mbata un kilə kəti 6əl
lai ki jii ti,

Ində-n gin kọbe lai.

¹⁸ Gin 6e je ki dangi dangi ii ki wongɪ,

Nə ki 6asine kin, e wongɪ lai ngata ə isi tọji rone.

Dokagilo gangi ta dọ njé koy je ti re ngata,

Dokagilo ki kadi igə-n dọ nja 6əə kilə je lai,

Ki ai njé kəl ta je ki tai ti re ngata,

Dokagilo kigə dọ nja dije lai,

Ki njé kaw ki 6əl NDili mede ti,

Ki du je ki ki tọgi je, re ngata.

E dokagilo ki kadi ituji-n dije ki njé tuji dɔnangi.»

¹⁹ Go ti, me dora ti, ta kəy lə Luwə tẹẹ, adi sanduki kun mɪndi isi ki taga. Lo kin ti, ndi təl je, ndangi nẹ je, ndu dije 6a ki taa, dɔnangi yəki, taa ndi kəsi ki əti 6əl ədi tɔ.

12

Dəne ai ki da ki bari-e dirago

¹ Nẹ kọji madi ki əti 6əl tẹẹ dora ti. Ningə e dāne ki kadi uti dọ rəe tə kibi ti, 6a nay isi gin njae ti. Mee je kuti gide joo ə indai rəde naa ti tə jọgi kəsi-gon isi dọe ti. ² Dəne ka kin naye ngay al kadi oji ngon, ə loki to ndoo ra-e 6a, un ndune ki taa nọ. ³ Nẹ kọji madi ki rangi 6əy tẹẹ dora ti. Ningə e kəkirə da madi ki bari-e dirago, kər tə por be ə tẹẹ a. Dəe e siri, ə gaje e dọgi tɔ, ningə jọgi kəsi-gon isi dọe je ti ka kin kare kare. ⁴ Un mongine 6a, itə-n me je ki kare me ki mitə ti dora ti buki-de ki dɔnangi ti. Re a ta dāne ti ki aw tə oji ngon ka kin kadi tə re oji ngon taa 6a, n-ribə ngon n-uso-e. ⁵ Dəne oji ngon ki dingəm ki kadi tə a isi dọ gin 6e je ti pəti ki dɔnangi ti ne, a ɔ-de 6e ki kọbe lie a ngə tə gindi be. E mbata kin ə, loki oji ngon taa par ə, uni ngon ka kin awi sie kadi Luwə

ti, kadi kimbər ngar ti lie. ⁶ NGA ningə dāne taa ay yane aw dilə lo ti ki e lo ki Luwə ində dọ lo madi dana titi kadi tə isi ti adi tə ngəmi-e ki nẹ kuso asi ndə dibi ki 6u joo ki kuti mehe (1260).

⁷ Lo kin ti, rə j dora ti. Misəl ai ki malayka je ləne rai ki da ki bari-e dirago ka kin. Dirago ka ai ki malayka je ləne ii səde ki rə tɔ, ⁸ nə rə tətə. Lo ləde ai ki malayka je ləne goto dora ti ngata. ⁹ Ɔsi kəkirə dirago ilai-e nangi. E ki e 6igə li ki bari-e su je ki *Sata je, e ki e nje kadi dije pəti ki dɔnangi ti ne. Ɔsi-e ilai nangi, naa ti ki malayka je ki goe ti.

¹⁰ Lo kin ti, m-o ndu dəw madi 6a ki tɔgine ə nọ: «Dokagilo kaji re ngata, dokagilo kadi Luwə oji tɔgine re ngata, dokagilo kọbe lie re ngata. E dokagilo ki tɔgi e jii Kirisi ti ngata. Tado dəw ki nje kində ta dọ ngakoje je ti ka ɔsi-e dora ti ilai-e dɔnangi ti. E ki nje kində ta dode ti kondə je ki kada je nọ Luwə ti ləje. ¹¹ Nə ai je tati-e rə ki takul məsi Ngon bati nim, ki takul ta lə Luwə ki mai naje nim. Bəli rəde al, ai 6asi ngay kadi ndigi koy. ¹² E mbata kin ə, Maji kadi j dora ira rənəl, Ə səi ki isi me dora ti ka irai rənəl tɔ! NGA ningə j dɔnangi, səi ki ba bo, tuji e ləsi,

Tado su risi nangi ki rəsi ti nọọ,

Wongɪ təl-e,

MBata gər kadi dokagilo ləne nay ngay al ngata.»

¹³ Loki dirago oo kadi ɔsi-ne ilai-ne nangi 6a, ɔr ngodi ki go dāne ti ki nje kọji ngon ki dingəm ka kin. ¹⁴ Nə adi dāne ibə bagine joo tə bagi kəkirə soro be, kadi ii-n aw osi lo ti ki Luwə ində dọe dana ade dilə lo ti, kadi tə ngəmi-e ki nẹ kuso asi 6əl mitə ki nusi, say, kadi li ndəti kade al. ¹⁵ Lo kin ti, li ilə man tane tə man ba be ki go dāne ti nọọ kadi tə tɔgi man ka kin inde aw sie. ¹⁶ Nə dɔnangi re rə lə dāne, tẹẹ tane tibi-n ndəə man ki li təmɔ ka kin yiki. ¹⁷ Lo kin ti, wongɪ təl dirago dọ dāne ti, adi

aw rō dō gin koji ti lie, ki əi njé təl rōde go ndu Luwə ti, njé ka dana dō ne ki rōjeti ki Jəju tēg ki dōe ki taga.

¹⁸ Go ti, aw ilə rōne a ta ba bo ti.

13

Da je ki joo

¹ M-o da madi kare ki gaje e dōgi, ə dōe e siri tēg me ba bo ti. Jōgi kōsi-gon isi ta gaje je ti kare kare, ningə tō kəl ta ki mal dō Luwə ti ə isi jam dōe je ti tō. ² Da ki m-o-e ka kin to titi-naa ki kaga be, ningə njae je toi tə nja da ki bari-e ursi kin be, 6a tae to tə ta bəl be tō. Dirago təl ki tōgine, ki kimbər ngar ləne, ki tōgi kōbe ki əti bəl ade. ³ Jam dōe kare to tə ne ki ingə do ki asi koy be, nə basine do ka kin idi ngata. Lo kin ti, dije ki dōnangi ti ne pəti, kilə ra da kin əti-de bəl, adi uni goe. ⁴ Ɔsi məkəsidi nangi nō dirago ti, tadō təl ki kōbe adi da ka kin. Ningə Ɔsi məkəsidi nangi nō da ti tō əi nə: «Nə ə asi kōji rōne kadi da ti kin ə? Nə ə asi kadi rō sie ə?»

⁵ Adi ta rəbi da kadi tēg tane əl-n ta je ki ngə ngə ki ta je ki mal dō tō Luwə ti. Ningə ingə ta rəbi kadi ra-n ndigi ləne nay kuti sō gide joo (42). ⁶ Hə rōne əl ta je ki mal dō Luwə ti, taje je, taji lo kise je, taa taji dije pəti ki isi dōrə ti tō. ⁷ Adi-e ta rəbi kadi rō-n ki dije lə Luwə kadi təti-de rō, taa adi-e tōgi dō gin koji je ti ki dangi dangi, ki gin dije ti ki dangi dangi, kin gin ndon ta je ti ki dangi dangi, ki gin 6e je ti ki dangi dangi^φ. ⁸ Dije pəti ki dōnangi ti ne Ɔsi məkəsidi nangi nōe ti. Adi əi dije ki lo kilə ngirə dōrə ti ki dōnangi ti nu, ə tōde e ki ndangi me makitibi kaji ti al. Dəw ndangi tōde me makitibi kaji ti lə NGon bati ki dije tōli-e kin al.

⁹ «Dəw ki aw ki mbine 6a, kadi oo-n dō ta ki m-aw tə m-əl kin maji: ¹⁰ Dəw ki sōbi dangay 6a, a aw dangay ti; dəw ki sōbi tuji ki kiyə kasigar 6a, a tuji ki kiyə kasigar tō. Ningə

e dō kadi ki kadi dije lə Luwə uwəi tōgide ba, ə kadi awi ki kadi-me tō.»

¹¹ Go ti, m-o da madi ki rangi tēg nanga. Gaje e joo tə gaji ngon bati be, ningə əl ta tə dirago be tō. ¹² Da ka kin ra kilə ki tōgi da ki dōsay pəti ta kəme ti. Ba ində tōgi dō dije ti adi Ɔsi məkəsidi nangi nō da ti ki dōsay ki ingə do ki asi koy, nə do ka kin təl idi kin. ¹³ Da ki kō joo kin ra ne kōji je ki əti bəl. Aw bəti ra adi por j dōrə ti, risi dōnangi ti, ta kəm dije ti pəti. ¹⁴ Ədi dije ki dōnangi ti ne buki-de wale ki ne kōji je ki adi-e kadi ra ta kəm da ti ki dōsay. Ɔsi-de kadi tə tōli kagi yo madi Ɔsi gon da ki ingə do kiyə kasigar ə təl aji gogi kin. ¹⁵ Da ki kō joo ingə tōgi kadi ra adi kagi yo kōsi-gon da ki dōsay kin təl ne ki isi kəm, mba kadi tə əl ta, ə adi tōli dije pəti ki a mbati kōsi məkəsidi nangi nō kagi yo kōsi-gon da ki dōsay ti. ¹⁶ Da ki kō joo ində tōgi dō dije ti pəti, ngan je ki dije ki tōgi, njé ne kingə je ki njé ndoo je, dije ki kare ki 6əə je, kadi taai ndaji ji kōde ti əl ə ji gəlde ti. ¹⁷ Kin ə re dəw aw ki ndaji tō da kin ə se kər ne je ki tōji tōe al 6a, a asi kadi ndogi ne al nim, gati-n al nim tō.

¹⁸ E dōkagilo kəm-kədi. Dəw ki aw ki ne gər, a asi kadi gər me kər ne ki Ɔji dō da kin, tadō e kər ne ki tōji dəw madi. Kər ne ka kin e kər ne ki bu mehe ki kuti mehe gide mehe (666).

14

NGon bati əi ki dije ki kigə dōde

¹ M-go lo 6əy, 6a m-o NGon bati a taa dō mbal *Siyo ti, ningə dije dibi bu ki dibi kuti sō gide sō (144.000) ki awi ki tōe nim, tō Bawe Luwə nim, ki ndangi nati nōde ti əi sie. ² M-o ka ne madi 6a j ki dōrə ti tə ka man ba ki isi lo kam be, 6a tə ka ndi ki ndangi ne ki tōgine ngay kam be. Ka ne ki 6a ə m-o kin, 6a tə ka kundi je ə dije a ində be. ³ Ningə kosi dije kin pəti osi pa ki sigi nō kimbər ngar ti, ki nō ne je ti ki njé kisi kəm ki sō, ki

nɔ ngatɔgi je ti. Dɔw ki asi kadi ndo pa kin goto. Dɔw 6a, e dije ki dibi bu ki dibi kuti sɔ gide sɔ (144.000), ki ɛi dije ki ɛi ki kigɛ dɔde dɔnangi ti kin par. ⁴ Ɖi dije ki lati rɔde ki majal sangi dɔne je al, tado gəri dɔne al. Uni go NGon bati lo je pɛti ki aw ti. Ɖi dije ki e ki kigɛ dɔde dan dije ti ki dɔnangi ti ne tɔ kandi nɛ ki dɔsɔy ki kun kadi Luwɔ nim kadi NGon bati nim. ⁵ Ɖi dije ki dɔw oo ta ki ngom tade ti al. Ta ki kadi dɔw indɔ dɔde ti goto.

Malayka je ilɛi mbɛ ta ki gangi ki are

⁶ Go ti, m-o malayka kare ki nal dan nal ti taa sɔy ngay. Poy Ta ki Maji ki biti ki nɔ ti e jie ti kadi ilɛ mbi dije ti ki isi dɔnangi ti ne, adi e gin 6e je ki dangi dangi, ki gin koji je ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi, ki gin dije ki dangi dangi. ⁷ Malayka ka kin un ndune ki taa ɛ nɔ: «Ilɛi dɔsi gin tɔgi ti lɔ Luwɔ, ɛ ilɛi tɔji dɔe ti, tado dɔkagilo ta ki gangi lie re ngata. Ɖsi mɛkɔsisi nangi nɔ nje ra dɔrɔ ki dɔnangi ti, nje ra ba bo ki lo je ki dangi dangi ki man isi ibɔ ti.»

⁸ Malayka ki rangi ɔɔy un go e ki kɛte ka kin ningɔ ɛl ɛ nɔ: «Osi ngata, osi ngata, *Babilon ki e 6e ki boy. E ki adi gin 6e je pɛti kasi kaya ki ra lɔne ki ɛti 6ɛl adi-de ayi-naa.»

⁹ Malayka ki rangi ɔɔy ki kɔ mitɔ un gode ningɔ ɛl ɛ nɔ: «Dɔw ki ɔsi mɛkɔsine nangi nɔ da ti, ki nɔ kagi yo ti lie, ɛ taa ndaji nɔne ti, ɛ se jine ti 6a, ¹⁰ e ka a ay kasi wongi lɔ Luwɔ ki kanji kilɔ man ti ki Luwɔ a buki me kɔpi wongi ti lɔne kin tɔ. Ko dije ki be kin a ingɛi kɔ ta kɛm malayka je ti ki kay njay ki ta kɛm NGon bati ti. A ingɛi kɔ kin me por ti ki me nɛ ti ki o por rigi rigi. ¹¹ Sa por ki nje kadi-de kɔ kin a su taa ki dɔ 6al je, dɔ 6al je. Ningɔ kondɔ ki kada, lo kadi dije ki njɛ kɔsi mɛkɔside nangi nɔ da ti ki nɔ kagi yo ti lie, ɛ taai ndaji nɔde ti ɛ se jide ti kin a ɔri kɛɛ goto. ¹² E dɔkagilo ki kadi dije ki

ɛi ya Luwɔ, ki njɛ ngɛm ndu-kun lɔ Luwɔ, ki njɛ kadi mede Kirisi, uwɛi tɔgide ba.»

¹³ Go ti m-o dɔ ndu madi j dɔrɔ ti ɛl-m ɛ nɔ: «Indangi ta kin ɛ nɔ: NJɛ maji-kur je ɛ ɛi dije ki isi oyi me ndɔ ti ki 6one me kilɔ ti lɔ Ɖa6e. NDil Luwɔ ɛl ɛ nɔ: ɛi njɛ maji-kur je tado uwɛi kɔ rɔde dɔ kɔ je ti lɔde, ningɔ kilɔ rade je ki maji ki rai a ndole gode.»

Ta ki gangi ki dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne

¹⁴ M-go lo 6a m-o kil ndi ki nda, ningɔ dɔw ki titi-naa ki *NGon dɔw isi dɔ ti. Jɔgi ngar ki ra ki ɔr isi dɔe ti, ningɔ uwɛ ngorongi ki tae ati jine ti. ¹⁵ Malayka madi ki rangi tɛɛ me kɔy ti lɔ Luwɔ, ningɔ un ndune taa ki tɔgine ɛl nje kisi dɔ kil ndi ti ɛ nɔ: «Ilɔ ngorongi lɛi ijɛ-n ko, tado ko ki dɔnangi ti mbuji asi kijɛ ngata.»

¹⁶ Ba lo kin ti, nje kisi dɔ kil ndi ti ilɔ ngorongi lɔne ijɛ-n ko je ki dɔnangi ti ne.

¹⁷ Go ti, malayka ki rangi ɔɔy tɛɛ me kɔy ti lɔ Luwɔ, dɔrɔ, ti ki ngorongi ki ati ngay jine ti tɔ.

¹⁸ Go ti, malayka ki rangi ɔɔy ki aw ki tɔgi dɔ por ti, tɛɛ ki dɔ dingiri ti, 6a un ndune ki taa ki tɔgine ngay ɛl nje kuwɔ ngorongi jine ti ɛ nɔ: «Ilɔ ngorongi lɛi ijɛ-n dɔ nju je ki dɔnangi ti kin, tado kande je mbuji ngata.» ¹⁹ Ɖ malayka ilɔ ngorongi lɔne dɔnangi ti ijɛ-n dɔ nju je ki dɔnangi ti, ningɔ bi ilɔ me 6e mbore kandi nju ti, ki e 6e ki boy ki wongi lɔ Luwɔ e me ti. ²⁰ MBisi kandi nju ka kin me 6e mbore kandi nju ti, gidɛ 6e bo ti gogi, ningɔ mɛsi lo tɛɛ me 6e mbore kandi ndu ti ka kin ki taga, j biti ɔdi ta sindɔ je taa, 6a ngale asi kulɔ mɛtar bu mitɔ kare.

15

Malayka je ki siri ki nɛ tuji lo je ki dɔɔy ti e jide ti

¹ M-o nɛ kɔji madi ki rangi ki bo, to ɛti 6ɛl dɔrɔ ti. *Malayka je siri uwɛi nɛ tuji lo je siri tɔ jide ti. Ɖi

dɔbɔy nɛ tuji lo je, tadɔ e ɛi ɛ wongɪ lɔ Luwɔ a tɔl-n tane.

² Go ti, m-o man bɔ ki to tɔ bɔr be, pole naa ki por. Ningɔ dɔ man ti ka kin, njɛ tɔti rɔ da, ki kagɪ yo lie, ki kɔr nɛ ki tɔji tɔe, uwɔi kɔnde lɔ Luwɔ jide ti. ³ Osi pa lɔ *Mojɪ ki bɔɛ kilɔ lɔ Luwɔ, ki pa lɔ NGon bati ɛi nɔ:

«Babe Luwɔ ki nje kisi dɔ tɔgi je ti pɛti,

Kilɔ rai je bo ngay, ɛti bɔl ki dum!

ɪ NGar dɔ gin bɛ je ti pɛti,

Kɔji ra je lɛi e kɔji ra ki dana, e ki rɔjeti*.

⁴ ɪ Babe, nɔ ɛ asi kadi bɔl ndili al ɛ?

Nɔ ɛ a mbati kilɔ tɔji dɔi ti ɛ?

Tadɔ ɪ ki kari ba ɛ ɪ dɔw ki ay njay,

Gin bɛ je pɛti a rɛi kadi ɔsi mɛkɛside nangɪ nɔi ti.

Tadɔ kilɔ rai je ki dana toi ki taga ta kɔmde ti*.

⁵ Go ti, m-o ta kɔy lɔ Luwɔ ki kɔy kibi kulɔ noji lɔ Luwɔ e me ti, tɛɛ tane dɔrɔ ti. ⁶ Malayka je siri ki uwɔi nɛ tuji lo je ki siri jide ti tɛɛi, me kɔy ti lɔ Luwɔ ki taga. ɔi kibi lɛ ki nda, nda ki ɛti bɔl, ningɔ dɔɔi rɔde ki nda ɔr. ⁷ Ki kare dan nɛ je ti ki njɛ kisi kɔm ki sɔ adi malayka je ki siri kɔpi je ki rai-de ki ɔr siri, tɔ kɔpi je ki wongɪ lɔ Luwɔ ki nje kisi bitɪ ki nɔ ti, rosi. ⁸ Sa rosi kɔy lɔ Luwɔ tɔ nɛ ki tɔji tɔbɔ ki tɔgi lɔ Luwɔ. Dɔw asi kadi ur me kɔy ti lɔ Luwɔ al bitɪ kadi nɛ tuji lo je ki siri ki malayka je ki siri uwɔi jide ti kin tɔli ta kilɔ lɔde bɔy taa.

16

Kɔpi wongɪ je lɔ Luwɔ ki ɛi siri

¹ M-o ndu ta madi ki tɛɛ ki tɔgine me kɔy ti lɔ Luwɔ, ɛl malayka je ki siri ɛ nɔ: «Awi mbɔli kɔpi wongɪ lɔ Luwɔ ki siri dɔnangɪ ti.» ² Malayka ki dɔsɔy aw mbɔl kɔpi lɔne dɔnangɪ ti. Lo kin ti nɔɔ, do bay ki ɛti bɔl, ki to ngay osi dɔ dije ti ki njɛ kaw ki ndajɪ lɔ da nim, kɔsi mɛkɛside nangɪ nɔ kagɪ yo ti lie nim.

³ Malayka ki kɔ joo mbɔl kɔpi lɔne dɔ ba ti, adi man tɔl to tɔ mɛsi dɔw ki oy be. Lo kin ti, nɛ je pɛti ki ɔdi rɔde ki isi me ba ti oyi.

⁴ Malayka ki kɔ mitɔ mbɔl kɔpi lɔne dɔ man mbo je ti, ki lo je ki dangɪ dangɪ ki man isi ibɔ ti, adi tɔli mɛsi. ⁵ Ba m-o ndu malayka ki aw ki tɔgi dɔ man je ti ɛl ɛ nɔ: «ɪ Nje kay njay, ɪ ki isi bɔne, ɪ ki isi mari nu. ɪ itɔji be tɔki ɪ nje gangɪ ta ki dana.

⁶ Tadɔ ɛi je buki mɛsi dije lɔi ki mɛsi njɛ kɔl ta je ki tai ti kɔ, ɛ adi-de mɛsi wa ka tɔ kadi ayj-naa. Asi ta kadi nɛ kin ra-de be wa.» ⁷ Ningɔ go ti, m-o ndu ta madi ɪ ki dɔ dingiri ti ɛl ɛ nɔ: «Oyo, Babe ki Nje kisi dɔ tɔgi je ti pɛti, ta ki gangɪ lɔi e ta ki gangɪ ki rɔjeti nim, e ta ki gangɪ ki dana nim.»

⁸ Malayka ki kɔ sɔ mbɔl kɔpi lɔne dɔ kadi ti, ade tɔgi kadi buki-n porne dɔ dije ti kadi ɔ-de. ⁹ Ba lo kin ti, kunjɪ kadi ki dum kɔl tɔe ɔ dije. Dije kin ɛli ta ki mal dɔ Luwɔ ti ki aw ki tɔgi dɔ nɛ tuji lo je ti kin, ɛ mbati kiyɔ pa njiyɔde je ki majal kɔ ɛ kulɔ-n tɔji dɔ Luwɔ ti.

¹⁰ Malayka ki kɔ mi mbɔl kɔpi lɔne dɔ kimbɔr ngar ti lɔ da, adi kɔbɛ lie tɔl lo ki ndul kururu. Dije ingɔi kɔ, usoi ngangɪde mur mur. ¹¹ Nɔ be ka, mbati kiyɔ rɔbi kilɔ rade je ki majal kɔ, ɛli ta ki mal dɔ Luwɔ ti ki dɔrɔ ti, par par, mbata kɔ ki isi ingɔi, ki mbata lɔ do bay ki rɔde ti.

¹² Malayka ki kɔ meɛ mbɔl kɔpi lɔne dɔ ba ti ki bari-e Epirati. Ba ka kin ii ɛ iyɔ lo kadi ngar ki nje ki lo kibɔ kadi ti dɔ ti. ¹³ Go ti, m-o ndil je ki majal mitɔ ki toi tɔ kɔɔ je be, tɛɛi ta diragɔ ti nim, ta da ti nim, ta nje ngom ki nje kɔl kɔ nɔ n-e nje kɔl ta ki ta Luwɔ ti nim tɔ. ¹⁴ ɛi ndil je lɔ su ki njɛ ra nɛ kɔji je. Ningɔ awi rɔ ngar je ti ki dɔnangɪ ti ne pɛti, kawide mbata rɔ ki a re ndɔ ki bo ti lɔ Luwɔ ki nje kisi dɔ tɔgi je ti pɛti.

¹⁵ Ningɔ Babe ɛl ɛ nɔ: «Oi, m-a mre tɔ nje bɔgi be. Nje rɔnɔl ɛ e dɔw ki

isi kām, taa ngām kibi je lāne maji tō, kadi tō dāw oo-e ki rōe kare ba rōe a solē-n al.»

¹⁶ NDil je ki majal kawī ngar je ka kin lo ti madī ki bari-e ki ta Ebirā nā Armagadō[✧].

¹⁷ Malayka ki kō siri mbāl kōpi lāne dan nāl ti, ningā ndu dāw ba me kāy ti lā Luwā, i ki lo kisi kimbār ngar ti, əl ə nā: «Gin nē je gangi ngata!» ¹⁸ Lo kin ti, nē je ədi rōde, adi e təl ndi je, ki ndu dije, ki ndangi ndi je, taa dōnangi yāki yāki ki əti bāl ngay tō. Lo kilā ngirā kisi ki dō taa ti lā dije nu kin, dāw oo ko dōnangi ki yāki be kin nja kare al bāy. ¹⁹ Kākīrā bē bo gangi rōne dana mitā, ningā bē bo je ki me bē je ti ki dangi dangi ki dōnangi ti ne budi ki nangi. Me Luwā ooi dō bē bo *Babilon ti al, Luwā ade ay kōpi, ki kasi wongī lie ki ngā ngay isi ole me ti. ²⁰ Dō dār je pəti ayi-naa, adi dāw oo mbal je al. ²¹ Kākīrā kōsi je ki əyi tō mbal bo be iji taa tosi dō dije ti. Dije əli ta ki mal dō Luwā ti əji-n dō kākīrā kōsi je ki njē tuji lo, tadō tuji lo tuji ki əti bāl ngay.

17

Ta ki gangi ki dō dāne ti ki nje kaya ki dum

¹ Malayka kare dan malayka je ti ki siri ki uwāi kōpi je ki siri jide ti re əl-m ə nā: «ire, m-a m-tōji ta ki gangi ki a re dō dāne ti ki nje kaya ki dum, ki isi kadi man ba je ti kin, m-adi o. ² NGar je ki dōnangi ti ne buki rōde ta sange lo kaya ti, ningā kōsi dije ki dōnangi ti ne ayi-naa kasi kaya lie adi rade tō[✧].»

³ Bē ə, NDil un-m aw sām dilā lo ti. Ningā m-o dāne kare isi dō da ti ki kār pīr pīr, ki tō je ki əl ta ki mal dō Luwā ti rosi rōe. Da ka kin dōe e siri ə gaje je e dōgi tō. ⁴ Dāne ə kibi je ki ndole, ki kār pīr pīr, ningā, ningā ər je, ki ningā ki gate e ngay je, ki mēdi-kōsi je, rosi rōe. Uwā kōpi ki rai ki ər, ki nē je ki to koo al, ki nē ra kaya je

lie ki to nje rosi mee. ⁵ Nē ki isi nati nōe ti, e nē ki ndangi əi nā: «Babilon ki boy, kō kaya dāne je, ki ba nē ra je ki to koo al ki dōnangi ti ne.» ⁶ M-o kadi dāne ka kin māsī dije lā Luwā ra-e kasi ti. Adi e māsī dije ki tōli-de mbata kede njē ma naji lā Kirisi. Loki m-o-e, e nē madī ki əti-m bāl. ⁷ Ə malayka əl-m ə nā: «Ra ban ə əti bāl ə? M-a m-ər-i gin nē ki to lo bōyō ti əji dō dāne əi ki da ki dōe e siri ə gaje je ə dōgi, ki oti dāne gidine ti kin. ⁸ Da ki o-e kin kəte e nōō, nā basine goto ngata. A tēē koo kadi aw tuji ti. NGa ningā, dije ki dōnangi ti ne ki lo kilā ngirā dōrā ki dōnangi ti nu, tōde e ki ndangi me makitibi kaji ti al kin, loki ooi da kin ba, a əti-de bāl, tadō kəte e nōō, nā basine goto, ningā a təl tə re gogi.

⁹ «E dōkagilo kām tēē ki dōkagilo kaw ki gosi. Dō da ki siri əi mbal je ki siri ki dāne isi dō ti. Taa əi ngar je ki siri tō. ¹⁰ NJē ki mi osi, e ki kō mehe isi dō kimbār ngar ti dōkagilo ti ki j-a-n ne kin, ningā e ki kō siri re al bāy. NDō ki a re ba, a isi dō kimbār ngar ti dōkagilo ki ndāy be par. ¹¹ Da ki kəte e nōō, ə basine goto kin, e wa ə e ngar ki kō jijoo. E ki kare dan ngar je ti ki siri, ningā isi aw ki tuji ti. ¹² Gaji da ki dōgi ki o, əi ngar je ki dōgi ki isi dō kimbār ngar ti al bāy, nā a ingāi tōgi kadi oī bē kadi-kare be ki da. ¹³ Mār ta lāde əi ki dōgi kin pəti e kare ba, adi e ta kadi uni tōgide ki kōbē lāde rai kilā adi da. ¹⁴ A rōi ki NGon bati, nā NGon bati a təti-de rō, tadō e Bābē lā bābē je, e NGar lā ngar je. NGa ningā njē ki bari-de, njē ki mbāti-de, ki njē ka dō njade ti, a təti rō sie tō.»

¹⁵ Malayka təl əl-m bāy ə nā: «Man je ki o-de lo ki kaya dāne isi ti kin, əi gin dije ki dangi dangi, əi kōsi dije ki dangi dangi, əi gin bē je ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi. ¹⁶ Gaji da je ki dōgi ki o-de, ki darō da wa, a əsi ta kaya dāne, a rōyi kibi

je ki rœ ti kadi a ki rœne kare. A usoi dae taa a adi por o-e tœ. ¹⁷ Tado Luwə ində ndig̃i ra lœne mede ti kadi rai go ti. Tade a e naa ti kare ba kadi uni tōgi kōb̃e lœde rai kilə adi da, bit̃i kadi ta je ki ta Luwə ti tœli tade.

¹⁸ «NGa ningə, dœne ki o-e, e b̃e bo ki boy ki isi dœ ngar je ti ki dœnangi ti ne.»

18

Babilon osi

¹ Go ti, m-o malayka madi ki rangi j̃ dœrə ti risi ki nangi. Aw ki tōgi ki bo, ningə kunje unji, taa dœnangi pœti. ² Malayka ka kin un ndune ki taa əl ə nœ: «Babilon osi, *Babilon osi, Babilon ki boy osi; ningə ki basine kin, tœl lo kisi ndil je lœ su, ki lo bœyœ rœ lœ ndil je ki majal pœti. E e ə yœl je pœti ki toi nje, ki da je ki nj̃e ra ñe ki to koo al, rai tœ lo b̃e lœde. ³ Tado gin b̃e je pœti ayi-naa kasi kaya ki ra lie ki dum kin. NGar je ki dœnangi ti ne sangi-e kaya ti, ningə nj̃e ra gati je ki dœnangi ti ne, ndui ki mand̃i ki ra lie ki dum kœl tae kin.»

⁴ Go ti, m-o ndu ta madi ki j̃ dœrə ti əl ə nœ: «t̃eɣi kœ me b̃e bo ti kin sœi dije lœm, nœ tœ j̃ indœi rœsi naa ti sie dœ majal rae je ti, kadi tœ tuji ki a re dœ ti kin ingə sœsi sie. ⁵ Tado majal rae je oji-naa, awi bit̃i t̃eɣi rœ Luwə ti, adi me Luwə ole dœ ñe rae je ti ki majal. ⁶ Irai sie ñe ki ndœ ki e ra ki dije kin tœ. Irai sie be nja joo. Me kœpi ki b̃uki kasi je ti adi dije ayi-naa kin ə, i b̃uki ti nja joo adi-e ay tœ. ⁷ Kae ti wa ki rœ ñe əl-e-n me rœ ki tœji ti nim, oo-n maj̃i rœne nim ka kin ə, maji kadi adi-e ingə kœ je, ndingə ndoo je tœ. MBata əl mene ti ə nœ: “M-isi dœ kimbær ngar ti tœ ngar, ningə mi nje ngaw koy al, tado m-a m-uwə ndoo yo al ratata.” ⁸ E mbata kin ə, ñe tuji lo je ki toi isi ngəmi-e kin a b̃uki-naa dœ ti pœti ndœ kare ba. Adi e koy, ki kuwə ndoo yo, ki b̃o bo, ningə por a o-e tœ.

Tado Bəb̃e Luwə ki gangi ta dœ ti e Nje tōgi[†]»

⁹ Lo kin ti, ngar je ki nj̃e sange kaya ti, ki nj̃e koo maji rœde sie, a ñoi je, a uwəi ndoo yoe, loki a ooi sa por ki o-e su ki taa. ¹⁰ A ai say, mbata bœli kœ ki isi inge kin, ningə a əli əi nœ:

«Kœ ri ə to be ə! kœ ri ə to be ə!

I Babilon, b̃e bo ki boy, ki nje tōgi!

Kadi kadi-kare ba be par ə ta ki gangi osi dœi ti be a?»

¹¹ Nj̃e nj̃iyə ra gati dœnangi ti ne, ñoi ki mbata lie nim, uwəi ndoo yoe nim tœ, tado dœw kare ka ndogi sœde ñe gati je lœde al. ¹² Ñe gati je, ki œr je, ki la je, ki mbal ki gate e ngay je, ki madi-kœsi je, ki l̃e je, ki kibi ki kær p̃ir p̃ir je, ki kibi je ki ndoy, ki kagi je ki bayde əti maji je, ki ñe je ki rai-de ki ngang̃i kœdi je, ki kagi je ki gatide e ngay je, ki ningə kasi je, ki gindi je, ki ñe je tœli mbal je ki ndole, ¹³ ki kadi kagi ndir t̃ay je, ki yibi kagi je ki əti maji, ki nom kagi je ki əti maji, ki nduji kagi je ki əti maji, ki kasi, ki yibi, ki nduji, ki gəme je, ki mangi je, ki bati je, ki sində je, ki pusi rœ je, ki bœə je, ki dangay je. ¹⁴ Kandi kagi ki ndili ndig̃i kuso ka ay say kadi ti. Ñe kingə je lœi ki ñe koo maji rœ je lœi tœli ñe ki tuji kœ, ningə dœw a ingə-de gogi al ratata. ¹⁵ Nj̃e ra gati je ki rai gati kœte me b̃e ti kin ingəəi ñe, əsi rœde ngərangi, tado bœli kœ je ki isi inge kin. Ñoi, uwəi ndoo yoe, ¹⁶ ningə əli əi nœ: «Kœ ri ə to be ə! kœ ri ə to dœ b̃e bo ti kin be ə! E ki kœte œ kibi l̃e, ki kibi ki kær p̃ir p̃ir, ki kær nj̃ir nj̃ir, ki œr je, ki ningə ki gate e ngay je, ki madi-kœsi je, rœsi rœe. ¹⁷ Nœ kœm kadi ki kare wa par ə ñe kingə je kin pœti gotoi kœ!»

Nj̃e kuwə ngandi bato je, ki dije ki me bato ti, ki nj̃e ra kilə dœ bato ti, ki nj̃e ra gati dœ ba ti, əsi rœde ngərangi, ¹⁸ ningə loki ooi sa pore ki isi su b̃a, əli əi nœ: «Dœw oo b̃e bo ki əti b̃al tœ b̃e bo kin be al b̃əy!» ¹⁹ Jyi ba bur

[†] 18:8 4-8: 4: Ejay 48.20; Jərəmi 50.8; 51.6, 45; 5: Kilə ngirə ñe je 18.20-21; 6: Pa je 137.8; Jərəmi 50.29; 7-8: Ejay 47.7-9

ki dọde ti, ningə nọj, uwəi ndoo yoe, uni ndude ki taa əli əi nə: «Kọ ri ə to be ə! kọ ri ə to dọ be bo ti kin be ə! E nẹ kingə je lie ə dije pəti ki awi ki bato je dọ ba ti isi ingəi. Nə kəm kadi ki kare wa par ə nẹ kingə je kin pəti gotoi kọ!»

²⁰ I dərə, ira rənəl dọ tuji ti ki inge kin! Səi dije lə Luwə, ki njé kaw kilə je, ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti, irai rənəl, tadə ta ki Luwə gangi dọe ti kin, e səi je ə Luwə gangi ta adi səsi.

²¹ Lo kin ti nọo, malayka ki nje tọgi kare un mbal ki to tə kəkirə mbal kusi ko be, ige ile ba, ningə əl ə nə: «E ki ka tọgi kin ə, a igəi Babilon, be bo ki boy kin kadi iləi-e kọ, kadi dəw a oo-e gogi al ratata. ²² Dəw a oo ndu kənde je, ki njé kosi pa je, ki njé kəl nal je, ki njé kəl təbi je, be ləi gogi al ratata. Dəw a ingə kodi ra nẹ madi, ə se a oo ndu mbal kusi ko al ratata. ²³ Dəw a oo por lambi o be ləi al, taa dəw a oo ndu njé taa-naa sigi al tọ, tadə njé ra gati je ləi ə əi njé toba je ki əti bəl dənangi ti ne, taa ki mbəli ki ra ləi ə, iḅuki-n gin dije ki dangi dangi ki dənangi ti ne kọ.» ²⁴ E Babilon ti ə məsi njé kəl ta ki ta Luwə ti, ki məsi dije lə Luwə, ki məsi dije pəti ki tijai mindide dənangi ti ne, ay titi.

19

Pa tətəi rə ki ba me dərə ti

¹ Go nẹ je ti kin ba, m-o dọ ndu ki ba tə ndu kosi dije ki ngay be dərə ti ə nə: «Aleluya! Kaji, ki toba, ki tọgi e yə Luwə ləje. ² Ta ki gangi lie e ta ki gangi ki rọjeti, e ta ki gangi ki dana, tadə gangi ta dọ kaya dəne ti ki tuji lo ki dənangi ti ne ki kaya ki ra ləne. Luwə ade igə kirə təl ki təl bəə kilə je lie.» ³ Ningə təli əli bəy əi nə: «Aleluya! Tọji ki dọ Bəbe ti! Sa por be bo su ki dọ bal je, ki dọ bal je!» ⁴ *NGatọgi je ki kuti joo gide sọ, ki nẹ je ki njé kisi kəm ki sọ, əsi məkəsidi nangi nọ Luwə ti ki Nje kisi dọ kimbar ngar ti, əsi kure,

ningə əli əi nə: «Amen! Aleluya! Tọji ki dọ Bəbe ti!»

Lo taa-naa lə NGon bati

⁵ Go ti, m-o ndu ta madi j ki dọ kimbər ngar ti be əl ə nə: «Iləi tọji dọ Luwə ti ləje, səi pəti ki səi bəə kilə je lie, səi ki səi njé bəl-e je, səi ngan je ki dije ki tọgi.» ⁶ Ningə m-o dọ ndu ki ba tə ndu kosi dije ki ngay be. Ndu ka kin ba tə ka man ba ki isi lo be, taa ba tə ka ndangi ndi ki ba ki tọgine ngay kam be tọ, ə nə: «Aleluya! Iləi tọji dọ Bəbe ti, tadə Luwə ləje ki Nje tọgi pəti ində ngirə kọbe ləne. ⁷ Adi ji rai rənəl, ji tiləi kole ə j-iləi tọji dọe ti, tadə dọkagilo taa-naa lə NGon bati re ngata, ningə dəne lie ka isi dọ njane ti tọ. ⁸ Adi-e kibi ki ndole ngay ki rai ki kulə lẹ.» Kibi lẹ ki əli tae, tọji kilə ra je ki dana lə dije lə Luwə.

⁹ Malayka kare əl-m ə nə: «İndangi ta ə nə: Nje je ki bari-de lo taa-naa ti lə NGon bati əi njé rənəl je.» Ningə ilə ti bəy ə nə: «E kin ə e ta je ki rọjeti lə Luwə.»

¹⁰ M-osi nangi njae ti kadi m-əsi kure, nə əl-m ə nə: «O rəi kadi ira nẹ kin! Mi bəə kilə tə j je ki ngakọi je ki ai dọ njade ti me nẹ ki rọjeti ki Kirisi tẹẹ ki dọe, kin be tọ. E Luwə ə sọbi kadi əsi kure!» Tadə nẹ ki rọjeti ki Kirisi tẹẹ ki dọe kin ə, adi dije kosi əli ta ki ta Luwə ti.

Rə ki tətəi lə Kirisi ki e dəw ki Luwə mbəte

¹¹ Go ti, m-o dərə tẹẹ tane, ningə sində ki nda ə tẹẹ a. Dəw ki nje kale, təe nə Nje ka dana nim, Dəw ki rọjeti nim. E Nje gangi ta, ki Nje rə rə ki dana. ¹² Ka kəme je tẹẹi por bilim bilim, ningə nẹ je ki ndole ndole isi dọe ti ngay tə jọgi kəsi-gon, taa tə ki ndangi dọe ti e tə ki e ki karne ba par ə gər tọ. ¹³ O kibi ngal ki məsi rosi, ningə təe nə «Ta lə Luwə.» ¹⁴ Asigar je ki dərə ti uni goe, isi dọ sində je ti ki nda, ningə əi kibi lẹ ki nda, ki nẹ ki majal əde al. ¹⁵ Kiyə kasigar ki tae ati soy soy, ki sọbi dọ tığə-n gin be je ki dangi dangi tẹẹ tae ti. O be dọ dije ti ki dənangi ti ne ki tọgi ki nga tə

gindi be. Njiyə dō nju ti, tal-e mbasi mbasi me 6e mbore kandi nju ti, ki kasi wongi lə Luwə ki Nje tōgi pəti e me ti. ¹⁶ NDangi tō kare kibi ti lie nim, njae ti nim əi nə: «NGar lə ngar je, Bəbe lə 6abe je.»

¹⁷ Go ti, m-o malayka kare a taa me kadi ti. Un ndune ki taa ki tōgine, əl yəl je pəti ki isi nali dan nəl ti say ə nə: «İrəi, ikawi-naa ki mbata nē kuso ki bo lə Luwə! ¹⁸ İrəi usoi da ngar je, ki da ki bo je lə asigar je, ki da asigar je wa, ki da sində je ki njé kal-de je, da dije pəti, dije ki kare je, ki 6əə je, ngan je, ki dije ki tōgi je.»

¹⁹ Go ti, m-o da ki m-əl ta lie kəte, ki ngar je ki dōnangi ti ne, ki asigar je ləde, kawinaa mba kadi rəi ki nje kisi dō sində ti əi ki asigar je ləne. ²⁰ Lo kin ti, uwəi da ka kin dangay ti, naa ti ki nje ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti. Nje ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki ra nē kəji je ləne ta kəm da ti, buki-n dije ki njé kaw ki ndaji lə da rəde ti nim, əsi məkəside nangi nō kagi yo ti lie nim, wale. Uwəi-de, buki-de joo pu kəm ba me dilə por ti, ki e por nē ki nje kō rigi rigi. ²¹ Kiyə kasigar ki tēg ta nje kisi dō sində ti təl asigar je ləde pəti, adi yəl je pəti usoi dade ndani.

20

Bal ki dibi kare

¹ Go ti, m-o malayka kare ki j dərə ti risi ki nangi, uwə lakəle ta wol 6e ki dōbəye goto nim, sən ki boy ngay nim jine ti. ² Uwə dırəgo, 6igə li, ki e su ki 6ari-e *Sata, dōə-e ki sən ka kin kadi to 6al dibi kare. ³ Malayka un-e ile wol 6e ti ki dōbəye goto, uti tae ki lakəle, ər nē tae ti landangi, kadi tə ingə rəbi buki-n dije wale al, biti kadi gin 6al ki dibi kare gangi. Go ti 6a, səbi kadi iyəi-e taa ngon dəkagilo ki ndəy be.

⁴ Go ti, m-o kimbər ngar je isi, 6a adi njé kisi dō ti tōgi kadi gangii ta. Ningə m-o ndil dije ki ndō ki gangi

dōde ki kiyə mbata ma naji lə Kirisi, ki ma naji ta lə Luwə kin tō, taa njé ki mbati kəsi məkəside nangi nō da ti nim, nō kagi yo ti lie nim, adi əi dije ki taa ndaji lə da nōde ti al nim, jide ti al nim kin. Dije kin təli isi ki dōde taa gogi, ningə a 6i 6e ki Kirisi 6al dibi kare. ⁵ NDəgi njé koy je 6a, a təli isi ki dōde taa gogi al, biti kadi 6al ki dibi kare kin gine gangi 6əy taa. Lo kin ti, e ki taa ki dōsay lə njé koy je lo koy ti. ⁶ NJé ke me ki taa ti ki dōsay lo koy ti kin əi njé maji-kur, əi dije lə Luwə. Koy ki nje kō joo aw ki tōgi dōde ti al. A əi njé kijə məsi kadi-kare lə Luwə əi ki Kirisi, ningə a 6i 6e naa ti ki Kirisi 6al dibi kare.

Rə tətə Satə

⁷ Loki 6al ki dibi kare a asi 6a, a ərı *Sata kəy dangay ti lie, ⁸ ningə a aw kadi ədi gin 6e je ki dangi dangi ki dō kum dōnangi ki sə, adi e Gogi ki Magogi[☆]. A əsi njade naa ti kadi aw rə-n. Bayi-naa tə yangira ki ta ba bo ti be. ⁹ Uni lo ki dōnangi ti ki ta tate, iləi-naa gəi gidi lo kisi dije lə Luwə ki 6e bo ki Luwə ndige, nə por a j dərə ti kadi əsi dōde ti 6-de. ¹⁰ NGa ningə, su ki e nje kədi-de, a uni-e kadi iləi-e dilə por ti, me nē ti ki nje kō por rigi rigi, go da ti əi ki nje ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti. Lo kin ti, a ingəi kō ki dum kəl tae, kondə je ki kada je, ki dō 6al je ki dō 6al je.

Ta ki gangi ki dōbəy ti

¹¹ Go ti, m-o kimbər ngar ki bo ki nda, ki dəw ki nje kisi dō ti. Dərə əi ki dōnangi ayi-naa kə ta kəme ti, ki kadi dəw a 6o-de gogi al ratata. ¹² Ba m-o njé koy je, dije ki tōgi ki ngan je ki du, ai taa nō kimbər ngar ti ka kin. Lo kin ti, makitibi je əi ki tēg. Makitibi madi ki rangi kare e ki tēg, ningə e makitibi kaji. NJé koy je ingəi ta ki gangi ki go lo kilə rade je ti ki rai. E ta ki gangi ki go lo ta ti ki ndangii me makitibi ti. ¹³ Ba bo təl ki njé koy je ki oyi mee ti adi gogi.

Koy ki lo ki koo tæli ki njé koy je ki ngæmi-de adi gogi. Ba dije pæti ingæi ta ki gangi ki go lo kilæ rade je ti ki rai. ¹⁴ Jyi koy æi ki lo ki koo buki-de dilæ por ti. Dilæ por kin æ e koy ki nje kq joo. ¹⁵ NGa ningæ dæw ki tæe e ki ndangi me makitibi kaji ti al, a ilæi-e dilæ por ti kin tæ.

21

Dəra ki sigi ki dənangi ki sigi

¹ M-o dəra ki sigi æi ki dənangi ki sigi, tadæ dəra ki kæke æi ki dənangi ki kæke gotoi kæ, taa ba bo ka goto tæ. ² Ningæ m-o be bo ki ay njay, adi e Jorijalæm ki sigi æ j dəra ti ræ Luwæ ti, tæ dæne ki ra mandj maji isi-n dæ njane ti isi nginæ ngawne kam be. ³ Ba m-o ndu ta madi j ki dæ kimbær ngar ti, æl ta ki tæginæ æ næ: «Oi lo kisi Luwæ æ re isi dan dije ti kin. Luwæ a isi dande ti, ningæ æi je a æi dije lie. A isi dande ti tæ Luwæ læde. ⁴ A bær man nq lay lay kæmde ti. Koy a goto, ndingæ ndoo yo a goto, nq kuwæ ndoo a goto, kq a goto, tadæ dəra ki dənangi ki kæke ki nje je ki me ti gotoi kæ.»

⁵ Lo kin ti nq be, nje kisi dæ kimbær ngar ti æl æ næ: «Ki basine kin, m-ra nje je pæti tæki sigi ngata.» Ningæ tæl æl-m æ næ: «İndangi nje je kin, tadæ ta je læm e ta je ki ræjeti, e ka kæm ta.» ⁶ Ba ilæ dæ ti bæy æ næ: «Gin ta gangi ngata! Mi Alpa ki Omega, lo kilæ ngiræ nje ki lo tæl ta nje. Dæw ki kindæ ra-e æ, m-a m-ade man ki ngire e dæ kaji ti kade ay kare. ⁷ Ningæ dæw ki nje tæti ræ, m-a m-ade kadi-kare kin: mi m-a mi Luwæ lie, æ e a e ngonm tæ. ⁸ NGa ningæ, njé me ndul je, ki njé naji ndude, ki njé ra nje je ki to ra al, ki njé tæl dije, ki njé ra kaya je, ki njé ra mbæli je, ki njé kaw nq kagi yo je ti, ki njé ngom je, pæti, lo læde e me dilæ por ti, ki e por ki q rigi rigi. Lo kin æ, e koy ki nje kq joo.»

Jorijalæm ki sigi

⁹ Malayka kare dan malayka je ti ki siri ki uwæi kæpi je ki siri ki rosi ki nje tuji lo je ki siri ki dæbæy ti jide ti, re æl-m ta æ næ: «İre, m-a m-tæji nje nongi læ NGon bati, adi e dæne lie m-adi o-e.»

¹⁰ NDil tæti-m uwæ-m, 6a malayka aw sæm taa dæ mbal ti ki boy, ngal, ningæ tæji-m be bo ki ay njay, adi e Jorijalæm ki j dəra ti ræ Luwæ ti, risi nangi. ¹¹ Tæba læ Luwæ unji dæe ti. Kunje to tæ kunji mbal ki gate e ngay kin be, ndoy tæ kunji mbal ki bari-e jasipi kin be, taa dæw oo lo me ti tæ bær be tæ. ¹² NDogi bær ki gæ gide ndææ nim, ngal nim. Ta kæy kur me ti e dægi gide joo. Ningæ malayka je dægi gide joo ngæmi ta kæy je ki dægi gide joo ka kin. Ba ndangi tæ gin koji læ ngan *Isirayæl je ki dægi gide joo, kare kare, ta kæy je ti ki dægi gide joo. ¹³ Kaw ki lo kibæ kadi ti ta kæy e mitæ, lo kur kadi ti ta kæy e mitæ, jam dæ be ti ta kæy e mitæ, gin be ti ta kæy e mitæ tæ. ¹⁴ NDogi bær ki gæ gidi kæy, ngire e ki kindæ dæ mbal je ti dægi gide joo, ki tæ njé kaw kilæ je ki dægi gide joo læ NGon bati e ki ndangi titi, kare kare.

¹⁵ Malayka ki nje kæl-m ta ka kin uwæ nje mbæji nje jine ti, adi e gakira ki rai-e ki ær mba mbæji-n be bo, ki ta kæye je, ki ndogi bær ki gæ gide. ¹⁶ Be bo kin dame je ki sæ asi-naa, adi ngale asi-naa ki tate. Malayka mbæji be bo ka kin ki gakira læne, asi kun nja dæw dibi kuti gide joo (12.000). MBæji ngale nim, tate nim, kawæ ki taa nim, asi-naa. ¹⁷ MBæji ndogi bær ki gæ gidi be bo ka kin 6a, ra ngal ji dæw tæj kosile ti 6u ki kuti sæ gide sæ, tæ nje mbæji nje ki dije isi rai kilæ. ¹⁸ Nje je ki indææi ndogi bær ka kin e mbal ki bari-e jasipi, ningæ be bo wa e ki kinde ki ær dææe, adi ndoy tæ bær be. ¹⁹ Gin ndogi bær ki gæ gidi be bo ka kin e ki ra ræe ki mbal je ki dangi dangi ki gate e ngay, kadi ndole. Gine ki dæsay e ki ra ki mbal ki bari-e jasipi, ki kq joo e ki ra ki mbal ki bari-e sapir, ki kq mitæ e ki ra

ki mbal ki ndoy, ki bari-e agati, ki ko so e ki ra ki mbal ki bari-e emarodi, ²⁰ ki ko mi e ki ra ki mbal ki bari-e onisi, ki ko mehe e ki ra ki mbal ki bari-e sarduwan, ki ko siri e ki ra ki mbal ki bari-e kirijoliti, ki ko jijoo e ki ra ki mbal ki bari-e bariil, ki ko jikare e ki ra ki mbal ki bari-e topaji, ki ko dagi e ki ra ki mbal ki bari-e kirijopiraji, ki ko dagi gide kare e ki ra ki mbal ki bari-e yaseti, ki ko dagi gide joo e ki ra ki mbal ki bari-e ametisiti. ²¹ Ta kay je ki dagi gide joo la ndogi bar, e madi-kosi je dagi gide joo to. Ninga ta ndogi ki ra e ki ra ki madi-kosi kare par ki done. Ta mbalo ki be bo ti e ki ra ki or ki daroe, adi daw oo lo me ti ta bar be. ²² Daw oo kay la Luwa me be bo ti kin al. Kay ba, e BaBe Luwa wa ki nje tigi pati to, NGon bati to par. ²³ Be bo ka kin aw ki ndoo kadi a se nay ki kadi oo-n lo al jagi, tado kunji Luwa unji dεe ti, ninga NGon bati e lambi ki kadi oo-n lo. ²⁴ Gin be je ki dangi dangi njiyai kunje ti, a ngar je ki donangi ti ne rai ki ne kinga je la de me ti to. ²⁵ Ta kay je ki kur me be bo ti kin a ai tagira ba ki ndo je pati, daw a uti-de al, tado lo a ndul me be ti kin al. ²⁶ NGA ninga, dije a rai ki ne kinga je ki ne toba je la gin be je ki dangi dangi me ti. ²⁷ Ne madi kare ki to nje a ur me ti al, taa daw ki nje ra ne je ki to koo al, ki nje ngom a ur me ti al to. E dije ki tade e ki ndangi me makitibi kaji ti la NGon bati par a a uri me ti[☆].

22

¹ Malayka toji-m man ba kaji, ki ndoy ta bar be ki isi iba ki tagine lo kisi Luwa ti ai ki NGon bati. ² NGA ninga, dana ngadan be bo ti, ki dan ba ji man ti ki to joo, kagi kaji ki tεε ki kandine nja dagi gide joo me bal ti ki kare a noo. Nay kare a tεε ki kandine, nay kare a tεε ki kandine, ba mbie e ki kaji gin be je ki dangi

dangi to. ³ Ne madi ki kadi ta Luwa a man-e goto.

Kimbar ngar kisi Luwa ai ki NGon bati a e me be bo ti, ninga bea kilala je la Luwa a awi nge ti kadi ta asi kure. ⁴ A ooi ta kame, ninga toe a e ki ndangi nati node ti. ⁵ Lo ki ndul a goto, daw a aw ki ndoo kunji lambi al nim, kunji kadi al nim, tado BaBe Luwa a buki kunjine dade ti, ninga a qi be ki do bal je ki do bal je.

Re Jaju Kirisi

⁶ Go ti, malayka al-m a na: «Ta je kin e ta je ki rojeti, e ka kam ta. Ninga BaBe Luwa ki nje kadi gosi nje kal ta je ki tae ti, ila ki malayka lane kadi toji bea kilala je lane ne je ki a rai ne basi adi-de gari.»

⁷ Lo kin ti, Jaju al a na: «Oi, m-a m-re basine, ninga daw ki nje ngom go ta je ki tεε ta Luwa ti ki to me makitibi ti kin e nje ronol.»

⁸ Mi Ja, m-o ne je kin ki kam nim, ki mbim nim. Ninga go ko-e ti ki m-o ki kam je, ki mbim je, m-osi nangi nja malayka ti ki toji-m ne je ka kin kadi m-asi kure. ⁹ Na e al-m a na: «Onoi kadi ira ne kin. Mi bea kilala to ji je, ta ngakoi nje kal ta je ki ta Luwa ti je, ki dije pati ki nje ngom go ta je ki me makitibi ti kin maji, be to. E Luwa a sobi kadi asi kure.»

¹⁰ Ninga ila ti bay a na: «Ta je ki tεε ta Luwa ti ki to me makitibi ti kin, onoi kadi ibayo adi to, tado dokagilo ki kadi ne je kin a rai ne e basi ngata.» ¹¹ NGA ninga kadi daw ki nje ra majal, nay ki lo ra majal ti lane, a daw ki nje ra ne je ki to ra al, nay ki lo ra-e ti to; ninga daw ki nje ra ne ki maji, nay ki lo ra ne ki maji ti, a daw ki ay njay, nay ki lo kay rone njay ti to.

¹² Lo kin ti, Jaju al a na: «Oi, m-a m-re basine! M-a m-re ki ne kiga go ji kadi m-adi daw ki ra ki go kilala ti ki ra. ¹³ Mi Alfa ki Omega, mi ki Dosaay ki ki Dabay ti, mi Lo kilala ngira ne ki Lo tol ta ne[☆]»

☆ **21:27** 23-27: Ejay 60.19-20; 60.3-5; 60.11; 52.1; Ejakal 44.9 ☆ **22:13** 12-13: Ejay 40.10; 62.11; Pa je 28.4; Jarami 17.10

¹⁴ NJé rónəl je ə əi dije ki njé togi kibi je ləde kadi tə ingəi ta rəbi kuso kandi kagi koy al, ə kadi uri ki ta kəy me 6e bo ti. ¹⁵ Ningə kadi dije ki njé ra kilə lə bisi je, awi gidi 6e bo ti, naa ti ki dije ki njé mbəli, ki dije ki njé sangi-naa kaya ti, ki dije ki njé təl dije, ki dije ki njé kaw nọ kagi yo je ti, ki dije ki ngom nəl-de ki njé kəl ta ki ngom.

¹⁶ «Mi Jəju, m-ilə ki malayka ləm kadi ma naji nę je ki rəjeti kin ki rə njé kaw-naa je ti. Mi dəw ki gin koji ti lə *Dabidi, mi NGawndę ki nje kibi gin lo ti.»

¹⁷ NDil Luwə əi ki dəne ki nje ngaw əli əi nə: «frel!»

Ə kadi dəw ki oo də ndu ta je kin ə nə: «frel!»

Kadi dəw ki kində man ra-e, re, ə kadi dəw ki ge kəy man kaji, ingə kare ki kanji ndogi tə.

Təl ta ta

¹⁸ Mi Jə m-ilə ndum də ta je ti ki tęę ta Luwə ti ki to me makitibi ti kin be: Dəw ki ilə nę madi də ti, Luwə a 6uki tuji je ki e ki kəl tae me makitibi ti kin də kọ ti lie. ¹⁹ A re dəw ər nę madi me ta je ti ki tęę ta Luwə ti ki to me makitibi ti kin tə6a, Luwə a ər nę maji ki səbi dęe kə me kagi koy al ti nım, me 6e bo ti ki ay njay nım. Adi e kagi koy al əi ki 6e bo ki ay njay ki e ki kəl ta ləde me makitibi ti kin[☆]. ²⁰ Ningə dəw ki nje kaw ki ndu də ta je ti kin təkə e ta je ki rəjeti əl ə nə: «Oyo, m-a m-re 6asine.»

Amen! Ire, Ba6e Jəju! ²¹ Kadi me-maji lə Ba6e Jəju e səsi naa ti pəti.